BOEKENSCHOUW

BOEKENSCHOUW

GEILLUSTREERD LETTERKUNDIG TIJDSCHRIFT

ONDER HOOFDREDACTIE
VAN Dr. J. v. HEUGTEN S.J.
SINGEL 448 - AMSTERDAM

▼

VIER EN DERTIGSTE JAARGANG
1940 — 1941

▼

UITGEVERIJ FOREHOLTE TE VOORHOUT

Een nieuwe Dostojewsky-Biografie

door J. v. H.

Dostojewsky is reeds zestig jaar dood. Zijn werken zijn te lezen in alle talen van Europa. En in al die talen ook zijn er essai's over hem geschreven. Ook is hij natuurlijk Freudiaansch geanalyseerd op zijn complexen. De golf van bewonderende geestdrift, die een twintig of meer jaar geleden over Europa sloeg, schijnt echter reeds lang te zijn stilgevallen.

Het was een eigenaardig geval met Dostojewsky. Vanuit het standpunt van rationalisme en vooruitgang is hij een verstokt reactionnair. Hij die vier jaar in het bagno van Siberië doorbracht, veroordeeld wegens nog al tamme revolutionnaire woelingen, keert naar Rusland terug, overtuigd van zijn schuld en van het gerechte zijner straf. Het Russische volk, meent hij, zou hem veroordeeld hebben; hij staat schuldig tegenover het hart, de ziel van Rusland. Op lateren leeftijd wordt hij een geestdriftig vereerder van den Tsaar Alexander III, den opheffer der lijfeigenschap. Hij is een vurig kerkelijk Christen geworden, een aanhanger der orthodoxe praktijken, die vast en de liturgieën bijwoont en op zijn sterfbed biecht en communiceert. Er is niets wat hij zoo hevig haat als de uit het Westen ingevoerde rationalistische ideeën, ideeën van technischen vooruitgang, van cultuurvergoding en ontkerstening, van volksontvoogding en zoogenaamde vrijheid. Heel die Westersche, van God vervreemde cultuur is zijn bête noire en de grootste bedreiging van het Godgeliefde Rusland.

Dostojewsky is de volstrekte antipode van Nietzsche, van wien hij wel nooit zal gehoord hebben, en het zou een spannende bezigheid zijn deze ongewone geesten te confronteeren. Beiden zijn ongeveer gelijktijdig, nog in deze eeuw en na hun dood, beroemd en van invloed geworden, Nietzsche, de anti-christ en profeet van den Uebermensch, en Dostojewsky, de Christusheraut, de profeet van den deemoed en van al die deugden, die Nietzsche allergrondgist verachtte. Toch zijn er affiniteiten in beider wezen en deze zijn het, die hun ongeveer gelijktijdigen opgang verklaren. Beiden zijn menschen van uitersten, die het vlakke rationalisme, de standaardiseering der rustige zelfgenoegzaamheid, der tamme burgerdeugd verfoeien en een leven in grootere afmetingen prediken. Beiden zijn felle dialectici, die echter de logica logica laten en op spannende momenten een andere norm hanteeren. Beiden zijn tenslotte apostelen van het irrationeele en deze grootmacht, die de twintigste eeuw betooverd houdt in tegenstelling met de zoo redelijke negentiende, heeft hun den weg tot bekendheid en roem gebaand. Nietzsche verheerlijkt het levensinstinct, Dostojewsky verkondigt wat men

zou kunnen noemen, het geloofsinstinct. „Als iemand mij bewees, schrijft hij aan een vriendin, dat Christus buiten de waarheid stond, en als het werkelijk bewezen was dat de waarheid niet met Christus was, dan zou ik toch liever met Christus dan met de waarheid zijn." Hier zijn we geheel en al in het rijk der raisons du coeur van Pascal.

* * *

Menschenziel, misdaad, schuld, God en wereld, alles spint Dostojewsky in in het net zijner dialectiek; hij redeneert alles stuk, waarachter de mensch zich te verschuilen tracht om zich aan een eeuwige gerechtigheid te onttrekken, tot de schuldige zich in ootmoed buigt voor God of ongebogen en onverlosbaar verstart in het kwaad. Zoo gaat het met Raskolnikow, met Rogozjien, met Iwan Karamazow, met Stawrogien uit zijn groote romans. De een vindt genade in boete, de ander verstijft zich in verstandelijken hoogmoed.

De hoofdthesen in Dostojewsky's oeuvre zijn tamelijk rechtlijnig en eenvoudig. Godserkenning, ootmoed, boete, liefde tot den lijdenden mensch en het onmondige volk voeren tot heil; hoogmoed, zelfingenomenheid, intellectualisme en afscheiding van het volk voeren ten ondergang. Maar de figuren, die deze stellingen belichamen, voert hij door zulk een doolhof van hartstochten en intellectualistische verschrikkingen, laat hij deelnemen aan zoo ondergrondsche menschelijkheden en lijden aan zoo pathologische conflicten, dat de zuiverheid zijner thesen erdoor verduisterd wordt. Hij heeft als visionnair den mensch geschilderd niet in zijn werkelijke, maar in zijn mogelijke afmetingen. De mogelijkheden tot het abnormale en perverse, tot het volstrekt kwade en misdadige evenals tot het volstrekt goede, die zich bij tijd en wijle in ieder mensch openbaren, vormen bij Dostojewsky de gewone verschijningswereld. Bij hem verkeert men in de wereld van het nauwelijks bewuste, het in de kern der ziel sluimerende, het onbeledene, waarvoor de drager zelf terugschrikt. Heel dit on- of halfbewust menschelijke treedt vooral in pathologische en neurotische toestanden naar voren en daarom is het pathologische onvermijdelijk en onafscheidelijk verbonden met Dostojewsky's werk. Door middel van een volkomen gave, gezonde menschenwereld had hij niet kùnnen schrijven of openbaren wat hij te openbaren had. In zijn romans hebben de menschen geen tijd om te eten, te drinken en te slapen, om hun gewone dagwerk te doen; zij hebben al hun tijd en kracht noodig om in de hoogere étage van hun wezen het spel van transcendente machten, hun geslingerd worden tusschen goed en kwaad, tusschen geloof en ongeloof, af te spelen. Vandaar die indruk bij veel lezers van in een gekkenhuis beland te zijn, van met een onwerkelijke, een droomwereld te doen te hebben. Wie gooit

er nu honderdduizend roebel in het vuur zooals, indien ik me goed herinner, Nastasia Philippowna in „De Idioot"? Wie valt er midden op straat op den grond om dien te kussen? Wie vermoordt er schijnbaar zonder reden zijn geliefde zooals Rogozjien? Ook de Russen doen zulke dingen niet. Maar in ieder mensch schuilt een mogelijkheid tot zulke dingen en hij zou onder ongewone omstandigheden een Dostojewsky-figuur kunnen worden. „Je porte en moi le principe de tous les péchés" heeft een Fransche Heilige gezegd en dit woord zou Dostojewsky verstaan hebben.

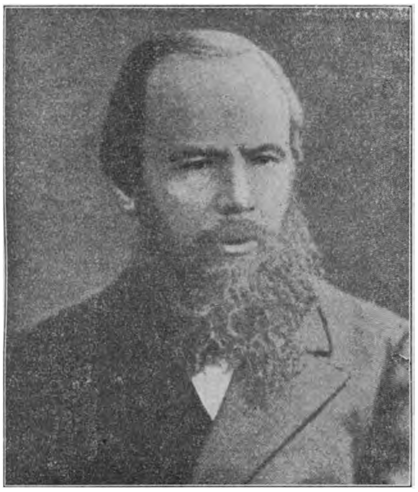

DOSTOJEWSKY

Toen hij omstreeks 1870 de „Booze Geesten" schreef naar het stramien van een fait divers dat hij in de couranten las en door persoonlijke informatie aanvulde, waren er, zooals Dostojewsky's nieuwe biograaf zegt, in heel Rusland geen revolutionnairen van zulk een structuur, geen zoo volslagen en doortrapte opstandelingen te vinden als Dostojewsky ze hier beschrijft. Zij zijn eerst later, in deze eeuw opgetreden. Het ingrijpende van het vóór-of-tegen-Christus, zooals zich dit thans openbaart als de geheele levenshouding der menschen bepalend in haar hoogte en diepte, heeft Dostojewsky lang vooruit beseft en geschouwd en het in geweldige fresco's uitgebeeld.

Er is over dezen merkwaardigen auteur in allerlei talen en in allerlei toonaarden geschreven en veel nieuws schijnt er over hem niet meer te zeggen. Zijn hoofdfiguren zijn tot den schat der wereldlitteratuur gaan behooren en zijn tendenzen en zienswijzen zijn algemeen bekend. Den sleutel tot zijn wezen is men hoe langer hoe meer in zijn kleinere geschriften of in fragmenten uit zijn grootere werken gaan vinden, in de „Herinneringen uit een Sous-terrain", in de later ontdekte „Biecht van Strawrogien" en „Den Groot-Inquisiteur". Doch het uitzonderlijke van zijn wezen, zijn merkwaardige vizie op God, mensch en wereld, zijn helderziendheid, zijn Röntgenblik in de menschelijke ziel, zijn metaphysisch experimenteeren als-het-ware met goed en kwaad, met haat en liefde, met God en satan, dit alles zal zijn lezers blijven intrigeeren en tot verdieping in zijn chaötisch oeuvre prikkelen. Er is veel troebels in Dostojewsky, zoowel in zijn persoon als in

zijn werk. Zelf bekent hij levenslang om God en geloof te hebben gestreden. Zijn meest eigen sfeer is de onrust, het geslingerd worden tusschen uiterste polen, het leven op den rand van den afgrond. Er is geen harmonie in hem, geen rust, geen genieten van verworven goed, geen gevestigde vrede. Hij blijft een opgejaagde, een gehetzte tot in zijn laatste jaren. In zijn persoonlijke gevoelens en overtuigingen liet hij zich vaak beheerschen door een blind parti-pris. Velen die hem van nabij kenden, vonden hem nerveus, achterdochtig, kwaadaardig zelfs. Zijn allernaasten zagen slechts goedheid en eenvoud in hem.

Het Katholicisme evenals veel verschijnselen uit het Westen heeft hij slechts in caricatuur gezien, zooals hij het voorgesteld vond in de boeken van Georges Sand, Victor Hugo, Eugène Sue en anderen. Wat hij van de Jezuieten gelooft bijvoorbeeld, is van een wonderbaarlijke onnoozelheid. Ook hier is Eugène Sue zijn bron. Dostojewsky heeft in den loop van zijn zeer bewogen leven enkele geweldige waarheden veroverd en ze omgezet in zijn bloed, zóó dat ze zijn scheppende kracht bevruchtten en zijn genie richting gaven. Maar zijn afkomst, zijn opvoeding en vorming, zijn ziekelijke aanleg en nerveuze prikkelbaarheid, zijn jeugdervaringen te Sint Petersburg, zijn verblijf in Siberië en later de drijfjacht zijner schuldeischers, dit alles moest van hem wel een schichtig, opgejaagd, niet tot evenwicht te komen mensch maken, een door het lot uitverkorene en geteekende tevens. Dat haast al zijn werken in den nacht geschreven zijn en niet bij daglicht, moge een symbool zijn van de donkere of overhelle machten die ze bezielen en beheerschen.

* * *

Henri Troyat, de Fransche romancier van Russische afkomst (Prix Goncourt — 1938 met „L'Araigne") heeft kort geleden een zeldzaam boeiend leven van Dostojewsky gepubliceerd.*) Het is Goddank! geen vie romancée, maar zuivere historie, wat hij schrijft: „Il n'y a pas un détail dans ce livre, qui ne soit conforme aux documents que j'ai consultés. Si j'écris que Dostojewsky se posta devant sa fenêtre pour admirer la nuit blanche dans le ciel de Saint-Pétersbourg, c'est qu' effectivement, à cette date, on avait observé une nuit blanche au-dessus de la ville." Troyat heeft gebruik gemaakt van tallooze mémoires en brievenverzamelingen, van de uitvoerige studies van Grossmann over Dostojewsky en van tal van andere documentaire en tweede-handswerken. Het boek is geschreven in een „sentiment de sincérité parfaite et de grand amour."

Het opvallende aan het boek is de concrete, realistische zin van den auteur. Het leven van den Russischen schrijver speelt

---

*) Henri Troyat. Dostoievsky. L'Homme et son Oeuvre. (629). Arthème Fayard, Paris. 1940. 28 frs.

zich af voor den lezer of het zich voor zijn oogen voltrok. Tafreel na tafreel wordt in sobere, teekenende trekken opgevoerd, met de hoognoodige détails, zonder eenige overlading of neiging tot versiering. Geen oogenblik wordt Troyat langdradig of zelfs uitvoerig; aldoor laat hij zich leiden door een verstandige zakelijkheid en schrijft hij met scherpe aanschouwelijkheid. Dostojewsky's werken krijgen hun plaats en bespreking, waar zij naar tijdsorde thuis hooren, zoodat zij harmonisch zijn opgenomen in de biografie en de eenheid niet verbreken.

Troyat is een groot bewonderaar van Dostojewsky's oeuvre; over den mensch Dostojewsky spreekt hij slechts bewonderend in het „Avertissement" vóór in het boek. In het eigenlijke „Leven" is hij de historicus, die slechts mededeelt wat zijn bronnen hem aan de hand toen. Deze koele onpartijdigheid omtrent de feiten en de historische gegevens, mèt een fijn begrip van het uitzonderlijke van Dostojewsky's beteekenis en van het eigene, bijzondere van diens werken maken deze biografie tot een model van het genre. Zijn zienswijze omtrent den grooten schrijver vat hij ongeveer samen in het motto, een uiting van Dostojewsky zelf: „Quant à moi, je n'ai jamais fait que pousser à l'extrême dans ma vie, ce que vous n'osiez pousser vous-mêmes qu'à moitié." Het is een boek van smaak en oordeel, van evenwichtig inzicht en goed gebalanceerde bewondering en kritiek.

COXE (George Harmon) DE MOORD OP DE FILMSTER. (224). Vertaling van A. A. Humme Jr. J. Philip Kruseman, Den Haag. *f* 2.15 en *f* 2.90.

Dit typisch Amerikaansche detective-verhaal brengt zijn lezers in een milieu van menschen die alleen voor het uiterlijk leven. De moord op de filmster, welke onverwacht hun prettig leventje stoort, beroert hen slechts aan de oppervlakte en de schrijver is niet bij machte om ons van de ernst der pogingen om den moordenaar te ontdekken, te overtuigen. Hij verliest zich te veel in bijkomstigheden. Er gebeuren nog meer misdaden tusschen deze nooit geheel nuchtere, altijd drinkende menschen, die onze sympathie niet kunnen wegdragen. De oplossing van het geval is geen groote verrassing. Alleen voor lezers met onderscheidingsvermogen.

Mr. Roothaert

door FELIX VAN ARET.

Een poovere uitzondering daargelaten vormt ziekte in het geheel van menschelijke energieën een triest vacuum, een betreurenswaardige dwang tot een min of meer pijnlijk dolce far niente, waar niemand iets aan heeft, en waarmee ook de eigen geest slechts geringe verdienste kan verwerven, voor zoover men deze toestand tenminste niet in de berusting van een retraite wenscht te ondergaan. Toch, nu en dan verschijnt er op de lijst van zieken, van tijdelijk van het gemeenschapsleven afgezonderden een kranke uitzondering, die van het ziekbed met veel talent een deugd, of een bron van inkomsten tracht te maken, en zich veerkrachtig te weer stelt tegen den smaad van onproductiviteit, die hem wegens zijn afzondering aankleeft.

Daar is bijvoorbeeld Anton van Duinkerken, die vanuit zijn ziekteledikant over het verblijf in deze ruimte, en alle gepeinzen, die daaruit opstijgen, sereen als blanke duiven, een van milde wijsgeerigheid, (de wijsheid der antieken gekleed in beddelaken) overgoten boekje liet verschijnen, „Twee vierkante meter" geheeten. Een boekje, dat een opmerkelijke ziekbedverachting ontplooide, en dat in zijn koelbloedig heroïsme op deze plaats, naast andere vormen van letterkundige doodsverachting, zooals daar zijn de duels onder van triesten regen druipend geboomte ergens in Frankrijk, een zeer gezond figuur slaat.

De literaire duels, die op het oogenblik niet zoo druk meer in de mode zijn — zij zijn vervangen door staalharder duels — hebben veelal een mankement aan fierheid. Meestal is de organisatie zoo perfect, typisch voor Frankrijk, dat in het organiseeren van tournooien, waarin het op de organisatie aankomt, wel eens op charmante manier faalt, dat geen der partijen hoeft te sneven, en hoogstens een van de twee, waarschijnlijk bij loting, is aangewezen om er met een speldeprik af te komen, hetgeen uit een oogpunt van zuinigheid met de cultuur niet slecht gezien is. Duelleeren uit een opwelling van letterkundige fierheid, waarin men, blakend van overtuiging en eigenwijsheid, het misschien wel snediger, doch niet zoo goed snijdende strijdmiddel van de pen ruilt voor het slagzwaard, is hoogst onproductief, en daarom onsociaal. Uit het slagzwaard spruit geen schoon proza of poëzie, niemand heeft iets aan een hak daarmee.

Doch op het ziekbed, dwars tegen het niet-wel gevoel in, een wijsgeerig loflied schrijven op het leven, dát is een daad van eenvoudige doodsverachting.

* * *

Zij het niet zoo klassiek, en ontheven aan de vulgaire ge-

noegens van de wereld buiten het ziekbed, als Anton van Duinkerken, is ook mr. Roothaert, de kapitein der best-sellers, via een lichtelijke ongesteldheid — zijn biografie zegt, dat het griep was — tot geestelijke openbaarmaking gekomen. De griep heeft er aan meegewerkt, dat zijn vertelkunstige kwaliteiten, die nog ongeïnspireerd te soezen lagen, onbewust van het opmerkelijk aantal drukken, waarin ze eenmaal zouden verschijnen, tot een prettig en welvarend leven zijn gewekt. Terwijl alledaagsche grieppatiënten kininepillen slikken, en voortdurend hun lamlendigheid betreuren, las mr. Roothaert, helder van hoofd en onverdroten, ingewikkelde en van bewijzen gespeende detective-romans. Zoo veel, en met zooveel inzicht, dat op een goeden avond, toen de schemering rond zijn ziekbed kroop, de schim van Sherlock Holmes zich geroepen voelde hem in het oor te komen fluisteren, dat nu zijn uur daar was, om de voetsporen van den betreurden meester Conan Doyle te gaan drukken. Toen mr. Roothaert in deze detective-Dämmerung weer tot zich zelf kwam, stond zijn taak hem dan ook zeer helder voor den geest. En hij ging detectivegeschiedenissen schrijven, totdat hij zich voldoende in dit kinderspel der litteratuur gelouterd voelde, om zich aan arbeid van meer sociologische beteekenis te kunnen wijden.

Het is allerminst onbelangrijk voor de karaatsbepaling van een schrijverstalent, wanneer een auteur zijn loopbaan begonnen is met het schrijven van detectiveverhalen. Men heeft hierin immers een belangrijke aanwijzing voor zijn aanleg, zijn analytisch voorstellingsvermogen, en, last not least, voor zijn begeerte naar het honorarium van de publieke belangstelling. De schrijver van de al of niet met ironie verluchte crime-story treedt bij voorbaat reeds uit het gilde der letterkundige duisterlingen, die zelfgenoegzaam hun eigen publiek zijn, die hun taak meer beschouwen als een vizioenair zienerschap. Hij voelt zich niet thuis in het genootschap der grand-seigneurs van de geschreven mededeeling.

Een detectiveschrijver heeft behoefte aan een auditorium, dat verplicht is waakzaam en bevattelijk te blijven bij het spannen der valstrikken, daar het anders het spoor bijster raakt, en terug moet keeren naar de klassieken. Hij speculeert op het bestaan van een lezersklasse met een speciale hartstocht. De hartstocht van den onstilbaren speurzin, die culmineert in een onbegrensd vertrouwen in de „eigen theorie". Een „eigen theorie", die tot aan het slot wordt vertroebeld en gekoesterd, en steeds meer wordt „uitgebouwd", en omspeeld door het eigen vernuft. Om een dergelijk aandachtig auditorium te verwerven moet de schrijver meer tastbare ontspanningsdraad, minder „droom", meer bioscopische actie, minder verwijlen bij het gebeurde, en meer latente spanning om een feit, dat te broeien ligt, brengen. In dit soort belletristische verpoozing wordt de lezer als verbindende schakel,

die meewerkt om den keten der feiten te transporteeren, opgenomen.

Voor den lettré is een auditorium niet noodwendig. Voor Roothaert dient het ter contrôle en bevestiging van zijn vondsten. Zonder een toeschouwer, een meelooper, die zijn speurgangen volgt, en overal meegluurt door zijn klassieke loupe is de detective in het boek een excentriek, een man met een stokpaardje, zooals allen, die er naast hun „verdammte Pflicht" nog een liefhebberij op na houden. Roothaert nu, die zich gemakkelijk encanailleert met de volksche mentaliteit, met de pretjes van boeren, burgers en buitenlui, kent zeer zeker de knepen van het ontspanningsverhaal, zooals de redenaar de psychologische trefpunten van zijn betoog, en als zoodanig is hij dus een geknipt detectiveschrijver. In zijn detectiveverhalen vindt men een goed ontwikkelde zin voor orde en helderheid van uitdrukking. Hij bestrijkt zijn helden met een dun laagje psychologie. De lezer behoeft zich in dit helder gezelschap niet te vermoeien met het doorschouwen van zielen. Wegens de uniformiteit der medewerkende personen is hij in staat volle aandacht aan het „geval" te schenken. Verhalen als „Spionnage in het veldleger" en „De Chineesche handwassching" bezitten de parate en methodische stofbeheersching van rechtsgeleerde akten. Alles wordt of is opgehelderd, en in deze methodische verteltrant wordt tenslotte alles beheerscht door min of meer komische zekerheden, en de dialogen handelen over zulke concrete en alledaagsche zaken, dat men ze dadelijk bij hun naam kan noemen. Het gebrek aan emotie en stilistische waardigheid vervangt Roothaert door een smeuige en onderhoudende verteltrant, en daarin heeft hij een respectabele handgiheid bereikt. Hij zou geen belangstelling hebben verdiend van de critiek, die zich bezig houdt met het kleuren van het intrinsieke gehalte van onze boekenproductie, wanneer hij geen belangrijk nieuw element in zijn romans had gebracht, namelijk het element van het sociologisch onderzoek. Doch ook thans, nu Roothaert's scheppend vermogen op een hooger plan is gekomen, gelden in beginsel dezelfde kwalificaties, welke voor zijn eerste boeken hebben gegolden. Het uitgangspunt van de onderhoudende vertelkunst is hij trouw gebleven. Van huis uit een brenger van verpoozing als Roothaert is, zou Greshoff, die van iederen schrijver een in gedachten-sereniteit teruggetrokken kluizenaar wil maken, ook in „Die verkeerde Weereldt", Roothaert's laatste boek niet veel meer zien dan een verhaal vol gezapige burgerlijkheid, met de speciale vermelding, dat de schrijver zijn stof niet genoeg van een afstand heeft gezien als een historisch vizioen, waarin het plastisch leven in alle nuances is bewaard gebleven.

We hoeven niet op zoo'n hoog bordes te staan als Greshoff, om toch te veel van het eigentijdsche Roothaerendom in „Die verkeerde Weereldt" terug te vinden, om het boek als „historie"

volkomen geslaagd te kunnen noemen, bij alle voortreffelijke verhaalkwalitetien, die het overigens ook moge bevatten.

In zooverre een roman ethisch is, en daarmee een van de voorwaarden tot het zijn van kunstwerk als merkteeken heeft ontvangen, ethisch wegens zijn karakter, en persoonlijkheid van den schrijver, welke er in zijn uitgestraald, mag „Die verkeerde Weereldt" ongetwijfeld geprezen worden om zijn ethiek, al is deze ethiek er een van betrekkelijke beteekenis. Roothaert is advocaat voor het verdrukte Brabantsche volk, en zijn ridderlijk en waarheidslievend relaas maakt zijn pleidooi warm, bezield en overtuigd. De overtuiging van een humaan mensch, met een normaal instinct voor wat recht en redelijk is, en voldoende argonautische vechtlust, om het onrecht, dat Brabant is aangedaan op schrille stellingen te kunnen bewijzen en veroordeelen.

Het is een overtuiging, zeer zeker, en een die in boeiende en kleurrijke taal, en in een gespierde conceptie wordt uitgedragen, doch, en dat is teleurstellend voor de finale doorgronding van het ethisch karakter van den Brabantschen geloofsstrijd, het is alleen een overtuiging uit menschelijke overwegingen, uit menschelijk medelijden, niet uit geestelijk beginsel.

Roothaert heeft bewondering voor het Brabantsche volksras, voor zijn eindeloos geduld en lankmoedigheid, een uithoudingsvermogen, dat zijn krachten put uit innerlijke zekerheid en rust. Hij ziet deze eigenschappen echter te absoluut als eigenschappen, die in den aard van het ras zelf besloten liggen. Hij verwaarloost maar al te grif het religieuze fond, dat voor de kennis van het Brabantsche karakter onmisbaar is, zijn godsdienstig geweten, dat den Brabander vertrouwen geeft in de zegepraal van zijn overtuiging, en dat in den contra-reformatiestrijd de groote stuwkracht van zijn daden is geweest.

Waarschijnlijk is Roothaert in staat, op dezelfde boeiende en meesleepende manier als hij in „Die verkeerde Weereldt" deed, waarbij hij dan zijn smeuige taal voor iets gereformeerder uitdrukkingswijze zal moeten ruilen, het epos van het calvinisme te schrijven. In het uiterlijk aspect van iederen strijd van groot formaat, van de prediking van ieder beginsel zit wel iets episch, dat zich tot een „vie" of een „epoque" romancée laat verwoorden.

Als Roothaert er in slaagt voldoend documentair materiaal te bemachtigen (en hij heeft flair om bronnen te achterhalen, want hij legt daarvan in vele voetnoten getuigenis af, hetgeen niet nalaat aan zijn roman „Die verkeerde Weereldt" iets tweeslachtigs te geven) is zijn aangeboren verhaaltrant in staat iedere geloofsstrijd, iedere maatschappelijke revolte van eenige beteekenis te verbeelden, tenminste wat hun uiterlijk aspect betreft, niet hun innerlijken gloed, want daarvoor wordt van den schrijver meer geestelijk assimilatievermogen verlangt, dan waarover Roothaert hier de beschikking blijkt te hebben.

Neutraliteit in geestelijken zin is Roothaert's uitgangspunt, een Gleichgültigkeit inzake den inhoud van geestelijke stroomingen. Dat geeft aan zijn boeken, en speciaal aan „Die verkeerde Weereldt", omdat hier een tijdperk geschilderd wordt tegen den achtergrond van een zuiver geestelijk probleem, gemis aan geestelijke spankracht, en cultureele gevoeligheid. En dat bespeurt men nog het meest in de dialogen, die bij al hun stilistische vlotheid, bijna steeds het tournooi zijn van spottend converseerende heeren, die elkaar in societeits-snedigheid niets toegeven, omdat het tenslotte allemaal opmerkingen blijven van den snedigen heer Roothaert. Ontegenzeggelijk is ook wat de dialogen betreft „Die verkeerde Weereldt" van belangrijker gehalte, dan Roothaert's vroegere, wel heel erg op een twijfelachtige publieke smaak ingestelde boeken. De opzet is hier in ieder geval een historisch zuiver portret te bieden — al is de instelling van Roothaert's vizioenaire camera overal niet even scherp geweest — en niet zooals in „Dr. Vlimmen" om een persoonlijke noot, die aan de dikwijls zeer persoonlijke kwesties, die hier behandeld worden, als gold het een openbare verkoop van intimiteiten, de pointe scandaleuse moesten geven. Het is vooral deze pointe scandaleuse, die in haar geraffineerd psychologische speculatie op den smaak van „de-man-in-de-straat", zijn „Dr. Vlimmen" zooveel maal deed herdrukken, en ook de oplage van zijn andere boeken bij tooverslag deed rijzen, hetgeen voor „Die verkeerde Weereldt" juist „De omgekeerde Weereldt" werd, want een groot stuk Roothaertpubliek voelde zich danig teleurgesteld, toen het laatste boek hoofdzakelijk een historische chronique bleek te zijn, ofschoon er toch ook wel prikkelende krachttermen in staan. Doch dat is het niet uitsluitend, wat het hedendaagsche publiek, het groote publiek wel te verstaan, in zijn onderbewustzijn aan lectuur prefereert. Het publiek ziet graag op meesmuilend badineerende wijze den sluier opgelicht over hedendaagsche schandalen van elk genre. Aan het succes van Roothaert's Dr. Vlimmen kan men ervaren, dat sinds La Rochefoucauld het leedvermaak, alias het meegnuiven, nog steeds een belangrijk element is in de aandacht, welke men voor het lot van zijn evennaaste koestert. Roothaert's eerlijke en serieuze worp naar een beter genre is daarom niet overal als een goede beurt op prijs gesteld. En dan, een auteur, die zoo abrupt van genre wisselt, zoo weinig prijs blijkt te stellen op een publiek, dat verscheidene malen zijn naam op de lijst van best-sellers van de maand victorie deed kraaien, verliest vele vrienden, en hij moet maar afwachten, of hij in de literaire salon, waarin hij zich zelf heeft geïnviteerd, spoedig tot de bon ton kan gaan behooren.

In dr. Vlimmen ontdekt men meermalen het herablassend dédain van een door een monocle speurend heer, met gevoel voor humor. Iemand, die zich waarschijnlijk niet kwaadaardig,

maar niet minder effectief, ten koste van Brabant heeft vermaakt, door het dierbaarste, dat Brabant bezit, zijn geloof te caricaturiseeren. Een caricatuur, die in vele oplagen over ons land is verspreid, en in haar ongemeen snelle vermenigvuldiging, die de belooning is voor allen, die op gevatte wijze op lage hartstochten kunnen speculeeren, veel eenzijdig begrip omtrent Brabant heeft gevestigd. „Die verkeerde Weereldt" is daarvoor eenigszins het amende honorable geworden. De verloren zoon, die den draak heeft gestoken met zijn ouderlijk pied à terre, is teruggekeerd, en schrijft een rehabilitatie over Brabant, waarvoor men veel bewondering kan hebben, doch dat in de hoofdzaak, waarin dit amende gerechtvaardigd moest worden, schromelijk te kort schiet.

Roothaert brengt de beleedigde partij, als men de verhouding tusschen schrijver en het Brabant van dr. Vlimmen eens op deze wat enghartig subjectieve, doch menschelijke basis mag stellen, als gold het een advocaten-pleidooi voor een rechtbank, eerst met een zoet lijntje op een ander chapiter. Hij zingt met een ongemeen schilderachtige phraseologie een loflied op het karakter van den beleedigde. Doch nadat hij zich op deze sympathieke wijze heeft gerevancheerd, en de geestelijke verzoening geteekend lijkt, draait hij zijn ware blazoen, in een wel wat spitsvondig aandoende slotsom nog op tijd om, en noemt zich toch liever een voorstander van „de vrije gedachte", welke „kleinigheid" Heeren Pastoor en Predikant nooit zullen beheerschen". Aan de overtuiging van zijn pleidooi ontneemt hij daarmee haar belangrijksten grond, en het lijkt of hij de „beleediging", maar nu in gepolijste gedaante, opnieuw ten tooneele voert, nadat hij zich, wat het menschelijk vis-a-vis van de „smaad" betreft, zooveel mogelijk van allen blaam heeft gezuiverd, en het probleem van De verkeerde Weereldt tenslotte stelt als een punt van overweging, waarover vrije menschen vrij met elkaar van gedachten kunnen wisselen.

Er heeft Roothaert blijkbaar een boek voor den geest gezweefd, dat gegroeid uit en geschreven voor het volk, een exempel tracht te zijn van literatuur van meer dan belletristische, van sociologische beteekenis, zooals de schetsen in het boek over Nederlandsche volkskarakters naast hun lezenswaardige stof, al is deze hier niet als „roman" verwerkelijkt, exacte beteekenis hebben wegens hun ontsluiering van deelen der volkspsyche. Documentair is Roothaert in zijn pogen wel geslaagd; ook „romantisch", doch psychologisch heeft hij zich te zeer buiten het geestelijk element van den Brabantschen geloofsstrijd geplaatst, zoodat schrijver en roman zich tenslotte niet in een hoogere beteekenis hebben kunnen vereenzelvigen. In veel opzichten grootsch van conceptie en schrijfkunst, mist „De verkeerde Weereldt" toch te veel innerlijke bezieling om een epos, om „hèt boek over Brabant" te kunnen zijn.

FRANSCH

SCHLUMBERGER (Jean) STéPHANE LE GLORIEUX, Roman. Gallimard. N. R. F. Paris. 1940. 18 fr.

Jean Schlumberger is geen veelschrijver en wat hij publiceert heeft altijd cachet, stijl. „Stéphane le Glorieux" draagt den naam roman, maar het is eigenlijk een novelle, een voortreffelijke novelle. Het verhaalt een treffende gebeurtenis, die het geheele boekje beheerscht, waarop alles gericht staat en zich toespitst. Het eenige wat de novelle eenigszins verzwakt, is, dat zij te zeer speelt in niemandsland. De namen zijn slavisch, maar verder tast men wat de plaats der handeling betreft in het donker. Onwillekeurig denkt men aan een gebied in wat thans Jougo-Slavië heet. De beschrijving van de eigenlijke verwikkeling is in alle opzichten uitstekend evenals het exposé van den toestand, de voorstelling der handelende personen, de psychologische motiveering en het geheele verloop der handeling. Bij een opstandige beweging verricht Stéphane een heldendaad; hij wordt gevierd in heel den omtrek, hij is de groote man. Later blijkt zijn heldendaad minder heldhaftig te zijn dan men meende en Stéphane heeft reeds uit zich zelf de gevolgen zijner maar half eervolle daad aanvaard. Het in werkelijkheid uiterst verwikkelde gegeven heeft Schlumberger met groote menschkundigheid en ongewoon verhaaltalent uitgesponnen tot een kleinen roman.

CARCO (Francis) BOHèME D'ARTISTE. Albin Michel. Paris. 1940. 18 fr.

Dit boek bevat een soort mémoires van het artistenleven van een dertig jaar geleden, toen Carco op den Montmartre als aankomend schrijver een bohémien-leven leidde. Bijzonder boeiend of belangrijk is het niet. Het maakt evenmin den indruk geschreven te zijn uit innerlijken aandrang als uit den wensch om vergeten wordende herinneringen voor later vast te leggen. Het Bohémienleven beslaat trouwens een geringe plaats. De auteur brengt hier alles en nog wat uit zijn jeugd bijeen zonder veel samenhang, zoowel dingen die met de Bohéme niets te maken hebben als Bohéme-herinneringen. Hij schrijft over allerlei auteurs, Franschen en niet-Franschen, en niet altijd even discreet. De meeste oud-Bohémiens zien hier met weinig aangename herinnering op dit Montmartre-leven terug, ook de schrijver zelf. Zij schijnen er niet treurig om dat het ongeveer verdwenen is, althans van de Montmartre. Het beste van dit boek zijn de uitweidingen en beschouwingen, die Carco hier en daar terloops door zijn boek heenvlecht. Op sexueel gebied houden de Bohémiens er geen strenge wetten op na en Carco bekent zijn losse levenswijze nogal openhartig.

FRANCIS CARCO

SIMENON. LE BOURGMESTRE DE FURNES. Roman (251). Gallimard. N. R. F. Paris. 16.50 frs.

De Fransche kritiek weet niet goed raad met Simenon. Hij schrijft detectiveromans en prikkellectuur als aan den loopenden band. Hij schijnt een goede 40 jaar te zijn en heeft al 60 boeken geschreven. Bij wijze van curiosum staan op den achterkant van De Burgemeester van Veurne de werken, die hij publiceerde van November '38 tot November '39, en dat zijn er goed geteld 7. Bij zoo'n tempo moet de quantiteit wel de qualiteit drukken. Maar Simenon heeft ook bewonderaars, die hem voor een groot schrijver

houden of hem tenminste onder de grooten rekenen. Hij heeft een gesmaad genre, dat vooral door scribenten van den derden rang beoefend wordt, in de officieele literatuur opgenomen, en hij is er slechts een haar van verwijderd het werkelijke meesterwerk op het gebied van mysterie-romans geleverd te hebben. Zelfs zijn bewonderaars kunnen zich niet van een licht gevoel van vrees, de dupe te worden van een oppervlakkigen schijn, losmaken. En dit oordeel heeft de meeste kans het juiste te zijn. Simenon is een schrijver van veel talent, maar hij is de gevangene van zijn eigen phantasie, die hem meedoogenloos meesleurt naar telkens nieuwe gebieden en hem geen rust gunt zijn eigen werk critisch te beoordeelen; en zijn phantasie beheerscht ook den loop van het verhaal: hij heeft geen tijd zich in de positie van zijn helden in te denken; zij voeren uit wat zijn verbeelding hem toevallig voortoovert. Hij offert zijn talent aan zijn verbeelding en schrijft daarom hibrydische werken, waarvan hij zelf niet eens weet of men ze ernstig moet nemen. Phantasie is een slechte moraalleerares en Simenon daarom geen schrijver voor onvoorbereide lezers en lezeressen.

DUITSCH

ZERMATTEN (Maurice) UNNüTZES HERZ. Roman. Ubersetzung von Hans Groszrieder. Verlagsanstalt Benziger & Co. A.G. Einsiedeln/Köln.

Jean Desvennes en Madeleine Fontannes — hij een arme boerenknecht en strooper, zij de eenige dochter van den rijken burgemeester van Mollième, een dorp in het Zwitsersche kanton Wallis — hebben elkaar lief met een jonge, reine, vurige liefde. Vader Fontannes echter wil zijn dochter uithuwelijken aan den rijken gemeente-ontvanger Jules Prabé, grof van lichaam en grof van ziel, die door Madeleine diep veracht wordt en die zij dan ook al herhaaldelijk haar jawoord heeft geweigerd. Op Sacramentsdag na de Mis en de processie gaan Jean en Madeleine stilletjes een wandeling maken; zij worden verraden door Françoise Longchamp, de vroeger geliefde van Jean; vader Fontannes slaat de moeder van Jean, wil hem zelf te lijf gaan, beleedigt hem diep. Jean moet wegens strooperij vluchten voor de gendarmes en gaat wonen aan de overzij der Rhône bij zijn oom, die daar een wijnberg heeft. Hij roept, in de meening dat Madeleine hem verlaten heeft, Françoise, die hem dat heeft doen gelooven, tot zich: op een dag van diepe neerslachtigheid en opwellende hartstocht vergeet hij zich, Françoise wordt moeder en hij trouwt haar. Madeleine, aan wie dit alles wordt overgebracht, is langen tijd ziek, herstelt maar stort weer in, tot het huwelijk van Jean zeker is. Dan heeft zij de kracht niet meer zich te verzetten tegen het huwelijk met Jules dat haar ouders haar opdringen en steunend op haar geloof, geeft zij, na een laatste vlucht, eindelijk toe.

Een katholieke roman en een roman met zeer goede kwaliteiten. Het geloof is voor die menschen der bergen een licht en een troost en een kracht in hun zorgelijk bestaan: het doortrekt en beheerscht heel hun leven: zijn plechtigheden en feesten zijn de blije onbezorgde lichtpunten in den zwaren arbbeid, die hen slechts karig beloont.

De personen zijn „echte" menschen met hun goede en slechte eigenschappen; met een diep meevoelen leven wij hun vreugde en leed mede. Het zieleconflikt van Jean en Madeleine is met een indringende psychologie weergegeven, misschien nu en dan iets te lang en te minutieus, maar levensarm en echt. Wat mij het minst bevalt is Zermattens wijze het landschap en het dorp in hun verschillende stemmingen, die seizoen en weergesteldheid ze geven, ons voor oogen te stellen. Terwijl hij in de teekening van zijn personen, van hun daden en gesprekken „direkt" is, gebruikt hij een mengsel van beelden om het andere te geven. Laat ik één voorbeeld, het is met opzet gekozen, daarvan mogen geven.

Het is midden-Juli. Bij het eerste morgenlicht begint het grasmaaien op alle velden. „Und mit den Mähdern schafft die Sonne. Nacht stirbt im Talgrund, die Spitze eines Grates verfärbt sich. Rieselndes Licht überzieht den Berg. Wuchtig mäht die Sonne in den Schattenwiesen und rafft unablässig Weiden, Fluren und Roggenfelder an sich, die gelb herausfallen wie Leintüchter der Bettnässer. Gold fällt hin, wo die grosze unsichtbare Sense schwingt. Und auf einmal taucht mitten im Walde das flammende Haar der gewaltigen Mähderin auf, und ihr rundes Gesicht beginnt zu flackern, noch verstrickt in den Tannenästen". (P. 150).

BERTELSMANN (Lene) DER VERSCHOLLENE. Im Vieweg-Verlag.

Het boek bevat behalve de novelle, die het zijn titel „Der Verschollene" geeft, ook nog een andere: „Männer im Baltenland". De stof en de behandeling ervan doen een beetje aan de Biedermeier-literatuur denken; alleen het is hier alles feller en wreeder en ongewoner. Der Verschollene is: luitenant Ansgar Korff zu Barnfeld, die in den oorlog zwaar gewond wordt, zijn spraak daarbij verliest, in een lazaret komt te liggen naast Donald Coarneland, die de zevende zoon is van een arm boerenechtpaar in de Schotsche Hooglanden, die in den oorlog sneuvelt, en nu in diens plaats, omdat hij op hem lijkt, naar diens ouders wordt opgezonden. Hoewel de schrijfster bladzijden gebruikt om deze verwisseling aannemelijk te maken en allerlei toevalligheden daarbij laat gebeuren en psychologische motieven in het geding brengt, het lukt haar niet. Nog minder aannemelijk is, dat Ansgar niets laat weten aan zijn ouders, die hem maar als „vermist" moeten blijven beschouwen; dat moeder Coarneland het bedrog niet ontdekt, maar wel de verloofde van Donald, die echter tegelijk op hem verliefd wordt; dat hij zijn ouderlijk huis bezoekt en niet

zijn moeder groet; dat zijn commandant van het vrijwilligerskorps, waarbij hij zich heeft aangesloten om de bolsjewieken te bestrijden zijn dood aan zijn ouders komt vertellen in woorden, die absoluut niet bij hem passen en op een manier, die iemand naar en nijdig maakt, zoo koud-wreed gebeurt dat. Al deze onwaarschijnlijkheden en toevalligheden — en zij worden ook niet aannemelijk gemaakt door de innerlijke gronden, die er voor worden aangegeven, ook al nemen wij vrede met den aanleg van Ansgar, zooals die op p. 106 wordt aangegeven — kunnen niet goed gemaakt worden door eenige mooie, ontroerende passages, die op het oogenblik dat men ze leest, al het andere doen vergeten: de indruk die blijft is: het is niet waar gebeurd, kan niet waar gebeurd zijn.

De andere novelle is aannemelijker, al wordt ook hier ons geloof door allerlei toevalligheden niet zelden geweld aangedaan. De lotgevallen van dominee Aurelian Sekard, zijn vrouw Dina en hun zoon Hermann in den strijd van Koerland tegen de bolsjewieken is diep tragisch. Jammer dat dit verhaal zooveel geloofstwijfel en godslastering bevat: dat maakt de lezing voor een katholiek soms werkelijk pijnlijk.

De stijl waarin Lene Bertelsmann deze novellen geschreven heeft is de stijl die men den laatsten tijd meer bij Duitsche schrijvers aantreft en die ik de „reclame-stijl" zou willen noemen. Zooals de reclames in hun sprekende lijnen en felle kleuren en 's avonds in hun bliksemend licht in het stadsbeeld staan om-hun-zelf, zoo ontmoet men in de reclame-stijl telkens gedachten, beschouwingen, beschrijvingen en vooral ook zinnen, die zich aan den lezer opdringen „om-hun-zelf": in zware contouren, hardcontrasteerende kleuren en opvallende teekening. Vaak zijn zij op-zich-zelf genomen niet kwaad, zelfs mooi, maar ze vragen te veel de aandacht en schaden daardoor tenslotte den eindindruk.

GRABENHORST (Georg) DIE REISE NACH LUZERN. Verlag Albert Langen —Georg Müller. München 1939.

Men weet bij Grabenhorst al van te voren, waar het ongeveer over zal gaan, hij stelt je niet voor verrassingen. Gewoonlijk gaat het over een beetje vreemde liefdes-ervaring, liefst in een of andere vacantie.

Hier is het de beste, brave Dirk Woermann, die naar Lucern reist om een erfenis van een oude tante in orde te brengen. Daar logeert hij bij een ouden kennis en de altijd zo degelijke, in eer en deugd getrouwde baas met drie kinderen plus liefhebbende vrouw, wordt verliefd op de dochter des huizes. Z'n artistieke bewondering voor het schoon wordt een bekoring! Na een paar dagen van liefdedromen wordt hij weer nuchter en keert naar huis terug, waar vrouwlief hem „begrijpend" en toch aardig ontvangt. Dat is de kwestie! Eerlijkheidshalve moet erbij gezegd

worden, dat Grabenhorst de geestelijke ontsporing van papa enigszins verklaarbaar tracht te maken, door ze in verband te brengen met de reis, die voor hem een onverwachte verjongingskuur is, een tweede puberteit. De schrijver blijft ondanks het vreemde van de situatie nogal netjes, de vertelling leest prettig, de schrijver praat gezellig, zolang als hij niet aan het redeneren gaat. Overigens niets bizonders. De tegenwoordig bij liefdesgeschiedenissen onmisbare zwempartij (te vergelijken met de vroegere theevisities) is er gelukkig ook weer.

ENGELSCH

BUCK (Pearl) OTHER GODS. (431). 8/6. Macmillan & Co Ltd. London.

In meer dan één opzicht wijkt „Other Gods" af van de vroegere romans dezer schrijfster. Het haar zoo vertrouwde terrein, China en zijn bewoners, heeft zij grootendeels verwisseld met de Vereenigde Staten; voorts bevat haar nieuwste roman een sterken inslag van ironie, welke in haar vorige werken niet aanwezig is. Die ironie mòest „Other Gods" wel doordringen. Want het thema van dezen roman is de dwaze heldenvereering, de „heroworship", waaraan zoo'n groot deel der moderne massa lijdt. De massa die zich een sportheld of een filmdiva als idool stelt. Haar visie daarop heeft de schrijfster reeds dadelijk vastgelegd in den ironischen titel.

PEARL S. BUCK

Public Hero number One in dezen roman is de Amerikaan Bert Holm, die als mecanicien een wetenschappelijke expeditie in de Himalaya vergezelde, en er in slaagde, geheel alleen, den top te bereiken van een berg, weinig minder hoog dan de Everest. Een zinlooze klimpartij, zonder eenige wetenschappelijke beteekenis. Maar de groote massa in de States werd gek van enthousiasme; de jongeman werd haar idool; bij zijn terugkomst werd hij gevierd als een held, op de wijze zooals men dergelijke heldenfiguren tegenwoordig pleegt te vereeren. Kostelijk geeft Pearl Buck dat alles weer: hoe de jongeman door het land wordt gesleurd; de commerciëele aspecten van het geval, handig geëxploiteerd door zakenlui; couranten-interviews met vragen als wat Bert Holm denkt over den toestand in Europa. Het is kostelijk van ironie.

In haar eigenlijke verhaal boort de schrijfster ook iets dieper. Het heeft psychologische beteekenis waar nagegaan wordt welke invloed deze heldenvereering heeft op den betrokken persoon en zijn naaste omgeving. Bert Holm was een fantasie-looze, eenvoudige jongeman, wiens karakter langzamerhand werd vervormd door den dwang: voortaan te leven als de fictie, zooals de massa zich haar held voorstelde. Zwaarder nog drukte dit probleem zijn jonge vrouw, Kit Tallant, die hij tijdens zijn terugkeer van Tibet naar de Vereenigde Staten had gehuwd. Haar leven werd min of meer een tragedie; met inzicht en begrip vertelt de schrijfster van haar moeilijkheden; de ironie verdiept zich hier soms tot medegevoel.

Tot de beste werken van Pearl Buck kan dit boek toch, dunkt mij, niet gerekend worden. De stof in haar Chineesche romans beheerschte zij dieper, treffender; zij heeft die vollediger doorleefd; ofschoon zij het thema van „Other Gods" sterk heeft aangevoeld is het toch of haar uitdrukkingsvermogen dit gevoel niet compleet tot uiting heeft kunnen brengen. Hetgeen niet wegneemt dat dit toch een heel lezenswaardige roman is voor eenigszins ervaren volwassenen.

WALPOLE (Hugh) ROMAN FOUNTAIN. (291) 8/6. Macmillan & Co Ltd. — London.

In Februari 1939 vertrok Hugh Walpole naar Rome, om, op verzoek van een Amerikaansch couranten-concern, eenige artikelen te schrijven over de begrafenis van Paus Pius XI, de verkiezing van den nieuwen Paus en diens kroning. Behalve die artikelen, is dit boek het resultaat van Walpole's verblijf in Rome.

HUGH WALPOLE

„Roman Fountain" is meer, veel meer, dan een journalistiek verslag. De auteur vertelt wel van wat hij zag op het plein vóór den St. Pieter, van de begrafenis van den overleden Paus, van den intocht, in de basiliek, van Pius XII, maar dit is toch niet meer dan een onderdeel van het boek. Walpole kwam ook naar Rome als minnaar van schoonheid, als zoeker naar geestelijke waarheden; hij heeft den geest van de Eeuwige Stad getracht te vatten, getracht haar innerlijk te commentarieeren.

Voor den Katholieken lezer is dit eerlijke boek van den niet-Katholieken Walpole dan bijzonder interessant. Het blijkt dat de schrijver meermalen diep, innig contact had met

het waarlijk religieuze, maar hij bekent tenslotte zelf dat hij de „Fountain" waarnaar hij hartstochtelijk zocht, niet heeft gevonden. „I was not yet worthy of it", meent hij te moeten verklaren. Een gedeelte van zijn tijd heeft Walpole besteed aan zwerftochten door Rome; zijn beschouwingen en overpeinzingen over de schoonheid van het verleden, die voor den tegenwoordigen mensch bewaard is gebleven, vormen bekoorlijke lectuur. Luchtig en frisch wisselen zij af met het verslag van zijn dagelijksche meer prozaïsche ervaringen.

Voor meer ontwikkelde lezers is dit een belangwekkend werk.

ROBERTSON (E. Arnot) SUMMER'S LEASE. (416) 9/6. Jonathan Cape. London.

Er is betrekkelijk weinig actie in dezen roman, die hoofdzakelijk een verhaal is van geestelijken groei en een geestelijk gebeuren; een schouwing en een analyse van wat er leven en woelen kan, — beneden de oppervlakte — in geest en hart.

„Summer's Lease" is de biographie van Douglas Caise — geboren in het begin dezer eeuw, — van zijn kinderjaren af tot juist na het uitbreken van den tweeden grooten oorlog. Een eenzelvig kind en een eenzelvigen man, met een verfijnd geestelijk leven; min of meer een getourmenteerde; door aanleg, omgeving en opvoeding voorbeschikt tot een mislukt leven. Althans volgens de visie der schrijfster. De omgeving en de bijfiguren zijn knap weergegeven: het kind groeit op in een museum van oudheden, waarvan zijn vader, een geleerd, zeer gecultiveerd, maar onbeholpen man de directeur is. Later leeft de jongeman in Londen en Frankrijk, waar een korte liefdes-affaire hem beroert.

Als psychologische studie-in-romanvorm is dit een knap geschreven boek. Maar het demonstreert een groote leemte, een leemte, die het tot een eenzijdig, een onvolledig boek stempelt. In zekeren zin ook een onjuist boek. De hopelooze somberheid van Douglas Caise's leven was niet onafwendbaar noodzakelijk. De schrijfster — en dit is karakteristiek voor een groot deel der Engelsche romanproductie — negeert het religieuze element in het leven. Zij is a-religieus, en zoo is Douglas Caise. In zijn leven ontbreken de religieuze steunpijlers; zonder zich daarvan klaarblijkelijk bewust te zijn toont de schrijfster eigenlijk aan hoe wankel het leven is bij gemis daarvan. En ook hoe leeg het is, wanneer het niet bezien wordt tegen het perspectief der oneindigheid op den achtergrond.

Uiteraard lectuur voor geestelijk ervaren lezers.

HARPOLE (James) BEHIND THE SURGEON'S MASK. (272) 8/6. Cassell & Comp. Ltd. — London.

De Engelsche medicus, die onder het pseudoniem James Harpole schrijft, treedt uit de massa der Britsche schrijvers op-

vallend naar voren. Zijn stof, ontleend aan zijn wetenschap en praktijk, beheerscht hij volkomen. De romancier in hem heeft, wat technische rapporten zouden kunnen zijn, omgevormd tot volmenschelijke geschiedenissen, die verhalen van den strijd tusschen leven en dood. „Behind the Surgeon's Mask" is zijn derde boek; het bevat een aantal short stories, gevallen meest uit zijn praktijk. De medicus in hem schreef het technische gedeelte, de romancier het treurspel, de „comedy", soms ook het blijspel; tevens laat hij uitkomen hoe de medicus, de chirurg, zijn „gevallen" ziet, wat de strijd, dien hij tracht te leiden, voor hem zelf beteekent.

Zijn proza bezit de serene kalmte, — welke de gevoeligheid niet buitensluit, — van den wijzen, begrijpenden mensch, die het leven onder de meest verscheiden aspecten, en daaronder vooral de tragische, door en door heeft leeren kennen. Het blijkt uit dit proza dat de wetenschap het hart niet heeft versmoord; dit is beheerscht sensitief, en uit zich in een mengeling van triomf en melancholie en menschenliefde.

Het boek is bedoeld voor ontwikkelde volwassenen; dezen zullen ook makkelijk in het laatste hoofdstuk den schrijver kunnen corrigeeren, waar hij spreekt over euthanasy en daarbij het christelijk standpunt buiten beschouwing laat.

Boekenschouw

DIE LEGENDE VAN SINTE WILLIBROERT. (56). Leiter—Nypels. Maastricht. 1940. *f* **5.—.**

Leiter—Nypels heeft een werkelijk prachtige uitgave bezorgd van Die Legende van Sinte Willibroert, een voorbeeld van wat de boekdrukkunst vermag. De Legende van Sint Willibrord wordt er in hetzelfde lettertype in afgedrukt als waarin Gheraert Leeu haar drukte te Gouda in 1478 als één uit de Legenda Aurea. Een voorafgaande omzetting in Nieuw-Nederlandsch bezorgde Kanunnik E. Lagerweij, en Pater Kruitwagen vertelt in een aanhangsel over Gerard Leeuw, over de vroegste boekdrukkers en over de Legenda Aurea. Deze uitgave is een der schoonste specimina die wij ooit zagen en bibliophielen zullen ervan genieten.

EEKHOUT (Jan H.) DE LEGENDEN VAN JEZUS' KINDSHEID. (234). *f* **2.90. G. F. Callenbach N.V. Nijkerk.**

Legenden en sproken vertellen kàn Eekhout. De kinderlijk-naïve gedachte weet hij te vertolken, zuiver, natuurlijk, zeer beeldend, met een speelsche fantasie, die het eenvoudige ongerept laat, maar dit een schoonen glans verleent. De verhalen in dit boek zijn er wel heel bekoorlijk door geworden. Een aantal religieuze legenden uit den kindertijd van Jezus laat hij vertellen door Djoeke van den Kasteelberg — een ouden, alleenwonenden man met veel natuurlijke wijsheid — aan de jongens van het dorp. De legenden spelen in Nazareth, maar Djoeke heeft Nazareth als verplaatst in Vlaanderen. De taal, die Eekhout gebruikt, is wat vreemd soms, maar aan het genot, dat de lezing der legenden verschaft, doet dit toch gelukkig maar weinig af.

Bij het begin van een standaardwerk

door PIERRE VAN VALKENHOFF.

Geschiedenis van de Letterkunde der Nederlanden. Eerste Deel. Algemeene Inleiding. De Literatuur, haar Historiographie en Methodes door Prof. Dr. F. Baur. — De Letterkunde van de Middeleeuwen tot omstreeks 1300 door Prof. Dr. J. van Mierlo. Met een Inleiding van Prof. Dr. G. S. Overdiep over Middelnederlandsche Taal en Stijl. Teuling's Uitgevers-Maatschappij L. C. G. Mamberg, 's-Hertogenbosch. Standaard Boekhandel, Brussel. z.j. (1939) 4o, CXVI en 307 blz., geïll.

De studie der literatuurwetenschap blijkt nog steeds een terrein met zovele en verscheidene aspecten, dat het den goeden beschouwer niet verbazen kan, het aenleiding te zien geven tot uitingen en inzichten, welke niet zelden vrijwel diametraal tegenover elkaar staan. De beschouwingen met betrekking tot deze materie zijn daarom even verschillend als talrijk, waar nog bijkomt dat de literatuurhistoriographie in het algemeen als de Nederlandse in het bijzonder voor een groot deel onbekend is. Kortom hier kan inderdaad sprake zijn van een baaierd van wisselende meningen, waarbij slechts die door velen gehuldigd worden, dat de historische literatuurstudie reeds louter om zichzelf van belang is, dat ze als de cultuurgeschiedenis en de geschiedenis in het algemeen als een der voornaamste waarden van den mens beschouwd moet worden, en dat er van haar beoefening een grote opvoedkundige en beschavende kracht uitgaat.[1])

Het is in dit licht gezien maar al te begrijpelijk, dat men met te groter belangstelling uitzag naar de verschijning van de Geschiedenis van de Letterkunde der Nederlanden, omdat ons daarin een algemene inleiding van Prof. Dr. Frank Baur wachtte, waarin deze Gentse hoogleraar de methodologie en de geschiedenis der Nederlandse literatuurhistoriographie zou behandelen, daarmee een werk openend, dat naar de verwachtingen een standaardwerk behoort te worden. Lang heeft men op dit boekdeel moeten wachten, een wachten echter volkomen beloond wanneer men van het verschenen eerste deel op goede wijze kennis genomen heeft. Immers hier moet in waarheid sprake zijn van een grootse onderneming, waartoe de inzet veelbelovend heten kan. Toen de eerste berichten omtrent deze letterkundige geschiedenis door de pers circuleerden was de instemming reeds algemeen, bijval nog aangroeiend na de verschijning van het prospectus, waarin aan het oorspronkelijke plan vastere vorm werd gegeven naast een uiteenzetting van bedoeling als werkwijze, dit alles vergezeld van een proeve van bewerkine. Uit een en ander blijkt hoe het streven er vooral op gericht

---

[1]) Vgl. A. G. van Kranendonk, Beschouwingen over de Studie der Letterkunde. Groningen 1933. Wat de tegenstellingen betreft denke men bijv. aan de controverse tussen W. L. M. E. van Leeuwen en Dr. G. Stuiveling. De eerste acht literatuurgeschiedschrijving vanuit een bepaalde idee onmogelijk (vgl. zijn Over Literatuur-Historiografie in Het Hollandsche Weekblad van 12—11—33 en in verband daarmede onder meer zijn aandeel in het onder zijn redactie verschenen Dichterschap en Werkelijkheid. Utrecht z.j.), de tweede daarentegen blijkt aanhanger der historisch materialistische literatuur-geschiedbeschouwing (vgl. zijn Het Boek als Vraagstuk, Groningen 1939), en gaat aldus wel van een idee uit. Vgl. voor een en ander — ook voor enkele hierna volgende uitingen — mijn Literair-historische Kroniek II in Roeping XVII (1938—1939) 369—375; en mijn Over de Studie der contemporaine Literatuur in De nieuwe Taalgids XXXIII (1939) 325—329.

is een nieuwe synthese der Nederlandse literaire geschiedenis te bieden, samenvatting ook waarbij de gebeurtenissen van het letterkundig leven meer in het algemeen cultuurbeeld worden geplaatst. De voorkeur gaat daarbij uit naar eendrachtige samenwerking van vakgenoten, ieder op eigen terrein specialist, maar voldoende met de gehele materie vertrouwd, om zich vrij te kunnen bewegen in een schema dat de homogeniteit van het geheel waarborgt. Het doel dezer samenwerking is daarbij hoog gesteld, omdat redacteuren als medewerkers een boek willen schrijven, dat geheel aan de eisen der moderne literatuurwetenschap voldoet, maar dat niettemin, behalve een handboek voor studerenden, een betrouwbare en gaarne geraadpleegde gids zal zijn voor alle belangstellenden. Een boek dus voor studiewerk en leeszaal, maar niet minder op zijn plaats in de particuliere bibliotheek van den man van smaak.

Dat deze intenties alle lof verdienen zal weinig betoog behoeven, maar het komt erop aan of men er naar behoren in slagen zal ze te verwerkelijken. Een eindoordeel daarover kan, naar alle waaschijnlijkheid, eerst over vijf à zes jaren gegeven worden, en het is niet gewenst daarop vooruit te lopen door het eerste deel in dezen als maatstaf te nemen. Zeker is Baurs inleiding — als ik mij zo uitdrukken mag — meer voor de koks dan voor de gasten, maar daartegenover staat dat zowel Van Mierlo als Overdiep erin geslaagd zijn, de hun toegewezen stof op zulk een wijze te bieden, dat het vakman als belangstellende voldoen kan. Vooral Van Mierlo gaat uitstekend voor; volgen ook de overige redacteuren en medewerkers zijn weg, dan zal de Geschiedenis van de Letterkunde der Nederlanden zeker niet teleurstellen, en inderdaad worden tot een boek, dat de letterkunde, die spiegel van het geestesleven, behandelt op een wijze, welke iedereen tot vreugde strekken zal wien de geschiedenis van de Nederlandse geest dierbaar is.

* * *

Het wetenschappelijk karakter van de Geschiedenis van de Letterkunde der Nederlanden maakt Baurs uitermate belangrijke inleiding over de literatuur, haar historiographie en methodes tot een noodzakelijkheid. Het was inderdaad in verband daarmede nodig te omschrijven, hoe men het letterkundige feit te zien heeft, en daarbij de diverse begrippen te ordenen als te bepalen, en ze te verbinden in een soort systeem van literatuurwetenschap. Daarnaast bleek het wenselijk de ontwikkeling van de literaire geschiedschrijving — met name van de Nederlandse — te verhalen en de huidige strijd der methodes te schetsen, het laatste vooral opdat de lezer zich uit dit als volgende delen zal kunnen vergewissen: „in hoever deze nieuwe literatuurgeschiedenis een eerlijke poging is geweest om de vele uitzichten van het huidige methodenconflict eenigszins tot verzoening te brengen". [2])

Het is aldus dat Baur zijn doel omschrijft, en het is aldus dat hij zijn plan in een honderdtal pagina's — vergezeld van belangrijke bibliographische aantekeningen — heeft uitgewerkt. Hij toont daarin aan hoe de literaire geschiedenis gevormd wordt door een canon van letterkundige overlevering, en wijst er terloops op dat in deze Geschiedenis van de Letterkunde der Nederlanden de stofkeuze in twee richtingen breder dan gewoonlijk zijn zal, n.l. enerzijds wat betreft de productie van schrijvers in vreemde talen en anderzijds met betrekking tot het Afrikaans en Fries: „als natuurlijke uitlopers van onze literatuur". [3]) Aarzelend maar toch met zorg definieert hij het begrip literatuur als: „het complex van die taaldocumenten welke, te eeniger tijd, door een ruimer of geringer deel van de

---

[2]) Geschiedenis van de Letterkunde der Nederlanden, VIII.
[3]) id. , XIII.

cultuurbewusten, werden aanvaard als schenkende esthetisch genot" [4]), om in verband daarmede op te merken dat de letterkundige geschiedschrijver historisch moet kunnen lezen. Het nationale ontsnapt evenmin als het internationale en het cosmopolitische aan zijn aandacht, waarbij hij er uitdrukkkelijk op wijst, dat: „de uniciteit van het kunstwerk, de levende persoonlijkheid van den dichter.... het eigene en het universeele in onverbrekelijke eenheid samen (snoert)" [5]). Veel aandacht besteedt Baur ook aan het verschil tussen literatuurcritiek en letterkundige geschiedschrijving, terwijl hij eveneens onderscheid maakt tussen literatuurgeschiedenis en literatuurwetenschap, waarbij hij de werkmiddelen der laatste verdedigt. Van niet minder belang is zijn uiteenzetting, dat niet alleen hoofdwerken en hoofddichters onder meer ook te kenschetsen zijn naar hun respectievelijke stijl, maar dat daarnaast evenzeer elke duidelijk onderscheidbare stijlperiode in haar ontwikkeling getekend moet worden. Met betrekking tot de bij dit standaardwerk gevolgde arbeidsmethode zet de hoofdredacteur verder uiteen, waarom in verband met het feit, dat probleemkeuze en stijlinrichting in het werk onscheidbaar verband houden met de levensbeschouwing van den dichter, de bewerking van deze nieuwe literatuurgeschiedenis toevertrouwd is aan een staf van geleerden, die, ieder voor zich, dat deel van de letterkunde zullen behandelen waarvan de wijsgerige of godsdienstige dominante overeenstemt met hun persoonlijke levensbeschouwing. Vervolgens definieert hij: „Object van de literatuurwetenschap is niet alléén het letterkundig kunstwerk, niet alléén de letterkundige persoonlijkheid, mar de heele omvang van het letterkundig leven in zijn breedten en diepten, in zijn individueele werkingen en gedaanten, in zijn collectieve, voor ras of natie of tijd typische verschijningsvormen en groeps- of massapsychologische uitingen". [6]) Hij schetst dan de mogelijke benaderingspogingen met hun methodologische tegenstellingen, om zijn algemeen gedeelte te beëindigen met een summiere uiteenzetting van wat men te verstaan heeft onder literatologie of wijsbegeerte der literatuur. Baur behandelt hierna de geschiedenis der Nederlandsche literatuurhistoriographie in grote trekken om met de volgende sympathieke woorden zijn inleiding te besluiten: „dat dit verzamelwerk, een onderneming van vertrouwen in de toekomst der Nederlandsche cultuur, moge uitgroeien tot iets beters dan wat de Duitschers een Buchbinder-Synthese plegen te noemen" [7]).

De belangrijkheid en de waarden dezer inleidende uiteenzettingen zullen aan geen opmerkzamen goedwillenden lezer ontgaan, ook al beseft hij de betrekkelijkheid ervan even goed als de schrijver. Het werd hoog tijd dat alles wat in verband staat met de wetenschappelijke beoefening der literatuur en haar geschiedenis eens goed werd omschreven en samengevat. Baur heeft dit volbracht op een wijze, die toont dat de literaire wetenschap niet alleen kennis, maar ook, ja vooral, smaak en gevoel vraagt. Behoort scheiden en onderscheiden tot haar taak, rangschikken en tekenen maakt er evenzeer deel van uit. Zij is groots en schoon, wanneer men haar op de juiste wijze ziet.

* * *

Het sprekendst bewijs voor de laatste stelling vindt men in het tweede deel van dit boek, waarin Prof. Dr. J. van Mierlo S.J. de letterkunde van de middeleeuwen tot omstreeks dertienhonderd behandelt. Zelden toch zal men kennis gemaakt hebben met een betoog, dat op zo schitterende wijze volledigheid aan overzichtelijkheid paart, en de synthese zo goed verbindt met de analyse. Deze arbeid is meesterlijk en als zodanig in waarheid groots en schoon, omdat hier volkomen bereikt is waar ieder goed, en zich van zijn

---

4) Geschiedenis van de Letterkunde der Nederlanden, XVII.
5) id. , XXI,
6) id. , LXX.
7) id. , XCVI.

taak bewust, literatuurhistoricus naar streeft: een beeld van de bestreken periode, dat niet minder boeiend als verantwoord, deskundige als belangstellende treft en daardoor vanzelf uitlokt tot nadere kennismaking. Waar dit het uiteindelijk doel van alle wetenschappelijke beoefening der literatuur en haar geschiedenis is, heeft Van Mierlo hier, als dienaar in het rijk der letteren, een werk geschonken, dat moeilijk overtrefbaar zal zijn. De indeling ervan valt slechts te loven, het eruit sprekende streven naar eenheid kan slechts instemming verwerven. Wat embryonaal in Van Mierlo's Geschiedenis van de oud- en middelnederlandsche Letterkunde[8]) aanwezig was, is in het hier geboden gedeelte uitgegroeid tot een zware, volle en schone vrucht, die — er valt niet aan te twijfelen — iedereen zal behagen. Niet alleen het behoudene, maar ook het verloren gegane heeft de Zuidnederlandse geleerde in zijn onderzoek betrokken, en zo het geheel gemaakt tot een zeer boeiende weergave van de zo rijke middeleeuwse literatuur. Vrijwel niets heeft hij daarbij over het hoofd gezien, alle mogelijkheden bestuderend, alle aspecten belichtend. Daarbij blijkt hij niet alleen een groot kenner der middelnederlandse letteren „an und für sich", doch tevens iemand die goed op de hoogte is van wat de toenmalige Dietsers op het gebied der Latijnse en Franse literatuur gepresteerd hebben. Moet er verder nog de aandacht op gevestigd worden hoe voortreffelijk hij de middeleeuwse literatuur in de cultuurgeschiedenis dier tijden situeert? Kortom, Van Mierlo's deel is een modelstudie in alle opzichten, omdat er een geleerde in aan het woord komt, die niet alleen op uitstekende wijze zijn stof beheerst, maar bovendien goed de pen te voeren weet.

Gaat zijn voorkeur onmiskenbaar naar het Germaanse en het Vlaamse uit, toch is Van Mierlo voortreffelijk geslaagd in zijn streven naar objectiviteit, dat natuurlijk van soortgelijke arbeid essentieel deel uitmaakt. Hij aarzelt evenwel in dezen niet om met veronderstellingen voor den dag te komen, die sommigen wellicht naar het rijk der fantasie zullen verwijzen, doch toch meestal steunen op uitgebreide kennis en diep inzicht. Niet zelden ook stelt hij vragen — en soms vele! — in dier voege dat het bevestigend antwoord erin opgesloten ligt. Met rake lijnen schetst hij aldus de ontwikkelingsgang der middelnederlandse letterkunde, daarbij, na de voorbereiding in de oudgermaanse letteren, onderscheidend de feodaal-ridderlijke periode in de twaalfde en dertiende eeuw — het bloeitijdperk —, de burgerlijk-patricische die, met Van Maerlant beginnend, eerst in de veertiende eeuw tot ontwikkeling komt — het tijdvak der didactiek, — en de kunst van het volk lopend tot de renaissance — de eeuw der rederijkers Bij alle drie volgt hij — onder verwerping der bekende standenonderscheiding — de indeling naar de grote literaire genres.

Als geboren literatuurhistoricus heeft Van Mierlo met liefde zijn taak volbracht. Erop wijzend dat de vroegst bekende literatuur lange overlevering veronderstelt, bouwt hij op allerlei bronnen een kenschetsing van de aan onze middelnederlandse voorafgegane oudgermaanse letteren. In het rijk der schoonheid aangekomen, begint hij niet met Veldeke, teneinde diens kunst te beter in de algemene ontwikkelingsgang te situeren. Hoog stijgt zijn bewondering waar het toppen als Hadewych of Van den Vos Reinaerde geldt, maar niet minder boeiend zijn ook zijn uiteenzettingen over onze andere literatuur dier tijden. Aan het slot der feodaal-ridderlijke periode vat hij zijn inzichten daaromtrent samen, om na een intermezzo over de toenmalige Latijnse en Franse literatuur, op niet minder aantrekkelijke wijze het begin van het tweede tijdvak — dat der didactiek — te schetsen, waarin hij met name aan Jacob van Maerlant recht laat wedervaren. Dit vormt dan het voorlopige einde van Van Mierlo's voortreffelijke arbeid, arbeid die zovele beloften inhoudt, dat men aan het slagen van het tweede door hem ver-

---

[8]) Dr. J. van Mierlo, jun. S. J., Geschiedenis van de oud- en middelnederlandse Letterkunde. Antwerpen 1928.

zorgde deel niet hoeft te twijfelen. Van Mierlo heeft uitstekend werk geleverd, en hij aanvaarde daarvoor dan ook de in dezen hem zo ruim toekomende hulde.

De Groningse hoogleeraar Prof. Dr. G. S. Overdiep heeft Van Mierlo's deel ingeleid met een verhandeling Over middelnederlandsche Taal en Stijl, die in alle opzichten voldoet aan het erdoor nagestreefde doel.

*   *   *

Waar er op deze aarde niets volmaakt is, spreekt het wel vanzelf dat ook de Geschiedenis van de Letterkunde der Nederlanden haar feilen bezit. Evenwel zo ergens, dan veroorloven ons hier de goede hoedanigheden deze tekortkomingen door de vingers te zien. De grondslag van een nieuw standaardwerk is gelegd, en het is een grondslag waarop men met vertrouwen mag verder bouwen. Deze inzet toch is meer dan belovend en verdient dan ook in alle opzichten hulde. Waar het een der doeleinden van de studie der letterkunde vormt de kunst rijker te doen zijn door de wetenschap, is men daarin hier voortreffelijk geslaagd, omdat men er zich wel bewust van bleek in dezen slechts te kunnen dienen. Waar men de wetenschap der literatuur nog onlangs terecht de wetenschap van het boek kon heten en men dan ook hier andermaal de objectiviteit als norm kon stellen [9], kan het slechts tot vreugde strekken dat ook de hoofdredacteur en de hier aanwezige redacteur van de Geschiedenis van de Letterkunde der Nederlanden deze — ongetwijfeld juiste — inzichten delen. Heeft men het betreurd, dat deze wijze van geschiedenis schrijven voert tot het ontbreken van één leidende gedachte [10], dan houde men er toch weer rekening mede dat het ook de overige redacteuren als medewerkers toch niet moeilijk vallen kan soortgelijke wetenschappelijke inzichten met de hunne in harmonie te doen samengaan. Vandaar dat de opzet van de Geschiedenis van de Letterkunde der Nederlanden als de uitvoering — het laatste ook met betrekking tot de voorname wijze van uitgave — alle lof verdient. Samenstellers als uitgevers mogen met dit gelukkige begin wel tevereden zijn.

---

9) Vgl. Dr. G. Stuiveling, Het Boek als Vraagstuk resp. p. 10 en p. 6.

10) Vgl. Gerard Knuvelder, Geschiedschrijving der Nederlandse Letterkunde in Roeping XVIII (1939—1940) 364—381.

EYCK (P. N. van) HERWAARTS. Gedichten. Haarlem. Enschedé & Zonen. 1939. *f* **2.— en** *f* **3.—.**

Sedert 1926 is er van P. N. van Eyck geen gedichtenbundel meer verschenen. Deze nieuwe verzameling „Herwaarts" bevat enkele reeds uit tijdschriften bekende, doch voor het grootste gedeelte nog niet gepubliceerde gedichten. Opvallende wendingen zijn er in het dichterschap van dezen mijmergragen en vormverfijnden leerling van Verweij niet meer te verwachten. In strakken, oververzorgden vorm zegt van Eyck zijn indrukken en gewaarwordingen uit en het is altijd meer de idee, dan de emotie, die in het centrum zijner poëtische spanning staat. „Herwaarts" getuigt, zooals ook het beste uit zijn vroegere bundels, van een rijk geschakeerden, open geest, die wereld en leven met groote bewustheid ondergaat en met de hem eigen dichterlijke kracht alles tot zin en beteekenis herleidt. Eenige sobere, doch doorvoelde verzen zijn gewijd aan de nagedachtenis van Verweij.

Het verhalend proza van Osbert Sitwell

door JOS. PANHUYSEN.

Men heeft het verhalend proza van Osbert Sitwell wel eens vergeleken met een stilleven in den grooten stijl, de geweldige doeken met gevogelte, wild, groenten en bloemen, die men in ons Rijksmuseum vindt. De vergelijking is niet geheel juist. Het verhalend proza van Osbert Sitwell is zonder eenigen twijfel uitermate picturaal, de beschrijving maakt er een voornaam en onmisbaar gedeelte van uit, de voorliefde voor kleurige, zelfs leelijke kakelbonte dingen en wezens treft men op elke bladzijde, en zelfs het geringste en nietigste insect wordt opgenomen in de breede, kalme weidschheid van dit gelijkmatig voortstuwende te voorschijn tooveren van landschappen, stadshoeken, interieurs en menschen. Ook menschen. Nu kan men niet zonder reden beweren, dat deze menschen de gewoon levende beweging missen, die ook in een verhaal optredende figuren doorgaans eigen is, maar het zijn figuren, het zijn zelfs bewegende figuren en daarmede is de vergelijking met de doeken van een van de Weenixen, Spruyt, de Heem of d'Hondecoeter althans niet volkomen.

OSBERT SITWELL

Men zou, geloof ik, een juister voorstelling kunnen geven van het karakteristieke van dit verhalend proza door het te vergelijken met de gekleurde historische of exotische film. Ook in de exotische of historische kleurfilm kan men stillevens bewonderen, maar daartusschen bewegen, al even pittoresk, allerlei typen van menschen en zij maken weidsche of koddige gebaren en zij spreken een taal, die een zekere gekunsteldheid niet vreemd is. Het vreemde land en de historie, die zij weergeven, zijn niet geheel waarheidsgetrouw, de historie wordt nogal eens met de legende vermengd, en van het vreemde land ziet men bij voorkeur de folkloristische elementen of de meest schilderachtige hoekjes, zoodat het beeld eenzijdig romantisch wordt. Bovendien zijn de kleuren niet geheel en al echt en is het verhaal wat mechanisch. Bijna al deze eigenschappen kan men weervinden in de verhalen en romans van Osbert Sitwell. Zelfs al zijn hier de

kleuren echter, er is onmiskenbaar een voorliefde voor helle tinten, voor het blauw en het geel, het groen in verschillende schakeeringen, het rood en het rose en het decoratieve wit der wolken, die dit soort filmen haar wat billijke betoovering geven.

De effecten zijn een weinig overdadig en wat te gemakkelijk, de figuren zijn typen, de stuwing van het verhaal blijft steeds uiterlijk, de psychologie dringt slechts nu en dan, bij de zeldzame verteederingen, dieper door.

Er is echter een eigenschap in het verhalend werk van Osbert Sitwell dat men in de historische of exotische kleurenfilm doorgaans mist, en die aan het geheel een leven weet te schenken, dat het verre boven dit altijd eenigszins bedenkelijke filmgenre verheft: de algemeener gefundeerde satire. Met al zijn picturaliteit, met al zijn lust in het zichtbare en in het verzichtbaren, is dit werk ten slotte een symbolisch werk, dat ideeën verzinnebeeldt. Zoowel in zijn korte verhalen als in zijn romans spreekt Osbert Sitwell een oordeel uit over de wereld, die hij oproept, zelfs de vervormingen, die hij het verleden, het Victoriaansche tijdperk, en de eighteen nineties laat ondergaan, zelfs de vereenvoudigingen, die hij het heden of liever een zeer nabijliggende toekomst oplegt, zijn in dit verband zinrijk.

Het Victoriaansche tijdperk, het heden, en de naburige toekomst zijn bij hem immers slechts nuanceeringen van een grooter tijdperk, dat men den modernen tijd zou kunnen noemen, dien modernen tijd, door zijn zuster Edith Sitwell ergens gekenschetst als „a thin match-board flooring spread over a shallow hell", waarin ze geen lachende of weenende duivels meer vindt, maar alleen „gebrekkige dwergen", „vreeselijke, krampachtig bewegende mechanismen, hurkend in het zand der trivialiteit."

Van het Victoriaansche tijdperk af begon een verwording en ontluistering, die zich voortzette onder koning Edward en koning George en die nog geenszins een einde genomen heeft, volgens Osbert Sitwell.

In het zonderlinge verhaal, dat Triple Fugue heet en waarin een man verschijnt, die na een vliegongeluk geopereerd werd en bijgewerkt met lichaamsdeelen van twee medeverongelukten, toont Osbert Sitwell een van de voornaamste opvattingen, die zijn satire steunen, wel het duidelijkst. Het is zijn opvatting over den drang naar gelijkheid en de daaruit voortvloeiende neiging tot nabootsing, die tot ontpersoonlijking leiden moet.

„Maar helaas", zegt hij, „de invloed der democratie (niet de democratie als een idee beschouwd, maar zooals die de laatste vijftig of zestig jaar p r a c t i s c h in Europa en Amerika bestaat) schijnt niet zoozeer aan iederen mensch een ziel te geven als de afwezigheid dier ziel zoo weinig ongewoon te maken, dat die afwezigheid niet meer opvalt. De neiging dier democratie is in toenemende mate steeds op het verbannen der excentriciteit gericht en op het aanmoedigen van het tegendeel ervan; zij wilde

de menschen gelijk maken in het bezit van een nuttelooze, maar pretentieuse wetenschap, slecht onderwezen en slecht verteerd en ook in een gebrek aan eenvoud, intelligentie en persoonlijkheid. Al wat nog noodig is om den tyrannieken triomf van dit systeem volkomen te maken is een bepaalde vorm van eugenetische contrôle, die ten slotte zoowel het genie als de imbeciliteit, ongezondheid en onbegrensde vitaliteit zal uitbannen. En het tegendeel van excentriciteit is, ongetwijfeld, de aapachtige hoedanigheid der nabootsing, die, levend in de menschen, nu alle menschen gelijk maakt. Nabootsing, inderdaad, is de oorspronkelijke zonde van den mensch, want toen de eerste individualistische aap besloten had op te komen voor zijn rechten en een mensch te zijn (als er ooit een excentrieke aap was, was het zeker deze!) gingen zijn mede-apen er toe over hem na te bootsen (of zooals sommigen zeggen hem na te apen) en zij bouwden aldus op een onzekeren grond, want in hun menschverklaring zelf stelden ze een daad van uitermate aapachtige aspecten.

De oude dynastieke en aristocratische regeeringssystemen moedigden zoowel de waardige als de onwaardige excentriciteit aan, subsidieerden deze welhaast; en geen excentriek persoon, zelfs de minst achtenswaardige niet, zou zich verwaardigd hebben, tenzij uit lust tot satire, zijn mede-menschen na te bootsen. Maar met de komst van de geïndustrialiseerde, gecommercialiseerde en gekapitaliseerde democratie had iedere man en ook iedere vrouw, op straffe van ostraciseering, zich op gelijke wijze te kleeden, op gelijke wijze te spreken en zich te gedragen — of liever op een wijze, die, naar zij zich voorstelden, hun „meerderen" volgden bij het zich kleeden, zich gedragen en spreken. Tevoren was er van „meerderen geen sprake geweest in dezen zin — slechts van armeren en rijkeren, van knappere lieden en dommere lieden, van hen die er meer of minder innemend of bevallig uitzagen, die meer of minder macht bezaten, de feiten werden erkend zonder nijd; maar nu kwam met den nijd het begrip der „meerderen". En de vicieuse cirkel was getrokken. Iedereen gaf koortsachtig voor iets of iemand te zijn, dat hij niet was. De arbeider vertoonde zich als een kleine winkelier, de kleine winkelier als een groote, de groote winkelier als een hoogere beambte, de hoogere beambte als een landedelman, de rijke industrieel als een aristocraat met een lange geslachtslijst, hertogen hielden zich of ze arbeiders waren, koningen schenen te verlangen voor democraten en een soort erfrechtelijke presidenten door te gaan. Iedereen, door zijn eigen daden, eischte een vermeende distinctie voor zich op, die nooit de zijne worden kon en gaf door die opeisching juist de eigen minderwaardigheid toe."

De democratie, die hier door Osbert Sitwell bedoeld wordt, moet men niet zonder meer verwarren met het politieke begrip democratie, het gaat hier niet op de eerste plaats om de politiek, het gaat om iets, dat dieper ligt. In elk geval is het aangehaald frag-

ment de grond van alle door Osbert Sitwell zoo overdadig gepleegde satire, en het is tevens de grond zoowel van de beste eigenschappen in zijn werk als van de zwakheden daarin. Hij speurt in zijn helden en heldinnen naar de verschraling en de vervlakking van het leven, naar het verworden der persoonlijkheid onder de pretentieuse nabootsing, naar de bespottelijkheid der zielloosheid. Alleen wanneer onder al die vervlakking, onder al de levensschablonen iets van de teruggedrongen eigen persoonlijkheid zich omhoog dringt, komen de verteederingen in zijn werk, hoort men de lichte, half blije, half elegische muziek, als het spelen van een fluit in den schemerenden avond, van een vrijer, een schooner, een onbevangener bestaan. Men kan dat waarnemen in het verhaal der oude jongejuffrouwen, dat Low Tide heet, men kan het hooren in sommige fragmenten van zijn eersten roman Before the Bombardment en zelfs in dat treffende en navrante verhaal van de schijnpersoonlijkheid bij uitstek, die The Machine Breaks Down heet. Meestal echter, als in Friendship's Due, in His Ships come Home en in verreweg het grootste gedeelte van Before the Bombardment bezit de satire die verteederingen niet, ziet men slechts schimmen van menschen, maar schimmen met uiterlijk zeer scherpe trekken, aan het oog voorbijgaan. Het is een groot carnaval der onwaarheid, de tirannie vermomt zich als liefdadigheid, de godsdienst wordt er theatraal, de booze nieuwsgierigheid, belust op het kwaad, neemt den schijn aan der christelijke belangstelling. Zelfs als een der voornaamste bijfiguren, een vrouw, aan den drank verslaafd, de kreet uit, dat niemand haar liefheeft, wordt men niet in het geringste bewogen tot medelijden, zelfs al ziet men de tragische waarheid er van in.

In de karakteristiek van menschen met een geleende persoonlijkheid munt Osbert Sitwell uit en in de spanning tusschen de vermomming en de hartstochten en gecamoufleerde drijfveeren, die tot die vermomming leidden en er mede in tegenspraak zijn, vermag hij zelfs een nieuwe excentriciteit te ontdekken en te beelden, die, minder waarachtig dan de oudere, eenvoudiger is, meer voor de satire geschikt en vaak welhaast even kleurig; de excentriciteit van het algemeene type komt in de plaats van de excentriciteit van het inderdaad bijzonder karakter.

Om deze schijnpersoonlijkheden in hun betrekkelijke ongecompliceerdheid gemakkelijker tot hun recht te laten komen, zet hij ze in een omgeving, die niet onmiddellijk te controleeren is, zij bewegen zich namelijk, zooals ik reeds vaststelde, in een niet te verafgelegen verleden of in een betrekkelijk nabije toekomst; zij behoeven dus noch geheel fantastisch, noch geheel reëel te zijn. In het heden zou Osbert Sitwell moeilijker zijn vereenvoudigingen voldoende aannemelijk hebben kunnen maken.

In den roman The Man who Lost Himself, de geschiedenis van Trisam Orlander, de man, die twee maal in zijn leven zichzelf

ontmoette, tracht hij aan deze vereenvoudiging te ontkomen. Al verliest hij ze, Trisam Orlander bezit wel een persoonlijkheid, maar juist daardoor is deze roman, ondanks prachtige beschrijvende fragmenten, mislukt. Het beelden van een waarachtige persoonlijkheid ligt Osbert Sitwell niet. The Man who lost Himself is gedeeltelijk een eenigszins verward verslag van een zielkundigen omkeer in een merkwaardigen mensch en gedeeltelijk een griezelverhaal. Osbert Sitwell slaagde er niet in dit verslag en dit verhaal in een grooter geheel te vereenigen. Hij heeft dit wellicht zelf ingezien, want in zijn laatsten roman Miracle on Sinaï keert hij terug tot de zuivere satire.

Miracle on Sinaï is zijn grootste en voornaamste stuk verhalend proza tot dusver. Het bezit al de goede hoedanigheden van zijn voorafgaand werk in verhoogde mate, en het mist de geaffecteerdheden en de al te groote overladenheid in stijl van Triple Fugue en Before the Bombardment. Het speelt weer in de nabije toekomst, maar het richt zich niet uitsluitend meer in zijn satire tot enkelingen. Hier bracht Osbert Sitwell de vertegenwoordigers van verschillende levenssferen uit het Engelsche en Amerikaansche leven te samen, twee Amerikaansche filmsterren, een Amerkaansche clairvoyante of spiritiste, een „professional lady" in grooten stijl, een Anglikaanschen bisschop, een Engelschen majoor, een Engelsche gouvernante, een Engelschen krantenkoning, een Engelschen zakenman en baronet van semietischen oorsprong, twee professoren, een kunstkenner, een schrijver, die zich als profeet der vitaliteit opwerpt en merkwaardig veel aan D. H. Lawrence doet denken, en een katholieken pater, die de sterkste persoonlijkheid is in dit heterogene gezelschap en doorgaans aan de satire ontsnapt.

Zij zijn allen bijeengekomen om verschillende redenen in een hotel in de nabijheid van den berg Sinaï, en zij besluiten gezamenlijk een tocht naar den top van dien ouden, befaamden berg te ondernemen. Als zij na veel wederwaardigheden en na veel vermoeienis doorstaan te hebben den top eindelijk bereiken, breekt een onweer los en in dat onweer ontstaat de grootste verwarring. Stemmen worden vernomen door verschillende leden van het gezelschap. Er schijnen zelfs steenen tafelen met inscripties gevonden te worden, maar alvorens men deze ontcijferen kan, heeft de geologieprofessor Crotchester deze reeds met zijn hamertje vermorzeld.

Nergens was de satire van Osbert Sitwell zoo groot als in Miracle on Sinaï, hij weet zijn figuren hier werkelijk representatief te maken, zij mogen in zijn spiegeling grotesk verwrongen worden, zij toonen daardoor nog meer hun bedroevende waarachtigheid. Schertsend maar inderdaad ernstig wordt hier een oordeel geveld over een wereld, die de overtuiging in zichzelf verloren heeft. Deze menschen hebben niet alleen de eigen persoonlijkheid vernietigd, maar ook het geloof in de waarde van de mensch,

in de waarde van het bestaan, in het mysterie, dat hen zoo klaarblijkelijk omringt. De futiliteit en de verderfelijkheid tevens van de daden, gedachten en ondernemingen van deze krantenkoningen, zakenlieden, wetenschapsmenschen, schrijvers, filmsterren en Anglicaansche geestelijken wordt beangstigend duidelijk; de infantiliteit, waarover Professor Huizinga sprak in Schaduwen van Morgen grijnst den lezer van alle zijden toe. Het is een wereld van groote, maar doorgaans ook verdorven en boosaardige kinderen, die hier gegeven wordt, maar zij vertoont een benauwende gelijkenis met veel verschijnselen, die men in onze moderne wereld kan waarnemen.

Het werk van Osbert Sitwell is geen werk voor al te jonge menschen, maar volwassenen, die weten te onderscheiden, zullen er niet zonder vrucht kennis van nemen.

Triple Fugue, Before the Bombardment, The Man who lost Himself en Miracle on Sinaï verschenen bij Duckworth & Co. Ltd. Londen.

Boekenschouw

VROMAN. (Dr. J.) GEOLOGIE VOOR DEN TOERIST. (263). *f* 5.90. Uitgeverij Boot N.V. Voorburg.

Het is waar wat de schrijver in zijn inleiding opmerkt. De meeste toeristen weten een oud gebouw of een museum niet alleen te zien als een versnapering voor het oog, maar ook intellectueel te beschouwen. Zij weten iets van Romaansche of Gotische stijl en van Renaissance. Met landschappen is dat anders. Van geologie weet de doorsnee-toerist weinig of niets en toch blijft, zonder eenige kennis der geologie, een landschap niet meer dan een versnapering voor het oog. Dit boek tracht dan, door het behandelen van een aantal geologische verschijnselen, het landschap vollediger te leeren zien.

Geologisch worden dan eenige toeristencentra bezien: de Alpen, de Pyreneeën, de Ardennen, ook Engeland, Duitschland, Scandinavië. Ook de meer algemeene geologische verschijnselen worden behandeld; de schrijver gaat daar zelfs vrij uitvoerig op in, waarbij de grens tusschen het populaire en het wetenschappelijke goed in het oog is gehouden. De schrijftrant is prettig; een groot aantal teekeningen en foto's verduidelijkt den tekst.

I. Een groote moeilijkheid voor Engelsche romans levert vaak de titel, wanneer namelijk de in Engeland geschreven roman in America onder een anderen titel moet verschijnen, met het oog op het „appeal to the public". Zoo wordt Miss Phyllis Bentley's roman „Take Courage" in New York verspreid onder den titel „The Power and the Glory". Nu krijgt wie in Engeland naar „The Power and the Glory" vraagt, een roman van Mr. Graham Greene in handen. Daarom willen nu de Americaansche uitgevers van Graham Greene dit boek onder den titel „The Labyrinthine Ways" uitgeven. Het moet op den duur een labyrinthische verwarring worden.

II. Volgens een Americaansch geleerde, Mr. Wisner Barrel, die drie niet geteekende van de twaalf portretten van Shakespeare aan de werking der infra-roode stralen onderworpen heeft, zou Shakespeare slechts de strooman geweest zijn van Edward de Vere, zeventiende graaf van Oxford. Eenzelfde hand zou de drie schilderijen vervalscht hebben omstreeks denzelfden tijd: en wat men onder de retoucheeringen ontdekt, zou het formeele bewijs leveren dat de groote heer in questie, geletterde, Mecenas en min of meer mystificator, er genoegen in vond zijn meesterwerken te onderteekenen met een naam, die in werkelijkheid geen ander was dan die van Wilm Shakspere, een slagersgezel.

Het lot van Shakespeare is wel fantastisch, die, alvorens (en ongetwijfeld nog slechts voorloopig) Edward de Vere te zijn, successievelijk geweest is: Bacon, Roger Manners, vijfde graaf van Rutland, verder een soort anonyme groep van verschillende

auteurs, daarna niemand, althans volgens G. G. Greenwood, om onder de pen van H. B. Simpson een Tertium Quid te worden, en eindelijk, recent van datum, William Stanley, zesde graaf van Derby, hypothese die Abel Lefranc met veel documenten heeft verdedigd.

Het is: Shakespeare und kein Ende!

III. Jean de Varende schrijft in de Nouvelles Littéraires over zijn reis door Holland. „Ici" zegt hij, aankomend in Dordrecht, „les noms de rivières sont impossibles. Les fleuves changent de nom tous les cinquante kilomètres. . . . Ainsi cette Merwede, qui est notre Meuse, et aussi le Rhin, qui lui-même est encove le Waal dès qu'il tourne à l'Oriest. Le même Rhin, dans sa branche supérieure, paralèlle à celle-ci, était devenu la Lek, qui passe à Rotterdam pour redevenir la Meuse; le Rhin sera l'IJssel en remontant au Nord, après Arnhem."

HOFFMANN (W. D.) ALBINO, DE SCHRIK VAN ARIZONA. (224). Vert. van J. A. W. van Hacht. J. Philip Kruseman, Den Haag. *f* 2.25 en *f* 3.25.

Een gegeven, dat meer geboden wordt van een grooten bandiet en een koelbloedig man, die hem onschadelijk tracht te maken. De boeiende beschrijvingen der omgeving, de opwindende ritten en achtervolgingen geven dit boek de echte, onvervalschte Wild-West-kleur. Het is leesbaar voor grooteren.

FISHER (Prof. Dr. H. A. L.) GESCHIEDENIS VAN EUROPA (Nieuwe Tijd). Voor Nederland bewerkt onder toezicht van Prof. Dr. H. Brugmans door Dr. F. Szper. Uitg. Scheltens & Giltay, Amsterdam. (367). *f* 3.50.

Een breed opgezette studie van de laatste anderhalve eeuw van het Europeesche poliiteke leven. Naast populaire wijze van behandeling is toch de noodige diepgang aanwezig, die de oorzaken der feitelijkheden naspeurt in de geestesstroomingen der volken. Des te meer valt de houding van dezen Londenschen geschiedschrijver op tegenover de Katholieke Kerk en de pauselijke diplomatie. Hij draagt ze zéér beslist een kwaad hart toe en dit vertroebelt zijn oordeel doorloopend. Zoo, om bij dit eene voorbeeld te blijven, beweert hij (blz. 261), dat „de aanhangers van den Paus" tegenstanders waren van het instituut van den volkenbond, omdat het „inbreuk maakte op de eeuwenoude rechten van het Vaticaan, om zijn bemiddeling aan strijdende volken op te leggen". De waarheid is, dat de Katholieken betreurden, dat het Pausdom, grootmacht van verzoening en vrede, zorgvuldig buitengesloten werd en dat zij betwijfelen, dat er zóó veel goeds uit zou voortkomen. Uit schrijvers eigen beschouwing blijkt, met hoeveel recht! De ontwikkelde Katholiek die zich aan de lezing van dit boek zet, zal deze en andere onjuistheden gemakkelijk corrigeeren. Voor een juist begrip van wat wij nu in Europa aan afschuwelijkheden te verwerken krijgen, is de bestudeering van de verre en onmiddellijke voorbereiding ervan zeer nuttig ja zelfs noodzakelijk en in het algemeen weet deze Engelschman zeer wel de noodige afstand te bewaren.

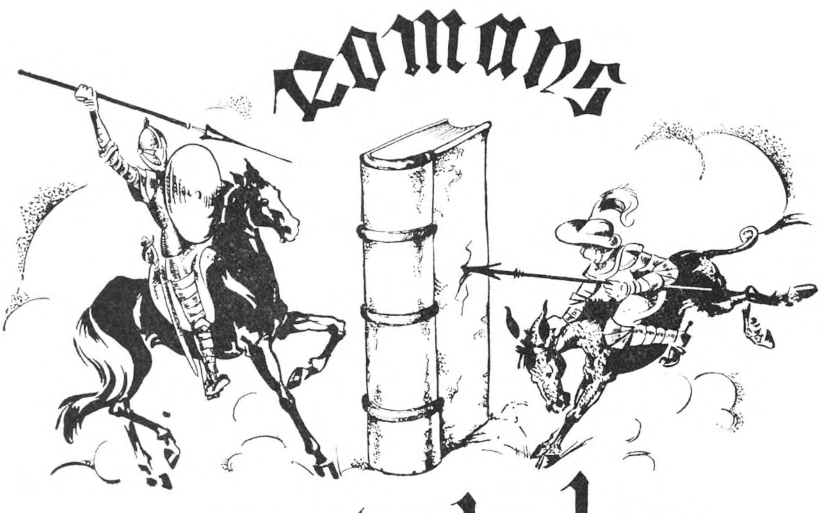

Romans en verhalen

FRANKAU (Gilbert) 's KONINGS ROK. Vert. door Dr. J. N. C. van Ditsch. (488). Sijthoff, Leiden, 1940. *f* 3.90.

Deze goed geschreven en goed vertaalde roman speelt zich af in de jaren, waarin Engeland zich ging herbewapenen en waarin het eigenaardige feit voorviel, dat Koning Edward VIII om een vrouw afstand deed van zijn kroon. Deze twee gebeurtenissen hooren bij het plot. Majoor Rockingham raakt hartstochtelijk verliefd op een jonge getrouwde vrouw, die voor hem scheiden wil en waarvoor hij zijn officiersfunctie zal moeten neerleggen. Ten slotte weigert zij zijn hand en de majoor blijft in functie. Het boek lijkt veel op de psychologische romans van Paul Bourget, zoowel in het fijnzinnig uitspinnen van het psychologisch proces als in het stellen en uitwerken der these. De auteur, die wel officier zijn moet, verdedigt wel niet uitdrukkelijk, maar sympathiseert toch merkbaar met de oude Engelsche legertradities: een officier mag zijn functie niet verlaten om een vrouw en mag geen gescheidene huwen. Karakterizeering en psychologie der figuren zijn uitstekend; het is een boeiende roman op hoog peil. De legertoestanden worden er vakkundig en uitvoerig in beschreven. Wegens de hartstochtelijke situatie's een werk voor ervaren, rijpe lezers.

STIERNSTEDT (Marika) OLGA ANDREJEVNA. Uit het Zweedsch door N. Basenau-Goemans (298). J. M. Meulenhoff, Amsterdam. *f* 2.90 en *f* 3.90.

De Zweedsche schrijfster neemt als uitgangspunt van haar roman een bezoek aan een Russische adelsfamilie vòor den grooten omkeer. Daar sluit zij vriendschap met Olga Andrejevna,

wier lotgevallen verder den inhoud van het verhaal uitmaken. De groote oorlog komt, de revolutie, het bewind der sovjets, de burgeroorlogen en het oude Rusland stort ineen. Het is een boeiend en goed geschreven verhaal, vol ongewone gebeurtenissen en menschelijke ellende. De hoofdfiguren zijn levende menschen en de beschrijving der uitwerking van de nieuwe ideeën in de hoofden en harten der Russen uit verschillende kringen, is overtuigend. De oude gouverneursfamilie, waaruit Olga stamt, heeft den overgang mee te maken van het oude régime in het nieuwe. Het boek is slechts geschikt voor rijpe, volwassen lezers.

DELBEKE (Frans) TUSSCHEN TWEE WERELDEN. (474). Nijgh & van Ditmar, Rotterdam. 1940.

Frans Delbeke, de vriend van Gerard Walschap, heeft met „Tusschen twee Werelden" een uitvoerigen roman geschreven, die veel autobiografie moet bevatten. Het is de geschiedenis van een jongen man, die ongeloovig wordt, dus een soort „Vaarwel dan!" in romanvorm. Delbeke is lyrischer, uitvoeriger, rhetorischer ook dan Walschap. Een kunstwerk is het boek niet geworden. Het is nogal taai, het mist natuur en leven en heeft veel van een pamflet. Op erotisch gebied veroorlooft Delbeke zich groote en weinig smakelijke vrijheden. De onfrissche alkooflucht werkt hier en daar verstikkend. Psychologisch staat het boek vol onaanvaardbaarheden; zoo is bijvoorbeeld de in het boek optredende Fred een dusdanig monster van boosheid en gemeenheid, dat hij buiten het menschelijke valt, en Molly, het aanvankelijk bedorven en in zwoelheid stikkende exemplaar van een vrijgevochten girl, wordt ineens een modelvrouw. Dit boek is niet geinspireerd door een kunstenaarsimpuls, maar door een mengsel van haat, rancune en andere minder nobele gevoelens. Het is een uiterst zwoel en tevens fel ongodsdienstig product van een verdwaalden geest, die handig scènes in elkaar weet te zetten, maar de kunst der gestalte-geving mist. Een boek dat niemand goed en velen kwaad zal doen. Men late het rusten!

MENS (Jan) DE GOUDEN REAEL. Roman. (240). Kosmos, Amsterdam. 1940. *f* 3.— en *f* 3.75.

De schrijver van „Mensen zonder Geld", die het vorig jaar met dit boek een prijs won, publiceert nu een nieuwen roman „De gouden Reael". Deze naam draagt een oud huis op een der zoogenaamde eilanden te Amsterdam in den Noord-Westhoek, een oud huis, dat, tot kroeg herschapen, dolle Griet en haar dochter huisvest. Den hoofdinhoud van het verhaal vormen de komst en het verblijf van een jongen biljardmakar, die ten slotte, tot teleurstelling der moeder, trouwt met de dochter. De verwachtingen omtrent Jan Mens, door zijn vorig boek gewekt, worden wel niet beschaamd, maar toch zeker niet overtroffen. Het is het bekende Hollandsche realisme, wat Jan Mens hier zijn

lezers voorzet. Het boek biedt geen verrassingen, noch in karakteristiek der personen, noch in vinding of beschrijving der gebeurtenissen; alles is gewoon, effen van kleur, alledaagsch. Het laat zich goed lezen, doch meer ook niet. Het beste zijn nog de realistische tafreelen, conversatie en ruzie, in de kroeg, waar de eilanders hun hart komen luchten. De auteur zou verstandig doen met dit gelijkvloersche realisme vaarwel te zeggen en ongewonere personages en lotgevallen te verhalen. Een boek voor wetende, volwassen lezers.

MAN (Herman de) HEILIG PIETJE DE BOOY. (404). Querido, Amsterdam.

Een spannend, goed verteld verhaal, wat uitvoerig, maar vol warme menschelijkheid met diep godsdienstigen ondergrond. Hier en daar is het erg rauw en plat. Daarom slechts voor rijpe, ervaren lezers.

KONINK (Erna) EEN VASTE BURCHT. (249). Andries Blitz, Amsterdam.

Een verhaal „naar authentieke gegevens uit de eerste periode van de Finsch-Russische oorlog". Goed verteld en gecomponeerd. Sfeer en milieu zijn voortreffelijk. Het boek geeft een goede voorstelling van den strijd in Finland.

DEKKER (Maurits) INC PIUS BEVEELT. (262). Bruna, Utrecht.

Een roman over het proces eener verstandsverbijstering. Een werkloos gewordene wordt krankzinnig. Meer een klinische studie dan een verhaal. Psychologisch wellicht zeer juist en kundig beschreven, boeit het geval den lezer niet. Het doet aan als een nachtmerrie, een obsessie. Voor rijpe, ontwikkelde lezers.

PLANTENBERG MARRES (Pauline) KETTERS AAN DE POORT. (281). Stols, Rijswijk.

Een litterair pretentieloos, maar goed verteld verhaal over de onlusten der Doopsgezinden te Maastricht in de eerste helft der zestiende eeuw. Het verhaalde berust op oude gegevens en de tijds- en locale kleur is goed vastgehouden. Voor volwassen lezers.

GROOT (H. J. de) VAN EEN OUD STADSPOMPJE. (237). Callenbach, Nijkerk.

Een bejaard protestantsch predikant vertelt hier uit zijn jeugd en later leven. Het is gezellige kout om den haard. Belangrijk is het boek niet, maar alles is aardig en eenvoudig verhaald. Ook Katholieken kunnen zich interesseeren voor wat een domineespraktijk zooal te beleven biedt.

ZANDSTRA (Evert) DE VLAMMENDE HEIDE. (310). Leopold, Den Haag.

Evert Zandstra is een beginnend schrijver, die talent heeft, maar te weinig boeiends en belangrijks beschrijft. Hier vertelt hij van menschen uit een dorre streek in Friesland, maar het interesseert den lezer weinig. Het is landelijke vertelkunst zonder markante egienschappen. Voor rijpe, volwassen lezers.

KIRSCHWENG (Johannes) DE ZWARE REIS. Uit het Duitsch. (225). Het Spectrum, Utrecht.

Een mooi katholiek boek dat door een fijngevoelige hand geschreven en door H. Kuitenbrouwer goed vertaald werd. Oud en jong, geletterd en ongeletterd kunnen dit treffende verhaal genieten.

'T HART (M. E.) DE KINDERKRUISTOCHT. (244). Noord-Holl. U.M.

Een zeer leesbaar verhaal uit den tijd der kruistochten, behandelend den merkwaardigen tocht der kinderen. Bijzondere pretenties heeft het boek niet; de auteur vertelt op eenvoudige, boeiende wijze. Hier en daar doet een uiting wat vreemd aan ten minste voor Katholieke ooren. Kinderen zal men het wellicht daarom liever uit de hand houden.

JOHNSON (Eyvind) OLOF LACHT TEGEN HET LEVEN. Uit het Zweedsch vertaald door Greta Baars-Jelgersma. N.V. Arbeiderspers, Amsterdam.

De schrijver van „Olof lacht tegen het leven" bezit talent. Voortreffelijk heeft hij de bevolking van Noord-Zweden — levend onder primitieve omstandigheden — geteekend; de natuur, van melancholisch-sombere schoonheid, is plastisch verbeeld.

In de wereld van houtvlotters en zagers leeft zijn hoofdpersoon, de jonge Olof Persson, die geestelijk ver boven zijn omgeving staat. In zijn triest bestaan tracht hij zijn optimisme te bewaren en zoekt hij naar de juiste levenshouding. Maar die levenshouding is er een van opstandigheid; zij wijkt bewust af van het religieus levensbeginsel, — en het is daarom dat de lectuur van dezen roman alleen geschikt kan zijn voor geestelijk grondig ervarenen.

EDEN (Rob) GELD OF LIEFDE. Vertaald door P. Nijhuis-Groeneveldt. (208). A. G. Schoonderbeek, Laren.

Om een invalide zuster behoorlijk te kunnen verzorgen, verricht Brenda Fayre werkzaamheden voor een oplichtersbende. Later komt zij tot de overtuiging dat het doel de middelen niet heiligt en helpt zij mee tot de ontmaskering der bende. Door het verhaal is nog een liefdeshistorietje gevlochten; alles bij elkaar genomen geschikte lichte ontspanningslectuur voor volwassenen.

ABDULLAH, ACHMED en BALDWIN (Faith) KINDEREN VAN BROADWAY. Nederlandsche bewerking van Mia van der Tuin. (240). „De Steenuil", Amsterdam. *f* 2.25 en *f* 2.90.

De kinderen van Broadway zijn eenige artisten uit de theaterwijk van New-York: een paar actricies, een regisseur, een tooneelschrijver. In hun midden troont Leo Cardozo, een schouwburgdirecteur, een der heerschers van Broadway, die artisten maakt en breekt. Zijn machinaties, en die van zijn helpers rond hem, tijdens de repetities van een tooneelstuk, vormen in hoofdzaak den inhoud van dezen roman.

Amusementslectuur, — eenigszins voorbehouden, — voor hen, die weinig eischen aan hun lectuur stellen.

WILMA. ALS EEN BRUID.... (230). U.M. Holland, Amsterdam. *f* 2.90 en *f* 3.90.

Een sterk Godsvertrouwen is de grondgedachte van Wilma's nieuwste roman „Als een bruid...". Dit Godsvertrouwen geeft leiding en sterkte aan het leven van twee menschen van gevorderden middelbaren leeftijd, die, gedwongen door een vroegtijdige pensionneering van den man — als gevolg van diens invaliditeit —, hun leven alsnog op een nieuwe basis moeten vestigen. Na veel innerlijken strijd gelukt hun dit waarbij zij nog in staat blijken soms heilzaam voor hun omgeving werkzaam te zijn.

Wilma schrijft vanuit een Protestantsch-christelijke geloofsovertuiging, die zich ook door Katholieken zeer wel laat lezen. Zeer scherp en diep is haar uitbeelding der personen niet, maar zij zijn toch herkenbaar als individueel levende menschen. Deze roman van een beginsel-krachtige levenshouding is geschikt voor volwassenen.

MOORE (Amos) BANDIETENLAND. (200). A. G. Schoonderbeek, Laren.

De jeugdige eigenares van een ranch wordt lastig gevallen door een bende geboefte. Hoe een cowboy, Blaze Mallory, haar te hulp komt, en er na veel hachelijke avonturen in slaagt haar het veilig bezit van haar goederen te verzekeren, wordt op spannende wijze verteld. De avonturen zijn nogal aan den ruwen kant, — op z'n zachtst uitgedrukt; — daarom geen lectuur voor jeugdige personen.

MARSH (George) MANNEN DIE VERDWENEN. Vertaald door H. S. Lanson. (207). A. G. Schoonderbeek, Laren.

Het avontuurlijke verhaal van George Marsh speelt in de streken van de Hudson Baai. Diep in het binnenland speelden zich vreemde gebeurtenissen af. en de ruwste goudzoekers vermeden een bepaalde streek. Hoe drie mannen het mysterie oplosten vertelt de roman, die boeiend is geschreven, en volwassen lezers van dit genre wel zal bevallen.

MOLYN (Elsa) MET OPEN OOG EN OOR. Met illustraties van Iet Schokking. (147). A. W. Sijthoff's U.M., Leiden. *f* 1.25 en *f* 1.90.

Voor leiders en leidsters in de verkennersbeweging, vooral van welpenhorden, lijkt ons dit een heel geschikt verhaal. Het vertelt van het leven in een horde; enkele onderscheiden jongens worden goed geteekend; verhaald wordt hoe zij reageeren op het bedrijf in de horde; de schrijfster heeft daarbij zorg gedragen dat het verhaal een aaneen gesloten geheel is gebleven.

CHASE (Borden) GEHEIME ZENDING. (227). Vertaling van H. J. Kok. „De Combinatie", Rotterdam. *f* 2.25 en *f* 2.90.

Een vertelling, waarin avonturen en geheimzinnigheden op elke bladzijde zich verdringen om het den lezer aangenaam te maken. Een gevaarlijke bestijging van een van de hoogste toppen

van het Himalaya-gebergte om een geheime radio-zender onschadelijk te maken is het doel van de heldin van het verhaal, waarbij zij geholpen wordt door een radio-omroeper en een vliegenier. Voor liefhebbers gezellige vacantie-lectuur.

MASTERMAN (Walter S.) DE GELE MISTLETOE. (224). Vertaling van H. van Suchtelen. „De Combinatie", Rotterdam. *f* 2.25 en *f* 2.90.

Tot ver in Bulgarije neemt de schrijver van dit fantastische verhaal ons mede, waar een volk leeft dat er een zeer aparte godsdienst-cultus op na houdt, waarbij menschenoffers gebracht worden. Hoe een meisje uit Engeland daar verzeilt raakt en door haar vrienden gered wordt, vertelt Masterman op zijn eigen gemoedelijke wijze. Het is voorbehouden lectuur, alleen voor oudere lezers.

SINCLAIR (F. de) INSTITUUT „ZOMBO" (291). Bruna & Zn, Utrecht. *f* 2.90 en *f* 3.90.

Deze schrijver heeft zijn eigen humor, waarmede hij reeds menig boek tot een vroolijke tijdpasseering voor zijn lezers heeft gemaakt. Nu vertelt hij ons over twee jonge mannen, die een eigenaardige manier uitdenken om er bovenop te komen. Zij bedriegen het goede publiek geen klein beetje, maar de wereld wil bedrogen worden. Zij brengen het oerwoud van Afrika over naar een eerzaam heerenhuis op een der Amsterdamsche grachten en genezen daar de zieken, die bij hen komen met de dans van den medicijnman uit het donkere werelddeel en laten zich goed betalen. Instituut „Zombo" is een tijd lang in de mode, totdat er twijfelaars komen, die weer in hun kwaal terug gevallen zijn. Juist op tijd wordt er dan een eervolle terugtocht geblazen door de bondgenooten, die een aardig saldo op de bank verdiend hebben. Een boek dat vele menschelijke zwakheden met raken humor aan den kaak stelt en daarom met graagte gelezen zal worden.

GREIG (Maysie) MEISJE, ZOOALS ER MEER ZIJN. (224). Vertaald door C. Dumoulin-Goedkoop. J. Philip Kruseman, Den Haag. *f* 2.15 en *f* 2.90.

Het thema der vrouwelijke jaloezie is al meer dan eens het hoofdmotief van een roman geweest en deze schrijfster gaat er dan ook lustig op los en bekijkt deze ondeugd van haar kant. Haast bovenmenschelijke charme van een man is er de aanleiding van en eenige meisjes zijn er ongelukkig aan toe, totdat de heldin inziet dat zij ergens anders haar geluk maar voor het grijpen heeft. Een roman over vrouwen, waar niet veel in zit, niets van uitgaat en welke voorbehoud vraagt.

TOUSSEUL (Jean) DE ROTS VAN DE MOEDER GODS. Vert. door Titia Gorter. (192). Mees, Santpoort. 1940. *f* 2.50 en *f* 3.25.

Jean Tousseul heeft met „De Rots van de Moeder Gods" een verhaal geschreven over menschen en lotgevallen uit zijn geboortestreek, het Maasgebied onder Luik. Het is een aardig en

boeiend boekje, frisch en natuurlijk van sfeer en van een warme, innige menschelijkheid. De rots van de Moeder Gods vormt het toevallige middelpunt der vertelling, doch den schrijver is het te doen om de menschen daaromheen. Eenvoudig en pretentieloos schrijft Tousseul zijn verhaal, een kleurig en aantrekkelijk schilderijtje als omlijst door het heuvelland der Maas. Wegens de ernstige dingen des levens, die hier en daar beschreven worden, is het lectuur voor volwassenen.

ROWLANDS (Effie A.) EEN VROUW ZOEKT HAAR RECHT. (238). Nederl. bewerknig van Mia van der Tuin. „De Steenuil", Amsterdam. *f* 2.25 en *f* 2.90.

Deze schrijfster leeft in den tijd van een veertig jaar terug in de wijze waarop zij haar verhaal samenstelt. Het is romantiek van tientallen jaren geleden: een stervende vrouw met een kind in een sombere wijk bij een ouden woekeraar, die haar vroegere geliefde blijkt te zijn; dochter, in haatgevoelens opgevoed, moet haar vader, een rijken Lord tot den ondergang brengen. Het laat zich rustig lezen, en kan tot ontspanningslectuur dienen.

SEIFERT (Elisabeth) DE JONGE DOKTER GALAHAD (232). Nederl. bewerking van Dr. G. H. van der Duin. „De Steenuil", Amsterdam. *f* 2.25 en *f* 2.90.

In een stadje waar op moreel gebied zeer verkeerde opvattingen heerschen, wordt een jonge dokter aan een klein ziekenhuis verbonden, waar zijn collega's reeds jaren strijden tegen het diep ingewortelde kwaad. Hij werpt zich vol vuur in den strijd tegen de slechte praktijken van zwarte vroedvrouw en tegen geheime ziekten. De doktoren hebben het hard te verantwoorden en het schijnt een hopeloos ondernemen, maar zij houden vol. Het verhaal geeft een inzicht in het leven van doktoren met alle up and downs aan hun beroep verbonden; alléén door zeer ervaren, algeheel ontwikkelden kan het gelezen worden, voor anderen ongeschikt.

FREDERICK (John) SNEL ALS DE BLIKSEM. (214). Vertaling van Frits Hoogewerff. „De Combinatie", Rotterdam. *f* 2.25 en *f* 2.90.

Een romantische vertelling over de zoekgeraakte erfgenaam van millioenen, die gezocht wordt door een vogelvrijverklaarde, die uit liefde voor het gevaar de zware taak op zich genomen heeft hem te vinden. Ontspanningslectuur voor volwassenen.

RAINE (William Macleod) JEFF GRAY SCHEPT ORDE. (281). Nederl. vert. van Frederik van Beeveren. „De Steenuil", Amsterdam. *f* 2.25 en *f* 2.90.

Misverstanden, vijandelijkheden, kruitdamp, kogels op elke hoek van de straat, in elke kroeg en in het gebergte. Jeff Gray wordt zelf miskend en voor een veedief aangezien, maar hij is het die ten slotte voor goed een einde maakt aan de onverkwikkelijke handelingen van de bende van Howard en Norris. Voor ouderen.

BRUIN (Verzameld door Dr. C. C. de) MIDDELNEDERLANDS GEESTELIJK PROZA. Ingeleid door Prof. Dr. C. G. N. de Vooys (355). W. J. Thieme & Cie, Zutphen. *f* 6.50 en *f* 7.50.

Voor een zoo betrekkelijk beknopt boek heeft Dr. de Bruin een vrij omvangrijke bloemlezing uit het Middelnederlandsch geestelijk proza weten samen te stellen, waardoor inderdaad een veelzijdig beeld gegeven wordt van wat in dit proza de aandacht verdient. Hier kan tevens vermeld worden dat het in de bedoeling ligt in een volgend deel fragmenten uit de wereldlijke prozaliteratuur op te nemen.

Van auteurs, die algemeen bekend zijn, als Hadewych en Ruusbroec, zijn eenige minder bekende tractaten opgenomen. De bedoeling hiervan is tevens studeerenden en belangstellenden tot verder onderzoek te prikkelen.

De inleidende beschouwingen van Prof. de Vooys zijn sober maar duidelijk en van zakelijken aard. Voor een uitgebreid overzicht wordt verwezen naar literatuurgeschiedenissen en monografieën; Prof. de Vooys maakt een indeeling in zes groepen: Bijbelvertalingen en Bijbelsche literatuur, mystiek proza, eschatologie en catechese, verhalend proza — Heiligenlegenden en exempelen, andere stichtelijke tractaten en sermoenen, geschriften van de moderne devotie; binnen deze groepen wordt de historische orde gehandhaafd. In de toelichtingen vermeldt Prof. de Vooys o.a. vooral bijzonderheden van auteurs en geschriften en van bewerkingen. Een uitgebreide bronnenlijst geeft voorts van alle opgenomen teksten vindplaats en bewerkingen aan. Voor belangstellenden en vooral studeerenden in ons middeleeuwsch proza is dit een te waardeeren en bruikbare bloemlezing.

DANTE ALIGHIERI. DE MONARCHIE. Uit het latijn vertaald en ingeleid door Jan Asser, Amsterdam. Wereldbibliotheek 1940.

Het is steeds de moeite loonend om in kennis te komen met een werk dat het genie van Dante heeft geschreven. Daarom kan het slechts onze instemming hebben dat zijn „Monarchia" in het nederlandsch vertaald is, al is te voorzien dat én de afgetrokkene redeneering én Dante's gebrek aan realisme én klaarblijkelijke dwalingen vele lezers zullen afschrikken.

Is de vertaling zelf bevredigend en de Inleiding en de verklarende noten? De technisch-scholastieke termen zijn in 't algemeen onjuist en onbegrepen weergegeven; dat onder Innocentius III de Kerk erin slaagde „om de eerzucht en de jalousie

der verschillende staten op handige wijze in dienst van hare eigen doeleinden uit te buiten" (p. 8), is — heel zacht gezegd — geen objectieve voorstelling van zaken. Wé hadden ook graag de vraag behandeld gezien of Dante's opvattingen nog waarde hebben voor onzen tijd, en zoo ja, in hoeverre en waarom.

VAN VERRE VOLKEN. Leven en Bedrijf der vreemde volken. Onder redactie van Prof. Dr. H. Th. Fischer. (378). De Haan, Utrecht. 1939.

Eenige Professoren en ter zake kundigen hebben in dit verzamelwerk ethnologische studiën bijeengebracht over buiten-Europeesche volkeren. Het is natuurlijk geen volledig werk over de volken der aarde, meer een eenigszins populair boek ter instrueering en interesseering. Veel met zorg gekozen illustraties verhoogen de waarde ervan. Wetenschappelijk is het op peil. Dat de artikelen vaak den wensch naar uitgebreider behandeling wakker roepen, ligt voor de hand. Het is geen werk voor de huiskamer, doch voor wetende, eenigszins ontwikkelde lezers.

REIJS (W. W.) NEDERLAND ZOOALS HET WAS EN IS. (305). Bosch en Keuning, Baarn.

De auteur vertelt hier zeer onderhoudend over alles en nog wat in Nederland. Verleden en heden, verhoudingen en toestanden op allerlei gebied komen ter sprake. Al lezend gaat men ongemerkt verder tot het einde. Jong en oud kan hier veel interessants en wetenswaardigs uit leeren. Het is een soort kaleidoscoop over ons vaderland.

HEUVEN-GOEDHART (Mr. Dr. G. J. van) FINLAND ZOOALS IK HET ZAG.... (188).Kok, Kampen.

De schrijver van dit boek was als journalist in Finland en schrijft er over als een gezaghebbende. Alles wat een Nederlander over Finland te weten wenscht, vindt hij hier, geschiedenis, ontwikkeling, huidige toestanden enzoovoorts. De plotselinge vrede met Moskou komt ook nog ter sprake. Het boek is met kennis en gewetensvol samengesteld.

BROUWER (Dr. J.) JOHANNA DE WAANZINNIGE. 252). J. M. Meulenhoff, Amsterdam.

Dr. Brouwer doet dit voortreffelijke boekje over de moeder van Karel V verschijnen in de serie: Historie en Memoiren. Alles is te prijzen aan dit werkje, de historische oriënteering, de prettige verhaaltrant, de objectiviteit, de strenge historische zin, de uiteenzetting etc. Een voorbeeld van een goede monografie. Het is slechts voor volwassen lezers.

DRAPER (A. L.) en LOCKWOOD (M.) „DE OPMARSCH DER STERRENKUNDE". Vert. door P. J. A. Linter. Uitgeverij Boot N.V., Voorburg.

Deze opmarsch beteekent een ontwikkelingsgeschiedenis der sterrenkunde. De S. behandelt achtereenvolgens de verschillende hemelobjecten: de maan (een zeer mooi hoofdstuk!), de zon, de planeten, kometen, meteoren, het zonnestelsel en ten slotte de

sterren en hun verschillende groepeeringen. De lezing van dit boek is een waar genot: met stijgende belangstelling verdiept men zich in de problemen der sterrenwereld. Alleen is het hinderlijk, dat in den tekst niet verwezen wordt naar de fraaie platen, die eenigszins wanordelijk in het boek verspreid liggen en niet genummerd zijn. De vertaling is goed; de inleiding onbelangrijk en tamelijk wel overbodig. Kleine onjuistheden daargelaten kunnen wij de lezing van dit werk eenieder aanbevelen.

BOTLEY (C. M.) „DE LUCHT EN HAAR GEHEIMEN. DE ATMOSFERISCHE VERSCHIJNSELEN". Vert. door J. C. Alders, Zutphen. MCMXXXIX.

Over dit boek wil ik niet veel woorden verspillen. De schrijfster bezit een enorme eruditie en de vertaler heeft zijn best gedaan dit alles naar beneden te haden tot het peil van den Hollandschen scholier, die er zelfs zijn schoolspelling in terugvindt. Waarom hier telkens fragmenten van dichters en teksten uit den Statenbijbel moeten worden ingelascht, is ons niet duidelijk. Bizonder stuitend is de noot van den vertaler op blz. 197; hij meent, dat het wandelen van Christus op het meer van Genesareth wel als luchtspiegeling te verklaren zal zijn!

KROMDIJK (G.) ONZE TUIN. (344). Bloemen, Groenten en Fruit uit eigen tuin. Met vele platen. W. J. Thieme & Cie, Zutphen. 1940. *f* 2.90 en *f* 3.90.

Dit lijkt mij een zeer handig en nuttig boek voor liefhebbers, die zelf hun tuin verzorgen. De meest voorkomende, resultaat gevende planten worden er in genoemd en hun verzorging wordt daarbij op bevattelijke wijze aangegeven, zoodat de kweeker succes van zijn werk zal hebben, als hij de raadgevingen opvolgt. Een goed verzorgde uitgave met mooie platen.

OLDENBURG ERMKE (F. van) THERESIA VAN LISIEUX. (117). Dekker en van de Vegt, Nijmegen—Utrecht. Ingen. *f* 1.75.

Dit boekje verschijnt in de serie: De Gemeenschap der Heiligen en verhaalt ons uit de voornaamste perioden van het leven der kleine H. Theresia, dat een leven was van kleinigheden en nutteloos in het oog der wereld. Een beschrijving hiervan moet uiteraard dan ook wel gericht blijven op de meest alledaagsche en meest gewone dingen. Van Oldenburg Ermke is er in geslaagd deze volmaakte eenvoud op een zeer kinderlijke en zeer gevoelige wijze weer te geven. Een boekje dat we aan ieder kunnen aanbevelen.

TOLMAN (Rinke) VOGELS IN BOOMGAARD EN ROND HET HUIS. (159). Het Spectrum, Utrecht.

Dit is deel 10 van de serie-uitgave Wat Leeft en Groeit — De Wereld van Dieren en Planten. Het sluit eenigszins aan op deel 4 van denzelfden schrijver; daarin werden de vogels van akkers en struikgewas behandeld. Ook bij de bespreking der vogels van deel 10 wordt er op gewezen hoe deze dieren een nauw contact met den mensch hebben, zóó, dat sommige soorten zelfs betrekkelijk afhankelijk van den mensch zijn geworden.

Tolman behoort tot de prettigst schrijvende natuurkenners; ook in dit deel vertelt hij frisch-interessant van levenswijze en gedoe der vogels, waarbij hij tevens een min of meer systematische indeeling volgt. Ook herkenningsteekenen worden behandeld, waardoor het boekje vooral voor leeken-liefhebbers waarde heeft. Illustraties en foto's verduidelijken het behandelde.

RAIGNIER (Dr. A.) MIEREN I; Serie Wat leeft en groeit. (141). Spectrum, Utrecht.

Dit eerste van de twee deeltjes over mieren, geschreven door een bij uitstek deskundige (dit blijkt uit iedere bladzijde) is én door de stof, én door de wijze van behandeling ten zeerste aan te bevelen aan ieder natuurvriend.

PRUD'HOMME VAN RENINIE (Dr. W. J.) WAT VIND IK AAN HET STRAND! Excursieboekje voor de Nederlandse Noordzeekust, met 450 afbeeldingen van planten en dieren, waaronder 5 gekleurde platen. Illustraties van L. P. Pouderoyen en Jos Ruting. (123). W. J. Thieme & Cie, Zutphen. *f* 1.90 en *f* 2.50.

Voor den wandelaar langs het strand en het daaraan grenzend duinlandschap is dit een zeer geschikt werkje iets te weten te komen van wat daar leeft en groeit en gevonden wordt.

De meeste hoofdstukken bevatten inleidende besprekingen, waarna van planten, vogels, visschen, schelpen duidelijk en kort de kenmerken, waardoor zij kunnen worden gedetermineerd, worden genoemd. Teekeningen en platen zijn opvallend duidelijk.

Een register vergemakkelijkt het naslaan, maar het is wel eenigszins jammer dat de indeeling der hoofdstukken niet in een inhoudsopgave is opgenomen. Overigens een boekje dat men op een strandwandeling beslist bij zich moet hebben.

HILDEBRAND (P., O.M.C.) LE MARTYR GEORGES DE GEEL ET LES DéBUTS DE LA MISSION DU CONGO (1645—1652). (430). Archives des Capucins, Anvers.

Dit is missielectuur van hoog gehalte. Eigenlijk is het boek veel meer dan missielectuur, zooals die, als regel, geschreven wordt. Want op grond van bronnen- en archiefstudie heeft P. Hildebrand een biographie geschreven van den zeventienden-eeuwschen capucijner-missionaris-martelaar Georges de Geel en tegelijk een stuk weinig bekende kerkgeschiedenis, nl. de historie van de missie der Capucijners in den Congo in het midden der zeventiende eeuw. Talrijke platen en kaarten versieren den tekst van dit bijzondere boek.

KOFF (J. W. de) DE KUNST VAN HET PAARDRIJDEN. Hoe 't wel en hoe 't niet moet. (135). Uitg. Schuyt N.V., Baarn. *f* 2.40.

Dat er veel hapert aan de beoefening van de rijsport weet elk consciëntieus ruiter, maar hoe ongedacht erg het is, blijkt eerst uit dit boekje van den directeur der centrale rijschool voor Nederland. Hij doet er inderdaad een boekje over open. Daarnaast vertelt hij hoe de rijkunst dan wel moet worden beoefend, met nog

een massa interessante wetenswaardigheden. Daarom, en ook om de geestige wijze waarop het werk is geschreven — de even geestige teekeningen sluiten daarbij aan — behoort het in het bezit te komen van iederen ruiter, zeker van iederen adspirant-ruiter.

KUITERT (R.) LEER UZELF BETER NEDERLANDS. (111). Bosch & Keuning, Baarn. *f* 1.35.

Voor hen, die de schooljaren achter den rug hebben en die hun taalkennis, vooral wat de geschreven taal betreft, wat willen ophalen, heeft de heer Kuitert een boekje geschreven, dat daartoe zeer bruikbaar is. Hij is er zelfs in geslaagd zijn onderwerp op smakelijke, origineele wijze te behandelen. Het werkje bevat verklarende gedeelten en oefeningen, — met de uitwerkingen dier oefeningen — en het kan zonder hulp worden gebruikt.
Het practische boekje kan worden aanbevolen.

Kleine religieuze Uitgaven:

THANS, O.F.M. (Hilarion) LANGS MARIA'S LEVEN. (76). U.M. E. van Aelst, Vroenhoven (B.). *f* 1.25.

Uit vroeger verschenen werk heeft Pater Hilarion een aantal Maria gedichten gebundeld, begeesterde, gevoelige verzen.

NEYRINCK, O.P. St. M. e.a. DE MENSCHELIJKE HANDELING. (131). Geloofsverdediging, Antwerpen. *f* 1.20.

Uitstekende, op hoog peil staande, geestelijke voordrachten over godsdienstige kennis, o.a. van P. Callewaert O.P., P. Arts S.J., P. Dr. Wildiers O.C.. Ze zijn vooral bestemd voor intellectueelen. Jammer slechts, dat men geen behoorlijke kwaliteit papier voor deze uitgave heeft gebruikt.

HOEK (Kees van) PIUS XII. Priest and Statesman. Foreword by the most Rev. Dr. Browne, Bishop of Galway. (106). 216. The Talbot Press Ltd. Dublin and Cork.

De Hollandsche, internationaal georiënteerde, journalist van Hoek heeft een korte biographie geschreven van den tegenwoordigen Paus. De levensschets staat op het peil van goede journalistiek en is levendig, met grondige kennis geschreven.

Na een inleidend hoofdstuk over Paus Pius XI vertelt hij den levensloop van zijn Opvolger, waarbij den nadruk gelegd wordt op Diens werkzaamheid als diplomaat onder Benedictus XV en als Staatssecretaris tijdens Pius XI. Het laatste gedeelte belicht Zijn werkzaamheid tot heden als Opperherder.

Door de geheele biographie heen blijkt de grootheid der figuur van Paus Pius XII, grootheid van karakter en van idealen. Mede daarom een aanbevolen werkje.

MULGAN (John) THE CONCISE OXFORD DICTIONARY OF ENGLISH LITERATURE. (567) 6/. Oxford University Press, London.

Uit de groote „Oxford Companion to English Literature" van Sir Paul Harvey heeft Mulgan dit uittreksel samengesteld. Het is

een voortreffelijk bruikbaar werk geworden, dat inlicht over oude en nieuwe Engelsche literatuur, korte biographieën bevat over auteurs, terwijl ook veel aandacht is gegeven aan buitenlandsche literaturen. Vrijwel alle artikelen, — voor zoover zij meer direct de Engelsche literatuur betreffen, — uit de groote „Oxford Dictionary", zijn in verkorten vorm overgenomen.

Een aanbevolen uitgave voor Engelsch lezenden.

IRVING (R. L. G.) THE ALPS. Illustrated from photographs. (120). 10/6. B. T. Batsford Ltd. London and Malvern Wells.

Het is verwonderlijk hoeveel de Alpinist en schrijver Irving binnen een betrekkelijk beperkt bestek weet te vertellen van de Alpen. Het werk is veel meer dan een „guide-book". Het geeft tourist en beklimmer nuttige wenken en aanwijzingen, maar daarnaast vertelt het ook de geschiedenis van het alpinisme, het verklaart de structuur der gebergten, het wijst op het bijzondere karakter der verschillende Alpengroepen. Flora en fauna hebben de aandacht van den schrijver, hij vertelt van de bewoners, hun leven en werk; de grandiooze schoonheid van het Alpenlandschap brengt hem in verrukking. „The Alps" is bij uitstek een boek voor hen, die de „Alpen" gaan bezoeken of bezocht hebben.

De uitgeefster heeft veel zorg aan de uitvoering gegeven; een groot aantal prachtige photo's, waaronder eenige unieke, werden opgnomen.

JARVIS (Major C. S.) DESERT AND DELTA. (319) 10/6. John Murray, London.

De schrijver van dit boek heeft bijna twintig jaar belangrijke posten bekleed bij het Engelsch-Egyptische gouvernement, o.a. als gouverneur van het Sinai-district. „Desert and Delta" bevat zijn persoonlijke herinneringen, maar het is tevens een stuk moderne politieke geschiedenis van Egypte. De schrijver geeft blijk een zeer critisch man te zijn, daarbij bijzonder begiftigd met den drogen humor, die zoo typisch Engelsch is. De eerste kwaliteit geeft zijn boek groote historische waarde; dit is van niet te onderschatten beteekenis daar het hier de gecompliceerde geschiedenis betreft van het nabije Oosten, actueel in dezen tijd. De humor heeft daarbij het werk aantrekkelijk, zelfs amusant gemaakt. De schrijver vertelt ook van het leven, de zeden en gewoonten der Arabieren; het is merkwaardig op te merken hoe sterk de inhoud van dit gedeelte afwijkt van de boeken — de laatste jaren zijn er verscheidene verschenen — over hetzelfde onderwerp, maar geschreven door lieden die een reis van een paar maanden door het land der Arabieren voldoende achtten, om een visie en een oordeel ten beste te geven.

„Desert and Delta" is een betrouwbare moderne geschiedenis van Egypte, een interessant werk over de Arabieren van Sinai en geschreven in een proza, waardoor het boek een verrijking beteekent der koloniale literatuur.

DORENBURG (A. van) BAS BAANDERS WORDT UITBESTEED. (168). N.V. De Spaarnestad, Haarlem. *f* 1.35.

Een frisch, gezond jongensboek, waarin wordt verteld hoe Bas, die als bestedeling achtereenvolgens bij twee bazen in de leer was, zich door de moeilijkheden van dat leven heensloeg. Zijn vroolijke, levenslustige aard kwam hem daarbij goed van pas. Voor jongens van ongeveer twaalf jaar.

POTHAST-GIMBERG (C. E.) JANTIENTJE. Geïllustreerd door T. Pluymers. (204). A.P. Jeugdserie, Amsterdam. *f* 1.90.

Jantientje is een schipperskind, dat met haar broertje allerlei kleine avonturen beleeft aan boord van het schip van haar ouders.

Een neutraal kinderverhaal, prettig en frisch geschreven. Jammer dat de opname van een bepaalde plaat het boek toch ongeschikt maakt voor kinderen.

VIRULY (A.) en FEIJTER (J. M. de) KINDEREN MOGEN VLIEGEN. Een boek voor jongens en meisjes (139). Andries Blitz, Amsterdam.

Een prettig, rijk geïllustreerd boek voor onze jeugd, dat belangstelling wekt voor den vliegdienst en tevens bijdraagt tot een spelenderwijs verworven kennis van Nederland.

KRISSE (D. L. van) DE JONGENS VAN HET EILAND. (144). Stemerding & Co. Rotterdam. geb. *f* 1.60.

Avonturen van een clubje jongens dat door een andere club „De bende met de zwarte hand" genaamd bestreden wordt. Het boek is zeer protestantsch en een paar van de kereltjes praten nogal sceptisch over de Roomsche Kerk. De schrijver laat de roomsche jongen die in dit boek voor komt echter een edele rol spelen. Meer geschikt voor de protestantsche jeugd.

BAUM (Frank L.) DE GROTE TOOVENAAR VAN OZ. (200). Nederl. bewerking door Hendrik Scholte, met illustraties van Van Looy. L. J. Veen, Amsterdam. *f* 2.25 en *f* 2.90.

Met het voorlezen en vertellen over deze sprookjes-reis van Doortje door het tooverland van Oz, zullen de kleintjes menig uurtje geboeid kunnen worden.

ROMIJN (A.) PUK EN DE STROPER. (162). Stemerding & Co., Rotterdam. geb. *f* 1.60.

De „stroper" waar Puk Verhoef vriendschap mee sluit is geen „echte" stroper want hij heeft vergunning voor het jagen. Puk bewijst een dapper kereltje te zijn als zijn vriend in gevaar komt. Aardig jongensboek, waarvan de protestantsche inslag geen bezwaar oplevert. Voor 9-12 jaar.

SUTORIUS (Anna) DE KINDEREN UIT HET LAURIERSTRAATJE. (237). Kramers, Rijswijk. geb. *f* 1.50.

De kinderen uit het Laurierstraatje hebben een stuk weiland tot algemeen speelterrein bevorderd en komen er geregeld bijeen. Een aardige rol in dit boek speelt het kleine Mieke, die over allen moedert en thuis reeds jong in de zorgen deelt. Goed boek met paedagogische kwaliteiten voor jongens en meisjes van 9-12 jaar.

BRAND (Max) SPEEDY KNAPT HET OP. (206). Vert. van J. G. H. v. d. Bovenkamp Jr. „De Combinatie", Rotterdam. *f* 2.25 en *f* 2.90.

Speedy ruikt de moeilijkheden als een goede jachthond het wild en in dit boek wordt weer een van zijn avonturen boeiend verteld. Hij bewijst zijn vrienden een grooten dienst en verdwijnt weer even geheimzinnig als steeds. Geschikt.

GORTER (Herman) BIBLIOTHEEK DER NEDERLANDSCHE LETTEREN. Mei. Verzorgd door P. N. van Eyck. Elsevier. 1940.

Prof. van Eyck, die schrijvende is aan een uitvoerige studie over Herman Gorter's werk van 1883 tot 1897, een studie welke eerlang in boekvorm zal verschijnen, heeft het beroemde gedicht „Mei" ingeleid met een diepgaande beschouwing, een uittreksel of samenvatting van het te verschijnen boek. Dit jeugdgedicht wordt, zooals van Eyck opmerkt, liefst gelezen als „dichterlijke liefde-romance". Doch bij deze opvatting komt vooral Boek II minder tot zijn recht. Van Eyck gaat uitvoerig den dieperen zin, de symboliek van „Mei" na en verklaart het gedicht uit Gorter's eigen wezen, uit zijn psychische toestanden en denkwijze in de jaren, toen hij het gedicht schreef. „Mei" blijft een der schoonste, meest frissche en altijd verrassende gedichten uit onze taal. Het bezit een zeldzaam jeugdige bekoring, het wekt den indruk of er vóór „Mei" eigenlijk niet of nauwelijks in Nederland gedicht was; zoo nieuw is het in beeldspraak, in rythme en klank. Van al de tot nu toe verschenen deelen der „Bibliotheek" zal dit het gretigst genoten worden.

Bezinning op het Evangelie

door J. v. H.

„De geschiedenis van het evangelie en van zijn verspreiding, zoo schreven wij onlangs, is niet bepaald een geschiedenis der rust. Jezus Christus heeft den mensch wel den vrede, doch nooit de rust op aarde beloofd. Sinds het evangelie verkondigd werd, is er ongetwijfeld een groote rustverstoorder onder de menschen opgetreden. Waar men het evangelie ook opslaat, overal stoot men op uitspraken, die prikkelen, wakker schudden, tot verzet aansporen, dynamisch geladen zijn. Jezus is nooit en nergens tevreden met de menschheid en het menschenbedrijf; geen oogenblik sluit deze Vredelievende bij uitstek vrede met de menschennatuur. Het is de paradox van het evangelie, dat het Vrede belooft door onvrede, dat het rust brengt door rustverstoring, dat het harmonie schept door dissonanties te wekken. Christus gebruikt graag, wat men kan noemen, dynamische termen en vergelijkingen. Zijn uitspraken over het vuur en het zwaard, over zijn „vijandschap brengen onder huisgenooten" kunnen zelfs ontstellend klinken. Maar ook zijn voorkeur voor „zuurdeesem" en „zout" als voorbeelden en symbolen van de werking zijner boodschap wijst op het scherpe, bijtende, aantastende en omvormende zijner leer. Neen! Aardsche rust in den zin van behagelijkheid en ongestoordheid, van verzoening met de aarde en de natuur is het evangelie vreemd.

Het evangelie predikt de onrust, een bepaald soort onrust, en het woord, dat Newman graag herhaalde, zou uit het evangelie kunnen genomen zijn: to be at ease is to be unsafe. Gerustheid is een vorm van onveiligheid. De ware veiligheid, verstaan in evangelischen zin, bestaat in het zich niet veilig voelen, in het aldoor op zijn hoede zijn en beducht voor een aanval. Het natuurlijke leven levert in deze dagen van voortdurend gespannen rust en onveilige veiligheid allerlei analogiëen met onze bovennatuurlijke levenshouding."

Het verschrikkelijk gebeuren dat zich over deze Westersche wereld ontketend heeft, hebben wij te zien in het licht van het evangelie. De lotgevallen der volken zijn geen uitvloeisel van een blinde, onbewuste oerkracht, geen wilde slagen van een ongeleid en stuurloos wereldinstinct, doch de beschikking eener Macht, die niet met menschenmaatstaf te meten is. In tijden als deze versagen alle loutere redelijkheidsphilosophiëen, alle pantheïstische droomerijen, alle theoriëen, die zich achter de menschelijke waardigheid verschansten. Haar leefbaarheid bleek vaak van korten adem te zijn.

Slechts wie de grondaanschouwingen van het evangelie aanvaardt, de primauteit der rechten van God, den onbetwistbaren voorrang van het eeuwige op het tijdelijke, van het geestelijke op het lichamelijke, de betrekkelijke waardelooshei van alle

natuurlijke dingen, kan alle tijdelijk gebeuren met berustend oog aanzien. Het zijn deze grondaanschouwingen, het is deze overal aanwezige achtergrond, die het evangelie die sfeer verleent van lichtgeschoeide vreugde, van blijde ongebondenheid, van kinderlijke geborgenheid en zorgeloosheid, een sfeer, die als gedrenkt is in het prille licht van den scheppingsmorgen. De figuur van Jezus beheerscht het evangelie en nooit heeft het werkelijke koningschap des menschen zoo lichtend en grandioos gestalte aangenomen als in Hem. Zijn stem heeft den klank van onbederfelijk metaal; elk zijner woorden is zoo levensfrisch en vitaal, of het gedragen wordt door een eeuwige jeugd. Zijn woord is bovendien zoo levensnabij, zoo warm van ziel en versch uit de bron, dat er nooit menschengeluid van echter gehalte gehoord werd. Is de klank dezer stem niet zoo nabij en zielsverwant, of Hij pas gisteren of eergisteren deze aarde verlaten heeft? Is het niet of zijn voetstap nog versch en onuitgewischt in den bodem staat, of de wijn der Cananeesche bruiloft nog nauwelijks verschaald is, of de voeten zich nog bewegen en de oogen nog ziende zijn van wie door Hem genezen werden? Zijn wij niet de Emmausgangers, die den Meester elk oogenblik kunnen herkennen aan het gebaar zijner hand, aan den blik zijner oogen, aan de plooi van zijn kleed? Hooren wij de Moeder des Heeren Hem niet bezorgd toefluisteren: „zij hebben geen wijn meer!", Hem daarmede onze innerlijke armzaligheid blootleggend?

Jezus heeft dit wonder verwezenlijkt, dat Hij de menschelijke levenssfeer met al haar tekorten en leemten, haar grillen en ontoereikendheden op een niveau heeft geheven, waarop deze tekorten niet meer meetellen en zonder invloed zijn. Ook zij zijn opgeheven en doorstraald van de liefde des Vaders, die alles en allen in zijn hand draagt, zoodat het leven om Jezus heen, in zijn nabijheid, een paradijselijken glans krijgt. Alles herademt en leeft op bij het contact met dezen Koning des levens. Booze geesten vluchten, wonden sluiten zich, ziekten vervluchtigen, zonden worden geheeld en al wat verdorven was in mensch of natuur, herstelt zich door onzichtbare kracht.

Niemand heeft vrijer, heerlijker en koninklijker zijn menschzijn beleefd dan Jezus, omdat Hij naar beneden de minst gebondene, naar boven de gebondenste der menschen was. Alles in en aan Hem convergeerde in den wil des Vaders, een wil, die met de volste overgave aanvaard werd en heel den zin van leven en bestaan uitmaakte. Naar beneden, naar heel dat rijk geschakeerde domein van schepselen en verschijningen, was zijn zin slechts gekeerd in zooverre zijn zichtbare verschijningsvorm, zijn menschelijkheid, dit noodzakelijk maakte. Hij raakte aan het geschapene, aan menschen en dingen, met de innigste genegenheid, de zuiverste toewijding, doch al deze genegenheid en toewijding waren geconditionneerd in en door zijn overgave aan den Vader. Hij beleefde de Vaderverhouding Gods tot in het meest alledaagsche en het minst vermoede. Hij zag werkelijk de

musch van het dak vallen onder toelating van den Vader, de veldbloemen gekleed en de vogels gevoed worden door den Vader in den hemel, Hij zag den Vader zonneschijn en regen zenden over goeden en kwaden. De natuurlijke verschijningswereld was Hem doorzichtig als kristal, symbool en veruiterlijking der oneindig rijke en bewogen werkelijkheid Gods. Het zaad in al de vormen zijner werking, den vijgeboom in zijn wisselende gedaanten, het tarweveld in zijn groei en zijn rijpheid, alle levensverschijnselen in plant en dier, de menschengewoonten en levenspraktijken zag en schouwde Hij in verband met een geestelijke, een goddelijke wereld en alles was Hem onmiddellijke verzinnebeelding, concrete weerspiegeling van die onzichtbare werkelijkheid. Nooit zijn natuur en bovennatuur zoo harmonisch verbonden, zoo innig en evenwichtig versmolten geweest als in en om Jezus.

Met Jezus is de oneindig verborgen en mysterieuze Godheid ons zintuigelijk, in tastbare lichamelijkheid, in vleesch en bloed tegemoet getreden. „Wat wij gehoord en met onze oogen gezien hebben... wat onze handen hebben aangeraakt van het Woord des levens, ... dat verkondigen wij u," zegt Joannes. De zintuigen hebben als-het-ware toegang gekregen tot aanraking der onbenaderbare Godheid. Dit is een eerste openbaring, een eerste toenadering, waarvan de verdere en tweede is: de eucharistie. Niet tevreden met zich zintuigelijk aan ons vertoond en geopenbaard te hebben, heeft God een nog intiemer en uitsluitender vorm van mededeeling en overgave gevonden, waarbij Hij den drempel der zintuigelijke toenadering overschrijdt en èen met ons wordt op een wijze, die menschen niet mogelijk is en die God zich zelf voorbehield, de wijze der nuttiging. Hier vallen de laatste slagboomen weg en treedt de Godmensch in nooit vermoed contact met wie Hem geloovig ontvangen. God werd als mensch geboren, fructus ventris generosi, de vrucht van het nieuwe Paradijs, die onsterfelijkheid brengt aan wie haar genieten, en haar te genieten werd ons gegeven op den avond vòor Jezus' heengaan.

Er zijn geheimzinnige samenhangen tusschen de Moeder Gods en de eucharistie, die als een nieuwe en andere geboorte is, een mysterieuze geboorte als voor elk geloovige afzonderlijk. Het is merkwaardig dat de hervormers der zestiende eeuw beide geloofswaarheden uit hun Credo schrapten, Maria's uitverkorenheid en de transsubstantiatie, als beseften zij de onverbrekelijke verbondenheid van beide. Zooals de Heer eenmaal geboren werd uit den schoot der Maagd, zoo wordt Hij als-het-ware telkens opnieuw herboren uit den schoot der Kerk. In vleesch en bloed is Hij onze zintuigelijke menschheid verschenen door zijn lichamelijke geboorte uit Maria, in brood en wijn openbaart en geeft Hij zich door deze hergeboorte uit den boezem der Kerk. De nuttiging in een of anderen vorm is ten allen tijde de hoogst expressieve en meest symbolische aller ritueele handelingen geweest,

in de menschelijke voorstelling het uiterst bereikbare van eenwording en inlijving. Voor Paulus, die de mystieke zijde onzer Christusverhouding zoo doorschouwd en beleefd heeft dat vrijzinnigen er hem van beschuldigd hebben den zuiveren eenvoud van het evangelie ontrouw te zijn geworden, vormen zelfs de geloovigen gezamenlijk èen lichaam, omdat allen aan het èene Brood, het Lichaam des Heeren, deel hebben.

Zoo ligt de eucharistie geheel in de lijn der menschwording, zij is als een verlenging en voortzetting daarvan. Zooals de Heer door zijn menschwording en geboorte in den menschelijken familiekring trad, de geheele menschennatuur adelend en opheffend, zoo heeft Hij door zijn eucharistie den kring zijner bevoorrechten doordeesemd met het eigenste ferment van zijn wezen, tot allen èen geheel, een lichaam werden in en door Hem.

Voor wie Jezus Christus het een en al, het middelpunt van tijd en eeuwigheid is, zijn de uiterlijke voorwaarden van lot en leven als de plooien van een kleed, als de golvingen aan het oppervlak der zee. Zij behooren tot de wereld der verschijnselen, die de kern, het wezen niet raken kunnen. Het is of de Heer met opzet een goed deel van het evangelie zich laat afspelen op en om het meer van Genesareth, aldus een milieu scheppend, dat aan zijn wereldbedoelingen beantwoordde; een leven op de golven met zijn dagelijksche wisselingen, zijn plotselinge gevaren en levenskansen, is het natuurlijkste symbool, de sprekendste gelijkenis en korte-samenvatting van heel het menschenbestaan. Door alle tijden heen klinken er enkele evangeliewoorden op uit dit zeemansbedrijf der leerlingen, woorden die de geheele verhouding der wankele menschenziel tot den Godmensch karakterizeeren. Het is de noodkreet der leerlingen „Heer! red ons, wij vergaan!" en de serene, glimlachende geruststelling van den Meester: „Kleingeloovigen! waarom hebt gij getwijfeld?"

Voor altijd heeft het evangelie de banier ontvouwd eener levenshouding, die boven de toevalligheden van oogenblik en milieu uitgaat. Het wezenlijke en alles beheerschende voor deze levenshouding is: het Koninkrijk Gods. Dit woord ligt op Jezus' lippen bestorven en nog trilt er iets in door van de vreugde, waarmee Hij het moet hebben uitgesproken. Het is een woord vol beloften en geheimenissen, een blijde mare over verre, schoone dingen, en toch over iets heel innigs, dat verborgen is en nabij. Het Koninkrijk Gods is niet van deze wereld, doch voor wie het vinden en behouden is het een kracht, sterk genoeg om lot en wereld te trotseeren.

In tijden van geslagenheid en druk is het dit Koninkrijk Gods, dit Rijk van Godsvrede en menschenleifde, dat onze levenshouding te bepalen heeft. Dit Koninkrijk Gods staat ongeschokt en onaantastbaar in de bewogenheid der dagen, een werkelijkheid achter en boven de werkelijkheden, een vreugde en zekerheid, een geheime uitzending van nooit te breken golfkracht.

Colette

door Dr. B. M. BOEREBACH.

Madame Colette publiceerde als laatste harer geschriften een lange novelle, le Toutounier, vervolg op een voorafgaanden roman, Duo, die wijde echo vond en meerdere vermaardheid door een waardevol tooneelstuk, dat, door Paul Géraldy aan dit werk ontleend, maanden het affiche van het theater St. Georges, te Parijs, gehouden heeft.

Madame Colette toonde zich immer een onovertroffen meesteres in de schepping van het korte verhaal. Dit verhaal wordt bij haar tot een verkort perspectief van heel een levensgebeuren, tot een levensvisie, besloten tusschen de twee lijnen van een scherpen hoek, waaraan de toevoeging van een derde lijn, strak getrokken door de vastberaden pen van de schrijfster, grens en beperking stelt.

En de lezer vindt zich zoo gevangen in een soms wat nauwen driehoek, zwanger van welhaast bedwelmende geuren, doorspeeld van een intense kleurenschittering en gespannen staande van gevoelens, die men bij eerste ervaren eenvoudig en simplistisch zou kunnen meenen, omdat zij soms den indruk wekken van animale gewaarwordingen en physieke beroeringen, zoodat de idealist zich een oogenblik genoopt voelt zijn kreet te slaken van: „Is dat nu de wereld?"

Spoedig echter dringt zich de overweging aan hem op, dat, hoe beperkt de oppervlakte van een driehoek, op aarde getrokken, ook moge zijn, deze overhuifd wordt door een evenmatig groot hemeloppervlak, door een driehoekige hemelkolom van eindelooze diepte door niets gescheiden van de aarde. En vanaf dat oogenblik verdwijnt bij den lezer iedere gedachte; immers er is geen sprake van oppervlakte- en ruimtemaat meer, zoodra men zich in die hemelhoogten verheft: woorden als driehoek en driehoekig verliezen iederen zin.

En zoo ontwringt zich de kunst van Madame Colette, schijnbaar besloten in het domein van het menschelijk gevoelsleven, aan iedere vleeschelijke binding, om wijd en weidsch te reiken in velerlei richting. En wellicht, dat dit gebeuren iedere maal weer plaats vindt in spijt van een verholen verzet van de pen van deze bevoorrechte schrijfster, die zich er keer op keer mee vleide een horizon te kunnen trekken aan 's menschen dadenleven. Echter vermag mèn — vermag nièmand — te beletten, dat, zooals Victor Hugo eenmaal op zoo onvergelijkelijk schoone wijze zeide — „les azurs insensés" binnengaan in „de kamer der menschelijke zielen". En daarin nu ligt de diepere zin van een Toutounier en een Duo besloten.

*   *   *

Een roman, waarin God zijn plaats niet kreeg, is niet, nood-

zakelijkerwijze, voor den christelijken lezer, verloren. Al zou hij er slechts de interesse van een menschelijk document in vinden, dan zou hij er reeds zijn voordeel mee kunnen doen.

Maar even weinig als uit het leven, is God dikwijls afwezig uit het boek. De ongeloovgie schrijver heeft Diens figuur er niet in gelegd, omdat hij Haar er niet in gezien heeft. Aan deze afwezigheid, deze tekortkoming in de litteraire schepping kan de lezer te gemoet treden, door alle gebeuren te zien in het licht van zijn geloof. De roman is allereerst een getuigenis omtrent den mensch, omtrent het leven: dat wil zeggen, dat men zijn waarde beoordeelt naar zijn schildering der zeden en zijn indringendheid tot het menschelijk hart.

Men mag den roman niet vragen apologetisch werk te verrichten: hij moet vóór alles w a a r zijn. Men vraagt hem niet zóózeer leven te scheppen, als wel te doen leven. Al het bestaande en geheel het wereldgebeuren vindt zijn plaats daarin, omdat dat alles den schrijver toebehoort: het straatschouwspel (zoo veelvuldig, zoo volkomen geignoreerd door den voorbijganger, die verzuimt er het oog voor te openen, zich erin te mengen) evenals het familietooneel (en niet slechts datgene, waarvan de luidruchtige klank den blinden muur doordringt en den buurman noodzakelijkerwijze ter oore komt). De roman strekt zijn heerschappij uit over al, wat zich in het open daglicht afspeelt, maar evenzeer over het gistend gebeuren, in duisternis aan het oog onttrokken. Hij gaat, méér dan naar het drama, dat zijn voleinding vindt in de soms verschrikkelijke parodie van het gerechtshof, naar de verborgen sluipwegen uit, langs de helling van het kwaad, waarop zich de afgejaagde menschenziel voortbeweegt. De romanschrijver concentreert, vóór alles, zijn aandacht op het individueele drama, dat, als een bij voortduring meer gezwollen abces, zich uiteindelijk zal gaan ledigen tusschen de wanden van een biechtstoel, ofwel geheel een organisme dreigt te vergiftigen en tot ontbinding te doen overgaan om zijn werk van voleinding te vinden in de doodelijke eenzaamheid, waarin het slachtoffer ten onder gaat.

Eigenlijk gezegd s c h e p t de romanschrijver niet. Hij roept op en zijn meest karakteristieke held zal zijn belichaming vinden in de vele persoonlijkheden die zijn lezers in diens figuur zullen leggen.

Hij kan God achteloos voorbijgaan, of meenen dat hij Hem een plaats geeft in zijn boek, maar verbeelding evenzeer als vergetelheid zijn hier ijdel: God behoort den schrijver niet. Hij kan niet vrij over Hem beschikken. Het is hem mogelijk — en dan nog slechts tot op zekere hoogte — te bewerkstelligen, dat de g e n a d e door zijn figuren zichtbaar ontvangen of geweigerd wordt, ofwel dat deze den figuren ongekend voorbijgaat, maar onmogelijk is het den schrijver om d e n S c h e p p e r uit te sluiten van den roman, waarin hij Hem niet noemt. God laat zich

niet uitsluiten uit den waarachtigen r o m a n, evenmin als uit het l e v e n. Geen enkele zin moge Hem dan op expliciete wijze in zich vervat houden, heel het werk, evenals heel het leven huodt Hem ondanks alles impliciet in zich besloten.

* * *

Colette is een van Frankrijk's grootste auteurs. Haar stijl is haar persoonlijkheid. Haar taal is een der rijkste, een der welluidendste, der lenigste en der zekerste. Haar zinsneden te genieten, te savoureeren, beteekent een geestesgenot. Zooals Colette ons planten en dieren heeft getoond, voert zij ons ook haar mannen en vrouwen ten tooneele. Haar schildering bekoort evenzeer door haar virtuositeit als door haar waarheid. Zonder ooit in herhaling te vervallen, doet zij in bonten schijn haar levende beschrijvingen aan ons oog voorbijgaan. Haar bloemen bewegen zich: haar dieren hebben lief: in dezer onmiddellijke nabijheid leven menschen op menschelijke wijze en deze levenswijze, gespeend van eenige supplementairen rijkdom, doet onvoldaanheid haar holten graven in deze zielen. Toch zijn deze schepselen van Colette waar. Hun waarheid, hun menschelijkheid, het is die afwezigheid, die wijder en wijder om zich grijpt in de geheimenis dezer zielen; het is die leegte, die zij allen in zich dragen en met name de jongeren onder haar helden. C h é r i is niet de schildering van het leven van een verwaten, mondainen snob, aan lager zingenot verslaafde; het is, vóór alles, de schildering van diens nood en diens ellende.

COLETTE

D u o vertegenwoordigt geen geschiedenis: de roman pretendeert slechts ons de gedragingen van twee wezens voor te houden, wier levens lang vereenigd waren en die, door een plotselinge ontdekking daartoe genoopt, verplicht worden tot een verklaring te komen: zij stooten op elkaar, kwetsen elkaar, zoeken vergeefs elkaar terug te vinden.

Doordat Colette het lenige, genuanceerde, bochtige spel van haar romangebeuren uitsluitend op het vleeschelijk plan bewegen doet, is het onherstelbare, het onherroepelijke haar lot. Op dit plan is ieder hooger beroep uitgesloten en blijkt het offer niet in staat tot afkoop en vergelding. Ontkoming uit de gevangenschap der lakenswaardige menschendaden zou slechts mogelijk zijn in

een vastberaden vergeten, zacht gespreid over vroeger gebeuren: maar het tegenwoordige, machtige en jachtige leven kent geen vergetelheid meer van deze soort. Voor dit leven blijft in zijn meedoogenloosheid, het welhaast ongeneeslijke voor immer ongeneeslijk. Buiten een wankel en terughoudend compromis blijft er geen verder levensuitzicht meer bij iedere gezette smartelijke stap. Zoo moet men Duo begrijpen.

In Duo is dan ook geen sprake meer van de levensaanvaarding, die ons geboden werd door la Naissance du Jour, welke, getooid met de warme zomernachttinten der Provence, de hervatting was, zij het in rijkere klanken en dieper gloed, van het thema, dat eenmaal in minder zuiveren toonaard door la Retraite sentimentale bezongen was. In deze laatste werken handelde het om het leven-an-sich, om de eigen persoonlijkheid, waaromtrent men zijn schikkingen kan treffen, wanneer het gevaar dreigt, dat men ten onder zou gaan in de wereld der zinnen. In een volgend werk: La Chatte drong zich de overtuiging ook nog aan ons op, dat bij de mislukte vereeniging der jong gehuwden, die de helden van dit boek vormen, er bij de tusschen hen gevallen scheiding wel iets, maar niet àlles ten einde was gekomen: met andere woorden, er bleven levensmogelijkheden open, waarheen zich, zij het dan in min of meer onzekeren zin, het leven der beide ongelukkigen scheen te kunnen of te zullen richten.

In Duo is opnieuw sprake van een gescheiden paar, dat eenmaal echter innige vereeniging kende. Het onderwerp betreft niet meer een gebrek aan onderling begrip, niet den staat, waarin men leeft; maar het brute feit van een breuk, het uiteenscheuren van twee wezens, die den onverdeelden rijkdom in zich droegen van tien jaar van gemeenschappelijk leven, en die, juist om dien rijkdom en de kracht der vóórgaande vereeniging, te wijder en te wreeder van elkaar gescheiden raken.

Na een vacantie, die hem van zijn vrouw verwijderd heeft gehouden, komt Michel vertrouwvol en vol liefde bij Alice terug, maar ontdekt, dat zij hem niet lang te voren verraden heeft. Het geheele werk is gecomponeerd op een dubbel motet, een duo van onuitgesproken gedachten en van verklankte gevoelens, getransponeerd in de woorden en daden van deze twee wezens die, tegenover elkaar, ieder op zijn wijze, trachten te begrijpen, trachten zich den nieuw ontstanen toestand voor oogen te stellen, elkander te ondervragen door woord en gebaar. De een vraagt zich af hoe de zaak op te nemen, de ander hoe haar den man voor te leggen. Het is een martelend samenzijn, slechts van tijd tot tijd onderbroken door de medeplichtigheid der geveinsde gebaren, die beiden ten opzichte van derden, waaronder ook de oude rondneuzende dienstbode, in acht moeten nemen. Hij zoekt en verlangt naar een verklaring, hopende, dat deze hem minder diep en minder levendig zal treffen. Geheel dit gebeuren wordt door

de schrijfster bewust sleepende gehouden en hierin toont zij haar groot talent: geen verklaringen, vergezeld van groote gebaren en schrille kreten; geen dramatische scènes, geen pathetiek van woorden. Wederzijdsche toenadering; tastend zoeken; vertwijfeld pogen; een reeks van nauw-geformuleerde gedachten, van niet- of half-uitgesproken vermoedens, van vage bekentenissen, verholen verwijten, nu eens gevolgd door overgave of respijt, en dan weer door woorden van ongeduld en pijnigende achterdocht.

Alice heeft reeds vergeten: voor haar heeft slechts nog belang de houding van haar man, waaruit zij zijn beslissing tracht af te lezen. Michel van zijn kant schijnt iets te wachten van zijn vrouw, dat hem in staat stelt tot een reorganisatie van zijn leven te komen, dat nu in onwaarachtigheid en onzekerheid voortschrijdt. „Als nu nog maar...." herhaalt hij bij voortduring in zichzelven. Aan deze hypothese maakt hij de mogelijkheid vast niet van een vergiffenis, maar van een hervatting, een herbegin na de aanvaarding: tot aan de bekentenis doemt hem den te zwaren last van het nog onbekende gebeuren tot bewegingloosheid. Vanaf de bekentenis echter ontwikkelen zich plots de gebeurtenissen in overhaast tempo en geheel anders dan hij te voren kon vermoeden. Als de misslag van zijn vrouw zich in hem gepreciseerd heeft, wordt haar schuld hem eerst recht werkelijkheid, immers zij werd meetbaar en kreeg nu vaste omlijning. Alles blijkt met een slag in stukken geslagen. Ieder leven is hem voortaan onmogelijk geworden. Hij verlaat al wat hem aan het leven bond, en gaat heen naar de rivier....

* * *

Het is duidelijk, dat het er bij het lezen van dit werk niet om gaat zich voor den geest te stellen, wat een katholiek schrijver van dit of een soortgelijk onderwerp zou gemaakt hebben. Het gaat er al even weinig om zich af te vragen, hoe christelijke of katholieke figuren in een dergelijke conjunctuur zouden gehandeld hebben. Dat is het probleem verkeerd stellen of, liever nog, een probleem opwerpen, waar er geen bestaat. Maar het is het goed recht van den lezer zich af te vragen, hoe een christen dezen roman kan lezen en, wat meer is, bewonderen.

En dan moet men vooral niet uit het oog verliezen, dat Colette niet zegt, dat alles voor Michel geëindigd is, omdat de fout van Alice vóór alles vleeschelijk is. Zij doet ons zien, hoe Michel er in het eerst de voorkeur aan gaf een zinnelijken val te vermoeden, in de meening, dat zulk een fout zijn geluk niet wezenlijk zou kunnen aantasten. Als hij zich er dan ten slotte toch doodelijk door getroffen voelt, begrijpen wij met hem, dat het hier geen drama betreft, voortgekomen uit een jaloezie van minnaars, maar dat het gaat om het verheven drama der huwelijkstrouw. En zoo is de hier doorgesneden band niet dien der vleeschelijke begeerte en van het vleeschelijk genoegen, maar den band van alle dagen,

alle nachten en alle uren, die twee zielen in een ondoorgrondelijke liefde samenbindt.

Een boek liefhebbben als *Duo* beteekent niet alleen een zich laten meesleepen door de bekoring van de stijl van de schrijfster; zich aan dit sensueele proza overgeven, hetwelk niet alleen een gamma van kleuren in zich weerspiegeld houdt, maar dat ook gespannen staat van trillend-muzikale klanken van geuren en innerlijke frischheid, het beteekent niet alleen de zoete streeling ondergaan van een vriendenstem en vriendenhand, neen, het beteekent vóór alles een deelnemen in het leven der hier opgeroepen helden, onze evennaasten en onze broeders, zoo deerniswekkend verzonken in de ellende van hun leven zonder God.

Duo, en ook zijn vervolg *le Toutounier*, zij leggen ons bloot de lillende, machtelooze armoede van het vleesch, het wanhopig pogen van een goede wil, die zich tevergeefs uitput in nimmer rustend streven; zij toonen ons de stuiptrekkingen van een vleesch, dat in nimmer aflatende begeerte uiteindelijk in onherstelbare verzwakking en radeloosheid ondergaat. Zij toonen ons zielen die zich in smachtende verwachting openstellen voor het onbekende, onder de dreiging van zich voor *immer* en voor *alles* te zullen moeten sluiten.

En zoo is het mogelijk, dat Mauriac van deze schrijfster zeide, zulks naar aanleiding reeds van haar *Chéri* en haar *Fin de Chéri* (boeken, waarvan wij de lectuur echter ook volwassen lezers ontraden moeten); „Cette païenne, cette charnelle nous mène irrésistiblement à Dieu.”

PRINS (Lod.) MET DE SCHAAKMEESTERS OP OORLOGSPAD. (209). P. N. van Kampen & Zoon, Amsterdam. *f* 1.50 en *f* 1.95.

Een kaleidoscopische verzameling toernooipartijen, voorzien van uitvoerige inleidingen en aanteekeningen, werd in dit boekje opgenomen. Het zijn de annotaties welke deze bloemlezing zoo waardevol maken voor den schaakliefhebber. Ze zijn, — gelukkig — vrij van schoolmeesterachtigheid, ze zijn helder-instructief, en niet zelden verlevendigd door humor. Talrijke groote partijen der laatste jaren werden opgenomen; ter vergelijking ook een enkele partij uit 1855; tusschen de partijen door vertelt de verzamelaar interessante levensbijzonderheden der schaakmeesters, hun speltechniek en dergelijke. Voor schakers een aanbevolen werk.

Rilke's religieus gevoel

door EDUARD BIONDA.

„Ich geh' nur immer auf Dich zu mit
meinem ganzen Gehen;
denn wer bin ich und wer bist Du,
wenn wir uns nicht verstehen?"

Stundenbuch.

Toen ik dezer dagen Rilke's Brieven herlas, trof het me eens te meer, hoe het in diepste wezen tragische leven van dezen dichter gedragen is geweest door een hevige Godshonger, die hij heeft uitgesproken in weergaloze accenten, zoals wellicht geen ander modern kunstenaar en hoe de tragiek van dit leven juist daarin bestaat, dat hij God nooit heeft mogen ervaren.

Rilke is een kind geweest van onze gespleten tijd, die God verworpen heeft maar nooit de vrede mag vergeten en het geluk van die dagen, toen God nog nabij was. Hij heeft al onze noden gedragen in tragische diepgang en bovenal heeft hij het gemis van God, dat grootste aller problemen, tot in het diepst zijner ziel moeten gevoelen, heeft hij geschreid om God, dien hij, ongekend, als hoogste waarde voor alles moest beschouwen.

Het zou zeer belangrijk zijn de ontwikkelingsgang van Rilke's religieus sentiment in zijn gedichten en brieven te volgen, maar we moeten ons hier uitsluitend bepalen tot belichting van het feit.

Zijn Stundenbuch vooral is zuivere Godslyriek, gebruiken we dit woord in algemene zin, in zijn brieven echter wordt de nostalgie de Dieu bijna Leitmotiv. Hierin heeft hij zijn verlangen naar God vrijgezongen in ontroerende openhartigheid en hierin zien we, hoe God de sterkste aandrift van zijn streven geweest is. Dat hij dezen God zeer uitdrukkelijk miskent en het christendom, bepaaldelijk het Katholicisme, verwerpt, verdiept slechts de tragiek. Ongetwijfeld is hij God zeer dicht genaderd, maar dit onbewust, en steeds heeft hijzelf een scheidsmuur opgericht, die hij nooit vermocht neer te halen.

Het religieus gevoel is in Rilke elementair: het is de eerste oorzaak geweest van al zijn zielsconflicten en aan het uiteindelijk derven van wat hij als methaphysische onontkoombaarheid zag, is hij ten onder gegaan.

Wanneer we naar het wezen zoeken van dit godsdienstig gevoel, dan dringt zich een vergelijking met Dostoievski onweerstaanbaar op. Hoezeer ook anders geaard, komt hun beider gevoel overeen in de overtuiging van een God, die verbonden is met bloed en Volkstum. Rilke verwerpt een over de rassen heengaande godsdienst. In een brief aan Ilse Blumenthal spreekt hij dit uit. „Ich habe ein unbeschreifliches Vertrauen zu jenen Völkern, die nicht durch Glauben an Gott geraten sind, sondern, die mittels ihres eigenen Volkstums Gott erfuhren in ihrem eigenen Stamme. Wie die Juden, die Araber, in einem gewissen Grade die orthodoxen Russen — und dann in anderer Weise die Völker des Ostens und des alten Mexicos. Ihnen ist Gott Abkunft und darum auch Zukunft. Den anderen ist Er ein Abgeleitetes, etwas, wovon sie fort uns wozu sie hinstreben als eigentlich Fremde oder Fremdgewordene; und so brauchen sie immer wieder den Mittler, den Anknûpfer, den, der ihr Blut, das Idiom ihres Blutes übersetzt in die Sprache der Gottheit. Die Leistung dieser Völker ist dann freilich der Glaube, sie müssen sich überwinden uns erziehen, für wahr zu halten, was den Gott-Ursprünglichen ein Wahrer ist."

Afwijkend echter van Dostoievski, die geloof, genade, beschouwt als immanent aan de natuur, als met de natuur gegeven, ziet Rilke dit veel meer als een transcendentele grootheid, die eerst in ontledigde diepten der ziel benaderd kan worden. Zijn religieus gevoel is veel mystieker dan

bij Dostoievski, draagt het uitgesproken kenmerk van zijn slavische ziel, is zonder strijdbaarheid, maar ook, zonder systeem of synthese van geloof.

„Glauben! Es gibt keinen, hätte ich fast gesagt. Es gibt nur die Liebe. Die Forcierung des Herzens, das und jenes für wahr zu halten, die man gewöhnlich Glauben nennt, hat keinen Sinn. Erst musz man Gott irgendwo finden, Ihn erfahren, als zo unendlich, so überaus, so ungeheuer forhanden — dann sei es Furcht, sei es Staunen, sei es Atemlosigkeit, sei's am End Liebe, was man dann zu Ihm fasst, darauf kommt es kaum noch an — aber der Glaube, dieser Zwang zu Gott, hat keinen Platz, wo einer mit der Entdeckung Gottes begonnen hat, in der es dann kein Aufhören mehr gibt, mag man an welcher Stelle immer begonnen habe."

Het uit zich in resignatie: „Wer weisz, ob Gott mich nicht vergiszt....", in gehoorzaamheid aan de „treibenden Wind des Heiligen Geistes", in bereid-zijn. Deze bereidvaardigheid is het, die hem enkel en alleen een innerlijke stem volgend, zonder motief van de ene plaats naar de andere dreef om ook telkens opnieuw te ervaren, dat hij het kontaktpunt met God nog niet bereit had, dat hij, zoals de Wijzen uit het Oosten, de ster, de leidende aandrift van den Heiligen Geest, verloren had.

Zeer positief spreekt hij zich uit tegen het Katholicisme en dat om principiele redenen. Hij ontkent een God, die niet geboren is uit de volksziel, hij ontkent de waarde van het dogma, van het geloof, hij ontkent het zonde-idee. „Vom christlichem entferne ich mich immer leidenschaftlicher".

„Wenn man den Fehler begeht, katholische Begriffe des Todes, des Jenseits und der Ewigkeit zu halten, so entfernt man sich vollig von ihrem Ausgang und bereitet sich ein immer gründlicheres Miszverstehen vor."

Aan Ilse Jahr schrijft hij: „Dann aber tat sich mir Ruszland auf und schenkte mir die Brüderlichkeit uns das Dunkel Gottes, in dem allein Gemeinschaft ist. So nannte ich Ihn damals auch, den über mich hineingebrochenen Gott uns lebte lange im Vorraum seines Namens auf den Knieen.... Jetzt würdest du mich Ihn kaum je nennen hören, es ist eine unbeschreifliche Diskretion zwischen uns und wo einmal Nähe war und Durchdringung, da spannen sich neue Fernen. Das Faszliche entgeht, verwandelt sich, statt des Besitzes erlebt man den Bezug und es ersteht eine Namenlosigkeit, die wieder bei Gott beginnen musz um vollkommen und ohne Ausrede zu sein. Das Gefühlsleben tritt zurück hinter einer unendlichen Lust ze allem Fühlbaren.... die Eigenschaften werden Gott, dem nicht mehr Sagbaren, abgenommen, fallen zurück an die Schöpfung, an Liebe und Tod."

„Schwer ist zu Gott der Abstieg. Aber schau:
Du mühst dich ab mit deinen leeren Krügen
und plötzlich ist doch: Kind sein, Mädchen, Frau,
ausreichend um Ihm endlos zu genügen.

Heel zijn leven lang heeft hij de weg naar God willen gaan: het is de spanning van dit leven, dat hij Hem nooit gevonden en nooit verkondigd heeft. Zoals E. Pauli schrijft: „Er hat Ihn nur im Spiegel rätselhaft und vermischt erschaut. Aber den Weg hat der Dichter auf allen Saiten seiner Harfe gesungen. Und dieses Lied ist heute noch für zo viele der Lockruf vorzudringen in die Tiefe der eigenen Seele".

Rilke was boven alles de zanger van de weg naar God, de dichter van het grootste probleem onzer dagen, de honger naar God. En daarom is dit leven zo droevig, omdat hij, met het grote Licht voor ogen, zich heeft blindgestaart op sterrengruis.

FRANSCH

LANDRY (C. F.) DIEGO. Roman. Editions Corréa. Paris. 1940. 21 frs.

„Een verhaal dat Sint Franciscus zou gesavoereerd hebben" staat er op het banderol van dezen roman. Er is iets waars in deze uitnoodiging aan den lezer, ofschoon Sint Franciscus er overigens nogal ver van afstaat. Diego is een Spanjaard, die zich in Zuid-Frankrijk gevestigd heeft en daar een eigen onderneming op touw zet om een stuk rotsgebied te ontginnen. Dit werk is voor den roman slechts bijzaak. Den auteur is het vooral om Diego's eigenaardig wezen en binnenleven te doen. Hij is een zwijger, maar een van nature goed en zuiver voelend mensch, die echter als vreemdeling door zijn medemenschen moeilijk begrepen wordt. Hij lijdt een eenzaam, eenzelvig bestaan en veel gebeurt er niet in zijn leven. Een landgenoot kruist tijdelijk zijn pad, Diego komt een tijd lang door misverstand in de gevangenis terecht en als de landgenoot tijdens die afwezigheid zijn huis en haard onteert, wordt Diego nog eenzamer en eenzelviger. De vrouw met wie hij samenwoont, stuurt hij weg. Ten slotte vindt hij den dood bij een ontploffing van een gedeelte der rots. De verdienste van dit eigenaardige, weinig bewogen verhaal ligt in den zuiver en innig menschelijken toon, waarin het geschreven is. Diego is een dicht bij de natuur staand, oorspronkelijk en eenvoudig goed mensch en de schrijver heeft zijn reacties en wederwaardigheden met uiterst gevoelige hand vastgelegd. Deze zuiverheid en natuur-

lijkheid vormen de bekoring van den roman, die aan uitwendige gebeurtenissen zoo arm is. Voor volwassen lezers.

ARMANDY (André) LE CHANTIER DES RêVES, Plon-Paris. 1940.

De schrijver van „Le Chantier des Rêves" heeft een groot aantal romans op zijn naam staan, die spelen in alle oorden der wereld en tot de zeer goede ontspanningslectuur behooren. Ook „Le Chantier des Rêves" is van dit soort. Het verhaal speelt zich af in de Zuid-Africaansche republiek, in Natal hoofdzakelijk, en de hoofdintrige is een speurderszaakje, voor welks oplossing een ongelooflijke hoeveelheid van geduld, scherpzinnigheid, ondernemingszin en opoffering vereischt is. Op de eerste bladzijden gebeuren er geheimzinnige dingen, die met louter physieke krachten en verklaringen niet schijnen opgehelderd te kunnen worden, doch Thomas Pritchard, van het D. D. D., het Diamond Detective Departement, speelt het klaar. Als dedective roman is het boek voortreffelijk. Daarnaast heeft de autur de idylle van Dick Mac Evans en Ethel Macduff door zijn crimineel relaas heen geweven, waaraan het boek zijn naam dankt van Dreams Stock, Chantier des Rêves. Armandy is een uitstekend verteller, die de kunst verstaat zijn lezers boeiend te onderhouden. Litteraire pretentie heeft het romannetje nauwelijks, het wil slechts amusant bezig houden en dit doet het dan ook op buitengewone wijze, Fransch, geestig, vlot, wisselend, zonder ook maar een oogenblik zwaar, taai of vervelend te worden.

COLLING (Alfred) DEMAIN RELâCHE.... Roman. Plon-Paris. 1940. 20 fr.

Als voor een Parijsch theater het speelseizoen eindigt en de vacantie aanbreekt, spreekt men van „relâche". „Demain Relâche" is het in ik-vorm geschreven verhaal van een tooneelspeelster, die haar theaterleven beschrijft vanaf haar eerste geestdriftige debuten, door allerlei tegenslagen en sucessen heen, tot aan haar gezeten actrice-bestaan. Aanvankelijk bekoort het boek door zijn frisschen schrijftrant, zijn realistische, menschkundige weergave, zijn goede karakteristiek en scherpe observatie. Op den duur gaat het verhaal lijden aan eentonigheid; er zijn geen heffingen en dalingen meer en wie de helft van het boek uit heeft, heeft eigenlijk heel het boek gelezen. De auteur is uitstekend op de hoogte van wat er omgaat in tooneelkringen en van het filmwezen; hij laat zijn heldin van het tooneel naar de film overgaan en weer tot het tooneel terugkeeren. Zij is eerst een tijdlang bij een avant-garde-theater en dit gezelschap, dat bijeengehouden wordt door een zeer energieken, eigenzinnigen directeur, wordt op uitstekende wijze beschreven. Doch het boek mist een eigenlijke verwikkeling, is zonder intrige en dit is het zwakke punt ervan. Allengs zakt het interesse van den lezer. De Christelijke moraal is hier zoek; deze menschen leven naar het instinct en den impuls van het oogenblik. Het is slechts geschikt voor ervaren, rijpe lezers.

DUITSCH

FALLADA (Hans) KLEINER MAAN, GROSSER MANN — alles vertauschtt, oder Man Schreyvogel's Lust und Lust des Geldes. Ein heiterer Roman (412). Rowohlt, Stuttgart-Berlin.

Van Fallada's boeken zegt de reclame, dat er al een millioen exemplaren van verkocht zijn. Onverdiend is dat succes niet. Een oogenblik heeft hij het gevaar geloopen onder de decadente schrijvers terecht te komen, maar dit gevaar werd gauw bezworen, omdat hij werkelijk in dienst van een positieven levensinhoud schrijft; al is er van religiositeit ook geen spoor meer te bekennen in dezen laatsten roman. Zijn succes dankt hij echter in hoofdzaak niet aan zijn levensbeschouwing, maar aan het zeer nuchtere feit, dat hij voor een grooter publiek begrijpelijk schrijven kan; dat hij zijn taal beheerscht en zijn verhaal boeiend weet te ontwikkelen, op spannende momenten weet te onderbreken om later op het juiste moment den draad van het verhaal weer op te nemen of een geheel te construeeren uit geraffineerd gemonteerde filmstroken. Van schrijfkunst alleen echter kan een boek niet leven: zijn inhoud moet belangwekkend genoeg zijn om de aandacht en het gemoed in spanning te houden.

HANS FALLADA

Dit laatste werk van Fallada blijft in beide opzichten ten achter bij zijn voorgangers. De compositie is onevenwichtig, omdat de heele eerste helft van het verhaal de meestal oninteressante bijzonderheden van het hotelleven der pas-gepromoveerde rijken vertelt en de tweede helft ook telkens afdwaalt naar weinig belangwekkende bijzonderheden. En de inhoud bevalt mij maar zeer matig. Die wordt heelemaal niet aannemelijk gemaakt, ook niet als charge of als bespotting van het doen en laten van rijke menschen. Het klinkt in het geheel niet als een overdrijving van de waarheid. Het is meer een mislukte poging de armoede van den rijkdom uit te beelden. Men moet dit niet zoo verstaan alsof uit de mislukking een ressentiment tegen den onbereikbaren rijkdom van een mislukking in het leven zou spreken. Het is den auteur eenvoudig niet gelukt zijn minachting voor den rijkdom literair uit te beelden.

Het bezet mist niet slechts de rijpheid van een werkelijk kunstwerk, maar het heeft zelfs niet de qualtieit van een aannemelijke geschiedenis. Ook de volmaaktheid van het huwelijk van deze twee ideaalmenschen en vooral van de vrouw zonder smet lijkt niet naar het werkelijke leven geteekend. Fallada is in dezen roman minder gelukkig geweest, maar niet iedere greep zelfs van den besten schrijver zal in alle opzichten volmaakt zijn. De opsomming van de feiten moet daarom niet verstaan worden als een afkeuring. Het blijft een werk van Fallada, dat terecht veel lezers zal vinden, maar de „Heiterkeit", die ons verzoenen moet met de onwaarschijnlijkheid is niet van de echte soort. Het is alsof de schrijver dit zelf gevoeld heeft en met de belofte van een nieuwen roman, die de onzekerheid wil rechtvaardigen, tracht hij ons voorloopig tevreden te stellen. Laten wij hopen, dat deze voortzetting van een beter gehalte zal zijn.

GOLTZ (Joachim von der) DIE MARCELLUSFLUT. Erzählung. Albert Langen-Georg Müller. München 1939.

We zijn in deze vertelling op bekend terrein, het gaat over de vorming van den Dollart in 1413. Een vondelinge (als ik me goed herinner, maakt de schrijver gebruik van een werkelijke sage) door een innerlijk gezicht beleerd, waarschuwt de bevolking voor de komende gebeurtenissen, velen luisteren, maar degenen die haar het dierbaarste zijn, niet.

Zonder twijfel klinkt uit deze vertaling meer muziek dan uit de roman „Der Steinbruch". Hier heeft von der Goltz tenminste niet geprobeerd de zaak wat op te vullen. Hij gaat recht op zijn doel af en het lukt hem vrijwel de spanning tot het einde toe gaande te houden.

Daarbij is de greep ook veel gelukkiger. Hier staan we voor een geweldige natuurgebeurtenis, die haar schaduwen jaren te voren vooruit werpt. Het is iets wat werkelijk met de natuur van het land gegeven is. Telkens dreigt het weer, telkens wordt het volk weer in angst opgejaagd. Het is niet te verwonderen, dat allerlei sagen over vroegere overstromingen het volk in opwinding houden.

De angst voor de overstroming is inderdaad de grote zorg, de fatale angst, het machtigste Erlebnis der Friezen.

In die atmosfeer past volkomen het verhaal van een helderziend kind. Het is een nieuwe sage bij oude sagen gevoegd.

Nu dit werkelijk gelukkig door den schrijver gezien is, is het toch wel jammer dat hij zich nog al eens als anti-Katholiek laat kennen. Maar een critisch, ontwikkeld lezer constateert dat heel makkelijk en het behoeft hem het genoegen van de lezing niet te bederven.

LINDEMANN (Friedrich) SOHN SEINER FIRMA. Ein Kaufmannsroman. Im Vieweg Verlag.

Het laatste hoofdstuk van dezen roman is een artikel overge-

nomen uit de „Newyork Sun" van 5 Juli 1858, waarin de reclamevaart van de „Bremen", de eerste schroefboot van de Noordduitsche Lloyd uit de haven van New-York, waar het een paar dagen vroeger was binnengeloopen, naar Sandy Hook wordt beschreven. Het verhaal begint op 1 September 1831, als Hermann Henrich Meier, de zoon zijner firma, de latere stichter van den Noordduitschen Lloyd, meerderjarig wordt en aangesteld als agent voor de Bremensche firma H. H. Meier & Co, die den grootsten handel drijft op Amerika. Hij mislukt in Londen als agent en wordt overgeplaatst naar Boston. De reis daarheen maakt hij met Fanny Appleton, de dochter eener fabriek, zooals zij zich noemt, even bitter en ongelukkig en opstandig als Hermann zoon zijner firma. De jongelui vatten liefde voor elkaar op; maar een eigenaardgie liefde, een „papieren" liefde, want in het leven is er zoo een beslist niet te vinden. In Boston maakt Hermann goede zaken, tot hij zich laat verleiden een scheepvaartmaatschappij te stichten voor een snellere verbinding tusschen Albany en New-York. De Hudson-Linie daagt zijn boot de „Fanny" uit een wedren te houden met haar snelste schip de „Oswego". De Fanny wint, maar vliegt vlak bij het eindpunt door een ketelontploffing in brand, waarbij 16 menschen omkomen. Totaal verslagen verschijnt nu als deus ex machina zijn oom Caspar, met wien hij bij zijn eerste bezoek ruzie heeft gemaakt: hij herstelt zich in zaken en keert als firmant na 7 jaren naar Bremen terug. Op een reis naar Italië, die hij voornamelijk maakt om Fanny terug te zien, verliest hij deze voor goed, maar vindt het idee van den Noordduitschen Lloyd, dat hij ook verwezenlijkt.

Het boek is — behoudens enkele vervelende, remmende beschouwingen — vlot en interessant, en in zekere mate ook boeiend en spannend. Behoorlijke ontspanningslectuur. De personen zijn — in zooverre zij aannemelijk zijn — wel erg cliché; de stijl heeft een paar eigenschappen die op den duur erg hinderlijk zijn: herhaling van epitheta die den auteur blijkbaar goedgelukt dunken en dan tientallen zinnen van dezen aard: „Aber aus diesen Handzeichnungen der gegenwärtigen Meister wehte ihm ein Neues, ein Kräftigeres, ein ihm Näheres, ihm Gemäszeres, ihm nicht Erdrückendes sondern Erregendes an: Wirklichkeit, Leben, Lust, die Phantasie schweifen, die Hände rühren, das Herz mitreiszen zu lassen." De verschillende milieu's daarentegen zijn zeer frisch en levendig geschilderd en zijn dan ook het beste en aantrekkelijkste van heel het boek.

HAGEN (M. v.) LANDFAHRER SIND WIR.... TRAGÖDIE EINES GROSZEN. J. F. Steinkopf-Verlag. Stuttgart.

Dit boek, een vie romancée van Theophrastus von Hohenheim, zich noemend Paracelsus, is, zooals de ondertitel suggereert, geschreven om onze bewondering en ons meegevoel op

te wekken voor het tragisch leven van dit duitsch genie. Of dit den auteur gelukt is, betwijfel ik ten sterkste.

Paracelsus is, wat zijn verstandelijke aanleg betreft, een geniaal warhoofd. Hij moge op geneeskundig gebied geniale ontdekkingen gedaan hebben en de italiaansche geneeskunst hebben vervangen door een duitsche, die nieuwe, betere wegen bewandelde; op gebied van filosofie, theologie en natuurkunde beweert hij zulke vreemde en onware dingen, dat een onverdeelde bewondering onmogelijk in onze ziel kan opkomen. Daar komt bij dat de auteur hem lepra, kanker enz. laat genezen; hem hypnose laat toepassen en hem ten slotte, al is het dan ook als een beschuldiging, de telefoon en het vliegtuig laat voorspellen (p. 178). Het omne nimium nocet schijnt v. Hagen niet te kennen. Maar wat nog een veel dichtere domper op ons enthousiasme zet, is het karakter van Paracelsus. Zeker hij is goed en opofferend voor de zieken, maar zijn trots, die elke bescheidenheid en elke beheerschtheid mist, maakt hem beslist antipathiek. Als hij door zijn onverantwoordelijk optreden zijn professoraat in Basel verloren heeft, dan erkent hij dat zelf. „Er verfluchte und verwünschte sein Schicksal und wuszte im innersten Herzen doch nur allzu klar, dasz sein zügelloses Rechtsbewusztsein, dasz sein unbändiger Stolz, der sich nicht mäszigen lassen wollte, ihn in all dieses Unglück hineingerissen."

Hij blufte dan ook zóó geweldig op zich zelf en zijn wetenschap, dat van een goede vriend, die hem hoort, wordt gezegd: „Es ist ihm peinlich, den Doktor derart auftrumpfen zu sehen und vor fremden Leuten sich auffällig zu machen." En behalve dat, is het voor ons ook nog pijnlijk zulk een man te hooren schelden als een vischwijf en in zijn ongeluk troost te zien zoeken in den drank.

Inderdaad, de scherpe tegenstellingen in het leven van dezen mensch, hebben van dat leven een tragedie gemaakt.

VEDDER (Dr. A.) HYGIëNISCHE EN MEDISCHE RAADGEVINGEN IN OORLOGSTIJD. (47). Van Holkema & Warendorf, Amsterdam. *f* 0.95.

Nu in oorlogstijd de gevaren voor de volksgezondheid grooter zijn geworden, geeft de schrijver in dit geschriftje een aantal adviezen, welke er op berekend zijn deze gevaren te verminderen. Zij betreffen het voorkomen van besmettelijke ziekten, de voeding in oorlogstijd, het drinkwater, de woning en geneeskundige voorziening in oorlogstijd.

De adviezen zijn beknopt, — theoretische beschouwingen worden weinig gegeven — en voor ieder begrijpelijk. Daarom een nuttig boekje.

Marsman's Tempel en Kruis

door J. v. H.

Veel poëzie uit de latere jaren spreekt niet onmiddellijk meer tot verbeelding en rede, die klassieke poëzie-antennes, doch spreekt tot iets in den lezer dat geen naam heeft, een poëtisch zintuig, een geheim ontvangstation, waarvan, wijl het geheim is, niet veel te zeggen valt. Een goed deel van het werk van ouderen als A. Roland Holst, van Nijhoff ook, van Marsman, van Engelman zelfs, van jongeren als Achterberg en Hoornik is poëzie, die voor minstens negentig procent der Nederlanders ontoegankelijk blijft. Het genieten van poëzie vereischt hoe langer hoe meer een zekere opleiding en geinitieerdheid, een geestesinstelling op bepaalde golflengte. Elk hedendaagsch schrijver van verzen bezit onbewust een voorraad woorden en wendingen, beeld- en uitdrukkingsmateriaal met gevoels- en begripsassociaties, die bij een ingewijd lezer onmiddellijk reacties wekken, voor een niet geinitieerde echter volkomen duister zijn.

Om een hedendaagsch dichter te verstaan is het noodig diens persoon en levenssfeer min of meer van nabij te kennen. Zoo goed als alle lyrische gedichten, die tegenwoordig geschreven worden, zijn gelegenheidsgedichten in den zin, waarin Goethe dit woord verstond, gedichten naar aanleiding eener persoonlijke ervaring. Omdat in het kleine Vaderland alle poëzie-schrijvenden elkaar ongeveer kennen mèt de levensomstandigheden, waarin ieder verkeert, brengt het onderlinge verstaan tusschen dichters en litteratoren niet veel moeilijkheid mee.

Wie echter buiten deze sfeer leeft, dringt niet gemakkelijk door in zin en draagwijdte van de meeste gedichten. Het gevaar van aldoor meer een kaste-aangelegenheid te worden is voor de Nederlandsche poëzie allesbehalve denkbeeldig. Hiermede is allerminst gezegd dat de dichter zich naar smaak en behoefte van de menigte heeft te richten. Doch het elkaar zoeken en zich aaneensluiten van jonge dichters en schrijvers, hoe natuurlijk en voordehandliggend ook, werkt het ontstaan van litteraire loges en chapelles en een zeker zich afkeeren van de gemeenschap in de hand. Vergelijkt men bijvoorbeeld de Vlamingen Gezelle en van de Woestijne met enkelen der grootsten in Noord-Nederland, dan is het opvallend verschil dat de Noord-Nederlanders zooveel meer litterair, esoterisch, ivoren-toren-achtig aandoen.

Al het hier gezegde is van toepassing op Marsman's merkwaardig poëem, dat hij een paar maanden geleden onder den naam „Tempel en Kruis"*) uitgaf, een lange cyclus gedichten, die in de bewogenheid der dagen, welke achter ons liggen, onwillekeurig eenigszins werd voorbijgezien. Het is een lyrisch-episch gedicht, waarin de auteur zijn eigen groei en ontwikkeling verbeeldt in dikwijls treffende strofen met een ongewoon plastisch

*) H. Marsman. Tempel en Kruis. Querido, Amsterdam. 1940.

vermogen, met een meesterschap van vormgeving en een oorspronkelijkheid van zegging, die vele bundeltjes van den laatsten tijd nog meer doen verbleeken. „Tempel en Kruis" is een belijdenis, het getuigenis eener wereld- en levensbeschouwing, de symbolistische neerslag van wat er in de psyche van een veertigjarige, die in de veldslagen van den geest een leidende rol speelde, kristalliseerde. Het grillige, sprunghafte en avontuurlijke, dat Marsman altijd heeft gekenmerkt, kenmerkt ook dit gedicht. Op een tafreel van het nuchterste realisme volgt plotseling een extatische vlucht in het land van droom en verbeelding, waarbij de dichter zich roekeloos in de wereld der symbolen stort en den lezer als met luchtgevechten verbijstert. Marsman's greep naar het concrete, beeldende is altijd ongewoon zeker, ook daar nog waar hij zich in hoogten en verten verliest. Zijn vers is overal lenig, soepel, elastisch en tevens van een uiterst persoonlijke structuur, die het onmiddellijk doet herkennen.

De geheele cyclus bestaat uit eenenvijftig gedichten, waarvan een eerste groep onder den naam De Dierenriem, een tweede onder dien van De Boot van Dionysos, een derde onder dien van De Wanhoop en een vierde onder dien van De onvoltooide Tempel zijn gerangschikt, terwijl het laatste gedicht De Zee den geheelen bundel besluit. Waar men het gedicht ook openslaat, wordt men verrast door het eigenaardig Marsmansche rythme, door den prachtig golvenden woordstroom, de rake, beeldende uitdrukking en den krachtigen impuls, die tot het einde voortduurt en het geheel op hoogspanning houdt. In De Boot van Dionysos overheerschen Marsman's bekende wilde rythmen uit zijn vroegsten tijd, „De morgen scheert in huiverende vlagen"; De Wanhoop wordt geheel beheerscht door den somberen, dreunenden, door Marsman geliefden maatgang van „Donkerder werd nog de dag". Zoo los en onbekommerd de auteur zich in „Tempel en Kruis" van het rijm bedient, zoo streng heeft hij zich gehouden aan rythme en woordval.

Hoe stralend dit gedicht ook is van vormgeving en rijk aan poëtische drift, arm is het aan wat een grootsch opgezet poëem niet straffeloos mist, een zekere geestelijke levenswaarde, een geestelijken inhoud, iets wat men de idee, het streven en uitzicht van den dichter kan noemen. Marsman's innerlijke weg leidde van en langs het Christendom naar een zeer terrester heidendom, naar de verheerlijking der zinnen en de volledige aanvaarding der aarde. De tempel. veel meer dan het kruis, is zijn heiligdom. Marsman is, na heen en weer geslingerd te zijn, na de bekoring van het Katholicisme ondergaan te hebben, aangeland daar, waar lyrische en uitbundige naturen vaak belanden, in een paganistische verheerlijking van wat hen tijdelijk kan verrukken. In „Tempel en Kruis" worstelt een geroepene met nog maar half ontwende waarden en waarheden en tracht een weg te vinden uit het licht in de duisternis, in de troebele bedwelming van den nacht.

Geen dragender,
doodlijker wonde
dan het knagend en
sleepend besef
van een schuld,
een erflijke zonde,
bedreven voordat
wij bestonden
en waarmee ook
het vleesch is besmet.
— — — — — — — —
Slechts een blindlingsch
en donker verslaven
aan de koortsen
van het genot,
kan de ziel
— uit het duister ontslagen —
weer zuiver doen ademhalen
in een hemel
van blauw en goud.
Als een ruischende
morgenvogel
doorkruist zij
het blinkend heelal
en daalt,
— een geroofde genade,
op de vleugels
de sterren als dauw —
als een valk
naar de vleeschelijke dalen
in de onschuld
van vòor het Berouw.

Voor wie Marsman's verleden kent tot in de détails en vertrouwd is met zijn ideeën en stemmingen, zal het gedicht weinig raadsels bevatten; een onvoorbereide stuit op tallooze duisterheden. Marsman heeft altijd in zeer eigen categorieën gedicht en gedacht. Hier, waar hij zich verhuld en voor het profanen vulgus ontoegankelijk wenscht te openbaren, waar hij een geleidelijke ontsluiering van zijn wezen geeft, dichterlijk, profetisch, is zijn uitdrukking zinnebeeldiger dan ooit. Vanaf het simpel-klare begin:

De man van wien ik dit verhaal vertel
keerde voor kort naar zijn geboorteland;
't wordt nu een jaar dat hij zijn intrek nam
boven het vredig makelaarskantoor
dat op den hoek tusschen twee grachten ligt,

tot de slotstroof over de mediterrane zee:

zoolang de europeesche wereld leeft
en, bloedend, droomt den roekeloozen droom
waarin het kruishout als een wijnstok rankt,
ruischt hìer de bron, zweeft boven dèze zee
het lichten van den creatieven geest,

worden alle registers van wanhoop tot extase uitgetrokken.

In een aarde-omwoelende tijd als dien wij thans beleven, doet een gedicht als dit juist door zijn armoede aan levensinhoud vrij poover aan. Marsman heeft zich nooit om sociale werkelijkheden bekommerd, doch nu gaat het om werkelijkheden die zijn of niet-zijn bepalen. De dichter had nu, ook in '39, een woord kunnen spreken dat insloeg als een straal uit de wolk of als een vuurzuil oplichtte. In plaats daarvan vermeit hij zich in subjectief aesthetische tournooien en bezingt de korte genietbaarheid van het oogenblik. Het vitalisme is levensvervreemding geworden.

Het Contrapunt der Cultuur

door Fr. VAN OLDENBURG ERMKE.

Evenmin als de harmonie der sferen wordt de „harmonie der cultuur" ons rechtstreeks en uit de eerste hand openbaar.

We zijn tezeer gebonden aan plaats en tijd, leven te kort en binnen te enge bewustzijnsgrenzen om het geheel eener beschaving onmiddellijk en persoonlijk, uit eigen ervaring in zijn samenhang te kennen.

De harmonie der aardsche sferen van woordkunst, bouwkunst, toonkunst en plastiek ruischt ons tegen uit handboek en kunsthistorische beschouwing, uit de kleine schelp van een fictie, waarin de zee der cultuur de stem vindt van ons eigen bloed.

* * *

Wie de litteratuur van een land beschouwt lòs van die van andere landen, wie de litteratuur beschouwt lòs van beeldhouwkunst, muziek, bouwkunst en schilderkunst, wie de kunstenaar beschouwt lòs van de samenleving en de kunst beschouwt lòs van het leven, wie de cultuur beschouwt lòs van den godsdienst en het beeld beschouwt lòs van wie het voorstelt, zal noch de beteekenis van Homeros' „Odyssee", noch die van Michel Angelo's „Piëta", noch die van Bach's „Matthäus-Passion" begrijpen.

De grondleggers der vergelijkende taal- en litteratuurwetenschap en hare trouwe beoefenaars hebben de noodzaak eener „samenvatting" begrepen en hoe de deelen slechts verklaarbaar zijn uit het geheel en hoe het geheel spréékt door zijn deelen.

In de Achttiende Eeuw verkondigde de Italiaansche filosoof Vico in zijn „Scienza Nuova" de leer, dat de menschelijke vooruitgang evenzeer aan vaste wetten gebonden is als de beweging der sterren. En de na-oorlogsche (of veeleer: t u s s c h e n-oorlogsche) pessimist, Oswald Spengler, trachtte in zijn „Untergang des Abendlandes" de omtrekken te schetsen eener „Morphologie" der cultuur, waaruit onstaan, vorming en verval der bebeschaving „organisch" verklaard zouden kunnen worden.

* * *

Het gevaar eener samenvatting is, dat zij tot vereenvoudiging (ver-)leidt.

Wie de cultuur vergelijkt met een bloem, die opschiet uit het zaad, bloeit en verwelkt, mag niet vergeten, dat het uit duizenden van die „bloemen" is, — elk kiemend, opschietend, bloeiend en verwelkend op haar tijd en naar eigen aard! — dat de cultuur in waarheid bestaat en zich vormt.

Men noemt de Zeventiende Eeuw het gouden tijdperk onzer beschaving en verlaagt automatisch de Achttiende Eeuw tot tijd-van-verval. Doch de „Gouden-eeuwer" Jacob Cats was een zeer middelmatig dichter, wiens werk van heel wat lager gehalte is dan dat van meer dan één dichter uit het „vervaltijdperk".

En aan welke gevaren de schrijver van een samenvattende geschiedenis der nieuwe letteren bloot staat, blijkt uit verschillende van Van Vloten's meest samenvattende gedeelten zijner „Beknopte Geschiedenis der Nieuwe Letteren van de middeleeuwen tot op de helft der 19e eeuw", een wel zeer verouderd werk, waarin hij één geschiedenis van àcht litteraturen schrijft. Zonder hatelijkhid zou men kennen zeggen, dat dit boek in zijn beste gedeelten, als los zand aan elkaar hangt en voor de rest de cultuurhistorische gemeenplaatsen van zijn tijd verkoopt, met een persoonlijk fel antipapisme versneden.

Ziehier bijvoorbeeld den aanhef van zijn samenvattenden terugblik op de Middeleeuwen:

„Wie, in 't vorige hoofdstuk, de wording der nieuwe Letteren in de verschillende landen tot den aanvang der 14e eeuw gâsloeg, heeft zich door de ontwikkeling der denkbeelden getroffen moeten voelen, zich vooral in

de laatste halve eeuw daarbij uitende. 't Is een maatschappelijke overgangstijd ,die zich daarin onmiskenbaar aan ons begint voor te doen, en in de volgende beide eeuwen nog levendiger tot ons spreken zal."

De Middeleeuwen waren dus volgens Dr. J. van Vloten slechts van beteekenis voorzoover ze de Renaissance voorbereidden en aankondigden!

In Hoofdstuk II „van de Zestiende tot de Achttiende Eeuw" lezen we o.m.:

„Het Spaansch bewind over Noord- en Zuid-Italië, met den steun gepaard, dien de hervormingschuwe Paus zich genoopt vond aan 't hof van Madrid te zoeken, deed het gansche land in onzelfstandige slapheid kwijnen, slechts van kerkelijke zij met een ijverig betoon van geloofstrouw en dwang verbonden, waarvan al wat niet medeweepte het slachtoffer werd. De instelling der Jezuïten-orde in 1540 bracht daar het hare toe bij, en onvoorwaardelijke onderwerping der geesten aan de inzichten der moederkerk was het natuurlijk, doch voor den bloei der letteren minbevorderlijk gevolg van al dit averrechtsche streven. Bijna gelijktijdig met die orde werd te Sorrente, den 11den Maart 1544 ,een knaaje geboren, dat, bij al zijn dichterlijke begaafdheid en vuur, de jammerlijke werking daarvan zelf niet ontgaan zou, Bernardo Tasso's beroemde zoon Torquato".

Dit is dan een wel héél fraai staaltje van een gezòchte harmonie tusschen dichtkunst en religie.

Omstreeks 1540:

geboorte van Torquato Tasso en van de Jezuïeten-orde, waarvan de „jammerlijke werking" den jongen dichter „zelf niet ontgaan zou"!

* * *

Ook in de lichtgeschoeide, prettig leesbare, litterairhistorische, kunsthistorische en algemeenhistorische schetsen van Stefan Zweig komt een dergelijk streven naar harmonie-door-gelijktijdigheid aan den dag.

Zoo beschrijft hij in zijn levensbeeld van Stendhal,* hoe deze in 1809 op den 31sten Mei de Schottenkirche te Weenen bezoekt, waar het Requiem van Mozart gezongen wordt ter nagedachtenis „des guten Papa Haydn aus Rohrau".

„Eine stattliche Anzahl hat sich ihn zu Ehren aus den okkupierten Häusern herausgewagt," — het Fransche leger is Weenen binnengerukt en bezet nu de stad! — „Vielleicht steht unter ihnen auch der kleinbeinige Sonderling mit dem wirren, fahrigen Löwenhaupt, der Herr von Beethoven, vielleicht singt unter den Buben im Chor droben ein zwölfjähriger Bub aus dem Lichtenhal, der Franz Schubert heiszt. Aber niemand hat jetzt des andern acht, denn plötzlich tritt in voller Uniform ein anscheinend hoher französischer Offizier herein, begleitet von einem zweiten Herrn im gestickten Galakleid der Akademie."

Om te beseffen, hoe pompeus, hoe indrukwekkend èn gezocht dit muziekhistorisch-litterairhistorisch accoord is, dat Stefan Zweig hier aan de historie en aan zijn fantasie ontlokt, leze men in Stendhal's „Vie de Haydn" de korte passage na, waarop Zweig zijn imposante reünie van groote mannen baseerde:

„Quelques semaines après sa mort on exécuta en son honneur, dans l'église des Écossais, le Requiem de Mozart. Je me hasardai à venir en ville pour cette cérémonie. J'y vis quelques généraux et quelques administrateurs de l'armée française. Ils avaient l'air touchés de la perte que les arts venaient de faire. Je reconnus l'accent de ma patrie. Je parlai à plusieurs, entre autres à un homme aimable qui portait, ce jour-là, l'uniforme de l'Institut de France, que je trouvai fort élégant."

* * *

En toch, ondanks al dit streven naar frappante gelijktijdigheden, ondanks die krampachtige pogingen om den voortgang der cultuurgeschiedenis weer te geven, als een indrukwekkende opeenvolging van treffende accoorden,

---

*) „Baumeister der Welt".

moet men niettemin tot de erkenning komen, dat juist die gezochte accoorden zoo heel weinig zeggen.

Het zijn coïncidenties, welke de groote speurders der werkelijkheid en der fantasie steeds weer op een dwaalspoor brengen. Het zijn coïncidenties, welke een onbevooroordeelde kunstbeschouwing in den weg staan en onzen kijk op de wereldgeschiedenis dreigen te vertroebelen.

„Te gelijker tijd, dat Bismarck het groote, Duitsche rijk tot een hechte eenheid smeedde," schreef een gerespecteerd historicus eens, „riep Paus Pius IX de onfeilbaarheid des pausen uit."!!!

Maar niet uit de gelijktijdigheid vermag men den loop der dingen te verklaren, doch veeleer uit hun opeenvolging.

Een vlechtwerk is geen geheel van knoopen.

Een fuga is geen verzameling soms zeer zonderlinge en vaak zeer leege accoorden.

We moeten trachten het c o n t r a p u n t d e r c u l t u u r te verstaan en hoe iedere kunst en de kunst van ieder land en de kunst van iederen kunstenaar een eigen stem hebben, een eigen weg volgen, aan een eigen rhythme gehoorzamen binnen het harmonisch geheel der cultuur.

Men spreekt van het tijdvak der romantiek, als van een geweldig accoord van gelijk willende kunsten en gelijkstrevende kunstenaars. En zoo misleidend is dit, dat men gelijkelijk met den naam van romantiek bestempelt:

de opleving van de Shakespeare-waardeering in Duitschland, het werk van verschillende Engelsche humoristen, een nieuwe bewondering voor de Middeleeuwen onder de litterators, de muziek van Chopin, de muziek van Mozart (met terugwerkende kracht!), sommige veldslagen van Napoleon, de z.g. „coiffure farouche" en het droevig lot van verschillende artisten in dit tijdvak om in den bloei van hun leven te sterven....

Tot de befaamde beweging der jongeren van 1925 werden dergelijke uiteenloopende attributen gerekend als „soberheid", „tekort aan eerbied'!, „tekort aan ervaring!', de „school van Leon Bloy", „publiek scandalum", „puberteit", „mystiek" en „ruw spel".

En bij de studie van de neo-romantiek kan men kiezen tusschen een woud van wolkenkrabbers, de gedichten van A. Roland Holst en het Sterkamp te Ommen.

Wie zich echter aan deze „blok-vorming", aan dezen „rubriceerlust des dagelijkschen levens", aan deze „zoölogie der ziel" weet te onttrekken, wie de cultuur weet te zien en te verstaan als een grootsche fuga-van-alle-kunsten, wie het „contrapunt", het stem-tegen-stem van litteratuur en muziek, van kunst en wetenschap beluistert, wie de kleurigheid en kunstige verwikkeldheid van dit stemmenvlechtwerk vermag te bewonderen, zal voorgoed hebben ingezien, dat de beschaving geen onderlinge wandeltocht der Muzen is en nog minder een wedloop en nog minder een kampvuur in den maneschijn onder het motto Romantiek of een nacht op een ijsschots onder den titel Klassicisme of Neo-Klassicisme!

Wie het contrapunt der cultuur verstaat, zal begrijpen, waarom de dichter Heinrich Heine de muziek „het laatste woord der kunst" noemt en toch niet verrast zijn, als hij in de muziek van Berlioz, den genialen „effectjager", het impressionisme der schilders zich hoort aankondigen.

Wie het contrapunt der cultuur verstaat, zal niet de fout begaan om sommige aspecten der moderne litteratuur, — haar flitsende beeldwisseling, haar streven naar montage, — uitsluitend aan den invloed van de film toe te schrijven en zich aldus door een nietsbewijzende coïncidentie te laten misleiden, want toen de film nog niet veel meer dan een stumperig kermisvermaak was, schreef James Joyce zijn „Ulyssus", welk werk „wat „montage" en flitsende „beeldwerking" betreft, de moderne litteratuur nog steeds ver vooruit is!

Wie het contrapunt der cultur verstaat, zal niet aarzelen om Chopin's „nieuwheid" te erkennen en in Wagner den tweeklank te beluisteren van de romantiek en het Nieuwheidendom-op-komst.

Wie het contrapunt der cultuur verstaat zal de Middeleeuwen niet ver wanen, want herhaling is het geheim ook van dèze muziek.

STEINBECK (John) DE DRUIVEN DER GRAMSCHAP. Vert. door Alice Schrijver (533) Van Holkema & Warendorf, Amsterdam. 1940. *f* 3.90 en *f* 4.90.

De Amerikaansche roman „The Grapes of Wrath" heeft eenige vermaardheid gekregen, vooral wel daardoor dat hij wellicht de meest meedoogenlooze beschrijving bevat van menschenleed, die er ooit gepubliceerd is. Het boek is met ongewone realistische kracht en groote menschkundigheid geschreven, doch het is log, breed en omslachtig, daarbij al te tendentieus. Een boerenfamilie uit Oklohama wordt door den tractor van haar grond verdreven en trekt, zooals duizenden andere familie's doen, naar Californië om daar werk te vinden als fruit- en katoenplukkers. Al de ellende, die deze verdrevenen hier ondervinden van gewetenlooze tusschenagenten en verkoopmaatschappijen, is opgevangen in dit boek, dat een stortvloed van menschenleed over zijn lezers uitschudt. Deze onzegbare ellende is ongetwijfeld met wonderlijke kracht en indringend beschreven, met een scherpte en juistheid van détail, een psychologisch inzicht, een wreedheid van mededeeling, die verbijsteren. Toch zou het boek bij grooter objectiviteit van den schrijver als kunstwerk gewonnen hebben. De verdrukten worden zoo sympathiek beschreven — wat menschelijk en prijzenswaardig is —, de verdrukkers echter zoo tijgerachtig hard en wreed, dat het onwaarschijnlijk lijkt. De auteur heeft een domineerende sympathie en bewondering voor het eenvoudige, arme volk, terwijl bezittenden in dit boek a-priori onmenschelijk en gevoelloos zijn. Ook

de godsdienst treedt hier caricaturaal op; het Christendom is slechts echt bij de twijfelaars en zijn belijders zijn huichelaars. Hoe nobel Steinbeck's strijd tegen banken en concerns ook is, zijn eenzijdige tendenzen zijn nogal tastbaar. Alles bijeen is het een zeer diesseitig boek, realistisch in den minder gunstigen zin, zonder veel uitzicht op iets hoogers en geestelijks. In sexueel opzicht is het zeldzaam vrij en grof en het begrip zonde heeft hier afgedaan. Daarom is het een werk, dat met voorbehoud en slechts door rijpe, ervaren lezers te gebruiken is. De vertaling is goed en zorgvuldig bewerkt.

GODDEN (Rumer) ZWARTE NARCIS. Vert. door N. Brunt (271). Van Holkema & Warendorf, Amsterdam. 1940. *f* 2.90 en *f* 3.90.

Dit uit het Engelsch vertaalde boek bevat de zeer merkwaardige en ongewone historie van een nonnenklooster. Een groepje Anglo-katholieke nonnen vestigen zich in een groot paleis of landhuis op een helling van de Himalaya, hoog en koud in de bergen, om daar de kinderen en verdere bevolking langzamerhand met het Christendom in contact te brengen. Het is wegens het klimaat en andere omstandigheden een bedenkelijke onderneming, die dan ook mis loopt. Een der zusters raakt verslingerd op een eigenaardig individu, een Europeaan, die als fac-totum in het klooster optreedt; de hysterische zuster raakt door sfeer en klimaat zoo van streek, dat zij het klooster verlaat en den dood vindt. Dit vreemde verhaal is verteld met buitengewone fijnheid en juistheid van toon en sfeer. Alles is van een zeldzame natuurlijkheid en waarachtigheid. De verschillende karakters en temperamenten der zusters, de raadselachtige natuur van het fac-totum, de reacties van klimaat en omgeving op allen, het ondoordringbare van het wezen der inlanders, dit alles is met groote aanschouwelijkheid en met zeer menschkundige hand beschreven. Alle tafreelen zijn zeldzaam zuiver van toon en stemming en het geheel is zoo levendig en natuurgetrouw verhaald, dat men den indruk heeft: dit moet zoò gebeurd zijn. Er is slechts èen leemte: de religieuze zijde van het geval is erg zwak. Van het godsdienstig leven der zusters, haar religieuze stemmingen, haar motieven, haar krachten en zwakheden wordt weinig gezegd. Hier voelt de schrijver (of schrijfster) zich onzeker. Hij (of zij) staat, dunkt me, aan de zijde van den niet-geloovigen Mr. Dean, het fac-totum. Een wonderlijk verhaal voor volwassen lezers.

WELLMANN (Paul I.) JUBAL TROOP. II Deelen (292 en 314). Vert. door Jan van Dijk. U.M. West-Friesland. Hoorn.

Deze lange roman heeft de eigenschappen, die Amerikaansche romans vaak bezitten. Hij is log en uitvoerig, is geschreven in een geest van ruimte en onbeperktheid, verhaalt de dingen zeer onbarmhartig en realistisch, beschrijft een wereld, waar de tien ge-

boden niet veel kracht meer hebben, doch waar een sectarisch en puriteinsch Christendom hier en daar nog invloed heeft, en geeselt de ongebreidelde goudzucht der bewoners. Al deze eigenaardigheden vinden we in veel Amerikaansche romans terug. Jubal Troop is een tijdlang cowboy dicht bij de grens van Mexico en wordt later een tijdlang zooiets als petroleum-koning in Oklohama. De auteur heeft aldus gelegenheid zoowel de wereld der cowboy's op hun ranches als die der geldmagnaten te beschrijven. Het boek houdt het midden tusschen een wilden avonturenroman en een realistisch verhaal met zijn bitter-scherpe beschrijving van bedriegers en geldverdieners. Hier en daar is het wat gerekt en eentonig, hoewel de gebeurtenissen afwisselend en spannend genoeg zijn. Een groot kunstwerk is het niet; daarvoor is de psychologie te eenvoudig en rechtlijnig, te weinig indringend en diepgaand. Het is eer een boek ter ontspanning, dat boeit door zijn verscheidenheid van figuren en lotgevallen. De meeste erin optredende personages zijn ruwe kornuiten, die met goddelijke en menschelijke wetten nogal luchthartig omspringen. De Amerikaansche toestanden en verhoudingen, zooals deze waren een veertig, vijftig jaar terug, toen het Westen nog bijna onontgonnen land was en overal, waar plotseling de mogelijkheid om geld te verdienen open bleek, volksmassa's bijeenstroomden, komen in dezen roman wel goed uit. Wie de U. S. A. leert kennen uit de romans, die daar geschreven worden, krijgt geen hoogen dunk van het volk, van zijn zeden en gewoonten. Wegens de grove, erotische passages die hier en daar in het boek voorkomen, is het slechts geschikt voor rijpe, ervaren lezers.

FÖLDI (M.) DE VROUW VAN DEZE EEUW. Vert. door M. H. Székely-Lulofs. (444). Elsevier, Amsterdam. 1940. *f* 3.90 en *f* 4.75.

De Hongaarsche auteur Földi, van wien vroeger de roman „Echtgenooten" reeds vertaald werd, is een talentvol beschrijver van het wat frivole Budapester leven. Hij munt uit door uitvoerige psychologische schilderingen en realistische tafreelen. In „De Vrouw van deze Eeuw" is het zijn opzet de typische vrouw en moeder der twintigste eeuw uit te beelden. In hoeverre deze Julie haar euw representeert, willen we in het midden laten, doch zeker is dat hij deze vrouw in scherpe contouren en zeer persoonlijke trekken aan ons voorstelt. Haar sterk vrouwelijke en moederlijke instincten, gepaard aan haar rechtschapenheid en eerlijkheid van karakter, houden haar in het rechte spoor, temidden van een lichtzinnige en nogal corrupte samenleving. Deze moderne grootstadbevolking, die geheel ontkerstend is en wier moraal in wat fatsoensbegrippen opgaat, heeft allen houvast verloren. Het Christendom werd een doode letter, het huwelijk een spel van hartstochten, het leven een amusement; alles is uitgehold, zinloos, leeg. Földi zelf weet er niets beters of hoogers voor in de plaats te stellen. Hij beschrijft deze samenleving met nogal

onbeschaamde openhartigheid. Allerlei erotische intimiteiten stalt hij uitvoerig uit voor zijn lezers. De sfeer van dit boek is er op vele plaatsen een van zwoele lijfsbegeerte. Er wordt geen enkel geheim omsluierd en geen situatie verhuld. Daarom is dit een boek dat streng voorbehoud eischt en, hoewel de hoofdtendens niet verkeerd is, slechts weinigen geestelijk voordeel zal brengen.

SWIFT (Jonathan) GULLIVERS REIZEN. Ned. bewerking G. Blom. (351). Gottmer & Co., Haarlem. 1940.

Er zijn boeken, die men nooit in volledige vertaling te lezen krijgt, doch steeds in een of andere „bewerking". Zoo bijvoorbeeld Don Quichote, Robinson Crusoe en ook Gullivers Reizen naar verschillende verre landen. Al is de bewerking nog zoo goed, toch is dit gewoonlijk een zekere verminking. Klassieke werken uit de litteratuur zouden steeds volledig moeten aangeboden worden. De bewerking van Gullivers Reizen door G. Blom is overigens voortreffelijk; het Nederlandsch is vlot en lenig en de illustraties, die Hein van Looy aanbracht, zijn in den stijl van het geheel gehouden. Swift wordt geroemd als een der beste en fijnzinnigste Engelsche prozaschrijvers en Blom heeft dit proza ook in de vertaling zoo goed mogelijk tot den lezer doen spreken.

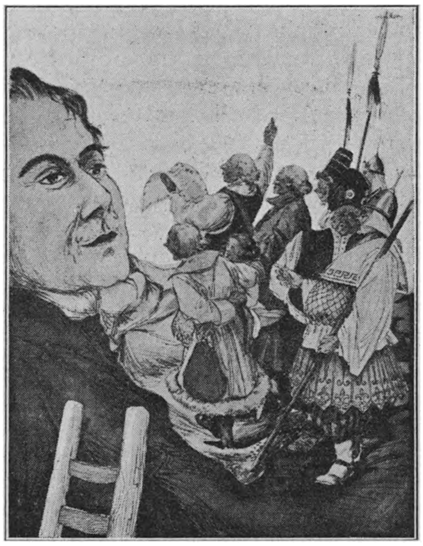

GULLIVER BIJ DE LILLIPUTTERS

Gullivers Reizen is een fel satyrisch geschrift en al zijn de toestanden in twee honderd jaar veel veranderd, toch is het boek nog geheel te genieten. De verhaaltrant is natuurlijk een andere dan de in romans thans gebruikelijke; de menschen van vòor een paar eeuwen hadden den tijd en echte vertellers, zooals Swift er een was, hielden ervan op omslachtige, uitvoerige wijze hun wedervaren te verhalen. Swift beroemde boek is thans een kinderboek geworden; het wordt althans niet meer zoozeer genoten als een satyre, wat toch de bedoeling van den schrijver was, dan als een wonderlijk en fantastisch verhaal. Dit is het lot van veel klassieke werken. Toch is het werk zoo vol geest en menschelijkheid, zoo vol van typische opmerkingen en tournures, dat ook de volwassen en ontwikkelde lezer deze met zorg en smaak bewerkte overzetting in het Nederlandsch met genoegen ter hand

kan nemen. Voor kinderen is het boek wat rauw en bitter; ouderen kunnen het veilig ter hand nemen.

TOONDER (J. Gerhard) UITVAART. (213). Elsevier, Amsterdam. 1940. *f* 2.25 en *f* 2.90.

„Uitvaart" heet de nieuwe roman van Toonder, een titel, die niets zegt omtrent den huiveringwekkenden ondergang van de „Osion", de boot, die Rotterdam verlaat om er nooit meer terug te keeren. Het is een boek van schrikwekkend realisme. Zeer eenvoudig, maar in overtuigende trekken en tafreelen heeft de auteur de groeiende ontevredenheid der bemanning, daarna het verzet en de muiterij en eindelijk het vergaan van het schip beschreven. De personen staan in scherp individueele contouren den lezer voor den geest; het verzet broeit als een sombere dreiging vrijwel van den beginne af en bereidt den lezer langzaam voor op de gruwelijke catastroof. De schrijver heeft een scherp oog voor de kwade instincten in den mensch en schrijft daardoor een uiterst somber en drukkend verhaal. Niets wordt den lezer gespaard aan grofheden, lastertaal, blasfemie zelfs, aan innerlijke laagheid en verdorvenheid. Hoe goed het boek ook is door verhaaltrant en markanten dialoog, in deze tijden van druk zal het weinig gesavoereerd worden. Het is alles te gruwelijk, te neerdrukkend, te onmenschelijk wat hier verteld wordt. Het ontneemt alle vertrouwen in goedheid en menschlievendheid. Rijpe, ervaren lezers kunnen de proef nemen met dezen verschrikkelijken roman, doch of zij het einde zullen bereiken?

ZIELENS (Lode) OP EEN NAMIDDAG IN SEPTEMBER. (178). Elsevier, Amsterdam. 1940.

Een novelle in briefvorm wordt tegenwoordig niet elken dag meer uitgegeven. Lode Zielens heeft nog eens de oude methode beproefd, doch bijzondr geslaagd is hij niet. Het ligt misschien aan de omstandigheden, waarin zijn boekje verschijnt, dat het den indruk maakt litteratuur in den minder goeden zin te zijn. Het is alles zoo weinig echt en doorleefd, zoo naast de werkelijkheid staande, zoo er-tegen-aan in zijn toon. De levenswaarden en levenshoudingen, die hier verheerlijkt worden, zijn alle valsch, ernaast, gekunsteld en opgeschroefd. Een minnaar die zich tijdens de mobilisatie, als in het uitzicht der vijandelijkheden, doodschiet, is toch alles behalve een held. Moeder en dochter, deze laatste de verloofde van den zelfmoordenaar, schrijven elkaar brieven en bedwelmen zich aan Mozart en aan allerlei onchristelijke en onwerkelijke levensbespiegelingen; de moeder wil nog gaan scheiden van haar man, doch zet dit niet door. Voor mijn gevoel is alles litteratuur, litteratuur, quasi-verfijning zonder God, zonder levenswet, met enkel dezen leefregel: volg je instinct, je aandrift!, dat is het eenig ware. Alle idee van plicht is uit het leven weggestreken.

DEBIJE (G.) MOORD TE SCHEVENINGEN. Oorspronkelijke roman. (240). J. H. Gottmer & Co., Haarlem.

Aan oorspronkelijke detective-, misdadigers- en mysterieromans is den laatsten tijd geen gebrek. Het is alsof onze landgenooten versch ontdekt hebben, hoe gemakkelijk het is met een beetje schrijfvaardigheid de oude gegevens in een nieuwe combinatie op te voeren en in een nieuwe omgeving te plaatsen. In deze nieuwe omgeving bestaat dikwijls driekwart van het „oorspronkelijke" dezer producten. Moord in Scheveningen behoort zeker daartoe. Ook zondigt hij nog tegen de gewone regels van het genre, doordat de eigenlijke oorzaak van de moorden eerst op het einde optreedt; zoodat de lezer het genot, goed geraden te hebben, of de ergernis, verkeerd gezien te hebben, nog onthouden wordt. Voor volwassenen.

VRIES (Theun de) DE FREULE. (56). Van Loghum Slaterus, Arnhem. 1940. *f* 1.20 en *f* 1.95.

„De novelle „De Freule".... maakt deel uit van de kroniek van het geslacht Wiarda, waarin voorts nog de novelle „De Bijen zingen" en de romans „Stiefmoeder Aarde" en „Het Rad der Fortuin" verschenen zijn." Het is eigenlijk meer een biografie in het kort dan een novelle. Hiervoor is de verwikkeling, de verknooping van motieven en lotgevallen te zwak. De Vries schrijft ongetwijfeld een krachtig en gespierd proza en het is meer de taal, het proza, dat zijn werk een zekere waarde geeft, dan het menschelijke, het psychisch gebeuren zijner figuren. „De Freule" was stof voor een roman geweest; voor een novelle is het gegeven te uitvoerig van tijdsmaat.

DEAN (Robert George) HET FATALE TIJDSVERSCHIL. Ned. vert. van Jan van Dijk. (216). Uitg. „De Steenuil", Amsterdam. *f* 2.25 en *f* 2.90.

Een misdadigersroman, die geen andere kwaliteiten heeft dan een zekere spanning, en deze verslapt nog tegen het midden, als er een interminabel gepraat over tijdstippen van allerlei gebeurtenissen ontstaat, dat op den duur vervelend wordt. Bovendien wordt de vrije omgang met vrouwen als de natuurlijkste zaak van de wereld voorgesteld. Aangezien er van dit soort lectuur een overvloed bestaat van een beter gehalte, behoeft dit werk niemand aangeraden te worden.

EBERHART (Mignon G.) HET RAADSEL VAN DE GEKNOOPTE SJAAL. Vert. van G. J. Werumeus Buning-Ensink. (228). J. Philip Kruseman, Den Haag. *f* 2.15 en *f* 2.90.

Eberhart is een van de beste representanten van het detectivegilde. Het raadsel wordt zeer geleidelijk ontsluierd en de eindconclusie komt toch nog onverwacht; voor volwassenen.

QUEEN (Ellery) HARTEN VIER. Vert. door Marja Wolters. (240). A. W. Bruna & Zoon's U.M. Utrecht. Geb. *f* 1.75.

Queen is in dezen roman minder gelukkig geweest. Hij speelt in Hollywood, en als je over Hollywood denkt of schrijft, dan

is het passend, dat je ook je hoofd kwijt raakt. Ook Queen verliest zijn gewone trefzekerheid en geeft would-be-wildheid en onsamenhangende filmstroken in plaats van spannende avonturen. Eveneens zijn de zedelijke verhoudingen erg Hollywoodsch, zoodat het maar het beste is het bestaan van dit werk te negeeren.

COXE (George Harmon) MOORD OP VERZOEK. Vert. van J. Y. van Vliet. (224). J. Philip Kruseman, Den Haag. *f* 2.15 en *f* 2.90.

Een technisch knappe detectiveroman, waarin nu en dan wat vrij over liefdesverhoudingen gepraat wordt. Het verhaal wordt verward door dingen, die er niet bij hooren en opgeluisterd door het bekende trucje van vele bezoeken bij den vermoorde op het laatste oogenblik. Voor volwassenen.

KRAMER (Willem) HET GROOTE GELUK. (206). Gebr. Zomer & Keuning's U.M., Wageningen.

Reeds twee deelen zijn van denzelfden blinden schrijver verschenen over zijn ervaringen van het blind-worden en het blindengesticht. In dezen derden roman is hij gekomen tot de ervaringen van de puberteit, van de crisis in het geloof en van de liefde; dat alles temidden van de gewone gebeurtenissen in een blindenpatronaat. De beschrijving van het dagelijksche leven en voelen van den opgroeienden blinden jongen onder blinden is wel het beste gelukt en het eigenlijk belangwekkende van het verhaal. De beschrijving van den geloofsstrijd en van de liefdeservaringen doet eenigszins gemaakt en onwerkelijk aan; dat is een materie, die het talent van den schrijver te boven schijnt te gaan. Voor volwassenen.

MAASKANT (P.) HET VOLK VAN „VREDERIJK". (219). Stemerding & Co., Rotterdam. *f* 1.95 en *f* 2.95.

Een eenvoudig, landelijk verhaal, in Protestantsch-Christelijken geest geschreven, waarin de gebeurtenissen zich groepeeren rond de figuur van den boer Klaas Dekker. Het leven der boerenbewoners van een der Zuid-Hollandsche eilanden, waar de roman speelt, is met blijkbare kennis beschreven. De stijl is ietwat stroef, maar de impressies van het landleven zijn doorvoeld; karakter en gedoe van het landvolk zijn scherp waargenomen; het eigenaardige dat elke landstreek onderscheidt komt in den roman tot uiting.

POLMAN (M. A.) UITTOCHT (110). Van Gorcum & Co., Assen.

De roman van Polman is ontleend aan het leven op het Groninger platteland, en gedeeltelijk geschreven in het dialect van die streek. Een eenvoudig, pretentieloos verhaal: het dagelijksch bestaan van een boerenarbeidersgezin, dat ten slotte, in de hoop op een betere toekomst, naar Amerika emigreert. Maar het is geschreven met warme menschelijkheid; het zwoegen dezer op

zich zelf onbelangrijke menschen, hun kleine vreugden en hun leed treffen door onopgesmukte echtheid. Daardoor is dit landelijk verhaal, dat contact heeft met het werkelijke leven, wel lezenswaard.

STEIN (Lola) DE GROOTSTE LEUGEN. Vert. uit het Duitsch van M. J. Landré-Tollenaar. (223). J. Philip Kruseman, Den Haag.

Lola Stein levert romantiek zooals die blijkbaar door een bepaalde categorie lezeressen met graagte wordt genoten. Hier is die romantiek verwerkt in een reeks liefdesverwikkelingen, waarin het meisje Trix en de auteur Rainer Wilde de hoofdrollen spelen. Die liefdesverwikkelingen zijn niet allemaal van bepaald onschuldigen aard; — daarom — al laat de schrijfster het ongeoorloofde wel uitkomen — is dit zeker geen lectuur voor jeugdige personen.

OPPENHEIM (E. Phillips) DICTATOR AF! Uit het Engelsch vertaald door P. Nijhuis Groeneveldt. (206). A. G. Schoonderbeek, Laren.

De dictator, van wien hier sprake is, is die van het Russische rijk. Een samenzwering der aanhangers van het oude regime brengt hem ten val. De verhalen van Oppenheim zijn altijd zeer avontuurlijk, zeer fantastisch en zeer onwaarschijnlijk. Zoo ook „Dictator af!" dat grootendeels in Engeland speelt en waarin een grootvorst Alexander en diens mooie assistente de sympathieke hoofdfiguren zijn. Maar de intrigue is spannend uitgewerkt en dat is voor lezers van dergelijke ontspanningslectuur hoofdzaak. Nu, die vinden in dit boek zeker een boeienden roman. Volwassenen.

UBINK (Janet G.) HET CARILLON STAAT STIL. (233). Zuid-Hollandsche U.M., Den Haag. *f* 2.25 en *f* 2.90.

In de serie ontspanningslectuur, welke bij deze uitgeefster verschijnt, is de roman van Janet Ubink wel een der beste. Er is hier niet die fondant-achtige romantiek, welke in lichte ontspanningslectuur de grootste attractie schijnt te moeten zijn. In „Het Carillon staat stil" is wat meer van het werkelijke leven gelegd, en het maakt den indruk dat er iets van eigen innerlijk beleven in is gecreëerd.

Dat is dan verwerkt in de figuur van de hoofdpersone, Ellen van Vuchtelen, assistente van een universiteitsprofessor. Ze leeft gedeeltelijk in de studentenwereld, gedeeltelijk ook in de sfeer van haar patroon. Maar hoofdzaak is haar ontwakend en zich ontwikkelend liefdesleven, eerst in haar verloving met een zakenman, daarna in die met een serieus student. Het tragisch verloop daarvan is treffend weergegeven. Het is dan ook jammer dat de schrijfster niet van haar afkeuring laat blijken over een ongeoorloofde verhouding; de roman moet nu voorbehouden blijven voor ervaren volwassenen.

BOER-VAN STRIEN (J. de) GRAAN TE VELDE. Geïllustreerd door Elisabeth Ivanovsky. (90). P. N. van Kampen & Zoon, Amsterdam. *f* 1.90 en *f* 2.50.

Het graan te velde zijn de vier kinderen uit een gezin, zoo van den kleuterleeftijd tot ongeveer dertien jaar. Het dagelijksch lief en leed uit hun leventjes wordt door de schrijfster verteld in verhaalvorm, zoo aantrekkelijk en geestig als men het maar zelden leest. Mevrouw de Boer-van Strien kènt de kinderziel, met haar kleine hartstochten, haar deugden en ook geraffineerdheden, en ze weet er zoo van te vertellen dat men het geïnteresseerd en geamuseerd meeleeft en aanvoelt. Een bijzonder aardig boek voor ouders.

ROBERTSON (Frank C.) JACK DE ONTEMBARE. Uit het Amerikaansch door Geert Venema. (224). J. Philip Kruseman, Den Haag. *f* 2.25 en *f* 3.25.

Een agent der Amerikaansche regeering, die aan het hoofd staat van een Indianen-reservaat misbruikt zijn macht, rooft en moordt. Tot hij Jack Warbonnet tegenover zich vindt, opgevoed onder de Indianen, maar volbloed blanke. Hij is de kampioen van het recht; tusschen de fiksche gevechten door heeft de schrijver nog kans gezien een spannende intrigue zich te laten ontwikkelen, waardoor het geheim van Jack's geboorte wordt opgehelderd en een paar jongemenschen het geluk vinden. Zooals dat in elken rechtgeaarden cowboy-roman pleegt te gebeuren.

Het verhaal is spannend; wegens de woeste gebeurtenissen, welke er in verteld worden, moet de lezing voorbehouden blijven voor volwassenen.

VALENTINE. IEDEREN DAG EEN GOEDE DAAD. Vert. uit het Engelsch van J. A. W. van Hacht. (224). J. Philip Kruseman, Den Haag. *f* 2.15 en *f* 2.90.

Met het bekende verkennersvoorschrift: „iederen dag een goede daad" heeft deze roman niets uitstaande. Hij vertelt de romantische huwelijksgeschiedenis-met-hindernissen van Monty Barrett en Marjorie Harrington. Het zou niet aardig zijn tegenover de lezers — en vooral lezeressen — de verwikkelingen te vertellen. Maar het loopt allemaal goed af en Monty wordt, geleerd door harde lessen, van een lichtzinnig jongeman een degelijk echtgenoot.

Het verhaal is echte lichte ontspanningslectuur, nogal geestig geschreven. Volwassenen.

BERRY (Raymond A.) UITGESTOOTEN. Vert. door J. G. H. van den Bovenkamp Jr. (223). Kruseman, Den Haag. *f* 2.25 en *f* 3.25.

Een jonge man komt door een ongelukkige gebeurtenis geheel onder de macht van een genadeloozen, wreeden bendeleider te staan, die hem opdraagt zijn vijand in een val te lokken, zoodat hij zich van hem kan meester maken; een opdracht, die den jongen met weerzin vervult. Hij komt in een ingewikkelde en moeilijke situatie, welke de spanning in het verhaal brengt en tot

zulk een bevredigende oplossing voert, dat de volwassen lezer met voldoening dit avontuurlijke boek zal uitlezen.

SAVI (E. W.) TEN GOEDE GEKEERD. Geautoriseerde vertaling van Jeanne Kloos-Reyneke van Stuwe (224). Kruseman, Den Haag. *f* 2.15 en *f* 2.90.

De toestanden, waarin deze schrijfster bij voorkeur haar helden en heldinnen plaatst, zijn niet altijd onberispelijk; zelfs als zij na een moreele afdwaling ten goede keeren, zorgt zij in de omgeving genoeg piquante scènes te plaatsen om niet té braaf te worden. Zoo is dit verhaal er ondanks de betere strekking toch een, dat een streng voorbehoud vraagt.

BALDWIN (Faith) HET WITTE PARADIJS. Vert. door Jeanne de Kruyff. (221). Kruseman, Den Haag. *f* 2.25 en *f* 3.25.

Zoo nu en dan kan het gebeuren dat een schrijfster als Faith Baldwin, boven de gewone ontspanningslectuur uitkomt en een roman schrijft, waarin de natuur en het leven de hoofdrollen spelen. Geïnspireerd door een prachtige omgeving van hooggebergte en sneeuwlandschappen, plaatst zij haar personen scherp tegenover elkander en laat de verschillende karakters natuurlijk gaan. De menschen met millioenen, de arme parasieten, de werkers voor hun brood, zij vinden elkander in de ongerepte natuur en hun lotgevallen boeien ontwikkelde lezers tot het einde.

DELL (Ethel M.) HET GRANAATAPPELSAP. Vert. door Marja Wolters. (294). A. W. Bruna & Zoon's U.M., Utrecht. Geb. *f* 1.75.

Ethel Dell schrijft de soort romans, die een beetje onconventioneel willen doen, maar die in hun soort de meest conventioneele zijn, die men zich denken kan. Alles denkt, doet en verloopt volgens banen, waarin geen enkele andere verrassing zit dan dat de vaste gegevens op een ietwat afwijkende manier gecombineerd worden. De vaste bewonderaars van deze schrijfster zullen zich door niets van de lezing van dit nieuwe verhaal laten afschrikken, maar de nieuwe zijn gewaarschuwd, wat voor slappe pap ze te eten krijgen als ze met deze wildebras (want dat moet een heldin natuurlijk zijn) willen kennis maken.

HAUCK (Louise Platt) DE GELUKSPARAPLU. Vert. door P. Nijhuis Groeneveldt. Schoonderbeek, Laren (N.H.). *f* 1.90.

Deze aardige vertelling over een rijke erfgename met een sluwe stiefmoeder en een slechten stiefbroeder geeft vacantie-ontspanningslectuur voor groote menschen.

A.B.C.-ROMANS. Andries Blitz, Amsterdam. *f* 0.35 per nummer.
PAUWELS (Francois) TINE KIPRA'S ECHTSCHEIDING.

Een romannetje met bepaalde tendenzen omtrent huwelijk en echtscheiding. Sentimenteel, sensueel en ongezond. Ongeschikte ontspanningslectuur.

SIMONTON (Ida Vera) BLANKE BALLAST. Uit het Amerikaansch.

De zeer zwoele sfeer van dit verhaal maakt ook dit boekje tot ongeschikte ontspanningslectuur.

FALKLAND (Samuel) GEVLEUGELDE DADEN.

Een aardig en leuk boekje. Falkland is op zijn best in het beschrijven van een kleinburgerlijk gezin.

BIGGERS (E. D.). DE ZWARTE KAMEEL.

Een goed en spannend detective-verhaal. De held is de heer Chan, Chinees van afkomst, detective-inspecteur in Honolulu. Een boekje als een legkaart; de laatste inleg brengt de geheele oplossing.

LORING (Emilie) TUSSCHEN DE PIJNBOOMEN. (224). Vertaald door Joanne Janzen. J. Philip Kruseman, Den Haag. *f* 2.15 en *f* 2.90.

In dit verhaal brengt een erfenis Prudence Schuyler en haar ziekelijken broer David in een oud huis te midden van een boschrijken streek. Zij wil probeeren haar eigendom rendable te maken en bemerkt dat zij veel moet leeren op het gebied van landbouw, veeteelt en hout-bedrijf, maar zij zet door en bereikt trots allerlei moeilijkheden, haar doel, terwijl haar broer zijn gezondheid terug krijgt. Emilie Loring schrijft boeiende, sympathieke verhalen, romantisch, met een gezonden inslag, die geschikt zijn tot ontspanningslectuur voor iedereen.

WHITMORE (Eugene R.) BLIJF JONG NA DE VEERTIG. Nederlandsche bewerking B. J. van Ekeren. (238). Eigen Volk, Haarlem.

Een aantal adviezen, er op berekend ziekten te voorkomen en de gezondheid te bevorderen, worden besproken en verklaard. Ze zijn bedoeld, zooals de titel aangeeft, voor den middelbaren leeftijd. Zonder het eigenlijke gebied van den arts te betreden worden verschillende ziekteverschijnselen besproken met het doel deze te voorkomen.

Het lijkt ons een nuttig boek, dat er toe kan bijdragen op middelbaren en ouderen leeftijd gezond en vitaal te blijven.

WARNSINCK (J. C. M.) VAN VLOOTVOOGDEN EN ZEESLAGEN. (430). Van Kampen,, Amsterdam. 1940. *f* 4.75 en *f* 5.90.

De oud-kapitein-ter-zee en bijzonder hoogleeraar in de maritieme geschiedenis, J. C. M. Warnsinck is als geen ander thuis in de zeegeschiedenis van ons land. Wat hij in dit boek voorlegt, zijn artikelen en beschouwingen die hij reeds vroeger schreef of uitsprak en hier naar tijdsorde bundelde. De eenheid van het boek vormt Nederland en de zee. Een paar stukken verhalen Nederlandsche zee-ondernemingen uit de Middeleeuwen. Veruit de meeste, een kleine twintig, behandelen feiten uit onzen eigenlijken grooten zeetijd. Enkele zeeslagen, zoo bijvoorbeeld die van 1673 op Schooneveld door de Ruyter, worden tot in détails gevolgd en beschreven en vaak komt de auteur tot nieuwe of althans te weinig bekende inzichten en opvattingen omtrent een zeeslag, een krijgstactiek of de houding van een zeeheld. Wie dit boek gelezen heeft, heeft althans eenig inzicht omtrent de zee- en vlootverhoudingen, omtrent zeegevechten en de helden onzer marine in de zestiende en vooral de zeventiende eeuw. Warnsinck's karakteristieken van de bekendste onzer admiraals is wel betrouwbaar. De meeste dezer artikelen en verhandelingen laten zich spannend lezen; de schrijver geeft gewoonlijk een uitvoerig verhaal van het zeefeit, dat hij onder handen heeft. De illustraties, oude kaarten, portretten en afbeeldingen sluiten geheel bij den tekst aan en verhoogen de waarde van het boek.

MAARTEN HARPERTSZ. TROMP

NEDERLANDERS OVER DE ZEEëN. 350 JAAR KOLONIALE GESCHIEDENIS. Onder redactie van Dr. J. C. de Haan en Jhr. Prof. Dr. P. J. van Winter. (350). De Haan, Utrecht. 1940. *f* 6.50.

Het doel der redacteurs van dit grootsch opgezette werk was een populaire geschiedenis samen te stellen van de daden der

Nederlanders in overzeesche gebieden, van de kolonisatie der overzeesche gewesten, ofschoon de term kolonisatie niet gelukkig is. Zij zijn daarin geslaagd. Het is een weliswaar eenigszins populair, doch volkomen wetenschappelijk werk van standing geworden, dat uitgever en redacteurs eer aandoet. Rijk geillustreerd met vooral oude prenten en platen, is het overzichtelijk geschreven, zòo dat meer de algemeen historische lijn gevolgd wordt dan dat de schrijvers zich in het anecdotische verliezen.

JAN PIETERSZ. COEN

Behalve de twee redacteurs hebben nog vier medewerkers aan de totstandkoming meegewerkt. Achtereenvolgens worden behandeld, na een inleidend artikel over de ontdekkingstochten, de krijgs- en handelsdaden der Nederlanders in Amerika en West-Afrika, vervolgens die in Zuid-Oost-Azië en eindelijk die in Zuid-Afrika. Alle schrijvers zijn vakmenschen, die hun stof beheerschen en wier oordeel over hetgeen zij beschrijven, betrouwbaar is. Prof. Gonggrijp schrijft over ons Nederlandsch-Indië van de laatste honderd vijf en twintig jaar, een bijzonder belangrijke studie. Wellicht was een bijzonder hoofdstuk over zending en missioneering in de overzeesche gebieden, een onderwerp dat nu terloops vermeld wordt, niet ongewenscht geweest. Door de ongewone omstandigheden, waarin het boek verschijnt, wint het nog aan actualiteit en interesse.

PREMSELA (B.) Arts. SEXUOLOGIE IN DE PRAKTIJK. (280). Strengholt, Amsterdam. *f* 2.90 en *f* 3.90.

Ik twijfel eraan of het wel dienstig is alle mogelijke wetenswaardigheden op sexueel gebied zoo maar in een boek op de markt te gooien. Voor artsen heeft dit boek zijn nut, maar buiten dezen kring wordt het beter niet gelezen. Premsela is geen geloovige en, hoewel hij veel verkeerde praktijken en gebruiken afkeurt, drukt dit toch zijn stempel op vele van zijn uitspraken. Het begrip hoogere wet en zonde bestaat voor hem vrijwel niet; hij ziet het sexueele buiten alle godsdienstig verband, hoewel hij den godsdienst eerbiedigt, en zoo ligt het voor de hand, dat hij in vele opzichten geen veilige gids kan zijn. Daarom heeft ook de arts dit boek critisch en met reserve te lezen. Het boek is niet systematisch opgebouwd en heeft ook geen inhoudsopgave. De auteur heeft blijkbaar uit zijn langdurige praktijk allerlei verzameld en genoteerd en dit vormt den grondslag van zijn

boek. Daar hij een kundig man is, staat er veel in het werk dat den arts van dienst zal kunnen zijn. Men is de laatste decennia gaan meenen, dat hoe meer men den menschen maar bijbrengt aan kennis en weten omtrent het sexueele, men des te meer sexueele ellende zou voorkomen. Dit is slechts zeer gedeeltelijk waar. Het zou een weldaad zijn, als de sexueele openhartigheid en vrijmoedigheid weer wat geremd werden.

CAPEK (Karel) OVER SCANDINAVIë. Vert door W. A. Fick-Lugten. (256). Van Holkema & Warendorf, Amsteldam. *f* 2.— en *f* 2.90.

De geestige Tsjech, Karel Capek, die ook een boekje over Holland schreef — hij is onlangs overleden —, deed een reis door Denemarken, Zweden en Noorwegen en gaf deze boeiende, vroolijke en instrueerende beschrijving van zijn reis. Het is een alleraardigst boek, nergens zwaaropdehand of vervelend, overal tintelend van geest en aanschouwelijk, ook door de zeer vele penteekeningen, waarmee de schrijver zijn schriftuur illustreert. Ik heb het boek in èen adem, om zoo te zeggen, uitgelezen. Zelden las ik een reisbeschrijving, waarin de auteur zijn lezers zoo levendig aan al het geziene en beleefde weet te doen deelnemen, zoo innig in zijn reisverhaal betrekt. Sympathie en bewondering voor de aarde en haar bewoners zijn de grondstemmingen die Capek's pen drijven en beheerschen en daardoor steekt hij zijn lezers zoozeer aan, dat ieder met grooter levensmoed bezield dit boek zal beeindigen. Capek's geestigheid is overal smaakvol en van goed allooi; kortom een boek om te stelen.

MENNICKE (Prof. Dr. C. A.) LEVENSBEGINSELEN EN LEVENSPRAKTIJK. Wijsgeerige Beschouwingen. (64). Van Gorcum & Co, Assen. *f* 1.50.

Professor Mennicke trekt in dit werkje een parallel tusschen of, juister gezegd, stelt tegenover elkaar de dialectische en de existentieele wijsbegeerte. Als vertegenwoordigers der eerste beschouwt hij nader Aristoteles, Spinoza en Hegel, als vertegenwoordigers der tweede Socrates, Plato, Kant, Kierkegaard en Heidegger. Vooral de laatste groepeering lijkt wel wat willekeurig. Niet iedereen zal Plato en Kant existentie-philosophen noemen. De auteur zelf voelt veel voor deze laatste wijsbegeerte, hoewel hij niet met Heidegger instemt. Zijn beschouwingen zijn het leven waard en allesbehalve oppervlakkig. Hij bedoelt met dit boekje werkelijk de levenspraktijk te beinvloeden en het verantwoordelijkheidsbesef te versterken. Hij ziet echter, dunkt mij, de existentie-philosophie als te belangrijk en wezenlijk te weinig als tijdsverschijnsel. Is zij op den duur niet de dood en de negatie van alle philosophie en tast zij de philosophia perennis niet aan in haar kern? Het werkje is uiteraard bestemd voor vakmenschen en bijzonder geinteresseerden. Wie het leest met de noodige voorbereiding en met critischen zin zal het niet onvoldaan terzijde leggen.

RADEMAKER (Dr. L. A.) AAN DE POORT VAN DE NIEUWE WERELD. (299). Strengholt, Amsterdam. *f* 4.50 en *f* 5.90.

Dit boek is een eigenaardig verzamelwerk, waarin de auteur allerlei schrijvers over religieuze aangelegenheden bespreekt en aan de hand van hun ideeën zijn inzichten uiteenzet. Hij legt den klemtoon op het religieuze als op datgene, wat den mensch in de toekomst den weg zal moeten wijzen. Het Christendom is de toekomst van Europa volgens den auteur, die op vrijzinnig christelijk standpunt staat. Niet in het kerkelijk, dogmatisch Christendom, doch in een zeer vrij, ongebonden en meer gevoelsbepaald Christendom ziet de schrijver heil. Hoe sympathiek het willen en streven van den auteur ook aandoet, toch moeten wij dit werk voor de gemeenschap afwijzen. Het ontbreekt zulk een Christendom aan ruggegraat, aan bovennatuur, aan al dat wat het als jenseitsreligie kenmerkt. Geeft men het dogma prijs, dan vervloeien alle grenzen en blijft op den duur slechts een vage gevoels- en humaniteitsreligie over. Daarom staan wij principiëel afwijzend tegenover dit boek, dat echter vakmenschen en theologen rijk materiaal biedt omtrent hedendaagsche stroomingen en opvattingen.

BIBLIOTHEEK DER NEDERLANDSCHE LETTEREN. RIDDERVERHALEN UIT DE MIDDELEEUWEN. Verzorgd door Dr. J. A. N. Knuttel. Elsevier, Amsterdam. 1940.

Dr. Knuttel heeft het eerste deel „Ridderverhalen uit de Middeleeuwen", dat hierbij in de Bibliotheek der Nederlandsche Letteren verschijnt, verzorgd. Hij meent dat de tijd gunstiger geworden is voor een billijke beoordeeling der Middeleeuwsche ridderromans. In een alleszins te waardeeren korte inleiding legt hij rekenschap af van de keuze die hij deed uit de zoogenaamde Frankische romans. Fragmenten uit „Reinaut van Montalbaan", uit „Het Roelandslied", uit de „Historie van Troje" van Seger dien God gaf, uit Diederik van Assenede's „Floris ende Blancefloer", uit Heinrik van Aken's „Heinrik ende Margriete van Limborg" en de volledige Karel ende Elegast maken den inhoud uit van dit deel. Het ziet er aanlokkelijk genoeg uit om nog eens in deze oude wonderlijke rijmverhalen te gaan snuffelen.

MOK (M.) SCHEPPINGSDROOM. (101). De Tijdstroom, Lochem. 1940. *f* 2.25 en *f* 2.90.

Dit lange gedicht van Mok herinnert onmiddellijk aan Gorters „Mei". Niet alleen in zijn verstechniek, maar tot in indeeling en ordening van het geheel toont het opvallende gelijkenis daarmee. Deze afhankelijkheid van een illuster voorbeeld vermindert echter in geenen deele de bijzondere waarde van dit niet alledaagsche oeuvre, ook al wordt men zoo sterk aan Gorter herinnerd, dat de indruk gewekt wordt, dat Mok, dit werk dichtend, voortdurend „Mei" voor den geest en zelfs voor oogen moet gehad hebben. Dezelfde primitieve gevoeligheid van vizie, de-

zelfde naïeve grilligheid van versvorming treft in beide gedichten. Deze eigenschappen, die de bekoring van „Mei" uitmaken, doen dit ook in „Scheppingsdroom", al staat het laatste dan ook hierin ver bij „Mei" ten achter. In Mok's gedicht is alles zwaarder, logger dan in het lichtgeschoeide en lichtovergoten „Mei". Toch is „Scheppingsdroom" prachtig van vizie en klank tot het einde, een lust om te lezen voor elk versgevoelige. Wat teleurstelt bij zooveel bekoorlijkheid van détail is de idee, het algemeene stramien van het gedicht. Een knaap trekt van huis weg en beleeft op een bepaald moment een soort vizioen, een scheppingsdroom. Hij voelt zich vereenzelvigd met den wereldgeest en aanschouwt visionnair eenigszins het scheppingsproces. Daarna keert hij weer tot de menschen en het menschzijn terug. Dit pantheïstische gedroom lijkt mij het zwakste gedeelte van het gedicht. Deze cosmische strooptochten en fantasmagorieën missen de heldere klaarheid en directe menschelijkheid der andere gedeelten. Op „Kaas- en Broodspel" is dit sterke gedicht met zijn eenvoudige, directe, poëtische zegging en zijn onmiddellijke aanschouwelijkheid weer een groote vooruitgang. Als episch talent staat Mok ongetwijfeld onder de allereersten van het oogenblik.

STEINMETZ (Rudolf) DOLENDE RIDDERS. Verzen. (175). De Minderheid, Den Haag. 1940. *f* **2.75.**

Het is in dezen tijd een ongewoon verschijnsel dat er een verzenbundel verschijnt van honderd vijf en zeventig bedrukte bladzijden. Trouwens heel dit boek van Rudolf Steinmetz doet ongewoon aan en doet vergeten dat we in negentienhonderd veertig leven. Zoowel de onderwerpen dezer poëzie als rythme en dichttrant verplaatsen ons in andere tijden en in een andere sfeer. Steinmetz is in tegenstelling met de gangbare methode niet karig met het woord; hij is in alles uitbundig en, is eenmaal de geest over hem vaardig, dan schrijft hij onvermoeid stroof op stroof, tot de laatste vonk van het dichterlijk vuur in hem vergloeid is. Het nadeel van deze schrijfdrift is dat zijn uitdrukking weinig nauwkeurig, weinig gesmeed of geciseleerd is en de suggestieve kracht dezer gedichten niet groot. De auteur laat zich te gemakkelijk meedeinen op de golven van zijn rythme en schrijft zonder aarzelen dingen neer, die vaak met poëzie weinig te maken hebben. Er staan strofen en regels in dezen bundel, die plotseling treffen en verrassen, doch onmiddellijk daarop wordt de goede indruk weer vervaagd door weinig zeggende coupletten en verzen, waarin de schrijver zich weer al te onbezorgd laat gaan. Er heerscht in deze verzenverzameling een groote verscheidenheid van stof en vormen; zij maakt den indruk dat de schrijver dezer verzen meer een amateur in het vak is — voorzoover in poëticis van amateur gesproken kan worden — dan een begenadigde of geroepene. Slechts een enkele maal doet dit geluid echt en authentiek aan; doch dit gaat verloren in het

rumoer rondom. Beperking en zelftucht, strengere besnoering en versobering zijn de eerste voorwaarden voor dezen auteur om iets goeds en blijvends tot stand te brengen.

SERVATIUS (J. T.) VROUWEN UIT ONZE HISTORIE. (216). Callenbach, Nijkerk. *f* 2.90.

Dit boek geeft de korte biografie van een goede twintigtal Nederlandsche vrouwen uit een tijdperk, dat zich over ruim duizend jaren uitstrekt. Sint Gheertruid uit de zevende eeuw opent de rij en Etta Palm, een vrijgevochten revolutionnaire, die in het Parijs der Fransche revolutie eenige bekendheid verwerft, sluit ze. De keus is natuurlijk geschied volgens oordeel en smaak van den schrijver. Wij hadden er bijvoorbeeld graag Lidwina van Schiedam en Anna Bijns bij gezien. Ook Badeloch, de echtgenoote van Gijsbrecht van Aemstel, krijgt een korte beschouwing, waarbij de auteur echter haar niet-historiciteit vermeldt. De schrijver is protestant en dit heeft natuurlijk eenigszins zijn keuze bepaald. Lidwina van Schiedam, die wij, Katholieken, wellicht de grootste der Nederlandsche vrouwen zouden noemen, spreekt waarschijnlijk niet tot hem. De meeste biografieën gaan vergezeld van een historisch portret. Hier en daar o.a. in het stukje over Hadewych, komt even de protestant om den hoek kijken, Hadewych, die hier in gezelschap van Kenau Hasselaar, Kaat Mossel en anderen optreedt.

KROON S.J. (Prof. Dr. J.). DE MACHABEëN. (182). J. J. Romen & Zonen, Roermond-Maaseik. *f* 1.90 en *f* 2.65.

Het interessante gegeven en de wijze, waarop dit gegeven werd uitgewerkt, bestempelen dit boek tot een belangrijke uitgave op exegetisch gebied. Terwijl alle geleerd apparaat terzijde geschoven werd, voelen we het toch overal als een vasten ondergrond, die als voorstudie aan de uitwerking is voorafgegaan. Zoo kregen we hier een populair-wetenschappelijk boek in den goeden zin van het woord. Wie in het tijdvak der laatste anderhalve eeuw, dat de komst van Christus voorafgaat inzicht wenscht, vindt hier wat hij zoekt.

SCHURMANS S.J. (M. F.) BLOEDGETUIGEN VAN CHRISTUS. Martelaarsdocumenten uit de eerste eeuwen der Kerk. (242). J. J. Romen & Zonen, Roermond-Maaseik. 1940. *f* 2.90 en *f* 3.75.

Pater Schurmans heeft de acten der martelaren uit de eerste Christentijden en de verhalen van hun passies vertaald en gerangschikt en ze in dit boek den Nederlandschen lezers aangeboden. Hier hebben we met historische documenten te doen, die alle onmiddellijk of kort na de marteling ontstaan zijn en dus als een eerste neerslag zijn van den indruk, dien deze martelingen wekten. Het zijn ofwel zoogenaamde „acten", verbaal-processen, verslagen van het gebeurde, ofwel berichten en mededeelingen van ooggetuigen of nabije tijd- en plaatsgenooten. Er bestaan

tallooze geromantiseerde verhalen over Christen martelaren, geschreven tot stichting en ontspanning. Pater Schurmans heeft echter een ander doel gehad en een historisch werk willen leveren. Hij rangschikt zijn stof naar tijdsorde. Er zullen weinig Katholieken, ook ontwikkelde Katholieken, zijn, die ooit een directe martelaarsacte gelezen hebben; gewoonlijk wordt daar kennis mee gemaakt in geromantiseerde litteratuur. Hier vindt men de echte en ware bescheiden uitvoerig bijeen en daarom zal dit boek, dat in zekeren zin iets nieuws brengt, hoe oud de documenten ook zijn, met genoegen ontvangen worden.

HEIJER O.F.M. (Marc.) SINTE LIDWINA VAN SCHIEDAM. (133). Dekker & Van de Vegt, Nijmegen-Utrecht 1940. *f* 1.25.

Het is niet gemakkelijk de H. Lidwina van Schiedam de Katholieke gemeenschap nader te brengen. Zij is een door en door middeleeuwsche Heilige, levend in een tijd en omgeving, die zoo geheel anders dacht en voelde dan wij. Haar leven is doorweven van vreemde gebeurtenissen, die wij ons niet zoo gemakkelijk meer kunnen realiseeren. Pater Heijer heeft een goed leventje over haar geschreven, waarbij hij Lidwina's lotgevallen zoo goed mogelijk in de huiselijke sfeer plaatst. Hier en daar zorgt hij voor de noodige aankleeding, waardoor een geisoleerd feit sfeer en achtergrond krijgt. Lidwina's heldhaftig en wonderlijk visionnair leven wordt door weinig Katholieken gekend. Daarom zou het te wenschen zijn dat dit boekje in het Katholieke gezin kon verspreid worden. Het boekje is geschreven in populairen trant en bestemd voor het Katholieke volk en behoort tot de bekende serie korte Heiligenlevens, De Gemeenschap der Heiligen, die Dekker & van de Vegt uitgeeft.

DEWICKERE S.J. (M.) DE THUIS. (279). Bode van het H. Hart, Alken (B.). *f* 1.10.

Het echte oer-Katholieke gezin is het uitgangspunt voor de beschouwingen van Pater Dewickere. Ook het middelpunt eigenlijk, want hij laat uitkomen hoe dat gezinsleven het religieuze leven beïnvloedt en beheerscht. En omgekeerd. Het is een eenvoudig boek, de stof is populair behandeld, — toegelicht met korte vertelsels — maar het is geschreven met sterke, diepe overtuiging. Er komt in uit welke geest een gezin beheerscht, hoe daar een opgewekten toon kan heerschen, hoe daar beproevingen worden gedragen, wanneer opvoeding en gezinsleven allereerst afgestemd zijn op den dienst van God.

Enkele gedeelten zijn meer in het bijzonder gericht op het leven in het Vlaamsche land, maar het is overigens toch ook geschikt voor Hollandsche lezers.

DANEEL (Dene) DE PAUS VAN BERLIJN. Herinneringen aan Dr. Karl Sonnenschein. (121). Goede Pers, Averbode.

Gedurende vele jaren, tot begin 1929, toen hij stierf, heeft

in Berlijn gewerkt de priester Dr. Sonnenschein. Hij was, op een ander plan, de voortzetter van het werk van Mgr. von Ketteler, van vader Kolping, van Alban Stolz. Een priester, man van groote talenten en diep inzicht, die waarlijk Christus beleefde. Een mensch van grootsche visie, die de voosheid der republiek van Weimar doorzag, de christelijke richtlijnen onophoudelijk aanwees waardoor de maatschappelijke ellende kon worden verbeterd, en die als „de pastoor der armen" ook in de praktijk werkzaam was. Met een hartstocht, die zijn gezondheid sloopte, heeft hij in de grootstad Berlijn gevochten tegen maatschappelijk onrecht, tegen het Marxisme, tegen de huichelarij van het Liberalisme, — ook dat van veel Katholieken —, tegen de vrijmetselarij. Daartegenover stelde hij, ook en vooral in zijn eigen leven, eenvoudig maar zeer consequent, de beleving der kerngedachten van het Katholicisme. De schrijver, die Dr. Karl Sonnenschein persoonlijk heeft gekend, heeft een levensschets geschreven, die zeer ter lezing kan worden aanbevolen.

HILLEN (W.)., HET LEVEN LEERT. (68). Paul Brand's Uitgeversbedrijf, Hilversum. *f* 1.— en *f* 1.75.

Een bundeltje overpeinzingen over het leven, afgestemd op God; onderwerpen meest van actueelen aard, met het eeuwigheidsbesef op den achtergrond. De behandeling is wat vaag; door innigheid of diepte treffen de beschouwingen over het algemeen niet.

NILES (D. T.) VAN WIEN IK BEN EN WIEN IK DIEN. (110). Ten Have, Amsterdam. *f* 0.90. STEMMEN UIT DE WERELDKERK (82). Ten Have, Amsterdam. *f* 1.10.

Beide werkjes zijn uitgegeven naar aanleiding van het protestantsche Jeugdcongres te Amsterdam in den zomer van 1939. Het eerste is een geloofsgetuigenis van den Britsch-Indischen predikant D. F. Niles, die op dit congres het woord voerde, het tweede bevat een zestal toespraken en beschouwingen over Christus en de hedendaagsche nooden der menschheid en over het congres zelf. Voor het Katholieke volk komen de boekjes uiteraard niet in aanmerking, doch voor vakmenschen, jeugdleiders en bijzonder geinteresseerden kunnen zij van nut zijn.

CHEVIOT (Mgr.) EVANGILE ET PATRIOTISME. (175). Desclée, de Brouwer, Paris.

De oorlogstoestand waarin de wereld en met name Frankrijk verkeert, bracht den conferencier der Parijsche Notre Dame er toe, in de Vastenconferenties van dit jaar de vaderlandsliefde, haar rechten en plichten te toetsen aan de grondbeginselen van het Evangelie. Het meest te loven valt de klare gedachtengang.

HALLEN (Ernest van der) CHEIKS, PELGRIMS EN RABBIJNEN. Met illustraties van Frans Mertens. (153). Het Spectrum, Utrecht.

Cheiks, Pelgrims en Rabbijnen is het verslag van een reis door het Heilig Land. Een zeer bezield verslag van een reis, die gedeeltelijk pelgrimage was, gedeeltelijk een zich op de hoogte stellen der economische en politiek-socicale toestanden. Een zeer persoonlijk reisverhaal ook, want Ernest van der Hallen heeft zich blijkbaar niet langs de door Cook uitgestippelde banen bewogen, maar heeft zijn reis zelfstandig gemaakt. Hij is ontvankelijk voor indrukken geweest, maar ook critisch; bijwijlen mijmert hij in zijn boek wanneer hij vertelt van zijn bezoeken aan de heilige plaatsen in Jerusalem, teeken van verdeeldheid. Ook het moderne Palestina heeft zijn aandacht gehad; hij heeft verkeerd met Joodsche en Arabische figuren en met de Engelsche overheid. Interessant is zijn verslag over bezoeken aan Joodsche kolonies — waarop hij wel een en ander heeft aan te merken — en dat over de politieke toestanden. Een lezenswaardig boek van indrukken, overpeinzingen, feiten en verhoudingen in het Heilig Land, gestemd en gekleurd door persoonlijk waarnemen en beleven.

HOEGEN (Dr. A. W.) HET HEILIG HUWELIJK. (120). RONGEN (O. C. R.) NAAR CHRISTUS' VOORBEELD. (129). FIDENTIUS O.M. Cap. (P.) DE BRONNEN OVER HET LEVEN VAN JEZUS. (142). ROOYEN O.S.Cr. (Dr. H. van) DE GENADE. (147). Het Spectrum, Utrecht.

Vier nieuwe deelen van het seriewerk „De Katholieke Kerk", een samenvatting van godsdienstleer en apologie.

Ook deze deelen versterken ons in de overtuiging dat een voortreffelijk werk aan het ontstaan is. De veelheid der schrijvers belemmert weliswaar een zekere eenheid in zegswijze en behandeling van het geheel, maar hier staat tegenover dat elk onderdeel wordt behandeld door een specialist; elk onderdeel laat zich lezen als een geheel, terwijl toch den ontwikkelden leek — voor wien deze uitgave toch bestemd is — het verband voldoende duidelijk blijft. Deze boekjes geven inzicht in de geloofsleer, versterken de kennis daarvan, dragen dus bij tot uitbreiding van het arsenaal der verdedigingsmiddelen, en verdiepen den godsdienstzin. Daarom warm aanbevolen.

BOON C.s.sR. (Jozef) DECLAMATORIUM VOOR DE JEUGD. Derde deel. (119). Het Spectrum, Utrecht.

Dit derde deel is — evenals de beide vorige deelen — met zorg en met begrip van wat gegeven kon worden, samengesteld. De declamatiestukken zijn bedoeld voor de jeugd van 16 à 18 jaar, een leeftijd waarop ontvankelijkheid kan bestaan voor dieper denken en voelen en voor schoonheid, en geblikt kan worden in een ontzagwekkenden, visionnairen horizon. Daarom werd ook iets opgenomen uit de scheppingen van Dante, van Joost van den Vondel, van Sophocles, van den H. Joannes van het Kruis.

Een keuze werd verder gedaan uit het oeuvre van Verschaeve, Adama van Scheltema, Gezelle, Jac. Schreurs en anderen. Technisch leent het gekozene zich tot voordragen.

Spectrum-uitgaven.
SWILLENS (P. T. A.) PRENTKUNST IN DE NEDERLANDEN TOT 1800. (123).
SMIT (Gabriël) BONGERD-REEKS. VREDE VAN BETHLEHEM en: GLORIE VAN PASCHEN.

De auteur van het eerst genoemde werkje heeft een welkom boekje over onze Prentkunst geschreven. Hij behandelt overzichtelijk de geschiedenis daarvan en bespreekt de verschillende kunstenaars, die de prentkunst beoefend hebben. Boekjes in dezen trant over dergelijke onderwerpen bestaan er in Nederland weinig of geen; daarom zal elk geinteresseerde er met gretigheid naar uitzien. Voor den leek in het vak is bijna alles, wat Swillens vertelt, nieuw en instructief. Een aantal reproducties verduidelijken en illustreeren den text.

Gabriel Smit heeft vroeger reeds in tijdschriften, vooral vertalingen van oud-Engelsche religieuze liederen geplaatst. Thans publiceert hij twee bundeltjes, een met vertaalde oude Maria- of geboorteliederen, een ander met vertaalde oude Paaschhymnen en -liederen. Niet alle zijn poëtisch sterk, doch er zijn erbij, die treffen door innigheid van gevoel en door aanschouwelijkheid van weergave.

COTCHETT (Lucretia Eddy) THE EVOLUTION OF FURNITURE. With 230 illustrations. (118). 12/6. B. T. Batsford Ltd., London.

In groote lijnen gaat Cotchett in „The Evolution of Furniture" de ontwikkeling na van het meubelstuk — het artistieke meubelstuk — van ongeveer het midden der twaalfde eeuw af tot op dezen tijd. Het werk is een kunsthistorisch werk van beteekenis waarin voor de stijlveranderingen gespeurd wordt naar sociale, historische en architecturale invloeden. Op deze wijze worden Gotische motieven besproken, de Italiaansche, Fransche en Engelsche renaissance, de stijlen van Louis XIV, XV en XVI, de Engelsche achttiende eeuwsche „Cabinetmakers", de Empire stijl en de motieven van den modernen tijd. Schitterend uitgevoerde photo's versieren en verduidelijken den tekst.

VAL (Cardinal Merry del) MEMORIES OF POPE PIUS X. Forewords by Cardinal Hinsley and Cardinal Hayes. (81) 3/6. Burns Oates & Washbourne Ltd., London.

Kardinaal Merry del Val is staatssecretaris geweest tijdens het pontificaat van Paus Pius X; hij is dus in de gelegenheid geweest de persoonlijkheid van dezen Paus goed te leeren kennen. Het boekje is geen verslag der regeeringsperiode van Piüs X; het bevat de herinneringen van een toegewijd en intiem medewerker aan den persoon van den engelachtigen opperherder. Kleine,

dagelijksche gebeurtenissen worden verhaald, welke te samen een kijk geven op het karakter van den Paus; ook enkele belangrijke regeeringsfeiten worden belicht; tenslotte een verslag der laatste levensdagen van Pius X.

Een eenvoudig, maar heel aantrekkelijk boekje.

GUNTHER (John) INSIDE ASIA (659) 12/6. Hamish Hamilton Ltd., London.

„Inside Asia" is een veelzijdig boek. Vrijwel alle problemen, welke thans de Aziatische wereld beroeren worden er in behandeld. Met de leidende figuren in Britsch-Indië, Palestina, China en Japan heeft Gunther persoonlijk kennis gemaakt; ook deze interviews werden in het boek opgenomen, tegelijk met een karakterschets dezer figuren. Ook over Nederlandsch Oost-Indië werd een hoofdstuk opgenomen.

Wie dit boek heeft gelezen, heeft inderdaad een overzicht van alles wat Azië thans beroert, en van de gecompliceerdheid der vraagstukken.

Gunther, die journalist is, heeft er slag van ingewikkelde situaties overzichtelijk uiteen te zetten; hij schrijft prettig leesbaar, hetgeen voor een boek van dezen omvang een beduidend voordeel beteekent.

HOLLIS (Christopher) LENIN. Portrait of a Professional Revolutionary. (285) 10/6. Longmans, Green & Co, London.

Hollis heeft een leven van Lenin geschreven, waarin vooral ook aan zijn werkzaamheid vòòr de Russische revolutie van 1917 veel aandacht is gewijd. Terecht, want deze verklaart veel van de richtlijnen in zijn optreden als regeerder van Rusland. Vanaf de negentiger jaren is er intensieve actie geweest in Russische revolutionnaire kringen buiten Rusland; de rol, door Lenin hierin gespeeld, wordt omstandig nagegaan. Het boek van den Katholieken schrijver Hollis valt op door de onpartijdigheid waarmee het is geschreven. De schrijver heeft zich onthouden van de extreme uitingen der vrienden zoowel als der vijanden van den Russischen leider. Voor een studie van diens figuur is Hollis' boek dan ook zeer geschikt.

WALKER (George) HASTE, POST HASTE! (275) 10/6. George G. Harrap & Co. Ltd., London.

Welk een lange en uiterst interessante historie het postwezen achter zich heeft, blijkt uit het boek van George Walker. Het is het resultaat van een ongetwijfeld lange en grondige studie, verteld in prettigen causerietoon. Walker dan beschrijft het postwezen bij de oudste cultuurvolken in Azië en aan den Nijl, bij de Romeinen, tijdens de middeleeuwen en daarna, en besluit met het ontstaan aan te geven van het tegenwoordige gecompliceerde systeem. Uiteraard heeft hij daarvoor het Britsche genomen, maar het boek is overigens algemeen genoeg om ook

den lezer buiten Engeland te interesseeren. Talrijke afbeeldingen en reproducties, waarbij zeer unieke, sieren den tekst.

OAKESHOLT (Michael) THE SOCIAL AND POLITICAL DOCTRINES OF CONTEMPORARY EUROPE. (241) 10/6. Cambridge University Press., London.

Het sociale en politieke leven van thans wordt beheerscht door vijf doctrinae — de leer der (liberale) democraten, die van het Katholicisme, het Communisme, het Fascisme en het Nationaal-Socialisme. Van deze theorieën en leeren, — niet van de daarop berustende regime's — geeft Mr. Oakesholt een uitstekend overzicht door uitgebreide en typeerende citaten uit authentieke geschriften.

De liberaal-democratische theorie wordt toegelicht door hoofdstukken uit de werken van Mill, Cobbett, e.a.

De Katholieke doctrina wordt verklaard uit de werken van den H. Thomas Aquino en verschillende encyclieken van de Pausen Leo XIII en Pius XI.

Voor het Communisme is geput uit de geschriften van Marx, Engels, en Lenin; voor het Fascisme — dat, zooals de Duce openhartig verklaarde, begonnen is zonder doctrina — uit Mussolini's artikel „La Dottrina del Fascismo"; voor het Nationaal-Socialisme uit Hitler's „Mein Kampf", het partijprogram en de geschriften van eenige andere figuren.

Voor intellectueele lezers is dit een voortreffelijk oriënteerend werk.

ENGLISH WATERCOLOURS. FROM THE WORK OF TURNER, GIRTIN, COTMAN, CONSTABLE AND BONINGTON. Introduction by Laurence Binyon. 10/6. B. T. Batsford Ltd., London.

In twaalf, buitengewoon fraai uitgevoerde, reproducties — in acht kleurendruk — zijn vijf der voornaamste schilders van waterverfschilderijen vertegenwoordigd. De kunst van het waterverfschilderen is in Engeland steeds meer dan in eenig ander land van Europa beoefend; in de opgenomen reproducties is de eerste helft der negentiende eeuw vertegenwoordigd in de voornaamste uitingen van dezen kunstvorm.

Laurence Binyon, van het Britsch Museum, schreef een voortreffelijke inleiding, waarin hij niet slechts de opgenomen reproducties bespreekt, maar de geheele geschiedenis van het waterverfschilderen in het kort nagaat. Deze inleiding verhoogt zeer de waarde van deze bloemlezing, waarvan ook de technische verzorging — zooals bij deze uitgeefster gebruikelijk is — uiterst verzorgd is.

SYLVESTER, samengesteld door Erich: HET WEZEN VAN DEN MENSCH. WIJSHEID UIT MORGEN- EN AVONDLAND. Nederlandsche bewerking naar de Zwitsersche uitgave door Dr. L. A. Rademaker. (270). A. J. G. Strengholt's U.M., Amsterdam. *f* 4.50 en *f* 5.90.

Uit de geschriften van zeven oude volken: Chineezen, Indiërs, Egyptenaren, Babyloniërs, Joden, Perzen en Grieken heeft Syl-

vester een bloemlezing samengesteld, geschriften die het groote en schoone en diepe in den mensch tot uiting brengen, die het wezen van den mensch aanduiden. De samenstelling moet zeker ontzaglijk veel arbeid gekost hebben.

Zeer zeker zijn in deze aanhalingen uit de boeken der wijsheid van de oude volken treffend schoone dingen vervat, en hebben velen der oude denkers den zin van het leven dicht benaderd. Als zoodanig valt in dit boek veel te waardeeren, dat ook het overwegen op zich waard is. Maar het boek als geheel pretendeert te zijn wat het niet is en ook niet zijn kan. Het wil, in zijn geheel, antwoord geven op eeuwigheidsproblemen. Dat antwoord wordt alleen gegeven door de leer van Christus — en deze is in dit boek niet opgenomen. Dit worde bij het lezen en overwegen van het in dit werk gebodene wel bedacht.

Als bloemlezing van veel schoone en zinrijke gedachten, product van diep vorschen en overwegen der oude denkers over leven, dood en eeuwigheid, is dit een belangwekkend werk, waarvan echter slechts kennis moet worden genomen door deugdelijk ontwikkelden.

SEVERIJN (Dr. J.) GESCHIEDENIS DER ETHIEK. (247). J. H. Kok, Kampen. *f* 3.10 en *f* 3.90.

De Geschiedenis der Ethiek van Dr. Severijn is geschreven vanuit een gereformeerde geloofsovertuiging. Uiteraard heeft deze overtuiging de beschouwingen en oordeelen zoodanig bepaald dat de Katholiek daar veel tegen in heeft te brengen, maar dit kan men het boek niet als een grief aanrekenen. Maar wel staat men verbaasd dat een wetenschappelijk man als Dr. Severijn op meerdere plaatsen zulke pertinente onwaarheden kan schrijven. Het hoofdstukje over de Jezuieten b.v. is er rijk aan. Zelfs de oude, afgezaagde onwaarheid het doel heiligt de middelen, wordt zoo waar nog eens gelanceerd. „Weliswaar is deze regel zoo niet uitgsproken in de constitutie der orde", schrijft Dr. Severijn, doch hij voegt er onmiddellijk aan toe, „maar hij geeft uiting van de praktijk eener moraal, die daarmede overeenkomt"(!). Dit is een boek waarvan door niet-vakmenschen geen kennis moet worden genomen.

BEMMELEN (Prof. Dr. J. F. van) AFSTAMMING EN ERFELIJKHEID EN DE KWARTIERSTAAT. (69). A. Rutgers, Naarden. *f* 1.20.

Het is het biologisch familieonderzoek dat Prof. van Bemmelen in zijn studie behandelt, de bio-genealogie, waarbij wordt uitgegaan van de grondwaarheid dat ieder een nakomeling zoowel van zijn vader als van zijn moeder is, zoodat zijn hereditaire aanleg het resultaat moet zijn van de samenwerking der erfelijkheidsdragers van beide ouders. Op voor den leek verstaanbare wijze worden afstammings- en erfelijkheidsverschijnselen besproken, en wordt gewezen op de eischen, waaraan voldaan moet worden bij genealogische naspeuringen. Deze wijken nogal af van wat tot

dusver bij het conventioneel familieonderzoek wordt in acht genomen, daar hierbij wel aandacht wordt geschonken aan b.v. gegevens betreffende de sociale positie der persoonlijkheid, maar niet aan hun eigenlijk leven, hun innerlijk wezen.

Het onderwerp wordt verantwoord en omzichtig behandeld — deze wetenschap toch staat nog in haar kinderschoenen — maar mede daardoor is dit een belangwekkend werkje.

STEPHANI-CHERBULIEZ (Dr. Jeanne) BOUWEN AAN DE JEUGD. Sexuele voorlichting en opvoeding. Vertaling uit het Frans van Andries Sternheim. (197). Andries Blitz, Amsterdam. *f* 2.75 en *f* 3.50.

Het is de bedoeling der schrijfster met haar boek bij te dragen tot het verkrijgen van een duurzaam evenwicht tusschen het sexuele leven van den mens en de maatschappelijke en zedelijke gebondenheid, welke voor de handhaving van elke collectiviteit onmisbaar is. In haar studie over sexuele voorlichting en opvoeding van het kind geeft zij eenige adviezen die ook in het Katholieke opvoedingssysteem toegepast kunnen worden. Het kan trouwens niet anders verklaard worden dan dat de schrijfster van nobele en zuivere motieven uitgaat. Maar zij verkondigt toch vele stellingen die met Goddelijke en Kerkelijke geboden in strijd zijn. Zoo heeft een vrij huwelijk, aangegaan op zuivere motieven, haar achting; zij kan zich niet verenigen met de huwelijkswetgeving der Katholieke Kerk (op bladz. 108-109 begaat zij nog een grove fout door te laten uitkomen dat een huwelijk, gesloten tegen de wil van een der partijen door de Katholieke Kerk wel als geldig wordt beschouwd), en ook haar oordelen over tegennatuurlijkheid moeten door ons beslist worden afgewezen. Vakmensen kunnen dit boek raadplegen, maar voor den leek, die voorlichting zoekt, is het absoluut ongeschikt.

AATAMI KUORTTI. PREDIKANT-VLUCHTELING-DWANGARBEIDER. Lotgevallen van een Ingermanlandsch Predikant in de Sovjet-Unie. Uit het Zweedsch vertaald door Jhr. R. H. G. Nahuys (186). Stemerding & Co, R'dam.

Een Luthersche dominee verhaalt hier in weinig bladzijden zijn leven als predikant onder het Sovjet-regiem, dan zijn gevangenschap en eindelijk de peripetieën van zijn vlucht. Er staat niets in wat niet reeds lang uit andere soortgelijke verhalen bekend was en het is eenvoudig en zonder literaire pretenties geschreven. Het eenige wat bijzonder treft is den diepen godsdienstigen zin van den schrijver, maar deze is meer aansprekend voor protestanten dan voor katholieken.

VROUWENBEROEPEN. De weg naar de toekomst. (111). 2de druk. C. A. Mees, Santpoort. *f* 0.60.

De tweede druk binnen korten tijd van dit onder de auspiciën van de Vereeniging van Vrouwen met Academische Opleiding, de Vereeniging van Academisch Gevormde Chirstenvrouwen, de Nationale Vereeniging van Vrouwenarbeid, de Vereeniging van

Directrices(-euren) van Middelbare Meisjesscholen, de Nationale Unie van Nederlandsche Soroptimistclubs, bewijst wel dat het in een behoefte voorziet. Het boekje wil met zijn beknopte, zakelijke besprekingen van hetgeen er voor elk beroep noodig is, een leiddraad zijn, bij de keuze van een beroep voor meisjes, die haar eindexamen gedaan hebben.

ROOSE (Dr. J. C.) ONS GEZIN IN DE CRISIS. Over huwelijk en gezinsleven. (174). Bosch & Keuning, Baarn. *f* 2.25.

Het is als zielzorger dat Dr. Roose het huwelijk en het gezinsleven behandelt; hij toetst beide aan de voorschriften van God en bouwt daarop zijn betoog. De schrijver is Nederl. Hervormd predikant, maar groote gedeelten van zijn boek zouden door een Katholiek niet anders geschreven zijn. Tegenover de ontbindende krachten die thans vooral huwelijk en gezinsleven ondermijnen stelt hij de ware, gezonde christelijke opvattingen. Uit zijn blijkbaar rijke levenservaring voegt hij er talrijke practische adviezen aan toe, o.a. over de opvoeding der kinderen.

Een enkele maal, waar hij te specifiek op de Protestantsch-christelijke beginselen steunt, kunnen wij den auteur niet volgen, maar overigens is dit een voortreffelijk werk dat de gezondheid der ziel van het volk beoogt.

POORTENAAR (Samengesteld door Jan) WILHELMUS VAN NASSOUWE. Dr. P. Leendertz Jr.: Tekstverklaring. Casper Höweler: De Melodie. G. van Vladeracken: Toonzetting. (71). „In den Toren", Naarden. *f* 1.50.

Van ons volkslied worden ontstaan en ontwikkeling geschetst van den tekst; de melodie wordt besproken zóó, dat de lezer begrip krijgt van kern, wezen en groei daarvan; waarna nog de toonzetting van Valerius is opgenomen en een van Geertruida van Vladeracken, één- en meerstemmig met piano-begeleiding.

Na het lezen van deze goed verzorgde uitgave zal het menigeen zeker een openbaring zijn dat het volkslied zulk een geschiedenis bezit.

BERNA (Harold) ONTDEK DEN MENSCH AAN ZIJN HANDSCHRIFT. (63). Arbeiderspers, Amsterdam. *f* 1.25.

Een goed boekje over graphologie, over de wetenschap om iemands karakter uit zijn handschrift te bepalen. De auteur wijst er in zijn voorrede met nadruk op, dat graphologie een wetenschap is en volgens rationeele regels en beginselen moet beoefend worden. Tevens vestigt hij er herhaaldelijk de aandacht op, dat men niet te voorbarig conclusies moet trekken in dezen en dat wie dit boekje gelezen en bestudeerd heeft, nog geen volleerd grapholoog is. Op eenvoudige en duidelijke wijze zet hij de hoofdbeginselen uiteen en voegt hieraan een proeve van analyse en voorbeelden van handschriften toe. Naar deze zes-en-dertig voorbeelden van handschriften verwijst hij doorloopend in den tekst van zijn werkje, wat het geheel gelukkig illustreert. Wie

van deze nog weinig gekende wetenschap iets weten wil, kan hier zijn leergierigheid voldoen.

BOUMAN (Dr. P. J.) SOCIOLOGIE: BEGRIPPEN EN PROBLEMEN. (198). Dekker & van de Vegt. Nijmegen-Utrecht. 1940. *f* 2.25 en *f* 3.25.

Wanneer men een nieuw werk over sociologie ter hand neemt, dan staat telkens de verwachting gespannen of men nu eindelijk eens den man ontdekt, die het warnet van de verhouding van wijsgeerige en positieve sociologie weet te ontwarren, en een sociologisch begrippenstel weet te ordenen, waarmee men de problemen met succes kan aanpakken. En meestal stellen de auteurs min of meer te leur. Ook Dr. Bouman geeft de oplossing niet, die ik reeds zoo lang zoek. Omtrent het eerste probleem huldigt hij het ietwat misleidend struisvogelpolitiek-achtig standpunt van de begrijpende sociologie, en omtrent het tweede is hij erg gauw uitgepraat over de begrippen en voert bij de problemen telkens nieuwe begrippen in. Maar zoolang wij het volmaakte boek nog niet bezitten, kan het werk van Dr. Bouman uitstekende diensten doen.

VERBERNE (Dr. L. G. J.) DE NEDERLANDSCHE ARBEIDERSBEWEGING IN DE NEGENTIENDE EEUW. (191).

„De historie van de arbeidersbeweging", zegt de inleiding, „vormt een der meest aantrekkelijke hoofdstukken van onze negentiende-eeuwsche volksgeschiedenis." En elkeen, die dit boek met de noodige aandacht doorneemt, zal daarmede gaarne instemmen. Uitgaande van de sociale nooden, waarin de arbeiderswereld rond 1870 verzonken lag, behandelt de schrijver de pogingen tot verheffing die van socialistische, van christelijke en katholieke zijde ondernomen werden en dan een halve eeuw later met niet te onderschatten succes bekroond zijn. Al blijven er dan nog desiderata, over het algemeen kan men zeggen, dat voor den Nederlandschen arbeider een werkelijk menschwaardig bestaan bevochten is. Uit den aard der zaak kon in het kort bestek, als dit boek gehouden is, niet overal even diep op de zaken worden ingegaan, maar met dat al blijft het een interessant en ook leerzaam overzicht.

MICHELANGELO. SCHILDERIJEN. Phaidon-Editie. Londen. Voor Nederland: de Haan, Utrecht.

In honderd-negen-en-zestig reproducties wordt hier het schilderwerk van Michelangelo in werkelijk voortreffelijke foto's den beschouwer voorgelegd. De schilderingen in de Sixtijnsche kapel worden in velerlei détails gegeven. De technische uitvoering is uitstekend en het groote formaat der uitgave maakt het mogelijk ook geheele groepschilderijen op te nemen. Een prachtige uitgave voor alle liefhebbers van den beroemden meester, wiens schilderijen zelfs werken als beeldhouwwerken.

TERPSTRA (Dr. H.) BUITENLANDSCHE GETUIGEN VAN ONZE KOLONIALE EXPANSIE. (189). P. N. van Kampen & Zoon, Amsterdam.

Een interessante uitgave in de verdienstelijke Patria-serie. Aangetrokken door lust tot reizen en zucht naar avonturen, traden ook vele buitenlanders in den dienst van onze Oost-Indische Compagnie: doodgewone jongens soms maar met helderen kijk op de dingen die ze ontmoetten, hebben ze hun indrukken vastgelegd in hun journalen, of bij hun terugkomst in het geboorteland hun bonte reisverhalen te boek gesteld. Wat voor hun tijdgenooten aantrekkelijk was als ontspanningslectuur, heeft voor ons nu geschiedkundige waarde gekregen. Dr. T. behandelt in dit boek de mededeelingen van drie Duitsche Oost-Indië-gangers en verwerkt ze tot een boeiend geheel.

SCHENDEL (Arthur van) BIJ HET UITPAKKEN VAN DE BOEKEN. (23). „In den Toren", Naarden. *f* 1.50.

Elke ware boekenminnaar zal dit werkje met genoegen en onder instemmend geknik lezen. Want wat hij gevoelt wanneer hij voor zijn verzameling staat en die beziet, is hier in woorden weergegeven. Arthur van Schendel heeft eenige overpeinzingen geschreven, zooals die in hem opkwamen, toen hij na jarenlange scheiding van zijn boeken, deze weer terug ontving en ze opnieuw ging opstellen. Boeken, verkregen in alle periodes van het leven, en die daardoor ieder verschillende herinneringen opriepen.

Het boekje — dat het eerste nummer is van De Torenreeks — is bijzonder verzorgd uitgegeven. De tekst is geteekend door Jan Poortenaar in een lettertype dat gegrond is op vroeg-middeleeuwsche unciaalvormen.

SADLER (Prof. A. L.) IKEBANA OF HET KUNSTIG BLOEMENSCHIKKEN. Vertaald en ingeleid door Jan Poortenaar. Met 34 afbeeldingen in zwart en 2 in kleuren (111). „In den Toren", Naarden. *f* 2.50.

Uit „Ikebana" blijkt dat het artistiek schikken van planten en bloemen in Japan een eeuwen oude kunst is. Een kunst van componeeren zou men het kunnen noemen, beïnvloed door scholen en stijlen, als bij ons de schilder- en muziekkunst. Toegelicht door afbeeldingen wordt in het boekje een indruk gegeven dezer kunst, die er een is van uiterste verfijning en artisticiteit, en, voor den Japanner, vol symboliek.

Het is interessant door deze uitgave met die kunst kennis te maken, en aldus ook de schoonheid van plant en bloem in een nieuw licht te zien.

CLAUS S.J. (K. L.) IN DE EERE-DIVISIE. Strijdfilm voor de Jeugd. (207). Goede Pers, Averbode. *f* 0.85.

Voor de rijpere jeugd wordt hier gesproken over versterving, kuischheid, gehoorzaamheid, werkzaamheid, menschelijk opzicht, op bevattelijken toon, flink met nadruk, zonder zoetelijkheid. Het boek kan worden aanbevolen; het draagt bij tot de vorming van fiere, krachtige Katholieken.

Mok's „Scheppingsdroom"

door J. v. H.

Gelijktijdig met „Tempel en Kruis" van Marsman verscheen er vòor enkele maanden een zeer uitvoerig dichtwerk van M. Mok, „Scheppingsdroom",*) een gedicht van meer dan tweeduizend verzen. Mok heeft langzamerhand den naam verworven van dè epische dichter bij uitstek te zijn, sinds hij in weinige jaren tijds „Exodus", „Kaas- en Broodspel", „De Rattenvanger" en thans „Scheppingsdroom" publiceerde, alle breedvoerige werken van episch karakter. Wat hij daarnaast in proza en poëzie nog deed verschijnen, trok slechts voorbijgaande aandacht.

Het bijzondere en meest eigene van hem zijn deze epische gedichten. Scheppingsdroom, dat ontstond in den zomer en den herfst van '39, schijnt wel, wat de versvorming en poëtische uitdrukking betreft, geschreven te zijn in navolging, aan de hand bijna van Gorters Mei. Gorters gedicht is het hoogfeest der zinnelijke impressie, de weelderige neerslag der verrukking over Hollands land en licht en luchten; Mei is het blije, feestelijke orgel op een Hollandschen vreugdedag. Ondanks de idee en den geestelijken zin, die P. N. van Eyck in zijn jongste studie uit Gorters gedicht ontwikkelde, zal Mei steeds als een carillon van klanken en natuurverrukkingen en niet om zijn idee genoten worden. Het is deze onmiddellijkheid van indruk en uitbeelding, deze natuur- en werkelijkheidsnabijheid, die de auteur van Scheppingsdroom van Gorter heeft afgezien, terwijl hij anderzijds een puur fantastisch, aan alle werkelijkheid ontrukt gegeven behandelt. De onverzoenbaarheid dezer beide elementen doet zich aldoor storend gevoelen en geeft het gedicht iets tweeslachtigs en hybridisch. Bij Gorter wordt deze tweeslachtigheid van werkelijkheid en droom niet gevoeld, doordat hij beide harmonisch doet ineenvloeien, wat Mok niet gelukt is.

> Dan, met een korten tinkel aan de bel
> fietsten zij weg, de wielen rolden snel
> en suizend langs den hoogen akkerrand,
> het nikkel vlamde in den zonnebrand.

Verzen als deze, van zoo simpel beeldende kracht en zoo direkte expressie — en zoo staan er tallooze in Scheppingsdroom — konden door Gorter geschreven zijn. Het is Gorter tot in het kinderlijke, bijna hulpelooze, maar zeldzaam expressieve van rijm en metrum toe.

---

*) Scheppingsdroom door M. Mok. De Tijdstroom, Lochem. 1940. *f* 2.25 en *f* 2.90.

Deze verzen nu staan in het weidsche gedicht, dat den naam Scheppingsdroom draagt, een gedicht van kosmische afmeting en inspiratie, dat werkt met vizioenen op eeuwen en gigantische scheppingsfazen. Zoo klaar en beeldend als de vele kleine natuur- en levenstafreelen in dit gedicht, of het kleurige mijlpalen langs den weg waren, staan neergeplant, zoo vaag kosmisch en niet te ordenen staan de scheppingsvizies er doorheen verspreid. Dit geeft het dichtwerk dat karakter van tweeslachtigheid, van iets onbevredigends en onvereenigbaar. Ik heb het gedicht vele malen gelezen en ben telkens verrast door de vele treffende détail-schoonheden, doch de eigenlijke substantie, de ideëele inhoud gaat volkomen langs mij heen. Het lijkt onwerkelijk gefantaseer, dat zich te ver van het menschelijke verwijdert, zich te zeer vermeit in fantasmagoriëen om hevig te ontroeren.

Ziehier den opzet! In vier gedeelten ontwikkelt de dichter zijn concept, waarvan het eerste een jongen man opvoert, die zijn landelijke familie en omgeving verlaat om bij een oom in het winkelbedrijf te gaan. In het tweede deel beleeft hij tijdens een warmen zomernacht zijn scheppingsdroom. De wereldgeest spreekt hem toe en gaat hem bezielen. Hij wordt god en voelt zich vereenzelvigd met de scheppingskrachten. Tot in het derde gedeelte wordt die scheppingsdroom voortgezet en schouwt de knaap in geweldige vizioenen, in symbolen en verschijningen het worden en ontwikkelen der schepping, tot hij in het laatste deel weer als een gewoon menschenkind huiswaarts keert.

Dit pantheïstisch en een vage liefde verheerlijkend gedroom biedt te weinig houvast om van een geslaagd poëtisch avontuur te spreken. Geestverwanten zijn misschien in staat den dichter op deze overluchtsche tochten te volgen en hier van een grootsche verbeelding te spreken, op anderen maken deze gedeelten, twee en drie, den indruk van geschreven te zijn door een van alle realiteit losgeslagen fantasie, die zich bedwelmt aan quasi-grootsche, holle concepten en symbolen zonder veel zin of samenhang. Om het verschil tusschen de reëele détailkunst en de kosmische projecties van dit gedicht te beseffen leze men bijvoorbeeld deze beschrijving van het vertrek van den jongen man van huis: (De moeder en de knaap)

Zij stonden samen in het klein station,
de voeten op het grindige perron
onzeker tastend. Langs de witte lijn
der rails stoof gele zonneschijn
den einder tegemoet .....
..... Dan, met kort gehijg
stampte de stoomwagen voorbij; een twijg
van dampen bloeide opwaarts uit de pijp
en hing te zwerven aan de lucht. Een rijp
van stoom sloeg even op de beiden neer.

Bevreemd, eenzelvig vonden zij zich weer.
Hun kus werd in het donker deurgeklap
verplet. Dan zette zich de moeder schrap
en vond zijn jonge oogen voor de ruit.
Hun harten stroomden tot elkander uit,
en met den trein, wegglijdend door den dag
ging ook dat stroomen nu, dat niemand zag.

Daarnaast leze men deze passage, waar de knaap, zich èen voelend met en in de scheppende kracht, als een god ontwaakt.

Niet meer een lichaam dat de zwaartekracht
moet dulden, stond hij open naar den nacht.
Als door een prisma schoten door hem heen
de spectrumgolven, in hun branding scheen
hijzelf verijld tot louter gloed en kleur.
Hij was het lichtgetintel en de geur
der schepping, langzaam blies zijn ademtocht
het duister weg, en alles wat hij zocht,
de volheid van bestaan, de zoete pijn
van schepper en geschapene te zijn,
begon te leven, door zijn blik bestraald.

— — — — — — — — — — — — — —

Hij was een rotsblok van gedrongen kracht,
door nauwe spleten ritselde het zacht,
donker gemurmel van het onbekende,
dat hij, creëerend tot het licht moest zenden.

In min of meer gelijken trant gaat het vele honderden verzen door. Men moet, geloof ik, met het denken en voelen in monistische en pantheïstische categorieën vertrouwd zijn, om deze verzen als serieuze poëzie te kunnen genieten. Heel dit kosmische vertoon, dit uithalen in wereldwijde dimensies doet hol en volkomen onwerkelijk aan, vooral naast de zeer reëele werkelijkheden, de enge verhoudingen, waaruit deze knaap te voorschijn is getreden. Bij het afscheid zeide zijn moeder nog:

„Ik heb zoo juist je dingen klaar gelegd",

en onder de kamer, waar hij komt te wonen,

In de benedenruimte dreef zijn oom
een kleine winkelzaak, de lucht hing loom
en broeiend in het schemerig lokaal.
De wanden waren hoog, een arsenaal
van koopwaar stond in doozen opgetast.

En deze kruideniersleerling wordt tamelijk plotseling... een jonge god, die adem haalt.....

in eigen atmosfeer, zijn borst omspant
de wereldkom, hij voert zijn vlakke hand
dwars door de sterrennevelen en tooit
zich met de vuurjuweelen of verstrooit
hen rinkelend te gruizel door het ruim,
en veegt van zijn gelaat het melkwegschuim.

Als de scheppingsdroom is uitgedroomd en de jonge man weer huiswaarts keert, treedt onmiddellijk het oude realisme in:

Een oude man stond ergens voor een deur,
een kromme boer, de prikkelende geur,
die wolkte uit zijn pijp, woei naar de straat,
een warme, aan den menschelijken staat
ontloken toon. En elders liep een kip,
een langzaam schommelende witte stip,
over een erf.

Dit dualisme doemt, voor mijn gevoel, het gedicht tot mislukking. Zoo gelukkig als Mok is in het hanteeren van het Gorteriaansche vers bij het schilderen van nabije alledagstafreelen, zoo zeer zweeft hij in een holle ruimte, waar hij op cosmogenetisch avontuur uittrekt en zijn jongen god het scheppingsproces lijfelijk laat doormaken. Hiervoor leent zich dit zeer zintuigelijk geadapteerde vers niet nog afgezien daarvan, dat het ordeloos en willekeurig oproepen van scheppingsverbeeldingen den lezer plotseling voor een chaös plaatst, waarmee hij geen weg weet. Er is geen ordening in deze concepten, geen verhouding tot waarnemingen van menschelijke afmeting. Het „tat tvam asi", het „dat zijt gij", dat den droomenden knaap wordt toegefluisterd, of, met andere woorden, de verwantschap van al het geschapene kan in mystieke suggestie of religieuze extase misschien een heel, heel enkele maal door een uitverkorene benaderend worden aangevoeld, hier wordt het den lezer onvermoed voorgehouden onder omstandigheden, die het van alle wijding berooven. Heel die scheppingsbeleving schijnt mij bedolven onder een vloedgolf van tamelijk zinlooze verzen. Heel dit gedeelte is een eentonig en weinig zeggend uitstallen van scheppingsmomenten, zoo vaag en veraf, dat het geen medegevoel, geen bewondering, geen meetrillen wekt.

Mok heeft hier in tegenstelling met zijn vroegere gedichten naar een buitenmenschelijk en buitenwereldsch motief gegrepen en wellicht, juist om dit zijn lezers nader te brengen, deze nabije, primitieve versstructuur gekozen. Begin en einde van zijn lang gedicht zijn dan ook verrassend van heldere natuurnabijheid, doch als geheel is het gedicht een misgreep geworden.

Bernanos en het mysterie van het kwaad

door Dr. B. M. BOEREBACH.

Zelfs de oppervlakkige criticus heeft geen moeite om in de verschillende werken van Bernanos een gemeenschappelijke atmosfeer en een bij voortduring analoog onderwerp te ontdekken. Bernanos is een k a t h o l i e k schrijver. Voor den katholiek is er een vraagstuk, dat alle andere beheerscht: dat van de verlossing der wereld uit de almacht van het kwaad. Sinds Christus gestorven en herrezen is, is ieder ding op aarde i n w e z e n veranderd. Niets ìs meer, niets kàn meer zijn als te voren. En toch, wat aanschouwen wij? Een nimmer-aflatende reeks van immer dezelfde dwalingen en misdaden.

De mensch is er echter toe geroepen door dien schijn heen te zien. Hij heeft de zekerheid van een geestelijke werkelijkheid, die de werkelijkheid der zichtbare dingen oneindig te boven gaat. Hoewel velen voor die werkelijkheid blind blijven, bestaat zij niettemin en het is mogelijk haar tot op zekere hoogte zichtbaar te maken voor hen, wier blikken in goede trouw over het wereldgebeuren uitgaan. Voor de anderen voltrekt zich het wonder te vergeefs en zoo was het mogelijk, dat deze blinden, negentien eeuwen geleden, de dooden in Galilea en Judea zagen rondwandelen, zonder dat zij, in hun hardnekkigheid, hun boosheid lieten varen.

Christus nu is in Zijn Kerk nog immer op aarde aanwezig. M a n n e n v a n u i t v e r k i e z i n g hebben de macht ontvangen brood en wijn van substantie te veranderen en God zelf op het altaar te doen neerdalen; en wanneer zij den zondaar vergeving schenken, is het Christus' bloed zelf, dat over de hoofden der zondaren wordt uitgestort. Naast de priesters zijn er de heiligen, mannen en vrouwen, die reeds tijdens dit aardsche leven in Gods bijzondere intimiteit worden toegelaten. En ten slotte is er de eindelooze rij van z o n d a a r s : de menigte van hen, die van het waarachtig leven gescheiden zijn. Deze scheiding impliceert echter geenszins die van de ontzagwekkende spiritueele orde, waarin ieder mensch-zijn natuurlijkerwijze gedompeld is. Want wie aan God ontsnapt, valt noodzakelijk onder de heerschappij des duivels, die geest is als God. En zoo gebeurt het, dat zich onder een veelal alledaagschen schijn van onbewogen leven een ontzagwekkend duel, rond onze zielen, voltrekt, een duel, aangebonden tusschen onzichtbare machten, de strijd, waarvan St. Paulus spreekt en die de eenige strijd is in deze wereld.

In deze bovenzinnelijke wereld nu bewegen zich Bernanos en zijn helden.

Men kan zich afvragen, of het wel aan den romanschrijver behoort deze wereld te exploreeren en te beschrijven. Een polemiek, welke mij even ijdel schijnt als die, welke er in de zeventiende eeuw ongelukkigerwijze toe leidde le merveilleux chrétien uit de dichtkunst te bannen. Het eenige, dat men het recht heeft van een romancier te eischen is, dat hij de werkelijkheid tot uitdrukking brengt, zooals hij ze ziet. En als hij, zooals een Bernanos, of een Malègue, de gave ontvangen heeft om de siddering des geestes onder den sluier des vleesches zicht- en tastbaar te maken, is het deze siddering en niets anders, die hij verplicht is ons voor oogen te houden. Het is mogelijk, dat zulk een visie ontsteltenis bij den lezer wekt. Zulks is zelfs normaal. De groote massa der christenen toch schijnt in onze dagen zelfs den zin voor het bovennatuurlijke verloren te hebben. Zij herhaalt iederen dag bepaalde gebeds-formules, aanhoort iederen Zondag bepaalde waarheden, is toeschouwer bij anderer daden of stelt er zelf, die, wanneer zij waarlijk en waarachtig gesteld werden, in staat zouden zijn het nederigste leven in een haard van vuur om te scheppen.

BERNANOS

Nu de roman in onze dagen tot een der meest krachtdadige middelen is geworden om de menschelijke medebroeders toe te spreken, mag een schrijver zich er niet van onthouden hun datgene te toonen, waarvan zij het gezicht wellicht liever ontwijken. Ik zeg niet, dat zulk een houding geen gevaren meebrengt. Geen waarheid vereischt een méér kiesche manipulatie dan de bovennatuurlijke. In geen domein der menschelijke schepping valt bedrog — ook zelfbedrog — méér te vreezen.

* * *

Het eerste ding, dat men dan ook van een romanschrijver als Bernanos mag eischen, is een absolute oprechtheid. In dit

opzicht laat de schrijver ons geen twijfel. Zijn stijl bedriegt niet. Bernanos spreekt slechts over hetgeen hij *kent*. Heel zijn werk werd tot een getuigenis. Het is aan ons die goed te verstaan. Een romancier getuigt slechts *indirect voor zichzelven* en wanneer wij met een katholiek romanschrijver te doen hebben, is het immer aanmatigend om uit, wat hij *schrijft of beschrijft*, te concludeeren tot wat hij *is*. Toch is een werk van waarde altijd een getuigenis in dèzen zin, dat het ons het resultaat van een ervaring mededeelt. En naarmate de ervaring overtuigender is, is de getuigenis van meer waarde. Het is voldoende van de geringste uitspraak van een Bernanos kennis te maken om zich vol vertrouwen aan de zijne over te geven.

Een tweede gevaar, dat een katholiek schrijver als Bernanos bedreigt, is van subtielen aard, het is dat van de *illusie*. Men kent de zorg, die de Kerk aan den dag legt, waar het betreft zich voor valsche denkbeelden te hoeden en er de geloovigen voor te bewaren. Immers de vrees bestaat, dat het bovennatuurlijke, verwikkeld in een roman-fictie, de ergste *waandenkbeelden* doet geboren worden. Ik zou niet durven beweren, dat Bernanos bij de groote taak, die hij zich stelt, immer onberispelijk en vlekkeloos uitgaat. Het is zelfs mogelijk, dat er een zeker latent manicheïsme als een onderstroom door zijn werk — of sommige zijner werken — gaat en het zou een gemakkelijke taak zijn hem in dit opzicht een Claudel tegenover te stellen. Maar zijn wij er bij alle vermoedens zoo zeker van hier geen vergissing te begaan? In ieder geval is het zeker, dat men er grootelijks verkeerd aan zou doen van een romancier te eischen, wat hij niet kan — en niet behoort — te geven: een *doctrine*, een *leerstellig geheel*. De werkelijkheid, welke hij ons toont, wordt nu eenmaal gerefracteerd door zijn temperament en zijn karakter. Bernanos wordt, evenals Mauriac, maar op veel intenser en essentiëeler wijze dan deze laatste, *doorspookt van het probleem van het kwaad*. De figuren, die hij ten tooneele voert, zelfs diegene, ten opzichte waarvan men geneigd zou zijn van heiligheid te spreken, zijn niet alleen ten prooi aan verschrikkelijke uitwendige tegenstrijdigheden, maar ook aan een afschuwelijk innerlijk lijden. Hun overwinning is nooit eclatant en wordt nooit in vreedzaamheid behaald, zij is altijd getourmenteerd. Ieder hunner heeft een enorm-zwaren last te torsen om uiteindelijk tot het licht te komen. Het is ongetwijfeld eerst de last van hun zondig vleesch, zooals zulks ook bij de helden van Mauriac het geval is. Toch zijn de bekoringen, die Bernanos' figuren overvallen, veelal van een andere orde dan die des vleesches. Het is veelal de geest van den mensch zelven, die zich te ontoereikend en te zwak toont om God te dragen.

Zonder twijfel is geen romancier er minder dan Bernanos toe geneigd om het feit der menschwording van Christus te vergeten of te minimiseeren. Lichamelijke ziekten en ellenden nemen een

zeer groote plaats in Bernanos' werk in. De Abbé Donissan lijdt aan een borst-angina, de abbé Chevance gaat in l'*Imposture*, in langzaam zieltogen, ten onder; in *la Joie* wordt de abbé Cénabre door krankzinnigheid aangegrepen en wij zijn aanwezig bij het langzaam voortschrijden van de schrikbarende kwaal; in het *Journal d'un Curé de compagne*, ten slotte, speelt de maagkanker van den pastoor van Ambricourt een kapitale rol. Maar als het vleesch als een flard van een omhulsel is, waarvan de physieke staat niet zonder een geheimvol verband is met de zwakheden des geestes, het openbaart zich in Bernanos' werken toch weinig als de prikkel, die den mensch van God afhoudt.

Men kan zeggen, dat het bij de meesten van Bernanos' helden reeds *overwonnen* is. En niet het vleesch sleept dan ook den ondergang des geestes mee, het zijn veeleer de diepe beroeringen, het is de diepe bewogenheid der ziel, die het vleesch verscheurt, het uitput en het doodt. De Abbé Cénabre is geen bedrieger, omdat hij zijn geestesvermogens ziet gestoord, maar hij komt tot krankzinnigheid, omdat hij een bedrieger is. En eenzelfde proces voltrekt zich bij de anderen. Het geestelijke domineert in zóó hooge mate het vleeschelijke en zinnelijke bij Bernanos, dat het vleesch nimmer als een obstakel aan den dag treedt, maar veeleer als een slecht dienaar, dien men zonder ophouden sommeert zijn taak te volvoeren of te verdwijnen. En daarin ligt wel een der grootste — wellicht de eerste — der oorspronkelijke opvattingen van dezen schrijver. Hij staat daardoor veel dichter bij de Middeleeuwen dan bij den huidigen tijd, waarin de mensch tot zulk een dwaze *vergoding van het vleesch* is gekomen. Hij roept ons de waarheid in het geheugen terug, — of liever nog, hij hamert ze in onzen geest in —, dat ware, waarachtige strijd slechts geleverd wordt in het domein van den roemrijken geest. En zulks herinnert mij Rimbaud's woord: „Le combat spirituel est plus dur que la bataille d'hommes. Le sang séché fume sur ma face."

* * *

En hierin ligt inderdaad het zwaartepunt van ieder menschenleven. Om welke reden anders is Bernanos er bij voorkeur op uit *het geheim der priesterzielen* te peilen, zoo niet omdat de priester, bij uitstek en wezenlijk, de drager Gods onder ons is?

Hij mag een onwaardige zijn, zooals Cénabre; hij mag een valsche priester zijn zooals het meisje, dat in *Un Crime* den pastoor van Mégère heeft gedood, om daarna zijn priesterlijke kleedij aan te nemen, en zich dan voor hem te doen doorgaan, hij blijft niettemin de man Gods; hetzij hij God van zich afstoot, zooals een Cénabre, (die er ondanks alles niet in slaagt de sacerdotale zalving van zijn handen te wisschen, terwijl hij vervolgd wordt tot in zijn laatste schuiloord èn door Chevance èn door

Chantal de Clergerie); hetzij hij, zooals de heldin van Un Crime, in den schoot van het ergste bedrog, zich op ondoorgrondelijke wijze voelt aangegrepen door de geheimenis van de rol, die hij op zich nam. Als men de boeken van Bernanos onder een enkelen titel zou willen scharen, zou deze moeten zijn: het mysterie van den priester. Een mysterie, dat aantrekt en afstoot, een voorwerp van ergernis en een steen van aanstoot en tegenspraak tegelijk, en niettemin het mysterie van onze redding en ons heil zelve.

* * *

Dit mysterie treedt met een verschrikkelijke en machtig-schoone evidentie in het Journal d'un Curé de compagne aan den dag. En daarom mag dit boek als samenvatting van alle andere gelden en gaat ze deze, in zekeren zin, te boven. Hier komt de man, die door God gekozen werd om den schrikwekkenden last van het priesterschap te dragen uit de heffe des volks voort. Hij is geen zoon van burgers, boeren of arbeiders, hij behoort tot degenen, die geen enkelen maatschappelijken stand schijnen te vertegenwoordigen. Hij heeft van de bedelaarsfamilie, waaruit hij voortkomt, zware lichamelijke gebreken geërfd, waaraan hij op jongen leeftijd reeds zal ten offer vallen. Maar deze man, die van niets tot priester is gemaakt, geeft zich méér en beter dan ieder ander rekenschap van de ontzagwekkende eer, waartoe de priester geroepen wordt en hij beseft, dat hij uit zichzelven niets is en door God tot alles in staat is. Deze zieke jongeman wordt aan het hoofd van een parochie geplaatst. Een plattelandsparochie, die zich in niets onderscheidt van andere soortgelijke. Echter was het niet Bernanos' bedoeling ons, bij monde van zijn held, van diens dagelijksche bediening op de hoogte te stellen. De beschouwing van het alledaagsche bestaan van een dorpspastoor moge andere pennen — als bijvoorbeeld die van een Georges Fonsegrive — ooit bekoord hebben, zulk een onderwerp zou een Bernanos nimmer vermogen aan te trekken. Zeker is het waar, dat de pastoor van Torcy, wiens gesprekken een deel van het boek vullen, een parochie-hoofd is, dat ons van tijd tot tijd de resultaten van zijn ervaringen mededeelt. Maar deze zelfde priester is ook, onder de ruwe schors van den Vlaamschen boer, een mysticus; één diergenen, die den zin en de gewoonte tot bevelen in zich dragen. Hij vermag daartegen niets en de nederigheid in hem wordt door zijn houding niet gekwetst. De Kerk heeft leiders noodig, zooals zij ook behoefte aan soldaten heeft.

De pastoor van Ambricourt, de held van het boek, is geen leider, hij is een eenvoudig soldaat. Niet één diergenen, welke trouw en slaafs een consigne uitvoeren en hun levensvoor geduldig en lijdzaam trekken, tot aan hun dood. Hij is geboren om zich, alléén, uit de voorkomende moeilijkheden te redden onder verguizing van alle gevaar, daaraan verbonden. En de pastoor

van Torcy legt zijn vurige *temperament* geen teugel aan: hij houdt van onstuimige naturen. De jonge pastoor doet in menig opzicht denken aan zijn vriend, een ouden ongeloovigen dokter, die bijna geheel zijn clientèle verloor, maar die niettemin voortgaat de armen „pro Deo" te verzorgen. Ofwel, dergelijke naturen vinden God en schenkenk zich dan geheel en al aan Hem weg, tot in de heiligheid; ofwel zij wenden zich om onnaspeurlijke redenen van Hem af en dan blijft haar geen andere uitweg over dan wanhoop. (En zoo valt ook de groote plaats, die de zelfmoord in Bernanos' boeken inneemt, te verklaren.)

* * *

In werkelijkheid bewegen zich bijna alle Bernanos-figuren een goed deel van hun leven aan de grens der wanhoop. Die wanhoop is als een duizelingwekkende afgrond, aan hun voeten geopend en waarin zij bij welhaast elken stap dreigen af te glijden, hadden zij niet de ondersteuning der genade. En hiermee raken wij aan de groote bekommernis, die heel Bernanos' werk vervult.

Deze onderliggende afgrond geeft aan alles, wat hij schrijft, een ondoorgrondelijke diepte en een vreemde resonantie. Waar de schrijver ook klopt, weerklinkt de echo van een onheilspellende holte onder zijn vinger. Dat nièt, verborgen in het diepst van hunne harten, dat ons aantrekt en dat zoovele van zijn helden doet wankelen als dronken lieden, is het kwaad zelf. Niet een kwaad, vervat in den vorm van deze of gene nauwkeurig gedefinieerde en gecatalogiseerde zonde, maar het essentieele kwaad, d.i. wat in ieder schepsel de scheiding legt tusschen hetzelve en den Schepper. Er staat geschreven, dat de eene afgrond den anderen inroept. Aan den afgrond van beneden beantwoordt inderdaad de afgrond van boven. En daarom dwingen de figuren van Bernanos, die het dichtst bij de heiligheid staan, er het kwaad welhaast onweerstaanbaar toe om uit zijn schuilhoeken naar buiten te treden. Zij openbaren het aan zichzelve en verplichten het zijn waar gezicht te toonen. Dat kan geschieden tot welzijn of tot ondergang der zondaars, al naar God zulks beslist. Zeer dikwijls bereikt de mensch niets, althans voorzoover wij kunnen beoordeelen in het vage licht van den aardschen schijn. Zoo schijnt het ons toe, alsof de tusschenkomst van den abbé Chevance, in de *Imposture*, van welhaast geenerlei voordeel voor den abbé Cénabre geweest is. Tenzij het laatste woord, dat deze spreekt, als hij zich voor het lijk van Chantal bevindt, alvorens in krankzinnigheid ten onder te gaan, het teeken zijner verlossing mag heeten. Zoo kan men zich ook afvragen, waartoe de lange, vriendschappelijke gesprekken van den pastoor van Torcy met dokter Delbende gediend hebben. En eveneens ontkomen wij niet geheel aan den indruk, dat de medicus uit Lille, waartoe de pastoor van Ambricourt zich bij vergissing wendt, niet van den zelfmoord zal teruggehouden worden door de woorden van den

pastoor, die hem op grond van vroegere vriendschap worden toegesproken. Verder is er Chontal, de dochter van den graaf. Wat verkrijgt de pastoor van hààr? Al deze vragen dringen zich aan ons op. Niet alleen bewoont wanhoop het meerendeel dezer zielen, maar wat méér is, het is, alsof vele harer zich op een weg bevinden, waarvan niets haar nog vermag terug te brengen.

* * *

Om van deze opvatting tot het jansenistisch standpunt te komen, zou één stap voldoende zijn. Is die stap werkelijk ergens door den schrijver overschreden? Wij gelooven het niet, hoewel alles hier geschiedt, alsof de jansenistische praedestinatie de weergave der werkelijkheid zou zijn. Bernanos herinnert ons bij voortduring aan het bestaan der verborgen wegen Gods. Van die wegen blijft de mensch onwetend. Zelfs de heiligste. Wat Bernanos echter in een schril licht bedoeld te plaatsen, is onze eigen onmacht. Men mag zich niet ergeren over deze mislukkingen, die wellicht slechts schijnbaar zijn. De meest authentieke geschiedenis van het geestelijk wereldgebeuren is er immers vervuld van. Waarom dan gewild, dat een romancier een meer optimistische kijk op de dingen heeft? Opdat wij ons vertrouwen in de goddelijke barmhartigheid bewaren, is het voldoende, dat God er, al zij het slechts éénmaal, in toestemt om zich van het deerniswekkend werktuig, dat wij zijn, te bedienen. En dàt nu overkomt den pastoor van Ambricourt in zijn betrekking tot de gravin. Ik ken niets roerenders, niets verheveners dan het gesprek tusschen den armen priester en die voorname, hoovaardige en hardnekkig van God afgekeerde dame. Zij bewaart een geheim in haar hart. Een geheim, dat haar niet slechts van haar man en haar dochter, maar ook van God zelven gescheiden houdt. Zij heeft nimmer aanvaard. Slechts de wanhoop, door den dood van haar eenigen zoon in haar ziel wakker geroepen, houdt haar leven nog staande — het kan immers gebeuren, dat men lang van een wanhoop leeft, zooals men ook zeker is eraan te sterven — en beneemt haar iedere mogelijkheid tot vergiffenis ten opzichte van anderen. Die wanhoop en die stille haat is hààr ding, dat zij angstvallig in haar hart bewaart en voedt, als een gestolen schat. Maar de priester verplicht haar het hart te openen. (Onmogelijk bij dit tooneel niet die andere machtige scène uit de Otage van Claudel op te roepen, waartoe Bernanos ons trouwens zelf uitnoodigt.)

En later, wanneer de stervende pastoor van Ambricourt een laatste toevluchtsoord bij zijn ouden seminarie-vriend zoekt, als zijn kwaal het hem op een gegeven oogenblik onmogelijk maakt een voet verder te gaan, ontmoet hij daar diens maîtresse, een eenvoudige vrouw, die het kwaad niet gewild heeft en het veeleer passief ondergaat. Tusschen den priester, die sterven gaat, en dit meisje uit het volk, ontspint zich dan de meest aangrijpende samenspraak. Wij ontmoeten hier een schepsel te méér, dat, zelfs

in den schoot der zonde, niet door God verlaten wordt. Zij spreekt zich uit en zij wordt begrepen; zij aanhoort en begrijpt. Het is waar, dat wij de uiteindelijke ontknooping van deze tragische en deerniswekkende situatie niet kennen. Wij hebben echter de bijna volkomen zekerheid, dat er aan den toestand een einde zal komen en dat op het oogenblik, waarop de pastoor van Ambricourt uit het leven heengaat, hij twee andere zielen heeft gered. Alsof hij slechts daarvoor op de aarde was geweest. Zijn laatste woorden, waarin Bernanos zonder twijfel den dieperen zin van zijn boek tot uitdrukking heeft willen doen komen, zijn van een wonderen klank: A l l e s i s g e n a d e. Tout est grâce. Niets is verder verwijderd, men ziet het, van het Jansenisme. Alles is genade en wellicht niet minder de dood van dokter Delbende dan die van de gravin in den nacht, die volgde op haar verzoening met God. Alles is genade, zelfs onze menschelijke nederlagen en mislukkingen, zelfs de vijandigheid van de afgestompte parochie tegenover zijn pastoor, en vooral dat lange, heldhaftig gedragen lijden, zij het ook gepaard aan oogenblikkelijke zwakheden. Alles is genade, zelfs de dood, — in schijn de meest deerniswekkende, die denkbaar is, — van een man, die in zijn volle jeugd moet heengaan, terwijl hij nauwelijks weet, wat jeugd is. Toch heeft ook hij zijn oogenblik van roem gekend, als hij op den weg naar Mézergues, M. Olivier, ontmoet heeft. Eenige oogenblikken slechts, maar lang genoeg om den pastoor te beletten te sterven zonder een bezinning op de grootte van het offer, dat de mensch gewoonlijk brengt in de scheiding van dit leven. En dat korte oogenblik van intens menschelijk geluk, den pastoor onverwachts geschonken, vormt een der meest pathetische plaatsen uit het boek.

Onmogelijk alle rijkdommen te roemen, die dit boek in zoo overmatig getal inhoudt; rijkdommen in bonte warreling op het papier geworpen, zonder dat men ook maar éénmaal vermoeden kan, waartoe deze onderscheiden gebeurlijkheden en gedachten ons voeren. Hier valt overigens geen tekortkoming in te zien, immers wij lezen een J o u r n a l i n t i m e. In waarheid is Bernanos de volmaaktheid, waartoe hij in staat is, nooit dichter nabijgekomen dan in dit grootsche werk. Een wat getourmenteerde volmaaktheid, die de natuur soms geweld aandoet, maar waarvan wij moeten wenschen, dat vele christenen zich er aan zullen voeden, als zij niet willen, dat het zout der aarde, mede door hun toedoen, zijn smaak verliest.

A. C. W. Staring 1840-1940

door PIERRE VAN VALKENHOFF.

A. C. W. Staring behoort tot de weinige Nederlandse dichters die slechts in beperkte kring genoten worden, maar daar dan ook hoog worden geschat en gewaardeerd. In hun bibliotheek behoort het handzame deeltje G e d i c h t e n v a n A. C. W. S t a r i n g, m e t e e n e i n l e i d i n g v a n N i c o l a a s B e e t s tot de meest gelezen boeken; niet zelden vertoeft het weken op hun schrijftafel of vergezelt het hun in jaszak op reis in trein en bus. Zij kennen het in omvang beperkte oeuvre vcan den Geldersman vrijwel van buiten, maar vinden er een steeds weer gesmaakt genoegen in de geliefde regels over te lezen, teneinde opnieuw het eigene en bijzondere dezer kunst te ondergaan. Staring verveelt hen nooit. Zijn jongleren wordt door hen bewonderd, in zijn begrenzing erkennen zij het meesterschap, en wie er hen van tracht te overtuigen dat het hogere slechts zelden door den heer van de Wildenborch bereikt is, die wijzen zij er op, dat hij, geen adelaarsvlucht bezittend, in het gebodene het volmaakte op zeer gelukkige wijze heeft nagestreefd. Kortom er is een Staring-kring zoals er een Huygens-kring bestaat, waarbij het weinig verwondering zal baren, dat de bewonderaars van den enen niet zelden ook den anderen tot hun meestgeliefde auteurs rekenen. Voor wie beider werk ook maar enigermate kent is dat wel begrijpelijk, omdat het alle twee mensen zijn van gelijke allure en geestesrichting, zij het dan niet van gelijke geestelijke standing. Het is niet toevallig dat in de genoemde uitgave P u n t d i c h t e n met een spreuk van Huygens worden ingeleid, want voor wie gewend is aan de toon der K o r e n b l o e m e n zullen niet zelden Starings G e d i c h t e n accoorden bezitten, welke in vele opzichten aan de Nederlandse verzen van den heer van Zuylichem herinneren. Dit sluit niet uit dat Starings originaliteit boven alle twijfel verheven is. Zeker was hij in de Europese als Nederlandse literatuur zijner en vroeger dagen goed belezen, bovendien bleek hij een navolger van Wieland, en niet zelden ook verwees hij zelf naar ten voorbeeld genomen poëten; maar toch hij bleef overal en altijd zichzelf. Zijn werk bezit accenten die slechts bij hem worden aangetroffen en zijn oeuvre dan ook onmiddellijk doen herkennen, omdat zij er zowel de eigen als boventonen aan verlenen.

CHR. W. STARING

Het is gewenst in verband met het laatste, Beets' bekende uitspraak aan te halen, dat Starings verzen geen muziek om van het blad te spelen zijn. Als Huygens is hij een poeët waarmee men geruime tijd moet omgaan alvorens hij tot binnentreden noodt, want hoe hoffelijk ook is hij in het kiezen van zijn gezelschap uitermate zorgvuldig. Waar de zeventiende-eeuwer

schrijft dat het zijn goed recht is gelezen te worden zoals het hem lust, daar dicht de negentiende-eeuwer in zijn Duisterheid:

Krijn las, en zei', zoo tusschen waken
En dutten in: „dat-kon-wel-klaarder zijn!"
Voor die half slapen, lieve Krijn,
Kan 't een, die droomt, slechts duidelijk maken.

Van halfslaperig dromen moest de hereboer niets hebben. Met beide voeten vast op de grond staand, ging hem de realiteit boven iedere fantasie, en zag hij de geschiedenis als een spiegel voor de toekomst. Vloeit het ook uit zijn beperktheid voort, dat hij zich bij het laatste uitsluitend tot Gelderland bepaalde? Gedeeltelijk is dit onmiskenbaar, maar tegelijkertijd moet hier sprake zijn van een liefde voor zijn geboortegrond, die toch weer niet zo specifiek provinciaal was, of hij wist dat voor het nationale de uitdrukking Nederlands boven Hollands te verkiezen was. Evenwel het is — om het zo uit te drukken — Gelders wat bij hem de klok slaat en zijn:

Ik ben uit Geldersch bloed!
Opregt is mijn gemoed;
Aan eenvoud heb ik lust;
Met pracht en weeld komt zorg;
Genoegzaamheid baart rust,

slotcouplet van Een Geldersch Lied, kan men dan ook daarom zijn devies heten. Doch er is meer in deze regels dan alleen het Gelderse. Er blijkt uit hoe de dichter de eerlijkheid en de eenvoudigheid boven alles verkoos en daarbij vooral een vastgevende genoegzaamheid nastreefde, wat bij den Horatiuskenner weinig verbazen zal. Zij is hem ook vrijwel steeds ten deel gevallen, want zelden of nooit werd hij in zijn Wildenborgse blijde eenzaamheid gestoord. Hij had er een zeer gelukkig familieleven, terwijl hij zich verder geheel wijden kon aan de uitvoering zijner landbouwkundige plannen, waarop hij met name wees toen hij de beperkte omvang zijner Gedichten wou verklaren. Zijn leven wordt gekenmerkt door de zelfde rust als aan die tijden eigen, met dit verschil dat hij na zijn jeugd zonder aarzeling eigen wegen ging en zich niet als zijn tijdgenoten liet meevoeren. In dit opzicht was hij zo koppig in het goede als De hoofdige Boer in het verkeerde, omdat hij besefte dat hetgeen hij bood eigen was en mede daarom van groter betekenis dan al het andere dat hij in zijn omgeving leerde kennen. Overschatte hij zich niet, hij was zich wel van eigen waarde bewust en liet dan ook niet na dit — terecht — ter bestemder plaatse te doen doorschemeren.

*   *   *

Dikwijls is Starings werk geroemd om de eruit sprekende geestigheid, keurigheid, voornaamheid en koddigheid, en inderdaad voor wie zijn oeuvre nagaat liggen de stalen daarvan voor het grijpen. Men leze bijv. het laatste hierbovengenoemde gedicht en erkenne dan onder meer de koddigheid die uit de volgende predikant-woorden spreekt.

„Mijn Vrienden, in mijn prillen tijd,
Ten herder van dit oord gewijd,
Zwom ik, met onbezweken trouw,
Mijn kudde voor, naar 't kerkgebouw.
Ook heden nog, hoe grijs van kin,
Schoot ik getroost den slibkuil in;
Maar 't wil niet meer, en blijft het dus,
Zoo heet ik ras emeritus.
Met droogen hoest en jicht bezocht,
Verlaat mij kracht en ademtogt.
Nog tweemaal als vandaag doorweekt
Eilaas, dan heb ik uitgepreekt!

Een Brug, op 't smalste, naast de voord,
Uit planken van 't geringste soort,
Ziet daar mijn wensch! Vergeet toch niet,
Wat ge in dien poel al schoenen liet!
Denkt aan uw kostlijk zondagsgoed,
Bedorven door dien moddervloed!
Ligt vindt gij, eer het werk verjaart,
Uw voorschot dubbel ingespaard;
En ik behoef dan baai noch drop,
En luik weêr als een arend op!"

De aangehaalde regels zijn zeker niet de beste door Staring geschrevene, maar toch hoe nemen zij den goedwilligen — of beter, gelijk hij hem zelf noemde, den toegevenden — lezer voor zich in. 's Mans woord is meer dan gevat en geeft blijk van fijne en — hoe goed! — toegepaste mensenkennis.

Vergeet toch niet,
Wat ge in dien poel al schoenen liet!
Denkt aan uw kostelijk zondagsgoed,
Bedorven door dien moddervloed!

klinkt het den Almensen gelovigen tegen, en men kan ervan op aan dat dit meer indruk maakte dan welke andere reden van den eerwaarden spreker ook.

Het valt licht vele soortgelijke trekjes bij Staring te vinden. Men hoeft er de Gedichten maar op na te slaan om op vrijwel iedere pagina dergelijke proeven van speels vernuft aan te kunnen strepen. Men denke bijv. aan het begin van De Leerling van Pankrates en aan het voortreffelijk schilderende De twee Bultenaars; men herinnere zich het geestige De Verjongings-cuur en het niet minder charmante Marco; maar vooral sla men er de Jaromir-cyclus op na om Staring in zijn beste kunnen te bewonderen. Evenwel niet alleen de Verhalen leveren stof daarvoor te over, ook het Mengeldicht als de Zangstukken en de Kleine Liederen om nog te zwijgen van de Puntdichten, stellen in dit opzicht niet teleur. Evenwel in de laatste afdelingen komt ook een andere dichter dan alleen de verhaler aan de beurt. Daarin treft bijv. het roerende Aan de Eenvoudigheid en het persoonlijke Herdenking. Gij wordt er ook geboeid door het frisse De Min en Aan mijne Dennen waardoor de gever van den buiten vaart. Het zangstuk Ariadne zal uw bewondering voor den dichter Staring zeker niet doen afnemen, en wanneer gij bij de Kleine Liederen weer hebt verwijld bij de voortreffelijke Zefir en Chloris, Meizang, Lentezang en Oogstlied — om hiermede te volstaan —, dan zult gij het waarlijk niet meer als een noodzakelijkheid ervaren ook nog in de niet geringste afdeling Puntdichten naar andere bewijzen voor Starings dichterschap te zoeken. Laat hier dan ook slechts één proeve voldoen, n.l. de Meizang.

'T Is Lente! Lente!
Het feestgeschal
Van „Lente! Lente!"
Klinke overal.

Hoe geurt de wasem
Der berkenspruit!
Hoe zacht is de asem
Van 't vriendlijk Zuid!

De bijtjes dragen
Weêr honig aan;
De tortels klagen;
De wachtels slaan.

In weide en dreven —
  In vliet en poel —
Zwiert vrolijk leven —
  Is blij gewoel.

Was 't meerder weelde
  Dan lentevreugd,
Die Adam streelde,
  In Edens jeugd?

Of breidde de aarde,
  Toen de Eerste Bruid
Haar Bruidkrans gaarde
  Zich schooner uit?

Voor wie poëzie heeft leren verstaan is hier een geroepene aan het woord. Zeker deze dichtkunst is niet groots, maar de kleinheid ervan hangt samen met haar fijnheid. Bezie het geheel en bestudeer het détail om te ervaren hoe Staring hier slaagde, om het algemene aan het bijzondere te doen huwen. De zo voortreffelijk uitgedrukte vreugde in het begin vindt haar climax in de mooie verzen van het einde, waarbij het niet ondienstig is, op te merken welke verschillen er bestaan in toon en kleur, gelijk uit het tegenstellend gebruik van uitroep- en vraagtekens te duidelijker blijken kan. Het is bij Staring noodzakelijk op zulke en andere kleinigheden terdege te letten. Wie één facet van zijn kunst mist vindt de straling ervan dof, maar daarom komt het er ook sterk op aan zijn scheppingen van alle kanten te bezien. Hij is de kunstenaar van het détail en vraagt juist daarom aandacht voor zaken, welke hier te groter betekenis krijgen, naarmate men ze beter in deze omgeving heeft leren waarderen.

Men bedenke evenwel bij dit alles dat Starings poëzie er ene van zeer bijzondere soort is, omdat zij — enkele uitzonderingen daargelaten — vrijwel altijd op het cerebrale gebouwd en niet uit de inspiratie gegroeid blijkt. Men kan zelfs spreken van een samenwerking tussen cerebraliteit en inspiratie, en dan denkend aan zijn warm intellectualisme, met name op zijn P u n t d i c h t e n wijzen. Zijn poëzie is arbeid en hij laat dan ook niet na er den lezer op te wijzen welke materialen hij voor zijn bouwwerken gebruikt. Zijn gebied is dat van het betekenisvolle keurige, en zijn verzen vormen dan ook de eindresultaten van een meestervol beschavings- en herscheppingsproces. De degelijkheid dezer kunst staat daarmee in nauw verband, en vormt met zijn eigen toon en de geroemde keurigheid de hoofdkenmerken van het hele oeuvre. Het ontgaat den goeden lezer daarbij niet dat het steeds verbeteren van Staring niet gelijk te stellen valt met het P o l ij s t e n dat hij zelf in zijn dusgenoemd puntdicht hekelde. Als verfoeier van de huurknol rijdt hij met zwier een eigen paard, dat hij kan doen stappen naargelang hij zelf wil. Zijn corrigeren is een nauwgezet vervolmaken, en vanaf zijn jeugd gewend ook de ogenschijnlijk onbetekenendste kleinigheden naar hun waarde te schatten, kan het geen verbazing wekken hem te zien trachten het geheel schoner te doen zijn door de delen beter te maken. Dat dit geduld eist, het hoeft geen betoog; dat hij een enkele keer zijn doel wel eens voorbijschiet, niemand die het hem kwalijk neemt zo hij zich het spreekwoord van de uitzondering en de regel herinnert; maar dat hij ook daarom moeite van zijn lezer vorderen mag die althans in enige verhouding staat tot de door hem eraan geschonken arbeid valt te begrijpen. De toegevendheid die hij verzoekt, heeft vooral hierop betrekking, want wel beseffend dat populariteit hem nooit ten deel zou vallen wilde hij het toch de kleine kring van ingewijden zo aangenaam mogelijk maken. Het is daarom dat hij zo dikwijls met zijn lezer causeert. Hij zit tegenover hem, spreekt hem toe, en legt hem vragen voor waarop hij zelf onmiddellijk het antwoord geeft. Met Staring is men nooit alleen. Men voelt zich opgenomen in de Wildenborgse cercle, en terwijl men de behaaglijk aandoende warmte daarvan met vreugde ervaart, schenkt zijn poëzie tegelijkertijd het

bijzondere genoegen met iemand in aanraking te komen, die hoezeer hij ook het binenkamers verblijven op prijs stelt, toch voor alles een man van den buiten is. Staring is fris en kerngezond, hij heeft een open als eerlijk gezicht, en de kennismaking met hem ervaart men dan ook als een wezenlijke verrijking. Zijn rustige patriarchale figuur wekt vertrouwen, en de aristocratie zijns geestes doet de gedachte aan over-bezadigdheid snel verdwijnen. Kortom de gastheer is meer dan beminnelijk en gij voelt allengs in U een bewondering rijzen, omdat deze eenvoudige man zijn bijzonderheid wel kent maar er zich niet op verheft. Vandaar dat Staring als mens ook altijd meevalt. Kan het zijn dat zijn verdraagzaamheid zich niet zover en in dier voege uitstrekt als wij het heden ten dage zouden wensen, voor zijn tijd is hij een verschijning waarnaar men met respect opziet.

* * *

Er zijn weinig Nederlandse dichters bij wie een zo grote harmonie tussen leven en werk bestaat als dat het geval is bij A. C. W. Staring. De karakteristiek zijner persoonlijkheid komt overeen met het grondbeeld van zijn oeuvre, waartoe men naast zijn G e d i c h t e n ook zijn B r i e v e n en S c h e t s e n rekenen kan, maar waarmee men niet moet verbinden de volkomen mislukte K l e i n e V e r h a l e n in proza, door dezen toch zo uitermate critischen mens op een onbewaakt ogenblik uitgegeven. Uit dit alles rijst Staring op als de man gelijk wij hem trachten te schetsen: een buitenman maar tegelijkertijd héér van de Wildenborch, een aristocraat van de geest maar daarom niet minder eenvoudig, een landbouwkundige maar ook een d i c h t e r. Het is goed het laatste woord te benadrukken, want ook al is het heden niet meer nodig zijn poëzie te verdedigen tegen bepaalde opvattingen, die hoewel zij — merkwaardigerwijze — voor een deel van vroegere bewonderaars stammen toch tot verkeerde conclusies leiden, het kan toch geen kwaad hier andermaal vast te stellen dat hij inderdaad een d i c h t e r is, die al behoort hij niet tot de eerste rangsfiguren toch tot de goede middelsoort gerekend worden moet. Rekende Conrad Busken Huel enkele zijner beste verzen tot de orde der klassieke poëzie, nam Dirk Coster twee zijner gedichten in D e N e d e r l a n d s c h e P o ë z i e i n h o n d e r d V e r z e n op, hij moet toch wijken voor de vele figuren die hem in artisticiteit overtreffen of hem in grootheid achter zich laten. Men doet geen afbreuk aan zijn verdiensten met dit op te merken, want op zijn eigen plan neemt hij een zo vooraanstaande plaats in dat hij de hand kan reiken aan den Secretaris van den Stedendwinger, die toch behoort tot de voornaamste figuren onzer hele Nederlandsche literatuur. Het is aldus dat men zijn figuur zien moet om zijn werk naar juiste waarde te schatten, want zo iemand een zuiver oordeel over zijn werk op prijs stelde, dan wel Staring, die niet naliet het tot zijn dood toe steeds weer opnieuw te keuren. Bezat hij het grote niet, de pijnlijke zorg voor het kleine maakt zijn eigen kaneel-woord op hem zelf toepasselijk, waarbij er niet genoeg op gewezen kan worden, dat men zijn détails met een goed oog moet bezien om ze geheel te kunnen waarderen.

Nu men den Geldersman in deze dagen herdenkt zou wellicht gene of deze kunnen menen, dat zijn poëzie daardoor in breder kring bekend zal worden. Wel mogelijk is het toch onwaarschijnlijk, dat dit — gesteld dat het zich voordoet — van lange duur zal zijn. Starings uitzonderlijkheid van persoon en werk blijft zo groot dat hij op den duur alleen hen kan bekoren die zich in zijn kring weten te voegen, en de — niet geringe maar hoe beloonde! — moeite nemen daarin door te dringen. Zijn poëzie spreekt niet aan en zij lokt evenmin. Men moet haar voor zich veroveren door er mee om te gaan en haar léren zien als een panorama, waarvan de wisselende en verrassende schoonheden door den ontwerper getoond moeten worden. Dit „leren" nu is iets wat zich voor de meesten met de dichtkunst niet verdraagt. Zij hebben, met deze stelling in handen, gelijk als zij Staring voorbijgaan, doch missen daardoor het bijzondere genoegen van hen die hier hun aesthetica met nauwkeurigheid verbinden, om zo toegang te vinden tot een terrein, dat allesbehalve zo ontoegankelijk blijkt als het schijnt. Het

is aldus dat men met Staring handelen moet. Men bestudere zijn werk eerst en leze het daarna, om tenslotte bij de herlezing de fijne bijzonderheid zijner aristocratische en geestige kunst als iets zeer persoonlijks voor altijd te behouden. *)

---

*) Ter gelegenheid van het eeuwfeest verscheen bij de N.V. Uitgevers-Mij „De Tijdstroom" te Lochem een Keur uit Staring ingeleid door A. J. Schneiders (62 blz. ingen. *f* 1.10 geb. *f* 1.50). Het van enkele illustraties voorziene goed uitgegeven boekje is vooral bedoeld voor de hoogste klassen van het middelbaar onderwijs en voor de belangstellenden in onze oudere grote dichters. Aan de nieuwe keur — die mede enkele brieven omvat — gaat een populaire inleiding vooraf, terwijl de verzen geannoteerd worden in een los boekje kanttekeningen bij de tekst, waarbij natuurlijk met name J. H. van den Bosch gevolgd is. Het geheel vormt inderdaad een aantrekkelijke inleiding, tot het leven en werk van den niet alleen Geldersen maar ook nationalen poëet.

BOEKENSCHOUW

TOLMAN (Rinke) Dr. JAC. P. THIJSSE. (51)
Het Spectrum, Utrecht.

De naam van dezen „grooten Nederlander" is innig verbonden aan de herleefde belangstelling voor ons nationaal natuurschoon: een herleving die van groote cultureele waarde is voor ons volk. Dit warm geschreven brochuurtje geeft daarvan een overzicht tegelijk met een beschrijving van Dr. Thijsse's werk en streven.

JANSMA (Dr. T. S.) DE OUDSTE GESCHIEDENIS VAN ROTTERDAM. (41)
Brusse's U.M., Rotterdam. *f* 0.90.

In Juni 1940 was het zes honderd jaar geleden dat Rotterdam zijn stadsrecht verkreeg. Naar aanleiding hiervan geeft Dr. Jansma enkele bijzonderheden uit de voorgeschiedenis der stad, tot 1358, toen Rotterdam het recht kreeg zich te bevestigen. De samensteller heeft zijn arbeid wetenschappelijk verricht; hij heeft geput uit authentieke bronnen en betrouwbare werken; hij geeft een samenvatting van wat, volgens den tegenwoordigen stand van het historisch onderzoek, over de oudste geschiedenis van Rotterdam gezegd kan worden.

Daar het werkje eindigt met het jaar, dat gewoonlijk het uitgangspunt is voor historieboeken over Rotterdam, is dit zeker een belangwekkende bijdrage.

FRANSCH

NÉMIROVSKY (Irène) LES CHIENS ET LES LOUPS. Roman. Albin Michel. Paris. 1940. 20 fr.

Irène Némirovsky, de uit Rusland gevluchte emigrante, heeft in een tijdsverloop van ongeveer tien jaar, een tiental romans geschreven, waarvan er enkele voortreffelijk, de andere nog behoorlijk zijn. „David Golder" en „Jézabel" worden tot de beste harer werken gerekend. In de meeste dezer romans verwerkt zij herinneringen en ervaringen uit Rusland, dat zij als kind verlaten heeft. „Les Chiens et les Loups" speelt voor het eerste gedeelte in een Oekrainsche stad (Kiev?), voor het tweede te Parijs en wel uitsluitend onder Joodsche kringen. Dit boek is niet een harer sterkste en gaafste romans. Aan bewogenheid en wisseling van lotgevallen is het bijzonder rijk, doch het is niet geschreven met die forschheid en consequentie, die strakheid van lijn en indringendheid, die haar beste verhalen kenmerken. De Kievsche(?) familie Sinner bestaat uit een rijken en een armen tak; beide takken wonen na den wereldoorlog te Parijs en

IRÉNE NÉMIROFSKI

de wederzijdsche betrekkingen en verhoudingen dezer families vormen den inhoud van den roman. De leden van den Sinnerstam staan als wolven en honden tegenover elkaar. De bittere levenservaringen der arme Sinnerkinderen in de Oekrainsche stad, waar een progrom uitbreekt, vormt een der bekoorlijkste gedeelten van het verhaal. Het algemeene Joodsche temperament, het levensrythme, om het zoo te noemen, van een Israëlitische familie wordt in dezen roman met ongewoon gevoelige hand beschreven. Doch de afzonderlijke figuren blijven te vaag en schematisch; het boek bestaat te veel uit een verzameling biografieën, zonder dat èen verwikkeling het geheel tot een eenheid samenbindt. Irène Némirovsky's personages leven altijd buiten eenige godsdienstige binding; het zijn volkomen diesseits-menschen. Voor volwassenen.

BEAUSOBRE (Julia de) LA FEMME QUI NE DEVAIT PAS MOURIR. Traduit de l'anglais. Stock, Paris. 1940. 21 fr.

Julia de Beausobre is een Russische, die met haar echtgenoot na de revolutie van '17 vanuit het buitenland naar Rusland terugkeerde om het vaderland ook onder het nieuwe régime trouw te zijn. Na jaren echter werden beide echtgenooten gevangen genomen om hunzelf niet duidelijke redenen, de man werd later doodgeschoten, de vrouw vrijgelaten. In dit boek beschrijft de auteur haar gevangenschap, eerst in de geheime gevangenis te Moskou, daarna in een paar concentratiekampen. Zij schrijft met opvallend talent, met fijne menschelijke sensibiliteit en waarnemingsvermogen en haar boek is ongewoon boeiend tot het einde toe. Niet slechts als getuigenis van wat weldenkende en loyale menschen onder het Stalin-régime te lijden hebben, doch ook als beschrijving van menschenleed, als psychologisch document is het boek van beteekenis. Na haar vrijlating verliet Julia de Beausobre het land en vond een toevlucht in Engeland, in welks taal zij het werk ook schreef. Marie-Madeleine Fayet vertaalde het in het Fransch. Voor gecultiveerde menschen is het leven in de communistische republiek volgens dit verhaal een obsessie, een nachtmerrie. Toch is het merkwaardig hoe de schrijfster ook in haar cipiers en gevangenbewaarders nog menschelijke goedheid en medegevoel weet te wekken en te ontdekken. Men vindt in dit werk nog iets terug van de Russische ziel van Gogol en Dostojewski, ook van het chaötische, oeverlooze en ongebondene dat den eenvoudigen Russischen mensch kenmerkt.

JOUGLET (René) VALPARAISO. Roman. Grasset, Paris. 1940. 21 fr.

René Jouglet laat dit keer zijn avontuurlijken roman zich afspelen in Zuid-America. Een Parijsche onderwijzer, die droomt van verre zeeën en landen en niet opgewassen is tegen het eentonige van het dagelijksche schoolleven, gaat met een vriend, aanvankelijk voor zaken, via Buenos-Aires naar Chili; doch in Buenos-Aires aangekomen loopt het mis met hun zakenplan en

zij sluiten zich aan bij een avonturier, die hen in een vliegmachine naar Peru zal brengen om daar kostbaar gesteente te gaan zoeken. De tocht mislukt grootendeels, doch doet hen wonderlijke avonturen beleven. Dit alles wordt uitvoerig en gedétailleerd beschreven en de lotgevallen der reizigers zijn zoo wonderbaarlijk, dat de spanning van het boek verzekerd is. Liefde, doodsgevaar, alle ingredienten zijn aanwezig voor een boeienden avontuurroman. Verdere beteekenis dan niet zeer waarschijnlijke ontspanningslectuur te zijn heeft het romannetje niet. Langen tijd dreigt het verhaal in een drama te eindigen, doch alles loopt ten slotte goed af. De onderwijzer blijft in Zuid-America achter en de vriend keert met zijn bruid terug naar Parijs. Voor ervaren lezers.

DUITSCH

LORENTZEN (Luz) ELKE ODER DIE BEWÄHRUNG. Roman. Universitas Verlag, Berlin.

Dit boek — lijkt mij — zal slechts in een vrij beperkte lezerskring waardeering vinden. Het is een psychologische roman, waarin dus de personen met hun ideeën, met de toestanden en conflikten hunner ziel hoofdzaak zijn, of misschien nog maar de bespiegelingen, die de auteur daarover telkens ten beste geeft. Milieu en gebeurtenissen zijn uit den aard der zaak van weinig of geen belang; zijn dan ook slechts vaag aangegeven, behalve als het Hamburg geldt en het wijde vlakke landschap aan de Oostzee, die niet alleen in kleur en lijn maar ook in hun wisselende stemmingen opvallend klaar en goed zijn weergegeven.

Hoofdzaak van dezen roman is het conflikt tusschen Dr. Eduard Hobkins en Elke Lundbye, die elkaar wel liefhebben, maar door verschillende opvattingen over geloof, beroep en vooral van de liefde elkander eerst vinden na lange zware pijnlijke omwegen. Scherp stelt de schrijver het eigenlijke diepste conflikt in een paar zinnen:

„Kanst du dir nicht denken (zegt Elke) dasz du ganz für einen Menschen da sein könntest?" (zooals zij de liefde opvat)

Er (Hobkins) erschrak: Ja, Elke, sagte er, ich möchte es, aber ich kann es nicht. Mich bindet der Beruf.

„Der bindet jeden, Hobs, das sind verschiedene Dinge, die sich vereinen lassen."

Beide moeten in hun te absolute opvatting een zwaren strijd doormaken, die zich afspeelt in hun ziel en slechts weinig door het uiterlijk gebeuren beinvloedt wordt. Verschillende mannen worden op Elke verliefd, maken ook wel indruk op haar, vooral scheepskapitein Joyce, een prachtkerel, maar ten slotte, op het beslissende oogenblik, komt telkens de liefde tot Hobkins weer boven en houdt zij zich aan hem. En ook Hobkins kan in zijn arbeid, zelfs in zijn succes, ook niet in een zeer zinnelijke ver-

houding met een rijk duitsch meisje in Shanghai Elke vergeten en op zijn terugreis naar Hamburg ziet hij in zijn zware ziekte, die hem aan boord van Joyce's schip wekenlang eenzaam op zijn bed vasthoudt, dat hij niet met zich zelf alleen mag rekenen, maar ook rekening moet houden met de vrouw die hij liefheeft.

Onbevredigd klinkt het boek uit. Als Hobkins en Elke eindelijk in Hamburg in begrijpende liefde elkaar terugvinden, dan „erkannte Elke, dasz sie nicht nur am Anfang allen Glückes, sondern auch allen Ringens, allen Kampfes standen; zu zweien wurden sie nun vor dem dunklen Land grenzenloser Sehnsucht, grenzenlosen Liebeshungers stehen, und mit dem Glauben, der in ihr war, würde sie um seine Seele ringen."

Dat het boek geen katholieke moraal kent en dat de godsdienstige overtuiging van Elke — Hobkins is vrijdenker — voor ons zeer vaag en ondefinieerbaar blijft, terwijl de overige personen van geen godsdienst eenig blijk geven, maakt dat het boek moet voorbehouden blijven voor ervaren volwassenen.

BECHEM (Annemarie) DRACHE IM GELDERLAND. Historischer Roman aus dem 16. Jahrhundert. Verlag Dr. Karl Moninger, Karlsruhe i. B.

Als ik dit boek voor mij zelf had gelezen, was ik beslist niet tot p. 50 gekomen. Omdat ik het moest bespreken las ik het van begin tot einde.

Het is een zware penitentie geweest, die ik iedereen afraad na te volgen.

Het boek is weerzinwekkend: 1) om zijn strekking 2) om al de gruwelen die er in beschreven worden 3) om de vele halve en heele onwaarheden die het bevat ook vooral ten opzichte van de Katholieke Kerk 4) om den misselijken stijl. Het oordeel is hard en dat spijt mij, omdat het hier gaat over den arbeid eener vrouw, maar het kan niet anders.

De strekking van het boek is de verheerlijking van den grond, die als religie den geopenbaarden godsdienst moet vervangen. Hoe dat gebeurt moge naast meerdere andere de volgende scène illustreeren.

Albertus Bruen, een sinistre katholieke priester, die slechts één idee heeft: aan Rome de wereldheerschappij te bezorgen en die daarvoor intrigueert, verraad pleegt, door een leugen een onschuldige vrouw als heks op den brandstapel brengt, en toch voortdurend met zijn rozenkrans in de hand loopt, nachtwaken houdt enz. is op weg naar Gelre (het tegenwoordige Geldern bij Kleef). Langs den weg vindt hij een stervende vrouw, die zoo even een dochtertje ter wereld heeft gebracht. Haar man is door beeldstormers vermoord, hun huis verwoest, zij zelf van alles beroofd op straat gejaagd. Zij smeekt den priester zich over haar kind te erbarmen; wat hij belooft. Dan wil hij haar bijstaan in haar laatste uur. „Erde!" hauchte die Frau (zij is goed katholiek moet u weten), schmiegte den schon fülhllosen Körper in den Boden,

der in seinem Schenken und Fruchttragen ihrem eigenen Ich verwandt war, das im Muttersein letzte Erfüllung gefunden hatte." De priester spoort haar aan tot berouw. „Aber Anna ter Smitten wehrte ab. Die Feuchtigkeit der geldernschen, mit Blut getränkten Erde...., war in ihren Körper gedrungen, glitt von da in die Seele, dasz sie nichts anderes mehr wuszte." Erde! Der Frau Lippen wurden bläulich. „Mein Kind, meine Hees-Erde!"

Aan dit tafereel is voorafgegaan de overval van een hoeve door soldeniers, die zeggen in dienst te staan van den Koning van Spanje. Een paar zinnen uit dit afschuwelijk tafereel. De deur wordt opengebroken. De boer wordt doodgetrapt: Ein Fusztritt risz ihm den Leib gräszlich auf, dasz sich die Augen im Wahnsinn verdrehten. De knecht, die de vrouw heeft willen verdedigen, wordt bewusteloos geslagen: Feuer liesz er dem fast schon Besinnungslosen in das vielfach geflickte Wams stecken, dasz der Unglückliche wie eine brennende Fackel umherlief." Zij vinden niets dan een stuk brood: Da legten sie an allen vier Ecken Feuer an. Das Weib mit den Kindern banden sie an einen Balken des Kruzifixes, dasz sie sich nicht mehr rühren konnten".

Dit is het begin van het boek en zoo gaat het door om te eindigen met den dood van een onschuldige vrouw, Hees ter Smitten, die als heks verbrand wordt om de wulpschheid van den drost van Gelre en het fanatisme van Albertus Bruen en het bijgeloof van het domme, laffe, wreede volk.

Met de waarheid staat Annemarie Bechem op niet te besten voet. Eén voorbeeld — ze zijn met tientallen te vermeerderen — Op p. 178 vertelt zij van de Spaansche soldaten, „die in stummer eisener Grausamkeit die Stadt (Geldern) verwüsteten, als lebte in ihnen allen ein Stück Herz ihres Königs Philipp, der sich in seinen Muszestunden mit dem Erfinden neuer Foltern beschäftigte."

Uit het voorgaande is al iets van den stijl der schrijfster belicht. Woorden als: erdtiefen Blick: baumwurzelknorrige Hand; widernatürliche Zellenhaft eines Klosters; Gäszchen, wo das Unglück so dicht beieinanderhockte, dasz die Tränen der Armseligen zu einem einzigen Strom zusammenflossen, enz. enz. en dan nog de voortdurende herhalingen maken het boek werkelijk ongenietbaar.

GERMAN (Günther) SELTSAM ZÄRTLICHE EHE. Roman. Im Vieweg-Verlag, Braunschweig.

Een korte inleiding laat German aan zijn verhaal voorafgaan: ze is bedoeld als een verklaring en verdediging van zijn personen en hun daden; men moet: „ihr Tun und Handeln von aüszenster Roheit bis zur tiefer Innerlichheit als eine Flamme ansehen, die glühend verbrennt, aber auch glühend leuchtet."

German is pantheist: alles is God. „Gott ist das Leben" en zijn kind moet eenmaal weten: „dasz es göttlich ist wie Tier und

Blume, wie ich und du, mein liebster Mensch." Op het einde van het boek laat German den rauwen stuurman Michael Rotter in would-be lyriek dat pantheïsme bezingen en dat zoo godslasterlijk dat het ons katholieken ten zeerste grieft en wij het boek liefst in het vuur zouden gooien. Daar komt nog bij dat de sexueele dingen, die wel nergens voluit gezegd en beschreven worden, zoo voortdurend en zoo suggestief worden aangeduid, dat ze heel het boek van zwoelheid doortrekken. Deze beide dingen maken het boek voor ons katholieken ongeschikt. Maar wij verliezen op aestethisch gebied daar werkelijk niets bij.

Michael Rotter is verloofd met een zekere Rosel. Terwijl hij elders studeert voor zijn stuurmansexamen laat ze hem schieten en loopt over naar Helmunt Kerutt. Uit dépit trouwt Michael met Inge Kerutt, om wie hij niets geeft, ja die hij eigenlijk diep minacht, maar zij is dol op hem en dringt zich aan hem op. De jarenlange vriendschap van Helmut en Michael verkeert in haat en bruut slaan zij elkaars gezicht kapot en verkneukelen zich achteraf in elkanders toegeslagen oog, stukkgeslagen lip en maken beide het voornemen den ander te dooden. Over hun beider huwelijken gaan zware stormen, natuurlijk; maar alles komt weer op zijn pootjes terecht als een ketelontploffing beiden aan den rand van het graf brengt.

Wie in staat is dit alles te verwerken, hij verwerke het. „Wie aber ihr Land jung ist, so sind die Menschen wie die Kinder, zegt German in zijn inleiding, maar vergeet erbij te zeggen, dat hij ze tot dragers van zijn ideeën maakt en die zij uiten op een wijze, die met hun aanleg en ontwikkeling volstrekt niet past. Die kinderen zijn bovendien zoo zonderlinge kinderen, dat zelfs Rosels verklaring: „Pruzzen, Masuren, schwedische Goten, Ritterblut aus dem danzen Reich, Salzburger, Hugenotten aus Frankreich, hannoversche Soldaten und schottische Bürger, das sind die Kräfte, die an euch reiszen" ze niet begrijpelijker en evenmin sympathieker maakt.

BÖÖK (Fredrik) DER MEISTERDIEB UND ANDERE ERZÄHLUNGEN VOM HALLANDSBERGRÜCKEN. Übersetzung aus dem Schwedischen von Rudolf Kinsky. Im Vieweg-Verlag.

Dit boek van Böök met zijn tiental kostelijke vertellingen is een boek, dat door iedereen, door jong en oud, door geleerd en ongeleerd, met intens genot zal gelezen worden.

Böök is een ras-verteller. Als men dit boek leest, dan zit men bij hem in de gelagkamer van Hotel Magretetorp, ziet zijn gezicht met de kinderoogen en den fijnen mond, waarom het gevoelige lachje staat en hoort zijn rustige, diepe stem, die zoo onweerstaanbaar u meeneemt waarheen hij u hebben wil.

Böök is een van de weinige waarachtige kunstenaars van onzen tijd, die nog een kinderziel hebben. Als een kind staat hij tegenover zijn land en zijn luiden: hij heeft ze lief diep en ernstig, als

een kind zijn poppen, met een extra-dosis goedheid voor de mismaakten en ongelukkigen en een hartelijken lach, zonder eenige bitterheid of minachting, voor hen, die met dwaze ijdelheidjes en komische eigenaardigheidjes zijn lachlust opwekken. Diep en wijd is van hen zijn kennis, zoodat hij zich nooit herhaalt, al spelen alle tien verhalen in dezelfde streek van Zuid-Zweden en al zijn ze alle gegroepeerd om Hotel Magretetorp met zijn elkander opvolgende leden der familie Eckberg als waard of waardin. Scherp en fijn is zijn opmerkingsgave: met een paar trekken kan hij een persoon in levende lijve voor u zetten, maar hij kan hem u ook schilderen met allerlei sappige en leuke details, terwijl het landschap immer slechts achtergrond blijft, maar zoo een typische achtergrond dat hij met geen andere te verwisselen is.

In zijn stijl doet Böök eerder denken aan het pastel dan aan de miniatuur: zijn kleuren zijn zacht, ze hebben iets molligs, zonder evenwel week te worden; zijn lijnen zijn niet zwaar, maar wel vast en toch niet stijf.

ENGELSCH

KAYE-SMITH (Sheila) EMBER LANE. (313) 8/6. Cassel and Comp. Ltd., London.

De schrijfster noemt haar roman in een onder-titel „a Winter's Tale", en inderdaad de grauwe, laaghangende luchten, de jagende wolken, de dooiende sneeuw, de kale boomen en het geheimnisvol trieste heimwee van den winter spelen een rol in het verhaal. Het is doortrokken van een ondefinieerbare, vreemde sfeer, die harmonieert met de stemming van een winterlandschap in Sussex. In die sfeer, reeël en toch fantastisch-romantisch, — het is het kunstenaarschap van de schrijfster waardoor realiteit en het wonderlijk spel der fantasie innig verbonden zijn —, bewegen zich de menschen, welke dezen roman bevolken en wier lotgevallen alle op de een of andere wijze met elkaar zijn verbonden. Op den voorgrond leven de poultry farmer Greg Marlott en zijn vrouw Jess. Hun huwelijksgeluk wordt verstoord door een femme fatale, Brenda Light, die zich te onzaliger ure in het dorp komt vestigen. Een voortreffelijk gecreëerde figuur is haar dochter Lucinda, begaafd met helderziendheid. Naast haar past de vreemde historie van de twee broeders Cobsale, die in hetzelfde huis leven en samen het land bewerken, zonder ooit een woord met elkander te spreken. In het werk van deze schrijfster valt het op hoe zij de meer duistere diepten van de menschenziel weet te peilen en het deerniswaardige daarvan laat uitkomen. In haar roman wordt de altijd menschelijke strijd tusschen goed en kwaad gestreden, die de tragiek van het leven uitmaakt, en waarbij het recht, — maar niet altijd de overwinning — aan de zijde van het goede is. Het is deze geweldige, door en door menschelijke

strijd, waarin door de moraal de werkelijkheid niet verwrongen wordt, maar die moraal toch altijd bewust blijft, die haar werken, ook „Ember Lane", zoo belangwekkend maakt.

De roman is bedoeld voor eenigszins ervaren volwassenen.

MCLELLAN (D. T. H.) QUEEN'S VENGEANCE. (329) 8/3. John Murray, London.

Historici en romanciers gevoelen zich blijkbaar gelijkelijk aangetrokken tot de figuur van Mary Stuart; de belangstelling blijft onverflauwd, het gedisputeer en geromantiseer vinden steeds weer nieuwe vormen. Toch beginnen de romanschrijvers de laatste jaren in de meerderheid te komen. Overigens verklaarbaar, want het staat nu wel vast dat verschillende duistere punten in de geschiedenis der Schotsche koningin nu eenmaal, daar de gegevens vernietigd zijn, niet meer tot klaarheid zijn te brengen. Maar voor den romancier is daar nog zijn fantasie; juist door het ontbreken van gefundeerd historische gegevens kan deze haar spel spelen in den voor haar zoo aantrekkelijken neveligen tijd van Schotland's historie. Mits zij de historie toch altijd in haar groote punten ontziet. Stefan Zweig heeft dat niet gedaan toen hij zijn, uit historisch oogpunt bezien zeer bedenkelijken, eigenlijk caricaturalen, roman „Maria Stuart" schreef.

De Schotsche schrijver Duncan McLellan heeft er in „Queen's Vengeance" den voorkeur aan gegeven de figuur der koningin op het tweede plan te plaatsen. Terecht, want het was niet zijn bedoeling een historischen roman te schrijven in den zin zooals men dien doorgaans verstaat: een roman, geïnspireerd op geschiedenis, en die met de historische waarheid zooveel mogelijk voeling houdt. McLellan heeft zich vrijer willen bewegen; zijn boek moet minder als historischen roman dan als een romance gelezen worden. Zij is gebaseerd op een oude Schotsche ballade, de ballade van „The four Maries". Het staat historisch vast dat Mary Stuart in Frankrijk en in Schotland vier hofdames in haar onmiddellijke omgeving had, die bekend stonden als de four Maries, Marie Beaton, Marie Seaton, Marie Livingston en Marie Fleming. De volksmond heeft echter in de ballade een imaginaire Marie gecreëerd, Marie Hamilton, en deze een tragisch lot toebedeeld. Het is deze tragische geschiedenis van Marie Hamilton en die van haar, evenzeer fictieven, minnaar Adam Hepburn, welke McLellan in zijn verhaar heeft verwerkt. Een sterk bewogen, dramatisch verhaal, dat in zooverre historisch is, dat de woeste primitieve impulsen dier tijden er indringend in verweven zijn. Zij verleenen het verhaal sfeer en levendigheid. Op het tweede plan, maar toch scherp onderscheiden, staan dan de figuren van Mary Stuart, van Darnley, van Bothwell en bekende Schotsche baronnen. Van de koningin geeft de schrijver een beeld dat ongunstiger is dan de geverifieërde geschiedenis van haar heeft gemodelleerd; van eenige partijdigheid is de auteur hier niet vrij te pleiten. Dit houde men bij het lezen wel in gedachten.

SHEPHERD (Eric) MURDER IN A NUNNERY. (183) 6/. Sheed & Ward, London.

Het lijkt gewaagd een detective verhaal — en dan nog wel een moord-mysterie — bijna uitsluitend te laten spelen in een nonnenklooster plus meisjeskostschool. Een dergelijke omgeving leent zich daar wel zoo weinig toe dat het geval groot gevaar loopt onwaarschijnlijk en zeer zeker onsmakelijk te worden. Maar de schrijver heeft die moeilijkheden glansrijk overwonnen. Van onsmakelijkheid is geen sprake, hij heeft zijn roman aannemelijk weten te maken, en dit niet alleen, maar het is zelfs een uitstekende detective story geworden. Het blijkt tot het einde toe een raadsel, wie de moord heeft gepleegd op de oude dame, die een paar kamers in het klooster bewoonde; op het hem zoo vreemde terrein had inspecteur Pearson een zware taak.

Niet alleen heeft Shepherd een goeden speurdersroman geschreven; hij heeft zelfs, waar zulks pas gaf, zijn verhaal een geestig cachet gegeven, dat het voor het genre tot ongewoon prettige lectuur maakt. De wijze b.v., waarop de inspecteur contact krijgt met de nonnen-communiteit, — hij is zelf niet Katholiek — en onder den invloed komt der kloostersfeer, is gevoelig zoowel als geestig tot uitdrukking gebracht. In de Moeder-Overste heeft de auteur een prachtfiguur verbeeld, die den lezer levend voor den geest staat.

„Murder in a Nunnery" is een bijzonder verhaal in het detective genre en kan worden aanbevolen.

GROESSEN (P. Dr. Hubertus van, O.F.M.C.) HET KERKELIJK RECHT VOOR RELIGIEUZEN. (351) Romen & Zonen, Roermond-Maaseik.

De Roermondsche uitgever Romen & Zonen geeft onder den serie-naam Romen's Compendia een aantal theologische werkjes uit, die algemeen bekend zijn en gunstig ontvangen werden. Het bovengenoemde werkje is een nieuw nummer der reeks. De titel geeft reeds voldoende strekking en doel ervan aan. De schrijver heeft een instructief en omvattend werkje willen bieden, dat vrij volledig inlicht omtrent de kerkelijk-juridische kanten van het kloosterleven. Voor allen, die hiermede te maken hebben, is het een nuttig boekje, dat, hoewel het een beperkter gebied bestrijkt dan de Moraaltheologie of de Dogmatiek, in de serie Compendia past.

Plattelandsrealisme

door J. v. H.

Anne de Vries is een der fortuinlijkste auteurs van de laatste jaren. „Bartje" en „Hilde" zijn gelukskinderen en verheugen zich in een ongelooflijke populariteit, althans in bepaalde kringen. Een boek als „Hilde", waarvan over de honderdduizend exemplaren onder het lezende publiek verspreid werden, is in Nederland iets zeldzaams.

Thans verschijnt een vervolg op de Vries' eersteling, dat „Bartje zoekt het geluk" *) heet en Bartje's jeugd tot aan zijn huwelijk beschrijft. Na dezen eersteling „Bartje", die verraste door frischheid en natuurlijkheid, zijn de Vries' volgende boeken tegenvallers, ook het laatste. Het is voor weinig gewende lezers een heel leesbaar boek en het zal zijn weg wel vinden even goed als zijn voorgangers, doch Anne de Vries blijkt op den duur een schrijver op te laag niveau. Hij beoefent het bekende Hollandsche plattelandsrealisme, dat er teveel op uit is om fotografische opnamen te leveren, te weinig om alles door de verbeelding te doen heengaan en zoo het werk op een hooger plan te brengen. Dit plattelandsrealisme is een wel niet bij uitstek, maar toch overwegend protestantsch verschijnsel. Er verschijnen jaarlijks bij de vier of vijf voornamere protestantsche uitgevers een groot aantal boeken, die alle een ongeveer gelijke structuur en een zelfden schrijftrant vertoonen. De kern is gewoonlijk een tamelijk alledaagsche dorpsgeschiedenis van een zeekant of uit de overwegend protestantsche en nogal afgesloten streken. In het eerste geval vormen visschers de dramatis personae, in het tweede geval meestal boeren en arbeiders. De dominee en de ouderling zijn natuurlijk onmisbare bijfiguren. Om de lokale kleur te accentueeren wordt er doorgaans in dialect gesproken.

Het opvallende aan deze boeken is hun uitgesproken realisme, een realisme, waarin de schrijver of schrijfster bijna geregeld blijft steken en ònder gaat; het wordt vaak een soort fotografisme. Het zijn volstrekt geen stichtende verhalen in den traditioneelen zin; de feilen der gemeente, vooral van de leiders der gemeente, liefst van ouderlingen en voorgangers, worden er onbarmhartig in blootgelegd. Er zouden zeker een paar tientallen boeken van de laatste jaren te noemen zijn, die alle ongeveer aan dit schema beantwoorden. De auteurs zijn geloovige menschen en de Christelijke levensbeschouwing vormt den achtergrond, den onderstroom dezer verhalen, die echter allerminst tot onmiddellijke stichting geschreven zijn. Zoo goed als nooit spelen deze romans zich af in sociaal beter gesitueerde kringen; er heerscht een uitgesproken

---

*) Anne de Vries. Bartje zoekt het Geluk. (280). Callenbach, Nijkerk. *f* 2.90.

voorkeur voor den gewonen man. Veel van het boven vermelde vindt men nog terug in auteurs, die, uit dit kleinrealisme voortgekomen en er min of meer mede verwant, een breedere bekendheid verworven hebben, Wilna, van Eerbeek, Alie Smeding.

De meeste dezer „fotografisten" blijven buiten den beperkten kring hunner lezers vrijwel onbekend, maar vinden binnen dien kring behoorlijk afzet. In eenvoudige protestantsche milieu's heerscht blijkbaar een onuitroeibare voorliefde voor dit nabije, door en door Hollandsche realisme. Litterair en menschkundig zijn deze boeken gewoonlijk van weinig beteekenis en voor wie andere, betere lectuur gewend is, zijn ze moeilijk genietbaar. Hun fout is het gebrek aan verbeelding, het opgaan in de onmiddellijke realiteit en dit is ook het euvel van „Bartje zoekt het geluk".

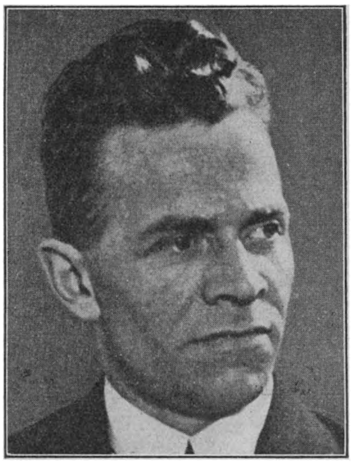

ANNE DE VRIES

Wat een roman of verhaal zijn bekoring, zijn bijzonderen zin en waarde geeft, is dat het een werk der verbeelding is, dat het werkelijk geziene of beleefde den doop der verbeelding ondergaan heeft en daardoor in een andere orde, op een hooger plan geraakt is. Alle beschrijven en verhalen is een keuze, een zeer delicate keuze, die instinctmatig het juiste en noodige vermeldt, die veel, veel weglaat en door rangschikking en ordening een schoonen indruk suggereert. Het opeenhopen van realia, hoe teekenend en werkelijk ook, is noodlottig en verstoord den indruk. Het verschil tusschen een dichter en een schrijver is juist, dat de eerste intuïtief den juisten weg inslaat, zijn figuren op een hoog en onvermengd niveau geheven houdt en den indruk van zuivere natuur maakt, terwijl de tweede ondanks alle lokale kleur, ondanks alle precieshied van détail en natuurimitatie, niet de illusie van natuurlijkheid weet te wekken, omdat hij in de werkelijkheid verdrinkt. Hij heeft niet de noodige distantie tegenover zijn personages en weet hun geen eigen innerlijk leven in te storten.

„Bartje zoekt het geluk" is een typisch voorbeeld van dit Hollandsche gelijkvloersche realisme. De schrijver kent het milieu en de accidentalia van zijn held door en door. Spraak en gewoonten van het Drentsche landvolk zijn hem vertrouwd als een Bijbeltekst, doch zijn boek is geen „joy for ever", geen schoone verbeelding geworden, wat het eerste „Bartje", althans in veel hooger mate, wel was. De Vries mist hier den tooverstaf, die alles tot een andere, schoonere wereld zou moeten omscheppen. Het

drukke gebruik van dialect moet een zekeren schijn van natuurlijkheid aan het boek geven, doch haalt het boek voelbaar naar beneden. Ook het aanwenden van streektaal in een roman is een delicaat geval, dat een fijnen toets veronderstelt. Al aanstonds in het begin, als Bartje bij den boer in dienst komt, is zijn optreden zoo onnatuurlijk en onwaarschijnlijk mogelijk. Een wel sluwe, maar even schuchtere arbeidesjongen overbluft een onbekenden boer, die zijn baas gaat worden, niet op een dergelijke wijze.

Er treedt verder in het boek een volkomen gave figuur op, Arend-Jan, een wijze en vrome jonge boer, die voor een schrijver van formaat een niet ondankbaar type zou geweest zijn, doch de auteur weet hem niet tot leven te wekken; hij blijft een abstractie, een automaat zonder eigen hart- of polsslag. Dan is Arie, Bartje's uit het gesticht terugkeerende broer, psychopaat en oplichter, veel meer levend en overtuigend. De scene's, waarin deze optreedt, behooren tot de natuurlijkste en best geslaagde uit heel het verhaal. Men kan eigenlijk niet zeggen, dat Bartje's levensloop, zooals hij hier beschreven wordt, niet in alle opzichten waarschijnlijk en aannemelijk is, met zijn zwakke en zijn betere momenten, en evenmin dat zijn omgeving er niet zòo zal hebben uitgezien. Doch Anne de Vries weet van dit alles niet iets schoons, iets ontroerends en meesleepends te maken. Nogmaals: de tooverstaf is hem ontvallen. Zijn Harmke's, Geertje's en Greetje's verschillen in niets van de Harmke's, Geertje's en Greetje's, die in dit soort lectuur overal optreden en op den duur onverteerbaar worden. Hier verschijnt een tijd lang een Greet ten tooneele, die niet kwaad wordt ingezet, doch zij komt niet uit de grondverf. Het ligt niet aan stof en gegeven, dat deze boeren- en arbeiderswereld tot geen boeienden roman verbeeld werd, doch aan de verbeeldingsarmoede van den schrijver. Er is te veel werkelijkheid en te weinig natuur, te veel nabije registreerkunst en te weinig innerlijke transpositie, te weinig poëzie.

Om het verschil te beseffen tusschen een zuivere „Dichtung" en een louter schrijfwerk leze men na „Bartje zoekt het geluk" het onlangs in vertaling verschenen „Menschen in den zomernacht" van den Finschen auteur Sillanpää. Ook het laatste is een boerenverhaal, dat zich afspeelt in niet zoo heel andere verhoudingen dan het boek van de Vries. Maar hier is alles poëzie geworden, alles is gezien en verbeeld in een wonderlijk licht. Zonder dialect, zonder opvallende lokale kleur, zonder fotografeerkunst voert Sillanpää zijn menschen op, zòo dat zij ademen en leven in elk woord, elk gebaar. Natuur en omgeving zijn het volmaakt passende décor rond deze Finsche boeren en arbeiders, die in weinige bladzijden een drama afspelen, dat ontroert van menschelijkheid en natuurechtheid. De „Zomernacht" ademt alstware door alle bladzijden van deze novelle. Hier heeft de tooverstaf alles omgeschapen tot een schoone, aangrijpende verbeelding. Wil Anne de Vries nog ooit een werk van blijvende

ontroering schrijven, dan heeft hij zich te ontworstelen aan dit verbeeldinglooze, laag-bij-de-grondsche realisme. — Voor opgeschoten jongens en meisjes is „Bartje zoekt het geluk" minder geschikt.

GRÄF (P. Richard—C.S.Sp.) JA VADER! LEVEN IN GOD. Uit het Duitsch vert. (304) Romen & Zonen, Roermond *f* 1.90 en *f* 2.50.

Een boekje, dat in korten tijd een afzet van acht duizend exemplaren vond, moet iets in zich hebben, dat tot de lezers spreekt. Pater Richard Gräf spreekt hier in een kleine twintig hoofdstukken woorden van opbeuring en bemoediging, die vooral in den bewogen en roerigen tijd, waarin wij leven, de aandacht van den lezer op God en het bovennatuurlijke richten. Het werkje is wel in staat het religieuze gemoed te sterken en te stalen; het opent perspectieven, die in den dagelijkschen levensstrijd kracht schenken tot geduld en volharding. Moge ook deze derde druk zijn weg vinden onder het Katholieke volk.

BROM-STRUYCK (Willemien) REIDANSEN. Eerste bundel. Vierde druk. (78) Brusse's U.M., Rotterdam. *f* 1.90.

Het is wel verheugend voor het waarlijk gezonde dansgevoel van ons jonge volk dat deze bundel reidansen een vierden druk beleeft. Het bewijst dat er tegenover de verdwazing van den ontaarden, modernen dans een sterk streven bestaat naar het tot uiting brengen van wat er schoon en zuiver in den dans is.

Het boekje bevat zeven en twintig reidansen, gevolgd door een aantal aanwijzingen betreffende passen, houdingen, luit- of gitaarbegeleiding.

AGTEROF Pr. (H. W.) VERLOOFD, GETROUWD, 'N KIND. (142) 2e druk. De Spaarnestad, Haarlem. *f* 0.25.

Het is verheugend dat van dit boekje een tweede druk heeft kunnen verschijnen. Het is geschreven voor verloofden en jonggehuwden, het bevat tal van adviezen en opmerkingen voor hun levensstaat; het is geheel en al gebaseerd op de waarlijk Katholieke ideëe van het gezins- en huwelijksleven, waartoe de verloving een voorbereiding is. Het is goed en nuttig dat deze ideé hier nog eens beredeneerd en omstandig is vastgelegd; in dit opzicht zal het boekje heilzaam kunnen werken.

Het Boek der Oden

door JOS. PANHUYSEN.

De laatste jaren is er zeer veel Chineesche poëzie in bewerking verschenen, het leek wel een weinig een manie te worden van de dichters om deze oude wijsheden in hun eigen taal te laten klinken; zeer veel dezer moderne bewerkingen boden echter, met al hun diepzinnigheid of schijndiepzinnigheid, weinig, dat inderdaad Chineesch bleek te zijn. De meeste bewerkingen immers waren uit de tweede hand, soms zelfs uit de derde of vierde hand en zelfs zeer beroemde „vertalingen" weken vaak zoover van het oorspronkelijke af, dat men bij een vergelijking met een werkelijk letterlijke vertaling uit de eerste hand nauwelijks een regel terugvinden kon, die nog iets van het oorspronkelijke bevatte. Door deze bewerkingen, meestal naar zeer vrije prozavertalingen in het Fransch vervaardigd, heeft de moderne lezer zich langzaam een idee gevormd over de Chineesche poëzie, die weinig overeenstemt met het idee, dat hij verkregen had, wanneer hij kennis zou hebben genomen van het oorspronkelijke of van een nauwlettende vertaling uit het oorspronkelijke. Ik heb vertalingen gelezen uit de Sje-Tsjing, of Schi-King, uit Het Boek der Oden, die zoo gemoderniseerd en geparfumeerd bleken, dat van de kracht, de realiteitszin, de onmiddellijkheid van deze poëzie niets meer viel te bespeuren. Toch bestond reeds in het Duitsch een uitnemende vertaling van het Boek der Oden, die echter al te weinig bekendheid verwierf, namelijk de vertaling van Victor von Strauss, die in 1880 verscheen. De taal en de dichtvorm mag een beetje verouderd lijken, aan de wisselende ideeën en stemmingen aan de frischheid van deze dichtkunst werd veel meer recht gedaan dan in de veel eentoniger moderniseeringen van den laatsten tijd. Wie een dergelijke oude poëzie vertalen wil, dient de oorspronkelijke taal te kennen en hij dient ook op de hoogte te zijn van de vele problemen, die zulk een oude poëzie uit een oude cultuur van een vreemd en ver land met zich brengt. De sinoloog Arthur Waley, die onlangs een nieuwe, volledige vertaling van de Sje-Tsing bracht, kent die oorspronkelijke taal en is op de hoogte van deze prblemen, zijn The Book of Songs, dat bij George Allen & Unwin in Londen uitkwam, is een werk, dat alle voordeelen van de vertaling van Victor von Strauss vereenigt met een moderner dichtvorm en taalopvatting en Waley kon tevens latere onderzoekingen van Het Boek der Oden benutten.

De Sje-Tsing is, zooals Professor Duivendak schreef, een verzameling van „hofpoëzie, gebaseerd op populaire motieven van boerenliederen, liefdesliederen, marschliederen en offerzangen", het is hofpoëzie, omdat ze verzameld werd en in een definitieven

vorm gegoten door litteratoren voor het hof, maar het blijft desniettemin volkspoëzie om de motieven en omdat de litteratoren het volksche karakter de ongereptheid, de frischheid wisten te bewaren. Lang heeft men aangenomen, dat Confucius de redactie van de Sje-Tsjing verzorgde, het is echter waarschijnlijk, dat hij dat niet deed, al gebruikte hij het boek bij zijn leerling en al wordt in de Loen-yu, de Gesprekken van Confucius, herhaaldelijk op de hooge opvoedende waarde van de Sje-Tsing gewezen.

De opvoedende waarde van poëzie, al te vaak miskend, is zonder twijfel niet licht te overschatten, in de poëzie is het ordenend beginsel essentieel, zij kan dus ten voorbeeld strekken aan alle ordening; bovendien vindt men in poëzie herhaaldelijk verheven ideeën door verheven gevoelens begeesterd; het leven van een volk op zijn hoogste momenten kan er zich in weerspiegelen. Men kan deze opvoedende waarden echter ook enger zien, en de beteekenis er van bepalen naar de wijze lessen, die men er uit trekken kan. Op zulk een wijze verduistert men de eigenlijke beteekenis der poëzie, want onmiddellijk leerend is ware poëzie zelden. Deze schoolsche uitleg heeft in China in later jaren Het Boek der Oden meer tot een leerboek dan tot een gedichten boek gemaakt en heeft tot de meest koddige consequenties gevoerd. Er staan in Het Boek der Oden enkele minnedichten, die hun weerga slechts vinden in de Provencaalsche alba's en in onze dageraadsliederen en die der Duitsche Minnedichters. Eeuwen voor de alba's gedicht, kan men daar lezen:

The cock has crowed;
It is full daylight.

It was not the cock that crowed,
It was the buzzing of those green flies.

The eastern sky glows;
It is full daylight.

That is not the glow of dawn,
But the rising moon's light.
The gnats fly drowsily;

It would be sweet to share a dream
    with you.

Quick! Go home
Lest I have cause to hate you!

Uit dit gedicht, dat alle didactiek verre is, wordt een wijze leering getrokken. De uitleg geeft voor, dat de vrouw van den vorst van Tsjoi haar echtgenoot aanspoort om op te staan en audiëntie te verleenen. Het is zijn plicht dat te doen. Wie zijn plicht

niet doet zal gehaat worden. Arthur Waley is er in zijn vertaling in geslaagd door al dergelijke wijze commentaren heen te dringen tot het oorspronkelijke geluid van de volksche verze, zooals die destijds op bevel der oude vorsten verzameld werden. Verschillende van deze gedichten zijn liederen, die gezongen werden bij dansen, feesten, offerplechtigheden en men kan duidelijk dit lied-karakter bemerken.

Thick grows the plantain;
Here we go plucking it.
Thick grows the plantain;
Here we go gathering it.

Thick grows the plantain;
Here we hold it between the fingers.
Thick grows the plantain;
Here we are with handfuls of it.

Thick grows the plantain;
Here we have our aprons full of it.
Thick grows the plantain;
Now apronfuls are tucked in at our belts.

De herhaling met een kleine wijziging, een langzame voortschrijding in handeling of beteekenis is aan deze poëzie zeer vaak eigen, zij kan somtijds van een groote stemmingwekkende kracht zijn evenals het gebruik om de natuur, het leven der natuur, in overeenstemming of in tegenstelling met het leven van den mensch te stellen. Deze tegenstelling of overeenstemming wordt niet verbonden met het tegengestelde of het overeenstemmende, zooals in de beeldspraak, die wij kennen; het verband moet door den lezer zelf opgemerkt en gelegd worden; in het gedicht staan beide eenvoudig naast of liever onder elkaar.

Those oil-trees, those pawlovnies,
Their fruits hang thick.
Blessed and happy are you, my lords,
None failing in noble ways.

De verbluffende onmiddellijkheid, die vele dezer verzen kenmerkt is behalve aan deze eigenaardige beeldspraak en vormgeving vooral te danken aan den realiteitszin waarvan ze getuigen, zij mogen nog zoo stemmingsvol, pathetisch, en hartstochtelijk zijn, zij zijn altijd zakelijk. In de minnedichten zal er herhaaldelijk op gewezen worden welken stand en welstand de geliefde bezit, men is, zooals dat in het leven immers voorkomt, niet altijd alleen verliefd op den persoon, maar ook op zijn positie. De klacht is hier herhaaldelijk zoo doordringend, omdat

ze niets met weltschmerz gemeen heeft, maar met zeer bpaalde, inderdaad treurige oorzaken, voedselgebrek, verdrukking of verbanning en deze oorzaken worden medegedeeld.

Oh, the flowers of the bignonia,
Gorgeous is their yellow!
The sorrows of my heart,
How they stab!

Oh, the flowers of the bignonia,
And its leaves so thick!
Had I known it would be like this,
Better that I should never have been born!

As often as a ewe has a ram's head,
As often as Orion is in the Pleiads,
Do people to-day, if they find food at all,
Get a chance to eat their fill.

Nergens wellicht als in de Sje-Tsjing werd de realiteit van den oorlog zoo juist gebeeld als in de gedichten en liederen van de „king's men", maar even zakelijk wordt de noodwendigheid van een krachtig leger voor een land als het Chineesche rijk erkend en zonder eenzijdige romantiek wordt de heldhaftigheid van vorsten en aanvoerders verheerlijkt. De vorst neemt in het Boek der Oden een bijzondere plaats in. Hij ontleent zijn macht aan den hemel; is hij goed en wijs dan zal het volk in welstand leven en de goede zeden zullen gehandhaafd blijven; is hij dwaas en slecht dan vervallen de goede zeden, en honger en gebrek komen over zijn onderdanen. Het gezag werd in het oude China geëerd, tal van liederen werden gedicht om de grooten dezer aarde te prijzen en te verwelkomen, zij waren de vaders, hun onderhoorigen waren de kinderen, zoo diende het althans te zijn. Het geheele sociale leven staat in de Sje-Tsjing weergegeven, de legendarische geschiedenis van de stichting des rijks, van het ontstaan van het Chineesche volk af, wordt in de verschillende dynastische liederen en gedichten gevolgd.

She who in the beginning gave birth to the
 people,
This was Chiang Yüan.
How did she give birth to the people?
Well she sacrificed and prayed
That she might no longer be childless.
She trod on the big toe of God's footprint,
Was accepted and got what she desired.
Then in reverence, then in awe
She gave birth, she nurtured;
And this was Hou Chi.

Maar niet alleen het sociale boek, ook het leven van alle dag in al zijn verschijningen kan men hier vinden, het familie leven met zijn piëteit voor de ouders en grootouders, het leven van den clan, van broeders onder elkander, met zijn feesten en drinkgelagen, de liederen, die den arbeid vergezellen, het leven en het werken op het land, de liederen van de jacht en de prachtige, eenvoudige dansliederen, kleine en langere offerzangen, die met groot plastisch vermogen het offer en de beteekenis van het offer beelden. Het is herhaaldelijk een vreemde wereld, die men in het Boek der Oden aantreft, vreemd voor den westerling, legendarisch, mythisch, met al de verwarringen van oude agrarische symbolen en gebruiken, maar het is ook herhaaldelijk een wereld, die na zoovele eeuwen nog vertrouwd en bekend aandoet, omdat er van leed en vreugd, van bekommernis en zorgelooze blijdschap verhaald wordt, die van alle tijden zijn en den menschelijken mensch steeds zullen blijven aanspreken. De Chineesche literatuur bezit epische gedichten van wijsheid en schoonheid, zij bezit echter geen groot epos als de Grieksche in de Ilias en de Odyssee, als de Indische in de Ramayana en de Mahabharata, zij bezit echter het Boek der Oden en in zijn geheel beschouwd, heeft dit boek hoedanigheden, die het gemis aan zoo'n epos kunnen vergoeden. Groote epen, als de zoo juist genoemde zijn zonder twijfel een niet te onderschatten bezit voor een volk, zij handelen echter vooral over een gedeelte van dit volk, over vorsten, aanvoerders en helden, men kan er de stem van het volk in hooren, maar meer verwijderd, op den achtergrond van het onmiddellijk gebeuren, in het Boek der Oden is de stem van het volk overal aanwezig en hoorbaar, hier zingt en danst, weent en lacht, overweegt en hekelt, vereert, bewondert en aanbidt het oude volk van China in zijn velerlei representanten, hier hoort men meisjes en vrouwen, jonge mannen en grijsaards in al de wisselende stemmingen en omstandigheden des levens, het verhevene ontbreekt niet, het meest alledaagsche evenmin.

In de Loen-yu vraagt Confucius aan zijn zoon, of hij het Boek der Oden gelezen heeft. Zijn zoon antwoordt hem van niet en Confucius verzekert hem, dat hij dan niets zal te zeggen hebben in een gesprek.

Dit was toen waar, het is wellicht nu tot op zekere hoogte nog waar, want het Boek der Oden is zoozeer verweven met het leven der Chineezen door de eeuwen heen, dat men het overal, in de meest uiteenloopende geschriften in citaten of toespelingen ontmoet; veel van hetgeen het Chineesche volk bewonderenswaardig maakte, veel van wat in het Chineesche leven betreurenswaardig was, kan men reeds in het Boek der Oden vinden. Hoe vaak ook verwaarloosd, hoe vaak ook moedwillig en brutaal overtreden, waren het voorname zedelijke beginselen, die het Chineesche volk zijn eigen karakter gaven, het was de wet van den hemel, de weg van het midden, de overeenstemming van de mensche-

lijke daden met een universeel geestelijk evenwicht, dat het kenmerkte in zijn beste tijden en zijn geniaalste vertegenwoordigers. Dit moreele besef is ook in de Sje-Tsjing op verschillende plaatsen duidelijk geuit, nergens wellicht zoo duidelijk als in het kleine vers, dat Waley onder de rubriek Dynastic Songs opnam. Het is een gedicht van dien hemel, waaraan de grooten dezer aarde hun macht ontleenden, waar de natuur zich naar richtte en waar de menschen zich naar richten moesten op straffe van vrede en geluk te verliezen.

Reverence, reverence!
By Heaven all is seen;
Its charge is not easy to hold.
Do not say it is high, high above,
Going up and down about its own business.
Day in, day out it watches us here.

BOEKENSCHOUW

MULDERS (Prof. Dr. Alph.) DE MISSIE IN TROPISCH NEDERLAND. (242) Teulings' U.M. 's-Hertogenbosch, 1940. *f* 3.75.

Wij kunnen dit werk beschouwen als een handboek van Nederlandsche missiologie in onze overzeesche gebieden. Beknopt vinden wij er alles bijeen, wat omtrent de geschiedenis, de landaard, taal en cultuur, economische aspecten, wijsgeerige inzichten en godsdienstige begrippen der desbetreffende volken wetenswaardig is. De geleidelijke ontwikkeling van Katholieke missie en protestantsche zending wordt beschreven alsmede de toestand van beide op heden door statistieken en andere gegevens vastgelegd. Zooals voor het Moederland zelf, zoo zal ook voor de overzeesche rijksdeelen de oorlog van 1940 zeker groote wijzigingen met zich brengen. Zoo staat ook de missioneering in onze Indieën op een keerpunt. Dat Prof. M. juist nu zijn Missie afsloot geeft aan het boek bizondere belangrijkheid voor nu en voor later.

TIMMERMANS (Alph.) GOEDE MANIEREN. Wellevendheid voor de R.K. Jeugd. (92) N.V. „Helmond", Helmond. *f* 0.65.

Wat wellevendheid is, waar en wanneer ze in praktijk moet worden gebracht wordt duidelijk gemaakt op een wijze die gelukkig niets van den preektoon heeft. De tekst wordt verduidelijkt door humoristische plaatjes.

I. De heer J. C. G. Wesseling, die wel eens Fransche boeken in „Den Gulden Winckel" recenseert, huldigt radicale opvattingen. Het Hollandsche „goede boek", zoo schrijft hij in het Mei-Juni-nummer, wordt gekenmerkt door de moraal, het Fransche „goede boek" constateert dat de mensch een beest is, maar moraliseert daar gelukkig niet verder over." Dit is kranig en origineel gezegd! Maar is juist het feit dat moraliseering mogelijk is, niet het bewijs dat de mensch geen beest is? Onder koeien en honden wordt niet gemoraliseerd. Wesseling moest een gulden Winckel voor dieren uit gaan geven; dan was hij radikaal bevrijd van alle moraliseering.

II Er is een vereeniging opgericht in Nederland, die wij alle goeds toewenschen, doch welker naam zoo merkwaardig is dat wij hem curiositeitshalve hier vermelden. Het is de „Vereeniging tot bevordering van systematische mondverzorging voor den middenstand". Men schijnt bang te zijn, dat de mondverzorging van den middenstand kwade tijden tegemoet gaat.

III. „Het verdwenen Meisje, naverteld door Sonja Surink." Zoo luidt de titel van een Nederlandsch, oorspronkelijk detective-verhaal. Hier wordt dus een verdwenen meisje naverteld! Een wonderlijke taal- en gedachtesprong. Nog eenige taalbuitelingen uit hetzelfde „navertelde meisje"! „Thea had haar woning aan de Zuider-Amstellaan en den heelen nog komenden dag voor zich alleen". (bl. 5) „Ze drukte haar sigaret uit op het

onder haar bereik staande aschbakje." Is het mogelijk een sigaret uit te drukken op een niet onder zijn bereik staand aschbakje? Een wonderlijke, hersengymnastiek eischende zin is de volgende: „Ze zag op den nu vollen dansvloer de correct in het zwart gekleede heeren en de in dansjapon aantrekkelijke dames cirkelen in een geen onderdeel zich zelf latend geheel, dat, wentelend op den zwoelen klaagtoon der saxofoons, als een snel draaiend kaleidoscoop de samenstelling van een uit bewegende figuren gevormd beeld niet lang genoeg vasthield, om het in den toeschouwer duidelijk te laten worden." (bl. 60).

IV. Bij de opgravingen, die de oude Romeinenstad Ostia Antica moeten blootleggen, werden onlangs eenige fragmenten der „Acta Diurna" gevonden, die een soort dagelijksche kroniek vormden en in Rome van 131 voòr Christus tot het verval van het imperium werden uitgegeven. Zij werden op de meest bezochte pleinen aangeslagen en lichtten in over de voornaamste gebeurtenissen. Men kan deze acta diurna, „dagelijksche gebeurtenissen of berichten" gerust als een soort antieke courant beschouwen. Julius Caesar maakte ze tot officieele staatscourant of publieken aankondiger. Ze brachten het volk in kennis met de belangrijke feiten van den dag.

KOOT (Ton) EN NU.... NEDERLAND IN! Een zwerftocht door eigen land. (203) Meulenhoff, Amsterdam. *f* 1.75 en *f* 2.50.

Dit boek, dat Ton Koot schreef voor „De nieuwe Meulenhoff-editie", is tegelijk een loflied op Nederland en een aansporing om het overal te gaan zien. Vooral nu de mogelijkheid tot een vacantie in het buitenland is uitgesloten, kan dit werkje aanwijzingen geven voor vaderlandsche zwerftochten. De auteur schrijft enthousiast en onderhoudend over diverse oorden in alle provinciën, tracht er het eigene en karakteristieke van aan te geven en begeeft zich zoowel in het verleden als in het heden om de Nederlandsche contrijen aanlokkelijk voor te stellen. De text gaat vergezeld van een groot aantal foto's. Het is vlotte, onderhoudende vacantielectuur en zal de liefde tot de vaderlandsche gewesten ongetwijfeld aanwakkeren.

VARENDE (Jean de la) DE STRIJDER GODS. Nederl. Bewerking door Dra J. M. Liedmeijer. (255) Gottmer, Haarlem.

Jean de la Varende is een Normandisch edelman, die de laatste jaren met eenige zeer oorspronkelijke romans en verhalen over zijn geboortegewest is opgetreden. „Le Centaure de Dieu" of „De Strijder Gods" is een der beste daarvan en Mej. Liedmeijer heeft het boek met zorg vertaald, bewerkt liever. Varende heeft nog de allures van de oude Vikingen, die Normandië binnenvielen en het zijn naam gaven. Hij schrijft als een oude houwdegen. Le Centaure de Dieu werd in Frankrijk bekroond, een verdiende bekroning, daar het boek uitmunt door oorspronkelijkheid van opzet en structuur en geschreven werd met ongewoon episch talent. Gaston de la Bare is de tweede zoon uit een oud adelsgeslacht. Hij is „né mystique comme il est né cavalier", vandaar de naam „de centaur Gods". Al de misdaden van zijn geslacht drukken op zijn ziel; hij voelt zich geroepen om uit te boeten wat zijn voorvaderen misdreven en zoo kan niets hem ervan afhouden priester te worden. De lokale kleur, de eigenaardige is voortreffelijk in het boek. La Varende kent deze adellijke families en haar geschiedenis als geen ander en zoowel de fijnere, mystieke kanten van Gaston als de rauwere figuren uit diens omgeving weet hij te beschrijven met zulk een zekerheid en kracht, dat de roman onmiddellijk bijzondere aandacht trok. Het is inderdaad een ongewoon boek, dat boven de middelmaat uitsteekt en wegens zijn eigenaardig archaïstischen schrijftrant

niet gemakkelijk te vertalen moet geweest zijn. Voor volwassen, wetende lezers.

LLEWELLYN (Richard) HOE GROEN WAS MIJN DAL. Vertaling uit het Engelsch van Joh. de Molenaar. (475) „Elsevier", Amsterdam. *f* 3.90 en *f* 4.90.

Het is een spontaan en frisch talent dat dezen roman, — een eersteling — geschreven heeft. Er wordt de geschiedenis in beleefd van een mijnwerkersfamilie in Wales, veertig á vijftig jaar geleden; zij wordt verteld door het laatst overgebleven lid van het gezin, den ouden Hun Morgan, als de herinnering aan zijn jeugd. Als familiegeschiedenis is het een voortreffelijk werk. De huisgenooten van Hun Morgan zijn stuk voor stuk zelfstandig levende, oorspronkelijke menschen —, menschen in den vollen zin van het woord, met goede en kwade eigenschappen, maar die hun levenslijn toch beheerscht willen zien door het goede. De verteller heeft hen verbeeld zooals hij hen als jongen heeft gekend en gezien; maar dan een visie, gerijpt en verhelderd door het begrip van den volwassene, die op zijn jeugd terugziet.

LLEWELLYN

Enkele beschrijvingen zijn iets te weelderig, aan eenige scenes is iets te veel glans gegeven, maar deze feilen vallen als het ware weg tegen de kracht der sterk dramatische vertelkunst. Bijzonder valt die op in enkele gedeelten, zooals in het verhaal van het vuistgevecht van Dai Bando en dat van het mijnongeluk. — Subtiel en doordringend als een essence is de zuiver gehouden weemoed, waarvan het verhaal doortrokken is. Elk valsch of grof sentiment ontbreekt dien weemoed; hij verdiept en verinnigt elke bladzijde. Weemoed over het zwart en desolaat worden van de eertijds groene vallei door kolenafval; weemoed over het schoone dat door wisseling van tijd en tooneel in het leven verloren ging.

Deze volbloedige roman van een menschengemeenschap kan ervaren lezers worden aanbevolen.

CLAES (Ernest) JEUGD. (299) Wereldbibliotheek, Amsterdam-W. *f* 2.— en *f* 2.90.

Ernest Claes vertelt in dit boekje van zijn kinderjaren, doorleefd in het boerenhuis aan den steenweg van Sichem naar Averbode. Het zal wel „Dichtung und Wahrheit" zijn, al maakt het geheele verhaal den indruk dat er vooral jeugdreminiscenties in beschreven worden. Wat het boekje zijn eigenaardige bekoorlijkheid

geeft, zòo dat men het niet onuitgelezen terzijde legt, weet ik niet. Is het de sterke suggestie, dat hier op boeiende wijze een èenmaal werkelijk kinderleven verhaald wordt, is het de kleurige, vlotte verteltrant, is het de sfeer van innigheid en huiselijkheid, die het werk beheerscht, of is het dit alles tesamen? Wat ervan zij, Claes vertelt hier zòo van zijn wel niet arme, maar toch tamelijk behoeftige jeugdjaren, dat er als een aantrekkelijk schilderij ontstaat, dat men zich in later tijden gaarne herinnert. Allen en alles staat den lezer helder voor den geest, de Sichemsche steenweg, het boerenhuis, de school met meester Bakelants, de familie van den verteller en diens vrienden, het dorp Sichem en het nog verdere Averbode met zijn abdij. Claes' humor en voorkeur voor grappige gevallen zijn bekend; ook hier zijn de grappen niet van de lucht. Het boek is onmiskenbaar familie van „De Witte". Met litteraire maatstaven komt men dit boek niet nader. Om litteratuur bekommert Ernest Claes zich maar matig. Hij schrijft in den volkstrant, zoo levendig en kleurig, zoo afwisselend en spannend, met zoo warme menschelijkheid, zoo frisch van voorstelling, dat wie te lezen begint zich gaat interesseeren en geboeid raakt. Op zijn best is hij, waar hij de momenten van hoogen angst beschrijft, dien de spookgeschiedenissen uit zijn omgeving hem wekken, of waar hij den indruk van Conscience's verhalen tracht weer te geven. Deze „Jeugd" is geschreven met vollen inzet van den auteur, met heel zijn hart en gemoed en daardoor werd het, ondanks al wat erop aan te merken zou zijn, een boeiend getuigenis.

PIERSON-ANDRÉE WITTENS (E. C.) DE GOUDEN EIKEL. (202) Illustraties van Rob Franken. Becht, Amsterdam.

„Een ouderwetsch verhaal zonder letterkundige waarde, verteld als tijdverderf gedurende een ziekte en later opgeschreven voor Henri Daniël Pierson." Deze openhartige aankondiging gaat dit fraai en grootscheeps uitgegeven verhaal vooraf en stemt onwillekeurig sympathiek. Heeft hier een moeder voor haar zieken jongen een verhaal bedacht en verteld? Wij vermoeden het en hebben het waarlijk oudmodische, maar spannend vertelde verhaal met genoegen gelezen. Vooral jeugdige lezers, doch ook ouderen zullen het boek met hetzelfde genoegen doorwerken. Het is ouderwetsch in den goeden zin, dat wil zeggen, het beschrijft voorbije toestanden en verhoudingen, vroeger vaak voorkomende gebeurtenissen en plaatst dit alles in een gezellige, huiselijke sfeer. Deze sfeer wordt versterkt door de talrijke, eveneens ouderwetsch aandoende, maar werkelijk illustreerende, verhelderende en de verbeelding tegemoet komende teekeningen. De vertelster beschrijft zonder letterkundige bezorgdheid, doch met natuurlijken smaak en zin voor het pittoreske. Ouderwetsch ook is het verhaal wegens den trant en het verloop der gebeurtenissen. De instinctieve wensch van den lezer naar een goeden afloop, naar ontmaskering en straf der boozen, naar belooning en

bevrediging der goeden wordt voldaan. De uitgave in groot formaat, met uitvoerige teekeningen, in smaakvollen druk op felwit papier, beantwoordt aan het karakter der vertelling. Wij willen ieder, die zulk een oud vertelsel genieten kan en gaarne het heden even vergeet, dit boek aanbevelen. Het is een boek voor de huiskamer, voor het geheele gezin.

OOMS (J. W.) DE WATERMOLEN. Roman uit de Alblasserwaard. (236) Kok, Kampen.

„De Watermolen", een verhaal dat geschreven werd in een eigenaardigen, archaïstischen en half dialectischen stijl, is een boek van karakter. Het kon door van Schendel geschreven zijn en zou dezen auteur niet misstaan hebben. De eigenlijke substantie van den roman vormt het bedrijf van den Watermolenaar, een bedrijf, in het polderland bij de Lek blijkbaar veel beoefend. Dit bedrijf wordt hier vertegenwoordigd door Engeltje van der Zouwe en de auteur heeft niet alleen deze Engeltje in fiksche trekken en contouren weten te verbeelden, maar hij heeft ook de poëzie van den watermolen in zijn verhaal weten te vangen. Het eigenlijke verhaal verloopt wat effen en vlak, zonder veel schokken of ontroeringen, maar de wijze waarop hij deze polderkroniek schrijft, waarop hij zijn menschen laat handelen en spreken, is voortreffelijk en vol karakter. Verslinders van romans zullen dit boek saai vinden, maar wie een boek te apprecieeren weten, zullen het naar waarde schatten en smaken. Taal en styleering, opbouw en ensceneering getuigen van een meer dan vaardige, van een stijlvolle hand. Het molenaarsbedrijf staat in dit boek in zijn menschelijkste wezen beschreven en verbeeld; heel het polderleven krijgt hier een eigenaardig relief. De auteur van dit verhaal kan meer dan een vertelsel ter ontspanning schrijven.

VAN DIJK-HAS (Nelly) IK WIL GELUKKIG ZIJN. (344) Kok, Kampen.

Deze uitvoerige roman verhaalt van een kleinburgersgezin, dat een oogenblik goede kansen schijnt te beleven om de hoogte in te gaan, doch dan door ziekte van den vader tot volkomen armoede vervalt. Middelpunt van het verhaal is de kranige dochter Adri, die alle up-and-downs van de familie meemaakt, tot zij ten laatste door een rijk huwelijk ook het gezin uit de ellende redt. Dit alles is niet onaardig beschreven; het is kleinkunst, realisme op beperkte schaal. Er zit kleur en afwisseling, spanning in het boek, al zal het door velen tot de min of meer stichtelijke lectuur gerekend worden. De schrijfster is een ijverige protestante en ziet leven en verhoudingen onder volstrekt Christelijke belichting. De hoofdheldin is door haar met groote sympathie en levensgetrouw verbeeld, een dapper, levenslustig en kordaat meisje, niet zonder fouten, maar in haar geheel een voorbeeldig exemplaar van haar soort, wie de lezer haar gelukkig lot gaarne gunt, ook al is dit huwelijk wel wat onwaarschijnlijk. De andere personages zijn meer

in de grondverf blijven steken en zijn minder levend dan deze Adri. Alles bij elkaar uitstekende ontspanningslectuur.

LUBELEY (Ignatia) OM HET BEZIT. (140) Kok, Kampen. Illustraties van J. de Vries.

„Om het Bezit" is een lange novelle, waarin verhaald wordt van welgestelde Achterhoekers uit den Franschen tijd. Kleur en sfeer uit die jaren en dat gewest zijn goed getroffen en dit geeft de novelle haar cachet. Het gaat om de liefde van een jongen Dominee en een ouderloos nichtje, een liefde, die door familie-veeten langen tijd wordt gedwarsboomd, doch eindelijk beiden vereenigt. Waren de figuren wat dieper en indringender ontleed en de verwikkeling markanter en scherper uitgewerkt, dan had de novelle aan waarde gewonnen. De schrijfster blijft te veel aan de oppervlakte en laat haar geval al te egaal en glad verloopen, zoodat het boekje te zeer aan Zondagslectuur herinnert. Toch steekt er zoowel in de schrijfster als in het geval zelf stof tot iets beters en opvallenders dan wat „Om het Bezit" nu geworden is. Het is een lezenswaardig verhaal, dat echter lezers en lezeressen van wat de boekenmarkt dagelijks aanbiedt, maar matig bevredigen zal.

HUIZINGA (Leonhard) HET WILHELMUS. (63) P. N. van Kampen & Zoon N.V., Amsterdam.

De novelle, die Huizinga onder den titel „Het Wilhelmus" schreef, is in haar genre zeer goed. Zij bevat geen overtollige détails; de eene, bedoelde, gedachte blijft steeds domineeren; zij is puntig en een afgerond geheel.

In een los, frisch geschreven verhaal worden eenige episodes verteld uit het leven van een cosmopolitischen Hollander, die, naar Hollandschen aard, boordevol critiek op zijn vaderland zit, en die toch telkens weer, onweerstaanbaar, vanuit den vreemde naar Holland wordt getrokken. Menigen Hollander zal zichzelf herkennen in Frank Bax.

Een verhaal daarbij, dat, in dezen tijd, drager is van een traditie en van een symbool.

DE CAMERA OBSCURA VAN HILDEBRAND. Met honderd teekeningen van Jo Spier. (475) Een en veertigste druk. Erven Bohn, Haarlem. 1940. *f* 6.

De uitgever der Camera Obscura heeft het vorig jaar, het jubeljaar, een prachteditie van Beets' beroemde werk doen verschijnen, kostbaar van uitvoering en met voortreffelijke teekeningen van Jo Spier. In iets eenvoudiger gedaante verschijnt thans een volgende luxe-uitgave met honderd der teekeningen van Spier. Ook in deze editie wordt Beets' werk in pracht van gewaad den Nederlandschen lezer aangeboden.

BOISSEVAIN (Dieuke) DISCRETE DOOD. (221) Sijthoff, Leiden. 1940. *f* 1.90 en *f* 2.40.

„Discrete Dood" is een detective-roman, zonder detective, althans zonder officieelen detective. Een kennis en een familielid van

den vermoorde nemen deze rol over en voeren haar tot een goed einde. De verwikkeling is ingenieus en wordt tot het eind van het verhaal toe doorgezet. Slecht het middenstuk van het verhaal is wat lang en kleurloos, als namelijk de gewezen professor en zijn vrouwelijke partner lange gesprekken voeren en het archief van den vermoorde van a tot z gaan nasnuffelen. De opzet van het geheel is origineel en niet onaardig uitgewerkt. Als crimineele roman maakt het boek onder de oorspronkelijk Nederlandsche van het soort een goed figuur. De schrijfster stelt zich niet te gauw tevreden, stapelt geen misdaden op elkaar en staat niet met trucjes en foefjes gereed om den lezer een oogenblik te verbluffen. Zij karakteriseert haar figuren behoorlijk en is op de hoogte van het milieu, dat zij beschrijft. Zoo is het een zeer lezenswaardig verhaar geworden, detective story en roman in eenen; de gewezen professor namelijk en de partner vinden elkaar tijdens hun onderzoek naar den schuldige aan de moord op Mr. Focken.

DURBRIDGE (Francis) SPREEK MET VLAANDEREN. (263) Scheltens & Giltay, Amsterdam. *f* 1.90 en *f* 2.50. DE MANNEN VAN DE FRONTPAGINA. (235) Scheltens & Giltay, Amsterdam. *f* 1.90 en *f* 2.50.

Deze beide boeken moeten in den vorm van een hoorspel in het afgeloopen jaar reeds door de radio gegaan zijn. Het zijn detective-romans, die handig in elkaar zijn gezet en ongetwijfeld boeiend verhaald zijn. Wie echter eenigszins aan het genre gewend is, zal deze verhalen wat optimistisch vinden, berekend op een gehoor of op een lezerschap, die niet al te hooge eischen stellen. De onwillekeurige wenschen van den lezer worden, zooals dat in detective-stories trouwens gewoonte is, alle vervuld. De misdadigers worden de een na den ander ontmaskerd en ontdekt en de vervolgers bereiken regelmatig hun doel. Wel is de auteur niet zuinig met moorden en inbraken en maakt hij de intrige wel eens wat onwaarschijnlijk. Een strenge en scherpe vakkundige kritiek kunnen deze verhalen moeilijk doorstaan. Maar wie zich daar niet aan stoort en eenige uren boeiend wil worden bezig gehouden zonder al te critische vragen te stellen, kan deze boeken genieten. Beide boeken sluiten in zoo verre bij elkaar aan, dat de hoofdfiguren, althans van de speurderszijde, in beide dezelfde zijn. In het tweede verhaal treedt zelfs een echtpaar op, dat elkaar in het eerste leert kennen en in het tweede gezamenlijk naar misdadigers speurt. Het zijn spannende boeken voor jong en oud.

SURINK (Sonja). HET VERDWENEN MEISJE. (322) De Kern, 's Gravenhage. *f* 2.25.

Sonja Surink heeft een vrouwelijke detective geschapen, Dorothea Swart, wier speurderslotgevallen zij beschrijft in tot nu toe twee boeken, „De Man met de vele Gezichten" en „Het verdwenen Meisje". Dit laatste boek is avontuurlijk en spannend genoeg, een geroofd meisje, autotochten, revolvergeknal, een

wonderlijk scherpzinnige en dappere jonge dame etc. etc. Maar Sonja Surink stelt nogal hooge eischen aan de goedgeloovigheid harer lezers. Er gebeuren zooveel onwaarschijnlijkheden, dat de illusie al te vaak verstoord wordt. De heldin van het boek voert onmogelijke manipulaties uit, liggende achter op de bumper van een rijdende auto; een anderen keer dringt zij, in plaats van de politie te waarschuwen om de juist vertrekkende auto met het verdwenen meisje aan te houden, een misdadigershol binnen. Kortom Sonja Surink bereikt haar spanning ten koste van waarschijnlijkheid en natuurlijkheid. Overigens weet zij haar avonturen heel behoorlijk ineen te strengelen. Maar deze Dorothea Swart is toch wel erg parmantig en onvrouwelijk en weinig Hollandsch.

WYNNE (Pamela) ALS DROOMEN WERKELIJKHEID WORDEN. (274) Nederl. bewerking van Hillegonda van Reenen. „West Friesland", Hoorn.

Om te ontsnappen aan een saai, alledaagsch milieu neemt een jong meisje met een minder nette truc een kans waar om een betrekking te krijgen, die op allerlei avonturen uitzicht geeft. Zij wordt gastvrouw in een tot hotel omgebouwd oud Oostenrijksch kasteel, dat haar werkgever van een tante heeft geërfd. Aan afwisseling ontbreekt het haar daar niet en de houding van haar meester is nog het meeste belangwekkende voor haar, en brengt haar in piquante situaties, van de soort, waarvan deze schrijfster zooveel houdt. Zij betracht hier echter eenige reserve, zoodat dit boek leesbaar is voor ontwikkelden.

BALDWIN (Faith) JOAN MAAKT CARRIèRE. (233) Vertaald door Jeanne de Kruyff. Kruseman, Den Haag. *f* 2.25 en *f* 3.25.

De heldin van dit verhaal is een rijk, energiek meisje, dat haar leventje van uitgaan en pretjes zóó nutteloos vindt, dat zij er zich ongelukkig in voelt en de eerste de beste gelegenheid aangrijpt, om de plaats van een ziek meisje in haar betrekking te vervullen, zoodat deze voor haar open blijft. Haar chef wordt haar zeer sympathiek; hij is getrouwd en zijn vrouw is in een zenuwinrichting sinds de geboorte van hun zoontje en even dreigt het gevaar dat de roman de verkeerde richting uit zal gaan, maar de schrijfster is zoo gelukkig geweest een goede en bevredigende oplossing te vinden, die het levensgeluk van alle belanghebbenden verzekert. Volwassenen.

BAGBY (George) HET LIJK ONDER DE BRUG. (218) Vertaald door L. Sampimon-De Tombe. Kruseman, Den Haag. *f* 2.15 en *f* 2.90.

Deze schrijver schijnt er zijn genoegen in te vinden om zijn lezers mee te voeren in de onmogelijkste omgeving tusschen beschonken menschen, die nooit nuchter zijn. Er wordt een lijk gevonden, hangend aan een van de pijlers van de Brooklyn-brug, van een man, wiens vrouw een der walgelijkste rijke dronkenlappen van New-York blijkt te zijn; er loopt daar ook nog een half

naakte juffrouw in huis rond, die niet normaal is en dan verder allerlei zonderlinge figuren, die het verhaal op een nachtmerrie doen lijken. De inspecteur met de pijnlijke voeten, die overal zijn schoenen uittrekt, krijgt dit zaakje op te helderen en hij slaagt buiten verwachting. Alleen voor levenservarenen.

YPMA (Jo) SJOUKE ALES HANNEMA. (263) Bosch & Keuning, Baarn. *f* 2.90.

In deze roman van het Friesche boerenleven vertelt Jo Ypma heel eenvoudig, maar met veel gevoel voor treffende bijzonderheden, die er op wijzen, dat zij scherp heeft gadegeslagen in de omgeving, waarin haar boek ontstaan is, over een jongen boer die na volbrachte schooltijd thuis komt en niets liever wil, dan Vader helpen op de boerderij. Het blijkt, dat de bezitting van hem is, door een grootvader aan hem nagelaten. Het is een gemoedelijk, rustig leven in het gezin Hannema, waar Vader en Moeder elkander hartelijk liefhebben en hun kinderen geloovig opvoeden. Sjouke doorleeft een episode met een meisje, waarover hij zich later diep schaamt, vooral, wanneer hij de echte liefde leert kennen; hij ziet ook in, dat het met het „boeren" in Nederland niets gedaan is en dat hij beter naar Canada kan emigreeren en zijn eigendom aan zijn vader verkoopen, een plan, dat hij doorzet, al is zijn moeder er sterk tegen. Alle gebeurtenissen in deze rijpere jeugdjaren van Sjouke worden met inzicht en talent beschreven en geven ons een goed boek, dat het lezen overwaard is.

WICKENHAUSER (Gertrud) EEN ILLUSIE VERDWEEN. (232) Nederlandsche bewerking van Helene Rainbow. „West-Friesland", Hoorn. *f* 2.25 en *f* 2.75.

Een ouder mensch, geloovend in idealisme bij de opgroeiende jeugd, moest wel door een hevig gevoel van ontgoocheling en bittere teleurstelling getroffen worden bij de lezing van dit cynische boek. Een jongen en een meisje, rijpere jeugd, wonen met hun ouders, schijnbaar vreedzaam en eendrachtig samen. Vader is advocaat, Moeder op kantoor, de kinderen gaan naar school en verder hun eigen weg, maar die weg is zóó krom, zóó gevaarlijk, leidt naar zóóveel verdorvenheid, dat men er van rilt. Deze jonge menschen laten hun ouders bespionneeren, plegen chantage op hen, beoordeelen ouderen met een minachting zonder grenzen. Zij knappen hun eigen „zaakjes" op, de vechtpartij in een bar, het ongeluk van een vriendinnetje en de zelfmoord van haar minnaar, maar ook de „zaak" van hun vader, die een verhouding heeft met een vriendin van hun moeder. Misschien is deze schets van dit moderne gezin naar het leven geteekend; het is echter te wenschen, dat dergelijke overrijpe kinderen en dergelijke zorgelooze ouders tot de zeldzaamheden behooren. Een ernstig voorbehouden boek.

ROBINS (Denise) NOG ALTIJD IS LIEFDE BLIND. (208) Geautoriseerde vertaling van Joanne Janzen. Kruseman, Den Haag. *f* 2.15 en *f* 2.90.

Deze schrijfster heeft in dit boek het thema behandeld van een huwelijk van een jong, alleenstaand meisje, dat op een ander verliefd is, met een stervenden man, die haar zijn fortuin wil nalaten. De berekening komt verkeerd uit, want de man, een bekend dokter uit Londen, wordt beter. Zij wil het huwelijk ongeldig verklaard hebben of, als dat niet gaat, dan echtscheiding. Hij echter weet, dat de vent, waarop zij verliefd is, een schurk eerste klas is, doch houdt te veel van haar om haar aan hem over te leveren. Deze verwikkeling wordt geleidelijk tot een gelukkige oplossing gevoerd. Ontspanningslectuur voor ontwikkelden.

KÄNEL (Rösy von) DOOLWEG DER LIEFDE. (253) Vertaling van A. M. de Vries Robbé-Bergmans. Bosch & Keuning, Baarn. *f* 1.90.

Het geval van een verboden, geheime liefde wordt in dit verhaal met scherpe tegenstellingen en kracht van overtuiging geschreven. Renate Hauser is bijna dertig jaar oud geworden zonder de liefde te kennen; zij woont bij haar godvreezende ouders, die haar in allen eenvoud hebben opgevoed en nog bewaken, als de appel hunner oogen. Een toeval brengt haar in kennis met een ouderen, getrouwden man en zij krijgt hem lief. Haar leven wordt een groote leugen tegenover haar ouders, die meenen, dat de man niet getrouwd is en zich met haar wil verloven. Zij strijdt niet tegen deze verboden liefde, maar geeft er zich geheel aan over; gaat met hem op reis, steeds haar ouders bedriegend. Een zware ziekte van hem brengt alles aan het licht, waarbij de ziekelijke vader van Renate van verdriet sterft en haar moeder haar verstoot en ook sterft. Zij komt tot inkeer en gaat zich wijden aan goede werken. Als ernstige waarschuwing tegen een verboden liefde kan dit boek, dat met de noodige terughouding geschreven is, zijn nut hebben. Voorbehouden.

DEEPING (Warwick) ZOO ZIJN DE MANNEN. (309) Nederl. vertaling van A. G. v. d. Hoeven. „West-Friesland", Hoorn. *f* 2.75 en *f* 3.50.

Het leven te beschrijven van een eenzaam jongetje en hem stap voor stap te volgen tot aan zijn volwassenheid, is Warwick Deeping wel toevertrouwd. Hij doet dat met bezonken inzicht en knappe psychologie. Deze John Lancaster is geen gelukkig kind; hij bezit een artistiek temperament, droomt van luchtkasteelen, maar leert al gauw begrijpen, dat hij in het dagelijksch leven zijn innerlijk achter een masker moet verbergen, om te slagen. Opgroeiend wordt hij door een oudere dienstbode in 's levens geheimen ingewijd, hetgeen zijn moeder te laat ontdekt en tot wanhoop brengt. Hij brengt het ver in de wereld als bouwer van practische woningen en het duurt lang, eer hij de echte liefde vindt. Sommige passages maken het noodzakelijk dit goed geschreven boek voor rijpere lezers te reserveeren.

STUWE (Eline van) ONTROUW. (244) Van Kampen & Zoon, Amsterdam. *f* 3.90.

De veelgelezen schrijfster Jacqueline Reyneke van Stuwe, die een groot aantal romans op haar speudoniem heeft staan, welke alle in het Haagsche leven spelen, behandelt in dit boek een van de meest ingrijpende ziekten van het sociale leven van den tegenwoordigen tijd: De Echtscheiding. Zij voert ons binnen in het oogenschijnlijk ordelijk en gelukkig gezin van een bekend advocaat, die dagelijks cliënten, die echtscheiding willen, ontvangt. Hij is een gesloten karakter, maar prijst zich inwendig gelukkig, dat hij zulk een trouwe, goede en knappe vrouw heeft, die geheel opgaat in hem en de kinderen. Hij vermoedt niet, dat zijn vrouw met de meeste voorzichtigheid achter zijn rug ontmoetingen heeft met een huisvriend, op wien zij hopeloos verliefd is geworden en die haar tracht over te halen haar man en gezin te verlaten en met hem weg te gaan. Zij kan van haar kinderen geen afstand doen en vindt op dit punt bij haar minnaar maar weinig medewerking. Haar man behandelt ondertusschen de meest schrijnende gevallen van ontrouw en echtbreuk. Een toeval brengt hem tot de ontdekking van de ramp, welke zijn eigen gezin bedreigt; dit zou tot een catastrophe hebben kunnen leiden, als de liefde voor haar kinderen, na eenige dagen in rust en eenzaamheid doorgebracht te hebben, zijn vrouw weer niet tot haar plicht in huis terug gebracht had. Heel scherp stelt de schrijfster de vreeselijke gevolgen van huwelijksontrouw voor de kinderen in het licht, zoodat haar boek als een ernstige waarschuwing mag gelden en voor levenservarenen leesbaar is.

MARSH (Howard R.) DE WRAAK VAN JERRY DEN ZWIJGER. (186). Vertaling van L. Sampimon-De Tombe. A. W. Sijthoff U.M. Leiden.

Het normale leven in de cowboy- en mijnwerkerswereld van Westelijk Noord-Amerika schijnt al geaccompagneerd te worden door messteken en revolverkogels, zoodat men wel kan nagaan wat er gebeurt in een roman, die een wraakgedachte als motief heeft. Een aaneenschakeling van vechtpartijen met blanke- en schietwapens, overvallen, lynchpartijen, en dergelijke. Toch is dit verhaal van een woestijnbewoner, die wraak neemt op een misdadigersbende in een mijnstreek, wel spannend. Dat Jerry, de wreker, tenslotte aan het langste eindje trekt en nog een aardig meisje op den koop toe als belooning verdient, is zoo het gebruikelijke slot van dit soort romans. Wegens den hartstochtelijk ruwen inhoud uitsluitend voor volwassen lezers.

BOWEN (Marjorie) DAT ZAL IK ZIJN. (746) Geautoriseerde vertaling uit het Engelsch door M. T. de Bas. D. A. Daamen, 's Gravenhage. *f* 4.50.

Historische romans zijn de specialiteit van Marjorie Bowen. Historische romans in dien eng Protestantschen geest, welke zich tegenwoordig gelukkig niet veel meer laat kennen, die, n.l., welke

zich, waar er maar gelegenheid toe bestaat, tegen de Katholieke Kerk keert. Marjorie Bowen behoort nog zoo wat tot den tijd, waarin Jacob van Lennep zijn „„De Pleegzoon" en „De Roos van Dekama" schreef. Zij is volkomen critiekloos in den leer geweest bij die school van eenzijdig georiënteerde, bevooroordeelde Engelsche historici, tegen wie o.a. vooral Belloc sedert jaren zoo geharnast en gedocumenteerd te velde trekt.

Van dien geest, dan, is ook doortrokken de roman „Dat zal ik zijn", waarin de hoofdfiguur is de eerste Prins van Oranje, van ongeveer 1561 af, toen hij met Anna van Saksen huwde, tot zijn dood in 1584. De vrijheidsoorlog in de Nederlanden en de rol door Willem daarin vervuld, zooals de schrijfster die althans ziet, worden omstandig verhaald. Marjorie Bowen schrijft een vlotte, fleurige stijl, zij is een goed vertelster, en het is dan ook wel jammer dat haar, voor Katholieken op talrijke plaatsen krenkend, verhaal, voor dezen de lectuur daarvan ongenietbaar maakt. Bovendien bevat het vele, historische onjuistheden. Zoo wekt zij b.v door het geheele boek heen den indruk dat het overwegend grootste deel der bewoners van de Nederlanden Protestant waren, terwijl thans wel historisch vaststaat dat de Katholieken ver in de meerderheid waren. Volgens Marjorie Bowen ook, werd er meer een godsdienstoorlog dan een vrijheidsoorlog gevoerd.

Neen, het verschijnen van dezen roman kunnen wij niet toejuichen.

DORAN (Janet). DE WEG NAAR HET GELUK. (186) Vertaling van C. Kroesen. A. W. Sijthoff's U.M., Leiden.

Dit is een typisch Amerikaansche liefdesroman, zoo een, waarin de liefde wel echt is, maar waarin toch ook zakelijke motieven een rol van beteekenis spelen, zóó dat de liefdesintrigue er door wordt beïnvloed. Hier is het Betty Holt, verbonden aan een makelaarsfirma in onroerende goederen, die verliefd wordt op een deelgenoot van een concurreerende firma. Zij gaat, overigens terecht, over naar den concurrent, waardoor complicaties ontstaan. Deze, en het gedoe van een stuk of wat parasiteerende huisgenooten van Betty, geven kleur en spanning aan het verhaal, dat wel iets boven den doorsnee roman in het lichte amusementsgenre stijgt.

JENKINS (Will) WILD WEST MYSTERIE. (228) Vertaald door Jan van Arckel. Zuid-Hollandsche U.M., Den Haag. *f* 2.25 en *f* 2.90.

Door de machinaties van een Mexicaansche smokkelaarsbende wordt een lid der Amerikaansche grenswacht verdacht van moord op een collega. Hoe hij er in slaagde, nadat hij vogelvrij was verklaard, zijn naam te zuiveren en tegelijk de bende te ontmaskeren, wordt verteld in een roman, die tot het einde toe spannend is geschreven.

Voor volwassen lezers.

SPREY (Dr. K.) DE WEG VAN HELLAS. Cultuurgeschiedenis van Oud-Griekenland. (264) Boot, Voorburg. *f* 4.90.

Dr. Sprey behandelt in dit werk de politieke, litteraire en wetenschappelijke geschiedenis van het Grieksche volk vanaf den heroïschen tot den Romeinschen tijd. Hij doet dit op populaire wijze zonder bij den lezer al te veel bekendheid met onderwerp te veronderstellen. Het boek is helder en overzichtelijk gerangschikt en geschreven en zal talloozen lezers welkome oriënteering over Griekenland bieden. Een uitvoerig hoofdstuk over „De Hellenistische Cultuur" geeft een goede beschouwing over het Hellenisme in de laatste drie eeuwen vòòr Christus. Houdt men voor oogen dat de auteur een populair werk voor niet klassiek gevormden bedoelde te schrijven, dan is hij in zijn opzet ongetwijfeld gelukkig geslaagd. Wie echter, afgaande op den ondertitel „Cultuurgeschiedenis van Oud-Griekenland", meer verlangt en werkelijk een cultuurgeschiedenis wenscht te lezen, voelt zich eenigszins teleurgesteld. Een cultuurgeschiedenis is het nauwelijks. Dan had de schrijver meer over zeden en gewoonten, over het dagelijksche doen en drijven, over toestanden en verhoudingen van den gewonen man moeten mededeelen. Daarvoor blijft het werk te veel in de algemeene lijn van een geschiedenis van politiek, wetenschap en kunst. Ook nu is het boek een welkome bijdrage, doch voor den meer ontwikkelde blijft het te algemeen, te weinig afdalend in bijzonderheden. Er zijn allerlei Grieksche verschijnselen en eigenaardigheden te noemen, die niet vermeld worden. Nogmaals: niemand verlange meer van den auteur, dan hij bieden wilde. Een onderhoudend en instructief werk schreef hij ongetwijfeld. Een groot aantal foto's illustreeren den tekst.

DONKER (Anthonie) HANNIBAL OVER DEN HELICON. Een nieuwe dichtergeneratie en haar werkelijkheid. (121) Van Loghum Slaterus, Arnhem. 1940. *f* 1.90en *f* 2.75.

Marsman, Engelman, Vestdijk en Donker zijn wel ongeveer de beste scheidsrechters in zake nieuwere poëzie. Marsman is onstuimig en enthousiast, Engelman is een fijnproever en hanteert met zekeren slag de wichelroede, Vestdijk is een duiker naar onderzeesche parels, Donker is redelijk en betrouwbaar in zijn oordeel en ziet de dingen altijd in wijder verband. Ook Donker is een versgevoelige, doch er is in zijn oordeel altijd een redelijkheidsnoot die domineert en het karakter zijner judicia bepaalt. In deze verzameling beschouwingen, die toch een eenheid vormt

onder een wat gezochten titel, bespreekt hij een negental dichters, die van 1930 tot '40 hun bundels publiceerden en de „school" van dit decennium vormen. Een begin- en een eindbeschouwing maken de verzameling tot èen geheel door geest en sfeer en draagwijdte dezer poëten te bepalen. Voor wie deze artikelen niet in „De Stem" las en belang stelt in hedendaagsche poëzie is het boekje als verhelderend en instructief zeer aan te bevelen. Een zoo evenwichtig, zaakkundig en op inzicht berustend oordeel werd er over deze dichters, als groep, nog niet geschreven. De opvallendste eigenschap van Donker's kritieken is haar betrouwbaarheid.

WALCH (Jan) KAREL DE STOUTE. (247) J. M. Meulenhoff. Amsterdam, *f* 2.— en *f* 2.90.

Een nieuw deeltje is in de serie „Historie en Memoiren" verschenen, Karel de Stoute, van de hand van Jan Walch. Het doel dezer serie is niet vies romancées te leveren, doch historische monografieën van belangrijke personen, geschreven op een wijze, zoodat ze aangenaam te lezen zijn. Deze methode brengt natuurlijk het gevaar mede in het vie romancée te vervallen. De boeken uit deze serie, althans voorzoover ik ze las, hebben dit gevaar nog weten te vermijden. Karel de Stoute is een figuur uit een voor de Nederlanden zeer beteekenisrijken tijd. Jan Walch geeft hier niet alleen een goede levenshistorie en karakteristiek van den onbesuisden hertog, maar tevens een goed „beeld" van de cultuur, de levenshouding en de levensopvattingen der menschen uit dien tijd, een cultuur, die door het Bourgondische hof zoo sterk weerspiegeld wordt. De vijftiende eeuw is de laatste eeuw van den wonderbaren bloei der Belgische steden Gent en Brugge, die langzamerhand door Antwerpen gaan overvleugeld worden. De hoofdmomenten in het leven der Bourgondische hertogen liggen in deze steden, die op de zoogenaamde „beden" der hertogen dezen het geld verschaffen voor het weelderige Bourgondische hofleven. Karel vergeet Dion bijna, de hoofdstad van zijn hertogdom, en leeft meestal in de Nederlanden. De parallel, die Walch trekt tusschen Lodewijk XI van Frankrijk en Karel van Bourgondië, twee volkomen tegengestelde naturen, doet Karel's onbesuisd en spontaan karakter nog beter uitkomen. Het boek is in een wat gezochten en geforceerden trant geschreven, doch het is een met zorg en kunde samengestelde biografie.

BERGH (Prof. Mr. Dr. G. van den) AARDE EN WERELD IN RUIMTE EN TIJD. (365) Derde herziene druk. Querido, Amsterdam. 1940. *f* 2.75 en *f* 3.50.

Het werk van Prof. van den Bergh, dat in derden herzienen druk uitkomt en dat wij hier voor het eerst bespreken, biedt in zeer onderhoudenden en uiterst populairen vorm een vrij uitvoerige cosmografie. Een kind kan het lezen en verstaan, zou men geneigd zijn te zeggen, hoewel natuurlijk hier en daar nood-

zakelijkerwijze beschouwingen voorkomen, die niet zòo gemakkelijk te volgen zijn. Dat er een Engelsch-Amerikaansche en een Italiaansche bewerking van verscheen, bewijst voldoende de bruikbaarheid van het boek. De auteur is er inderdaad in geslaagd een ongewoon helder en boeiend werk te schrijven, waarin de algemeen geldende opvattingen inzake astronomie en kosmische physica, ook van de laatste jaren, worden uiteengezet. Hij volgt de gewone en voor de hand liggende orde, opstijgend van de aarde, langs maan en planeten tot de zon en de verdere sterrenstelsels. De vakkundigheid van den schrijver is even bewonderenswaardig als zijn talent van populair en helder uiteenzetten. Kortom het is in zijn genre een voortreffelijk boek, dat wij elk belangstellende in deze branche der wetenschap, die de vooropleiding tot diepere studie mist, graag aanbevelen. Op het einde van het werk raakt de auteur dingen aan, die met wereldbeschouwing en geloof samenhangen. Hij eerbiedigt ieders overtuiging, staat zelf echter buiten openbaringsstandpunt, zoodat hij ten opzichte van evolutie etc. eenige dingen neerschrijft, die de geloovige lezer gemakkelijk corrigeeren zal. Met deze restrictie is het werk overigens een bijzonder geslaagd en onderhoudend boek over den kosmos.

BERNET KEMPERS (Dr. K. Ph.) MUZIEKGESCHIEDENIS. (2e druk). Brusse's U.M., Rotterdam. *f* 6.— en *f* 7.50.

Een studieboek van respectabel formaat-materieel en wetenschappelijk. Niet voor musicologen, maar „voor studeerenden en dilettanten, die inzicht wenschen in de geschiedenis hunner kunst". Waar zonneklaar uit blijkt, dat de schrijver-lector in de muziekwetenschap aan de Universiteit van Amsterdam het begrip „studeerenden", zoowel als „dilettanten", allesbehalve in kleineerenden zin opvat.

Het boek is in zijn verschillende, veelal integrale deelen meer een aide-mémoire, dan een leerboek. Maar dan een aide-mémoire, groot van synthese en in zijn verschillende onderdeelen, zooals het hoofdstuk over Muziek in de Kerk, getuigend zoowel historisch als analytisch van gedegen studie en groote vakkennis. Hier is inderdaad een muziekgeschiedenis en niet een geschiedenis der musici en nog minder een geschiedenis van scheppende of reproduceerende muziekbeoefenaars.

Het gevolgde systeem van „ruimte-verdeeling", waardoor zeker voorkomen is het „van den hak op den tak springen", heeft bij alle vóór- toch ook zijn nadeelen en ik kan niet ontkomen aan den indruk, dat mede ten gevolge van dit systeem het oudere in de muziek wel zeer grondig, maar het nieuwere meer stiefmoederlijk wordt behandeld. De jeugd en ontwikkelingsjaren der verschillende „ruimte-verdeeling" worden meer doorvorscht, dan de volwassen levensuitingen van de nieuwere muziek, die toch ook al weer vorming gevend is voor morgen. In het verleden

ligt het heden, in het nu wat worden zal! Of daarenboven logisch die ruimteverdeeling (Muziek van de Kerk - van het Theater - van Kamer en Zaal) weer niet het van den hak op den tak springen bevordert, is een open vraag. Dat zoowel in vroeger eeuwen als in onzen tijd, die ruimten niet immer scherp te onderscheiden zijn en kerk- en theater-muziek elkander beinvloeden en parallel kunnen gaan, is een waarheid, die de bij uitstek deskundige auteur niet zal betwisten en zelfs meerdere malen betoogt. Maar dan komt men noodzakelijk tot herhalingen, die min of meer verwarrend werken, ofwel het oorzakelijk verband van onderdeelen raakt zoek. Dan komt er nog een practische moeilijkheid bij, wanneer men, zooals de auteur zoo prijzenswaardig doet, een overvloed van voorbeelden en illustraties door den tekst heenwerkt. Deze voorbeelden, waarheen men onophoudelijk wordt verwezen, staan dan noodzakelijk door heel het boek verspreid, wat een dikwijls hopeloos terugbladeren en zoeken noodig maakt. Daarom een wensch als het boek binnenkort een derden druk beleeft, wat zeker te verwachten is, omdat het zoo gedegen kennis bijbrengt en zoo mooi is uitgegeven. Zou het niet beter zijn de gereproduceerde voorbeelden, goed genummerd en overzichtelijk in een losse bijdrage te plaatsen, wat de bruikbaarheid zeker ten goede zou komen — de uiterst leerzame tijdtafel kan er dan worden bijgevoegd.

Over de juistheid der voorgestane theorien mogen ter zake kundigen oordeelen. Zulk een oordeel eischt vakkennis, die slechts door weinigen kan bereikt worden. En dit is in zich de grootste lof voor deze muziek-encyclopedie!

POORTENAAR (Jan) MATTHIJS MARIS (41). „In den Toren", Naarden. *f* 1.50.

Jan Poortenaar geeft, naast enkele bijzonderheden uit het leven van Matthys Maris, een karakteristiek van diens kunst. Die kunst trachtte in stof te vertolken hetgeen tenslotte niet weergegeven kan worden, het onstoffelijke, het visionnaire, het abstracte. Poortenaar heeft zijn beschouwing verduidelijkt door het opnemen van enkele reproducties van Matthys Maris' werken, o.a. „Bruidje" en „Dansende Knaap". Voor het leeren verstaan der kunst van den heel bijzonderen artist, die Matthys Maris was, is dit duidelijk en gevoelig geschreven werkje uitstekend geschikt.

Opvoedkundige Uitgaven:

DÈVAUD (Prof. E.) OVER DE NIEUWE SCHOOL. Inleiding en vertaling van Fr. S. Rombouts. (84). R. K. Jongensweeshuis, Tilburg. *f* 0.85.

Uit de geschriften van den Zwitserschen Katholieken paedagoog, Prof. Dèvaud, heeft Fr. Rombouts een selectie in bovengenoemd boekje opgenomen. Zoowel voor de theorie van hun onderwijs, als voor de praktijk daarvan, kunnen onderwijzers veel nut uit het wijsgeerig gefundeerd werk van Prof. Dèvaud trekken.

GERBERT (G.) IK VOED MIJN KIND OP. Uit het Duitsch vertaald door L. de Roover. (240). Goede Pers, Averbode. *f* 0.85.

Uit een aantal voordrachten over opvoeding, gehouden voor ouders, is dit werkje ontstaan. Het behandelt alle aspecten der opvoeding van kleine en grootere kinderen, het is in populairen trant gehouden, — de betoogen worden b.v. toegelicht door verhaaltjes en voorbeelden, — zoodat het als volksboek kan worden aanbevolen.

MEER (Dr. F. van der) GESCHIEDENIS EENER KATHEDRAAL (118). Het Spectrum, Utrecht. *f* 3,90.

Men zou dit boek den historischen roman van de Fransche Kathedraal kunnen noemen of eigenlijk toch juister nog met den auteur haar vie romançée. Zoo ligt er aan dit verhaal van Wahrheit und Dichtung een origineele conceptie ten grondslag. Het beschrijft niet de glorieuse en smadelijke lotgevallen van een bepaalde Kathedraal, maar van alle tegelijk in deze ééne, die de Nijmeegsche lector zich verbeeldt in een der Fransche provinciesteden. En zoo wordt het „een verhaal van de kunsten en de vroomheid, van de sensibiliteit en de liturgie, van de heerlijkheid der (Fransche) Kerk en ook — heftig — van haar zwakheid". Het wordt tegelijk het verhaal van het leven van het Fransche volk zelf zoo innig vergroeid sinds de eerste Christeneeuwen met zijn Kerken, dat niets deze eenheid kon verbreken, zelfs niet de eigen onwil en opstandigheid. Een gedegen eruditie is hier in impetueusen, onstuimig borrelende stijl samengevat. Het vraagt inspanning, maar geeft voldoening.

BERNARD O.P. (P. R.) HET ANTWOORD OP DE ONRUST VAN DEN MODERNEN GEEST. (248) Vert. P. fr. C. A. Terburg O.P. De Toorts, Heemstede. *f* 2.75 en *f* 3.40.

Deze Radiovoordrachten zijn zeker met spanning beluisterd. Het geheim immers van de ware welsprekendheid ligt voor een groot deel daarin, dat zij wat aan gedachten en gevoelens, verlangens en strevingen latent leeft in de hoorders aan de oppervlakte van het bewustzijn weet te brengen. Dit nu is met deze voordrachten het geval. Is niet een der kenmerken, zoo niet hèt kenmerk van ons huidig menschengeslacht en de onrust omtrent de levensproblemen en levensinzichten (?) Vanzelfsprekend zoekt de spreker oplossing in Christus en in zijn Evangelie. Hij deed er goed aan zijn voordrachten te doen drukken. Moge hij langs deze voortreffelijke vertaling ook vele Nederlanders bereiken.

HAVERMANS (Dr. F. M.) BEKNOPTE PSYCHIATRIE VOOR SOCIAAL WERKENDEN. (200) Romen & Zonen, Roermond-Maaseik. 1940. *f* 2.25 en *f* 3.—.

Dr. Havermans heeft dit werk geschreven niet voor vakmenschen, doch voor sociale werkers en werksters, o.a. verpleegsters, wijkzusters etc. Ook voor elken ontwikkelden leek is het

boek zeer bruikbaar. Het geeft een goede en heldere uiteenzetting van de geregeld voorkomende psychische afwijkingen en doet dit aan de hand van patiënten. Een gefingeerde rondgang langs de bedden van een krankzinnigengesticht geeft den auteur gelegenheid de verschillende gevallen vrij uitvoerig te bespreken. Ook wordt de noodige aandacht besteed aan de „sociale randproblemen" der krankzinnigen. In de laatste hoofdstukken wordt gesproken over al wat er met de opname en behandeling in een krankzinnigengesticht samenhangt en over de prophylaxis in de psychiatrie. De kennis omtrent de psychiatrie bestaat bij leeken in het vak doorgaans uit eenige algemeen gangbare, meestal onjuiste voorstellingen en het wordt tijd, dat althans de elementairste noties daaromtrent gemeengoed gaan worden. De leek lost gewoonlijk alles op met hysterie, godsdienst- en vervolgingswaanzin; verder reikt zijn kennis niet. Dit werk is een goede handleiding om zich eenigszins te oriënteeren. Daarom wenschen wij het een ruime verspreiding toe. — Dr. Lemaire uit Brussel heeft de administratieve en wettelijke gegevens voor België verstrekt.

PAUWELS O.P. (Dr. C. F.) HET WONDER. (131) Het Spectrum, Utrecht.

In een seriewerk — bovengenoemd boek is deel 28 van de serie „De Katholieke Kerk" — met vooral apologetische strekking mag zeker een verhandeling over het wonder niet ontbreken. Het wonder is als apologetisch argument zoo oud als het Christendom zelf; het is door Christus reeds als zoodanig gebruikt. Dit deel geeft dan ook geen verhalen van opzienbarende wonderen, zelfs komt de schrijver nog niet tot een definitieve conclusie over de waarheid van het geloof, — het werk eindigt hiermee dat we met behulp van wonderen tot die conclusie kunnen komen. De behandeling hiervan geschiedt in volgende deelen.

Wat het boek wel geeft, zijn beschouwingen over den aard van het wonder, over de natuurwetten en het wonder, over de kenbaarheid van het wonder en de bewijskracht daarvan, over de wonderen in de menschenziel, terwijl het werkje besluit met eenige bijzonderheden over Lourdes. Ondanks de vele discussies heeft de schrijver zijn boek frisch weten te houden.

CHRISTOFORUS (Br.) TUSSEN WINDVAAN EN KOEPEL. Vertelsels over de Congregatie van Saint Louis, Oudenbosch. 1840 1 Maart 1940. (343) Ten Hagen, 's-Gravenhage. *f* 1.50 en *f* 2.25.

Bescheiden biedt de schrijver in het voorbericht zijn boek aan als een bundel vertelsels over de Congregatie van Saint Louis; inderdaad is het een der voortreffelijkste en waardevolste gedenkboeken, welke ik ooit onder de oogen kreeg. Door wijze van behandeling en door inhoud. De auteur is blijkbaar geen amateur-historicus; daartoe heeft — in tegenstelling met talrijke herdenkingsgeschriften, — selectie der bouwstoffen van het werk te deskundig plaats gehad en is de ordening daarvan te syste-

matisch. Daarbij is dit ook geen min of meer dor geschiedboek geworden — zooals gedenkboeken nog al eens plegen te zijn. Naast zijn grondig historisch inzicht bezit de auteur dat speelsche, vlotte verteltalent waardoor hij zijn stof met leven heeft bezield en het geheel tot een interessant, levendig, beurtelings ook gevoelig en humoristisch verhaal heeft gecreëerd, dat zich inderdaad laat lezen als een boeiende roman.

Zoo beleeft men in dit boek de, op zichzelf lezenswaardige, historie van een verdienstelijke onderwijscongregatie; wijl deze op een geschiedenis van een eeuw kan wijzen geeft het ook verschillende minder bekende phasen en stadia uit den schoolstrijd; bovendien interessante bijzonderheden uit het dagelijksch leven der verschillende standen van het volk.

Een smakelijke vertelling op zich zelf is o.a. het verhaal van het wedervaren van eenige broeders die voor het eerst buiten het moederhuis gingen werken en zich in Huybergen vestigden. Dat is een kostelijk stukje.

De eindindruk? Wanneer men leest onder welke zeer primitieve, bijna onmogelijke, omstandigheden deze Congregatie haar werk begon en hoe dit werk, doortrokken van den geest van Sint Philippus Neri en van den H. Ignatius van Loyola, gedurende de volgende decennia in de breedte en diepte is uitgegroeid, dan moet men getroffen constateeren dat God's overvloedigen zegen er op gerust heeft.

Vermelden we tenslotte vooral de talrijke geestige teekeningen van Br. Donatianus; zij verlevendigen het boek op ongemeene wijze.

LEVENSBESCHRIJVING VAN EEN SOLDAAT OF HET LEVEN EN DE BEKEERING VAN ROBBERT FLOXHART. Uit het Engelsch vert. door H. J. B. (236) Van den Tol, Oud-Beijerland. 1940. *f* 1.75 en *f* 1.95.

Dit boekje bevat de autobiografie van een Schotsch soldaat, die in Engelsch-Indië tot bekeering komt, in het vaderland terugkeert en straatprediker wordt. Het is geschreven tot stichting der protestantsche eenvoudige gemeente. Voor niet-protestanten is het boekje moeilijk leesbaar. Het geestelijk niveau van den schrijver reikt niet hoog; hij is, hoewel ongetwijfeld een oprecht en vurig Christen, bezeten van een ware tekst- en preekwoede, zòo zelfs, dat een predikant hem een tijdlang in een krankzinnigengesticht opbergt. Het geestelijk evenwicht van dezen preekmaniak is blijkbaar zoek, hoe sympathiek zijn oprechtheid en goedwillendheid ook aandoen. Het oorspronkelijke werk kwam uit in 1858 en doet nu hier en daar komisch aan.

VEN (D. J. van der) IN DE BLOEIENDE HOF ONZER VOLKSCULTUUR. Met illustraties van Els van Erven Dorens. (91). Het Spectrum, Utrecht.

Het Nederlandsche Openlucht Museum is een der mooiste en meest practische uitingen van de studie der volkskunde. Het is

daarom een goed idée geweest in de schijnwerpers-serie een boekje op te nemen waarin de bezienswaardigheden van dit museum werden aangegeven, verduidelijkt tevens door talrijke folkloristische verklaringen. De directeur van dit museum was wel bij uitstek deskundig dit boekje te schrijven.

MÜLLER (Marga) EIN LEUCHTENDES HERZ. (332) Verlag Josef Müller, München.

Dit is een boek met veel levenswijsheid. De hoqge roeping, die de ongehuwde vrouw in den familiekring kan te vervullen krijgen als helpende zuster in de huishoudens van haar gehuwde broers en zusters, als bewaarengel en beraadster van haar neefjes en nichtjes illustreert de schrijfster aan „Lindemuhm", waarin een echt vrouwelijk, fijnvoelend wezen wordt geschetst. Het boek zij eenieder aanbevolen, allereerst natuurlijk Lindemuhm's Nederlandsche zusters, al is voor hen eenige correctie noodig op een hier en daar sentimenteelen inslag, die met onze Nederlandsche volksaard weinig strookt. Ook willen we op voorhand manen tot eenig geduld, daar het boek naar onze smaak niet geheel vrij is van gerektheid.

NIJNATTEN (A. L. C. A. van) ZWITSERLAND. (312) Andries Blitz, Amsterdam. *f* 4.25.

Dit mooie werk over Zwitserland bevelen we eenieder, die graag eens met geest en hart in vreemde landen verblijft, aan. Het is geen gewoon toeristenboek, waaruit men vooral op de eerste plaats te weten komt, waar men het lekkerst kan eten en 't meest plezier maken. Eén blik in de inhoudsopgave zal daarvan overtuigen. In het boek treft men populair-wetenschappelijke hoofdstukken over de Geografie, de Geologie, over gletschers, lawine's en berginstortingen, over dieren, flora, bevolking, over de sportgelegenheden, over de afzonderlijke streken van dit zóó rijke en schoone land. Wie er ooit geweest is, zal het boek bizonder treffen, wie van plan is er heen te trekken, zal het kostelijk instrueeren, wie er niet was en ook wel niet komen zal, zal het toch vele genotvolle uren bezorgen, mede door z'n illustraties.

CURTIS (Brian) HET LEVEN DER VISSCHEN. Geautoriseerde bewerking uit het Amerikaansch van H. Engel. (211) H. P. Leopold's U.M., 's-Gravenhage. *f* 2.90 en *f* 3.90.

Het lijkt onwaarschijnlijk dat over het leven der visschen een boek geschreven kan worden dat zich laat lezen als een boeiende, zelfs wel humoristische roman, en waarin toch ook het wetenschappelijk gedeelte naar behooren is verzorgd. Het is echter een feit, want bovengenoemde kwaliteiten bezit het werk van Brian Curtis, die als visscherij-expert verbonden is aan het Departement voor Jacht en Visscherij van den staat Californië. Het is daarbij zelfs een uitgebreid werk, waarin de algemeene levens-

verschijnselen der visschen worden behandeld, verder het geraamte, de spieren, de zintuigen en het zenuwstelsel, de voortplanting, de groei en het voedsel. Ook wordt verteld van bijzondere soorten, en van eigenaardige levensgewoonten zooals die der zalmen, forellen en enkele tropische visschen. Steeds weer staat men verbaasd over het verteltalent van den schrijver, die steeds populair-wetenschappelijk in den goeden zin blijft, en zelfs de oogenschijnlijk meest dorre gedeelten op interessante, levendige wijze weet te behandelen.

Een boek als dit kweekt natuurliefhebbers.

GEUDEKER (C. H.) BEET!.... Met een voorwoord van Joris van den Bergh. Omslagteekening en illustraties van Uschi en talrijke illustraties in natura. (244) De Arbeiderspers, Amsterdam. *f* 2.40 en *f* 2.90.

Geen moment, vòòr ik „Beet!..." las — heb ik ooit vermoed dat over hengelen zoo'n gezellig en prettig boek geschreven kon worden. En dat het visschen zoo'n aangenaam-ontspannende, en ook gecompliceerde bezigheid is.

Geudeker dan heeft een boek geschreven over het visschen met den hengel, bedoeld voor den amateur-visscher. Wanneer hij een even goed visscher als schrijver is, zal hij zeker niet dikwijls tot latijn zijn toevlucht behoeven te nemen om een behoorlijke vangst te produceeren. Levendig, pittig, dikwijls ook humoristisch bespreekt hij in zijn instructief boek de theorie van het hengelen, hij geeft talrijke waardevolle adviezen, vertelt staaltjes en gebeurtenissen uit de praktijk.

Voor den amateur-visscher, beginneling of gevorderde, is dit hét boek. Schrijver en uitgeefster hebben het aardige idée gehad tusschen den tekst, keurig verpakt, verschillende soorten vischhaakjes en monsters van snoeren te bevestigen; dit zijn de „illustraties in natura" waarvan in den titel sprake is.

MOURIK BROEKMAN (Prof. Dr. M. C. van) PARAPSYCHOLOGIE EN ONSTERFELIJKHEID. (199) H. P. Leopold's U.M., 's-Gravenhage. *f* 2.90 en *f* 3.90.

Evenals een eerder verschenen werk van Prof. van Mourik Broekman: „Parapsychologie en godsdienstig leven", is ook dit nieuwe boek voor den Katholiek, die leek is op parapsychologisch terrein, ongeschikt. De door hem verdedigde stellingen, en zijn beschouwingen over de onsterfelijkheid, zijn in strijd met de Katholieke leer over deze materie.

Het boek zij dus uitsluitend voorbehouden voor vakmenschen en voor hen, die door studie van het besproken onderwerp, tot critiek in staat zijn.

VLIET-VAN DAM (J. L. C. van) DE HUISVROUW KàN BEZUINIGEN (32) J. Philip Kruseman, den Haag. *f* 0.30.

Een aantal practische en nuttige wenken over economisch koken met kookkist en kookzak, recepten en dergelijke, die op de huidige tijdsomstandigheden zijn berekend.

HEERKENS S.V.D. (Piet) DE KINKENDUUT. Mee veul teekeningskes van Tijs Dorenbosch. (64) Henri Bergmans, Tilburg. *f* 0.90.

Van deze humoristische, soms hekelende verzen, geschreven in dialect, zullen vooral Brabanders wel genieten.

RINGNALDA Jr. (D.) ALS EEN GOED SOLDAAT. (87) D. A. Daamen's U.M., 's-Gravenhage. *f* 1.50.

De schrijver is veldprediker geweest bij de Nederlandsche weermacht; in zijn boekje haalt hij herinneringen op uit den mobilisatietijd, de oorlogsdagen en de weken na de capitulatie. Die herinneringen zijn ondergeschikt gemaakt aan het doel dat de auteur zich heeft gesteld: het schrijven van een troostboek, opgedragen aan de nabestaanden der gevallenen. Daarin is hij zeker geslaagd.

„Als een goed Soldaat" is een mooi, gevoelig boek, doortrokken van Godsvertrouwen. Dat Godsvertrouwen, dat berusten in God's wil tracht hij tot den lezer te brengen, zooals hij er ook de soldaten mee heeft bemoedigd. Het boekje richt zich hoofdzakelijk tot Protestantsche Christenen.

KEYZER (Jan) ZIJN ONZE KINDEREN MUZIKAAL? Handleiding voor het onderzoek naar den muzikalen aanleg. Voor ouders, muziekleeraren en onderwijzers. (104) Brusse's U.M., Rotterdam. *f* 1.50.

De wetenschappelijk gefundeerde muziekpaedagogiek verkeert nog zoodanig in een beginstadium dat de Heer Keyzer een boekje kon schrijven, instructief zoowel voor leeken als voor vakmenschen. Alleen het hoofdstuk „Literatuur en Toelichtingen" richt zich meer in het bijzonder tot de leeraren.

Ondanks de tweezijdige doelstelling is het den schrijver toch gelukt, waar er aanleiding toe bestond, de dieper gelegen kern van verschillende muziekpaedagogische vraagstukken aan te boren en deze verhelderend te bespreken.

Behandeld worden misverstanden betreffende het begrip muzikaliteit, begaafdheid, de muzikale test, de muzikaliteit van den kleuter, van het schoolkind, van den jongere van 14-18 jaar en tenslotte ervaringen met verschillende onderzoekingen.

PRAATJES EN PLAATJES VAN DE SOLDAATJES. Samengesteld door Paul Guermonprez. (62) H. Meulenhoff, Amsterdam. *f* 0.95.

De titel van dit werkje zou een kinderboek doen veronderstellen. Maar het is bedoeld voor groote menschen. Het bevat een aantal soldaten-geestigheden en soldaten-verzen, bijeengebracht als een herinnering aan de mobilisatie. De zeer overvloedige illustreering is van Wim van Overbeek.

De Centaur Gods

door J. v. H.

Er verschijnt in Nederland zooveel vertaalde treinlectuur dat de betere boeken er onopgemerkt in dreigen onder te gaan. Een merkwaardige vertaling kwam onlangs in de „Juweelen-serie" bij Gottmer te Haarlem van de pers, de Nederlandsche uitgave van „Le Centaure de Dieu" van Jean de la Varende.

Dit uitstekend geschreven boek verdient om meer dan èen reden bijzondere aandacht. De moeilijkheid bij het schrijven van een uitgesproken Katholieken roman zooals dezen is gewoonlijk: het juiste evenwicht tusschen natuur en wat wij bovennatuur noemen, tusschen het natuurlijke, door ieder erkende en aanvaarde leven en de inwerking van Gods genade, de macht der geloofswereld. Op deze klip stranden tallooze zoogenaamd Katholieke romans. Sommige auteurs slagen wonderwel in het beschrijven van de natuurlijke, louter menschelijke zijde der figuren, die zij uitbeelden, doch schieten te kort en worden onaannemelijk in de weergave van het leven onder genade-invloed, onder leiding en beheer van een vruchtbaar geloof. Anderen verlaten te zeer natuur en menschelijkheid om toch maar de ongeziene krachten Gods in haar volle werking te doen uitkomen. De Katholieke roman ontaardt gemakkelijk in een stichtend of ook in een ontstichtend verhaal, al naargelang het bovennatuurlijk of het natuurlijk element overweegt. In weinige romans heerscht er een zuiver evenwicht, zoodat natuur en bovennatuur elk het hare krijgen en er een harmonisch geheel ontstaat met juiste verdeeling van licht en schaduw.

Hierin is la Varende met zijn „Centaure de Dieu" bijzonder geslaagd. Het boek vereenigt — en dit is èen zijner voortreffelijkheden — een wonderlijke teerheid met een ongewone kracht zoowel wat zijn vorm betreft als zijn inhoud; tegelijkertijd beschrijft het het rauwe natuurleven in en om een Normandisch heerengoed en de fijnere ontroeringen in een door God geroepene, die den weg der voorvaderen verlaat en priester en missionaris wordt. La Varende schrijft zijn eigen taal, de taal van een Normandisch edelman, gewestelijk gekleurd en archaïstisch, vikingachtig, drastisch en gespierd. Wie Fransch leest, doet veel verstandiger het boek in het oorspronkelijke te lezen, ook al is de bewerking van Mejuffr. Dr.a Liedmeyer vrij behoorlijk. Een zoo persoonlijk gestyleerd en „cavalièrement" geschreven boek als dit is uiterst moeilijk over te zetten. Al die tientallen nuances, die in den plooi der woorden en wendingen schuil gaan, zijn in een andere taal moeilijk op te vangen. En la Varende is een zeldzaam genuanceerd auteur; zijn drastische schrijftrant is slechts een masker, dat een groote gevoeligheid voor schakeeringen van stemming, kleur en geluid verbergt. „Le Centaure de Dieu" is een uitgesproken Normandisch

boek, de roman van een op zijn land en volk verliefde, die, met hoe fijnen humor hij zijn standgenooten ook in hun adellijk zelfbewustzijn opvoert, toch in zijn diepste wezen met hen èen is in hun afkeer en sympathieën.

Het leven op en om een Normandisch kasteel is in de jaren, waarin dit verhaal speelt — het einde van het tweede keizerrijk — nog half feodaal. De landheeren zijn nog de werkelijke „heeren" en aan hun voet, ver in de diepte, leeft het gewone volk als bij de gratie van den landheer. Zij zijn „chouans" en felle royalisten en laten den burgerkoning en den nieuwbakken keizer als tijdelijke varianten een tijdlang den troon van Frankrijk bezetten, in hun overtuiging verzekerd van het goed en goddelijk recht der Bourbons. Hun Katholicisme is meer traditie en geslachtseer dan persoonlijke behoefte en belevenis; zij houden hun Paschen en gaan Zondags ter kerk, doch het evangelie en de goddelijke deugden hebben hun weinig te zeggen. Zij zullen hardnekkig aan eenige Katholieke gestes vasthouden, even hardnekkig als zij gewoonten cultiveeren, die vierkant met het Rijk Gods in strijd zijn. Een zekere minachtende spot jegens al wat clerikaal en kerkelijk is, een ten toon gedragen onverschilligheid tegenover den godsdienst behoort tot den levenscode dezer heeren. Den fijneren, dieperen invloed van den godsdienst ondergaan slechts hun vrouwen, vrouwen, die temidden dezer ruwe, paardrijdende en alles behalve huwelijksgetrouwe echtgenooten wonderen van sterkte, van teederheid en zachte vroomheid zijn.

Het is geen geringe verdienste van la Varende den „eeuwigen" landjonker en die eigenaardige feodale sfeer zoo zuiver en sober beschreven te hebben. „Le Centaure de Die" is een roman van paarden zoowel als van menschen. Ook de paarden hebben hier individualiteit en karakter en niemand minder dan de held van het boek, Gaston Hordon de la Bare, de toekomstige priester en missionaris, heeft oogenblikken, waarop hij hemel en aarde vergeet en opgaat in, èen wordt met zijn paard. Vandaar ook zijn naam, de Centaur Gods, dien de vertaalster helaas! niet behouden heeft. De schrijver zou hiermaa niet hebben ingestemd. De vertaalster noemt het boek „De Strijder Gods", terwijl Gaston volstrekt geen strijdersnatuur heeft.

De wijze waarop de auteur op dit kasteel de la Bare, dat duizend jaar lang door de Hordons bewoond werd, de Hordons, die allen heldhaftige daden voor God en Koning stelden, maar even onheldhaftige zondaars waren, en waar de geloofszin door wereldsche en vleeschelijke begeerte overwoekerd werd, een zoo reine en ongetroebleerde ziel als die van Gaston laat ontluiken, getuigt van een ongewoon talent. Wie ooit het leven van Aloysius las, een Heilige, die volkomen gaaf en onbesmet opgroeide aan Renaissance-hoven, en moeite heeft om zich dit wonder te realizeeren, leze de priesterroeping van Gaston de la Bare. Hij groeit op in deze omgeving in nerveuze schuchterheid, in diepe, gevoelige

vroomheid, in aangeboren ongereptheid, zoo natuurlijk en overtuigend, dat hij het familie-tafreel van een dragonderachtigen vader en ouderen broer en een wijze, vrome moeder op de gelukkigste wijze completeert. Hij is het „vrome kereltje" op het kasteel, iets bijzonders en eigens, onmisbaar als een lichtstraal, broos en te ontzien als een kostbaarheid. Dit bijzondere in zijn zielsstructuur maakt hem toegankelijk voor allen, die in de schaduw staan, voor minderen en verongelijkten. Daarnaast bezit hij een atavistisch instinct voor paarden en deze affiniteit wordt zijn aureool ook in de oogen der „heeren". Zijn spontane liefde tot God is haast verwant, indien dit niet oneerbiedig klinkt, aan zijn liefde tot de paarden. Er is aan zijn verschijning niets gewrongens of onaannemelijks, niets vreemds of belachelijks. Belachelijk wordt hij eerst later, wanneer hij als onmatig lange Seminarist in zijn toog op het kasteel rondfladdert. Dan lachen allen met hem en ook deze belachelijkheid doet volkomen natuurlijk aan. Een seminarist op het kasteel is een oneindig disparater verschijnsel dan een vroom en bloemrein jongetje. De oude markies voelt zich onbehagelijk en gegeneerd in zijn bijzijn.

La Varende heeft van den Fransch-Duitschen oorlog gebruik gemaakt om zijn slungelachtigen seminarist in een ander licht te plaatsen. Hij laat hem in omstandigheden raken, waarin hij een heldhaftige daad van vaderlandsliefde stelt en met lijfsgevaar een aantal Fransche soldaten redt, nog wel door middel van zijn rijkunst. Hij blijft de Centaur. De romantische verwikkelingen spitsen zich toe. Als zijn oudere broer, de stamhouder, kort daarop blijkt gesneuveld te zijn, komt zijn vader hem verzoeken om in de wereld terug te keeren, opdat de naam der Hordons de la Bare niet uitsterve. Doch Gaston weigert. Hij heeft een andere taak tegenover zijn geslacht te volbrengen. Al het onrecht, dat door zijn voorvaderen hun onderhoorigen, vooral den vrouwelijken onderhoorigen, is aangedaan, al de zonden, die door vroegere geslachten alshetware bijna beroepsmatig gepleegd zijn, drukken op zijn ziel en eischen een slachtoffer. En dit zal Gaston wezen. Hij gevoelt een religieus-mystieke verbondenheid met zijn voorgeslacht en wil boeten voor al het kwaad dat in den loop van eeuwen door Hordons de la Bare bedreven werd.

Deze zeer Katholieke afloop van den roman, die strookt met opzet en verloop van het geheele boek, heeft blijkbaar niet iedereen bevredigd. In Frankrijk werd de roman bekroond door de Académie en vond groote waardeering. In Duitschland werd hij spoedig na zijn verschijnen in 1938 vertaald onder den titel „Der Himmelsreiter". In „Die neue Litteratur" nu neemt Will Vesper, de hoofdredacteur van het maandschrift, dezen Himmelsreiter onder handen (Mei-nummer '39) om hem op weinig zachtzinnige wijze te roskammen. „Der Verfasser hat alles getan, zegt Vesper, seine in Wahrheit lebensgefährliche Tendenz hinter morbider „Kunst" zu verbergen. In Frankreich mag man das dulden. Wir haben gelernt

dass Worte und Ideen für ein Volk ebenso tötlich sein können wie Kokain und Morphium... Es ist eine mit Kunst verbrämte fanatische Propaganda für die Sterilität, die Impotenz, das Zölibat, gegen das bluthafte, gesunde und starke Leben. Es stellt sich allen Bemühungen entgegen, die wir in Deutschland als lebensnotwendig für den Weiterbestand unseres Volkes erkannt haben."

Ieder die het boek onbevooroordeeld leest, zal het met mij eens zijn dat Will Vesper zich hier vergist. Er valt in heel den roman van eenige tendens niets te bespeuren. La Varende schrijft eenvoudig den roman eener priesterroeping en het priesterschap brengt nu eenmaal het celibaat mede. Evenmin als het priesterschap een „fanatische Propaganda" is voor de steriliteit en tegen het „bluthafte, gesunde und starke Leben", is dit het schrijven van een priesterroman. La Varende is een geloovig Katholiek en deelt als zoodanig de meening van alle Katholieken, dat een priester zijn hooge roeping beter in het celibaat kan vervullen. Alle propaganda tegen het „bluthafte, gesunde und starke Leben" is hierbij uitgesloten. Eer doet Will Vesper met zijn dwazen uitval aan fanatisme denken dan Jean de la Varende. De Katholieke Kerk kan toch moeilijk van propaganda voor steriliteit en ontvolking beschuldigd worden.

„Le Centaure de Dieu" is een boeiende, zeer oorspronkelijke roman, geschreven door een hand, die vaak de teugels met de pen moet verwisseld hebben. Al het beschrevene, zoowel de personen als omgeving en levenswijze, doet wonderlijk nabij en levenswaar aan, of de auteur alles persoonlijk gezien en doorleefd had. Het geringste détail verraadt dat het in de levende werkelijkheid geobserveerd werd. Maar het geheel is aan de nabije en onmiddellijke werkelijkheid onttrokken en in een zekere distantie geplaatst door de verbeelding van den dichter, die dezen landadel uit de vorige eeuw tot intens levende menschen schiep en een verhaal schreef vol bewogen menschelijkheid. De romantische verwikkelingen op het einde lijken mij niet het sterkste gedeelte van het boek; hier was de verbeelding op zich zelf aangewezen en had den vasten bodem der doorleefde werkelijkheid verlaten. Een boek voor volwassen lezers.

De vertaling is vrij behoorlijk, hoewel hier en daar de moeilijkheden vermeden zijn en soms de zin niet juist is weergegeven. Zoo beteekent bijvoorbeeld „Gaston sentit sur sa petite face le souffle de l'abîme" niet „Gaston voelde hoe dat kleine gezichtje versomberde" (blz. 27). Ik geloof niet dat „le mioche razziait, à l'office, toutes les côtes du Cantalou degusté à table, friandise sans égale pour une bouche chevaline" goed is weergegeven met „de kwajongen kaapte in de keuken alle k a a s k o r s t j e s weg die van tafel gekomen waren, want hij wist deksels goed dat 'n paard nergens doller op is dan op die lekkernij" (blz. 52). Als de „bewerkster" het volgende: „Il monte en pommes cuites, disait le marquis, et Manfred, un peu en pommes crues... Un brin de

cuisse ronde, c'pauv' Manfred, mais, — ajoutait-il fièrement, — dans cinq ans, à la tenaille de ces cuisses-là, Manfred, étoufferait son percheron!" vertaalt door: „Manfred heeft lang niet zoo'n goede beenhouding zei de markies, maar — ging hij trotsch voort — met zulke geweldige lange beenen als hij heeft, zou hij binnen vijf jaar iedere „bick" kapot drukken", (bblz. 54) dan omzeilt zij al te lichtvaardig de moeilijkheid. Over het algemeen echter is de vertaling, met vele andere vergeleken, behoorlijk, al verdiende een werk als dit de meest conscientieuze overzetting.

SCOTT (Gabriel) WAAROM! Vert. door W. Quanjer-Steltman. (240). Sijthoff, Leiden 1940.

Deze Noorsche schrijver schrijft doorgaans boeken van een vaag religieuzen, pessimistisch weemoedigen inhoud. Het boven vermelde „Waarom?" is bijna een theologisch tractaat, eer dan een roman, als hoedanig het toch wel bedoeld is. Scott is stevig antikerkelijk en vòor een buitenkerkelijk, persoonlijk en sterk gevoelsbetoond Christendom. „Waarom?" bevat de levensgeschiedenis en levensbelijdenis van twee vrienden, die elkaar hun verleden vertellen. De eerste heeft door een ongeluk zijn vrouw en twee kinderen verloren en is in zijn Godsgeloof wankel geworden. De vraag, „waarom" een in wezen goede God dit alles kan willen of toelaten, foltert hem. De tweede is een vrijzinnig, uiterst humaan dominee, die in zijn Autobiografie het antwoord op dit „waarom" tracht te geven. Het geheele boek, beide levensbiechten, speelt zich af in de sfeer van een zeer vrijzinnig en vrijdenkend Christendom, dat alle twijfels permitteert en zich om vaste waarheden en dogma's weinig bekommert. Daarom is het boek voor een eenvoudig Christenmensch, die in de waarheden van het Christendom gelooft, onaannemelijk en noodlottig. Er knaagt een worm van twijfel en verzet aan het geheele boek, vooral aan het eerste gedeelte. Litterair is het verhaal niet bijzonder belangrijk. Het is nogal taai en weinig boeiend, het is een verhandeling over de vraag, hoe God zooveel leed kan toelaten. De vertaling is goed, maar het werk is een vertaling nauwelijks waard.

Jean Giraudoux

door FELIX VAN ARET.

Jean Giraudoux, aanvankelijk perschef aan den Qay d'Orsay, en in zijn vrijen tijd schrijver van boeken, tooneelstukken en politieke tractaten, en natuurlijk ook redenaar, hoe kan het anders in Frankrijk, kreeg in September van het vorig jaar, het jaar dat in een andere eeuw lijkt te liggen, de vereerende functie van commissaris-generaal van den nieuwsdienst. We zouden het kortaf kunnen noemen chef van den informatiedienst.

Het was nog in den hoopvollen vooravond van Frankrijk's „to be or not to be". De sfeer van de Parijsche boulevards, onder de door herfst getinte boomen was nog vol zelfverheerlijkend optimisme. Frankrijk was zeker van de overwinning, het land aan alle zijden omringd door „sécurité", het volk tot de tanden gewapend, de Fransche geest schuimde als van ouds over de „bon mots", en de café's waren vol onschadelijk politiek geroezemoes. Men was nog naief gelukkig in het bezit van het vertrouwde, al was men het daarmee niet in alle opzichten eens.

Op dit oogenblik moest Frankrijk zijn balans van twintig jaar politiek als natie van den eersten rang overleggen. Thans zou bewezen moeten worden, dat het land innerlijk diep overtuigd was van de gezondheid van de levenswijs, die het tot nu toe gevoerd had.

Aan „veiligheden" was er geen gebrek. Er was een enorm staand leger en het geheel werd bekroond door een enorme veiligheidsspeld, de Maginotlinie, een gemoderniseerde copie van de Chineesche muur.

Op dit oogenblik liet Giraudoux een boekje verschijnen, „Pleins Pouvoirs" geheeten, en dit boekje werkte als een koude douche op het warmbloedig patriotisme. De balans welke Giraudoux opstelde van Frankrijks verdiensten sloot met een even ontstellend als nuchter deficit. Na de verschijning van dit boekje heeft Giraudoux niet veel kans meer gekregen om Frankrijk omtrent den aard van zijn kwalen, die het steeds maar weer met den mantel der vaderlandsliefde probeerde te bedekken, in te lichten. Doch al had hij de gave van het panacee gehad, of al was hij benoemd tot testament executeur van de charmante bijgelooven, die spraken van Frankrijk's onvergankelijkheid, hij zou toch te laat zijn gekomen. Nadat enkele generaties van kortzichtige doktoren, Marianne verkeerde medicijnen hadden toegediend, kon de specialist Giraudoux, die zich naast de physieke ook op de psychische tekorten wilde beraden geen hulp meer bieden.

Al kreeg Giraudoux op dat moment niet de kans om een fulmineerende persoonlijkheid te worden van de gestalte van een de Montherlant of Bernanos, (al zou hij zich nooit in de spiritueele afzondering van deze hebben gewaagd) zijn boek „Pleins Pouvoirs" geeft toch wel een goeden indruk van zijn propagandistische kracht, en van zijn „heiligen toorn" tevens. Al is het boek in een verouderd tijdperk verschenen, het behoort toch tot het soort lectuur, waarvan de actualiteit zich met den dag verfrischt. En daarbij behoeft men zich nog niet eens te beroepen op het feit, dat de notities van Giraudoux, in de gebeurtenissen, die als een donker gordijn achter ons hangen, een verpletterend gelijk hebben gekregen.

Het boek laat zich, nu we voor de beoordeeling van veel wat verziekt en verouwelijkt is in een beschouwelijker stadium zijn aangekomen, lezen als een vademecum van goede raadgevingen, raadgevingen, die toen de tijd er rijp voor was, met den Franschen slag in den wind zijn geslagen.

Retrospectief verschijnen deze notities thans als de goedgeslaagde bespiegelingen van een helderziende. Zij zijn niet profetisch van aanleg, koffiedik en ei hebben er niet aan meegewerkt, en ze voorspellen Frankrijk geen gruwelijk cultuur-filosophisch einde à la Spengler, doch scherp en openhartig bekennen ze Frankrijk's vergissingen, die alle tesamen tot dit triestig „fin de siècle" hebben geleid.

Het gemis aan abstract profetisme werkt trouwens weldadig in ge-

schriften, die als een mene tekel op den wand van onze cultuur willen verschijnen. Hoevele profeten, zwaar van lijf en zwaar van geest, die zich de luxe konden veroorloven honderd jaar in de toekomst te leven, die haarfijn onze bedroevende vooruitzichten kenden, staan thans in hun hemd, het eenige aardsche sieraad dat van hun luister is overgebleven. Profetieën, waarmee brood verdiend moet worden, zijn meestal schrandere speculaties op het slechte geheugen van het publiek. Doch het is niet slecht, dat de profetenstand, die in het eigen land toch nog meer naar de oogen werd gekeken dan noodig is, door de gemotoriseerde geschiedschrijving dezer dagen, die de barricades in enkele weken tijds heeft geslecht, is verrast. Men kan er de les uit trekken, dat het particulier profetisme zich op geen enkele bevoegdheid kan beroepen, tenzij steunend op den barren grondslag der realiteit. Dat is, zooals Giraudoux deed, aan de hand der statistieken, waarin het drama van Frankrijk's wegebbende vitaliteit is gekristalliseerd.

Het „geweten", dat Giraudoux tot deze openbaarmaking dwong, heeft bij hem twee verschijningen. Die van den literator, die in een emotioneele verbeelding ergens van getuigt. En die van den politicus, die zonder dat hij uit partijoogmerk heeft te handelen, uit koelen zakelijken bloede, waarbij hij de stem van zijn persoon zooveel mogelijk het stilzwijgen tracht op te leggen, een objectief rapport uitbrengt.

Dit letterkundig „toornen" en dit ambtelijk rapporteeren verstaan zich zeer gelukkig met elkaar in dit geschrift. Het doet aan als een broederlijke verzoening tusschen uitersten, die elkaar toch van huis uit vreemd behoorden te zijn.

Giraudoux zou echter geen Franschman zijn, indien de „esprit", die bij hem een zeer sierlijke vlucht neemt, niet steeds den dorren ambtenaar overstemde.

En zoo hoort het ook te zijn in een geschrift, dat tot een geheel volk wil getuigen, en ook de pretentie wil hebben dat te overtuigen. Een dergelijk propagandistisch „feu sacré" is geheel van dezen tijd. Misschien dat ook veel hoofdartikelen meer invloed bij het volk zouden hebben, als meer gestreefd werd naar een combinatie van een zakelijke en een suggestieve stijl, zoodat hun kleurigheid het publiek kon begoochelen.

JEAN GIRAUDOUX

Misschien is dit gevoel voor stijl en „mesure" ook de reden, waarom de Fransche politicus zooveel aan literatuur doet, en de letterkundige zooveel aan politiek. Aan politiseerende letterkundigen en aan letterkundige politici heeft Frankrijk nooit tekort gehad,.... wel aan kinderen. De weg der Fransche cultuur is plat geloopen door dergelijke tweeslachtige figuren. Ik moge slechts de namen noemen van Chateaubriand, Claudel, Valéry, Morand en Berthelot. We zouden Giraudoux nochtans te veel lof toezwaaien, wanneer we hem gingen plaatsen naast een figuur als bijvoorbeeld Chateaubriand, alleen omdat hij evenals deze op de grens van twee tijdperken heeft gestaan, hetgeen, gezien in de nadagen, een ongedacht heroïsme aan hun optreden verleent. Men kan namelijk moeilijk beweren, dat Giraudoux de „grandeur" van een groot man bezit. Daarvoor neemt hij de wereld te weinig au sérieux, daarvoor is hij te veel verstrikt in de virtuositeit van zijn eigen woordkunst, te weinig dramatisch, daarvoor is hij te vloeiend, zoodat hij ieder oogenblik aan definieering ontsnapt. Ieder boek, dat van hem verschijnt met de vruchtbaarheid, die aan Simenon doet denken, is dan ook meer improvisatie dan synthese, ook „Pleins Pouvoirs". Men kan zich Giraudoux als een boeiend causeur voorstellen, die in de

politieke wandelgangen van de Fransche hoofdstad markante dingen zegt over het Fransche openbare leven. Echter een zoo machtig en fier woord van Chateaubriand als de wensch, „être le Napoléon de quelque chose" zou in zijn mond niet anders dan ironisch kunnen klinken.

Giraudoux heeft het formaat van een kleinkunstenaar in de schemering van de Fransche cultuur. Van het raadselachtig vermogen om iedere materie spelenderwijs de baas te blijven, draagt zijn werk alle sporen. Zoo kon hij ook in een pakkende en levendige stijl, die geheel in strijd is met de somberheid van zijn taak, de doodsaanzegger worden van Frankrijk.

„Pleins Pouvoirs" is belangwekkend omdat het boek zoowel Frankrijk als Giraudoux ten voeten uit teekent. Laten we eerst zien hoe Frankrijk geteekend wordt. Giraudoux wil een nieuwe Fransche „Rénaissance", een herleving van volkskracht, een nationale opstanding uit den cultureelen nedergang. Frankrijk is lang niet meer opgewassen — schrijft hij — tegen zijn rol, te zijn „une nation de première ordre". Men spant zijn idealen veel te hoog, en men vergeet tijdens deze hoogvaart, dat er zeer dicht bij de Fransche aarde slechts één werkelijk Fransch probleem is, een probleem van zuiver internen aard. Doch wanneer professor Pinard dit eenige Fransche probleem, het probleem van het volksras aan de orde stelt, verliest het Fransche parlement al zijn belangstelling. Het tribunaal verandert plotseling van aangezicht. Doodernstig tijdens buitenlandsche zaken — het troetelkind van Frankrijk's prestige — plooien de gezichten zich tot een bevrijdenden glimlach, nu de binnenlandsche rompslomp de geesten de gelegenheid biedt tot gezellige schermutselingen. Er schiet nu een vuurwerk van woordspelingen, en „bon mots" omhoog, en in dit netwerk van fijngeestige gezegden wordt het lot van Frankrijk als een bal heen en weer gekaatst. Al die departementale zorgen, zooals een laag geboortecijfer, een hoog sterftecijfer, besmettelijke ziekten, en gebrek aan hygiëne, men kan er niet erg warm voor loopen. Frankrijk is het immers aan zijn rang verplicht Europeesche politiek te voeren, als het kan universeele of planetenpolitiek.

Denkt gij — vraagt Giraudoux — dat het beroemde Fransche Kamerlid zoo pijlsnel met zijn auto over de Parijsche boulevards schiet, opdat hij nog tijdig het gevaar zal kunnen afwenden, dat Frankrijk binnen vijftig jaar ontvolkt zal zijn. Neen, het Kamerlid gaat te bevoegder plaatse zijn toorn luchten, omdat de soldaten niet onder voldoende pantserbescherming in het vuur zijn gezonden. Het is volkspolitiek die aan een tragische verblinding lijdt. In plaats van waarborgen te scheppen voor het leven, schept men waarborgen tegen den dood. In plaats van het volksras te zuiveren van vreemde smetten, ent men het in met koloniale bacillen. Frankrijk's noodlot is, dat het sinds het verdrag van Versailles bezeten is door den vervolgingswaan, dat ieder internationaal conflict voor het land een strijd op leven en dood zal worden.

Daarom heeft men Frankrijk tot een groote legerplaats gemaakt. Daarom is iedere Franschman voorbestemt eens een ransel te dragen, en daarom zou er noodwendig eens een tijd moeten komen, dat het Fransche mannendom uit louter poilu's bestaat. Een naturalisatiepolitiek zonder selectie, speculeert daarbij onverantwoordelijk op het Fransche vermogen om vreemde invloeden snel in zich op te nemen. „Il n'est aucune nation civilisée où le souci de la vie humaine joue, dans la politique nationale, un rôle aussi accessoire et déconsideré qu'en France". Dit is een schrikkelijk verwijt. Giraudoux heeft er nog juist op tijd voor Frankrijk de geschiedenis van kunnen schrijven.

Hij is geen profeet aan den rand van den afgrond. Zijn stem is slechts een late echo van wat Henri Bordeaux tot in den treure heeft betoogd, van Réné Bazin's „La terre qui meurt", van het woord van von Moltke, dat Frankrijk ook zonder oorlog elk jaar een veldslag verliest. Er zijn er zoo velen geweest, die met klem vroegen, dat Frankrijk een „familie" politiek en geen wereldpolitiek zou voeren. Jaren geleden heeft mgr. Braudillard in Amsterdam gesproken over Frankrijks slepende ziekte, het gemis aan kinderen. Tenslotte scheen men in „Le Code de la famille" een reddingsboei te hebben uitgeworpen, waarmee Frankrijk te elfder ure nog van den

ondergang zou kunnen worden gered. Doch de hevige hartstocht om den oorlog te winnen, en een rampzalig prestige te redden, schoof alle interne beslommering voor eens en voor al opzij.

Met een flitsend inzicht in het hart der feiten, met een vermogen tot taxatie, die hem geen enkele moeite kost, maakt Giraudoux van dit alles de balans op. Hij heeft Frankrijk intens lief, en men voelt dat het hem pijn doet, om de geliefde zoo diep te beschuldigen. Doch er is een liefde die niet verblind is. Zijn requisitoir is scherp, en draait om de kern „Le vrai problème français c'est le problème du nombre et de la qualité des Français, c'est un problème intérieur, non extérieur". En hij velt dit requisitoir tenslotte toch met den glimlach, die op tragische oogenblikken moediger is dan de traan.

Rond dit eenige Fransche probleem planeert zijn beweeglijke geest. Zijn gedachten volgen niet steeds een geordende vlucht, en men zal in het kader van de vijf hoofdstukken, waarin hij zijn boek heeft ingedeeld, n.l. „Le vrai problème français"; „La France peuplée"; „La France moderne: notre vie"; „La France moderne: nos travaux" en „La France de toujours: notre conscience", uitweidingen aantreffen, die hoe kranig en boeiend ook gesteld, toch meer den journalist dan den essayist Giraudoux verraden.

Voor de overdrijving heeft hij toch weer te veel gevoel voor ververhoudingen, is hij te veel scepticus. Zelden laat hij een gelegenheid voorbij gaan om een zaak van meer dan een kant te bekijken, in dit opzicht streeft hij waarlijk naar een klassieke neutraliteit. Hij overdrijft echter wel in zijn wijze van uitdrukking. Doch dit is een heel ander soort bluf, dan het tot vergrootende trap maken van de werkelijkheid.

Het gemak, waarmee hij de pen voert bezorgt hem den tic van iemand die zich in zijn eigen vernuft vermeit. Zijn romantisch werk in het bijzonder draagt daarvan de kenmerken. In „Pleins Pouvoirs" draagt hij meer verantwoordelijkheid, en daarom is hij tegenover Frankrijk verplicht hier strakke lijnen te trekken. Doch ook hier treft men de neiging aan om deze strakke lijnen met fantastische arabesken te versieren. Deze aanleg tot het „vernuftige", deze vindingrijkheid van nieuwe nog niet toegepaste beelden, geven aan zijn werk een glans van juvenale prilheid. En dat behoedt dit werk er menigmaal voor in de onpersoonlijke massaproductie onder te gaan, waartoe veel van zijn geschriften anders snel zouden afdalen. De inhoud van Giraudoux' boeken is niet steeds even belangwekkend. We noemen bijvoorbeeld een prul als „Combat avec l'ange", waarin een valsche symboliek verdrinkt in groote breedsprakigheid. Een zeer levendig beeldend vermogen, dat het mogelijk maakt dat ook zijn tooneelstukken als boeken gelezen kunnen worden, is wel het hoofdkenmerk van zijn stijl.

Giraudoux heeft iets gemeen met Alexander Arnoux, den in ons land weinig bekenden schrijver van „Suite Variée", en „Paris-sur-Seine" (Feéerie des vingt arrondissements). Of, om de rangorde der bekendheid niet uit het oog te verliezen is het misschien beter te zeggen, dat Arnoux iets gemeen heeft met Giraudoux, ofschoon we Giraudoux beter kunnen leeren kennen door Arnoux aan te halen dan omgekeerd.

Deze Arnoux is een merkwaardig man. Hij gelooft in het ongerijmde, en met een zekere hardnekkigheid probeert hij aan dit ongerijmde, aan het aardsche wonder, een plaats te geven in het leven der menschen. Hij is alleen maar nieuwsgierig wat er van al deze schoone spinsels der verbeelding in de practijk overblijft, wanneer ze in den keten van oorzaak en gevolg van alledaagsche gebeurtenissen zijn verweven.

Terwijl Arnoux dus de werkzaamheid van de fantasie overdrijft, overdrijft Giraudoux de werkelijkheid, niet in surréalistischen zin, waardoor hij in een andere dimensie van het uitbeeldingsvermogen zou zijn getreden, doch alleen uit een speelsch gemak, uit een triomf hoe gemakkelijk de dingen zich naar den dans van zijn pen schikken.

Giraudoux is grenzenloos plooibaar in de wijze, waarop hij zich voor de dingen openstelt. Toch blijft hij steeds tot menschen en zaken den afstand van den aandachtigen toeschouwer bewaren, hetgeen hem er van ontslaat in het wezen van de dingen op te gaan. Hij is een typisch beelder

van den buitenkant, want tenslotte vindt hij het leven zoo rijk aan mogelijkheden, dat hij zich steeds zijn keus wil voorbehouden.

Daarom verhoudt Giraudoux zich liever als elegant arbiter tot de dingen dan dat hij in zijn stof probeert op te gaan, hetgeen hem te zeer zou binden.

En daarvoor heeft hij het leven in zijn veelzijdigheid te lief.

Boekenschouw

HOEFS (A.) CHRISTELIJKE WELLEVENDHEID. Uit het Duitsch vert. (78). Bosch & Keuning, Baarn. *f* 1.30.

Een zeer geschikt en nuttig boekje over vormen en manieren. Het leert hoe zich te gedragen in allerlei gelegenheden en legt de Christelijke liefde aan alles ten grondslag. Verdeeld in een goede twintig hoofdstukjes behandelt het vrijwel het geheele gebied van wat de wellevendheid in een beschaafde samenleving en omgang van de menschen vraagt. Een boekje dat wij gaarne ieder aanbevelen.

MINNAERT (Dr. M.) DE NATUURKUNDE VAN 'T VRIJE VELD. Licht en kleur in het landschap. 2de druk. (353). W. J. Thieme & Cie, Zutphen. *f* 3.90 en *f* 4.90.

Na het verschijnen van den eersten druk werd dit werk besproken op bladz. 468 van den een en dertigsten jaargang. Wij herhalen nog eens dat dit een uniek boek is, een vraagbaak, die den leek op natuurkundig gebied de oplossing verschaft van allerlei kwesties, welke bij de waarneming van natuurverschijnselen zouden kunnen opkomen. De schrijver is een wetenschappelijk man, zijn verklaringen zijn vrij van alle dilettantisme en toch vervat in bewoordingen, verstaanbaar voor den niet vakman.

LINTHORST HOMAN (Mr. J.) AANPAKKEN. (32).
— IN VADERLANDSCHEN ZIN. (31). Tjeenk Willink, Haarlem.

Beide brochures hebben het doel alle Nederlanders tot zelfbezinning te brengen, tot besef van het foutieve in het verleden en van wat er te doen staat in de toekomst. Niet alles uit het verleden was foutief en verwerpelijk en de schrijver dezer brochures tracht alle vaderlanders te doen inzien, dat het thans ieders plicht is met behoud van het oude goede naar vernieuwing te streven, waar dit noodig of wenschelijk is. Intusschen is de stichting der Nederlandsche Unie een feit geworden, waartoe deze brochures het hare hebben bijgedragen. Allen Nederlanders bevelen wij de lezing dezer bladzijden aan; zij zullen erdoor aangespoord worden tot daadwerkelijken steun aan het werk dat Mr. Linthorst Homan en zijn medehelpers onbaatzuchtig ondernomen hebben.

De Cantos van Ezra Pound

door JOS. PANHUYSEN.

In 1933 kwam bij Faber & Faber Ltd. Londen, A Draft of XXX Cantos, van den Amerikaanschen dichter Ezra Pound uit, in 1935 verscheen A Draft of Cantos XXXI-XLI en deze werden gevolgd door The Fifth Decad of Cantos in 1937 en Cantos LII-LXXI in het begin van dit jaar. Het werk, dat honderd cantos groot zal worden, is hiermede dus nog niet beëindigd, maar het is wel zoo ver gevorderd, dat men zich reeds een idee kan vormen van de voornaamste bedoelingen van den dichter en van de waarde en de grootheid van zijn schepping.

Door de uitgevers worden de Cantos gekenschetst als het langere gedicht bij uitnemendheid van dezen tijd, door de critiek zijn de Cantons op zeer verschillende wijze beoordeeld. Sommige auteurs, die Pound kennen, Yeats, Edith Sitwell, Hemingway, Joyce, Eliot, hebben het als een meesterwerk erkend, andere critici hebben verschillende fouten en tekortkomingen weten aan te wijzen. Pound haalt herhaaldelijk aan uit vreemde talen en deze aanhalingen zijn niet altijd correct en hij spelt niet altijd juist. Bovendien vond men zijn gedicht verward, het telkens teruggrijpen in de geschiedenis en dan plotseling weer voortgaan met moderner tijden, zoodat soms meerdere geschiedkundige tijdperken op een enkele bladzijde vereenigd stonden, vond men niet geslaagd.

Dit laatste bezwaar lijkt bij een eerste kennisname van de Cantos een geldig bezwaar, want dan herinneren de Cantos wel eens aan een werk als La Légende des Siècles van Victor Hugo, een werk, dat den voortgang der menschheid wil toonen in poëtische tafereelen. Als men verder leest bemerkt men echter al vrij spoedig, dat Ezra Pound niet alleen de stof, die aan zulk een légende des siècles ten grondslag zou moeten liggen, veel beter beheerscht en veel intelligenter is dan Hugo, maar dat hij bovendien, ook al put hij uit alle eeuwen, tegenover die eeuwen een geheel andere stelling inneemt. Hugo wilde toonen, hoe de menschheid, belemmerd door koningen en priesters, voortstreefde naar de zegeningen van den modernen tijd, zooals hij die meende te zien, Ezra Pound is van de zegeningen van den tijd, waarin hij leeft, niet zoo vast overtuigd, hij is integendeel van meening, dat er tijdperken in de geschiedenis waren, die het onze in cultuur overtroffen en verre overtroffen: het Hellas van Homerus, verschillende tijdperken uit de Chineesche geschiedenis, Provence ten tijde der Troubadours, Italië in het begin der Renaissance, om enkele voorbeelden te geven. In al deze beschavingen en culturen ziet hij overeenkomsten, hij ontdekt in hen een zeker ideaalbeeld of beginsel, een norm van cultuur, waarmee hij ze alle vergelijken kan.

Zoodra men dit in zijn gedicht bemerkt heeft, vervalt het bezwaar van het voortdurend naast elkaar zetten van verschillende data en vervalt ook grootendeels het bezwaar der verwardheid. Dan ook ontwaart men op welk groot werk de Cantos veel meer gelijken dan op de Légende des Siècles. De Cantos vormen een oordeel over de wereld vanuit den eigen tijd, naar een bepaalden norm uit dien eigen tijd geboren, evenals de Divina Commedia van Dante Aleghieri in de late Middeleeuwen. Ook bij Dante worden, in de verschillende representatieve persoonlijkheden, verschillende tijdperken op een enkele bladzijde vereenigd, ook Dante oordeelde over het verleden en het heden vanuit een bepaalde, welbewuste levensbeschouwing. Er zijn nog verschillende andere overeenkomsten aan te geven tusschen de Divina Commedia en de Cantos, maar deze verhouding tegenover het verleden en het heden is wel de voornaamste en de meest beslissende. De levensbeschouwing van Dante is bekend; de bepaalde norm, waaraan Ezra Pound onzen tijd en verdwenen beschavingen toetst, wordt wellicht het best aangeduid door het slot van den laatsten verschenen zang. Dit slot is een aanhaling in het Grieksch, uit de Hymne aan Zeus van Cleanthes.

> Glorierijke, onsterflijke, veelnamige,
> allesbeheerschende, eeuwige Zeus,
> schepper der werkende natuur, die alles
> door wetten bestuurt.

Wanneer Ezra Pound een aanhaling uit een gedicht als deze hymne doet, denkt hij aan het geheele gedicht, en de lezer, die hem ten volle begrijpen wil, dient dit ook te doen. De door Pound geciteerde aanvang wordt in de hymne verder uitgewerkt en verklaard en deze bevat dan regels waaruit men de hoofdbedoeling van de Cantos nog duidelijker afleiden kan.

> Een machtig dienaar hebt gij, den bliksem des hemels,
> van eeuwig vlammend vuur gewrocht, tweesnijdend,
> polsslag des levens door al het geschapene,
> dat luistert naar uw wet, en hiermee zendt gij uit
> uw Alaanwezig Woord, dat door de schepping vaart
> en zich vereenigt met de zon en al de sterren.
> Alle dingen erkennen u als hun leven, op aarde
> of in de zee of in de heilige lucht,
> behalve wat slechte menschen wrochten in dwaasheid.
> Maar tot harmonie dwingt gij zulke tegenstrijdigheden,
> en uit den chaos schept gij orde, want haat wordt
> [liefde bij U,
> en zoo worden alle dingen door u vereenigd
> uw Eeuwig Woord te maken, — nog steeds niet bemerkt
> [door
> wie blind de Waarheid ontwijken. Bitterheid van verlies

is hun, die, in hun verlangen naar eigen goed,
Gods alomtegenwoordigheid niet kennend,
noch luisterend naar zijn stem, 't geluk zich zien ontgaan.
Eigenrechtig zoeken zij dwaas kwaads vele vormen.
Sommigen vinden het leed in den zwaren wedren naar eer;
sommigen slaan uit den koers in hun blinde jacht naar gewin;
anderen keeren zich naar de bedwelming der zinnen,
't genot van het lichaam, — dwaas zijn allen, dwaas
met hun eigen verlangen naar goed worstelend,
her en der geworpen in het kielwater der ijdelheid.

De innerlijke wet in de werkende natuur, waarvan deze hymne spreekt, ziet Ezra Pound vooral ook gevolgd of verloochend in de samenleving der menschen; het is de wet, waarover de Chineesche wijsgeeren, bepaaldelijk Confucius, herhaaldelijk spreken, de wet van den hemel. Het is een geheimzinnige wet, de „polsslag des levens" zelf, en hare erkenning geeft aan het gedicht van Ezra Pound zijn geheimzinnigheid op verschillende plaatsen en zijn nuchterheid op andere plaatsen; daarom heeft Ezra Pound zulk een groote vereering voor de Chineesche beschaving op haar hoogtepunten, daarom interesseert Ezra Pound zich in het bijzonder voor het economische. Soms lijkt het zelfs, of het economische allesbeheerschend zou zijn, of een goede regeling van het credietwezen alleen een algeheele verandering in alle levensverschijnselen ten gevolge zou hebben. Uitvoerig gaat Ezra Pound in de Cantos het krediet- en belastingstelsel in verschillende geschiedkundige tijdperken en in verschillende landen na; oogenschijnlijk onbelangrijke gevallen weet hij plotseling een nieuwe en verrassende beteekenis te geven. Niet zonder recht wijst hij er bij herhaling op, dat een afwijken van gezonde economische wetten vrij spoedig zijn weerspiegeling vindt in menschen-werk, dat men doorgaans vrij van het economische denkt, namelijk in de literatuur en de kunst. Hij ziet literatuur en kunst als een zeer voorname, in laatste instantie, als de voornaamste uiting van het leven der gemeenschap. De orde in het persoonlijke leven, de orde in het economische en maatschappelijke leven worden niet alleen weerspiegeld in de orde van het kunstwerk, maar deze levensorde lijken Ezra Pound niet bij voortduring levensvatbaar, als ze zich niet telkens weer kunnen inspireeren aan de schoone orde van artistieke scheppingen.

artists high rank, in fact sole social summits
which the tempest of politics can not reach
which remark appears to have been made by Napoleon.

Evenals in de Divina Commedia bemerken we in de Cantos vanzelfsprekend een sterk verstandelijk, zelfs een redeneerend element. Ook Ezra Pound ontwijkt het betoog niet, ook Ezra Pound vult reeksen bladzijden met bespiegelingen over het wezen der

dingen en hunne verhoudingen, hij heeft een groote belangstelling voor de staatkundige vraagstukken van het oogenblik, die hij herhaaldelijk in zijn eigen land, in Amerika, en Italië bestudeerde; zijn werk kan nu en dan, evenals verschillende fragmenten van Il Paradiso, een weinig al te zakelijk en droog lijken, maar deze betoogen zijn toch onmisbaar in het geheel. Het groote verschil met Dante Aleghieri is Pound's onverschilligheid tegenover het godsdienstige, hij is allerminst een materialist, maar het religieuse blijft hem vreemd.

> Said Abdul Baha: „I said let us speak of religion."
> „Camel driver said: I must milk my camel.
> „So when he had milked his camel I said ' let us speak
> [of religion'
> And the camel driver said: It is time to drink milk.
> Will you have some? „For politeness I tried to join him.
> Have you ever tasted milk from a camel?
> I was unable to drink camel's milk. I have never been able.
> So he drank all of the milk, and I said: let us speak
> [of religion.
> „I have drunk my milk. I must dance." said the driver.
> We did not speak of religion." Thus Abdul Baha....

Het merkwaardige is, dat Ezra Pound, ondanks deze haast afwijzende houding tegenover het religieuse, zijn belangstelling herhaaldelijk keert naar de oorsprongen van het religieuse bewustzijn, naar het ingeschapen besef van een hoogere leidende macht, naar het ingeschapen besef van het zedelijke. Deze hoogachter der wet voelt niets voor de letter, maar wil den geest der wet zelve zien te grijpen in zijn uitingen en zelfs indirect in de afwijkingen, die op de wet worden gemaakt. Als Dante vaart hij naar de onderwereld, als Odysseus. De eerste zang der Cantos gewaagt daar reeds van; die eerste zang is een zang van den dood; in het mysterie van den dood ligt het mysterie van het leven; Tiresias is wijs, omdat hij was.

> And then went down to the ship,
> Set keel to breakers, forth on the godly sea, and
> We set up mast and sail on that swart ship,
> Bore sheeps aboard her, and our bodies also
> Heavy with weeping, and winds from sternward
> Bore us onward with bellying canvas,
> Circe's this craft, the trim-coifed goddess.

Dezelfde zang, die met deze prachtige ontleening aan de Odyssee aanheft en zoo met het geheele werk der Cantos eindigt met een aanroeping van Aphrodite,

> thou with dark eyelids
> Bearing the golden bough of Argicida.....

en duidt daarmede tegelijk het tragische motief en het levensmotief aan van het geheele werk. Dood, leven, liefde, de overwinning van het kwade, de overwinning door het kwade, zelfs in het streven naar het goede, de wil tot het scheppen boven zich uit, die volgens Ezra Pound het instinct van de vrouw is en die leiden kan tot de grootste meedoogenloosheid, en tot de metamarphose der sensualiteit, het wisselen van licht en duister, van vervoering en benauwenis, de worsteling van individu en gemeenschap tegen de booze belemmerende machten, die de geschiedenis der menschheid zelf is. Overal waar hij dezen bitteren strijd ontdekt of de lichte oase van een tijdelijk bereiken, de morgenlijke hoop van een beginnend inzicht, roept Ezra Pound een tafereel op, vergelijkt het met andere gelijke phasen, om het later weer opnieuw met een enkele aanduiding naar voren te halen om andere tijdbeelden te verduidelijken. De motieven komen telkens weer, de herhalingen dwingen tot een steeds hernieuwde vergelijking, die het beeld steeds duidelijker maakt. Donker en tragisch zijn de fragmenten, die handelen over het Provence der troubadours, dat herinneringen wekt aan de tragedie van Troje; tragisch zijn de Maletesta Cantos, die het streven van een tijd en een enkele persoonlijkheid beelden; helder en statig zijn verschillende fragmenten over Confucius' leer en leven; ontroerend in al hun zakelijkheid zijn de zangen over het wordende Amerika, het Amerika van Jefferson en de Adamses; te meer ontroerend, omdat het licht der hoop hier reeds overschaduwd wordt door een vooruitzien der mislukking. In dergelijke fragmenten wordt de geschiedenis, als actueel, op heeterdaad betrapt, in werking getoond. Verschrikkelijk wordt het werk van Ezra Pound als hij het resultaat der maatschappelijke verwording laat zien. Niet de metamorphose der sensualiteit, zooals hij die toont bij het paleis van Circe, maar de metamorphose door de onrechtvaardigheid is het ergst, de metamorphose der Tyrrheensche schippers, de metamorphose, die de moderne woekeraars in de hel ondergaan. De cantos aan de hel gewijd zijn van een vlijmend sarcasme, van een magistrale afgrijselijkheid. De woeker immers is het kwaad der samenleving.

With usura has no man a good house
made of stone, no paradise on his church wall
With usura the stone cutter is kept from his stone
the weaver is kept from his loom by usura
Wool does not come into market
the peasant does not eat his own grain
The girl's needle goes blunt in her hand
The looms are hushed one after another
ten thousand after ten thousand
Duccio was not by usura
Nor was 'La Calunnia' painted.

Het is een grootsch en een manend beeld, dat de Cantos ons zien laten; herhaaldelijk zal men het niet eens zijn met Ezra Pound, en men moet zijn werk met voorzichtigheid lezen. Ik geloof trouwens, dat Ezra Pound allerminst gesteld is op een lezer, die blindelings alles aanvaardt. Dit artikel is te kort om de Cantos ook maar in de verte recht te doen wedervaren; ik wilde alleen de allervoornaamste aspecten aangeven; ik ben van meening, dat Ezra Pound's werk inderdaad een der grootste poëtische scheppingen van dezen tijd is. Het vergt veel van den lezer, men moet bijvoorbeeld op de hoogte zijn van de Ilias, de Odyssee, de Metamorphoses van Ovidius, de klassieke boeken der Chineezen, de geschiedenis van Amerika, Italië en het werk der troubadours. Men vindt zooiets tegenwoordig een bezwaar. Ik geloof ten onrechte. Wie kan zonder goede voorbereiding de Divina Commedia lezen? En toch is de Divina Commedia een uiting van de cultuur van een volk, die niet te onderschatten is. De Cantos zijn dat, ondanks hun moeilijkheid, eveneens.

STREURMAN (G. H.) BLIJFT U ZELF! (29) Elsevier, Amsterdam. *f* 0.60.

„Een aansporing tot behoud van geestelijk evenwicht", zoo luidt de ondertitel en dit geeft zin en bedoeling van de brochure aan. Het werkje wil den Nederlander in deze bewogen dagen raad geven om zich niet door de omstandigheden van het oogenblik overstuur te laten brengen.

BUISKOOL (H. T.) OP NAOBERVESIET. Een bundel schetsen en vertellingen over gebruiken en gewoonten in het oude Drenthe. (136). Van Gorcum & Co., Assen. *f* 1.25 en *f* 1.85.

Door zijn geïsoleerde ligging waren de geheel eigen gebruiken, gewoonten en zeden in Drenthe talrijk en zijn ze lang ongerept bewaard gebleven, nauw verbonden, zelfs innig vergroeid, met den volksaard. Door den modernen tijd zijn ze thans bijna alle in onbruik geraakt en weggevaagd. Voor den folklorist, voor den belangstellende in regionale geschiedenis is de kennis dier oude volksgebruiken onontbeerlijk; daarom is het een uitnemende gedachte van den Heer Buiskool geweest dit gedeelte van het verleden vast te leggen. Hij kent dat, voorzoover het Oost-Drenthe betreft, blijkbaar door en door; wat hij vertelt over allerlei ambachten, trouwen, begraven, paaschvuur, tienden, volksvermaken, vlascultuur, schaapwasschen, is het lezen, ook buiten Drente, waard.

Bij een eventueelen herdruk ware het wel gewenscht een inhoudsregister aan het boekje toe te voegen.

FRANSCH

FARRÈRE (Claude) LA ONZIÈME HEURE. Roman. Paris. Flammarion. 1940. 24 frs.

Claude Farrère is een buitengewoon vruchtbaar auteur op velerlei gebied en hij zag zijn werkzaamheid onlangs bekroond door het lidmaatschap der Académie. Wat de innerlijke waarde van zijn werk ook zij en hoe bedenkelijk vaak onder godsdienstig en moreel opzicht, onderhoudend is hij altijd. Ook in dezen roman, die zich in Japan en hoofdzakelijk in China afspeelt. Het is een roman, een werk van verbeelding, doch Farrère sluit zich in de hoofdfiguren, in geheel de constellatie van het geval, zoo dicht aan bij de werkelijkheid, dat de lezer onwillekeurig werkelijk levende personen onder de gefingeerde schuift. Hoofdthema van den roman is het avontuur, waarin de Chineesche dictator Sun-Chô-weï zich al te roekeloos stort door zich ongewapend naar Peking te begeven, waar een soort bende-leider, Koung-Wenn-Tchoung, de macht in handen heeft. De bevrijding van den dictator door zijn femme secondaire Aï-lan vormt het spannende plot van het verhaal. Dit alles wordt met vaardige hand beschreven: sfeer en inkleeding zijn uitstekend. Farrère moet het Oosten van zeer nabij kennen om dit alles zoo te kunnen beschrijven. De personages zijn levende menschen en staan den lezer zoo nabij, dat de illusie volkomen wordt, ook al zijn de toevalligheden niet

altijd even aannemelijk. Deze Japansche en Chineesche wereld is wel echt en natuurgetrouw weergegeven en de bewering van den auteur in de dedicatie vòòr in het boek „J'au voulu montrer des Japonais qui fussent de vrais Japonais et des Chinois qui fussent de vrais Chinois" is volkomen juist. Alles bijeen een boeiend en goed geschreven verhaal, van een auteur, die de wereld waarover hij schrijft, kent van dichtbij.

SCHNEIDER (Edouard) UNE CRÉATURE DE DIEU. Roman. Plon. Paris. 1939. 18 fr.

De schrijver van dezen merkwaardigen roman is langen tijd advokaat geweest te Parijs en de stof voor wat hij hier beschrijft, werd hem verstrekt door een belevenis uit zijn vroegere praktijk. Zoo is het fonds van dit verhaal geschiedenis. Philippe Verdat, pleiter voor de Parijsche balie, heeft voortdurend met verloopen sujetten te maken, wier zaakje hij verdedigt voor de rechtbank. Eens wordt hij getroffen en bijzonder geinteresseerd door een vrouw uit het nachtleven, die veroordeeld wordt wegens diefstal. Na veel, veel moeite gelukt het hem haar vertrouwen te winnen; zij bekent hem haar verleden, een verleden zoo wonderlijk dat geen romanschrijver dit zou durven verbeelden. Hij weet de vrouw door gesprekken en lectuur tot zelfbezinning te brengen. Als zij de gevangenis verlaat, heeft zij met het lichte leven gebroken en keert tot haar vroeger, geordend en rein leven terug. Dit gegeven uit zijn advokaten-praktijk heeft Edouard Schneider, die als romanschrijver weinig bekend was, meer echter als religieus en tooneelauteur, tot een boeiend verhaal van zonde en bekeering verwerkt. De fijne psychologische en menschkundige inkleeding, de vak- en détailkennis van den auteur en tevens diens diep religieuze zin maken dezen roman tot een verhaal sui generis. Het is een zuivere bekeeringsgeschiedenis en tegelijk een roman; het goddelijke en het menschelijke komen er beide tot hun recht. De wonderbaarlijke overgang van prostituée en bij de politie gesignaleerde tot een streng kloosterleven is er volkomen aannemelijk en overtuigend in beschreven, zonder overdrijvingen of onwaarschijnlijkheden, geleidelijk en met gevoelige hand.

SALLE (Bertrand de la) MONTFÉNIL. Roman. Plon. Paris. 1939.

Wie in elken roman de behandeling van een probleem wenscht te zien, zou van Montfénil kunnen zeggen dat de schrijver er het probleem in verwerkt van de houding van den Franschen hoogen adel ten opzichte van een wetenschappelijke en practische loopbaan. Heeft een kasteelbewoner en drager van een roemvollen naam enkel de traditie van dien naam voort te zetten en zijn kasteel te bewonen of kan hij zich door een wetenschappelijke of practische levensfunctie nuttig maken voor de menschheid? Montfénil is een adellijk goed in Dauphiné en de eenige zoon

des huizes wordt gedreven door een onweerstaanbaar verlangen om te studeeren en in de wetenschap iets te presteeren. Hierin wordt hij gedwarsboomd door zijn eigenzinnigen vader met het gevolg, dat de zoon eigenlijk nooit tot zijn recht komt en min of meer een mislukkeling wordt. De verschillende personages worden door de la Salle met groote psychologische fijnheid beschreven, hun onderlinge reacties en houdingen met menschkundige hand ontleed en ontward. De adel schijnt zich volgens den auteur in dit tijdsgewricht niet thuis en op zijn plaats te voelen. Er is geen eigenlijke functie in de samenleving voor hem. De roman lijdt aan het gewone euvel, waaraan de meeste romans, die een biografie vormen, lijden: er is te weinig verwikkeling, te veel opeenvolging van gebeurtenissen zonder onmiddellijk verband of oorzakelijkheid. Het Christendom is voor de menschen, zooals de la Salle hen schildert, geen levende godsdienst meer; het is conventie geworden zonder nog een leidende levensleer te zijn. De roman is slechts geschikt voor rijpe, levenservaren lezers.

DUITSCH

WEISMANTEL (Leo) DIE LETZTEN VON SANKT KLAREN. (342). Herder & Co. Freiburg im Breisgau.

Uit historische bronnen heeft Leo Weismantel het materiaal geput voor zijn roman; zijn fantasie en dichterlijke visie hebben van de geschiedenis der laatste nonnen van St. Clara de tragedie gemaakt, die zij inderdaad was.

Na het veld winnen der reformatie binnen het gebied der vrije rijksstad Neurenberg, omstreeks 1525, kreeg het vermaarde nonnenklooster van St. Clara, dat binnen haar muren was gevestigd, allerlei beproevingen te doorstaan. De laatste en fnuikende, was het besluit der raadsheeren dat geen novicen meer aangenomen mochten worden. De laatste, eenzaam overgebleven, zuster stierf in 1590, waarna het klooster werd gesloopt. Vooral onder de abdis Charitas (1503-1532), gesproten uit een der voornaamste Neurenbergsche geslachten, is een verbitterde strijd met het stadsbestuur gevoerd. Het is vooral deze tijd, vervuld van het lijden der heldhaftige vrouwen, dien Weismantel heeft verbeeld. De stof en de tijd liggen het talent van den schrijver. De bezonken rust van het klooster en het wilde

LEO WEISMANTEL

deinen van den eersten reformatietijd zijn in het verhaal tot een aangrijpend en contrasteerend geheel verbonden. Voor eenigszins ontwikkelde volwassenen.

BERTOLOLY (Paul) DORA HOLDENRIETH. Roman. (477). Paul List Verlag. Leipzig.

Paul Bertololy is dokter ergens in den Beneden-Elzas. Den wereldoorlog maakte hij mee als officier van gezondheid. De roman, dien hij uitgaf onder den titel „Dora Holdenrieth", zal wel veel jeugdherinneringen bevatten en is tevens de uitdrukking zijner wereldbeschouwing. Er is veel goeds van dit boek te zeggen, doch er is èen bezwaar dat den geheelen roman aangaat; hij is veel, veel te lang. De auteur schrijft bijna vijf honderd bladzijden over een jeugd-, bijna een kalverliefde. Als zestienjarig gymnasiast raakt hij verliefd op een bijna even oud buurmeisje. Als de liefde haar hoogtepunt bereikt heeft, sterft het meisje aan longontsteking. Het verhaal heeft iets tweeslachtigs. Eenerzijds behandelt de schrijver het geval humoristisch als een ware kalverliefde, anderzijds verweeft hij met dit geval de hoogste beschouwingen over onsterfelijkheid en godsdienst, beschouwingen, die alles behalve orthodox zijn. Zoodoende slingert de schrijver en mèt hem de lezer tusschen grappigheden en doodernstige overpeinzingen. Het ontwaken der liefde tusschen deze kinderen wordt niet onaardig en met groote natuurlijkheid beschreven; tevens weidt de auteur breed uit over allerlei „Jugendstreiche", die hij met zijn bende „Die schwarze Hand" in het stadje tot ongerief zijner inwoners uithaalt, alles met niet eindigende uitvoerigheid. Dat deze twee „Liebenden" voortaan tot de bekende liefdeparen der wereldlitteratuur zullen behooren, zooals de uitgever op den omslag vermeldt, is niet waarschijnlijk. Daarvoor is deze liefde te zeer een jeugdverliefdheid, zooals ze dagelijks voorkomt. Alles bij elkaar een boek dat niet onverdienstelijk is, doch lijdt aan tweeslachtigheid en te groote uitvoerigheid. Wegens de sensueele sfeer, hier en daar, slechts voor rijpe lezers.

NASO (Eckhart von) PREUSSISCHE LEGENDE. GESCHICHTE EINER LIEBE. (218). Wolgang Krüger Verlag. Berlin.

De verbinding „Preussisch" en „Legende" doet een beetje ongewoon aan en heeft hier de bedoeling een historisch slechts vaag bekend feit, de liefde namelijk van Anna Amalia, zuster van Frederik den Groote, voor een ondergeschikte uit Frederiks hofhouding, een baron von der Frenck, in novellenvorm te behandelen. De novelle is intusschen voortreffelijk. Deze Anna Amalia stierf ongehuwd als abdis van het Stift Quedlinburg en er ging tijdens haar leven een gerucht, als zou zij in liefde ontvlamd zijn tot dezen baron von der Frenck, wat tegen de etiquet was en haar koninklijken broeder niet welgevallig. Eckart von Naso laat de prinses zelf haar avontuur beschrijven en hij doet dit met kennershand. Een

Pruissische prinses wordt niet al te week en luxueus opgevoed; zij stamt uit een soldatendynastie, waarin de eischen van den Staat alles regelen en beheerschen en zoo strookt de liefde van Anna Amalia niet met de traditie van het koninklijk huis. Dit conflict, alsook het plotseling opvlammen der liefde, wordt met meesterlijke hand beschreven. Het hofleven, de optredende personages, waaronder Frederik de Groote, de naaste hofdames, de eigenaardige hofsfeer, ten slotte Anna Amalia zelf en haar verre minnaar von der Frenck, dit alles wordt in markante trekken en suggestieve détails geschilderd. Er ontbreekt aan de novelle een eigenlijk slot. Met het verloop der jaren vervreemden de twee van elkaar. Von der Frenck verwildert in zijn haat tegen den koning en de prinses verliest hem langzamerhand uit het oog en uit het hart. Deze afloop is meer een eisch der historie dan van het litteraire geweten.

ENGELSCH

MORLEY (Christopher) KITTY FOYLE. (334) 8/3. Faber and Faber. London.

Met „Kitty Foyle" heeft de Amerikaansche schrijver Christopher Morley tot dusver, dunkt mij, zijn beste werk geschreven. Er blijkt allereerst uit dat hij ontvankelijk is voor het steeds meer facetten toonende leven rond hem, voor de toenemende gecompliceerdheid daarvan, het verbijsterend tumulteuze dat prikkelt en tegelijk afstompt, het gevoel van verlorenheid dat wordt verwekt door het onoverzienbare van het leven. Wanneer deze ontvankelijkheid Morley's eenige eigenschap was, zou hij daardoor niet bijzonder opvallen. Alle Amerikaansche auteurs van formaat bezitten deze gevoeligheid. Het vermogen haar weer te geven vormt juist een typeerend kenmerk der moderne Amerikaansche literatuur. Morley heeft met „Kitty Foyle" tot heden zijn beste werk geschreven omdat hij er mee bewijst niet gëimponeerd te zijn door de gecompliceerdheid van het chaotisch aandoende van dit leven, het niet te beschouwen als h e t leven en zich niet te vergenoegen met dit slechts uit te beelden en het individu een ondergeschikte positie in die weergave toe te bedeelen. Neen, voor Morley is de persoonlijkheid van den individueelen mensch van de grootste beteekenis; die mensch wordt sterk beïnvloed door het om hem woelende leven, hij wordt er zelfs, tot in zekeren graad, een massaproduct door; maar de eigen persoonlijkheid, het onderscheidend eigene, gaat toch niet verloren en het is het naar voren brengen en de uitbeelding hiervan, dat Morley in „Kitty Foyle" heeft betracht. Dit, en het beklemtoonen van de waarde der belangwekkendheid van den individueelen mensch verleent zijn roman beteekenis.

Kitty Foyle is een jonge vrouw van acht en twintig jaar, die een crisis doorleeft, en in dien toestand al haar belevenissen tot dien leeftijd voor zich oproept. De weergave daarvan, haar levens-

geschiedenis dus, vormt den inhoud van het boek. Het is niet zoozeer het verhaal van Kitty, verteld door haar zelf. Het is meer of de onuitgesproken gedachten der jonge vrouw haar leven reconstrueeren. Het verhaal is, als het ware, indirect ontstaan, — door herinneringen, zelfbekentenissen, debatten met zichzelf, suggesties, fragmentarische „hints", welke voor den lezer voldoende zijn; het is soms amusant, soms roerend of tragisch, met een bijna overal merkbaren ondertoon, die het mysterie der dingen omhult. De volkomenheid faalt echter door het ontbreken van een positief religieus element, en dat is zeer jammer.

Zoo wordt dan de lezer betrokken in het leven van Kitty Foyle als kind van een arbeider in Philadelphia; als leerlinge van een kostschool en een college in de Middle West; als verkoopster, terug in Philadelphia; en als bedrogen verloofde. Buigzaam en gevoelig volgt Morley's stijl alle phasen van dit leven; de lezing er van vereischt een zekere geestelijke gerijptheid.

GUNN (Neil M.) SECOND SIGHT. (327) 8/. Faber and Faber. London.

De wilde schoonheid van het land, in mist, storm en steeds wisselend licht, is Schotland's geschenk aan de wereld; de vertolker dier schoonheid in de tegenwoordige literatuur is Neil Gunn. Binnen deze schoonheid, als omlijsting, interpreteert hij ook het Schotsche volk, en hij doet dit voortreffelijk. Want Neil Gunn, geboren op een der Schotsche eilanden en daar opgegroeid, heeft zijn land lief; hij kent de primitieve impulsen, welke den volksaard hebben gevormd, en hij bezit het talent diep door te dringen in het leven van individu en gemeenschap.

NEIL GUNN

Sterk blijkt dit ook weer in zijn nieuwste werk „Second Sight". Waar hij daarin schrijft over de zee en de bergen, is de grootsche, maar sombere schoonheid voor den lezer haast visueel waarneembaar; de hooglanders, die er in optreden, leven werkelijk, met hun moeilijk te peilen, eigenaardig mystiek aangelegden aard. Zoodra Gunn echter de vreemde, toevallige bezoekers van het land wil gaan uitbeelden, schiet hij eenigszins te kort; het is duidelijk dat hij hen slechts van buiten af kent; zonder bepaald oppervlakkig te worden, zijn de typeeringen toch min of meer conventioneel.

Ook dit valt op bij de lezing van „Second Sight". Hooglanders en Engelschen spelen hierin een rol. In een jachthuis

logeeren eenige Britten, dames en heeren, leden van een jachtgezelschap; helpers bij de jacht en gidsen zijn eenige bewoners van dit gedeelte van het Schotsche hoogland. Het eigenlijke thema van den roman is van psychischen aard; het betreft second sight. Eenige leden van het Engelsche jachtgezelschap bestrijden het geval van helderziendheid dat zich zou hebben voorgedaan bij een der Schotsche jagers; andere verdedigen het. Inmiddels volgen de gebeurtenissen elkander op; het thema is uitgewerkt met steeds zich verdiepende spanning, tot de tragische ontknooping als een climax is bereikt.

„Second Sight" is een combinatie van een societyroman en een regionaal verhaal, waarin de mindere geslaagdheid van den eersten te meer opvalt, wijl de uitbeelding van het Schotsche landschap en zijn bewoners van zoo suggestieve schoonheid is en zoo diep doorvoeld.

STUURMAN (J. H.) HUISHOUDONDERRICHT VOOR ALLE MEISJES. (79). R. K. Jongensweeshuis, Tilburg. *f* 0.80.

In dit deel der „Opvoedkundige Brochurenreeks" houdt de schrijfster een pleidooi voor een zoodanige wijziging van het programma der lagere school voor meisjes, dat daarin ook het huishoudonderwijs wordt opgenomen. Naast beschouwingen worden ook talrijke practische wenken en adviezen gegeven, die vooral onderwijzeressen wel zullen interesseeren.

WELTERS (Ad.) LEGENDEN VAN DE STERRE DER ZEE. (103). Gebr. van Aelst, Maastricht. *f* 1.25.

In een oude stad als Maastricht, met zóó'n rijke geschiedenis, bestaat natuurlijk ook haar eigen schat van sagen en legenden, die als klimop, zoo taai en zoo vast, langs de oude muren klimmen.

Vele dezer legenden zijn Maria-verhalen; zij ontstonden rond de oude Onze lieve Vrouwekerk, waar het beeld de „Sterre der Zee" wordt vereerd. Ontstaan en gegroeid uit het volk, zijn zij een uiting van het vertrouwen en de vereering tot Maria van het Maastrichtsche volk. De Eerwaarde Heer Welters, eertijds kapelaan aan de basiliek van Onze lieve Vrouw te Maastricht, heeft een aantal dezer, mondeling overgeleverde, legenden opgeteekend; zoo eenvoudig en frisch als ze steeds werden verteld, heeft hij ze in dit boekje beschreven.

De sierletters en de platen, die het vertelde harmonisch illustreeren, zijn geteekend door Georges Tielens.

De evolutie in Ghéon's leven en kunst

door Dr. B. M. BOEREBACH.

De schrijfkunst was in Ghéon als een haereditaire ondeugd, die hem van zijn prille jeugd af gevangen hield. Niet dat deze hang naar schrijven in hem aan een behoefte tot confidentie beantwoordde; het ging er minder voor hem om het eigen ik tot uitdrukking te brengen, en den lezer een „boodschap uit te leveren" dan wel leven te schenken aan bepaalde figuren, en deze figuren handelend en sprekend te doen optreden. Op tienjarigen leeftijd had hij A t h a l i e en M a c b e t h gelezen, sinds dien verslond hij gulzig alle drama's in verzen, vaudeville's en melodrama's, waaraan de auteurs der negentiende eeuw zich bezondigd hadden en . . . ten slotte las hij zooals hij ergens zegt, de klassieken „op den koop toe". In den tuin van zijn grootvader, die tot aan de oevers van de Seine afdaalde, werd een oude schuur ingericht, waarin hij, in de drievoudige kwaliteit van schrijver, regisseur en speler, met zijn zuster en eenige kameraden zijn eerste voorstellingen improviseerde. Over het peil dier eerste scheppingen valt weinig loffelijks te zeggen: zijn bekommernis was nog verre van spiritueel. De aandrift tot spel beheerschte het al. Hoewel oprecht eerst-communicant, verloor hij het geloof tegen den vijftienjarigen leeftijd en als hij zich van zijn paganisme bewust wordt, is het om tot zijn verwondering te ervaren, dat hij zich bij den nieuw-ingetreden zieletoestand wèl bevindt. Voortaan neemt de poëzie de plaats van God en het tooneel die van de H. Mis in. Vanaf die jaren beoefent hij alle letterkundige genres: maar zijn voorkeur blijft toch naar het tooneel uitgaan. Wat zijn aesthetische opvattingen aangaat, zij veranderen met de seizoenen, althans met de opeenvolgende invloeden, die op hem inwerken.

Zijn eerste stap ter ontmoeting Gods is het ontwaken van den nationalen zin in hem, bij gelegenheid der dreigingen, die Frankrijks hemel reeds toen verduisterden. De liefde, die hij zijn geboortegrond toedrdaagt en die hem de verzen van zijn eersten dichtbundel: C h a n s o n s d'A u b e heeft ingegeven, wordt plots in hem verlevendigd en strekt zich van zijn klein tot zijn groot vaderland uit. Barrès was aan die bewustwording niet vreemd, hoewel de antipathie van Gide, Ghéons intiemsten vriend, diens beïnvloeding bestreed. En Péguy, die Ghéons buurman werd — zijn „voisin de campagne" — in den jare 1910 verhaastten vermoedelijk den wederkeer. Inderdaad kreeg het begrip van parochie, waarin wij den sluitsteen van Péguy's gedachtenleven en Péguy's werk kunnen zien, opnieuw kracht van leven in hem.

Het is zelfs den vrèèmdeling moeilijk om, wanneer hij zich naar Frankrijk keert, dit land los van zijn religieus verleden te zien: was het dan wonder, dat Ghéon het voortaan in eerbiedvolle ontroering begroette, ware het dan ook zonder zich om dat verleden gebonden te voelen.

Péguy was intusschen niet in staat Ghéon tot het geloof zijner jeugd te bekeeren en hij keerde zich des te vertrouwvoller naar dezen „pèlerin de l'Absolu", omdat hij hem vrij van iedere godsdienstige praktijk wist. Hij gaf er zich rekenschap van, dat het ergste, dat hem, in Péguy's school, kon overkomen, was den meester te voet naar het heiligdom van Chartres te moeten volgen, zonder daarmede genoodzaakt te zijn om er op het voetspoor van den meester binnen te gaan. Ghéon was van nature aan de onafhankelijke geesten verknocht, evenals een Gide en een Nietzsche. Hij had als dezen een afschuw van ieder geconstitueerd lichaam, van iederen vasten vorm en vormelijkheid; en de eischen, die een orthodox christendom zulken karakters stelt, deden hem voorshands de haren te berge rijzen. Daaruit kwam geheel natuurlijkerwijze eenerzijds een hartgrondige vijandschap voort ten opzichte van de gedachtenwereld van Paul Claudel, terwijl diens lyrisch en dramatisch genie hem, anderszijds, tot de grootste geestdrift stemde. Met dìt gevolg, dat, toen Claudel er aan dacht Gide tot het christendom te bekeeren, hij geen grooter tegenstander op zijn weg ontmoette dan Ghéon, zooals deze ook hardnekkig — en welhaast cynisch — weigerde van het Evangelie, het lijfboek van Gide, kennis te nemen: „Ca ne m'intéresse pas." Léon Bloy daarentegen vermocht Ghéon tot vervoering te brengen, maar juist wegens zijn afkeer en opstand tegenover de middelmaat van zijn broeders in Christus. En het was in die dagen, alsof zijn nietzscheïstische theorieën iedere kiem van christendom in hem gesmoord hadden. Een aangeboren hang naar rechtvaardigheid had hem reeds vroeger tot Dreyfus-aanhanger gemaakt en zijn humanitaire liefde stortte zich in al haar onstuimigheid in een eerste tragedie uit: le Pain (1900).

Al met al, was er in de diverse, min of meer onderling tegenstrijdige, gevoelsstroomingen, die elkaar het hart van dezen jongen man betwistten, nauwelijks of in het geheel geen sprake van verstandelijke overwegingen. Er heerscht een totale afwezigheid van behoefte tot eenige philosophische bespiegeling. Waarvan wij de verklaring weer moeten zoeken in een algeheele afwezigheid van onrust ten opzichte van dit of eenig ander leven. Het oogenblikkelijke leven bevredigde hem vooralsnog volkomen. Slechts één probleem stond hem voor oogen en vroeg in zijn oogen om een dringende oplossing: dat van de kunst. De verzoening van orde en spontaniteit in een soort classicisme, dat aan de oude tooneelkunst slechts haar geest zou ontleenen, met verwerping echter van ieder harer formules, ziedaar de eerzucht en kwelling, die zijn hoofd doorspookten: een ideaal, dat hij

overigens bij herhaling in *Nos Directions* en in *la Nouvelle Revue française* anderen trachtte te verduidelijken en aanvaardbaar te maken. Hij meende zelfs een oogenblik het in zijn gedichtenbundel: *Algérie* (bij de *Mercure de France* uitgegeven), bereikt te hebben.

Zijn eenige toekomstparadijs bestond in de verwezenlijking van een woordkunst, die er in zou slagen de werkelijkheid op een plan van schoonheids-orde en vrijheid over te brengen, boven alle mensch en ding verheven.

De verwezenlijking van dit ideaal, zou, naar hij meende, het begrip van een geestelijke wereld, buiten iedere stoffelijkheid bestaande, redden. Hiermee zal het duidelijk zijn, dat Ghéon's paganisme geen materialisme was en hij dreef gaarne den spot met de kortzichtige pretenties van de moderne wetenschap, die waande alle geheimen der schepping tot vierkantsvergelijkingen terug te kunnen brengen. Hij liet een marge aan de *onkenbare* wereld over en de dichter in hem was op deze wijze aanzichzelven ondanks alles verplicht om, met behoud van den zin voor de levenswerkelijkheid, het hoofd tot in de hemelhoogte te heffen. Het was dan ook een groote ontroering voor Ghéon, toen hij twee jaar voor den vorigen oorlog de Florentijnsche kunst ontdekte en meer in het bijzonder die van Fra Angelico: deze kunst leek hem aan het beste van zijn eigen-ik te beantwoorden, in spijt van het feit, dat deze kunst zich bewoog onder de Engelen voor den troon van het Lam. Twee maanden later echter, wierp de plotselinge dood van zijn moeder, het meest geliefkoosde wezen, dat hij op aarde bezat, hem weer terug in de ontkenning van het geloof zelf, dat zij hem geleerd had.

HENRI GHÉON

Met uitzondering van deze maanden van uitzonderlijk verdriet genoot Ghéon eigenlijk als een blinde — en nog wel als een vrijwillige blinde — van de vele gaven van dit leven. Deze vrijwillige blindheid dreef hem er toe nimmer het licht zijner rede te doen gaan over de dingen die haar te boven gingen, in de vrees bij die beschaving zijn valschen zielevrede er bij in te schieten. Totdat, ten slotte, de oorlog hem de oogen opende: de ellende van land en mensch, de genadelooze vernietiging van menschelijke wezens.

Op den dag, waarop, aan den IJzer, de scheepsofficier, Dupoucy, als held viel, een man van een grootsche gedachtenis en van een onvergelijkelijk voorbeeld, werd, wat dan toe als een droom voor hem geweest was — namelijk Angelico's paradijs — tot werkelijkheid voor hem, en hij twijfelde er niet aan, dat zijn groote vriend Dupoucy er den drempel van overschreden had. En na dezen onverklaarbaren coup de la grâce, waarbij alléén de ziel in het geding was, werd het hem plots gegeven in het oude katholicisme de orde en de vrijheid te zien, die hij sinds lang in de kunst harmonisch had trachten saam te weven: hij ervoer plotseling hoe de waarachtige verwezenlijking van zijn kunst lag in het leven en het wezen van het geschapene. Wel verre van voet te verliezen in bovenaardsche nevels, was het hem eindelijk vergund zelfstandig te denken en, bijgevolg, opbouwend te arbeiden. De verheven doctrine's van St. Thomas van Aquino — die rigoureuze expressie van het dogma — stelden hem in staat — of, liever nog, machtigden hem — nu in de rede te grondvesten, de waarheid en de werkelijkheid, die de vereende machten van gevoel en genade hem genoopt hadden zonder innerlijk debat te aanvaarden. Voortaan beschikte hij over een veilig terrein èn voor zijn kunst èn voor zijn leven. Hiermee eindigde Ghéon's avontuur en begon zijn eigenlijke arbeid. En het wonder deed zich zoo voor, dat hij op veertigjarigen leeftijd èn zijn jeugd, èn zijn gebed èn zijn vreugde èn zijn kinderlijken eenvoud herwon.

* * *

En daarmee vond Ghéon zich voor de scherpte van het probleem geplaatst, dat zich den katholieken schrijver opwerpt, die op directe wijze de elementen zijner scheppingen uit de brute materie van het leven put. Wij denken hier aan de vraagstukken, waarvoor zich een Baumann, een Mauriac, een Bernanos en een Daniel-Rops gesteld zagen. De schrijver toch heeft niet het recht te purgeeren, de gekwetste menschelijke natuur te corrigeeren, de bedorvenheid als een onbestaand iets weg te wisschen. Zulks zou slechts gebeuren op gevaar af van zijn schildering te vervalschen en te verminken; hij is er aan gehouden met evenveel openhartigheid een plaats te geven aan het kwaad als aan het goed. Zeker, hij zal daarbij niet kunnen vermijden eenvoudige zielen voor eigen werkelijkheid te doen terugdeinzen en dezen ergernis moet geven, maar zulks houdt geenszins in, dat hij er daarentegen niet in slagen zou om de met zonde besmeurde zielen voor eigen werkelijkheid te doen terugdeinzen en dezen aldus wellicht de hoop wéér te geven: dit alles nochtans op voorwaarde dat hij iedere goedwillende instemming met dat kwaad achterwege laat en niet te veel argumenten in handen geeft aan wie aan de fataliteit van het kwaad gelooven. Het is alles een

kwestie van tact, van geweten en.... van publiek. Ik stel hier de schrijversrechten als principe; in werkelijkheid, in de praktijk, is het zéér moeilijk deze op de juiste wijze te gebruiken, vooral in een tijd, waarin de physiologie een zoo heftigen strijd met de psychologie heeft aangebonden en de rechten van deze laatste zoo menigmaal usurpeert en waarin de studie der vleeschelijke impulsen bijna overal die der bewegingen van hart en geest heeft verdrongen. Hierin vooral ligt de groote misdaad, door het n a t u r a l i s m e, aan kunst en mensch gepleegd. Madame de la Fayette, Stendhal en Balzac konden hun tijdgenooten bijna alles zeggen zonder deze te choqueeren. En deden zij de waarheid te kort door deze — geheel of ten deele — te verbloemen? Ik meen van in geenerlei opzichten.

* * *

Ghéon zelf vond zich intusschen nimmer voor dat probleem in zijn v o l l e scherpte, geplaatst. Méér tooneel- dan romanschrijver en volkomen vijandig staande tegenover iederen vorm van naturalisme, zette zich de overtuiging in hem vast, dat de roman een o n z u i v e r e kunst vertegenwoordigt en, om zoo te zeggen, maar met één voet in het waarachtig kunstdomein staat, immers het eigenlijke karakter van den roman brengt dezen er toe het leven na te bootsen en stelt dezen slechts in staat zijn volle macht en kracht te verwerven, door zich op krachtdadige wijze van ieder a p r i o r i s m e en iedere h a r m o n i s a t i e los te maken. Ghéon schreef daarom slechts weinig romans. En deze romans zelf zijn als spelen, waarin de menschheid, van zeer hoog gezien, niet in staat is den geest, het hart of het vleesch van wie ze lezen aan te tasten: de mensch is er veeleer voorwerp van poëzie, ironie of liefde.

Vóór alles dramaturg of juister gezegd nog, dramatisch dichter — zooals overigens alle dramaturgen van wereldnaam, van een Aeschylos tot een Molière, en van een Shakespeare tot een Musset, — heeft deze transfiguratie der werkelijkheid, die hij zich vanaf zijn debuut ten doel had gesteld en die een geestelijke conceptie der wereld moest begunstigen en tot in het maximale opvoeren, Ghéon, op het katholieke plan, van een matelooze vrijheid verzekerd in de schildering van goed en kwaad; of zij goed of slecht zijn, zijn helden baden in den genadestroom; nooit opent zich een afgrond aan hun voeten, zonder dat die afgrond een druppel azuur drinkt. In zoover hij christen is, acht hij zich niet gewettigd de weegschaal tusschen goed en kwaad in evenwicht te houden: het oneindig gewicht immers van Jezus' bloed werd eenmaal in één der schalen gelegd. In zoover hij kunstenaar is, is hij de meening toegedaan, dat de vormgeving een impliciete zuivering veronderstellen moet van de uitgebeelde levenswerkelijkheid — immers als zoodanig verschijnt zij aan het oog van God.

In verband hiermee moet ook Ghéon's liefde voor Mozart, als voor den meest tendentieuzen, den meest waren, den meest vergeestelijkten en meest vrijen der vermaarde musici, verklaard worden. Mozart kent het leven met al zijn hartstochten, vreugden, smarten en zelfs schanden: hij blijft er niet in vastzitten. Hij onttrekt dat leven zijn sappen: hij geeft er zich rekenschap van, dat de geest alles doortrekt, zoodat ieder ding daarmede aan zwaarte verliest; ieder ding wordt hem daardoor liefde waardig in de mate, waarin de geest het doordrenkt houdt. Zonder schaduw van eenigen geestelijken kommer, bouwt hij er een wereld mee op, langs den weg slechts van een totaal gezuiverde kunst. En daarin ligt nu de ware natuur van het authentiek, bovennatuurlijk classicisme, dat de natuur niet abdiceert: zuivering van middelen en zuivering van object en, zoo mogelijk, nog voorafgaande zuivering van het subject: weer tot kind worden, zingen, dansen voor eigen plezier en... voor dat van anderen, mits men bij de uitvoering daarvan slechts zijn natuurlijkheid bewaart.

Mozart — en zijn discipel Ghéon, als ik hem zoo noemen mag, — gaven er zich rekenschap van, dat het zoeken van originaliteit tot iederen prijs er mede gelijkstaat die oorspronkelijkheid te verliezen. In onzen tijd streefde een ieder naar persoonlijke grimasserij en aanstellerij — en ook de nietszeggende critiek van onze dagen is daar een schrijnend en ergerlijk voorbeeld van —. En de kunst schrompelde daardoor ineen: zij hield zich immers ver van den onmetelijken stroom van sympathie, die, door de opeenvolgende reeksen van kunstwerken en essay's tastbaar is. Deze pseudo-kunstenaars weigerden eenvoudig aan een gemeenschappelijken Bron te drinken, deel te nemen aan den gemeenschappelijken arbeid der volkeren, die de eer en de rijkdom der natie's is en zonder welke nooit eenige kunst had kunnen geboren worden.

BOEKENSCHOUW.

BIGGELAAR (bijeengebracht door Ad. van den) BIDDEN MET VONDEL. Bloemlezing uit zijn gebedspoëzie. (47). Het Spectrum, Utrecht.

Een boekje, om het in den zak steeds bij zich te dragen, zoodat men van tijd tot tijd een dezer verzen kan lezen, die waarlijk gebeden zijn. Dan leert men bidden in schoonheid.

Een heel mooi werkje in de Bongerdreeks; uitnemend geschikt vooral voor de rijpere jeugd.

Verspeelde poëzie

door F. VAN OLDENBURG-ERMKE.

Er schuilt iets in de poëzie der dichters van de „Amsterdamsche school", dat afschrikt. Hun Muze heeft een gezicht van was en oogen van blauw staal. Hun ideaal is een afwezigheid van alle idealen, hun toekomst een valluik boven het n i e t s en het n e r g e n s.

Deze dichters hebben een kort tijdperk van geestelijke vertwijfeling, van geen uitweg-weten op even meesterlijke, als ontstellende wijze in hun woordkunst gefixeerd.

Blijft de vraag:

Was daar de poëzie niet te goed voor?

In het gedicht „Job" van G. Achterberg lezen we:

„Vrienden verbitteren het vuur;
ze zeggen God — en maken rook
tusschen mij en de muur; ..
wij knielen neder in de smook,
zondaren van natuur."

Hoornik, Hoekstra, Van Hattum, Bertus Aafjes en wie hen volgen en wie door hen gevolgd worden, al die zangers van het vertwijfelde verzet en.... het verzet-om-het-verzetje, de sinisteren en de cynici, de niets-meer-geloovers en door-alles-heen-zienden, vereeren nog alleen maar den muur, waarvoor ze staan en de in de zon fonkelende glasscherven erboven op.

Tusschen hen en dien muur is er slechts.... rook.

Rook?

Poëzie?

Ja, voor hen is ook de poëzie „rook". Men merkt het aan alles en niet het minst aan.... hun poëzie.

„Het Hooglied dunde tot de laatste regel," constateert Bertus Aafjes. En luister, hoe in zijn „Treurspel" de afkeer van het poëtische bijna tot poëzie wordt:

„Het riet stond te grijzen
in de ochtendnevel.
Er liep een mank man, een marskramer,
langs het pad, op de wijze
van Oedipus Rex;
Uit een zwiepgolf kwam met groene haren
het hoofd van een meermin gerezen,
zij twijfelde even,
zij had er wel zin in,
zij dorst het tenslotte niet te vragen."

Ook die „aprés-nous-le-déluge"-dichters hebben er soms „wel zin in", maar hun plichtmatige, Amsterdamsche-school-sche tegenzin belet telkens weer iedere poëtische weelderigheid, elken poëtischen bloei.

Ze hebben iets over zich van dien zoogenaamden „Kloosterling" uit Hoornik's vroege bundel „Het Keerpunt":

„Op zijn bureau heeft hij een doodskop neergezet
als stimulans om over het uur te peinzen,
waarin zijn hart, nu reeds vervet,
geen collaps meer zal kunnen veinzen."

Alleen lijden deze jongelieden aan geen hartvervetting, maar aan zoo-iets als psychischen ademnood.

Aanvankelijk trilde er in dit soort „poëzie" nog iets van ontroering mee.

Menig vers van Hoornik werd daardoor van een schoonheid, welke men niet meer vergeet.

„Mir ist so bange Frau,
ich kann Dir nur noch sagen,
dasz ich mit stummen Klagen
wie an Gefängniswände schau.

In mancher Stunde weisz ich es genau,
und scheint es einfach Dir zu schreiben;
ich kann nicht lange mehr so einsam bleiben,
doch Worte sind wie Staub so grau.
......................................"
(„Brief an meine Frau")

Doch in een bundel, als die van Han G. Hoekstra, welke „Het Ongerijmde Leven" heet en onlangs verscheen, is nagenoeg alle poëzie tot spèl, tot verspéélde poëzie geworden.

„Was daar de poëzie niet te goed voor?" vroegen we ons af.

Een andere vraag:

Waarom blijven deze dichters dichten, nu de woorden voor hen tot stof en het leven tot een zinledige grimas werden?

Han G. Hoekstra geeft hierop antwoord in „Het Vers", waarmeê zijn bundel opent:

„Hij zweeg en dacht: „Nu heb ik afgerekend
met te berijmen wat niet is te rijmen;
geheimen zie ik niet meer als geheimen,
het leven werd angstwekend van zelf sprekend'.

Elk krijgt een rol in een zijner bedrijven
elk heeft een stem mee in zijn melodie.
Waarom nog deze tweede poëzie,
pen en papier, woorden tot verzen schrijven?

Het leven eens beleven is genoeg,
waarom op schrift nakaarten, nabeminnen?,
het lot der duizend welgestelde zinnen
is twijfelachtig en de dood komt vroeg."

Hij zweeg en dacht te hebben afgerekend,
maar op een stil uur merkt hij tot zijn straf:
geen mensch, alleen het leven rekent af
met wien verbaasd weer een nieuw vers opteekent."

Na het „l'art pour l'art", na de poëzie om de poëzie, na de kunst om haarszelfswil wordt hier dus aandacht gevraagd voor een poëzie t e g e n w i l e n d a n k, voor een poëzie, die er is zonder er te willen zijn, voor een poëzie, die zichzelf negeert, voor een dichtkunst ,die zichzelf verspeeld heeft.

Het is dit, wat er ons in afschrikt:

het negatieve, het nu eens gedwongen grijnzende dan weer bedwongen glimlachende.

„Aai, zoetheid van den min!
ai, vat vol zaalge ellende!
De liefde is zonder zin,
haar knecht een poover vorst."

Dit lijkt bijna Oostersch, maar is veel te zak-en-asch-erig om ècht te kunnen zijn.

In het gedicht „Cleanshaven" spreekt hij van Holland, als van „die warme kantine". En in het korte vers „Het Park en Zij" vernauwt hij de wereld tot zooiets als een grafzerk of een spoorwegperron:

„Haar hand buigt een elzetak,
en ze loopt door het park, zoo licht.
Over de schaarsche oasen
groeit de aarde langzaam dicht.

Het kind van haar kleine kind
zal weer minder aan bloemen verwant zijn,
dichter de aardkorst met steenfiguren
beplant zijn."

Neen, deze dichter maakt zichzelf noch den lezer iets wijs. Hij durft het vreeselijke te bestaan om geheel en al zonder idealen te zijn.

En wat rest hem dan anders dan....het spèl?

„Leer vrouwen als landschap beschouwen,
als dor of dierbaar landschap.
Slechts dwazen zoeken bij vrouwen
een nadere verwantschap."

Maar een spel met de poëzie wordt altijd ten koste van de poëzie gespeeld. Het doet als een pijnlijke ,snerpende dissonant aan, de dichter zijn vrouw eerst als „liefste vreemde" en daarna als „raadseldier" te hooren begroeten.

En toch schuilt er in Han Hoekstra een dichter, krachtig en oorspronkelijk genoeg om keer op keer het spel te brèken. Dan spreekt het hàrt insteê van den vermoeiden, door hoeveel illusies bedrogen gèèst. Dan schrijft hij gave, gevoelige gedichten, als „Het Plein" en „Bij een Portret" of het in zijn soort volmaakte „De Man met de Roos".

Neen, de ondergangspoëten van de Amsterdamsche school zijn niet zoo „statig" en „betonnig" als ze zich voordoen. De meesten van hen en zeker Han Hoekstra zijn na „laatste oordeel" en „ondergang" nog wel tot een òpgang n staat. In ieder geval kan men van hen niet zeggen, dat ze niet genoeg ballast over boord gegooid hebben!

I. Een dwazer boekje dan er onlangs verschenen is onder den naam „Profetieën over onzen tijd en de naaste toekomst" heb ik zelden in handen gehad. Het werd uitgegeven door de Uitgeverijen „Terug ter Orde" te Antwerpen en „Pax" te Den Haag. Maar met „orde" en „pax" heeft het weinig te maken. Integendeel! Het is een monument van wanorde en het druipt in sommige hoofdstukken van bloed en verschrikkingen. Het is „een vrije omwerking en uitbreiding van het veel gevraagde en uitverkochte boekje van Past. Kwakman", aldus staat er op de voorpagina. Doch de vrije-omwerker en uitbreider, A. van Son, heeft het zich gemakkelijk gemaakt. Het boekje van Past. Kwakman verscheen, als ik mij niet vergis, tijdens den wereldoorlog. Intusschen staan er in deze nieuwste uitgave allerlei profetieën, die in 1940, het jaar dezer uitgave, volkomen zinloos zijn. Waarom heeft van Son deze niet weggelaten of er iets bijvermeld? Zoo staat er op pag. 109 „Van den Paus, die zal moeten vluchten, dus van Pius XI, wordt ons medegedeeld, dat hij „den triomf der Kerk nog zal zien" . . . , maar ook: „De Heilige Vader is gestorven bij den terugkeer in zijn gebied".

Vervolgens laat A. van Son in 1940 het volgende drukken: „Wat voor landsman zal het (de Pastor Angelicus, opvolger van Pius XI, de Groote Paus) zijn? Marianne Galtier zegt: „Hij wordt geroepen *van den oever*." De Italiaansche profetie spreekt van „den man, die in de grootste armoede *van de zee* komt". Anderen weten, dat hij van over de bergen. . . komt, dat hij geboortig is uit Frankrijk." In 1940 weet echter iedereen dat Pius XII niet van de zee, niet van over de bergen en niet uit

Frankrijk komt. Wat heeft het dan voor zin deze quasi-voorspellingen af te drukken? Het toont voldoende aan hoe onverantwoordelijk de uitgever is te werk gegaan. Doch wie ook maar èen ernstig woord aan dit onzinnige boekje besteedt, doet het te veel eer aan. Het is de meest dwaze opeenhooping van links en rechts bijeengegaarde profetieën of wat zich zoo noemt, die men denken kan, alles dooreengehaspeld zonder eenige kritiek, zonder eenige schifting of ordening door een apokalyptisch ingestelden geest. De profeet Isaias, de H. Caesarius van Arles, Broeder Joannes van de Gespleten Rots, de blinde jongeling van Bohemen, Nostradamus, dit zijn er slechts enkelen uit de tientallen en tientallen voorspellers, die hier optreden en waaronder opvallend veel al of niet eerbiedwaardige dienaressen Gods voorkomen, dienstboden en kloosterzusters, „die niet lezen of schrijven kunnen". Dit laatste vermeldt de auteur, naar het schijnt, met een zekere voorliefde; „niet kunnen lezen of schrijven" schijnt een voorspeller bijzondere geloofwaardigheid te schenken.

Het geheele boekje ademt een zekere al te goedgeloovige, en meer dan kinderachtige vroomheid, die van bedenkelijk allooi is. De auteur aarzelt geen oogenblik om, wanneer hij vizioenen of quasi-vizioenen aanhaalt, waarin de visionnair God of een Heilige meent te hooren spreken, neer te schrijven: God zegt of de Heilige Maagd of de Heilige Ignatius zegt etc. Voor hem schijnt alles aannemelijk te zijn. Een zekere Marie Julie Jehanny voorspelt: „Er zal een physieke duisternis van drie dragen in de natuur optreden. Gedurende drie nachten en twee dagen zal het onafgebroken nacht zijn. Gewijde kaarsen alleen zullen branden. Eèn kaars zal voor de drie dagen toereikend zijn. Maar in de huizen van de deugnieten en de godslasteraars zullen ze niet het minste licht geven."

Over deze duisternis gaat het nog een paar bladzijden door. Anna Maria Taïgi voorspelt (volgens dit boekje wel te verstaan): „Wie tijdens de duisternis uit nieuwsgierigheid het venster opent en naar buiten kijkt, of wie de deur uitgaat, zal op hetzelfde oogenblik dood neervallen. .... Gewijde kaarsen zullen den dood afweren .... Na de duisternis zal het Heilig Huisje door Engelen van Lorette naar Rome in de kerk van Maria Maggoire (het zal wel Maria Maggiore moeten zijn) worden overgebracht."

Er staat èen profetie in, die merkwaardig juist is. Zij is van een zekeren pastoor Mattay en past volkomen op onze dagen. „Gedurende de groote crisis zullen de couranten onbeteekenend zijn, ze vertellen weinig nieuws en wat ze vandaag zeggen, wordt dikwijls daags daarna weer tegengesproken." In dezen pastoor Mattay begin ik vertrouwen te krijgen.

In het hoofdstuk „Orde op de Wereld", waarin de toekomstige geordende toestanden beschreven worden, staat de wonderlijke uitspraak, die aan gezegden van Isaias herinnert: „De kazernen zullen in kloosters veranderd worden." Dit is nog eens een stoute

voorspelling. Het boekje is rijk aan ongewilden humor. De meest disparate vizioenen en uitspraken van de meest disparate zieners en ziensters buitelen er over elkaar. De gelukzalige Anne de la Foi moet voorspeld hebben: „Ezels en slangen (?) verslinden l e e u w e n", een voorspelling, waarbij de auteur zich afvraagt of die leeuwen misschien België en Holland beteekenen. De abt Werdin van Otrante moet in 1279 geprofeteerd hebben: „Er zal veel bloed worden vergoten ten gevolge van twee veldslagen tusschen Franschen en Hollanders." Het doet ons vaderlandsch gevoel goed dat een abt van Otrante in 1279 reeds aan de Hollanders dacht, ofschoon het wel wat onwaarschijnlijk klinkt. Maar de auteur is voor geen kleintje vervaard.

Over de verwoesting van Parijs, waarbij natuurlijk Babylon, Sodoma en Gomorrha voortdurend vermeld worden, geeft de auteur nota-bene voorspellingen van de bekende Mélanie (bekend door de verschijningen te Salette), van den H. Caesarius van Arles uit de zesde eeuw, toen Parijs nog een onbeduidend stadje was, van een Prins von Hohenlohe (1828) en van een aantal vrome „ziensters". Terloops zegt hij: „L. P. zag huizen instorten, zelfs heele straten." Het is een ware hutspot van profetieën uit allerlei eeuwen en de schrijver doet niet de minste moeite om den lezer eenigszins te oriënteeren of zijn bronnen ook maar even op haar waarschijnlijkheidsgehalte te toetsen. Hier zouden een legioen gewijde kaarsen noodig zijn om eenig licht in deze verwarring te ontsteken. De auteur haalt alles, gewijd en profaan, werkelijke Godsspraken en onbewezen vizioenen, door elkaar. Na Isaias geciteerd te hebben, gaat hij klakkeloos voort, of wat nu volgt op hetzelfde niveau als de profetieën van Isaias stond: „Latere profetieën treden meer in bijzonderheden" en dan volgen Salette, een Bretonsche profetie, Rodolphe Gilthier, de H. Paternus, Josephine Lamarin, etc. etc. Het boekje herinnert aan den ouderwetschen kiezentrekker voor boeren en buitenlui op de markt. Het is, waarschijnlijk ongewild en onvoorzien, boerenbedrog van grootsche afmeting. Dat een dergelijk werkje uitverkocht kan raken bewijst wel, hoe gretig de menschen in tijden van druk en benauwing naar apokalyptica en toekomstvizioenen grijpen. Het is onverantwoordelijk dergelijken onverwerkten en onverteerbaren kost de goe-gemeente voor te zetten.

Ik kan er niet aan weerstaan nog eenige curiosa uit dit vermakelijke labyrinth van vizioenen te citeeren. De auteur haalt vaak voorspellingen van een zekere Henriette Couédon aan en leidt deze aldus in: „Henriette Couédon (Parijs, had tusschen 1896-1898 verschijningen, die ze op rijm — altijd eindigend op een é-klank — weergaf." Het Fransch dezer profetes is lang niet onberispelijk. Over Salette voorspelt zij:

Au moment du danger
Tout le monde y aller
Et surbout le clergé.

Over een toekomstigen grooten koning van Frankrijk heeft zij de volgende profetie:

Un papier est resté,
Il est à l'étranger,
Il vous sera montré
Comme preuve d'identité.

Waarom deze ziensfer altijd voorspelt in é-klanken wordt niet vermeld. Het herinnert aan de e-legende van van Lennep.

Een zuster Marianne, portierster der Ursulienen te Blois (1814), heeft voorzeggingen gedaan omtrent het reizen per trein. „Als ge verneemt, dat twee boden voorbij zijn, zult ge in gebed wezen. Dan komt de derde, vuur en water; deze zal zeggen, dat alles gered is en hij zal binnen anderhalf uur in Blois zijn." „De trein van Tours (waarover hier sprake is) naar Blois doet er ongeveer anderhalf uur over. Deze loopt met vuur en water." Aldus de auteur van dit boekje. Niet iedereen zal overtuigd zijn van deze trein-voorspelling en men vraagt zich af, of een portierster van een Ursulienenklooster geen verstandiger dingen kan doen dan zich met trein-voorspellingen in te laten.

„De wereldrevolutie, zegt de schrijver op bladzijde 42, zagen we al aangekondigd door Isaias en op Salette." Een wonderlijke combinatie! Uit dezen zin blijkt wederom, hoe kritiekloos en onnoozel de auteur is te werk gegaan.

De wonderlijkste profetie heeft Marie des Terreaux (dienstmeisje te Lyon) gedaan. „Frankrijk zal op een gegeven oogenblik van alle kanten bedreigd worden door vreemde machten, zonder dat men er in het land iets van merkt." Dit laatste verzacht de verschrikkelijke bedreiging aanmerkelijk.

Het geciteerde is meer dan voldoende om te doen zien welk een mengsel van bizarre vroomheid en infantilisme dit boekje vertegenwoordigt. Wie het geheel of maar ten deele doorleest moet den indruk krijgen van met een onwijs samenraapsel van dwaasheden te doen te hebben. Nu staat er merkwaardigerwijze een tamelijk verstandige inleiding in het werkje, die de dingen wel wat scherp stelt, maar toch geen onjuistheid bevat. Daarin zegt de verzamelaar uitdrukkelijk dat persoonlijke openbaringen nooit op èen lijn te stellen zijn met bijvoorbeeld de profetieën van Isaias. Jammer dat op deze inleiding zulk een imbeciele ragôut van fantasterijen volgt. Moge deze onzalige uitgave een dood zonder hoop op verrijzenis sterven!

II. De Boekenweek-commissie verzoekt ons het volgende in ons tijdschrift op te nemen.

De gebeurtenissen der laatste maanden hebben de gemoederen van alle Nederlanders ten diepste geroerd en de gedachten lang in heftige beweging gehouden. Wij moeten echter,

juist nù, voor wat is en voor wat nog komen gaat zoo frisch mogelijk van geest blijven. Te veel — wij geven toe: het is haast onvermijdelijk — praten wij over de „toekomst", maar daarnaast is het noodzakelijk eens geheel buiten de dagelijksche sfeer te verblijven. Is men het hiermee eens, dan volgt daaruit dat men uitziet naar een middel tot ontspanning, een tegenwicht tegen de problemen van elken dag. Het is ons bekend, dat het bezig zijn met literatuur door velen als een bijkomstige veraangenaming des levens, als een weelde wordt beschouwd. Hoe nu? zullen zij ons vragen, hebt gij nièts anders voor te stellen dan dat we boeken gaan zitten lezen? Inderdaad, dat stellen wij U voor. Wij stellen voor, dat de schrijvers zullen schrijven en dat wij ons zullen verdiepen in hun werken. En dat voorstel zal U niet afschrikken als wij met literatuur niet alleen bedoelen die van de grooten van geest, maar wel degelijk ook het werk van hen die met eenvoudige middelen tot de meer eenvoudigen van geest spreken. Een goed geschreven roman heeft voor deze categorie van lezers dezelfde waarde als een werk over wijsbegeerte voor den philosoof en een diepgaand boek over kunst voor den ernstigen kunstminnaar. Een boek kan U enkele uren volkomen ontspanning geven. Zòò, dat U bij het omslaan van de laatste bladzijde met een zucht betreurt dat het uit is. Dan hebt ge Uw gedachten dus enkele uren verfrischt met anderer denkbeelden, met anderer zienswijze en ge zijt beter bestand tegen wat de dag van morgen U mogelijk brengt. Daarom: Koopt iedere maand tenminste één boek, het geeft U nieuwe geestkracht!

HAMMACHER (A. M.) DE BEELDHOUWER JOHN RAEDECKER. (99). De Spieghel, Amsterdam. 1940.

In de bekende serie uitgaven over plastische kunsten, die De Spieghel te Amsterdam (Het Kompas te Antwerpen) uitgeeft, heeft A. M. Hammacher dit werk over den beeldhouwer John Raedecker bezorgd. Een uitvoerige studie van ongeveer een veertig bladzijden leidt in tot den kunstenaar en zijn werk, dan volgen een kleine dertig afbeeldingen. De uitvoering is voortreffelijk, op luxe-papier en in groot formaat. Ter kennismaking met dezen merkwaardigen kunstenaar is deze uitgave zeer geschikt.

Romans en verhalen

HALUSCHKA (Hélène) HET LIEFDESLIED DER MARKIEZIN. Vert. door F. v. Oldenburg-Ermke. (305). Residentiebode, Den Haag. *f* 3.50 en *f* 4.50.

HEL. HALUSCHKA

Hélène Haluschka is een Fransche, die, in haar jeugd naar Oostenrijk gekomen, daar haar levensgezel vond en later ook Duitsch ging schrijven. Haar werken spelen bij voorkeur op de grens van Duitschland en Frankrijk, letterlijk en figuurlijk. Dit laatste in dien zin, dat zij graag Fransche en Duitsche menschen tegelijk opvoert en wel zoodanig, dat haar boeken verzoening en vriendschap tusschen het Germaansche en Romaansche element schilderen en prediken. Het werk, dat hier besproken wordt en zoo'n romantischen titel draagt, beschrijft een drama in den Elzas, waar een Fransche familie woont in de nabijheid eener uit Tirool naar den Elzas verhuisde. De liefde tusschen het Fransche meisje en den Tiroler jongen vormt het hoofdthema van den roman. De twee vinden elkaar niet; het meisje trouwt, bijna tegen haar zin, met

een markies en, als later de Tiroler weer haar wegen kruist, volgt er voor haar een harde strijd tusschen liefde en plicht, waarin ten slotte de plicht overwint. In dezen tijd van overwegend, bijna uitsluitend realisme, doet dit verhaal met zijn ongewone verwikkelingen uiterst romantisch aan. Mignon, de hoofdfiguur zelf, kind van een levenslustig artiest en van een uiterst teere, vrome moeder, is een wonderlijk wezen, half fee, half menschenkind en de hoofdstukken, die de schrijfster aan de idyllische jeugdjaren van Mignon gewijd heeft, zijn de beste en bekoorlijkste van het geheele boek. De latere lotgevallen zijn niet meer van die frissche natuurlijkheid en doen wel eens kunstmatig en geconstrueerd aan. Ook Heno von Berghof, haar Tiroler partner, mist de overtuigende natuurlijkheid en levensechtheid van Mignon. De vertaler heeft met zorg gewerkt en het boek in goed Nederlandsch overgebracht. Het is een boeiende volksroman, van katholieke strekking; voor te jeugdige lezers is hij niet geschikt.

OLDENBURG ERMKE (Fr. van) BROEDER AMBROSIUS. (163). Het Spectrum, Utrecht. *f* 1.90.

Van Oldenburg Ermke heeft met „Broeder Ambrosius" een satyrisch verhaal geschreven, dat den lezer veel raadsels en puzzles op te lossen geeft en ook na beëindiging der lezing nog veel raadselachtigs overlaat. Men make zich echter niet te druk om de volledige oplossing der puzzles te vinden en leze het boek als een satyre. De aan décor- en personenwisseling rijke, kleurige en geestige schrijftrant van den auteur kruidt het boek aldoor zoodanig dat men, ondanks allerlei mystificaties, geboeid doorleest. Van Oldenburg Ermke houdt ervan zijn lezers in onzekerheid en spanning te laten en door telkens een nieuw vuurwerk van verrassingen zijn aandacht gevangen te houden. En hierin is hij geslaagd. Wat er allemaal in Broeder Ambrosius verhaald wordt, hoe alle draden aaneen te knoopen zijn en hoe het geheel moet opgelost worden, weet ik ook niet, maar wanneer men het boek als een satyre op het menschelijk egoïsme, op de liefdeloosheid en veranderlijkheid der menschen leest, in min of meer samenhangende tafreelen aaneengerijd, is het een amusant geheel. „Broeder Ambrosius" wil echter niet als een detective story of een drama gelezen worden. Hoofdzaak is hier niet zoo zeer de vreemde, ongewone draad van het verhaal als de inkleeding, de détails. Nogmaals, het is een aardige satyre en als zoodanig wil het boek gewaardeerd worden.

SHOLEM ASCH. DE NAZARENER. DE MESSIAS KOMT. Vert. door J. Maschmeijer-Buekers. (249). Servire, Den Haag. *f* 3.50.

„De Messias komt" is het tweede deel eener trilogie, die Jesus Christus tot hoofdfiguur heeft. De auteur doet het hier voorkomen alsof hem een overoud manuscript in handen is gevallen, afkomstig van Judas Iskarioth, die ongeveer zooals de evan-

gelisten, doch uitvoeriger, over Jezus schrijft. Het is een soort imitatie in stijl en wijze van voorstellen van de evangeliën. Het is echter niet gemakkelijk geschriften, die door den Geest Gods geinspireerd werden, na te volgen. Dit evangelie van Judas Iskarioth is geinspireerd door den geest der vrijzinnigheid. Jesus wordt hier beschreven zòo als een twintigste-eeuwsch vrijzinnig auteur meent dat Judas Iskarioth Hem moet gezien hebben, een Judas Iskarioth, die niet beantwoordt aan de voorstelling der echte evangelisten, doch die een zeer vroom en conscientieus Jood is en den meester onmogelijk zou kunnen verraden. Litterair is de imitatie niet onverdienstelijk. Sfeer en stijl zijn wel ongeveer zooals die in de evangeliën. Doch in zijn geheel beschouwd is het boek voor een geloovig Christen misleidend; het is het geschrift van iemand, die in diepste wezen aan Jezus twijfelt. Het is ten slotte een roman, die geschreven werd om den lezer boeiend bezig te houden en sensatie niet versmaadt zooals in de beschrijving van de Moloch-offers te Sidon en van Maria Magdalena. Dit zijn valsche tonen in een evangelie-imitatie. Vakkundige en degelijk ontwikkelde lezers zal dit boek niet misleiden, doch voor anderen is het niet geschikt.

SAVA (Dr. George) DE WEG VAN EEN CHIRURG. (274). vert. door H. Heere. Boot N.V., Voorburg.

Het verhaal van een Rus, met Italiaansch medisch diploma, die na zeer veel moeite zich als chirurg een werkkring weet te verwerven in Engeland.

Dit is, als ik mij niet vergis, het tweede der wonderlijk avontuurlijke boeken van Dokter Sava, die in het Nederlandsch vertaald zijn. Hij is een handig schrijver, die den lezer ongelooflijke dingen opdischt zonder ze altijd aannemelijk te maken.

Omwille van een paar hoofdstukken, waarin avonturen worden verteld, die volstrekt niets met chirurgie en dergelijke hebben uit te staan, moeten we het boek voor beslist volwassen en ervaren lezers voorbehouden.

DRAKE (Drexel) DE VALK VINDT EEN LIJK. Vert. door W. J. A. Roldanus Jr. (236). Ad. M. C. 'Stok. Zuid-Holl. U.M., Den Haag. *f* 2.25 en *f* 2.90

De Valk is een gentleman-misdadiger, die de politie op onpolitioneele manier helpt in het onschadelijk maken en opruimen van de echte misdadigers. Niets origineels dus, maar toch in zijn soort iets heel goeds voor volwassenen.

HOOF (Henri van) Z 66.... Een verhaal uit een commandopost ergens in de Grebbelinie. Met teekeningen van W. Bielkine. (92). Scheltens & Giltay, Amsterdam. *f* 1.25.

Een onderofficier, die tijdens de oorlogsdagen in de berucht geworden Grebbelinie streed, heeft in „Z66. . ." zijn belevenissen en ervaringen beschreven. Bijzondere kwaliteiten bezit het boekje

niet; het stijgt niet boven het peil van journalistieke courantenreportage. Als zoodanig is het van eenige beteekenis: in een hier aaneengesloten relaas worden gebeurtenissen verteld, zooals die tijdens den korten oorlog in de verdedigingslinie hebben plaats gehad.

MAC VEIGH (Sue) DE MOORD BIJ HET SPOORWEGWERK. Vert. door Greta de Gorta. (208). Nederl. Keurboekerij, Amsterdam.

In Nederland schijnt de detective-roman op het oogenblik hoogtij te vieren. Er verschijnen althans oorspronkelijke en vertaalde detective stories bij menigte. Ik heb er nog maar heel weinig gelezen die mij ongeveer geheel voldeden. Het is trouwens moeilijk bij dit soort boeken de juiste norm aan te geven. Ook „De Moord bij het Spoorwegwerk" bevredigt slechts matig. De spanning verslapt eenigszins doordat de detective zelf te werk gaat, of hij het spoor niet vindt. Dit doet hij echter wel en aan het eind brengt hij de oplossing. Hij wordt bijgestaan door zijn vrouw, die ook het vak verstaat en even onvermoeibaar snuffelt en speurt als hij zelf. De auteur heeft nogal wat valsche draden aangesponnen om lezer en detective ten einde toe op een verkeerd spoor te brengen. Niet voor te jonge lezers.

REILLY (Helen) MOORD OM EEN DUKAAT. Vert. door J. A. W. van Hacht. J. Philip Kruseman, Den Haag. *f* 2.25 en *f* 2.90.

Een zwakke detective-roman. De intrige is te alledaagsch om onvermengd te boeien en de geschiedenis, die er naast loopt om het geval ingewikkeld te maken, is op zich zelf niet spannend genoeg en niet genoeg verweven met het hoofdverhaal om een onverdeeld genot te schenken; de verveling komt hier en daar door de regels heengluren. Overigens heeft hij de verdienste van onschuldig te zijn en voor iedereen geschikt.

CHARTERIS (Leslie) DIEVENKERMIS. Vert. door Havank. (280). Bruna, Utrecht. *f* 1.75.

Een verder avontuur van den gentleman-inbreker Simon Templar of de Saint, onwaarschijnlijk in de allerhoogste mate en geschreven in een ongenietbaren stijl, quasi-grappig en opgeschroefd tot in het onmogelijke. Weet men zich hierover heen te zetten, dan wordt die aaneenschakeling van verbijsterende avonturen en koelbloedige heldhaftigheden een oogenblik wel spannend, doch hier worden tevens de natuurlijkheid en de grens der menschelijkheid overschreden. Er is te veel onnatuur en sensatie. Wie zulk een boek nog volop genieten kan, mist allen smaak en gevoel voor menschelijke verhoudingen. Het verwondert mij dat Havank deze Simon-Templar-boeken vertalen kan. Bovendien is Simon Templar een bedenkelijk individu en de verheerlijking zijner heldendaden klopt niet heelemaal. Wij wenschen gezonder en natuurlijker kost dan deze overprikkelde onmogelijkheden.

FRANKE (S.) DE WAJANGPOP. (228). Scheltens & Giltay, Amsterdam.

Een jonge, onervaren wajongpop wordt de wereld ingestuurd, om zoo het leven te leeren kennen en het dan daarna op duizenderlei wijze te kunnen spelen. Zij beleeft aldus allerhande avonturen, de een nog wonderbaarder dan de andere. Bij dit alles vieren de natuurpersonificaties heel erg hoogtij. En dit stelt op den duur het geduld van den lezer wel eenigszins op de proef.

LEHMAN (Paul Evan) OP LEVEN EN DOOD. Vert. van E. ten Have. (224). Nederl. Keurboekerij N.V., Amsterdam.

De jonge Barry Weston moet uit Texas vluchten omdat hij meent iemand gedood te hebben en wettige zelfverdediging niet is te bewijzen. Na jaren verneemt hij dat de doodgewaande leeft; Barry keert terug en moet opnieuw strijd leveren tegen eenige invloedrijke mannen, die het op den ondergang voorzien hebben der ranches van zijn moeder en van het meisje dat hij liefheeft. De strijd is verwerkt in een spannende intrigue, waardoor dit boek boeiende lectuur is voor hen, die van cowboy-lectuur houden.

GREGORY (Jackson) HET GEHEIM VAN DE RANCHO. Vert. door M. J. Landré-Tollenaar. (220). J. Philip Kruseman, Den Haag. *f* 2.25 en *f* 3.25.

Als ik me goed herinner wordt in dezen Wild-West roman maar één moord gepleegd; voor een verhaal in dit genre lijkt dat onbehoorlijk weinig. Maar in dit geval werd er door bewezen dat zoo'n verhaal dan toch nog wel spannend kan zijn. „Het geheim van de Rancho" is spannend. Het speelt hoofdzakelijk in Zuid-Californië, op een oude rancho; een geheimzinnige, zoek geraakte erfenis levert de intrigue, waarin Ben Whitney, de uit de beschaving gevluchte jonge financier, en Teresita Calderon, de hoofdrollen spelen. Ontspanningslectuur voor volwassen lezers.

HAUCK (Louise Platt) JULIETTE & Co. MODE ENGROS. Vert. van Johanna de Boer. (231). „De Steenuil", Amsterdam. *f* 2.25 en *f* 2.90.

„Juliette & Co. Mode engros" is een combinatie van liefde en zakelijkheid, de twee bestanddeelen waaruit een Amerikaansche amusementsroman doorgaans bestaat. Het zakelijke deel der combinatie is overigens nogal gezocht. De heldin exploiteert een soort modehuis dat er zich op toelegt voor vrouwen, die invloedrijke en goed betaalde posities bekleeden, alles te verzorgen dat met haar voorkomen en optreden verband houdt: toiletten, het bijbrengen van goede omgangsvormen, beschaafd spreken, en dergelijke. Te oordeelen naar de ultra-weelderige inrichting van het etablissement moet de zaak van Juliette & Co. wel millioenen per jaar opbrengen. Parallel met deze zakelijkheid loopt een liefdesaffaire, die door haar verwikkelingen wel eenige spanning aan het verhaal geeft. Gebadineer over toiletten en belachelijke lichaamsverzorging vult een vrij groot gedeelte van den roman.

HOFFMAN (W. D.) BRAVO JIM. (222) Uit het Amerikaansch door Geert Venema. J. Philip Kruseman, Den Haag. *f* 2.25 en *f* 3.25.

Jim Calhoun, bijgenaamd „Bravo Jim", was de bezitter van een ranch ergens in het Westen der Vereenigde Staten. Het leven was er saai, vond hij; de jongeman verlangde naar actie en avonturen. Van hoofdstuk II af kreeg hij er een meer dan voldoende portie van; een heftige strijd ontbrandde n.l. met een bende dranksmokkelaars, die het o.a. ook op Jim's ranch voorzien hadden.

De roman is voor volwassen lezers van dit genre lectuur een spannend verhaal, waarin het recht heel wat moeite heeft te zegevieren en den held het knappe jonge meisje te bezorgen, dat op de laatste bladzijde van een cowboy-roman steevast de belooning is van dien held.

LOCKWOOD (Vere) HOE DE RADJAH HAAR LIEFDE WON. (224) Vertaling uit het Engelsch van Corrie Kroesen. J. Philip Kruseman, Den Haag. *f* 2.15 en *f* 2.90.

De Oostersche romantiek wordt er door Vere Lockwood dik opgelegd. Hoort U maar. Een knap Engelsch meisje raakt in contact met een, ook knappen, vurigen, jongen heerscher van een Indisch rijk — zonder deze gegevens is geen oostersche romantiek denkbaar —; met de liefde vlot het aanvankelijk niet bijster, althans van haar kant niet, zoodat de prins zich genoodzaakt ziet het dametje te ontvoeren en haar in zijn paleis op te sluiten. Natuurlijk komt haar liefde tenslotte toch, en zij leefden verder gelukkig.

Met het spel tusschen meisje en prins is nog een bandietenintrigue verwikkeld. De spanning ontbreekt dan ook niet, maar er hangt een min of meer zwoele sfeer over het verhaal; daarom een flink voorbehoud.

STODDARD (Charles) MAC LEAN VAN DE MOUNTIES. (200) Vertaald door J. D. A. van Gumster. A. G. Schoonderbeek, Laren.

Wie de Mounties zijn weet elk lezer van western-stories waarschijnlijk wel: zij vormen het beroemde Canadeesche bereden politiecorps. Een van zijn leden wordt op een gevaarlijke expeditie naar Noord-Canada gezonden; de opdracht is een roofmoordenaar te arresteeren, die jarenlang alle opsporingen heeft weten te verijdelen. Het verloop is verwerkt in een spannend verhaal, waarin het er ruw — om het maar zacht uit te drukken — van langs gaat, maar waarin toch ook een boeiende intrigue is verwerkt. Zoodat dit boek er bij de speciale klasse lezers, welke voor dit genre literatuur wordt vereischt, wel zal ingaan.

BIRKNER (Friede) DE WERELD IS EEN DORP. (211) Uit het Duitsch vertaald door A. Hijman. Zuid-Hollandsche U.M., Den Haag.

In de coupé van een trein, die door China rijdt, treffen vier menschen elkaar, een prinselijk echtpaar, een technicus en een

jong meisje, allen Duitschers. Dit samentreffen is het begin van een reeks avonturen, — deels in China, deels in Duitschland, — welke nogal romantisch zijn, maar toch niet zoo gesuikerd als deze schrijfster die doorgaans ten beste pleegt te geven. Een intrigue, gesponnen rond een geheimzinnig Boedha beeldje, geeft zelfs spanning aan het verhaal. Lichte ontspanningslectuur voor volwassen lezers.

BEEDING (Francis). HET WAS GEEN ONGELUK. (203) Vertaling uit het Engelsch door Jan Apon. A. W. Sijthoff's U.M., Leiden.

Het gegeven van zijn detective roman — de manipulaties van eenige oplichters — heeft de schrijver handig verbonden met de activiteit der diplomaten in Genève, de stad van den volkenbond. Behalve dat gebruik is gemaakt van deze ongewone omgeving en de. daarbij betrokkenen, is ook het thema oorspronkelijk en levendig uitgewerkt.

Wegens enkele verhoudingen geen boek voor jongelui.

CLARK (Dale) MOORD IN 'T GROOT. Nederl. bewerking van Frederik van Beveren. (212). „De Steenuil", Amsterdam. *f* 2.25 en *f* 2.90.

Knoeierijen op een fabriek en een handel in verdoovende middelen, houden verband met het motief tot een aantal moorden, die zoo handig worden uitgevoerd dat de verdenking op onschuldigen rust. De wijze waarop een rechtsgeleerde, — gewezen detective, — de puzzle oplost, is scherpzinnig. Maar de auteur doet nogal een concessie aan romantiek; het geheele geval is overigens niet zoo heel waarschijnlijk; — dit zijn factoren, die aan de waarde van een detective roman wel eenige afbreuk doen.

Lectuur voor volwassen lezers.

JENKINS (Will) SHERIFF BUITEN DE WET. Vert. door Jan van Arckel. (237). Zuid-Hollandsche U.M., Den Haag. *f* 2.25 en *f* 2.90.

De sheriff buiten de wet is Dave Gilmore, die er naar streeft bewijzen te zoeken voor den onschuld van zijn broer; het gevolg is dat hij zelf in conflict komt met de wet. Het boek is een echt cowboy-verhaal; de vereischte romantiek is overvloedig aanwezig: fluitende kogels, woeste rijpartijen, veediefstallen, ontsnappingen-op-'t-kantje-af, gewroken onrecht, en tot slot de belooning van den held, het aardige meisje. Volwassen lezers.

CASE (Robert Ormond) GOUD EN LIEFDE IN ALASKA.Vert. van J. H. R. van der Willigen. (208). Nederl. Keurboekerij, Amsterdam.

Case schijnt het leven van de goudzoekers in Alaska goed te kennen en hij heeft zijn kennis in dit vlot geschreven verhaal op aangename wijze verwerkt. De vertelling gaat over een groote schat door een paar oude gouddelvers verborgen en welke door hun kinderen gezocht moet worden. Een stel boeven komt achter dit zaakje en talrijke moeilijkheden volgen. Een meisje met een

jongensnaam redt zich, geholpen door haar partner en een paar trouwe Indianen, met grooten moed daaruit. Ontspanningslectuur voor volwassenen.

WAYNE (Priscilla) DE VLUCHTENDE ERFGENAME. Vert. van R. Sikkens. (205). Nederl. Keurboekerij, Amsterdam.

Dat het leven van een schatrijk meisje niet altijd even prettig is, ondervindt Polly Mc Dale in die mate, dat zij de eerste de beste gelegenheid te baat neemt om haar weelderig huis te ontvluchten en een kijkje te nemen in de wereld waar jonge meisjes hard werken voor haar brood. Zij heeft er tegelijk haar zinnen op gezet den man te veroveren die haar bevalt. Haar avonturen vormen den inhoud van dit vlot vertelde verhaal dat lectuur, voor iedereen geschikt, genoemd kan worden.

BERRE (Raymond A.) DE VERLOREN GOUDMIJN. Vert. door J. G. H. v. d. Bovenkamp Jr. (208). J. Philip Kruseman, Den Haag. *f* 2.25 en *f* 3.25.

Allerlei geruchten hebben eenige mannen er op attent gemaakt dat er ergens in het gebergte een oude, rijke goudader moet zijn, welke vroeger door een paar goudgravers ontdekt werd, waardoor in de buurt een stadje ontstond, dat weer verlaten werd toen de goudstroom ophield te vloeien. Eerlijke mannen en schurken zijn op zoek gegaan en de strijd tusschen hen wordt in dit verhaal boeiend verteld voor groote menschen.

RICHMOND (Grace S.) NANCY'S IDEAAL. (221). Vert. door J. W. A. van Hacht. J. Philip Kruseman, Den Haag. *f* 2.15 en *f* 2.90.

Deze eenvoudige vertelling schetst de pogingen welke een jonge oorlogsweduwe in het werk stelt om haar verwoest leven weer nuttig te maken, door haar oom, een bekwamen kinderarts, die aan zijn ruggegraat gekwetst is en allen levensmoed verloren heeft, tot nieuwe energie op te wekken. Dit is een van die aardige boeken, welke louter ontspanningslectuur geven en voor iedereen geschikt genoemd kunnen worden.

HENNY (Ine) HOOGTEPUNT. (224). Nederl. Keurboekerij, Amsterdam.

Dit oorspronkelijk Nederlandsch verhaal van Ine Henny, een schrijfster van wie ik nog nooit iets gelezen heb, bevat de liefdesgeschiedenis van Louis Wijers, ingenieur, muziekliefhebber en droomer. Hij is uiterst gevoelig, verlegen, en laat de kans van zijn leven om zijn aangebedene zijn liefde te bekennen uit schuchterheid voorbijgaan, waarna hij in Indië zijn hopeloosheid poogt te overwinnen, hetgeen hem niet gelukt. Het meisje trouwt met een ander en wanneer hij terugkomt en haar ontmoet, ontdekt zij haar vergissing met haar huwelijk begaan en begrijpt zij zijn liefde voor haar. Zijn eergevoel laat een verkeerde verhouding niet toe. Hij verongelukt op een vliegtocht, hetgeen een onverwacht en bruusk einde aan de moeilijke situatie van de geschiedenis maakt. De

schrijfster bezit een zekere vlôtheid van stijl, die haar veel gemakkelijk maakt; het karakter van haar hoofdfiguur is niet geheel aannemelijk; zóó onder te gaan door teleurgestelde liefde voor een tamelijk onbeduidend meisje is wel wat onwaarschijnlijk. Voor rijpere lezers.

HAUCK (Louise Platt) NA SCHEIDING HEREENIGD. Vert. door P. Nijhuis Groeneveldt. (208). Schoonderbeek, Laren (N.-H.).

Deze schrijfster probeert onmiskenbaar aan haar verhalen een of andere goede strekking te geven, waaruit haar lezeressen iets nuttigs voor zichzelf kunnen puren en zij doet dit op een aantrekkelijke wijze. In dit boek dreigt een goed huwelijk ten gronde te gaan door de onoprechtheid van de vrouw; zij zoekt voortdurend haar heil in grootere of kleinere leugens om haar eigen zin te kunnen doen. Zij krijgt een harden strijd te voeren om haar geluk te herstellen, maar wint tenslotte. Ontspanningslectuur voor volwassenen.

HOUGH (Emerson) DE WEG VAN EEN MAN. Vert. door C. C. E. Oberman. (200). Schoonderbeek, Laren (N.-H.).

In 1860 begon het in Virginië onrustig te worden, een onrust waarvan de afscheiding der Zuidelijke Staten het gevolg zou zijn. Emerson Hough vertelt in dit boek op zijn rustige, gedegen manier van schrijven de geschiedenis van een jongen man, die in die bewogen tijden door den dood van zijn vader gedwongen is een reis te maken door het woeste land om zijns vaders compagnon, een kolonel bij het leger, op te zoeken. De meeste moeilijkheden welke hij ondervindt zijn te wijten aan een geheimzinnig persoon, een geheimen agent, dien hij overal ontmoet. Het is een edele figuur, de held van dit verhaal, en zijn ouderwetsch hoffelijke omgang met vrouwen, doet weldadig aan. Voor oudere lezers.

COLE (Jackson) DE DUBBELGANGER. Vert. door D. A. Baert. (204).
— EEN SCHURK ALS VOORMAN. Vert. door J. D. A. van Gumster. (200). Schoonderbeek, Laren (N.-H.).

In deze beide verhalen viert de revolver hoogtij. Gevechten, moorden, achtervolgingen van schurken geven er de opwinding en de kleur aan, zooals dit in de meeste Wild-West vertellingen het geval is. Liefhebbers kunnen er hun genoegen in vinden.

GARDNER (Erle Stanley) HET BEENDERLOOZE ALIBI (The Case of the rolling bones). Vert. R. Sikkens. (223). Ned. Keurboekerij, Amsterdam.

Deze zinlooze vertaling van een Amerikaansche titel dekt een zonderling detective-verhaal, waarin een sluwe advocaat, bijgestaan door een handige secretaresse en een knappen detective dusdanig goochelt met de feiten dat de lezer moeite heeft de zaak uit elkaar te houden. Hetgeen de bedoeling is, want het gaat er om den rechter een rad voor de oogen te draaien. Om allerlei bijkomende omstandigheden alleen voor rijpere lezers.

VALK (A. C. van der) VANNGEN EN JAGEN IN SUMATRA'S WILDERNIS. (263). J. M. Meulenhoff, Amsterdam.

De schrijver van dit boek heeft jarenlang op Sumatra „gejaagd en gevangen" naar groot en klein wild en de Europeesche dierentuinen voorzien van bezienswaardigheden. Hier vertelt hij van zijn werk op zeer onderhoudende wijze. De lezer volgt hem op zijn tochten door het oerwoud, bij zijn contact met de inboorlingen en bij zijn pogingen om dieren te verschalken. Een groot aantal prachtige foto's vergezellen en illustreeren den text. De auteur waaarchuwt in zijn inleiding, dat de lezer geen wetenschappelijke verhandelingen of beschouwingen verwachten moet; hij was een jager en geen onderzoeker. Hoewel! iemand, die zoolang in de wilde natuur van Sumatra heeft doorgebracht, heeft natuurlijk veel en goed geobserveerd, hetgeen overvloedig uit het werk blijkt. Wie van dit soort lectuur houdt, zal in „Vangen en Jagen in Sumatra's Wildernis" zijn gading vinden. De oude jager, die van der Valk is, — hij woont thans sinds eenige jaren in 's lands hoofdstad — heeft het boek met die eigenaardige jagerssfeer weten te vullen, die een mengsel is van avontuurzin, van liefde en bewondering voor zijn slachtoffers, de dieren, en van een groote natuurliefde. Sumatra is een der minst gekende eilanden van Insulinde; ook in deze lacune voorziet het boek eenigszins.

BIBLIOTHEEK DER NEDERLANDSCHE LETTEREN. Portretten van Nederlanders door Cd. Busken Huet. Verzorgd door W. H. Staverman. Elsevier, Amsterdam. 1940.

Ondanks de troebele tijden zetten redactie en uitgevers van de Bibliotheek der Nederlandsche Letteren hun werk voort en bieden hierbij uit het werk van Busken Huet vijf portretten van Nederlanders aan. De naam Portretten past niet op alle vijf verhandelingen even goed, het beste wel op „Erasmus", „Jacob Cats" en „Potgieter". Busken Huet is nog altijd te lezen niet alleen, maar door zijn fijnheid van geest, zijn scherpzinnigheid en zijn verzorgdheid van stijl bekoort hij op den duur ieder onvooringenomene. In het laatste dezer portretten „Persoonlijke Herinneringen aan Potgieter" breekt door de koele oppervlakte onwillekeurig ook hier en daar Huet's gemoed door, hoe weinig gemoed hij overigens ook in zijn werk demonstreert. Dr. Staverman heeft dit deel bezorgd en de keuze uit Huet's werk gedaan, die den lezer deze vijf stukken voorzet. Ieder kan hier desiderata hebben, doch deze geschriften vormen althans een zekere een-

heid en geven een goed „beeld", of hoe men het noemen wil, van Huet. „Erasmus" en „Potgieter" vooral getuigen van zijn scherpen geest en verder van zijn innerlijke interessen. Staverman schreef een inleiding tot dit deel.

POS (Dr. H. J.) FILOSOFIE DER WETENSCHAPPEN (101). Van Lochum Slaterus, Arnhem. 1940. *f* 2.— en *f* 2.90.

De Amsterdamsche professor Dr. H. J. Pos heeft te Leiden vijf inleidende voordrachten over het onderwerp „Filosofie der Wetenschappen" gehouden en deze gezamenlijk uitgegeven. In volgorde sprak hij over de volgende thema's: De Idee eener filosofie der Wetenschap, Apriorische Wetenschappen, Wetenschappen der Natuur, Wetenschappen der Cultuur en Universitas Scientiarum. Het is niet mogelijk in dit korte relaas een samenvatting van den gedachtenrijken inhoud te geven. Pos is een zeer universeele geest en grijpt ook buiten zijn eigenlijk gebied om het geheele veld der wetenschappen te belichten. Vakkundigen en geinteresseerden lezen deze bezonnen en bezonken beschouwingen, die getuigen van een evenwichtigen, breeden geest.

CARP (Prof. Dr. E. A. D. E.) DE SUGGESTIEVE BEHANDELINGS-METHODES EN HET SUGGESTIEVE ELEMENT IN DE PSYCHOTHERAPIE. „De Tijdstroom", Lochem. 1939.

Voor men met de bestudering van deze monographie wil beginnen, doet men verstandig allereerst te lezen in Studiën jaargang 1937: „Individual-psychologie en wereldbeschouwing", omdat een critische uiteenzetting over onze verhouding ten opzichte van het wereldgebeuren vooraf moet gaan aan een philosophische omgrenzing van onze contactmogelijkheid met onze medemensen. Maar dan ook nog eerst in te zien het werk van den schrijver in Scientia deel I, waarin een critische beschouwing wordt gegeven van de psycho-analytische behandelingsmethoden. Als men zich zo heeft voorbereid is het volgen van het bovengenoemd geschrift nuttiger geworden, want juist in de eerste 2 hoofdstukken wordt een belangrijke, maar slechts met gespannen aandacht te volgen uiteenzetting gegeven over het begrip en het wezen van de suggestie. Speciaal een analytisch denkende geest als van Prof. Carp is een veilige leidsman in dit altijd nog niet zo geheel scherp omlijnde gebied. Het 2e deel van dit boek beschrijft de verschillende vormen van suggestieve therapie, waarbij natuurlijk niet voorbij wordt gezien dat e l k e therapie een groot gedeelte van de werkzaamheid dankt aan het suggestieve element erin, maar waarin voor de medicus practicus m.i. niet al die finesses staan opgegeven, die hij zo gaarne daarin zou lezen, om zelf ook deze therapie te leren en dan toe te passen. Juist waar Prof. Carp ook aangeeft dat er een bijzondere aanleg, een speciaal gevoel voor nodig is om deze vorm van psychotherapie

exact toe te passen, zou het voor den katholieken medicus, die meer dan zijn andersdenkende collega's in aanraking komt bij zijn patienten (zo hij ten minste er aandacht aan w i l schenken) met psychische en psychotische conflicten zo uitermate gewenst zijn, dat de techniek van de suggestieve beinvloeding wat uitvoeriger beschreven was.

Voor ieder echter die de andere standaardwerken van Prof. Carp kent, is ook dit deel van de psychotherapeutische serie van de Leidsche kliniek een aanwinst en tevens een studie, het overdenken ten volle waard.

ROOD S.J. (Leo) JESUS DE MESSIAS. (143). Het Spectrum, Utrecht.

De serie-uitgave „De Katholieke Kerk" waarvan „Jesus de Messias" deel 31 is, beoogt het geven van godsdienstleer en apologie. Dit deel is een voortreffelijke combinatie daarvan. De stof is behandeld op een wijze waardoor het geloofsleven verdiept en verinnigd wordt; apologetisch is het boekje wijl het op den grondslag van de H. Schrift als historiebron, het mysterie van den Messias, — God en Mensch in één persoon vereenigd — nagaat, toelicht en verdedigt. Behandeld worden de Messiasverwachting in het Oude Testament, de apocryphe apocalyptische literatuur daarover, de Rabbijnsche literatuur, het optreden van den Messias, de openbaring volgens den H. Joannes.

Voor eenigszins ontwikkelden is het werkje uitstekend verstaanbaar.

PELEMAN (Bert). OPEN JACHT. Verzen. Bongerd-Reeks. (27). Het Spectrum, Utrecht.

De Vlaming Bert Peleman heeft in dit bundeltje een tiental gedichten van drie vierregelige strofen bijeengebracht, gevolgd door een langer „Relaas van den Wildstrooper". Alle gedichten bewegen zich op wild- en jachtgebied, zoodat het brochuurtje vooral door vereerders van Sint Hubertus zal genoten worden. Eenige oude gravures sieren het geheel.

VOS (Nico C.) NEDERLAND, MIJN NEDERLAND! (32). Scheltens & Giltay, Amsterdam. *f* 0.40.

Een brochuurtje tot opwekking van vaderlandschen zin zooals er in deze maanden meerdere verschenen zijn. Mr. Linthorst Homan besluit het geschrift met een kort toevoegsel.

SMIT (Gabriel) ANGELUS. Kleine Getijden. Het Spectrum, Utrecht.

„Angelus" noemt Gabriel Smit dit bundeltje religieuze gedichten met den ondertitel „Kleine Getijden". Het bevat ruim een zestigtal gedichten en gedichtjes, die zich alle bewegen in de sfeer van het Katholieke denken en voelen. Veruit de meeste zijn oorspronkelijk; enkele zijn vertaald naar Oud-Engelsche en andere voorbeelden. Het bundeltje ademt niet alleen een innig religieuzen,

vromen geest, doch ook een geest van eenvoudige, zuivere poëzie, die bij het Katholieke volk ongetwijfeld zal inslaan. Onder de vertaalde zijn enkele treffend mooie gedichten van een zeldzamen eenvoud en een groote directheid en spontaneïteit van gevoel.

BRUNING (Henri) GEZEGDEN VAN DEN NEDERIGEN WIJZE EGIDIUS. (30). De Bongerd-Reeks. Het Spectrum, Utrecht.

Van Egidius, een der eerste gezellen van Sint Franciscus, zijn een aantal pittige, teekenende gezegden bewaard. Deze heeft Henri Bruning verzameld en van een inleiding voorzien.

VISSER (S. Th.) NAAR STAAT EN STAND. Richtlijnen voor een corporatieve maatschappij. (47). Residentiebode, 's-Gravenhage. *f* 0.40. IIde Druk.

Deze uitgave is een ongewijzigde herdruk van een in 1936 verschenen brochure. Zij bevat een helder en overtuigend betoog over wat er moet veranderen in onze op klassenindeeling berustende maatschappij om te komen tot een beter gelede beroeps- en standenmaatschappij. „Quadragesimo Anno" en de commentaar hierop van von Nell-Breuning hebben den schrijver als leiddraad bij zijn uiteenzettingen gediend. Een voortreffelijk boekje, dat de grootst mogelijke verspreiding verdient. Hier en daar zou ik een voor eenvoudige lezers duidelijker formuleering wenschen; zoo verraadt bijvb. een zin als deze „Stoffelijke goederen dienen om het perfecte zelf uiterlijk blijkbaar te maken" (bl. 36) te zeer zijn latijnsch voorbeeld en kon in begrijpelijker Nederlandsch uitgedrukt worden.

TIMOTHEUS a.s. (Th.) VAESSEN O.C.D. GENERAAL DE SONIS. (63). Drukkerij Keulers, Geleen 1940.

Deze Fransche Officier uit het midden der vorige eeuw, die „streed als een held, leefde als een heilige, leed als een martelaar en stierf als een uitverkorene", verdient bekend te blijven bij geheel het katholieke nageslacht. Hij stierf in 1887; in 1929 werd zijn lichaam opgegraven en ongeschonden bevonden. Het proces van zijn zaligverklaring is in Rome aanhangig. Dit alles is reden genoeg, om het hier aangekondigde boekje, waarin het leven van den generaal op eenvoudige, duidelijke wijze verhaald wordt, aan te bevelen.

KROON (J. U. A.) en NES (J. G. Th. van) PREPAREREN. Eenvoudige methoden voor het prepareren van allerlei dieren en planten. Tweede druk. (61). W. J. Thieme & Cie, Zutphen.

De tweede druk heeft eenige uitbreiding ondergaan en enkele verklaringen zijn wat verduidelijkt. Het is een practisch boekje, waarin natuurliefhebbers en verzamelaars een aantal adviezen en aanwijzingen vinden voor het prepareeren van kleine zoogdieren, visschen, insecten, vlinders, schelpdieren, enkele opmerkingen over het herbarium, gipsafdrukken, enz.

HICHTUM (Nienke van) MIJN LAATSTE VERTELLINGEN. Sprookjes en Vertellingen. Platen van Rie Cramer. Van Goor Zonen, Den Haag. *f* 3.25 en *f* 4.50.

Dit lijvige en van fraaie platen voorziene boek bevat een groote verzameling verhalen en sprookjes van verschillende landen en volken, welke niet alleen een genot zullen zijn voor de kleineren om te hooren, maar ook voor de grooten om te lezen, en een leerschool vormen, zou men kunnen zeggen, om te leeren vertellen, voorzoover deze kunst geleerd worden kan. Het zijn geen angst- en griezelverhalen, die het kleine volk nog vervolgen tot in den slaap. Over het algemeen zijn het verhalen in een blijde stemming, hoewel de deugniet en de luiaard er gewoonlijk niet gunstig langs komen. Zulke boeken met vertelsels zijn voor elk huisgezin een kostbaar bezit; zij kweeken een gezonden avontuurzin en wekken de verbeelding op. Dit werk is als een erfenis van de bekende schrijfster van kinderboeken aan haar landgenooten.

WITZENBURG (Adri van) DE ROVERS VAN DE BIAS-BAAI. Geïll. door P. Stempels. (187). H. Meulenhoff, Amsterdam. *f* 1.20 en *f* 1.95.

De Bias-Baai is dat gedeelte van de Chineesche kust van waaruit de beruchte Chineesche bandieten en zeeroovers opereeren. Zij spelen een rol in het verhaal van Adri van Witzenburg. Een Hollandsch koopman, wonend in Kanton, wordt ontvoerd; zijn zoon, geholpen door een Chineeschen bediende en eenige Chineesche leden van een bond, die ten doel heeft het bandietisme te bestrijden, spoort de roovers op om zijn vader te bevrijden. De jongen en zijn vrienden beleven fantastische avonturen, die lezers van veertien à vijftien jaar, — voor hen is het boek bestemd — zeker gespannen zullen lezen.

SOEST (Ems I. H. van) DE KERN. Roman voor jonge menschen. (220). Geïllustreerd door Hans Borrebach. Kluitman, Alkmaar. 1940. *f* 2.50 en *f* 3.50.

Een niet onaardig boek voor oudere meisjes. „De Kern", zooals het boek getiteld is, is hier het diepere en eigenlijke wezen, dat zich niet onderdrukken laat, ook niet door de liefde tot een jongen man. De heldin van het boek verzaakt tijdelijk aan de liefde terwille der zangkunst, tot beiden, hij en zij, later elkaar weer ontmoeten en hervinden.

BEIJER (Rie) NAAR EEN LICHTE TOEKOMST. (190). Geïll. door B. van Vlijmen. Kluitman, Alkmaar. *f* 1.20 en *f* 1.90.

Een onderhoudend en aardig geschreven verhaal voor grootere meisjes over een meisje, dat er niet overheen komt dat haar vader hertrouwt en haar een tweede moeder bezorgt. Bij allen goeden wil voelt het kind zich ongelukkig thuis, tot de tijd en de omstandigheden redding brengen. Het geval van deze Tine Verhoeven is door Rie Beyer boeiend en levendig verteld; grootere meisjes zullen het boek met genoegen lezen.

KLEUTERTJESLEVEN — KLEUTERTJESDAG. De Gemeenschap, Bilthoven. *f* 0.50.

Een alleraardigst boekje met platen, — voorstellingen en gebeurtenissen uit het leven van kleuters, — voorzien van korte bijschriften, bedoeld als aanwijzingen voor den oudere, die de plaatjes laat zien. De bedoeling is n.l. dat de kleuters van ongeveer vier à vijf jaar de platen bekijken en aldus zich zelf herkennen.

KUIPER (Joh. E.) DE „WATERHOENTJES" Met een voorwoord van M. J. Braun-Voorwinde. Illustraties naar fotografische opnamen van M. J. Goris. Cover ontwerp en band van Toonder. (187). Meulenhoff, Amsterdam. *f* 1.20 en *f* 1.95.

Hoewel het een goede gedachte van deze schrijfster was een boek over de zwemsport te schrijven, dat gebaseerd is op de werkelijkheid, mag het geheel toch niet geslaagd heeten, hetgeen jammer is, want van dit frissche onderwerp had iets beters gemaakt kunnen worden. De meisjes in dit boek hebben hun hart wel verpand aan de edele zwemsport, maar zij missen ten eenenmale de echte sportieve geest, die aan ieder zijn eerlijke kans gunt. Al met al moeten we dit boek het stempel „onpaedagogisch" geven.

GROENEWEG (J. J.) EEN GELUKKIGE ZWERVER. Band en platen van M. Thomassen. (207). G. B. v. Goor Zonen's U.M., Den Haag.

Van een schip, gestrand in de Adriatische zee, wordt een klein kind gered door een Italiaanschen visscher. In zijn gezin wordt het ventje opgevoed; later trekt hij de wereld in, oefent verschillende beroepen uit en vindt tenslotte het geluk, dat tevens het geheim van zijn geboorte openbaart. Het is een mooi geschreven, spannend boek; frisch en optimistisch; een verhaal, doortrokken van levensdurf en nobele motieven, zonder dat het ergens weekelijk wordt. Geschikt voor jongens van veertien à vijftien jaar.

Ter Herdenking van een Eeuwfeest

door J. v. H.

Van al de Heiligen en groote figuren in Gods Kerk is Ignatius de Loyola voor de massa een der ontoegankelijkste en minst begrepene. Hij staat op een voetstuk, in eenige distantie, een verheven standbeeld, koel, kleurloos, meer dreigend dan bekorend, meer een kracht of een begrip dan een gevoel. Als Heilige spreekt hij weinigen aan, als figuur imponeert hij wie hem naderen en verstaan willen. Als menschelijke verschijning blijft hij degenen boeien en intrigeeren, die het mysterie zijner psychologie en den druk zijner grootheid vermoeden. En dezen vindt men merkwaardigerwijze meer onder niet dan onder wel geloovigen. Loyola is hun een verbijsterend raadsel. Er zijn nog de laatste jaren van niet Katholieke hand meerdere werken verschenen, die hem hetzij in romanvorm, hetzij historisch of psychologisch te verklaren trachtten, een ondernemen dat moeilijk slagen kan. Het Katholieke volk zal hij nooit, tenzij plaatselijk en wegens omstandigheden, veroveren; daarvoor is zijn geestesstructuur te koel heroïsch, te grootsch en gedurfd van afmeting, te consequent ook, te berekend haast in overleg en daad.

In Ignatius werken de tendensen van den ouden en van den nieuwen tijd. De heroïek der middeleeuwen modelleert zich in hem zonder iets van haar élan te verliezen naar de eischen der humanistische verstandelijkheid. Als deze bewonderaar en minnaar van ridderromans op zijn ziekbed door stichtelijke lectuur bekeerd is, zet hij zijn leven onmiddellijk in romanvorm om. Te Montserrat ruilt hij met een bedelaar zijn riddercostuum en trekt als een dwaze voor de wereld de verte in, op geestelijk avontuur. Hij droomt ervan „groote dingen voor God" te doen, een religieuze Don Quichote, meer gedreven door een genereuzen impuls dan door een alle mogelijkheden voorziend besluit. Deze droom is hem bijgebleven levenslang en met zulk een obsessie, dat hij werkelijkheid werd. Er is geen karakteristieker moment in zijn leven geweest dan de uittocht uit zijn vaderlijk stamgoed, vol van de heilige eerzucht om met Franciscus en Dominicus heldendaden voor den grootsten aller ridders, Jezus Christus, te verrichten. Men waant zich terug verplaatst in de woeste romantiek der Frankische ridderromans, in den kring der Heemskinderen en van Ogier van Ardennen, wanneer men van Ignatiu's ziekte en bekeering leest. Een kanonskogel heeft zijn been versplinterd op de stadswallen van Pampeluna. Half genezen laat hij zich een vergroeid stuk levend been afzagen en zich op een pijnbank kunstmatig uitrekken, alles om aan zijn ijdele ridderaesthetiek te voldoen, en bij deze onmenschelijke foltering zwijgt hij als onder narcose. In zulk een natuur springt ook de genade als een granaat, al komt zij binnen door de bladzijden van een

vroom boek. Met primitieve onbarmhartigheid verscheurt hij het web zijner toekomstplannen en trekt uit op Christusavontuur, in onstuimige verwachting van de komende „groote dingen". Op weg ontmoet hij een Moor, die de H. Maagd beschimpt, en hij laat het lot beslissen of hij den Moor al of niet zal neerslaan.

SINT IGNATIUS

Maar deze impulsieve Don Quichote, die zich door geen kanonskogel laat verbrijzelen, draagt — of hij een leerling van Erasmus was! — reeds een geschrift bij zich, een soort geestelijk dagboek, dat hij bijhoudt en aanvult en niet uit handen geeft. Hier blijkt hij naar innerlijke stuctuur een man van den nieuwen tijd. Hij is een onverbeterlijk zelfontleder en gevoelsreflectant en vanuit deze subjectieve zelfschouw bouwt hij het systeem zijner zielkunde op. Dat zulk een zelfanalyseerder nog door een moordende periode van zielskwellingen en gewetensangsten heen moet, kan niet bevreemden. Wie Ignatius' Geestelijke Oefeningen, doch vooral zijn dictaat aan Pater Gonzalez, het „Verhaal van den Pelgrim" leest, verbaast zich over de ongewone scherpte en instantie zijner zelfbeschouwing, over zijn uiterst reflexieven geest,

over dat altijd weer zich rekenschap vragen van alle gewaarwordingen der ziel. De Frankische ridder blijkt een overmodern mensch te zijn met een psychische belangstelling, een zin voor innerlijke nuanceering, die haast verbijsterend is.

Zoo doorleeft hij zijn Manresa als Paulus zijn Arabië, als ontelbare Heiligen hun grot- of woestijnexperiment. Doch Ignatius doorleeft het op zijn wijze, in een graad van bewustheid, van zelfdoorschouwing en reflexie als nauwelijks iemand vòor of nà hem. De middeleeuwsche ridder, die zich ten bloede geeselde, en de zelfreflectant, die in gewetenskwellingen aan zelfmoord dacht, raken hier langzamerhand verzoend. Gods hand heeft de zeldzame energieën die in dezen man sluimeren, tot harmonie gebracht. De „groote dingen" gaan vaste vormen aannemen en met zijn uiterst subtiel vermogen om op menschen te reageeren, gaat hij menschen winnen voor de zaak van God en Kerk. De eerste pogingen te Alcalà en te Salamanca mislukken, en wegens allerlei teleurstellingen gaat hij naar Parijs, studeerend en menschen vangend tegelijk. Na Manresa was hij nog naar Rome en Jeruzalem gepelgrimeerd en had daar onder tranen het voetspoor des Heeren gekust.

Ook te Parijs is het de eerste vier jaren nog een lijdensweg. Hij dient nu reeds tien jaar in de militia of ridderschap van Christus, zwerft en pelgrimeert, studeert en werft volgelingen, doch zonder blijvend succes. Ook verstandige en goedgezinde menschen als Jeronimo Nadal, een Majorkaan, die te Parijs studeert, hebben niet het rechte vertrouwen in hem en houden zich afzijdig. Tot ten slotte Ignatius' hardnekkigheid zegeviert en hij er een zestal gewonnen heeft, waaronder Xaverius, Faber en Lainez. Met dezen zijn er „groote dingen" tot stand te brengen.

Van Parijs begint de victorie! Met dit zestal en nog enkele toegetredenen wil hij te Venetië scheep gaan om het H. Land tot Christus te bekeeren. Dit onwaarschijnlijke plan stort ineen en als zich allen ten gevolge dezer mislukking te Rome in handen van den Paus gaan stellen, groeit uit deze handvol menschen de Sociëtas Jesu, die in 1540 pauselijk wordt goed gekeurd. Van nu af aan leidt Ignatius het leven van ordestichter, van groot-ondernemer, indien dit niet te zakelijk klinkt, op religieus gebied, een leven van intense spanningen, van ongewoon beleid en energie, maar een leven, dat naar buiten tamelijk kleurloos en weinig gevarieerd lijkt. Alle zwerf- en treklust, alle geestelijk franctireurschap is eraan ontnomen. Volkomen beheerschtheid in alles, altijd en overal, zoo mogelijk zelfs in de tranen der godsvrucht en de overrompelingen der liefde, is de karakteristiek van dit leven. Alle krachten der ziel staan gespannen op het doel, de verheerlijking van Gods naam in de harten der menschen. Wie hem het naast staan, ondergaan deze stille grootheid als een boeiend wonder, dit mysterie van bedwongen kracht, van rijpen eenvoud en innigst Godsverkeer. Bij alle helderheid van wezen behoudt hij iets on-

toegankelijks, geheimzinnigs; zijn woord geldt als een Godsspraak die voor twijfel geen plaats laat. Zijn volkomen evenwicht is een gebondenheid van uitersten, een verstilling van uitbundige energieën in den volmaakten vrede Gods, tot eindelijk de dood komt en hem als een rijpe vrucht afschudt.

Pater M. Smits van Waesberghe heeft naar aanleiding van het vierde eeuwfeest der stichting van de Sociëteit van Jezus een lijvig en door Het Spectrum te Utrecht smaakvol uitgegeven werk geschreven over „De Geest van Sint Ignatius in zijn Orde" *). Het is geen boek van fantazie, doch een boek van ernstig onderzoek en wetenschap, en wie in dit werk gaat bladeren enkel om zich een uur of wat gezellig bezig te houden, vindt hier zijn gading niet. Toch staan er hoofdstukken in, verspreid tusschen andere, die den minst belangstellende bekoren kunnen. Ignatius is een mensch van weinig ideeën, heeft een goed kenner van hem gezegd en het schijnt, dat menschen van weinig ideeën de wereld beheerschen. Deze Heilige van weinig ideeën heeft althans een stempel op zijn tijd gedrukt, zelfs op de volgende tijden. Den geest van zulk een uitzonderlijk mensch te leeren kennen, de structuur van zijn innerlijk en den aard zijner heiligheid, het spoor te volgen dat hij trok op zijn ongewonen levensweg, dit blijft ook den verst afstaande boeien. De schrijver is geslaagd in wat hij ondernam, om namelijk „steunend op de Geestelijke Oefeningen en vooral op de Constituties den ignatiaanschen ordensgeest in samenvatting weer te geven".

Leeken en ongewenden in dit soort lectuur zullen mogelijk worden afgeschrikt door de op vele plaatsen onvermijdelijke juridische of vakkundige wijze van behandeling, die vooral daar wordt aangewend, waar de auteur vergelijkend en bewijzend te werk gaat. Waar hij vrijer is in zijn wijze van voorstellen en meer de persoonlijkheid van den Heilige ontleedt, krijgt zijn woord onmiddellijk een warmer en menschelijk nabijer klank. Het boek werd geschreven met even groote piëteit als met critisch ontledenden zin en bergt een summa van weten en eruditie in zijn bladzijden, die in een lange studie moet verkregen zijn. Het is een waardige bijdrage tot een eeuwfeest, dat in zoo donkere dagen als wij thans beleven slechts in stilte en bezinning kan herdacht worden.

---

*) Dr. M. Smits van Waesberghe S.J. De Geest van Sint Ignatius in zijn Orde (409) Het Spectrum. Utrecht. *f* 6.50.

L'Homme, cet inconnu

Gedachten bij een nieuwe bezinning op: Alexis Carrel

door Dr. B. M. BOEREBACH.

Wanneer wij ons de idee van beschaving voor oogen stellen, rijst in ons de gedachte aan iets schoons en eerbiedwaardigs.

Wij verstaan er onder het goed, dat ons door de eeuwen als erfdeel in den schoot werd geworpen. Wij vatten in het woord beschaving het geheel der veroveringen samen, die 's menschen geest op de materie wist te maken: veroveringen, die zich uitstrekken van een Solon en een Confucius tot aan een Pasteur en de geleerden onzer dagen. Wij weten het: een volk wordt niet beschaafd geboren: zijn cultuur wordt gevormd door het geheel van lichamelijke, zedelijke en geestelijke volmaaktheden, die het in den loop der eeuwen, dikwijls slechts ten koste van veel zelfverloochening, veel smart en veel lijden wist te verwerven.

Krachten van licht, van warmte, van geestelijk voedsel, godsdienst, wetenschap, kunsten, zeden en gewoonten maakte het volksleven zich eigen. Het gevolg van deze assimilatie was een gemeenschappelijke wijze van d e n k e n, van v e r b e e l d e n, van v o e l e n, van w i l l e n en van h a n d e l e n, met andere woorden, de nalatenschap der voorgaande eeuwen werd tot het vruchtbare zaad, waaraan nieuw en rijker leven ontbloeit.

Cultuur, waarachtige cultuur, kent geen stilstand of vertraging: waarachtige cultuur houdt nog immer den alouden geest van verovering in en die geest van verovering verwekt een strooming, die rusteloos de levenssappen stuwt door den boom der beschaving, die ieder land zijn innerlijken weerstand geeft. Met andere woorden, de eenmaal verworven beschaving is d y n a m i s c h, zij is vol spankracht; vol virtualiteiten, dat is vol mogelijkheden, die men wel r e g e l e n en o r d e n e n, maar niet o n d e r d r u k k e n kan.

De mensch, wiens v e r s t a n d, w i l en h a r t zich verrijkt hebben met a l l e k r a c h t e n d e r t r a d i t i e, zal er natuurlijkerwijze naar streven zijn kapitaal aan krachten vruchtbaar te maken.

De menschelijke geest toch mag zijn cultuurgoed niet ongebruikt laten — en minder nog: v e r w e r p e n — hij mag niet verspillen, hij behoort het te benutten om nieuwe vindingen te doen, nieuw te organiseeren, een aanpassing te vinden tusschen verworven bezit en nieuwe tijdsbehoeften: hij zal het aanwenden om natuur, aarde, hemel en zee hun nog onvermoede schatten te ontrukken ten einde die de menschheid dienstbaar te maken. Terwijl in de maatschappelijke orde der laatste jaren de mensch in velerlei opzicht slaafs onderworpen was aan een s t r i c t - e c o -

n o m i s c h e orde en wat daaraan verwant is, is het de taak eener ware beschaving — en van haar dragers — de stof aan banden te leggen, zich van de wereld meester te maken als van een aan den mensch toebehoorend eigendom, als van een rijk, waarvan hij zich in waarheid d e n w e t t i g e n k o n i n g voelt en dat een ieder de rijkste levensmogelijkheden biedt.

In een goed geordende maatschappij behoort de opvoeding aan die natuurlijke behoefte tot voortdurenden vooruitgang te beantwoorden.

ALEXIS CARREL

De waarachtig menschelijke opvoeding is de methode van vorming, die den vooruitgang mògelijk, zèker en zoo kràchtig mogelijk moet maken. God heeft den mensch de schepping geschonken, opdat hij die zou bewerken, er de geheimen van zou ontdekken en er anderen de roemvolle schoonheid van zou openbaren.

Den mensch waarlijk beschaven beteekent er naar streven van den mensch van één dag, een u n i v e r s e e l e n mensch te maken: dat is de mensch van alle tijden en alle plaatsen, welken beschaving ooit ten deel viel. Dit universalisme is een wettig en wezenlijk bestanddeel van het menschzijn: het is méér dan dat: het is een plicht voor iederen goeden en waren mensch.

* * *

Blijft er van dit beschavings-ideaal in onze dagen nog iets over? Ziedaar in groote trekken de vraag, welke Dr. Alexis Carrel, die noch litterator, noch moralist, noch philosoof van professie is, zich in het boven dit artikel genoemde werk stelde. Het is goed, dat dit werk niet dat van een specialist is, immers zijn boodschap zou slechts die van een specialist geworden zijn, te veel geinteresseerd bij de waar-making van eigen ideologieën. Nu werd zijn werk tot een summa: dat van een geleerde, die slechts spreekt

over hetgeen hij kent, en die, op grond van het feit, dat hij zijn leven wijdde aan de studie van de ziektes en de redding der menschen, het recht heeft zijn ervaringen het licht te doen zien en zijn alarmkreet te doen hooren. Wij wisten het allen: wij leden er allen onder. Een welhaast uitsluitend stoffelijke beschaving was sinds enkele geslachten bezig de wereld aan zich te onderwerpen. Of moralisten, critici of dichters het ons al zeiden, zij werden aanstonds als buiten-het-leven-staande droomers en theoretici buiten den kring der belangstelling geplaatst. En daarom is het zoo belangrijk, dat het werk van een Carrel niet dat van een „droomer" is: maar dat van een realist, die u i t n a a m d e r w e r k e l ij k h e i d a l l é é n den mensch w e e r e e n z i e l o n t d e k t e, waarom het gros der menschheid zich nauwelijks of niet meer bekommerde in een wereld, die intusschen aan deze zorgeloosheid dreigde ten gronde te gaan.

Zeker, wij weten wel, hoe de weldenkenden onder ons bij het woord beschaving nog immer dachten aan een schat, moeizaam saamgegaard in alle orden der menschelijke grootheid, waaraan de grootsten onder ons, een Phidias, en een Marcus Aurelius; een Descartes en een Galileï, een Vergilius en een Dante, een Shakespeare en een Goethe, een St. Franciscus van Assisië en een St. Vincentius a Paulo en zoovele anderen een leven van onvergelijkelijken arbeid ten offer brachten.

Maar het was ons in onze verregaande argeloosheid ontgaan, hoe de moderne beschaving zich in de laatste decenniën ledigde van de onstoffelijke deugden, die deze groote namen symboliseerden.

Teruggebracht tot e e n s t o f f e l ij k i d e a a l v a n t e c h n i s c h e n e n e c o n o m i s c h e n v o o r u i t g a n g, kwam deze beschaving er toe haar belangstelling vrijwel volkomen af te keeren van het aesthetisch- en zedelijk-schoone, van al wat waarachtig menschelijk leven heeten mag. Het doel, dat onze moderne beschaving zich stelde, was geen ander dan dat van de verovering van lichamelijk en stoffelijk welzijn, het verwerven van gemak en utiliteit, het wegnemen van iedere inspanning. Het waarachtig levensdoel van den mensch viel ten offer aan deze moderne stuwingen: g e l u k werd geïdentificeerd met vlugge voortbeweging, verre verplaatsing, het genot van gedragen te worden.

De beschaving, die gericht moet zijn op den mensch, die haar bestaansgrond, naast God, uitsluitend ontleent aan den mensch, heeft zich tegen den mensch gekeerd: zij maakte ons tot superrobots; slaven van een meedoogenlooze mechaniek en monsterachtige ijzeren wetten. En niet alleen zijn wezenlijke grootheid heeft de mensch daarbij goeddeels verloren: het gevaar dreigde méér en méér, dat de mensch aan zijn beschaving ten onder zou gaan, lichamelijk evenzeer als geestelijk.

* * *

De mensch kende den mensch niet meer. „Wat u, schoolsche geesten, hindert, is dat er werkelijkheden zijn," riep Péguy den scientisten van zijn tijd reeds uitdagend toe. En de werkelijkheid, die alle andere te boven gaat, is die van den menschelijken persoon: een persoon, saamgesteld uit lichaam en ziel, wiens eischen en werkelijkheden zich dringender dan alle andere aan ons opwerpen.

* * *

De getuigenis van Dr. Carrel verdient in onze dagen méér dan ooit overwogen te worden. Echter zou zij weinig meer zijn dan een welsprekende klacht, een vrijwel nuttelooze kreet van opstandigheid, indien de schrijver zich niet beijverd had de wellicht nog geneeslijke oorzaken na te gaan van den staat van afstomping en verwording, waarin het huidig materialisme de wereld dompelde. En dan is dìt wel de groote leidende gedachte, waartoe zich de oorzaken laten terugvoeren: de wetenschap — en ook het onderwijs, dat van die wetenschap den grondslag legt — hebben in de overtuiging van vóór den mensch te werken, uiteindelijk slechts aan zijn vernietiging gearbeid, omdat die wetenschap zich een verkeerd idee maakte van wat den menschen natuur-noodzakelijk is: zij verwarde lichamelijk met zedelijk welzijn. Zoo vraagt geheel de wetenschap, die zich de directe studie van den mensch ten doel stelt, dringend om herziening: het mensch-zijn laat geen dualistische opvatting, in welk opzicht ook, toe.

In naam dezer wetenschap was de specialist gekomen tot een tot in het uiterste doorgevoerde scheiding tusschen ziel en lichaam: alles voor het lichaam, niets voor den geest. Op methodische en kunstmatige wijze werd de vitaliteit van den mensch de laatste jaren opgevoerd: zijn levensduur verlengd door de secretie van klieren te verhoogen, door bloedtransfusie toe te passen en zelfs vreemde organen op anderer lichamen te enten. Maar, bij al dien wetenschappelijken vooruitgang op physiologisch gebied, liet men na den geest op eenzelfde wijze aandacht te schenken, verzuimde men den aesthetischen en moreelen zin te vervolmaken, den menschelijken wil te sterken, de geestelijke energie te verhoogen, het menschelijk geweten en het inwendig leven te verdiepen.

Alles was voor het uiterlijke leven, dat bij gemis aan een psychische basis tot een mengeling van nimmer aflatende zenuwschokken, moordend lawaai, sloopend overwerk, eeuwige onvoldaanheid, in één woord, tot één geestelijke en lichamelijke onrust werd.

Men is zoover gekomen, dat men met pijnlijke nauwkeurigheid weet te bepalen, welk klimaat een lichaam past: maar geen onder de verzorgers van het physieke leven zocht meer naar de voorwaarden voor een waarachtige ontbloeiing der

z i e l : geen hunner speurde naar de voorwaarden, die voor geestelijke activiteit niet slechts gewenscht, maar zelfs n o o d z a k e l ij k waren. Onze tijd vond er zijn trots in athleten te kweeken, schoon voor het oog misschien, maar die geestelijke leeghoofden zijn, zonder eenige gemeene maat met den volledigen, volmaakten mensch der Oudheid, waarvan Polycletus ons den canon in zijn marmer overdroeg en waarvan de jonge Sophocles het voorbeeld was. De moderne athleet, merkt Carrel op, is broos en tenger, en zijn levensduur is weinig verzekerd. Weliswaar hebben hygiëne en geneeskunde den gemiddelden duur van het menschelijk leven verlengd; maar langer te leven beteekent niets, als de gezondheid niet evenredig is aan den groei van het aantal jaren en d e g e e s t e l ij k e a c t i v i t e i t, d i e e r m e e g e p a a r d g a a t.

Gemak, vermindering van inspanning, verdeelde en vergemakkelijkte arbeid zijn aangename aanwinsten. Echter kent tot nog toe niemand zijn lichaam, noch ook weet iemand, welk soort voeding zijn lichaam het best past. En ondanks de gemakkelijker levensvoorwaarden, waarmee de moderne vooruitgang ons begiftigde, lijden wij naar verhouding veel meer van de snelle en diepe slijtage, in ons gewekt door de buitensporige mate van koortsachtige activiteit, waartoe deze gemakken ons veroordeelen.

En zoo brachten uiteindelijk de bovengenoemde verworven goederen slechts geestesverlaging, gemoedsafstomping en een tragisch levenspessimisme. De cultureele weldaden, die den levensmoeden mensch in zijn radio, bioscoop, detective-roman en hedendaagsch dagblad voorgezet worden, brengen weldra geen verlichting meer: zij dragen er integendeel machtig toe bij de levensonvoldaanheid te vergrooten, waar de vermeerdering van het gedachte woord en de verwatering der gedachten, daarin vervat, recht evenredig zijn aan de heerschende geestes-inertie van onze dagen: een geestesluiheid, die er naar streeft van de gebeurtenissen van den dag geen andere dan photografische beelden op te nemen. De moderne mensch wil b e e l d e n, geen i d e e ë n meer. Hij stelt zich gaarne tevreden met een vernis van kennis.

* * *

Het was het werk van den bioloog Carrel deze abnormale verzwakking van het menschelijk lichaam vast te stellen, evenals het correlatief daarvan, liggend in de ontaarding van den menschelijken geest.

En hij constateert mede, hoe het tegenwoordige onderwijs er het zijne toe bijdraagt om p r i m a i r e geesten te scheppen: geesten, die er door een op de spits gedreven specialisatie slechts toe gekomen zijn zich te bekwamen in een bepaalde k e n n i s, die met w e t e n s c h a p niets meer gemeen heeft, immers zij blijft onwetend van iedere waarachtige menschelijke waarde. De

golf van vulgarisatie, die door dit onderwijs over Europa is uitgestort en die de ware kennis en wetenschap in haar werveling onderdompelde, draagt in haar stuurloos stuwen een verwaten halfkennis mee, die honderdmaal erger is dan de sereene en nederige onwetendheid van onze voorouders.

* * *

Het kon niet anders, of met de verlaging van den publieken en individueelen smaak en kennis moest een verzwakking van het openbaar zedelijk leven gepaard gaan, waarvan het bestaan te constateeren een cliché werd voor den moralist onzer dagen. De zin voor genot, het afwijzen van iederen dwang, de ontkenning van vroegere en nog bestaande godsdienstige leefregels hadden de gemakzucht in ieder domein van het leven tot regel gemaakt. Waarbij dan nog gevoegd moet worden een verwoestend conformisme („alles is geoorloofd vanaf het oogenblik, waarop ook de buurman zulks doet"); een conformisme, dat aan onze moderne gemakzucht zelf het aspect geeft van de bij uitstek moderne moraal, die wij zouden kunnen noemen de moraal van het burgerlijk fatsoen. En geen menschendaad welhaast, die boven deze laagstaande moraal van het burgerlijk fatsoen uitgaat.

Weerstand bieden aan het langzaam afglijden in dezen afgrond veronderstelt bij het individu, ook het jonggevormde, dat verschrikt raakt bij het zien van het vrijwel algemeen verlies van zedelijken, religieuzen en aesthetischen zin en dat daarin aanleiding vindt om met te méér kracht tegen de helling op te tornen, een waren heldenmoed en een voortdurende geestelijke bezinning. De mensch moet niet alleen in staat zijn zich te verdedigen tegen persoonlijke, dat is, tegen in het eigen hart opkomende bekoring: hij moet zich op ieder oogenblik in staat van verdediging houden tegen de dingen van buiten hem, klaar om te allen tijde te reageeren tegen het oogenblikkelijk maatschappelijk milieu, waarin hij zich geplaatst ziet en in zichzelven de krachten te vinden van een zich voortdurend vernieuwenden weerstand. Zijn energie en zijn wil behooren in een voortdurend verzet te zijn tegen de ontbinding der menschelijke persoonlijkheid door de corrosieve krachten, die deze sinds geslachten op ieder uur van den dag, trachtten aan te vreten. En het is soms slechts in isolement en vlucht, dat de mensch aan de dreiging vermag te ontsnappen, zooals Dr. Carrel opmerkt.

* * *

In het meest aangrijpend gedeelte van zijn werk instrueert Carrel het proces der menschheid en werpt hij zich op tot curator in het hedendaagsche faillissement van maatschappelijk en zedelijk leven. Het wordt een aangrijpend tableau, waarvan de bittere waarheid vrijwel nergens te ontkennen valt. Zoo er geen con-

structief gedeelte op deze ontmoedigende diagnose van de kwalen van onzen tijd volgde, het boek zou slechts tot een droevig en steriel onderwerp van ergernis zijn geworden, al staat bij dezen chirurg-denker de constructieve gedachte eigenlijk nergens op den voorgrond.

Dr. Alexis Carrel bedoelde vóór alles het probleem van h e t m e n s c h z ij n te stellen en zijn boek tot de getuigenis te maken van een scientist uit onze dagen betreffende het langs natuurlijken weg welhaast o n p e i l b a a r o n t o l o g i s c h m y s t e r i e v a n h e t m e n s c h e l ij k w e z e n, en méér dan dat.

Carrel heeft op de eerste plaats de vleeschelijke werkelijkheden van den mensch nieuw ontdekt en aan ons geopenbaard. Maar hij deed méér. Zijn onderzoekingen deden hem ook de geestelijke werkelijkheden aanschouwen, maar hij stelt er zich, als medicus — dat is man van e x a c t e wetenschap — mee tevreden het bestaan van deze werkelijkheden als zeker te geven, zonder in dit domein — dat het domein der o n e i n d i g h e i d is — verder in te gaan. De geleerde bekent hier de onmacht der exacte wetenschappen om tot de ontleding van het ontologisch mysterie te komen, maar zijn verdienste is op velerlei wijzen en op velerlei gronden op het bestaan van een onscheidbare menschelijke persoonlijkheid, één en ondeelbaar, gewezen te hebben in een tijd, waarin de moderne denkers haar uiteengescheurd hadden. En daarin ligt voorwaar geen geringe verdienste. Carrel eindigt met een kalmen raad tot hervorming en een oordeelkundig beroep op de menschelijke rede, zooals wij maar zelden ontmoetten. Vandaar de troost en sterkte, die niettemin van dit boek uiteindelijk uitgaan. Laat men zich beijveren den mensch eerst beter te leeren kennen — en hier denken wij aan bepaalde i r r a t i o n e e l e componenten, die het nationaal-socialisme volkomen terecht in het menschzijn reïntegreerde en waarin zeer zeker een groote verdienste van deze ideologie ligt voor de toekomst —; laat men den mensch eerst beter leeren kennen in zijn behoeften, evenals in zijn lichamelijke en ideëele complexiteit, en de wereld zal den mensch ontwijfelbaar zeker weer kunnen geven, waarom hij vraagt. Het is door deze vernieuwde en verrijkte kennis van den mensch, dat hij — in zijn aardschen levens- en verschijningsvorm — kan gered worden en de ware beschaving mèt hem.

De ware beschaving, zegt Carrel in een opmerkelijke formule, heeft niet den vooruitgang van wetenschap en techniek, maar dien van den mensch ten doel. En zoo opent de lezing van dit werk ten slotte toch de deur naar nieuwe hoop en verwachting.

Het woord in dienstbaarheid

door FR. VAN OLDENBURG ERMKE.

Niet altijd schittert de taal het schoonst als zij schittert om haar zelfs wil.

Niet altijd behaagt wie behagen w i l het méést.

En zoo moet men ook de schoonheid der letteren niet uitsluitend zoeken bij de belletrie.

Een niet geloovig Engelschman vertelde me eens, dat het mooiste Engelsch, dat hij ooit las, in Newman's „Apologia" te vinden is.

Wie nog nooit een blik sloeg in Hooft's „Neederlandtsche Historiën", maakte nimmer nog kennis met de Nederlandsche taal op haar best.

En wie mag zich vleien met de gedachte, zich een idee te hebben gevormd van onze moderne litteratuur, als hij nooit Huizinga's „Herfsttij der Middeleeuwen" las of de muziekcritieken van Willem Pijper en Matthijs Vermeulen?

* * *

Wat is het doel van de taal, het doel van woorden, van zinnen, van breed stroomende perioden of korte zinnetjes, knetterend als geweervuur?

Is de taal een muziekinstrument, zooals een harp, een viool, een luit?

Father Benson vergeleek het Russisch met het rinkelen van zilveren lepeltjes. En er zijn Tachtigers, die proza en ook verzen schreven, welke niets zijn dan enkel een melodieus stroomen van woorden en zinnen, rijmend of door het metrum tot regelmaat gebonden.

Maar de uitzonderingen bevestigen den regel, ook de regels van de taal.

Zij is toch op de eerste plaats en op bijna alle volgende „middel tot uitdrukking", „voertuig der gedachte", „medium der gemeenschap", „gesproken verstandhouding", „geschreven cultuur".

De Vlaming leert en leeraart keer op keer, dat de taal heel een volk is.

Niet heel een lyriek.

Niet heel een kunst.

Niet heel een belletrie.

Maar: h e e l e e n v o l k....

* * *

Hoevelen zijn er niet, die meenen, dat de taal ophoudt mooi, belangrijk, kernachtig en karakteristiek te zijn, als het geldt een aardsrijkskundeboek of een brief te schrijven?

Taalschoonheid en taalreinheid eischen zij enkel van gedichten en romans en.... van ànderen.

Ligt het aan de scholen, waar men zich leert inspannen bij het beschrijven van zondsondergangen, bezoeken aan de boerderij en „mijn eerste, lange broek", maar waar men taal en stijl thuis laat, als het geldt de voornaamste gebeurtenissen van den Tachtigjarigen Oorlog of de middelen van bestaan in Limburg en Brabant op schrift te stellen?

„Jullie weten alleen, wat het n i e t is;" hoonde een aardrijkskundeleeraar onlangs het gebrek aan positieven zin en bevalligheid van stijl bij zijn leerlingen. En wie nog wel eens een blik in het proefwerk van kinderen of neven slaat, weet het weer, „dat Nederland geen groot land is, dat er niet aan roofbouw gedaan wordt, dat er geen gekleurde rassen wonen, dat het niet een republiek is en dat het wel geen groote mogendheid zal worden."

Het proza door leerlingen aan scheikundige vraagstukken gewijd, kent geen andere variatie dan: „We nemen eerst", „Dan nemen we" en „We krijgen dan".

Geschiedenisopstellen munten uit door een veelvuldig gebruik van „En toen" 's en „Wat later" 's.

En dit is dan nog het groène hout der toekomst Maar hoe verschrikkelijk was dan ook het dorre hout der handboeken!

* * *

Het woord in dienstbaarheid komt veelal overeen met het woord in knechtschap, het woord in slavernij.

Dat men geen kranten hoeft te lezen voor het proza dat ze te genieten geven, is, gezien het tempo, waarin de geschiedenis van het vorig uur geschreven moet worden, geenszins vreemd te noemen,

Maar wat belet een schrijver, die over studie en uitvoering van de Klassieke Polyphonie het zijne wil zeggen in den aantrekkelijken vorm van een handzaam boekje, om zoo goed te schrijven als hij kan, om zich zoo helder en overtuigend uit te drukken als noodig is?

Dr. A. I. M. Kat, wiens boekje over dit onderwerp ons toevallig bij het mediteeren over „het woord in dienstbaarheid" in handen viel, is ongetwijfeld een geleerde, die zijn wetenschap ter dege beheerscht, een voorbeeldig geleerde, een vlijtig, schrander, kundig en kunstgevoelig musicoloog.

Maar luister nu eens, hoe deze geleerde zijn wetenschap onder woorden brengt.

„Detail-besprekingen en omstreden kwesties hebben wij zooveel mogelijk vermeden, omdat zulks aan onzen opzet eer schade dan voordeel zou berokkenen," schrijft hij in zijn „voorwoord". — Maar wie heeft er nu ooit van zijn leven iemand of iets v o o r d e e l b e r o k k e n d?

„Waar het gaat om de bevordering van een goede kerkmuzikale practijk, daar zou men eerder geneigd zijn, om het middel van den dirigeerstok te hanteeren, dan wel om gebruik te maken van papier en inkt.... en een brochure te schrijven," zoo begint hij het hoofdstuk over „Meerstemmigheid". — Men kan veel bereiken door middel van den dirigeerstok. Men kan zelfs „het middel van den dirigeerstok" te baat nemen. Ook kan men den dirigeerstok hanteeren. Maar met hoeveel klappen probeert onze geleerde hier één vlieg te staan, als hij spreekt van een „geneigd zijn om het m i d d e l van den dirigeerstok te h a n t e e r e n"?

Op dezelfde pagina wordt Dr. Kat lyrisch in dier voege:

‚In de hooge stalles zitten zij, in het rijke koorgestoelte, en lager, aan hun voeten, zijn in zwart en wit koorkleed de seminaristjes geplaatst, jongskens soms nog, die van hun studietijd, althans op de grootere feestdagen, een belangrijk deel moeten afstaan voor den goddelijken koordienst." — Slecht geschreven is het niet! Maar overschrijdt hier de dichterlijkheid niet de grenzen van waarheid en werkelijkheid? Heeft een seminarist „althans op de hoogere feestdagen" wel veel te studeeren?!

Al verder bladerend in zijn deskundig geschreven boekje, komen we woorden tegen als „normgevend", „dagantifoon", „gelijkberechtigd", „receptmatige thema's", „declamatierhythmiek", „variëteit" (in de beteekenis van „verscheidenheid"), „detailbespreking", alsmede raadsels als:

„Niemand zal toch willen beweren, dat een toerist die van de kathedraal van Chartres niets meer wist, dan waar de ingang en waar de uitgang zich bevindt, aan de bezichtiging van dit prachtwerk veel ontroering zou te danken hebben!"

en:

„Deze voorbeelden zouden natuurlijk met tientallen te vermenigvuldigen zijn."

als ook:

„Neen, wij vinden die verschillende werkwijzen ook in de XVIe eeuw nog naast elkander gepractizeerd."

* * *

Het boekje van Dr. Kat is geen uitzondering.

De taal- en stijl- en redekundige verschrikkingen, welke wij dáárin tegenkwamen, ontmoet men ook elders. En dan hoeft men zijn toevlucht nog niet te nemen tot een wiskunde- of scheikunde- of dierkunde-boek.

Maar de g o e d e boeken zijn dan ook h é é l goed.

Elders reeds mochten we onze ingenomenheid betuigen met de wijze, waarop het boek van Dr. Kellner-Daniel over de dokters onder de Nobelprijswinnaars door Dr. W. B. Huddleston-Slater onder den titel „Redders der Menschheid" in het Nederlandsch bewerkt werd.

Het schrijven over geneeskunde is een kunst (een wóórdkunst) op zichzelf.

Schrijver en bewerker van dit boek verstaan zoowel de moeilijke geneeskunde, als de misschien nog wel moeilijker kunst om er helder en bevattelijk over te schrijven.

Daar is bijvoorbeeld het hoofdstukje over „proefondervindelijk kankeronderzoek", een onderwerp waar men véél over lezen kan zonder er nochtans iets van te begrijpen. Maar er is hier bij wijze van spreken „geen woord Spaansch bij". Nochtans wordt er niet zoo overdreven „populair" gedaan, dat de lezer zou kunnen denken, dat men hem versleet voor kindsch of achterlijk. Het proza van schrijver en bewerker is èn wetenschappelijk èn taalkundig èn psychologisch verantwoord.

Men leze den aanhef van bedoeld hoofdstuk:

„Er is wel nauwelijks één ziekte, welke de menschen zoodanig in den ban van den angst gevangen houdt, als de kanker, ofschoon de voorwaarden voor een tijdig herkennen van deze ziekte en de genezing ervan tegenwoordig werkelijk gunstiger zijn dan voor enkele tientallen jaren. Zonder twijfel zijn er nog altijd gevallen, welke men niet geheel genezen kan, maar is dat niet evenzoo bij andere ernstige ziekten? En toch is de angst voor kanker een psychische besmetting, waartegen wij ons vergeefs met nuchterheid verzetten. De carcinophobe zenuwpatiënt vreest niet den dood, hij vreest den kanker. Hij is voortdurend bang, wacht op het verschijnen van de eerste symptomen en is door de negatieve resultaten van het meest grondige onderzoek niet tevreden te stellen.

De verschrikkelijke angst voor kanker mist tegenwoordig reeds elken grond, want de arts beschikt thans over middelen, waarop men zich verlaten kan in den strijd tegen den kanker.... De vermeende toename der kankergevallen is slechts schijnbaar. De oorzaak hiervan ligt in het volmaakter stellen der diagnose: men herkent de ziekte tegenwoordig in veel meer gevallen dan vroeger. Tengevolge van de tijdige diagnose worden de operatieve resultaten ook steeds gunstiger; het aantal volkomen genezen gevallen neemt steeds toe."

Dit is niet het proza van Van Deyssel en evenmin dat van Potgieter. Het is niet fraai, niet weelderig schoon, niet rhythmisch bewogen, niet knap en meesterlijk opgebouwd uit tallooze bij- en tusschenzinnen tot een imposant architectonisch geheel, maar het is juist wat het zijn moet: duidelijk, beknopt en.... Nederlandsch.

En dat is meer dan men veelal van dat soort „vakproza" zeggen kan.

* * *

We noemden een uitzondering in de richting van het behoorlijke.

Er zijn gelukkig ook uitzonderingen in de richting van het buitengewone.

We zeiden reeds een enkel woord over Huizinga's befaamde „Herfsttij der Middeleeuwen", maar in zijn „Homo Ludens", waarvan het onderwerp en zijn behandeling zich nog verder verwijderen van het terrein der „belletrie", staat evenzeer prachtig proza, staat insgelijks mooi Nederlandsch te lezen.

Maar de uitzonderlijkste uitzondering zal vooralsnog wel blijven de verzameling van „Honderd Avonturen met den Pollepel" van J. W. F. Werumeus Buning, waarmee de edele kookkunst voor goed haar intrede in onze letterkunde deed.

* * *

Uitzonderingen bevestigen den regel, maar soms ook kunnen zij, — door

hun talrijkheid òf door hun kracht òf door beide, — den regel breken en een nieuwen vestigen.

We schreven over het woord-in-dienstbaarheid, het woord-in-knechtschap, het woord-in-slavernij, over het woord, dat niet schittert om zich zelfs wil, omwille van eigen klank en schoonheid. We schreven over het woord, zooals dat in schoolboeken mishandeld, in handboeken gehoond, in brochure na brochure verscheurd en beleedigd wordt.

Maar misschien zal juist het woord-in-dienstbaarheid tot een nieuwe schoonheid van taal kunnen leiden.

Er zijn maar weinig prozaschrijvers die een zoo zuiver en fraai Nederlandsch schrijven, als Prof. Huizinga, de historicus; weinig beoefenaars van het litteraire essay ,die met zooveel geest, bevalligheid en scherpte hun gedachten weten uit te drukken, als Matthijs Vermeulen en Willem Pijper, die mét Alfons Diepenbrock tot de bekwaamste schrijvers-over-muziek behooren.

Nu wordt het schrijven hier te lande veelal nog slechts en uitsluitend als kùnst beschouwd.

Het zou de kunst van het schrijven ten goede komen, wanneer het schrijven ophield een „kùnst" te zijn voor hen, wien *schrijven plicht* is.

„Het is geen goed architect, die geen hondenhok kan timmeren," zegt een Engelsch spreekwoord.

En evenmin is het een goed geleerde die wel zoo knap is om een Steen der Wijzen te vinden, maar niet in staat blijkt om behoorlijk op papier te stellen, *hoe* hij hem gevonden heeft....

Boekenschouw

POORTMAN (Verzameld door J.) UUT EN UM OES OLDE LAANDSCHOP. Een Drentsche bloemlezing. (112) Van Gorcum & Comp. Assen. *f* 1.25.

Gedeeltelijk geschreven in de „landstaal", is dit werkje bedoeld als leesboek voor de hoogste leerjaren van de lagere school in Drente. Het is een bloemlezing — proza en poëzie — uit werken van Drentenaren over hun gewest. Een prijzenswaardig idée, waardoor de kinderen de cultuur van de eigen landstreek leeren kennen en de liefde voor den geboortegrond, in engeren zin, wordt bevorderd.

Het boekje heeft, buiten Drente, ook eenige beteekenis voor hen, die belangstellen in folklore.

MOERMAN (J. J.) OP EN OM HET HISTORISCH BINNENHOF. (84) G. B. van Goor Zonen's U.M., 's Gravenhage. *f* 0.95.

Het Binnenhof behoort tot de meest bekende historische gebouwen van Nederland. Maar zijn geschiedenis is veel te weinig bekend, en het is dan ook een uitmuntend idée geweest van den Heer Moerman dit boekje samen te stellen, waarin die historie verhaald wordt. Het is populair geschreven, maar wetenschappelijk zeer goed verantwoord. De schrijver bezit het talent zijn kennis op prettige wijze mede te deelen. Talrijke reproducties van oude teekeningen en foto's versieren den tekst van dit belangwekkende werkje.

Ter Oriënteering

door J. v. H.

Voor wie zich in de jongste poëzie oriënteeren wil zijn er in deze maanden twee boekjes verschenen, die beide, vooral gezamenlijk, een goede inleiding en inwijding in deze dichtkunst vormen. Het zijn „Hannibal over den Helicon?" *) van Anthonie Donker en „Tafelronde" **) van Ed. Hoornik. De eerste verzamelde in zijn bundel de artikelen, die hij over de jongste poëzie in De Stem publiceerde, de ander gaf in „Tafelronde" een serie besprekingen uit Groot-Nederland in het licht.

Hoornik wordt vaak als de leider en woordvoerder der groep dichters beschouwd, die de laatste jaren aan het woord kwamen. Hij is zelf een der vruchtbaarste van dezen en heeft meer dan èen hunner in critiek en beschouwing over hun strevingen en verwezenlijkingen getheoretiseerd. Hij staat midden in de branding, voorzoover hier van branding kan gesproken worden, èen in willen en werken met hen, ook in jaren een der jongsten van wie tusschen dertig en veertig te publiceeren begonnen. Hij heeft ongetwijfeld een gevoelig orgaan voor dat ingewikkelde verschijnsel, dat telkens weer bij het optreden eener nieuwe dichtergroep de moderne poëzie heet. In dezen zin modern — d.i. representatief voor de laatst aangetredenen — is zijn uitdrukking, de tournure van zijn geest, zijn innerlijke tastzin in hooge mate. Hij is van dezelfde statuur en structuur als de dichters die hij bespreekt, volledig ingesteld op werk van dit soort en gehalte. Hij is partijdiger dan Donker, gevoeliger misschien ook en zuiverder reageerend op juist dèze poëzie, die in de sprekendste namen dezer generatie een zekere eenheid van inspiratie, van geaardheid en richting vormt. Een zèkere eenheid. Want Achterberg en Aafjes bijvoorbeeld, de twee uitersten ongeveer, tusschen wie de overigen gevoegelijk zijn in te schuiven, staan zoover van elkaar af, dat een niet beter wetende hen niet als generatiegenooten zou doodverven.

De schrijver van Tafelronde werpt zich onwillekeurig en wellicht onbewust als paladijn zijner generatie op. Doorloopend beheerscht zijn critiek een beschermende, verdedigende toon, zoodat het haast een pleidooi, een „defense of his poetry" wordt. De aanspraak een inderdaad nieuwe dichtergeneratie te vormen, nadat er lang te vergeefs naar een nieuw geslacht van jongeren was uitgezien, occupeert hem voelbaar. Hij is er met scherpzienden ijver op uit om het eigene, het van een voorafgaande groep onderscheidende in het licht te stellen en zoo zijn dichtergemeente

*) Anthonie Donker. Hannibal over den Helicon? (121) Van Loghum Slaterus, Arnhem. 1940.

**) Ed. Hoornik. Tafelronde. (80) Stols, Rijswijk.

af te grenzen tegenover alle andere. Als om een of ander al te tegendraadsch corpsbroeder voor verdere afdwaling te behoeden wijst hij hem op feilen, die met de algemeene tendensen der groep in strijd zijn. Het woord modern, dat in zich louter iets relatiefs zonder eenige waardebepaling uitdrukt, krijgt bij Hoornik een positieven inhoud en wordt een waardemaatstaf; wie daaraan beantwoordt, realiseert geheel en al de strevingen der generatie negen en dertig. Een zijner opvallendste denkcategorieën is de voorstelling Arcadië, dat voor hem de dichterlijke idylle vertegenwoordigt, het vredige, door geen zorg of onrust of innerlijke opgejaagdheid gekwelde bezit van eigen ziel en gemoed. Dit Arcadië is het zuivere tegendeel van wat Hoornik moderne poëzie noemt.

Al deze scherp gestelde inzichten en voorkeuren bepalen het eenigszins beperkte standpunt van dezen theoreticus, die meer waardemeter dan criticus is en zich geheel opsluit binnen de stroomingen van zijn dichters-tijdgenooten. Zijn uitzicht is te eenkennig gericht op het zoogenaamd moderne, het volstrekt hedendaagsche, op wat hem voorkomt zìjn generatie van andere te onderscheiden, dan dat men het volledig zou kunnen deelen. Het on- of onderbewuste speelt niet slechts in zijn poëzie, maar ook in zijn beschouwingen over anderen een rol. Het is merkwaardig dezen voortbouwer op Forum — hij opent zijn Tafelronde met een inleiding, die „Forum voorbij" heet — weer overvloedig met de „inspiratie" te zien manoevreeren, een begrip dat bij ter Braak zoo weinig genade vond. Hier ziet men de Hegeliaansche dialectiek, volgens welke de these noodzakelijk omslaat in haar tegendeel, zegevieren. Ter Braak zou verbaasd gestaan hebben — een kip, die eendjes had uitgebroed! — over de macht, die zijn nazaat weer aan het irrationeele, aan de werking van den „daimoon" ging toekennen. Ik geloof niet dat ter Braak een uitspraak als deze goedmoedig zou aanvaard hebben: „Op het schrijven van een gedicht, hoe bevrijdend het op zichzelf moge zijn, welke koorts, roes of trance het ook teweeg brengt, volgt — niet lang na de scheppingsdaad, als de kinderlijke vreugde is geweken — dwars door de vermoeienis der zinnen heen een nieuwe onbevredigdheid, een gejaagdheid, een gevoel van eenzaamheid vooral; dan is de dichter reeds binnengetreden in de periode van het afwachten van een nieuwe inspiratie. . ." Deze bijna mystieke taal klinkt wel heel ver voorbij Forum. Hoornik heeft trouwens, ondanks al zijn nadruk leggen op de werkelijkheid, iets van wat men een mysticus kan noemen, inzoover hij de dingen allerminst langs rationeelen weg benadert. Men kan in deze geneigdheid en aanleg ook een soort surréalisme zien, zooals overigens meerderen uit deze groep, heel sterk bijvoorbeeld Achterberg, surréalistische trekken vertoonen.

* * *

Naast Hoornik is de schrijver van „Hannibal over den Helicon?"

een veel onpartijdiger, hoewel volstrekt niet onwelwillend criticus. Donker heeft op den ander dit voor, dat hij bij gelijke luisterscherpte en gevoeligheid voor poëzie een grooter vertrouwdheid en ervaring bezit op vrijwel geheel het gebied der Nederlandsche dichtkunst. Voor een criticus is dit een moeilijk te ontberen habitus. Hij schrijft reeds jaren over poëzie en doet dit met een evenwicht van oordeel en inzicht, met een juistheid van besef en feeling, tevens met een zoo bijna academische objectiviteit, dat een onwelwillend toeschouwer hem destijds den administrateur der Nederlandsche letteren genoemd heeft, een naam, die meer aardig gevonden dan juist en rechtvaardig was. Hij heeft onmiskenbaar iets professoraals in zijn wijze van behandeling, wat heelemaal niet ongunstig hoeft te klinken. Zoo effen en gelijkmatig vloeit zijn betoog, zoo rustig rijen zich zijn volzinnen aaneen, zonder schokken of sprongen, zoo beheerscht en gemotiveerd zijn zijn uitspraken, dat helderheid en overtuigkracht de markantste eigenschappen van zijn critieken zijn.

Met dat al zijn het fijne speurtochten door het oerwoud der dichtkunst. Donker bezit een zuiver afgestemd orgaan voor poëzie, dat nauwkeurig reageert en registreert, en zijn scherpe intelligentie ordent en regelt alles met ongewone lenigheid. Het is ten slotte een kwestie van temperament en aanleg, of men Donker bijvoorbeeld boven of beneden een criticus als Marsman stelt. Tijdelijk kan een meer bewogen en bewegend rechter boven een strict rechtvaardig wikker-en-weger gesteld worden; op den duur echter blijkt de evenwichtige waardeschatter de ware criticus. Mystiek of surréalisme zijn niet Donker's persoonlijke zaak; zijn beschouwingen hebben altijd een sterk redelijken inslag, een kracht van overtuiging en een zin voor verantwoording, waardoor zij tot bijna wetenschappelijke betoogen worden. Hij maakt den indruk van altijd gelijk te hebben. Ook zal hij niet licht een boutade of paradox neerschrijven.

Zijn inzicht in de psychische verwikkelingen, die een hedendaagsch vers doorgaans veronderstelt of openbaart, is bijzonder scherp. Minder pathetisch en minder gedreven door bewondering of innerlijke drift dan zijn voorganger Dirk Coster, is zijn poëtisch sondeervermogen even diepgaand en betrouwbaar. Zijn groote eerbied voor alle levensuiting, zijn natuurlijke welwillendheid jegens de menschelijke persoonlijkheid en haar openbaringen, zijn beheerschtheid van temperament en gemoed, in eendracht met zijn overige begaafdheden, maken hem tot een voortreffelijk kunstrechter, die aan alle redelijk te stellen eischen voldoet.

Tegenover de jongste dichtergeneratie staat Donker onpersoonlijker, objectiever dan Hoornik. Hij is van een ouder geslacht en heeft korten tijd in de gelederen van Marsman gestreden, doch, weinig militant van nature en van aanleg niet gedisponeerd om zich in een school of groep op te sluiten, is hij al spoedig zijn eigen weg gegaan, die hem ongemerkt dicht bij Dirk Coster

bracht. Hij is de zuiverste vertegenwoordiger van een laat en nobel humanisme, dat bij jonge menschen gewoonlijk geen genade vindt, omdat het zwakheid schijnt, wat het in werkelijkheid niet is. Geloovige menschen wijzen het, bij veel waardeering, af, omdat het te menschelijk georiënteerd is, den mensch tot maatstaf der dingen maakt.

In zijn waardeering der poëzie van de laatst aangetredenen toont Donker zijn gewone bereidheid van begrip, staat echter critisch en gereserveerd, en ziet de dingen minder gunstig dan Hoornik. Donker vergelijkt aldoor de jongste poëzie met die der middellijke of onmiddellijke voorgangers en deze vergelijking valt herhaaldelijk ten nadeele der jongsten uit. Als algemeene tendens ziet hij in de poëzie van dezen tijd den opkomenden vloed, den steeds grooteren inbreuk van de werkelijkheid op het innerlijk leven der dichters, een aanslag, die soms met de romantische krachten der ziel wordt afgeslagen, soms echter tot een noodverband met de werkelijkheid leidt. Aan dit verschijnsel ontleent zijn boek ook den titel: Hannibal over den Helicon? „Dreigt Hannibal, met zijn gansche logge legermacht in dezen tijd over den Helicon te trekken, als eertijds over de Alpen, en viert hij zijn lompe triomfen?"

Hier en daar wordt Donker's critiek een requisitoir, zoo, waar hij den dichters van de laatste jaren voorhoudt, dat hun poëzie evenmin een grooten droom als een groot geloof bevat. Zij heeft minder leeftocht dan eenige poëzie vòor haar. „Het eenige zekere voor deze dichters is niet een stoutmoedige of wanhopige, grootsche conceptie van het leven, een vermetelde droom dwars tegen de werkelijkheid in, maar alleen een zekere bekoring en verteedering, uit het verleden geput, de instinctieve zekerheid der oudste en sterkste natuurlijke banden... Het is, dit dient gezegd, een schrale leeftocht." Deze bevinding wordt eenigszins verklaarbaar, als men ze plaatst naast Hoornik's uitlating: „Zonder bovennatuurlijk geloof, zonder klankbodem in de burgerij, zonder weerklank ook in de weinige bewuste arbeiders,... hulpeloos ook tegenover de mechanische verschrikkingen, die hem een op handen zijnde algemeene vernietiging doen beseffen, elders zich verzettend tegen het nivelleerende, koel-wetenschappelijke verstand, waarbij de klop van het hart nauwelijks telt, wordt zijn talent, dat geen kans kreeg zich maatschappelijk te verwezenlijken en tot geestelijke ontplooiing te komen, in de loopgraaf geplaatst om de hypocriete democratie te verdedigen."

Elders verwijt Donker dezen jongen poëten gebrek aan verantwoordelijkheidsgevoel voor het vers. „Het is een gebrek aan poëtische cultuur, en in dieperen zin aan cultuur in het algemeen." „Over het geheel genomen vertoont de nieuwe poëzie van de laatste tien jaren een bedenkelijken achteruitgang van de critische waakzaamheid van den dichter over eigen werk en publicatie." Bijzonderen nadruk legt hij op de tucht der verbeelding. Niet

elke lichtvaardige voorspiegeling van het fantaseerend bewustzijn is reeds een wordend gedicht. Elk beginnend dichter heeft verbeeldingsernst noodig, concentratie van den geest, innerlijke zelftucht.

Het zou den schijn kunnen hebben, dat Anthonie Donker tegenover deze dichtergroep al te zeer een houding van dresseermeester had aangenomen. Dit is echter niet zoo. Hij legt jegens hen een ongewone openheid van begrip en een groote welwillendheid aan den dag en tracht slechts de hooge rechten der poëzie te vindiceeren.

LIEFLAND Jr. (W. A. van) DE SCHOOL VOOR HET AFWIJKENDE KIND (232) *f* 3.— en *f* 3.50. Haga, 's-Gravenhage.

In de toch vrij uitgebreide opvoedkundige literatuur in Nederland is dit werk een nieuwe verschijning. Het is een poging, — een geslaagde poging, — een handleiding samen te stellen voor het buitengewoon onderwijs. Als zoodanig zal het zeker goede diensten bewijzen. Uiteraard is het boek niet volledig, — al is het een bevredigend geheel, — maar de schrijver verwijst bij vele onderdeelen naar de betreffende literatuur.

Ook wordt een overzicht gegeven van de vele vraagstukken, die zich op dit, nog zoo nieuwe, gebied voordoen, waarbij de auteur zijn eigen meening, zoowel als die van anderen, weergeeft.

Een uitstekend werk voor studeerenden en belangstellenden.

KUNSTREISBOEK VOOR NEDERLAND. I Noord-Holland—Zuid-Holland. (128). *f* 0.75. P. N. van Kampen & Zoon, Amsterdam.

De rijkscommissie voor de monumentenzorg heeft een boekje samengesteld, waarin een opsomming en beschrijving gegeven worden der monumenten van onze bouwkunst. Deel I omvat Noord- en Zuid-Holland; de gemeenten zijn gerangschikt in alphabetische volgorde. Opgenomen zijn voorts een aantal plattegronden der voornaamste steden en 24 reproducties naar foto's van enkele, voor de ontwikkeling van onze architectuur bijzonder karakteristieke, monumenten. Ter perse is echter nog een platenboek, dat, in 200 afbeeldingen, ter illustratie zal dienen van het kunstreisboek. Voor den toerist in Nederland is het kunstreisboek een belangrijke uitgave. Het maakt hem opmerkzaam op talrijke schoonheden der bouwkunst; beknopt vertelt het over haar oorsprong en geschiedenis. Door zijn formaat kan het makkelijk in den zak worden meegenomen.

Jerome Weidman

door JOS. PANHUYSEN.

In een recent interview verklaarde onze groote vaderlandsche dichter P. C. Boutens, dat de Amerkiaansche romans geen sfeer bezitten. Hij had Ellery Queen gelezen en inderdaad in Ellery Queen is weinig aan werkelijke sfeer te ontdekken. Ellery Queen rekent men echter niet tot de literatuur. En al mag het waar zijn, dat ook onder Amerikaansche romans, die wel tot literatuur gerekend plegen te worden, niet zooveel sfeer voorkomt, in het algemeen kan men dat allerminst beweren. Er zijn verschillende voorname auteurs in Amerika, die eer een te veel aan sfeer in hun werken vertoonen; men hoeft slechts te denken aan een auteur als Elinor Wylie en aan de sfeer van geheel anderen aard in de boeken van den toch ook niet onbekenden William Faulkner. Bij dezen laatsten auteur ziet men ook het gevaar van de sfeer. Sfeer is naar mijne meening niet noodzakelijk voor een litterair kunstwerk, men kent het litteraire kunstwerk aan andere hoedanigheden, of men zou onder sfeer iets geheel anders moeten verstaan dan doorgaans gedaan wordt. Sfeer immers kan ook voorkomen in werken, die niet tot de literatuur gerekend worden, en daar is die dan vaak veel overheerschender, zij belemmert daar het gezicht op de werkelijkheid des levens, die ook de werkelijkheid der hallucinatie omvat. Zij kan zeer vaak een buitengemeen gemakkelijke ontwijking van de wezenlijke moeilijkheden vormen, een ontwijking, die ook echte artisten soms al te licht aanvaarden. Het is misschien hierom, dat men veel romans over misdadigers onder oogen krijgt, maar weinig romans, waarin inderdaad getracht wordt er met voldoende succes een misdadiger in zijn wezen te toonen.

Men kan mij onmiddellijk wijzen op de scheppingen van Dostojewski en de Balzac, maar zoowel de Balzac als Dostojewski gaven ons geen misdadigers van de gewone soort; de misdadigers bij Dostojewski hebben een hoogst ontwikkeld, sterk zedelijk beïnvloed zielsleven. Honoré de Balzac, bijvoorbeeld, geeft ons een grootsche schepping van een genialen misdadiger in zijn Vautrin; zonder twijfel een levende figuur, die ons lijfelijk prachtig voor oogen wordt gebracht, maar die we toch nooit inderdaad verstaan; ook de Balzac wist met sfeer nu en dan de geweldige moeilijkheden aan een opgave als La Comédie Humaine verbonden te ontwijken.

Ik veronderstel dat P. C. Boutens de boeken van Jerome Weidman, twee Amerikaansche romans, sfeerloos zou noemen. Gedeeltelijk zou hij daarin gelijk hebben; Jerome Weidman zoekt de sfeer niet, slechts nu en dan, op enkele zeer bijzondere oogenblikken, uren of dagen van een buitengewone spanning, komt ze als vanzelf in zijn werk te voorschijn. Voor het bepaalde onder-

werp, dat hij behandelt, acht ik dat een voordeel; nu ziet men steeds helder, ook wanneer de verscherpte sfeerscheppende helderheid van het buitengewone niet aanwezig is. Het gegeven van Weidman in I Can Get It For You Wholesale en in What 's In It For Me? is beperkt, maar het is een uitermate moeilijk gegeven; Jerome Weidman heeft het als zoodanig aanvaard, hij is niets uit den weg gegaan, hij heeft iedere gemakkelijke methode om effect te bereiken vermeden en het effect is daarom veel grooter geworden, men voelt zich nooit bedrogen en als het spferische zich in zijn verhaal vertoont weet men, dat het uit dit verhaal is gegroeid, dat het geen leemten versluiert of zwakheden maskeert.

In deze twee romans wordt het leven beschreven van een misdadiger, van Harry Bogen. Hij is zonder eenigen twijfel knap, uitermate vernuftig, maar hij is overigens niet buitengewoon; de romantiek van een Vautrin, de onrust van de helden van Dostojewski is hem vreemd, hij is een gewone misdadiger zònder God of gebod zou men kunnen zeggen. Dit maakt de schepping van Weidman minder grootsch, maar zijn opgave daarom nog niet gemakkelijker. In zekeren zin kan men zijn werk een psychologisch werk noemen even goed als de romans van Dostojewski, maar wel is het psychologisch op een andere wijze. Het is nergens analyseerend, het werkt evenmin met psycho-analytische diepzinnigheden en verklaringsmethoden, het zoekt geen uitvluchten in de troebele sfeer van het sexueele. Het sexueele element in deze romans is wel aanwezig en maakt dit werk voorbehouden lectuur voor volwassenen, maar het is allerminst geheimzinnig, het is integendeel zeer onmiddellijk en, het gegeven type in aanmerking genomen, normaal. Weidman maakt er een sober gebruik van.

In heel dit werk trouwens is de normaliteit van het geval opmerkelijk; men is voortdurend overtuigd, dat een man als Harry Bogen, totaal geen exclusief type zijn moet, maar tot dusverre, denkt men daarbij, kende men dit type toch alleen maar van den buitenkant; over het geestesleven er van wist men toch niet veel meer dan romantische bedenksels.

Het is werkelijk meesterlijk hoe Weidman ons het innerlijk leven van Harry Bogen weet te toonen. Hij laat Harry Bogen zijn geschiedenis zelf vertellen, niet in den vorm van een dagboek of in den vorm van een biografie, ook niet door den monologue intérieur der psycho-analytici, maar door een procédé, dat men misschien het best zou kunnen kenschetsen als dialogue intérieur. Harry Bogen spreekt niet in zichzelf, ook niet tegen zichzelf, hij spreekt voortdurend in zijn geest tegen anderen, de geheele wereld immers is verdeeld in twee gedeelten: Harry Bogen en de rest, die hij bedriegen, naar zijn wensch wil dwingen. Deze splitsing van de wereld voert vanzelf naar de dialogue intérieur, het is een nooit ophoudend geratel van gedachten, niet vage, maar

scherp geformuleerde gedachten, niet met den mond, maar wel in den geest uitgesproken van den eersten zin van I Can Get It For You Wholesale tot den laatsten zin in What's In It For Me? Het leven wordt tot een meedoogenloos spel, dat ieder oogenblik de aandacht van den spelende vergt, daarom leeft de speler er van nauwelijks een eigen leven, hij leeft veel meer in de steeds wisselende tegenpartij als in zichzelf. In het werk van Weidman staan verrassende portretten, maar het zijn alle verwrongen, vervormde portretten; Harry Bogen houdt allen den lachspiegel van zijn verachting voor, hij moet dat wel, alleen op die wijze kan hij de fictie van zijn eigen meerwaardigheid, waarop zich de mogelijkheid van zijn misdadigersleven geestelijk baseert, handhaven.

Het getuigt van een zeer groot talent, dat Weidman, terwijl hij Harry Bogen diens meeningen omtrent zijn gewilde of ongewilde tegenspelers laat uitspreken, naast het misvormde karakterbeeld in staat is ons steeds voldoende in te lichten omtrent hun werkelijke karakter. Harry Bogen, de geraffineerde oplichter, die zich nooit ontziet met het geluk van zijn medemenschen te spelen, die, met de enkele uitzondering van zijn moeder, zich voor niemand interesseert tenzij om het voordeel dat een persoon hem kan verschaffen, leeft in een absoluut fictieve wereld, er is geen werkelijkheid in zijn wereldbeeld, hoe practisch bruikbaar het herhaaldelijk blijkt bij financieele operaties van verdachten aard. Zijn houding, die hem tot een voortdurenden dialogue intérieur dwingt noopt hem eveneens tot een voortdurend verontwerkelijking van het leven; hij ziet geen menschen meer om hem heen, hij ziet alleen nog maar motieven, hij ziet alleen nog maar haat, naijver, nijd, eerzucht, geldzucht, belachelijke zelfverheffing op moreele gronden, die Harry Bogen alleen een soort krankzinnigheid achten kan. Het is voor hem uitermate belachelijk hoe al die in menschjes gemaskeerde motieven hem trachten te overmeesteren, hij is hun echter telkens weer te slim af, hij is „smart", hij weet wat hij weet, hij is Harry Bogen. Harry Bogen werkt met twee soorten belichting — als trouwens welhaast iedere mensch — een voor de anderen, een voor zichzelf, maar toch kan hij de twee soorten niet altijd haarfijn uit elkaar houden; nu en dan staat ook Harry Bogen in enkele woorden, die hem ondanks zichzelf ontsnappen, in het schelle licht, dat men doorgaans niet voor de eigen persoonlijkheid bezigt. Deze misdadiger veracht de misdaad en de misdadigers en op die enkele zeldzame oogenblikken dat de dialogue intérieur bijna monologue wordt, veracht hij ook zichzelf. Die zelfverachting is ook, hoewel uiterlijk doorgaans niet aanwezig, de voortdurende beweegreden der zelfverheffing. Harry Bogen moet gewiekster, flinker, moraalloozer dan alle anderen zijn, omdat zijn fictieve wezen alleen krachtens de vergelijking van zichzelf met anderen, volgens een bepaald en zeer eenzijdig plan, bestaat.

In zeker opzicht heeft Harry Bogen met deze zelfverheffing zelfs gelijk, hij munt inderdaad uit. In zijn omgeving komen veel menschen voor, die allerminst voor een klein geruchtje vervaard zijn, die zeker ook tot de misdadigers kunnen gerekend worden, maar geen enkele is zoo ontledigd van sympathie als hij, geen enkele heeft een geestesleven, dat zoo tot in het uiterste negatieve van den dialogue intérieur verviel, geen enkele leidt een bestaan dat dermate fictief is.

Er is maar een enkele verhouding in het leven van Harry Bogen, die niet louter negatief en sympathieloos is; dat is de verhouding tot zijn moeder. In het verbeelden van deze verhouding vond Weidman een der belangrijkste problemen van zijn opgave, het gevaar van de sfeer en de sentimentalisatie was hier uiterst groot, maar hij wist aan deze gevaren te ontsnappen, omdat hij door zijn niets ontziende concentratie, iedere verdoezeling afwees. Harry Bogen bewondert zijn moeder, niet op sentimenteele, maar op zeer redelijke gronden, hij bewondert in haar het eenige wat hij bewonderenswaardig vindt, wat hij trouwens ook, zich zelf verheffend, in zichzelf bewondert, het geestelijk overwicht. Harry Bogen kan alleen bewonderen, waar hij angst voor heeft en voor zijn moeder heeft hij zonder twijfel angst. Hij betreedt nooit geheel zonder vrees het ouderlijk huis, omdat hij begrijpt, dat zij hem doorziet. Het doorzien is de grondslag van het geestelijk overwicht, doorzien is macht en zijn moeder gebruikt die macht tegenover andere menschen, ook tegenover hem. Hij is het kind van zijn moeder, omdat ook hij een geestelijk overwicht bezit, een macht, die hij gebruikt evenals zijn moeder maar om andere beweegredenen; zijn moeder leidt evenals hij een beperkt leven maar het is allerminst fictief en negatief, het is in hooge mate positief, omdat zij haar overmacht aanwendt niet tot het ontledigen, maar tot het vermeerderen en volmaken der sympathie. Zij wil weinig menschen kennen, zij bezit allerminst het altruïsme van de liefdepredikers der moderne menschenmin, zij heeft te veel menschen door om ze bijzonder beminnelijk te vinden, maar ze heeft ook de zichzelf onbekenden door, de schijnbare onnoozelaards, die het goede in zich hebben en tot dezen voelt ze zich getrokken.

De tegenstelling tusschen de wereld en het leven van Harry Bogen en de wereld en het leven van zijn moeder wordt steeds grooter, maar ondanks dat en ook al doorziet ze haar eigen zoon met pijnlijke helderheid, blijft ze hem trouw.

Zelfs dit echter kan Harry Bogen niet meer baten. Hij is de oogenblikken tot bezinning reeds voorbij, hij gaat verder naar zijn zelf bepaald einde.

Nergens in I Can Get It For You Wholesale en in What's In It For Me? verschijnt in den steeds doorsprekenden geest van Harry Bogen iets wat men een ethisch motief zou kunnen noemen; deze man is werkelijk zonder God of gebod, hij heeft, naar het schijnt,

absoluut geen geweten; hij is het product van een volkomen ontkerstende samenleving; hij is religieus onaangedaan, maar toch, al blijft de verteller zonder eenige ontroering te verraden doorgaan met zijn verhaal, men weet, dat op bepaalde punten, in de verte, als vage, dreigende wissellichten waargenomen, een nieuwe phase van vernietiging in het zielsleven van dezen man begint en dat even tevoren de mogelijkheid tot omkeer bestond. Door de woorden, de angstvallig verzwijgende woorden, heen, kan men hooren, dat de verteller, dat Harry Bogen zich dat ook ergens in zijn geest bewust is. Op het einde van I Can Get It For You Wholesale, als hij zijn compagnon Babushkin door zijn geraffineerde leugens in de gevangenis brengt en daardoor diens leven vernietigt, hoort men achter de vertellende stem nog een andere, waarin even, hoe verwijderd ook, iets van ontzetting klinkt, een voorafschaduwing van de vertwijfeling, waartoe misdaden leiden.

Dit moment is trouwens van zeer beslissende aard in het leven van Harry Bogen; in What's In It For Me? wordt de strijd tegen de vijandige wereld steeds meedoogenloozer, maar ook wilder, de eenige band die Harry Bogen nog aan de werkelijkheid bindt, zijn bewondering van zijn moeder wordt verbroken, ook hiervan heeft hij zich losgemaakt, de leegheid wordt steeds volkomener. Zonder dat een oogenblik de scherpe realiteit van dit bestaan afbreuk wordt gedaan, gaan de daden en de gedachten, de meeningen en voorstellingen van Harry Bogen omtrent de hem omringende wereld en de menschen, die er in leven, steeds meer op een schimmenspel lijken, met de volkomen vernietiging van het meegevoel wordt ook de volkomen leegheid bereikt.

De materieele mislukking van Harry Bogen op het einde van het boek is niet het voornaamste; het voornaamste is de geestelijke mislukking, waarvan de materieele slechts het symbool is. Wanneer Harry Bogen vluchten moet naar Philadelphia ratelt zijn vertellende stem nog door, zooals ze van het begin af gerateld heeft, maar nu heeft ze den verbijsterenden klank gekregen, die een verre echo vormt van een andere stem, de stem van een misdadiger, die zeker tot een der geniaalste scheppingen van Shakespeare mag gerekend worden, de stem van de uiterste wanhoop, de verlatenheid van God en menschen, de stem van Macbeth.

> To-morrow, and to-morrow, and to-morrow,
> Creeps in this petty pace from day to day
> To the last syllable of recorded time,
> And all our yesterdays have lighted fools
> The way to dusty death. Out, out, brief candle!
> Life's but a walking shadow, a poor player
> That struts and frets his hour upon the stage
> And then is heard no more: it is a tale
> Told by an idiot, full of sound and fury,
> Signifying nothing.

Het is geen geringe verdienste in de normaliteit van een figuur als Harry Bogen dergelijke herinneringen te wekken. I Can Get It For You Wholesale en What's In It For Me?, die bij William Heinemann Ltd. Londen uitkwamen, vormen een merkwaardig werk, zij toonen de verschrikkelijkheid van het kwade in zijn ware gedaante, als een negatie, iets wat in de Vereenigde Staten, waar men vaak met economische verontschuldigingen werkt, vrij zeldzaam is.

MEERLOO (Dr. A. M.) HOMO MILITANS. De psychologie van oorlog, ziekte en vrede in den mens. (255) Servire, Den Haag. *f* 4.90.

Dr. Meerloo heeft een studie geschreven, die voor het grootste deel het agressieve element in den mensch behandelt, en veel dat met dit agressieve verband houdt. Zij is geschreven vanuit het gezichtspunt van den psychiater, die den mensch beschouwt als een patient, die nog herstellen kan, en ten opzichte van wien hij medelijden en sympathie koestert. Het agressieve, het oorlogszuchtige in den mensch wordt scherpzinnig nagespeurd en ontleed, oorzaken en impulsen worden aangegeven, waarbij de auteur o.a. vooral ook door Freud is geïnspireerd.

Het werk is grondig en zeker belangwekkend; maar het treft dat van het uiteindelijke levensdoel van den mensch weinig wordt gezegd en ook dat agressiviteit niet gezien is als een noodzakelijk bestaande, algemeen menschelijke eigenschap.

RAWSON (Clayton) DE VERMOORDE MAGIëR. Vert. door A. A. Humme Jr. (232) J. Philip Kruseman, Den Haag. *f* 2.15 en *f* 2.90.

Om de spanning van den detectiveroman een beetje te verhoogen en om het genre wat te vernieuwen werkt de schrijver met een stel van verdachten, die alle volleerde goochelaars zijn. Een moordenaar, die het illusionisme in de puntjes verstaat bezorgt den speurder heel wat last, die echter verlicht wordt, omdat deze zoo slim is ook een deskundige onder den arm te nemen. Met diens hulp gelukt het den dader te ontmaskeren. Voor ontwikkelden.

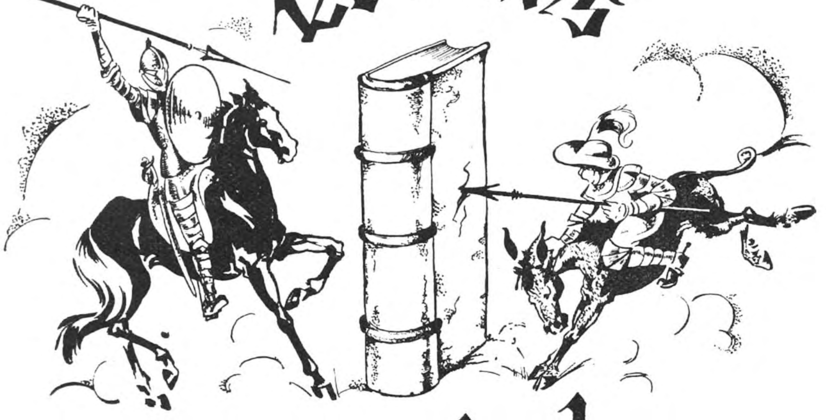

Romans en verhalen

ELSSCHOT (Willem) DE LEEUWENTEMMER. (116) Van Kampen, Amsterdam.

De schrijfmethode van Elsschot is onderhand voldoende bekend. Hij schrijft liefst korte romans, verhalen, die hij graag bij een vroeger werk doet aansluiten. „De Leeuwentemmer" is een vervolg op „Tsjip". Het kleinkind, waarop de grootvader zoo trotsch was, is leeuwentemmer geworden, in figuurlijken zin wel te verstaan. Het verhaal is wederom in den zakelijken, natuurlijken trant, dien we van den auteur kennen, geschreven. Nog meer dan in de vorige boeken toont zich Elsschot hier den ontgoochelden, ideaalloozen burgerman. Er is zelfs een bittere ondertoon in de wijze, waarop hij solt en spot met het Katholicisme. Het ontbreekt Elsschot te zeer aan eerbied voor eenig mysterie, voor eenig ideaal buiten zijn „eerlijke natuurlijkheid" om hevig te ontroeren. Hij blijft overal nogal gelijkvloersch, hoezeer hij ook alle pathos, alle opgeschroefdheid, alle onwerkelijk gefantazeer weet te vermijden. Al zijn werken hebben iets tweeslachtigs, tegelijkertijd een bekoorlijke natuurlijkheid en een bekrompen vijandigheid tegenover wat hem vreemd is. Ontwikkelde, gevormde lezers zullen zich door zijn cynisme niet laten beinvloeden.

WESSEM (Constant van) JACHT OP BONAPARTE. Een Talleyrand-roman. (328). Bruna, Utrecht. *f* 3.90 en *f.* 4.90.

Constant van Wessem is op zijn best in zijn romans van historische persoonlijkheden. Deze „Talleyrand-roman" is geen

eigenlijk vie romancée, ook geen eigenlijke roman. Het boek behandelt niet het geheele leven van Talleyrand en het volgt te trouw en nauwkeurig de geschiedenis om heelemaal roman te zijn. Het is gestyleerde geschiedenis. Doch hoe men het ook noemt, het boek is goed geschreven, goed gestyleerd en boeit in hooge mate. Een boek van standing. Inkleeding en rangschikking zijn voortreffelijk en de figuren, die van Wessem opvoert, staan in volle, natuurlijke persoonlijkheid voor ons. Dialoog en beschrijving zijn van goed gehalte en verantwoord. Tevens is de auteur geslaagd in de grepen die hij uit Talleyrand's leven doet; hij weet zijn keuze zoo te doen dat de momenten, die beschreven worden, boeiend en reveleerend zijn. Tevens heeft hij ze zoo gerangschikt dat er èen samenhangend en ineengrijpend verhaal ontstond. De figuur van Napoleon is een beetje in het gedrang gekomen. Doordat zijn minister de hoofdfiguur is, wordt Napoleon teveel gezien in zijn kleine menschelijkheden en wordt zijn grootheid niet voelbaar genoeg. Talleyrand heeft alle wisselingen van Frankrijk kort vòor en na 1800 mede beleefd en zoo is zijn geschiedenis een stuk geschiedenis van Frankrijk, wat het belangrijke van het boek verhoogt. Voor volwassen lezers.

SOEWARNO-VAN DER KAADEN (J. C.) TWEE EN TWINTIG. (239) Van Dishoeck, Bussum. *f* 3.50.

„Twee en Twintig" is de leeftijd van Georges of, op zijn dorpsch, Sjors, student in de medicijnen te Amsterdam en staande voor zijn candidaatsexamen. In dit voor zijn studie zoo belangrijke stadium kruist een Engelsch-Hollandsch meisje, dat in de hoofdstad muziek studeert, zijn pad en stuurt al zijn studievoornemens in de war. Heel dit stadium van verliefdheid, dat een goed half jaar duurt, wordt in dit aardige boekje met veel geest, veel vernuft, veel kennis van zaken en veel smaak beschreven. De schrijfster is zoowel van het studentenleven als van de muziek, twee der hoofdstukken in het boek, goed op de hoogte, wat den concreten achtergrond van het verhaal bijzonder ten goede komt. Haar humor is van goed allooi, zooals trouwens alles bij haar van goed gehalte is. Er worden in Nederland niet zoo heel veel boeken van dit hooge geestespeil geschreven, waarin alles verzorgd en aannemelijk, niets verwaarloosd of slordig behandeld is. Zonder litteraire pretenties of allures schrijft de auteur een boekje dat door ieder, ook den meest verwende, zal genoten worden. Slechts op het einde in de verhouding van den ouder geworden Georges tot zijn kinderen chargeert zij, mijns inziens, iets te veel. Het spijt mij dat ik haar vroegere geschriften, die op de voorpagina vermeld staan, niet ken. „Twee en Twintig" is een werkje, welks kennismaking niemand, dunkt men, zal te leur stellen.

PARY (Juliette) VUURDOOP IN SCHOFFIES' LAND. Vert. door Beatrice Willing. (431) De Driehoek, 's-Graveland. *f* 2.70 en *f* 3.50.

Het is een prestatie een zoo boeiend en mooi boek te schrijven

over een kinderkolonie. „Mes 126 Gosses" heet het in het Fransch, waarin Juliette Pary het schreef en waarin het onmiddellijk druk gelezen werd. De auteur doet het voorkomen alsof zij drie maanden lang een vacantie-kolonie leidt, waarin drie groepen van telkens 42 kinderen, eerst jongens, dan meisjes, een maand lang verblijf houden. De wijze waarop zij dit leven beschrijft, is bewonderenswaardig. Alles tintelt van leven en bewegelijkheid, alles is echte, zuivere natuur. Personeel en kinderen treden hier op, sprankelend van leven en natuurlijkheid. Er staat geen bladzijde in het boek, die niet boeit, die niet deelt in die Fransche levendigheid, die temperamentvolle pittigheid, die het boek zijn bekoring geeft. De schrijfster bezit een wonderfijnen en gevoeligen zin voor menschelijke genuanceerdheden en weet haar verhaal zoo wisselend en kleurig in te kleeden, dat wie enkele bladzijden gelezen heeft, het niet meer uit handen legt. De vertaling is zeer goed en smaakvol, zij is zelfs te goed. De vertaalster heeft de namen dier Parijsche achterbuurtkinderen vernederlandscht wat een beetje potsierlijk aandoet. Waarom niet de Fransche familienamen althans behouden? Het klinkt vreemd Parijsche kinderen Dirksen, Vilders, Boerlog etc. te hooren noemen. — Het is een boek over kinderen, echter niet voor kinderen.

BUCHHOLTZ (Johannes) EGHOLM. Vert. door Dr. P. M. Boer den Hoed. (265) Bigot & van Rossum, Amsterdam.

Dit is, meen ik, het derde boek van den Deenschen auteur Buchholtz, dat in het Nederlandsch vertaald werd. Na „De Komedie komt" en „De Komedie kom terug" verschijnt nu „Egholm". Egholm is minder kleurig en fleurig als de Komedie-boeken, waarin een geheel Deensch stadje voor den lezer opleeft, doch het is dieper, karakteristieker en psychologisch merkwaardiger. Egholm is de held van het boek, een zonderling en maniak, die aan waanideeën lijdt en zijn gezin in ellende brengt. De wijze waarop deze fantast, die zich uitvinder waant en in zijn grootheidswaanzin zijn leven verknutselt, hier staat uitgebeeld, au fond rechtschapen en goedig, doch meer als bij toeval hard en wreed voor zijn gezin, grootsch en dwaas tegelijk, Don Quichote-achtig, dit alles is voortreffelijk. Met fijnen en nauwelijks merkbaren humor heeft de auteur dit wonderlijke wezen, dat ons zoo nastaat en dat men van nabij meent te kennen, beschreven. Van dezelfde innerlijke natuurlijkheid en waarheid is het gezin van Egholm, zijn vrouw en twee kinderen. Ondanks alle ellende die Egholm over haar gebracht heeft, blijft zijn vrouw hem in blinde toewijding aanhangen. Het geheel is een boeiend fresco van menschelijkheid, pathetisch en armzalig tegelijk, waarin ook de twee kinderen hun volkomen natuurlijke plaats innemen. Een zeer origineel en merkwaardig boek, dat de twee Komedie-verhalen mijns inziens nog overtreft. Niet voor te jeugdige lezers.

SILLANPÄÄ (F. E.) HET ZACHTMOEDIG ERFDEEL. Vert. H. Hoek. (255) Bigot & van Rossum, Amsterdam.

Wie de reeds vroeger vertaalde romans van den Finschen schrijver Sillanpää las, zal eenigszins bevreemd het boek met den eigenaardigen titel „Het zachtmoedig Erfdeel" na lezing terzijde leggen. Het is anders van structuur en sfeer dan de eerste, minder poëtisch, minder lyrisch en veel realistischer. Het bevat den levensloop van een Finschen boerenarbeider, die in 1917 wegens bolsjewistische agitatie wordt doodgeschoten. Onmiddellijke spanning bezit een biografie gewoonlijk in mindere mate dan een kunstig samengesteld verhaal. Zoo ook dit boek. Toch voelt men overal den meester aan het woord. In ordening der détails, in het weergeven van sfeer en stemming, in de constructie van het geheel verraadt zich aldoor de groote schrijver. Het hoogtepunt wordt bereikt op het einde, als de onnoozele Juha Toivola gevangen genomen wordt en den dood tegemoet gaat. Sillanpää beschrijft het Finsche landleven met vaste, zekere hand in meesterlijke trekken en contouren. Deze Juha Toivola, de hoofdfiguur van het boek, een simpele van geest, die door het lot schijnt voorbestemd om door het ongeluk getroffen te worden, moest als natuurnoodzakelijk den verkeerden stap doen, die hem ten ondergang voerde. Sillanpää beschrijft en ontleedt hem in zijn innerlijke motieven en zijn uiterlijke verwikkelingen, een armzalig mensch, die eigenlijk niemand kwaad zou doen. Een tragisch boek van menschenleed en ellende. Voor volwassen lezers.

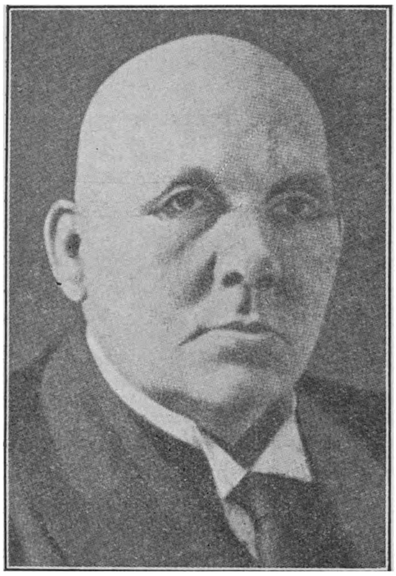

SILLANPÄÄ

VELDE (Miep van der) ALLÉÉN GELUK. (127) Het Spectrum, Utrecht. *f* 1.75.

„Een meisje heeft een boek geschreven. Een oorspronkelijk, onnut, heelemaal eigen boek, waar niemand op wacht, en waarvan men naar waarheid zeggen kan dat het in geen enkele behoefte voorziet." Deze woorden op den omslag leiden het boek op gelukkige wijze in. Het is geen roman, geen novelle, geen verhandeling, geen sprookje wat de jonge schrijfster hier aanbiedt, maar van dit alles is er iets. Het is een boek van Sehnsucht,

een boek, waarin een jeugd zich uitschrijft, haar voelen en verwachten, haar verlangen en uitzien. Veel is nog chaötisch en ongeordend, maar de frissche natuurlijkheid van het boekje bekoort en charmeert. De schrijfster doet geen moeite om voorbeelden te volgen en een verhaal of roman in stijl af te leveren, doch zij schrijft naar eigen voorkeur en goedvinden en het is dit dwanglooze en ongewilde, dit ongebondene en fantastische, dat het boek tot iets eigens maakt. Zulke dingen worden er elders, in Frankrijk bijvoorbeeld, meer dan in Nederland geschreven en menig Nederlandsch lezer zal, met dit soort mijmeringen weinig vertrouwd, het werk onbevredigd terzijde leggen. Waarmede hij dit gistende jeugdwerk echter onrecht zal doen.

GGEST (K. van der) MARGREET. (258) Leopold, Den Haag. *f* 2.90 en *f* 3.90.

K. van der Geest schrijft hiermede zijn vierden roman over menschen van den zeekant, romans, die wegens hun zuiver realisme hier en daar nogal geprezen zijn, die echter alle lijden aan het euvel van weinig belangrijk te zijn. Telkens als er een nieuw werk van hem verschijnt, hoop ik een boek open te slaan dat zich eens buiten de sfeer van dat zee- of visschersvolk-realisme begeeft, maar telkens stelt hij teleur. Van „Margreet" is weer ongeveer hetzelfde te zeggen als van „Eiland in de Branding", „Thuisreis" en „Wrakhout". Alles is goed en van nabij geobserveerd, alles is behoorlijk verteld, zooals hij schrijft gaat het wel ongeveer toe in deze zeedorpen, maar het is alles te egaal en gelijkvloersch. Er zijn honderd duizend Margreten in Nederland, wier leven en lotgevallen niemand bijzonder interesseeren. Het trage, effen leven van deze Margreet trekt ons in vele, vele bladzijden voorbij en de détails zijn juist en pittoresk beschreven, zooals ook de overige figuren behoorlijk uit den grondverf komen. Doch van der Geest pakt den lezer niet, weet Margreet niet tot een boeiend verschijnsel op te voeren en ik ben blij de twee honderd acht en vijftig bladzijden doorgeworsteld te hebben. Zoo gaat het mij. Misschien zijn er lezers die dit soort copieerkunst hooger aanslaan. Ik zie er weinig heil in.

RENQOVá (Maria) DE GOUDEN KOOI. Vert. door M. S. Molanus-Stamperius. (280) De Steenuil, Amsterdam. *f* 2.75 en *f* 3.50.

Een avontuurlijk verhaal van liefde, die door haar overmatig exclusief karakter niet tot geluk leidt. Een jong Praagsch meisje plaatst een wonderlijke advertentie, waarin zij aanbiedt de vrouw te worden van wie voor haar moeder en ziek broertje zorgen wil. Een Noorsch millionnair gaat erop in. Na het huwelijk brengt hem zijn ziekelijke jaloerschheid ten slotte ten val. Het zijn meer de wonderlijke, romantische lotgevallen die het boek een zekere spanning geven dan de wijze van uitwerking. Alles is gedrenkt in een rozig romantisch licht, dat over het onwaarschijnlijke der

gebeurtenissen moet heenhelpen. Een boek dat jonge meisjes waarschijnlijk zullen verslinden, dat echter na lezing niet veel anders achterlaat dan de herinnering aan een kleurigen droom. Ontspanningslectuur.

ASPEREN VAN DER VELDE (C. P. van) HET GROTE LEVEN TEGEMOET. (128) Van Dishoeck, Bussum. 1940. *f* 1.90.

In dit boekje verhaalt de auteur op eenvoudige, kunstlooze wijze van haar kinder- en jeugdjaren te Haarlem en op een dorpje in Friesland. Voor haar kennissen en naaste omgeving kan het boekje heel lezenswaardig zijn, voor een grooteren kring is het weinig belangrijk. Noch het verhaalde, noch de wijze-waarop zijn belangrijk genoeg om er veel aandacht aan te besteden.

OPPENHEIM (E. Phillips) DE POORT DER GEDOEMDEN. Vert. door J. D. A. van Gumster. (232). Schoonderbeek, Laren (N.-H.).

Een verhaal, zooals Oppenheim er vele geschreven heeft en zeker niet een van zijn sterkste. Het gaat om de optie op een bauxiet-mijn in een fantastisch land, en een lieftallige prinses speelt er een hoofdrol in. Volwassenen.

COLTER (Eli) RATELSLANGEN. Vert. van S. M. v. d. Galliën. (169). Sijthoff, Leiden.

In de Wild West romans viert de misdaad gewoonlijk hoogtij en deze schrijver heeft gemeend dat hij het zoo erg mogelijk moest maken om het mooi te hebben. Hij laat in zijn boek een vader en een zoon optreden, zoo slecht en moorddadig dat men er van rilt. Veel nut of pleizier kan men van dergelijke lectuur niet hebben. Oudere lezers.

COLE (Jackson) SCHOTEN IN DE ZILVERVALLEI. Vert. van S. M. v. d. Galliën. (236). Sijthoff, Leiden.

De vereenigde veehouders sturen één man er op uit, om in een bepaalde streek een bende dieven en moordenaars te bestrijden. Hij zou dat zaakje best kunnen opknappen, wanneer hij niet telkens gehinderd werd door den Nachtelijke Ruiter, een spookachtige figuur, welke in het donker schieten en treffen kan. Na vele gevechten komt hij achter het geheim en ontmaskert hij den waren schuldige. De vertaling geeft een humoristische noot aan het boek, als men b.v. op blz. 141 leest dat er „een prettig-om-te-zien blosje over haar gelaat trekt".

ROTHBERG (Gerth) HEIDI VINDT HET GELUK. Vert. door E. J. Griese Kets—de Vries. (216). Zuid-Hollandsche U.M., Den Haag. *f* 2.25 en *f* 2.90.

Rothberg schrijft in den trant van Courths-Mahler; zulks wil dus zeggen dat men wordt vergast op een liefdesverhaal verhuld in zoo weeke romantiek, dat de roman voor de meeste lezers wel te zoetelijk zal zijn. Wie kans zien het geval tot het einde toe

mee te maken, vinden hier het verhaal van een aanvankelijk arm meisje, dat later blijkt toch rijk te zijn, — beeldschoon natuurlijk —, dat na veel tegenspoed een gelukkig huwelijk sluit.

Daar tegen bestaat geen enkel bezwaar — dit soort verhalen neemt het met levensechtheid nu eenmaal niet zoo nauw — maar minder fraai is het dat een zelfmoord als den eenigen uitweg uit een bepaalde situatie wordt beschouwd. Daarom eenig voorbehoud.

PENDEXTER (Hugh) GOUDDORST EN KRUITDAMP. Nederl. vert. van G. C. van Houweningen. (270). „De Steenuil", Amsterdam. *f* 2.25 en *f* 2.90.

Om het bezit van goud worden de meeste misdaden gepleegd. Het is dus niet verwonderlijk dat de held van dit verhaal, die in het bezit is van een rijken goudader, heel wat aanslagen heeft te verijdelen, vóór hij van het edele metaal ongestoord kan profiteeren. Daar het heele geval zich in het befaamde Wilde Westen afspeelt, ontbreken de revolvergevechten en halsbrekende rijpartijen niet. Door een vernuftig gevonden intrigue, welke door al dat vechtspektakel is verwerkt, is „Gouddorst en Kruitdamp" een in dit genre spannend verhaal geworden.

COOLIDGE (Dane) GELD EN KRUIT. Vert. door Jan van Arckel. (242). Zuid-Hollandsche U.M., Den Haag.

Een gouddelver, die een goudader had ontdekt, komt met de bewijzen van zijn bezit naar San Francisco, om zijn mijn aan een rijken speculant te verkoopen. De betrokken speculant blijkt niet bepaald een eerlijk man te zijn, zoodat er allerlei gevaarlijke verwikkelingen ontstaan, die den titel van het boek wel rechtvaardigen. Een echte avonturenroman, waarin gevochten zoowel als geïntrigueerd wordt, waarin een aardig meisje mede een rol speelt, en waarin de bedrieger op een der laatste bladzijden het onderspit delft.

MCPHERSON (Gloria) EEN PRINS.... HARTETROEF. Vert. door A. C. Vuerhard-Berkhout. (219). Zuid-Hollandsche U.M., Den Haag. *f* 2.25 en *f* 2.90.

Twee vrienden, die elkander na jaren terugzien, maken kort daarna kennis met twee meisjes, — de een met een filmster, de ander met een eenvoudig kind, dat haar geheele leven op een eenzaam gelegen heide heeft gewoond. Vooral tusschen het laatste paar ontwikkelt zich een idylle, die even verstoord dreigt te geraken, maar tenslotte toch een idylle blijft.

Het heele gedoe is romantiek in den trant van Courths-Mahler, — vrij onschuldig maar hopeloos onecht. Lichte ontspanningslectuur voor volwassenen.

AUSTIN (Anne) EEN DRUPPEL BLOED. Vert. door Frans van Overvoorde. (223) J. Philip Kruseman, Den Haag. *f* 2.15 en *f* 2.90.

Een detectiveroman, waarin zich de verwikkelingen en geheimzinnigheden op het einde zoo ophoopen, dat men ze nauwe-

lijks bij kan houden. En de ophef, die van dien eenen druppel bloed gemaakt wordt, is erg overdreven. Overigens een zeer behoorlijke spannende speurdersroman voor volwassenen.

HOLMES (Geoffrey) TWEE MOORDEN EN NOG ÉÉN. Vert. van Jeanne de Kruyff. (224) J. Philip Kruseman, Den Haag. *f* 2.15 en *f* 2.90.

Een rustige en prettig leesbare detectiveroman voor iedereen.

KING (Percy) HET CAMERA-MYSTERIE. (258) Het Nederlandsche Boekhuis, Tilburg. *f* 2.25 en *f* 2.90.

In „Het Camera-Mysterie" wordt van het goede wel iets te veel gegeven. D.w.z. dat de auteur de intrigue zoo ingewikkeld heeft gemaakt en zooveel personen, direct en indirect, bij eenige misdaden heeft betrokken, dat aan het einde te veel onthullingen en complicaties moeten gebeuren en de aandacht daardoor te zeer verdeeld wordt.

Hetgeen niet wegneemt dat dit toch wel, vooral in het begin en in het midden, een spannend verhaal is, waarin de moord op den zoon van een bankier het hoofdthema is. Ontspanningslectuur.

HOLMES (Geoffrey) DE MAN DIE NIET BESTOND. Vert. van J. A. W. van Hacht. (224) J. Philip Kruseman, 's-Gravenhage. *f* 2.15 en *f* 2.90.

De detective verhalen van Holmes behooren tot de beste der rijke Amerikaansche productie in dit genre. Zij zijn wel niet geheel vrij van die ruwheid in spreken en handelen, welke nu eenmaal tot het decor van Amerikaansche speurder-romans schijnen te behooren, maar de intrigue is vernuftig opgezet en uitgewerkt. Ook in „De Man die niet bestond", waarin het er om gaat niet alleen den dader, maar ook het slachtoffer — een schrijver van detective romans, die alleen onder een pseudoniem bekend was — te identificeeren. Het is tenslotte een reporter, die het geheim weet te ontsluieren. Naast het eigenlijke verhaal is het overigens interessant te lezen welk een groote rol de pers in strafzaken speeelt. Het schijnt een typisch Amerikaansch verschijnsel te zijn. Volwassenen.

PALMBORG (Stina) GEZEGENDE JEUGD. Vertellingen uit de praktijk. Vert. uit het Zweedsch van Agnes Röntgen. (176) Erven J. Bijleveld, Utrecht. *f* 2.— en *f* 2.75.

De vertellingen van de Zweedsche paedagoge Stina Palmborg zijn doortrokken en bezield van een groote liefde voor het kind. Dat blijkt uit dezen bundel vertellingen. In bijna elk daarvan passeert een kind uit haar klas de revue, wordt een voorval verteld, tintelend van humor of trillend van gevoel, en steeds getuigend van liefde en diep inzicht. Daarbij is zij een vertelster, die steeds weet te boeien. Meer dan vele verhandelingen zullen deze korte verhalen bij lezers en lezeressen ook begrip van het kind bijbrengen.

MAVITY (Nancy Barr) RECHT VOOR ELNA JEPSON. (281) Vert. van Jan van Dijk. „De Steenuil", Hoorn. *f* 2.25 en *f* 2.90.

Het is mogelijk dat deze crime-story in Amerika succes heeft gehad, maar of zij dit ook bij Hollandsche lezers zal behalen, lijkt ons twijfelachtig. Een groot gedeelte van het verhaal wordt ingenomen door het verslag van een rechtzaak, waarbij het in sommige opzichten, — zooals het gedoe der journalisten — naar onze begrippen nogal zonderling toegaat. Ook de gevangenistoestanden lijken vrij vreemd. Een eigenlijke speurdersroman is „Recht voor Elna Jepson" niet. De lezer weet hoe de dood van het slachtoffer heeft plaats gehad; de spanning ontstaat door de vraag: zal het Elna Jepson gelukken voor de jury haar onschuld te bewijzen? De figuur der hoofdpersone is door de schrijfster nogal geforceerd uitgebeeld; heel overtuigend is haar karakter niet, en nog minder is dit het geval met dat van haar excentrieken vader. Volwassenen.

JOSCELYN (Archie) DE GEVLEUGELDE DOOD. Vert. van Frederik van Beeveren. (221) „De Steenuil", Hoorn. *f* 2.25 en *f* 2.90.

Zelfs voor een cowboy verhaal is „De gevleugelde dood" een nog al lugubere historie. De intrigue is ontleend aan het geijkte gegeven: de strijd tusschen veefokkers en veedieven, maar overigens is dit een echte misdadigersroman. Een der hoofdpersonen is een bandiet, die zich in een soort vesting in het gebergte heeft teruggetrokken. Daar heeft met eenige veefokkers een treffen plaats, dat tevens de oplossing brengt van een reeks gebeurtenissen, die te samen toch wel een spannenden roman vormen. Volwassen lezers.

HAVANK. DE SCHADUW GRIJPT IN. (265) A. W. Bruna & Zn, Utrecht.

Talent voor het schrijven van speurdersromans bezit Havank zeer zeker. Maar de productie wordt te groot en dit blijkt het gehalte geen goed te doen. De spionnagegeschiedenis, waarover het in bovengenoemd boek gaat, is, wat de intrigue aangaat, goed in elkaar gezet, maar de détails zijn te weelderig en het aantal onwaarschijnlijkheden is nogal groot. Dan schijnt de auteur persé geestig te willen zijn, ook waar geestigheid niet de minste zin heeft en zij dus als geforceerd aandoet.

Wanneer het Havank nog eens gelukt het gevoel van maat houden te ontwikkelen, zullen zijn romans zeker aan kwaliteit winnen. „De Schaduw grijpt in" is voor eenigszins ervaren volwassenen.

ROWLANDS (Effie A.) WAT ALTIJD BLIJFT. Vert. uit het Engelsch van Maria v. Tekelenburg. (221) „De Steenuil", Hoorn. *f* 2.25 en *f* 2.90.

Wat altijd blijft is natuurlijk de liefde, al heeft die in dit boek heel wat moeite zich te handhaven. Maar het meisje Katherine weet het toch klaar te spelen dat die liefde het wint, spijts alle

belagers, en op de laatste bladzijde krijgt zij definitief haar Philip Een nogal zoetelijk, romantisch verhaal, maar overigens onschuldig.

BRAME (Charlotte M.) EN IMMER SCHIJNT DE ZON...... Vert. uit het Engelsch van Johanna de Boer. (249) „De Steenuil", Hoorn. *f* 2.25 en *f* 2.90.

Violante was maar een eenvoudig meisje, een lief meisje ook, maar zij trouwde met een hertog, en dus ontstonden er moeilijkheden. Moeilijkheden met een mededingster, met de verplichtingen van haar hoogen staat, enz. De inhoud van haar lijdensbeker vult grootendeels het boek, en wanneer die heelemaal leeg is, wordt er uit een ander vaatje getapt. Violante en haar hertog vinden elkaar, gelouterd, weer terug en beginnen samen een nieuwe geluksperiode.

Lichte ontspanningslectuur voor volwassenen.

RAINE (William MacLeod.) RIDGWAY VECHT HET UIT. Vert. van Ph. Brunings. (250) „De Steenuil", Hoorn.

Ridgway is een mijneigenaar uit westelijk Amerika, die het uitvecht tegen een machtig financier van Wallstreet. In spannende avonturen vertoont de strijd van moed tegen geweld wisselende kansen, totdat de man, die het recht aan zijn zijde had, het pleit won. In romans van dit genre pleegt de winnaar, behalve materieele voordeelen, ook een aardig meiske, op het einde, de zijne te mogen noemen; in „Ridgway vecht het uit" is dat dan ook prompt het geval, zoodat volwassen liefhebbers van dergelijke avonturenromans met dit boek wel weer iets van hun gading hebben.

AYRES (Ruby M.) EEN MEISJE REIST NAAR HET GELUK. Vert. van Jeanne Kloos-Reyneke van Stuwe. (224) J. Philip Kruseman, Den Haag. *f* 2.15 en *f* 2.90.

Het meisje dat naar het geluk reist, heet Rocky Chandler; zij doet de reis op een Indische mailboot; — genoeg gegevens voor een verhaal vol Ruby M. Ayres-romantiek. D.w.z. dat er verscheidene moeilijkheden ontstaan vòòr de reis is afgeloopen, maar dat de jongelui op de laatste bladzijde elkander in de armen vallen. De vertaling is niet feilloos, en met Engelsche idioomuitdrukkingen kan de vertaalster blijkbaar niet goed overweg. Overigens lichte ontspanningslectuur zonder voorbehoud.

BOLT (Ben) SPIONNEN OVER EUROPA. Uit het Engelsch vertaald door Jan van Dijk. (234) „De Steenuil", Hoorn. *f* 2.25 en *f* 2.90.

Voor een spionnageverhaal worden de spionnen doorgaans geleverd door den Balkan. Daar riekt het naar romantiek. Zoo ook in den roman van Ben Bolt. Een veete tusschen Hongarije en den een of anderen Balkanstaat levert in dit geval de intrigue. De veete zelf is eigenlijk van minder belang. Hoofdzaak is de strijd

in Londen tusschen beambten van den contra-spionnagedienst en een gevaarlijk, duister element uit Zuid-Oost Europa. Dit heerschap maakt bovendien misbruik van de vaderlandsliefde van eenige voorname Hongaren. De roman, een mengeling van speurdersverhaal en spionnageroman, is spannend geschreven, ofschoon er nogal wat onwaarschijnlijkheden in voorkomen. Maar aan de spanning doen deze geen afbreuk, en dat is voor lezers van dit oeuvre de hoofdzaak. Volwassenen.

COURTHS-MAHLER (H.) RAADSELS RONDOM VALERIE. Vert. door E. Griese Kets-de Vries. (226) Zuid.Holl. U.M., Den Haag. *f* 2.25 en *f* 2.90.

Raadsels genoeg. Valerie is een meisje dat aanvankelijk meende rijk te zijn. Maar de rijke dame, als wier kind zij zich beschouwde, bleek haar moeder niet te zijn. Ze vond haar werkelijke ouders, die straatarm waren, en trok bij hen in. Maar Courths-Mahler kan geen heldin gebruiken, die arm is. Dies blijkt tenslotte dat ook bovengenoemde arme lieden Valerie niet in hun trouwboekje hebben staan; zij wisselt voor den derden keer van omgeving en trekt een kasteel binnen. En ditmaal definitief. Daar staat tevens de jongeman klaar, die haar aan zijn borst drukt.
De roman produceert een strooperigen smaak in den mond. Wie daar geen bezwaar tegen heeft, kan hem lezen.

MAN (Herman de) GEITEN. (363) Nederl. Keurboekerij, Amsterdam. 1940. *f* 3.50 en *f* 4.50.

Herman de Man gaat over het landvolk en zijn beesten eenige romans schrijven, die hij „Menschen en hun Beesten" noemt. De eerste dezer is „Geiten". Een gelukkig specimen is het niet. Wat zou Herman de Man de menschheid een weldaad bewijzen als hij eens een heel jaar Tacitus en Thucidides ging lezen om van Tacitus de kortheid van zegging en van den laatste de smaakvolle helderheid van rangschikking en verhaaltrant te leeren. Wellicht schreef hij nog eens een werk dat door iedereen in Nederland met hartstocht en bewondering gelezen werd. Ik begin eraan te wanhopen. De „Geitemie" uit dit boek is een kranig oud vrouwtje, maar driehonderd en drie en zestig bladzijden lang in haar onmiddellijke nabijheid te vertoeven is te veel gevraagd. Het is de Man niet gelukt hier een schoone verbeelding of een natuurlijk en boeiend verhaal te schrijven, tenminste voor mijn smaak. Noch Geitemie noch haar wonderschoone dochter Aagje komen uit de grondverf en beider lotgevallen zijn in hooge mate platvloersch. Hoe kan een schrijver van „Het wassende Water" en van „De zonen van den Paardenkop" dit geitenverhaal schrijven, banaal, onbelangrijk en onwaarschijnlijk? Misschien inspireeren hem honden, paarden, hazen of konijnen tot iets beters. — Niet voor te jonge lezers.

KNUVELDER (Gerard) PIETER VAN DER MEER DE WALCHEREN. Leven en Werken. (237) Het Spectrum, Utrecht. *f* 3.50.

Naar aanleiding van Pieter van der Meer's zestigsten verjaardag heeft Gerard Knuvelder, die ook een Roeping-nummer aan hem wijdde, een beknopte biografie van hem geschreven en een selectie uit zijn werk verzameld. De biografie beslaat een vijftig bladzijden, de rest van het boek is bloemlezing. Uiteraard is zulk een biografie, die uit erkentelijkheid en vereering en nog bij het leven van den betrokkene geschreven werd, meer een oriënteering dan een uitputtende en volledige levensbeschrijving. De bloemlezing lijkt mij zeer goed en welgekozen. Hoewel ik de boeken van Pieter van der Meer van vòor zijn bekeering niet gelezen heb en dus niet vergelijken kan, spreken de gekozen stukken voor zich zelf, zoowel de romanfragmenten als de latere journalistieke specimina en de citaten uit het Dagboek. De levende mensch Pieter van der Meer is echter altijd nog boeiender dan zijn geschriften, hoe hoog men zijn Dagboek bijvoorbeeld ook stellen mag. Dit geldt wel van elk mensch, doch bijzonder van dezen. De vele vrienden en persoonlijke bekenden van van der Meer zullen hem natuurlijk in dit boek aldoor aanwezig voelen en daarom is het een gelukkige feestgave bij zijn zestigsten verjaardag. Het Spectrum zorgde, zooals gewoonlijk, voor een keurige en soliede uitgave en Otto van Rees teekende voor den omslag en de voorpagina van der Meer's portret.

ROUGEMONT (Denis de) PERSOONLIJKHEID ALS ROEPING IN DEZEN TIJD. Vert. door Roel Houwink. (246) U.M. Holland, Amsterdam. *f* 2.90 en *f* 3.90.

De Fransche Zwitser Denis de Rougemont behoort bij de groep jonge Fransche schrijvers die in „Esprit" of „L'Ordre Nouveau" een nieuwe hooggerichte levensopvatting en levenshouding verkondigen of verkondigd hebben. In het bovengenoemde boek werkt hij het thema uit dat den titel ervan aangeeft. Allereerst tegen het Marxisme is zijn oppositie gericht, doch ook tegen het Fascisme in zijn verschillende vormen. Hij stelt zijn theorie van het personalisme op, die, geheel indruischend tegen de genoemde richtingen, in Christelijken geest de Europeesche politiek zou moeten beheerschen. Het komt ten slotte neer op een aristocratie, die het politieke leven zou te leiden hebben. Hij wil zijn personalisme niet met individualisme verward zien. Rougemont is een fel Calvinist en niet vreemd aan de opvattingen van Karl Barth in

theologisch opzicht. Herhaaldelijk bestrijdt hij de sociale en richtinggevende bemoeiingen der Kerk en der Pausen; zijn Calvinisme is intransigent, te intransigent, zoodat het gemeenschapsidee te weinig tot haar recht komt en hij uit een zeker individualisme niet losraakt. Het boek is echter instructief en prikkelt tot nadenken. Het is eigenlijk geen volkomen sluitend en afgerond geheel; men gevoelt vaak dat het een verzameling artikelen is, hoe zeer deze naar stof en behandeling ook bijeenhooren.

ZEIJDE (Dr. Marie H. van der) NEDERLANDS PROZA VAN DEZEN TIJD. (82) Van Loghum Slaterus, Arnhem 1940. *f* 0.35.

Dit boekje over het Nederlandsche Proza van dezen tijd is, zooals het Woord-vooraf zegt, geen litteratuurgeschiedenis en heeft niet de pretentie volledig te zijn. Het biedt aspecten op dit proza en doet een greep uit groepen prozaschrijvers van de laatste vijftig jaar. En dit doet het voortreffelijk. De beschouwingen van Dr. Marie van der Zeyde over „Boeken over Kinderen", „De gewone psychologische Roman", „De Boerenroman", „Vrouwenboeken" etc. berusten op eigen lectuur en inzicht, waarbij zij dingen zegt, die nog niet of nauwelijks door anderen gezegd zijn. Het is litteratuurgeschiedenis van een amateur, zou men kunnen zeggen, maar van een amateur die smaak en oordeel paart aan kennis van zaken. De hoofdstukken zijn geschreven „als handleiding voor letterkundelessen" en als zoodanig vormen zij meer een verzameling van afzonderlijke verhandelingen dan een volkomen sluitend en samenhangend geheel. Toch zou men wenschen dat de auteur er een volledig geheel van maakte; het gebodene is er borg voor dat het iets goeds zou worden, iets eigens buiten de gangbare handboeken om.

CRITERIUM. IN MEMORIAM H. MARSMAN. Herdenkingsnummer. Meulenhoff, Amsterdam. 1940. *f* 2.90.

De redactie van „Criterium" heeft haar Septembernummer geheel aan de herdenking van Marsman gewijd en de aflevering tot een boekdeel van tweehonderd bladzijden uitgebreid, dat ook afzonderlijk te verkrijgen is. Ruim een veertigtal schrijvers en dichters hebben bijgedragen, sommigen een gedicht, anderen als Engelman en Hoornik, een beschouwing over zijn poëzie, de meesten echter persoonlijke herinneringen. Het is een bont geheel dat ieder in Marsman belangstellende bekoren zal en in zijn verscheidenheid een buitengewoon goed en veelzijdig beeld van hem geeft. Beter dan eenige biografie biedt een dergelijk geschrift, dat Marsman doet zien onder velerlei aspecten en vanuit velerlei gezichtstoeken, inzage in het wezen van een mensch, vooral van een zoo spontaan en expansief mensch als Marsman. Het is natuurlijk niet alles even diepzinnig en waardevol wat hier gegeven wordt, maar deze kaleidoscopische samenstelling zal voor den toekomstigen Marsmanonderzoeker kostbaar materiaal be-

vatten. Een „In Memoriam" wordt altijd met pieteit en eerbiedig gedenken geschreven. Deze bijdragen zijn alle vol sympathie en bewondering voor den overleden dichter, de meeste echter spreken over hem met gepaste critiek en zien ook Marsman's zwakke momenten. Wat de waarde van het boek nog vermeerdert.

GODTHELP (H.) en MIRANDE (A. F.) HET DIETSE LIED VAN DE MIDDELEEUWEN. (335) Wereldbibliotheek, Amsterdam. 1940. *f* 2.25 en *f* 3.—.

De samenstellers van dezen uitgebreiden bundel middeleeuwsche liederen zijn uitgegaan van de bedoeling deze liederen zooveel mogelijk onder niet bijzonder gschoolde lezers te verspreiden. Daarom hebben zij de spelling zooveel mogelijk, zonder den klank van het vers geweld aan te doen, voor den lezer vergemakkelijkt en tevens elk woord, dat moeilijkheid kon bieden, verklaard. Gegeven hun doel, is deze methode toe te juichen. Elk Nederlander kan dezen bundel ter hand nemen. Verder hebben zij een drievoudige indeeling aangebracht, namelijk Adellijke, Burgerlijke en Geestelijke Liederen, waarbij zij deze drie hoofdgroepen nog in verdere soorten rangschikken. Het is een uitvoerige keuze die hier den lezer geboden wordt, een rijke en prachtige verzameling van die eigenaardige middeleeuwsche epiek en lyriek, die zoo zeer afwijken van de hedendaagsche en toch zulk een aangrijpende menschelijkheid in zich bergen. Het middeleeuwsche lied spreekkt iedereen aan in zijn gevoelige, eenvoudige, soms ruige menschelijkheid. Alle intellectualisme is er vreemd aan; het natuurlijk gevoel is de bron, waaruit deze liederen zijn opgeweld. Vooral het geestelijk lied verraadt een rijkdom en diepte van religieus gevoel, zooals dit in moderne tijden niet meer voorkomt.

POS (Prof. Dr. H. J.) UREN MET BERGSON. (192) Hollandia-drukkerij, Baarn. Geb. *f* 2.50 bij inteek. *f* 1.90. ..

In de serie „Uren met . . . ", waarvan reeds eenige nummers verschenen zijn, die alle door kundige vakmenschen verzorgd werden, heeft de Amsterdamsche philosophie-professor Pos Bergson voor zijn rekening genomen. Een korte, overzichtelijke inleiding wordt gevolgd door een vijftal fragmenten uit Bergson's werken, die door Helena C. Pos vertaald zijn. Over de gekozen fragmenten is natuurlijk te twisten; dit is altijd een persoonlijke keuze en ieder volgt daarin eigen inzicht en oordeel. Wij meenen, dat er nog teekenender en fundamenteeler stukken uit Bergson's oeuvre te nemen geweest waren. Doch anderzijds belichten de gekozene ongetwijfeld Bergson's philosophie op gelukkige wijze. Bovendien zijn ze varieerend en openbaren de verschillende aspecten van Bergson's gedachte. De vertaling is verzorgd en nauwkeurig. Als eerste kennismaking met de philosophie van den bekenden Franschen wijsgeer is het boekje zeer geschikt. Er is in Bergson een eigenaardig spiritualisme, hoewel zijn doctrien op verschillende punten niet of zeer moeilijk met de grondwaarheden van het Christendom in overeenstemming is te brengen.

BOER (Adriaan) FOTO'S MET INHOUD. (165) Focus, Bloemendaal. *f* 3.—.

Dit kostbaar uitgegeven werkje wil amateur-fotografen instrueeren door in voorbeelden en besprekingen den foto-nemer attent te maken op het nemen van min of meer „kunstzinnige" foto's. De auteur is bescheiden genoeg om niet onmiddellijk van „kunst" in den aesthetischen zin te spreken, doch wel wenscht hij oog en smaak te ontwikkelen, zoodat de amateur zijn liefhebberij op een hooger peil zal brengen. En dit streven is lofwaardig. Dit boek biedt een groot aantal mooie en, laten we zeggen, hoogstaande foto's en de bijgaande beschrijvingen en verklaringen zijn inderdaad zeer instructief. Boer leert de lezers „zien", een kunst die weinig verstaan wordt en die, getuige de oud-Hollandsche schilderschool, toch zoo door en door Hollandsch is. Zonder schoolsch of schoolmeesterachtig te werk te gaan leert dit aantrekkelijke en onderhoudende boek natuur en dingen om ons heen waar te nemen met ander oog dan de slordige, niets ontdekkende blik van den eerste den beste. Het leert alles bezien min of meer met een schildersoog en daarom wenschen wij het boek een ruime verspreiding.

KERSTEN S.V.D. (J.) BALI (239) U.M. „De Pelgrim", Eindhoven. 1940. *f* 2. 90 en *f* 3.90.

De auteur verblijft nu sinds vijf jaar als missionaris op het eiland. Was er, naar zijn eigen getuigenis, aan rechtstreeksche zielzorg in deze periode van verkennen en voorbereiden nog niet zooveel te doen, — dat wil niet zeggen, dat hij zijn tijd onbenut heeft gelaten. Want dit boek getuigt van grondige studie, waarin dit merkwaardige volk terdege op zijn geschiedenis en cultuur, zijn maatschappelijke constructie en gezinsleven, zijn karakter en aanleg, zijn filosofisch en theologisch denken wordt onderzocht. De perspectieven, die dit alles biedt voor de katholieke missioneering blijken zeer gunstig en met de beschrijving ervan levert de schrijver een klinkend pleidooi voor de afschaffing van Art. 177. Bovendien werd alles met groote liefde voor Bali en zijn bewoners geschreven. Zoodat we het boek eenieder, die niet alleen lezen maar ook leeren wil, graag aanbevelen.

THOMAS (Fred) WIJKEND WATER (239). D. A. Daamen's U.M., 's-Gravenhage. geb. *f* 3.25.

De ondertitel van het boek luidt: Het oude land in den greep van het nieuwe. Fred Thomas heeft zijn schrijvershart verpand aan de Zuiderzee. Door jarenlange omgang is hij vertrouwd geraakt met haar wel en wee en met de eigendommelijke schoonheid van haar kusten en kustplaatsen. Maar straks zal door de inpoldering veel verloren gaan, het eerst in den Noordoosthoek van Kampen over Schokland en Urk naar Friesland. Voor 't laatst ondernam de schrijver daarheen een ouderwetschen tocht per Volendammer botter en nu vertelt hij over dit alles: over de zee

en haar soms dartele soms woeste spel, over de oude visschersplaatsjes rond den IJselmond, over hun geschiedenis en vergane glorie, over hun zorgelijk heden en nog zorgelijker toekomst, over de menschen, daar zoo innig met dit alles vergroeïd. En hij vertelt op vlotte, en smakelijke wijze, wat niet verwondert, waar het immers, naar het oude latijnsche spreekwoord, het hart is, dat welsprekend maakt. Een frisch boek ten overvloede nog geillustreerd met tal van karakteristieke foto's.

GALLAS (K. R.) NIEUW NEDERLANDSCH-FRANSCH WOORDENBOEK. NIEUW FRANSCH-NEDERLANDSCH WOORDENBOEK. Per deel *f* 6.25. Compleet *f* 11.—. W. J. Thieme & Cie, Zutphen.

De samensteller van dit woordenboek merkt in zijn inleiding bescheiden op dat een woordenboek, ook het zijne, op den dag van het verschijnen niet meer voldoet aan de eischen van den gebruiker, dat het onvolledig is. Dat is inderdaad juist, omdat een taal nu eenmaal leeft, en er steeds nieuwe woordvormingen plaats hebben. Maar in zoover een woordenboek dan volledig kan zijn, is zulks het geval met dat van den Heer Gallas. Bij het doorzien en vergelijken met andere dergelijke werken blijkt, dat in Nederland nog geen beter Fransch woordenboek is verschenen. Steekproeven bewezen dat men het werk zelden vergeefs raadpleegt. De toelichtingen op de beteekenissen der woorden zijn duidelijk, mede door de gegeven voorbeelden; bijzonder rijk is het boek aan idiomatische uitdrukkingen. Dit is hèt woordenboek der Fransche taal.

SCHILGEN S.J. (Hardy) „ZIJ" EN GIJ. De verhouding van den jongen man tot het jonge meisje. Nieuw bewerkt door W. Heijmeijer S.J. (147). Paul Brand's Uitgeversbedrijf, Hilversum. *f* 0.90.

Het bekende werkje van Schilgen is steeds een der beste gebleven over het onderwerp in den titel aangeduid. Maar op den duur raakte het in onderdeelen ietwat verouderd. Thans heeft Pater Heymeyer een herdruk bezorgd waardoor eenige hoofdstukken ingrijpend zijn veranderd. De bewerker heeft er daarbij bijzonder naar gestreefd een positieve levenshouding aan te kweeken. Het boekje wijst verder op God's verheven bedoelingen en waarschuwt tegen het verkeerde. Jongemannen van ongeveer 18 jaar en ouder geeft het inzicht in de verhouding tot het andere geslacht, en het houdt hun een der grootste idealen, dat der reinheid voor oogen.

GEURTS (A.) OORLOGSKOOKBOEK. Romen & Zonen, Roermond. *f* 0.90.

Hiermede doet een oorlogskookboek zijn intrede in de wereld, waarin de verschillende problemen, die de oorlog in verband met onze voeding meebrengt, worden behandeld. Vooraf gaan een paar algemeene hoofdstukken vol keukenwijsheid, dan volgen een aantal recepten voor eenvoudige, weinig kostbare maaltijden,

terwijl groote afwisseling betracht wordt. Het boekje besluit met nuttige wenken, die in oorlogstijd met zijn beperkingen op allerlei gebied, van waarde zijn.

PHILIPON O.P. (M. M.) DE GEESTELIJKE LEER VAN ZUSTER ELISABETH VAN DE H. DRIEëENHEID. Voorrede van Prof. Garrigou-Lagrange O.P. Met zeer veel onuitgegeven documenten. Nederlands van A. M. Janssen O.P. (350) Uitg. Foreholte, Voorhout. 1940.

De titel van dit boek is met zorg gekozen: het is geen „leven", maar een „leer". Een geestelijke leer, niet puur als theorie geboden, maar concreet geleefd, want we maken hier kennis met een geestelijk leven, dat geheel bewust is opgebouwd op een solied dogmatisch fundament, dat geheel steunt op de grote centraalideeën van het christelijke genadeleven.

Christus' woorden: „Zo iemand Mij liefheeft, zal hij mijn woord onderhouden: dan zal mijn Vader ook hem beminnen en Wij zullen tot hem komen en ons verblijf bij hem nemen" bewijzen in Zr. Elisabeths leven hun bezielende kracht; ze worden bij haar consequent tot grondslag gemaakt van een heel leven van sterke deugdbeoefening, ja ze voeren haar tot hoge mystieke begenadiging. Dit „heiligenleven" is daardoor iets b ij z o n d e r s, terwijl vrouwelijk-intuïtieve spontaneïteit het aantrekkelijk maakt.

De schrijver geeft zich o.i. wel wat veel over aan getheologiseer: hij verkondigt soms prachtig-diepe, uiterst leerzame geestelijke theoriën in aansluiting bij St. Thomas, maar naar ons voorkomt te weinig in aansluiting bij het leven van Zr. Elisabeth. In verband daarmee zou men op sommige plaatsen wat meer willen horen van de practische verwerkelijking harer ideeën, van haar werkelijke deugdbeoefening temidden van een communiteitsleven, dat toch ook wel haar „maxima poenitentia" zal geweest zijn.

Alles bijeen zeker een hoogstaand, leerzaam boek, dat de uitstekende Nederlandse vertaling volop waard is.

DE HEILIGE SCHRIFT. Vert. uit den Grondtekst. In opdracht van „Petrus Canisius". R. K. Boekcentrale, Amsterdam. *f* 8.50.

De in opdracht der Apol. Vereeniging „Petrus Canisius" verschenen Katholieke Bijbelvertaling, die tot nu toe in afzonderlijke deeltjes verkrijgbaar was, is nu ook in èen deel beschikbaar gesteld. Het is een lijvig, doch hanteerbaar boek, dat ondanks zijn meer dan drie duizend bladzijden tot een niet al te groote omvangrijkheid is uitgedijd, dank zij het dunne papier. De wijze van uitgave is overigens dezelfde als die der afzonderlijke deelen, dezelfde inleidingen, aanteekeningen etc., dezelfde drukletter, bladzijindeeling enzoovoorts. Het boek is in linnen en in leeren band verkrijgbaar. Deze Katholieke Bijbelvertaling is reeds zoo bekend en, althans wat het Nieuwe Testament betreft, zoo verspreid, dat wij haar nauwelijks nog hoeven aan te bevelen. Het is een in alle opzichten voortreffelijke vertaling, die ook wegens de aanteeke-

ningen voor de groote gemeente bijzonder bruikbaar is. Velen zal een Bijbel in èen deel nog meer welkom zijn, omdat men een uitgave in vijf deeltjes, zooals de vroegere, niet zoo gemakkelijk bijeenhoudt. Moge deze Bijbel zijn weg vinden onder Katholieken en niet-Katholieken.

VISSER (Mr. Dr. M.) HET LEVEN VAN MILTON. (147) Spruyt, Amsterdam. *f* 1.90.

Dit „Leven van Milton" is maar in geringe mate een biografie van den dichter. Het biografische beslaat er slechts weinige bladzijden, terwijl er veel werk gemaakt is van Miltons gedichten. Daarom zou de titel „Milton als Dichter" of iets soortgelijks beter geweest zijn. Het is eer een studie van Miltons dichterlijk oeuvre dan een eigenlijk „Leven". De auteur heeft zich levenslang met Milton bezig gehouden en kent hem goed. Geen geschrift of poëem van den Engelschman is hem ontgaan en hij citeert graag heele fragmenten uit wat hem in Milton bijzonder bekoort. Ook in de litteratuur over den dichter is hij goed thuis. Gemakkelijk en vlot leest het boek niet; de schrijver stelt eischen aan zijn lezers. Alles bij elkaar geeft hij een goed idee van den eigenaardigen poëet, die in de verwikkelingen van zijn land zoo nauw betrokken was en vele teleurstellingen ondervond, levenslang. Meer een studieboek dan een leesboek zal het den in Engelsche poëzie geinteresseerden vooral welkom zijn. Het is geschreven vanuit orthodox Calvinistisch standpunt.

LUIJTEN O.P. (N.) DE SCHEPPING. (133) Het Spectrum, Utrecht.

„De Schepping" is deel 4 van het serie-werk „De Katholieke Kerk" dat godsdientsleer en apologie beoogt te geven. Beide elementen zijn vertegenwoordigd in bovengenoemd deel, waarbij op het meer apologetische vooral sterk den nadruk is gelegd. Terecht, want het scheppingsvraagstuk, om het zoo maar eens te noemen, is actueel. In dit verband worden o.a. evolutie in de schepping, afstamming en eenheid van het menschelijk geslacht getoetst aan geloofsleer en wetenschap. Waar zulke groote, essentieële kwesties zijn behandeld, is het wel jammer dat de schrijver niet den ouderdom van den mensch heeft behandeld.

Het boekje zal zeker ook het godsdienstig leven verdiepen en verinnigen. God is oorsprong en einddoel van ons leven en daarop wordt sterk den nadruk gelegd.

BENDER O.P. (Prof. Dr. L.) KARDINALE DEUGDEN. (135) Het Spectrum, Utrecht.

Het schrijven van „Kardinale Deugden" (deel 21 van het seriewerk „De Katholieke Kerk") moet den auteur voor verschillende moeilijkheden geplaatst hebben. Daar is allereerst de uitgebreidheid van de stof. De schrijver heeft zich daardoor moeten beperken tot de hoofdzaken, en over de verschillende deugden, die als bij-

behoorende onderdeelen onder de vier kardinale deugden worden gerangschikt, kon weinig worden gezegd. Vervolgens is het vrij moeilijk verschillende uiteenzettingen goed begrijpelijk te maken voor leeken, — niet theologisch geschoolden —, en voor hen zijn de deeltjes toch bestemd.

Over het algemeen genomen, is de schrijver er in geslaagd de bijzondere moeilijkheden te overwinnen; de stof is samenhangend, en de verklaringen zijn begrijpelijk voor eenigszins ontwikkelden.

KLEINE UITGAVEN:

SCHELFHOUT-v. d. MEULEN (Alb.) WE BOUWEN EEN HUIS. (63) J. J. Romen & Zonen, Roermond-Maaseik.

In de serie „Meisje, verdiep je" is bovengenoemd nieuw deeltje verschenen. Het bevat gedachten en overwegingen, voor oudere meisjes, over de wijze waarop het leven moet ingericht en geleefd worden. Aanknooping voor deze overwegingen wordt gevonden in het gewone dagelijksche, huiselijke leven.

PRIORY „REGINA PACIS" O.S.B. Schotenhof. HIER BEN IK, ZEND MIJ. (132) Brepols, Turnhout.

Leden der religieuse werkgemeenschap van de Priorij „Regina Pacis" O.S.B. hebben 'n gebedenboekje voor kinderen van ongeveer 8-10 jaar geschreven, waarvan de uitvoering aantrekkelijk en keurig is, terwijl de inhoud zeer goed is aangepast bij het begripsvermogen der kinderen. Het bevat morgen- en avondgebed, communie- en lofgebeden, aanwijzingen voor biechten, kruiswegoefening; de misgebeden zijn in kinderlijken trant gehouden maar volgen toch het missaal.

Talrijke aardige prentjes versieren het boekje.

DEURSEN (Dr. A. van) HOE HANTEER IK DE GLOBE? Gids bij het gebruik van de aardglobe. (34) N. Samson, Alphen a. d. Rijn.

Zooals de titel vermeldt, worden in dit werkje aanwijzingen gegeven hoe de globe te hanteeren. Tevens wordt nog gesproken over tegenvoeters, het ontstaan van dag en nacht, tijdsverschil, datumgrens, ontstaan der jaargetijden. Het is een handig practisch boekje.

HEYMANN (T.) GYMNASTIEK ALS SPEL. Illustraties van U. Citroen. Bigot en van Rossum, Amsterdam.

Zijn titel doet dit boekje volkomen recht. Het bevat een reeks systematische gymnastiekoefeningen voor kinderen, ook voor de kleintjes, welke inderdaad als een spel zijn. Ze zijn in de praktijk ontstaan, volgens het voorwoord, en hebben haar bruikbaarheid bewezen.

Methode en teekeningen zijn alleraardigst. De teekeningen stellen dieren, speelgoed of voorwerpen voor; andere, bijbehoorende, teekeningen, geven een kind weer, dat houdingen of standen nabootst; een versje maakt alles extra duidelijk.

Kinder boeken

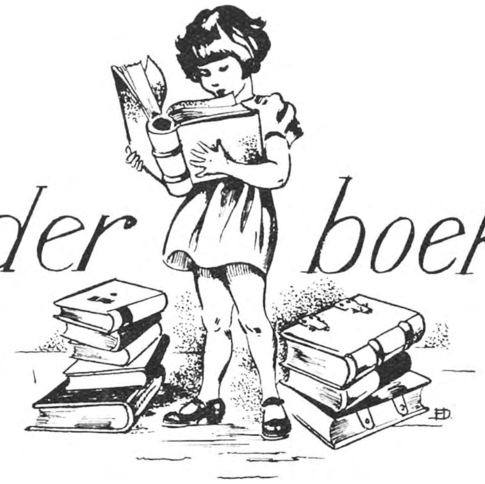

MICHAËLIS (Karin) LOTTE'S GROTE FEEST. Bewerkt door I. Carvalho. Omslagteekening en band van Toonder. Illustraties van Marie Hjuler. (159). Meulenhoff, Amsterdam. *f* 1.— en *f* 1.60.

Zelden las ik zulk een bekoorlijk kinderboek als dit van de Deensche schrijfster Karin Michaëlis. De charme en aantrekkelijkheid ervan is de ongekunsteldheid en eenvoud van de verteltrant, en de groote naieviteit, levendige fantasie en gulhartigheid der kleuters die de schrijfster er de hoofdrol in laat spelen. De meest alledaagsche dingen krijgen kleur en groeien uit tot de meest romantische belevenissen. Bovendien schuilen er in dit boek een godsvertrouwen en een tevredenheid die mild aandoen. De vertaling is zeer goed en de illustraties zijn apart. De leeftijd te bepalen voor dit oorspronkelijke boek is moeilijk. Er zullen kinderen zijn die het niet kunnen waardeeren en misschien groote menschen die het met een glimlach lezen. Maar de kinderen die het kunnen genieten zullen het dan ook in één adem uitlezen.

STEUBEN (Fritz) TECUMSEH, DE BERGLEEUW. Een verhaal uit het leven van Tecumseh. Met illustraties en bandteekening van Tjeerd Bottema. (144). *f* 2.— en *f* 2.90.

— DE STRALENDE STER. Een verhaal uit het leven van Tecumseh. Met illustraties en bandteekening van Tjeerd Bottema. (160). Van Goor, Den Haag. *f* 2.— en *f* 2.90.

De Indianenboeken voor jongens zijn niet te talrijk. Daarom kan men van te voren er al zeker van zijn dat deze boeken van Steuben met graagte gelezen zullen worden. In beide bovenstaande deelen schetst de schrijver de tragische, jarenlange verbeten strijd tusschen de heerschzuchtige en geldzuchtige Noord-Amerikaansche kolonisten eenerzijds en de goed-geordende stammen van de cultu-

reel-ontwikkelde Indianen anderzijds. Het eerst genoemde boek heeft in het begin hoofdstukken die wat los van elkaar staan en krijgt pas verderop meer lijn en spanning. Het tweede is in dit opzicht beter geslaagd. Beide vormen echter interessante en boeiende lectuur. Vooral de leerzame teekeningen, die de gebruiken, kleeding en leefwijze der Indianen uitbeelden, dienen vermeld te worden. Jammer is het dat elke hoogere gedachte al dezen helden totaal vreemd is. Uitsluitend voor 14 jaar en ouder.

BRINKGREVE-ENTROP (J. H.) DE CLUB IN DE KAMPEERTREIN. Geïllustreerd door Miep de Feijter. (191) Kluitman, Alkmaar. *f* 1.— en *f* 1.75.

Een opgewekt, vroolijk meisjesboek, waarin de schrijfster getracht heeft haar lezeressen iets goeds bij te brengen, door ze er mee vertrouwd te maken meer aan anderen te denken dan aan zichzelf. De eenige opmerking, die ons van het hart moet, is, dat meisjes van dien leeftijd niet het leven in handen behooren te hebben om daaruit puzzles op te lossen; daarvoor zijn andere tijdschriften te noemen, die meer geschikt voor de jeugd zijn. Leeftijd 12-14 jaar.

TOMSON (Walter) DE HOUTVESTER VAN KENJA. Geïllustreerd door Jaap Veenendaal. (189) Kluitman, Alkmaar. *f* 1.20 en *f* 1.90.

Een jonge Hollander is als houtvester in dienst van het Engelsche gouvernement in Centraal Afrika. Hij moet toezicht houden op den boschbouw, terwijl een belangrijk gedeelte van het boek wordt ingenomen door het verhaal van een expeditie, welke hij aanvoert, dwars door een vrij onbekend gedeelte, met het doel bepaalde houtsoorten op te sporen. Vooral het verhaal van dezen tocht, die vele avonturen oplevert en alles eischt van het doorzicht, het volhardingsvermogen en den moed van den houtvester, is zeer goed geschreven. Trouwens het geheele boek is met zorg en een zeker talent geschreven, en de auteur is blijkbaar op de hoogte met de landstreken, menschen en toestanden, welke in zijn verhaal voorkomen.

Een aanbevolen werk voor jongens van 14 á 15 jaar.

WEIGL (Franz) UND ZINKL (Johann) EIN BILDERBUCH VOM LIEBEN GOTT (14) Verlag Herder, Freiburg im Breisgau.

Het boekje bestaat uit een aantal korte verzen, die gëillustreerd zijn met groote, gekleurde platen. Versjes en platen geven kinderen van negen á tien jaar eenig idée van het leven in en voor God.

NAPEL (G. ten) MET DE TREKKERS OP STAP. Geïllustreerd door Pol Dom. (160) Kluitman, Alkmaar. *f* 0.75 en *f* 1.20.

Een fietsclub van zes knapen trekt er in de zomervacantie een paar weken op uit, om ons land te leeren kennen. Dat gebeurt ook, maar bovendien beleven ze allerlei avonturen waarop ze niet hadden gerekend, maar die toch welkom zijn: bij een boer, —

wiens zoon de rest van den tocht meemaakt —, bij een houtvester en op een kasteel. Een goed, neutraal jongensverhaal, voor den leeftijd van ongeveer tien tot twaalf jaar.

OOSTERHOFF (P. A. E.) DE MAGNEETHOF. Geïllustreerd door M. Bosch van Drakestein. (158) Kluitman, Alkmaar. *f* 0.75 en *f* 1.20.

Dit boek vertelt hoe een goedhartige oom een leegstaande villa koopt om er des zomers zijn diverse neefjes en nichtjes met hun vriendjes en vriendinnetjes te laten logeeren en hoe bij een prijsvraag dit tehuis dezen naam krijgt. Af en toe hadden we den oom graag wat strenger gezien en in zijn „ernstige" oogenblikken een beetje minder plechtig. Overigens een geschikt boek voor de jeugd van 9-12 jaar.

KUIPER (Johanna E.) WILLY OP HET BEWOONDE EILAND. Geïllustreerd door Miep de Feyter. (190) Kluitman, Alkmaar. *f* 1.20 en *f* 1.90.

Willy moet al vroeg mee verdienen en trekt van de stad naar het eiland Texel om in de huishouding te helpen. Het valt in het begin niet mee, maar door haar tact en hulpvaardigheid weet zij zich spoedig bemind te maken. De schrijfster wil met dit boek leeren, dat waar een wil is ook een weg bestaat en de moeilijkheden in het leven er zijn om overwonnen te worden. Het hoofdpersoontje is soms wel wat erg zelfstandig en wijs voor haar leeftijd maar het geheele verhaal is alleraardigst en kan bijzonder worden aanbevolen voor meisjes van 12-14 jaar.

PARKHILL (F.) VRIJBUITERS IN DE LUCHT. Vert. van Herman Antonsen Geïllustreerd door Pol Dom.(204) Kluitman, Alkmaar. *f* 2.— en *f* 2.90.

Een echt avonturen-verhaal vol van adembenemende situaties, waarin een vliegenier in een lucht-eskadron van Mexikaansche opstandelingen terecht komt en door zijn dapperheid de goede naam die hij meent voor altijd verloren te hebben, terug wint. Het verhaal is wat ruw en hard, daarom meer geschikt voor ouderen.

AGES-VAN WEEL (Aleid) OVER EEN VROOLIJKE VACANTIE. Geïllustreerd door Hans Borrebach. (191) Kluitman, Alkmaar. *f* 1.— en *f* 1.75.

Deze schrijfster heeft er slag van een echt fleurig jeugd-boek samen te stellen. Zoo'n gezellige vacantie op het eiland Texel, waar vader geboren werd, zal menig kind doen verlangen naar ook zoo iets. Een frisch, gezond, aan te bevelen boek voor kinderen van 9-13 jaar.

FRANKE (S.) RONKEVAAR DE TOOVENAAR. Geïllustreerd door Nans van Leeuwen. Serie: Paedagogische boeken. (187) Kluitman, Alkmaar. *f* 1.60 en *f* 2.50.

Ronkevaar de toovenaar zegt zijn spreuk en in het land van Jinglejoclito begint het te leven en dan maken we kennis met zooveel grappige luidjes, die van allerlei beleven, dat we dit een eenig sprookjesboek gaan vinden, waaruit Moeder nooit genoeg zal kunnen voorlezen aan haar jongste kinderen.

Een Shakespeare - Bacon-roman

door J. v. H.

Het feit dat de grootste dichter der menschheid in de geschiedenis ongeveer schuil gaat en er geen mogelijkheid bestaat hem uit dit halfdonker te voorschijn te halen, is een kruis voor vele van zijn vereerders. Wel is het merkwaardig dat er meer dan tweehonderd jaren moesten voorbijgaan, eer iemand op de gedachte kwam dat Shakespeare eigenlijk niet Shakespeare zijn kan en dat een eenvoudig tooneelman uit Stratford onmogelijk de hemel en aarde bewegende stukken, die op zijn naam staan, kan geschreven hebben. Delia Bacon, een Amerikaansche en naamgenoote van Francis Bacon, heeft omtrent het midden der vorige eeuw, een reeds vòòr haar aangesponnen draad opnemend, het eerst al haar geestkracht, heel haar leven zelfs, in dienst der bekende Bacon-theorie gesteld en getracht te bewijzen, dat Francis Bacon, geleerde en staatsman onder Elisabeth en James I, de auteur der Shakespeare-stukken zijn moest. Twee eeuwen lang had niemand aan Shakespeare getwijfeld en had men vrede genomen met de schaarsche gegevens, die de geschiedenis over hem verstrekte. Sindsdien heeft deze fantasie overal ter wereld aanhangers gevonden en weer nieuwe fantasieën te voorschijn geroepen, zoodat er thans meerdere mededingers naar het auteurschap der stukken bestaan.

Er is een massa scherpzinnigheid aangewend om maar bewijzen te vinden, die Bacon als den schrijver konden aanwijzen, bewijzen, die doorgaans meer grillige spitsvondigheid verraden dan bewijskracht bezitten. Er wordt met getalwaarden der letters en met acrosticha gewerkt, er wordt gezocht, gesnuffeld en verwrongen, er worden aanduidingen opeengestapeld, die de eenmaal overtuigden in hun meening versterken, op de vakgeleerden echter geen invloed hebben.

De aanhangers der Bacon-theorie schijnen vooral onder rechtsgeleerden, officieren en andere mannelijke en vrouwelijke Shakespeare-dilettanten gevonden te worden. In Nederland is Taco de Beer, de in '23 overleden taal- en letterenman, een der hartstochtelijkste verdedigers dezer theorie geweest. Er hebben zich in verschillende landen, eenigszins naar het model der Skakespeare-societies, ook Bacon-gezelschappen gevormd met het doel de candidatuur Bacon te steunen. In Duitschland en Oostenrijk had Bacon reeds lang zijn propagandisten en zijn Gesellschaft. Veel nieuws was er over de zaak niet meer in het midden te brengen. De vakgeleerden zijn hoe langer hoe meer geneigd heel het geval Bacon met een zeker dédain voorbij te gaan. De oude argumenten of quasi-argumenten nog eens op te warmen heeft geen zin en daarom heeft de Duitsche schrijfster

Erna Grautoff den verstandigsten weg ingeslagen en is er een roman over gaan schrijven. Een fantasie, die met redelijke, historische bewijzen voor de wereld niet aanvaardbaar te maken valt, wordt het best met fantasie verdedigd. Een gestyleerde Francis Bacon, die als romanheld optreedt, uitgedost met de veeren van Shakespeare en kunstmatig geplaatst in omstandigheden, welke de camouflage aannemelijk maken, slaat beter in dan een boek vol scherpzinnigheden en gezochte argumenteering.

„Herrscher über Traum und Leben" *) noemt de schrijfster haar roman, die niet alleen blijk geeft van een ongewone eruditie en kennis van het Elisabethaansche tijdvak, maar ook van een meer dan gewoon schrijftalent. Dat het uitvoerige werk een these te verdedigen heeft en tendenswerk is, schaadt het niet noemenswaard. Zoo goed als nooit vergeet de auteur, dat zij romanschrijfster is en aan menschen en lotgevallen gestalte te geven heeft, dat zij een boeiend fresco van een bewogen tijd en geen apologie voor Francis Bacon heeft af te leveren. Romans, die een geheel menschenleven bestrijken en een tijdvak van zestig, zeventig jaar omspannen, hebben natuurlijk inzinkingen, zwakke momenten, die den overgang van de eene levensperiode in de andere vormen. Over het algemeen echter weet de schrijfster haar figuren zoo concreet en geïndividualiseerd voor te stellen, weet zij de situatie zoo kleurig en levendig te beschrijven, de verwikkelingen zoo boeiend te verstrengelen, dat het boek tot het einde toe blijft bekoren. De grillige, onberekenbare en toch half geniale Elisabeth, de zwakke, pronklievende James, de sluwe Lord Cecil, de onstuimige graaf Essex, de superieure Francis Bacon en de tientallen Lords en Ladies, die den roman bevolken, bewegen zich met aangeboren natuurlijkheid, ademen en spreken op eigen, persoonlijk rythme en doen vergeten, dat men met een roman-met-bedoeling te maken heeft. Het Engelsche hof- en kasteelleven, zoowel als het leven in theaterkringen onder hongerlijdende tooneelspelers, op het einde der zestiende eeuw, is hier op plastische wijze verbeeld. De belangrijkste feiten uit Elisabeth's leven, de ondergang der Armada, de dood van Maria Stuart, de onderdrukking van Essex' samenzwering, en na haar dood de troonbestijging van James van Schotland, worden alle in dit breede tijdstafreel ingeweven, ongezocht en harmonisch, inzooverre Francis Bacon in al deze gebeurtenissen betrokken is.

De Bacon-theorie is echter niet vol te houden zonder de historie geweld aan te doen. Zoowel Francis Bacon als de zes jaar jongere Robert, graaf Essex, zijn volgens de theorie en dus volgens Erna Grautoff kinderen uit het geheim gehouden huwe-

---

*) Erna Grautoff. Herrscher über Traum und Leben. Roman. Stuttgart, Berlin. 1940. Rowohlt. (591) 8 M.

lijk van Elisabeth en Leicester. Dit om de mystificatie te motiveeren; koningskinderen mogen geen tooneelstukken schrijven. De aureool harer maagdelijkheid, de eerzucht om als de Queen-virgin de geschiedenis in te gaan, bedwelmt Elisabeth zoozeer, dat zij er haar moederschap aan opoffert, haar beide zoons niet als zoodanig erkennen wil en Essex na zijn aanslag op de kroon zelfs ter dood laat brengen. Deze monsterachtigheid slikken de Bacon-mannen zonder moeite. Francis Bacon straalt hier in de dubbele glorie van man van de daad en dichter van den droom, Herrscher über Traum und Leben. Hij is de boven alles en allen uitstekende figuur, een levenswijze en daadkrachtige, en daarbij een dichter bij Gods hooge gratie. De historische Bacon, die een lage rol speelde in het Essexproces en na een vierjarig kanselierschap wegens corruptie werd afgezet, wordt hier schoon gewasschen van zijn feilen en treedt uit alle beproevingen als een model van noblesse, een ridder sans reproche te voorschijn. Hij schrijft zijn stukken en zijn overige poëzie in het verborgene om niet aan zijn koninklijke moeder te mishagen en zijn hooge positie niet te verspelen. Slechts weinigen kennen zijn geheim en hij is zoo vrij van alle eerzucht, zoo verheven boven menschenlof en faam, dat hij wereld en nageslacht handig te misleiden weet. Hij heeft een zekeren Will Shaksper, wiens naam op het Normandische Jacques Pierre teruggaat, omgekocht om de stukken op diens naam te doen verschijnen. Deze Shaksper is een onbehouwen klant, een slagersknecht uit Stratford, ongeletterd en een querulant, die tijdelijk in Londen verblijft en in obscure rollen op het tooneel optreedt. In het spoor der Bacon-paladijnen is Erna Grautoff erop uit dezen armen Will zoo erbarmelijk mogelijk voor te stellen. Elke zwarte trek aan hem is een veer op den hoed van Bacon. Zelfs Stratford deelt in deze denigreerwoede en wordt zoo negorij-achtig mogelijk afgeschilderd. In deze „Shaksper"-gedeelten voelt de lezer onwillekeurig een zekeren wrevel in zich opkomen; deze historie-verkrachting is al te geweldadig.

FRANCIS BACON

Met groote kunst, om niet te zeggen kunstmatigheid, heeft de auteur de aanleidingen tot de groote drama's in de levensomstandigheden van haar held verlegd. Zoo ontstaat „Romeo en Julia" naar aanleiding van Bacon's hartstochtelijke liefdever-

houding tot een jeugdvriendin, die een geesteszuster blijkt te zijn en uit innerlijk verstaan tot zijn geheim is doorgedrongen. De „Hamlet" wordt geboren uit de omstandigheid, dat Bacon's broeder Robert Essex in den waan verkeert, dat Leicester zijn vader vermoord heeft om met zijn moeder te kunnen trouwen. Uit den haat tegen Lord Cecil, den gebochelde, ontstaat „Richard III". Hoe kunstmatig deze vondsten en schikkingen bij een beschouwing van buiten af ook aandoen, in den roman vloeien zij natuurlijk en aannemelijk voort uit de stof en slechts omdat we nu eenmaal met de figuur van Shakespeare, den dichter uit Stratford, vertrouwd zijn, verzet men zich een oogenblik tegen zulk een constructie. Het is trouwens, ondanks alles, geen geringe verdienste zulk een consequente en omvattende constructie in een litterair aanvaardbaar tijdsbeeld te hebben omgezet.

Ook vele der bekende Shakespeare-sonnetten, die hier in een nieuwe, geslaagde vertaling geboden worden, weet de schrijfster in Bacon's levensomstandigheden in te vlechten. Nu eens zijn ze gericht aan Elisabeth, dan weer aan een geliefde, een vriend of zielsverwant en overal sluiten ze zich zonder moeite aan de oogenblikkelijke situatie aan. Nu is het een gemakkelijk spel uit deze mysterieuze en vaak raadselachtige sonnetten, welker concrete betrekkingen we niet kennen, een greep te doen en ze aan een gegeven levenservaring of een bepaalde bestemming aan te passen. Erna Grautoff heeft, blijkens deze vertalingen niet alleen, doch ook blijkens de lange lijst van werken, die zij aan het einde van haar roman opnoemt, een zorgvuldige en langdurige studie van Shakespeare en zijn tijd gemaakt. Is het reeds ongewoon aan een roman een litteratuurlijst van geconsulteerde werken toe te voegen, nog vreemder doet het aan, dat de schrijfster haar geesteskind van een brochure doet vergezeld gaan, waarin zij rekenschap aflegt van haar fictie. Wie aan haar adres te Berlijn de som van één Reichsmark plus porti-onkosten zendt, krijgt de brochure, waarin de zienswijze der schrijfster gemotiveerd wordt, toegestuurd. In haar roman verwijst zij telkens naar deze brochure, wanneer zij ofwel een sonnet in haar verhaal inlascht of een historisch feit in Baconsche richting wringt. Zoo krijgt haar roman toch een polemischen bijsmaak, een bewuste tendens om Shakespeare neer te drukken, te vernietigen en Bacon te verheerlijken.

Van de hooge Engelsche aristocratie uit dezen tijd geeft Erna Grautoff geen hoog denkbeeld. Er is niet alleen geen enkele Desdemona of Cordelia onder de talrijke Engelsche dames, die zij opvoert, er is er nauwelijks eene, die de eenvoudigste huwelijkstrouw huldigt en onderhoudt. In dit opzicht speelt haar eigen vrijgevochten wereldbeschouwing haar parten. Erna Grautoff staat zoo ver af van een gemeenschap, waarin de christelijke opvattingen omtrent eer en huwelijk en liefde in groote lijnen nog gelden, dat zij haar moderne begrippen over deze dingen

met wonderlijk gemak naar de zestiende eeuw overplant. Hoe bedorven men zich het hofleven rondom Elisabeth ook denkt, het is moeilijk aan te nemen dat er geen enkele trouwe echtgenoote gevonden werd en dat ontrouw en echtbreuk als zulke wissewasjes beschouwd werden als de schrijfster dit doet voorkomen. Dit is slechts mogelijk in een bewust ontkerstende maatschappij, zooals er in die dagen nog geen bestond, een maatschappij, die met een persoonlijken God en met het zondebegrip gebroken heeft. Jegens het Christendom is de schrijfster in het algemeen weinig welwillend, zooals dat nu eenmaal mode is onder van Christus losgeraakte kringen. Het Christendom is volgens haar voorstelling niet heel veel meer dan vormen- en woordendienst, dan huichelarij. Met Francis Bacon gaat de nieuwe tijd aanbreken van dieper en juister inzicht. De persoonlijke God van het Christendom gaat wijken voor het besef van het groote, heilige Al. Bacon heeft zich dit alles nog wel niet bewust gerealiseerd, maar in zijn helderste oogenblikken kondigt zich toch dit nieuwe inzicht als een dageraad aan.

Afgezien van deze onwaarschijnlijkheden en eenmaal de schrijfster vrijheid garandeerend om van de historische waarheid af te wijken, moet men zeggen dat Erna Grautoff haar held in grootsche en forsche contouren heeft geschilderd. Hij heeft iets Shakespeareaansch over zich en draagt de trekken van de sterkste en rechtschapenste van Shakespeare's helden. In de meest harde beproevingen toont hij zich van het zuiverste metaal en de hoogste vorstengunst stijgt hem niet naar het hoofd. Zijn rechtsgevoel en zijn eerbied voor het koningschap zijn de twee lampen op zijn weg, ook al brengen ze hem tot verlies van eigen eer en fortuin. De forsch gebouwde, hoewel historisch niet verantwoorde figuur van Francis Bacon geeft het boek zijn ruggegraat en kracht. Zijn dichterschap wordt zooveel zwakker uitgebeeld, wordt eigenlijk meer vermeld en beschreven dan voelbaar gemaakt of in levende gestalte opgevoerd.

Nogmaals: geheel dit zedenschilderij van het Elisabethaansche Londen is, ondanks zijn verwijzende voetnoten en zijn voelbare pogingen om Shakespeare van zijn kroon te berooven, zoo meesleepend en bekorend, dat het wellicht een krachtiger pleidooi voor de Bacon-theorie blijken zal dan vele betoogen. De lezer voelt er zich zoo in opgenomen en beleeft van zoo nabij de triomfen en nederlagen der hofgrooten, dat de eigenlijke tendens der schrijfster in het romangebeuren volkomen schuil gaat. Want het boek is vóór en boven alles een roman, vóór en boven alles fictie. Het is geen vie romancée; daarvoor wordt er al te vrij met de geschiedenis omgesprongen en er van afgeweken, is de inkleeding te zeer vrije vinding. En toch vormen de historische personages en de historische gebeurtenissen weer een element, dat de belangrijkheid van het geheel verhoogt. Erna Grautoff is zoo verstandig geweest zich in haar Bacon-aanspraken te matigen

en niet al wat er waardevols in zijn tijd geschreven is, voor hem op te eischen, zooals sommigen, die hem ook het werk van Spenser en van eenige dramatici uit Shakespeare's tijd toeschrijven. Zij heeft in het verheerlijken van haar vereerden Francis Bacon een ijver en een talent ontplooid, eigenlijk een betere zaak waardig.

Ongetwijfeld een merkwaardig boek voor rijpe, ervaren lezers.

HEERDE (H. van) TUSSCHEN VUUR EN IJZER. (179) J. A. Boom & Zoon, Meppel. *f* 1.60 en *f* 1.90.

Beoordeeld naar den zakelijken inhoud zou men dit boek een reportage kunnen noemen der vierdaagsche oorlogvoering in de nabijheid van den Grebbeberg, van het terugtrekken der troepen tegen het einde van den strijd, en van de krijgsgevangenschap in Duitschland. Het maakt daarbij den indruk een nauwkeurige, en derhalve ook betrouwbare, reportage te zijn van wat wel de belangrijkste en felste phase van den oorlog is geweest. Men krijgt een indruk van wat het Nederlandsche leger heeft gepresteerd en ook waarin de leiding waarschijnlijk heeft gefaald.

Maar het boek is meer dan enkel reportage. De schrijver, die als onderofficier aan de Grebbe heeft gestreden, heeft zoo ontzaglijk veel leed gezien en beleefd; hij heeft dat leed intens doorvoeld, en het als vanzelf, met trillend mededoogen, in zijn reportage verwerkt. Dit is daardoor een document geworden, dat waarlijk een beeld geeft van den strijd, niet alleen visueel, maar ook de meer tragische beteekenis daarvan.

BRUNING (Henri) EEN HARD EN ERNSTIG WOORD. (36) Van Dishoek. Bussum. 1940. *f* 0.50.

Hoezeer wij Henri Bruning ook waardeeren als zeer persoonlijk en zeer individueel Beobachter van alle gebeuren om hem heen, toch achten wij hem niet den geroepene om in tijden als deze het verlossende woord te spreken. Hij richt dit hard en ernstig woord „tot Mr. Linthorst Homan, Het Nederlandsche Volk en de rechtsche Fronten". Wat hij te zeggen heeft, zal bij het Nederlansche volk niet veel Anklang vinden. Daarvoor is het, dunkt ons, te weinig Nederlandsch, te zeer Henri Bruning. Sommige dingen weet hij verrassend origineel te zien en te zeggen, doch de hoofdtendens van de brochure is het tegendeel van „volksch". Bruning had, meenen wij, beter gezwegen. Slechts wie het volk werkelijk iets wijs en belangrijks te zeggen heeft, moet thans het woord nemen.

Levensopvatting en moraal bij André Maurois (1) *)

door Dr. B. M. BOEREBACH

Als tolk bij het Engelsche leger had André Maurois in den vorigen oorlog de fortuin van het Britsche expeditie-leger gevolgd en uit dezen omgang met de dragers van een andere mentaliteit dan die van het eigen land werden de Silences du colonel Bramble geboren, weldra gevolgd door de Discours du docteur O'Grady, door welke werken Maurois' schrijverstalent aan het groote publiek onthuld werd.

Het succes van deze eerste Engelsche studie's was groot, al lag de verdienste dezer beide werken, mijns inziens, allereerst in hun actualiteit. Intusschen bewees Maurois daarmee over een bijzonder imitatie-talent te beschikken; een talent, dat hem in staat stelde op bijzonder suggestieve wijze een mensch met heel de verwikkelingen van zijn hebbelijkheden ten tooneele te voeren. Geheel een novelle, O'Grady betreffend, werd tot één lange, meesterlijke transpositie van een goed-nagebootste psyscho-analytische kuur, zonder dat dit laatste woord één enkele maal wordt uitgesproken.

In het samenstel van deze geestige fantasieën treedt veeleer handigheid en bevalligheid van stijl dan diepzinnigheid van ideeën aan den dag.

De schrijver gaf zijn lezers echter niet den tijd om zich aan teleurstelling omtrent de op hem gestelde verwachtingen over te geven: reeds aanstonds na de publicatie der bovenstaande werken ging zijn eerzucht uit naar onderwerpen van ander dan secundair belang en hij publiceerde een der meest aantrekkelijke biographieën, welke tot in onze jaren verschenen zijn: Ariel ou la vie de Shelley. Nauwelijks geromanceerd, doet deze levensgeschiedenis ons hier als Maurois' opvatting kennen, dat de kunst van den biograaf er niet in bestaat ieder levensfeit mede te deelen, doch slechts het wezenlijke, het formeele, het waarlijk bepalende eener persoonlijkheid tot uitdrukking te brengen. De schrijver zelf slaagt er op uitnemende wijze in zich een bepaalde vrijheid met de nauwlettend geconsulteerde documenten te veroorloven, welke houding hij nog eens

*) Wat betreft André Maurois' biographie, moge ik volstaan met het volgende te vermelden. André Maurois (Emile Herzog) werd in 1885 te Elbeuf uit een Joodsche familie geboren. De Herzogs industrieelen van geslacht op geslacht deden hun zoon zijn middelbare studie's opvatten aan het lyceum te Rouen, waar de vermaarde Alain zijn leeraar in de wijsbegeerte werd. Hij zelf zou zijn loopbaan in onderwijskundige richting hebben willen zoeken. Zijn ouders doemden hem tot een industrieele carrière en tien jaar leidde hij een fabriek te Elbeuf, tot de oorlog van 1914 over zijn toekomstig letterkundig leven beslist.

benadrukt — en wel op de meest pertinente wijze — in de behartenswaardige wenken, die hij neerlegde in zijn essay: *Aspects de la Biographie*. Waar de wetenschap zich machteloos moet erkennen, zal het de intuïtie van den *waarachtigen* kunstenaar soms mogelijk zijn de eenmaal door haar begonnen nasporingen tot grootere diepte te doen indringen.

Het is, alsof het lange verkeer van Maurois met een mensch, die, ondanks alles, méér mensch was dan de beweeglijke marionnetten, die de helden van *Bramble* waren — wier eenig doel en eenige eerzucht welhaast was den lezer vermaak te schenken — het is, alsof dat lange verkeer met deze vurig-opstandige ziel, waarvan de tragische ondergang, in een schipbreuk, ons verhaald wordt met een soberheid van trekken, die machtig bijdraagt tot vermeerdering onzer ontroering, den schrijver er toe gebracht heeft een houding van zeer groote terughoudendheid, om niet te zeggen van afwijzing, tegenover te stellen aan de totale en oprechte overgave, waarvan hij in Shelley de gevaarlijke en ook de belachelijke kanten had meenen te onderkennen.

ANDRÉ MAUROIS

Wellicht moet men hier den oorsprong zoeken van de dissociatie tusschen openbaar en innerlijk persoonlijk leven, en, in dit laatste, weer de scheiding tusschen verstands- en gevoelsleven, die in de volgende werken van Maurois méér en méér aan den dag zal treden.

De atheïst Shelley, de *militante* atheïst, die hij is, geeft er *op zijn manier* blijk van evenveel geloof te bezitten als de eigenlijke geloovige, meent de schrijver. Maar welke waarde valt er dan toe te kennen aan volkomen aan elkaar tegenoverstaande ideeën, die ieder voor zich met evenveel vuur verdedigd worden door de representatieve figuren, die Maurois bij zijn onverzadigbaren honger naar lectuur en levenservaring ontmoet? Deze onderlinge tegenstrijdigheid betreft slechts *privé-werelden*, zegt Huxley ergens. En Maurois komt in een zijner essay's: *Mes songes que voici* (p. 19) deze gedachte onderschrijven:

Leibnitz avait raison... Chacun de nous est une monade éternellement fermée... Le cosmos d'Huxley, le cosmos de Charlie (du Bos) sont impénétrables... Seulement si le cosmos est individuel, il se transforme avec l'âge... le même homme malade ou mourant rejette sa vérité d'homme bien portant. En une seule journée l'homme normal change dix fois de philosophie, l'athée a ses minutes de mysticisme et le croyant doute au moins une fois par jour... Que la vérité soit relative, c'est une vérité absolue....

En geleid door het relatief-absolute, dat aan deze levensvisie ten grondslag ligt, of, anders gezegd, in het voor Maurois klare licht van absolute relativiteit, aan alle dingen in en buiten den mensch eigen, stelt Maurois zich voor een synthetische wereldorde op te bouwen.

* * *

Het groote succes, waarin de na-oorlogsroman zich lange jaren verheugde, doet den schrijver er toe besluiten — althans voorloopig — tot den roman weer te keeren. De waarheid leek in die jaren erkend, dat wie een geslaagden roman geschreven had, den volke méér te zeggen had, ja, het recht had iedere idee te verkonden. De roman was als het meesterwerk, waardoor de schrijver den rang van leerling verliet, om die van gezel en soms die van meester in te gaan.... Méér dan als dichter, ziet de tegenwoordige wereld den hedendaagschen romancier als psycholoog en, nog méér ten onrechte, als philosoof en wetenschappelijk man. En al moge hij dit laatste in slechts weinige gevallen zijn, de schrijver heeft zich te buigen voor dezelfde regels en geestesdisciplines als de geleerde: onze tijd zoekt nu eenmaal zijn directieven, vóór alles, bij de experimenteele wetenschap.... Zoo gebeurde het, dat Maurois ons, na nieuwe overwegingen, zijn roman Climats schonk. En Climats werd tot een nieuw succes.

De titel reeds is gelukkig gekozen en draagt bij tot de fortuin van het woord, al wordt dit slechts éénmaal, aan het eind van het boek, overeenkomstig zijn juisten zin tot uitdrukking gebracht. De verklaring er van wordt gegeven door Isabelle de Cheverny, tweede vrouw van Philippe Marcenat (de eerste, Odile, die hij hartstochtelijk heeft liefgehad, is zijn jaloezie moegeworden; zij is verliefd geraakt op een marine-officier, die haar ten slotte met minachting bejegend en gebrutaliseerd heeft en Philippe lijdt daar nog steeds onder.)

In een op bijzondere wijze geciseleerde scène, waarin deze man en vrouw, wier huwelijkshemel eveneens door menige wolk verduisterd wordt, — want Philippe is aan weinig anders trouw dan aan de weekheid van zijn temperament —, zich in oprechte overgave omtrent het leven uitspreken, als stelden zij zich voor om hun geluk opnieuw op te bouwen, merkt zij op:

> „Ce que j'ai compris de très important depuis un an, c'est que si l'on aime vraiment, il ne faiet pas attacher trop d'importance aux actions des êtres qu'on aime. Nous avons besoin d'eux: eux seuls nous font vivre dans une certaine „*atmosphère*" (votre amie Hélène dit un „*climat*" et c'est très juste) dont nous ne pouvons nous passez. Alors, pourva que nous puessions les garder, les conserver, le reste, mon Dieu, qu'est-ce que cela peut faire? Cette vie est si courte, si difficile... Est-ce que j'aurais le courage de vous marchander, mon pauvre Philippe, les quelques heures de bonheur que pourraient vous donner toutes ces femmes? Non, j'ai fait des progrès, je n'en suis plus jalouse, je n'en souffre plus...."

Zoo begrepen, wordt Odile ten slotte tot een frivool en ondoorgrondelijk wezentje, dat nu eenmaal aan vrijheid en gevaren behoefte had.... en waarvan het *klimaat* zich al te weinig aanpaste bij Philippe's levensbehoefte, terwijl de schrijver van dezen laatsten een onrustig en sentimenteel mensch heeft willen maken, een gevoelsmensch, opgaand in een nimmer aflatend zoeken naar het absoluut vrouwelijke....

Daar naast is dan Isabelle het type vrouw, dat regelmaat en zelfverloochening in haar wezen en levenshouding symboliseert en dat daardoor in de beste condities verkeert om zich in dit armelijke en zoo moeizame leven aan iedere omstandigheid aan te passen. Waaruit de schrijver ten slotte dezen wijzen regel distilleert: de mensch moet niet te veeleischend zijn. Dit zegt de schrijver ons ook nog eens bij monde van Philippe, drie bladzijden hooger in zijn dagboek:

> „Passé toute une nuit sans sommeil à méditer sur ma vie. Je crois qu'elle a été une longue erreur. En apparence, j'ai fait un métier. En fait, ma seule occupation a été de poursuivre un bonheur absolu que je croyais atteindre à travers les femmes, et il n'y a pas de poursuite plus vaine. L'amour absolu n'existe pas plus que le parfait gouvernement, et *l'opportunisme du coeur est la seule sagesse sentimentale....*"

Zoo beweenen in een vrijwel identiek thema deze twee in wezen verscheiden helden, wederzijds den ondergang hunner illusie's, tenzij, gestyleerd als zij zijn door den auteur, zij zich daaromtrent wellicht in hun binnenste heimelijk gelukkig prijzen.

Men zal nimmer genoeg den nadruk leggen *op het parallelisme*, dat er bestaat *tusschen de romans en de essays* van Maurois: de romans zijn weinig anders dan het voorbeeld, dat de grammatica-schrijver aan ieder zijner regels toevoegt. Tengevolge daarvan ervaart men in *Climats*, evenals in de andere werken van den schrijver, al te zeer den indruk van een *schrijver op zoek naar helden, die hij met zijn eigen gedachten kan bekleeden, veeleer dan den indruk van een half dozijn zelfstandig levende helden, op zoek naar een auteur.*

Deze larven, als verdronken in den deerniswekkenden mist, die door geheel dit werk hangt, en die nog gevoed wordt door den wat vermoeienden vorm van de geschreven levensbekentenis, vinden in dit werk slechts een begin van een conventioneel

bestaan, om uiteindelijk niets anders dan het algemeen karakter van ieder menschenleven te doen uitkomen en ons dan te doen stilstaan bij een soort eindconclusie, die geen andere is dan die van doodroeve gelatenheid. Deze helden zijn er niet — en zelfs in de minste mate niet — omdat Maurois deze vrouw en dezen man eenmaal als zijn levende modellen voor zich zag en hun verdriet op meer of min intense wijze tot het zijne maakte. In deze helden vindt men slechts de vleesch en been geworden verklaring van bepaalde zijner ideeën, welke den lezer overigens als een streng-logische analyse spoedig zou vermoeien, ware er niet als een element, dat gewoonlijk een gemakkelijke belangstelling trekt, een bepaalde sensualiteit met deze gedachten verweven, die in bepaalde tooneelen tot een atmosfeer van koortsachtige zwoelheid wordt opgevoerd. In heel het werk is slechts sprake van minnaars en minnaressen en zelfs de wijze Isabelle deelt ons in een zeker devoot-amoureus vertrouwen mede, hoe zij vol vreedzaamheid het oogenblik afwacht, waarop Philippe haar tot zijn vrouw of minnares zal maken. Maurois speculeert hier blijkbaar op de zekerheid, dat onze tijd in dit opzicht wel iets gewend is en het verhemelte der lezers, sinds 1918, aanmerkelijk verhardde. De roman echter ontleent een goeddeels ongezond karakter aan deze feiten.

* * *

Men begrijpe ons goed: wij maken er den schrijver geen verwijt van het menschelijk gedachtenleven in een vleeschelijk hulsel te kleeden. In de kunst der fictieve schepping behoort het tot het metier van den schrijver om ons, wanneer hij de macht daartoe bezit, te geven, wat in het leven zelf aan zijn helden gegeven was, ons, met andere woorden, mede te deelen, al wat in de zielen dier helden ingang vond langs den weg der zinnen, zelfs langs den weg der laagste onder deze. En zulks niet door middel van een analytische, verstandelijke reconstructie, maar door een innerlijke inwerking op ons, welke zijn gave en zijn voorrecht is en welke een soort symbiose noodzakelijk maakt, waarbij hijzelf ieder oogenblik met zijn helden van persoonlijkheid en temperament verwisselt, zonder daarbij echter zijn innerlijke en onvervreemdbare vrijheid in te boeten, terwijl hij dus voor die vrijheid, al schrijvende, bij voortduring verantwoordelijk blijft.

Overvloedig zijn de voorbeelden in de profane literatuur, waarbij de macht van den schrijver er in slaagt een hem specifiek-eigen werk van schoonheid te scheppen, dat ons de vitale en zintuigelijke trilling van ieder der fictieve wezens, door den schrijver opgeroepen, vermag mede te deelen: als de schrijver zulks niet heeft willen of kùnnen of wèten te doen in het licht der verlossing, die zijn werk een genadevlam verleent, dan wordt ons in dit geval toch deze door hem opgeroepen menschheid als met wonden bedekt en ten prooi aan een waarachtig lijden, ten

ten tooneele gevoerd. De schrijver zegt ons dan wel niet alles, maar hij ontkent met zijn geschrift toch ook geen enkele essentieele levenswaarde. Men denke slechts aan de Madame Bovary van Gustave Flaubert. Deze oprechtheid en waarachtigheid nu vragen wij van den schrijver.

* * *

Maar laat ons na deze korte uitweiding, die wel eenige zwakheid uit Maurois' werken aan den dag stelde, terugkeeren tot de theses, waarvan Maurois' helden de dragers zijn. Alles is betrekkelijk, aan ieder zijn geluk.... André Maurois is wijs genoeg te begrijpen, dat er tegenstellingen bestaan in het geluk; zijn oplossing moet dus de noodige plaats geven aan het instinct tot zelfbehoud, dat den mensch er toe dwingt te berusten in wat hij zou willen noemen bepaalde onwelgevalligheden — die voor òns dikwijls een aantasting van essentieële levenswaarheden beteekenen — hem er ook toe dwingt zich daaraan aan te passen door een soort auto-suggestie à la Coué, die hierin bestaat, dat men er zich van overtuigt, dat het alles zoo belangrijk niet is. Heel Climats schijnt opgebouwd ter demonstratie van deze laatste waarheden.

Het eerste deel, dat de biecht van Philippe omvat, geeft ons een wijdloopig exposé der conflicten, uit de verscheidenheid van Philippes begeerten voortgekomen.

Het tweede deel, waarin de wijze Isabelle het gebeuren leidt en inspireert, beantwoordt geheel aan de door Philippe geuite ideeën. Nauwelijks heeft Isabelle haar man verloren, of zij neemt de pen in handen, om Maurois te hulp te komen. Zij deelt ons mee, hoe zij na velerlei pogen er in geslaagd is haar geluk te vinden in de overgave aan de ontrouw van haar man. Oogenschijnlijk dus wordt ons hier een experiment voor oogen gehouden, dat de bevestiging der eenmaal voorop gezette theorieën beteekenen kan. En toch dringt zich aanstonds de gedachte aan ons op, dat zulk een philosophie maar weinig overeenkomst met het werkelijke leven vertoont en de angst bekruipt ons tegelijk, dat wij maar al te weinig — en wellicht nimmer — één enkele vrouw van Isabella's karakter in de levenswerkelijkheid ontmoeten zullen. Maurois zelf zoekt dan ook naar een veiligheidsklep, welke hem bij mislukking van dit weinig belovend experiment moet veilig stellen, als hij zijn boek met den pessimistischen stelregel besluit: Het ongeluk is inderdaad, dat „onze lotsbestemming en onze wil bijna immer" onze goede voornemens op de ernstigste wijze „dwarsboomen."

Het is in een soort persoonlijk berouw van den schrijver, dat deze een aanleiding schijnt gevonden te hebben om Philippe ten gevolge van een gevatte koude te doen sterven.... En dit laatste gebeuren doet ons merkwaardigerwijze het meest waarachtig aan in dit boek, dat zoo'n indruk van kunstmatigheid

achterlaat. Maurois betreurt zijn geste — voor éénmaal — op bijna naïeve wijze in een van zijn essay's en wij gelooven hem oprecht als hij zegt:

„Achevé Climats hier au soir avant de quitter la France. Je regrette un peu d'avoir tué Philippe et de n'avoir pas essayé, dans une troisième partie, une peinture de bonheur.... J'essayerai de faire cela plus tard avec d'autres personnages... J'avais emporté ce matin, dans le train de Paris à Calais, les Propos sur le Bonheur d'Alain. Je crois comme lui qu'il est possible de faire son bonheur et que le fatalisme sentimental est aussi faux que le fatalisme d'action. Le problème du libre arbitre me paraît de plus en plus comme un faux problème. Certes, l'univers est immense, complexe et nous sommes petits et faibles. Pourtant nous avons prise, comme un enfant peut mettre en mouvement une vaste usine en touchant de la pointe du doigt, un commutateur." (mes songes que voici)

Het hierboven bedoelde roman-project werd inderdaad verwezenlijkt in een anderen roman: „L'Instinct du Bonheur", waarin Maurois tracht te bewijzen, hoe de zucht naar behoud ons er toe drijft de smartelijke geheimen te verbergen, welke het geluk zouden kunnen schaden. Valentine en Gaston leven sinds lang in een domein, dat zij in de Périgord verwierven. Zij zijn nimmer tot een verklaring gekomen omtrent een pijnlijk geheim, dat het leven plots aan den dag doet treden op het oogenblik, waarop hun dochter, Colette, een huwelijk gaat sluiten.

Deze dochter toch is waarschijnlijk de dochter van een anderen vader, Valentine's minnaar voor haar huwelijk, die haar vroeger eenmaal hielp bij moeilijkheden, welke zij had met de autoritaire meesteres van een modehuis. Maar alles zal ook hier in orde komen. Een ieder hunner immers blijkt reeds van alles op de hoogte, behalve van het enorme en nuttelooze verdriet, dat ieder hunner sinds jaren torste onder het gewicht van het geheim, dat hij den ander trachtte te verhelen. De laatste bladzijde geeft ons het roerend maar onwerkelijk tableau, waarbij vader, moeder en dochter, voortaan van alles in kennis gesteld, opnieuw verlicht en blij, een nieuwe toekomst tegemoet gaan.

Vervuld als het is van retrospectieve verhalen en onwaarschijnlijkheden, biedt dit boek ons geen ander belang dan dat het ons bepaalde trekken van Maurois' doctrine nader te preciseeren vermag. Tot nog toe onbewogen door zijn werken, vindt ons verstand er niettemin zijn genoegen in den philosoof Maurois te volgen, die tot nog toe de volgende beginselen bleek te huldigen:

Alles is betrekkelijk.

Alles hangt af van het noodlot.

Er leeft een zeker instinct in de levende wezens, dat er hen toe drijft zich aan de ijzeren levenswetten aan te passen.

Slechts één verzuchting gaat gepaard met de hardheid van alle levensgebeuren. Het is die, welke wij zien uitgedrukt in Mes songes que voici, als daarin de hoopvolle zekerheid wordt uitgesproken, dat er toch nog uitzonderingen op de lood-

zwaar drukkende wet van het f a t a l i s m e zijn: „L'enfant peut mettre en mouvement une vaste usine. Men zou ons kunnen verwijten — en de schrijver het allereerst — dat wij ons te weer stellen tegenover romans, waaromtrent de schrijver geen verantwoording schuldig is. „Mijn helden waren nu eenmaal van dusdanigen aard, voilà tout!" Indien wij ons echter naar de algemeene inspiratie van zijn essay's keeren, ontmoeten wij daarin geheel dezelfde philosofie. En het is op die opmerkelijke gedachteneenheid nu — in de essay's nog veel bewuster tot uiting gebracht, — dat wij ons oordeel in dit en een volgend artikel gegrond hebben.

(Wordt vervolgd).

MEURS (H. van) LITERATUUR-OVERZICHT OVER HET JAAR 1939 VAN DE TAAL-, LAND- EN VOLKENKUNDE EN GESCHIEDENIS VAN NEDERLANDSCH-INDIë (104) M. Nijhoff, 's-Gravenhage.

Bovengenoemde publicatie geeft een overzicht van boeken en bijdragen in periodieken, — met uitzondering van dagbladen — welke in 1939 zijn verschenen op gebieden, vermeld in den titel. Het overzicht is uitgegeven namens het Koninklijk instituut voor de taal-, land- en volkenkunde van Nederlandsch-Indië te 's Gravenhage. Voor geïnteresseerden in koloniale onderwerpen is dit literatuur-overzicht feitelijk onmisbaar.

HANA (Kees) VAN ZEE TOT MEER. Zwerftochten rondom de Zuiderzee. Met foto's en teekeningen. (234) J. M. Meulenhoff, Amsterdam. *f* 1.75 en *f* 2.50.

Het is bij verschillende natuurbeschrijvers min of .meer een „hobby" geworden te treuren over de veranderingen, welke door de afsluiting hebben plaats gehad met de Zuiderzee, die dan als „dood water" wordt aangeduid. Hana doet dat niet. Hij begint zijn boek met een soort geschiedenis van de binnenzee; hij laat uitkomen dat er steeds wijzigingen hebben plaats gehad; de veranderingen der laatste twintig jaren zijn een nieuw stadium daarin. Daarmee is dit water niet dood verklaard. Het tegendeel laat de schrijver uitkomen. Hij trekt met den lezer langs de geheele kustlijn, wijst op vogelleven, op plantengroei, vertelt van de dorpen en steden, die er liggen; hij beschouwt met hem ook het water zelf, verklaart de biologische wijzigingen, welke er in plaats grepen of zich aan het voltrekken zijn. Ook van leven en bedrijf wordt verteld.

Voor lezer en toerist is dit een mooi boek over de voormalige Zuiderzee en de streken, die er aan grenzen. Het is prettig en frisch geschreven; foto's en teekeningen zijn alleszins bevredigend.

Aldous Huxley

door FELIX VAN ARET

Voor personen, die er van houden zich in geestelijke gevaren te begeven, zooals Huxley, en die voor geen voetangels en klemmen terugwijken, moet het terrein van een wereldvreemd denker, als Pascal, een magnetische aantrekkelijkheid hebben. Het is het soort raadselachtige drift, waardoor het avondinsect naar de gele hypnose van het lamplicht wordt gedreven. Tekortkomingen, die het binnentreden tot den gesloten kring belemmeren, hetgeen voor een universeel denker als Huxley een ergernis moet zijn, tracht hij in het debat met het andere te leeren kennen. Dat Pascal niet meer in staat is om nog eens een aparte grendel te schuiven op den toegang tot zijn wereld, die niets van deze wereld heeft, kan voor Huxley niet anders dan geruststellend zijn. Deze ongrijpbare geest zal hem niet meer kwellen. Doch de confrontatie brengt op zich zelf een stap nader tot dat „andere". Daarom stelt Huxley zich bloot aan den reflector, die vanuit dat onbekende met een geheimzinnige kracht naar buiten straalt. Hij beschouwt dit als een hoogtezon-douche, die zoolang mag duren als heilzaam is voor het lichaam. Daarom ziet men hem veelal op het spoor van een geestelijken tegenvoeter. Het is een roekeloosheid die zich zelf beloont, want het gevaar en het zelfbehoud inspireeren tot de scherpste ontsnappingsformules. Het nuttige is verder, dat deze minnaars van het gevaar, waarvan zij bij tooverstaf een eigen religie kunnen maken, op deze wijze ook voor den buitenstaander het best verstaanbaar zijn. In de nabijheid van datgene, wat niet tot hun kring behoort, vertoont zich hun wezen het scherpst. Het is bovendien leerzaam te zien, hoe Huxley zijn tekortkomingen ten aanzien van Pascal voorstelt als verbeteringen van Pascal. Om Pascal te benaderen moet Huxley een enorme vlucht maken. Een vlucht, gelijk te stellen met een reis van planeet tot planeet. Doch Huxley's intelligentie deinst voor geen enkele tour de force terug.

Pascal van zijn kant zou nooit op de gedachte zijn gekomen, de planeet van Huxley te gaan bezoeken. Eenmaal den hoogsten trap van zelfverloochening bereikt, is het verder een doellooze bezigheid met een wereldsch en onvroom man als Huxley te praten. Huxley immers is een journalistiek levensgenieter van een verfijnd soort, gespeend van iedere bovennatuurlijke grondgedachte.

De intelligentie van Huxley leeft bij de gratie van de Farizeesche wereld (speciaal van de Engelsche high life) die kunstmatig is wegens haar bewuste cultus van valsche verhoudingen, wegens haar streven naar mimicry, en wegens haar ontberen van, zooals Huxley het in Point Counter Point bij een notitie omtrent Blake

noemt, „harmony and completeness". Want „civilisation", zegt hij is „harmony and completeness". Dit is ten slotte den zin dien hij aan zijn schamperen scherts geeft.

Pascal echter leeft niet in den tegenwoordigen tijd. Hij ontkent, dat het leven gedreven wordt door bepaalde menschelijke behoeften en liefhebberijen. Hij ontvlucht het troostelooze protocol der samenleving, en hij zou willen, dat alle sterfelijke wezens met hem mee evacueeren, om boete en onthouding te doen voor aardsche gedachten en verlangens. Het leven is voor Pascal een tijdelijke voorbereiding tot het absolute. En deze voorbereiding bestaat in de ontkenning van wat des levens is. Daarom zijn de menschen van Pascal in de oogen van Huxley niets anders dan heilige mummies. Huxley's vertolking van het leven, in de meest verscheidene en vreemdsoortige gedaanten, is de tegenpool van Pascal's „misère de l'homme", van diens volledige levensonthechting.

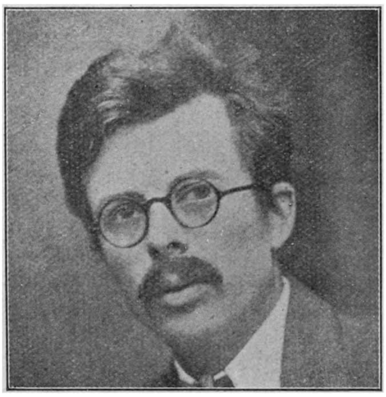

ALDOUS HUXLEY

Huxley heeft een uitvoerig essay gewijd aan Pascal. Men kan het een debat tusschen het leven en den dood noemen. Doch men voelt, bij al de brillante intelligentie die Huxley ten toon spreidt, dat hij niet het passende instrument gebruikt om Pascals doodsfilosofie te doorgronden. Pascal's abstracties ontsnappen in de tijd en ruimteloosheid van het absolutisme.

Huxley's jacht naar „harmony and completeness" is van encyclopedischen aard. Het is het rationalistisch doordenken van een levensproever, die op alle gebied speurt naar een voortreffelijk soort „savoir vivre", dat in alle opzichten voldoet aan zijn eisch van „harmony and completeness". Hoe mijlen ver staan Pascal en Huxley dan van elkaar. Huxley's levensdrift, die intens in hem leeft; menigmaal tracht hij door experimenten de jeugdigheid en het spontane reactievermogen, het zijn van jonge god in het universum te verhoogen (vergelijk „Soma Paradise", vergelijk in „After many a summer" het sanatorium, waar men van den dood een zachten overgang wil maken naar een oord, waar Huxley ongetwijfeld een nieuwe ritus van het leven zou hebben ontdekt, vergelijk de valsche levensfilosofie van Burlap in „Point Counter Point", „Ik geloof in het leven", neem ieder willekeurig portret uit het werk van Huxley) is een noodzakelijke aanloop tot zijn filosofisch wereldbegrip. Terwijl de ziekelijke Pascal, wiens spiritualiteit

ongetwijfeld mede door zijn onvermogen om het leven ten volle te genieten, is gevormd, iedere levensuiting voor zoover ze niet streeft naar het absolutisme, veroordeelt.

Huxley en Pascal moeten beiden een geheel andere voorstelling hebben van dat ideaal van „harmony and completeness". Filosofisch zijn ze voorbestemd langs elkaar heen te praten in het luchtledig van een onbegrepen bestaansinstinct. Ieder debat zal daarom onvruchtbaar zijn, doch wordt kennelijk ondernomen ter meerdere glorie van Huxley's intellect.

Huxley noemt Blake „the last civilized man", omdat „Blake managed to include and harmonize everything...., reason, feeling, instinct, the life of the body". Dit soort „completeness" is een voortreffelijke dagorder voor een klaar en intelligent leven, zonder „stupidity", zonder te veel bewustzijn van het wezenlijke, en zonder voorgevoel van datgene wat achter de dingen verborgen ligt, waartoe Pascal's geest juist doordrong met een volkomen miskenning van het uiterlijk hulsel. In de taxatie van het sterfelijk leven zijn Huxley en Pascal polen. Huxley is promotor van het eeuwige leven.... op aarde, met al zijn rijkdommen ter geestelijk onderzoek, en hóe kan de intelligente fijnproever Huxley de dingen en de menschen genieten.

Het uitkleeden en ontbolsteren, tot de eigenlijke beweegreden is blootgelegd, zooals een laboratoriumman zoekt, totdat hij de oorzaak van bepaalde reacties heeft ontdekt, is voor Huxley een sport, zooals tennissen, doch niet zoo stompzinnig. Voor Pascal is dit „savoir vivre", met zijn kunstzinnig snobbisme een doodelijke leeglooperij. Niet dat hij arbeid zoo zeer op prijs stelt, waarin hij verwant is aan H. D. Lawrence, zij het op andere gronden, doch hij wenscht den vrijgekomen tijd te vullen met meditatie tot de absolute „completeness", en hij haat den tegenwoordigen tijd, omdat deze incidenteel is, en ingesteld op instandhouding van de tijdelijke dingen van dien tegenwoordigen tijd.

Het is begrijpelijk, dat Huxley geërgerd was door deze volkomen onthechting aan het leven op aarde, en dat hij daarin een aanslag op zijn schrandere levenskunst ontdekte. Welke ergernis zal zijn toegenomen bij de ontdekking, dat Pascal deze retraite, deze spiritueele walging van alles, wat volgens wereldsche begrippen en zinnen, schoon, vermakelijk en prettig is, voor iedereen wilde bestemmen. Dit onverzettelijk vasthouden aan een principe op zich zelf reeds strookt allerminst met Huxley's behoefte aan veelvormigheid. Laat hij Philip in „Point Counter Point" immers niet zeggen: „The essence of the new way of looking is multiplicity. Multiplicity of eyes and multiplicity of aspects seen". Wat kan een principe, in zijn beteekenis van dwingende richtlijn dan zijn voor een man als Huxley, die zich onder alle omstandigheden volle vrijheid des geestes voorbehoudt, en steeds op reis is om een nieuwe kant aan een zaak te ontdekken. De veel-

vormigheid van beginsel zelf is zijn geloofsovertuiging. En een principe is een slagboom op den weg naar de complete levensgenieting. Toch voelde Huxley zich aangetrokken tot deze prachtvolle ondeelbaarheid van Pascal's geest. Ze intrigeert hem, omdat deze levensbeschouwing, beter Lebensverneinung, aan zijn macht tot analyse ontsnapt, omdat zijn scherpzinnige diagnoses tenslotte geen vat krijgen op deze levensmoeheid (men mag van een zieke toch minstens verlangen, dat hij prijs stelt op het leven). Huxley is echter uitsluitend levensspecialist, de eeuwigheid is voor hem slechts een dimensie. En het is juist het leven, dat hij in een paradijselijke onbezwaardheid (zie „Soma Paradise") met volmaakt zuivere reacties van onbeperkten duur, en zonder grondeloos einde op den achtergrond, wil herscheppen.

Hij verwijt daarom aan Pascal dorheid. Natuurlijk, hij is niet modern in West-Europeeschen zin genoeg, om van zijn gemis aan vitaliteit en vitaminen nog niet eens te spreken. Doch deze verwijten moet Pascal zich tenslotte niet bewust zijn, omdat in zijn wereld het leven en de vitaminen geen belangrijke rol spelen. Alleen het dood zijn aan het aardsche is de moeite waard om er het leven mee te vullen. De „wereldsche" critiek van Huxley zal bij hem even weinig weerklank en instemming vinden, als wanneer men een leerling van een lagere school een stuk uit Joyce's „Finnigan's Wake" zou voorlezen.

Doch Huxley, die niet de kans wil loopen iets van deze aarde gemist te hebben, schiep nochtans een Pascaliaansche figuur, teneinde zijn geweten, (om het ergste geval te noemen) dat misschien verontrust was door Pascal's puurheid, te kalmeeren. Het is een typische Huxley-variant geworden, deze Spandrell uit „Point Counter Point". Wat Spandrell ventileert aan minachting over den arbeid, die schijnt te adelen, „waarmee de menschen de illusie voeden, dat ze er zijn, en bovendien belangrijk zijn", vindt men in ongeveer gelijke termen terug in Huxley's essay over D. H. Lawrense. Lawrence wordt geconfronteerd met Pascal. Een toetsing van aanmerkelijk ongelijksoortige grootheden. Stel naast Lawrence's brandende en eeuwige liefde voor de vrouw, Pascal's liefde tot de unio mystica. Doch men kan het Huxley niet kwalijk nemen dat hij het verschil niet ziet.

Lawrence en Spandrell hebben beiden een hekel aan werken (work is opium) en Lawrence heeft bovendien een hekel aan „spirituality", hetgeen voor Pascal, om de woorden van Huxley te gebruiken is: „The whole dignity and business of man". Spandrell lijkt als romantische, of als men wil, moderne vertegenwoordiger te moeten dienen van deze via Lawrence aan Pascal ontleende levensschuwheid. Natuurlijk heeft de luiheidsleer van Spandrell niets van ascese, de eenige karaktertrek die ze met Pascal gemeen zou kunnen hebben, wijl hij het arbeidsleege leven vult met lanterfanten en whiskey's op een kruk in een bar. Wat voor nut heeft het dan, zou men kunnen vragen, het eene

opium tegen het andere te ruilen, als men tegen de verdooving van het „real living" wil waarschuwen. Huxley zelf heeft nergens een type geschapen, dat zich volkomen gedraagt volgens deze codex van het „real living". Integendeel bewust geeft hij al zijn figuren een manco aan „real living" mee. Bij iederen geoefenden moralist ontbreekt meestal de oplossing, ook bij Huxley. De menschen van Huxley zijn hoogst ontevreden, ofschoon zij volkomen onafhankelijk zijn, of misschien juist daardoor. Zij doen aan intelligente conversatie, doch daarin zijn zij nooit zich zelf, nooit „real", maar dat is de schuld van Huxley's preekerige domineegeest, die achter ieder gesprek een ijselijk interessant thema laat oprijzen, waarin dames en heeren van zijn society allen even goed thuis zijn.

Deze menschen stellen zich op knap geestige wijze te weer tegen den zin van het in zijn uiterlijk aspect eeuwig gelijkmatig balanceerende leven. De society van Huxley is op den keper beschouwd een troep struisvogels, die onder elkaar in hun camouflagepogingen intelligent zijn, doch in de oogen van den woestijnleeuw en voor Pascal's absolutisme weer zeer „stupid", om een woord te gebruiken dat Huxley met voorliefde gebruikt.

In deze struisvogelmaatschappij is verveling de sloopende ziekte, die met allerlei exclusieve „verdoovingen" genezen wordt. Besluiteloosheid, dat aspect van een generatie, die van verzadigdheid geen keus meer weet te maken, is door Huxley tot een houding verheven. Fabelachtig knap en scherp weerspiegelt zich hier de gapende verveeldheid van de Engelsche high life. Walter in „Point Counter Point", om nog eens zijn beste en knapste boek te noemen, wil wel trouw zijn in het huwelijk, doch een zoodanigen vorm van trouw, dat hij de pretjes van den ontrouw op den koop toe kan nemen. Philip is katholiek, maar alleen zoolang hij Pascal's „Pensées" geopend voor zich heeft liggen. Lucie maakt van haar eenzaamheid, en van haar angst om alleen gelaten te worden (ofschoon een huwelijk weer te veel belangstelling is) een bron van experimenten. Dit is de typische angst van een wereld, die de opium der afleiding gebruikt tegen de verveling. Zoo speelt zij bijvoorbeeld met Walter ter tijdpasseering. Ze voelt zich steeds verwaarloosd en ze is van een katachtige wreedheid in het afdanken van alles wat haar niet amuseert. Een prachtig portret van besluiteloosheid is de fijngevoelige Philip Quarles in „Point Counter Point", die een afkeer heeft van persoonlijke uiteenzettingen (vooral tegenover zijn vrouw Elinor).

Virginia in „After many a summer", Janet Sperce in „The Gioconda smile", en mrs. Aldwinkle in „Those barren leaves", het zijn uitroepteekens van een wereld, die niets te zeggen heeft, en daarom converseert over Diderot, godin Dixana, Bossuet, over Bellini, over wat al niet.

Burlap en Bidlake in „Point Counter Point" vertegen-

woordigen met de snobs, die zich vastgrijpen aan de staarten van hun artistieke kometen, de kunst met een groote K. Echter niet zonder een aesthetiek van het sensualisme daarbij te huldigen, hetgeen voor het privéleven van deze heeren geen onprettige nasleepen heeft. Al deze menschen lijden aan Pascal's „misère de l'homme". Maar dit is de „misère" der zelfhandhaving. Krampachtige pogingen worden aangewend om persoonlijkheid uit te stralen, om superieur te zijn aan de wereld. Huxley geeft hier de zonde van Babel, in een aan een verfijnde cultuur aangepaste variant. Pascal's bezwaar tegen deze lieden zou zijn, dat ze met heel hun wezen in den tegenwoordigen tijd leven. Zelf had hij geen voorkeur voor een bepaalden tijd. De schittering van iedere eeuw was hem gelijk aan valsch edelgesteente. Zijn aanleg tot tijdeloosheid zou in iedere eeuw kunnen passen, want hij zou zich toch door geen enkelen geest des tijds laten beïnvloeden. Hij zou zich bij bestaande toestanden neerleggen, om geen „sociale" houding te moeten aannemen, en geen scheppend vermogen te hoeven ontplooien, om de vruchten van het heden te vermenigvuldigen.

Huxley echter ziet het heden als een carnaval van veelzijdigheid. Zijn speculatieve geest is er op uit het leven te verveelvoudigen en te wijzigen, met de virtuositeit van den bellenblazer, die telkens een anders gekleurde bel wegblaast uit dezelfde steenen pijp. Doch anders dan bij den bellenblazer en de ijdele schoonheid van de fantastische bellen, heerscht er in Huxley's spel zinrijkheid en ordelijkheid. Zijn zinnen zijn rijk aan gedachten, producten van een veelzijdige intelligentie. Hij bezit een verbluffend vermogen om nuancen te onderscheiden in criteria van den geest, doch vooral in de gedragingen der menschen. Deze fijne nuanceering vindt men terug in zijn stijl. Men kan dezelfde gebeurtenissen waarnemen, en toch wanneer de observatie in woorden is gestileerd, kan de eene reproductie meer gelijkend, wezenlijker zijn dan de andere. Huxley levert steeds de scherpste afdruk van wat hij waarneemt. Dat komt omdat hij zijn materiaal steeds in de juiste doseering gebruikt. Zijn koelbloedige en luciede blik op maatschappelijke toestanden geeft hem het vermogen, datgene wat onbelangrijk, wat „bore" is, af te zonderen van wat Huxley eenigszins vaag „real living" zou noemen. Huxley zou als voorbeeld kunnen dienen, dat de groote roman, die niet alleen neerslag is van persoonlijke, dus betrekkelijke belevingen, doch een welbewuste conceptie van den geest des tijds, alleen door een zeer intelligent man, door een ernstig en boven zijn tijd staand denker geschreven kan worden, die om Huxley's eigen woorden te gebruiken: „ought to have no temperament, no nerves. He has no business, to be passionate". Deze stelling is natuurlijk vooral belangrijk voor een waarlijk grootschen tijd, hetgeen de tijd van Huxley niet is. Huxley's kunst bezit den socialen inslag van zulk een

grooten roman, niet in den christelijken zin van mededoogen met wat er geschiedt, doch in een boven het menschelijke uitgaande onafhankelijke waarnemingsgave, die van wetenschappelijken en onaandoenlijken aanleg is. Huxley neemt de menschen als „geval" en controleert nauwkeurig zelfs de flauwste reactie van dat geval. Een hoogst enkele keer gepassioneerd, zooals bijvoorbeeld in de gesprekken tusschen Marjorie en Walter in „Point Counter Point" blijft elk portret toch van een wetenschappelijke onbewogenheid. Zoo zijn de menschen, en zoo heeft Huxley ze vezel voor vezel uitgepluist. Humor is een belangrijk instrument bij deze anatomie. Geen bitter soort humor, want deze zou slechts de onvolkomenheid, het niet boven zijn tijd staan van den schrijver op den voorgrond stellen. Bij Huxley is het de beheerschte, weloverwogen, knap gestileerde, hoffelijke humor van iemand, die menschen en materie beheerscht. Doch juist wegens zijn beheerschte charme is deze humor doodelijk. In den dialoog, waaruit Huxley's aanleg als tooneelschrijver blijkt, komt deze conversatiegeestigheid — een typisch Engelsch „tijdverdrijf" — het best tot haar recht. Haar spitsvondigheid in het goochelen met drogredenen, want tenslotte is Huxley's wereldbeschouwing, zonder mystieken aanleg, uitsluitend een spel des geestes, vertoont verwantschap met Unamuno's dialoog, doch zij is zinrijker en buigzamer. Zij is een voortdurende spotternij met menschen en toestanden. De triomf van het rationalistisch denken, een zinrijk spel met geesteswaarden. Echter zonder bevrijding, en in een hoogere beteekenis toch weer zonder zin. Huxley beziet elk vraagstuk wetenschappelijk, zooals hij chemische reacties zou onderzoeken, vandaar ook het veelvuldig voorkomen van laboratoriumonderzoek in zijn werk. Geen wonder derhalve, dat zijn society de glinsterkoude leeghartigheid kon vertoonen, die men wel eens ziet uitstralen uit een galerij adellijke voorvaderen. Alleen is de society van Huxley veel moderner, onchristelijker en wreeder.

(Wordt vervolgd).

Heinrich von Kleist

door JOS. PANHUIJSEN

Destijds maakte ik het voornemen in Boekenschouw een reeks artikelen te publiceeren over novellisten. Verschillende actualiteiten kwamen daartusschen en ik bracht het met de reeks niet verder dan twee, die, zooals misschien een enkele lezer zich nog herinnert, handelden over het novellistisch werk van Alexander Poesjkin en van Prosper Mérimée.

In dezen tijd, nu de litteraire actualiteit zich minder aan ons opdringt, lijkt het me niet geheel verkeerd met de reeks door te gaan, en het werk te bekijken van een meester in de novelle, die met Poesjkin en Mérimée gelijkenis vertoont, al is zijn werk toch ook weer zoo geheel anders, de novellen of vertellingen namelijk van Heinrich von Kleist.

Alle levensbeschrijvers van von Kleist en alle critici, die zich met zijn werk bezig hielden, zijn het er welhaast over eens, dat dit werk zeer subjectief is; zij ontdekken deze subjectiviteit ook in de acht novellen, die Heinrich von Kleist schreef, maar zij vinden hier tevens een zeer groote objectiviteit. In de prachtige studie die Friedrich Gundolf aan von Kleist wijdde, wordt er op gewezen, dat slechts een enkele, de Maupassant, op gelijke wijze de naaktheid van een afschuwelijk gebeuren wist te beelden, en de Maupassant, zooals men weet, werd waanzinnig. Toch verklaart Gundolf de objectiviteit der novellen niet, zeker niet geheel en al; van het tooneelwerk naderend tot deze novellen, doet hij ze eigenlijk geen recht wedervaren; de inderdaad buitengewoon groote subjectiviteit van de tooneelspelen, althans van de meeste, ligt hem nog te goed in het geheugen, dunkt mij, om opeens den tegenkant in von Kleist's natuur geheel te doorzien. Er was een tegenkant in von Kleist's karakter. Deze door zijn eigen, zeer eigen visioenen vervoerde, soms haast tegen zijn wil meegesleepte, bezat in zijn meest begeesterde momenten tevens een luciditeit, die hem aan zichzelven onthief en dan de macht tot een objectiviteit verleende, die de gewonere objectiviteit van minder subjectieve naturen in niet geringe mate overtreft. Zelfs in de tooneelspelen kan men meer van die objectieve fragmenten ontdekken, dan men doorgaans aanneemt.

De novelle bij Mérimée, bij Poesjkin is herhaaldelijk een gewoon vertellen van het buitengewone; de gebeurtenissen zijn betrekkelijk zelden alledaagsch, maar de wijze van weergave is, alsof de gebeurtenissen wel alledaagsch waren. Bij Heinrich von Kleist is dit nog in een veel grootere mate het geval. Zoowel Die Marquise von O. als Michael Kohlhaas, Das Erdbeben in Chili, Die Verlobung in St. Domingo, Das Bettelweib von Locarno, der Findling, Die heilige Cäcilie en Der Zweikampf zijn

buitengewone geschiedenissen, behandelen gevallen, die, als in Die Marquise von O. haast onaanvaardbaar toevallig lijken. Als Heinrich von Kleist ze verhaalt aanvaardt men ze echter. Al lezende doet men dat geheel en al, meegevoerd door het als van zelfsprekende, bijna achtelooze woord, dat evenwel nauwkeurig op zijn taak is ingesteld.

Evenals het werk van Poesjkin en Mérimée vertoonen de acht novellen van von Kleist onmiskenbaar romantische trekken, maar, evenzeer als bij de anderen het geval is, zijn deze novellen bijna het tegendeel van romantisch, van een haast nuchtere werkelijkheidszin, van een zakelijkheid, die door nieuwere zakelijkheden niet overtroffen werd. Wie dit aan een vergelijking toetsen wil, vergelijke Michael Kohlhaas met een werk, dat er eenige overeenkomst mee vertoont, met Een Mensch van Goeden Wil van Gerard Walschap. Het zij verre van mij de voorname vertellende hoedanigheden van dit laatste boek in twijfel te trekken of te kleineeren, maar de zakelijkheid van Walschap doet naast de zakelijkheid van den romanticus von Kleist verzonnen en romantisch aan, men ontdekt onmiddellijk — althans zoo overkwam het mij — hoeveel versiersel en franje, hoeveel verhaalstof, die zich te ver van het werkelijke leven bevindt, nog in Een Mensch van Goeden Wil te ontdekken valt.

Michael Kohlhaas zet in als een roman van Walschap beginnen kon, maar deze inzet bepaalt al wat volgt; wat hier begint wordt tot aan het bittere einde zonder aarzeling, met een haast bovenmenschelijke concentratie, volgehouden.

Michael Kohlhaas, de langste novelle van von Kleist, maar toch niet langer dan een kleine honderd bladzijden, is naar mijne meening een van de belangrijkste werken van de wereldliteratuur. Vroeger, geloof ik, las men het veel, er waren schooluitgaven van, men las het op school. Juist daarom is het misschien zoo weinig bekend, want het is geen werk dat men op school lezen moet. De scholieren zullen eenigermate getroffen worden door de kroniek in het verhaal vervat, maar wat von Kleist van deze kroniek maakte zal hun ontgaan. Zij missen daarvoor de noodige levenservaring en menschenkennis, want von Kleist toont hier levenservaring te bezitten en, hoe vaak men dit ook mag ontkend hebben, hij bezat een niet geringe menschenkennis. Niet alleen uit Michael Kohlhaas, ook uit de andere vertellingen blijkt dat.

Bovendien zal den scholier doorgaans ontgaan, hoe moeilijk, hoe weloverwogen deze zoo zakelijke, nuchtere, haast „juridische" stijl is, hoe fijn gecomponeerd het geheel. Als alle vertellingen is ook Michael Kohlhaas dramatisch opgebouwd, men zou het, zoo men dat wenschte, in tooneelen, in scènes, uiteen kunnen leggen, de spanning wordt op uiterst kunstzinnige en welberekende wijze gaande gehouden, men wordt al lezende meegevoerd door het gebeurende zelf en ondertusschen rijst steeds duidelijker de gestalte voor ons op van den buitenge-

wonen mensch, die deze paardenhandelaar en rooverhoofdman was. De subjectiviteit van von Kleist leeft zichzelf in deze vertelling, maar ook alleen in deze vertelling, uit in het karakterbeeld van den held zelf; ook von Kleist had een aanleg, die hem gebracht zou kunnen hebben tot een verdediging van het recht als Michael Kohlhaas, ook hij bezat eigenschappen, die hem vervoerd zouden kunnen hebben tot diens „hybris", waarvoor Luther ontzet en bewonderend terugdeinsde. Maar terwijl von Kleist deze verschrikkelijke gestalte voor ons leven doet, weet hij ook de reactie van anderen op deze persoonlijkheid en diens daden te beelden. Maarten Luther is niet alleen maar een personificatie van de stem van God, hij is wel degelijk een mensch, een mensch met gezond verstand en een mensch met vroomheid; von Kleist geeft hier in enkele trekken één van de sympathiekste verbeeldingen van Martin Luther, die ooit gegeven werden. Even tevoren, sprekende over de plakkaten, die Michael Kohlhaas op verschillende plaatsen aan liet brengen, schrijft hij, dat deze geraakt was in „eine Schwärmerei krankhafter und miszgeschaffener Art"; dit is volkomen waar en vòlkomen begrijpelijk, waar het wijst op de objectiviteit, waartoe von Kleist, ondanks subjectieve gebondenheid, in staat was. Iedere vertelling, die meer dan een stemming of een anecdotisch geval inhoudt, beweegt zich in een stuk wereld; dat is ook hier het geval en dit stuk wereld komt in de begrenzing van het gegeven volledig tot zijn recht. De adellijken, die Michael Kohlhaas tot val trachten te brengen om een hunner, die ze zelf verachten, te sparen, zijn in hun kuiperijen en in hun optreden, in het algemeen uitstekend weergegeven, maar nergens wordt wellicht de wereld, het voortgaande, gewone leven, zoo prachtig tegenover de uitzonderlijke figuur van Michael Kohlhaas gesteld, als in enkele woorden van het slot der vertelling. „Vom Kohlhaas aber haben noch in vergangenen Jahrhundert im Mecklenburgischen einige frohe und rüstige Nachkommen gelebt." In dezen kalmen zin, waar ieder woord, hoe gewoon aandoend ook, vol beteekenis is, wordt nog eens, door de tegenzijde, te toonen, de geheele figuur van Kohlhaas en zijn tragische levensgeschiedenis naar voren gehaald.

HEINRICH VON KLEIST

Op gelijke wijze wordt in de verschrikkelijke geschiedenis

van Die Marquise von O. bij het slot het gewone, gemoedelijke leven terzelfdertijd als ontspanning en oplossing en als verbeelding en samenvatting in het tegengestelde toegepast. Als de Rus na alle, herhaaldelijk afgrijselijke, lotswisselingen, met zijn markiezin getrouwd is, schrijft von Kleist: „Eine ganze Reihe von jungen Russen folgte jetzt noch den ersten...." en dat werkt niet alleen verrassend, het zet alles in de juiste verhoudingen, het is uitermate objectief. In Die Marquise von O. merkt men trouwens door al de vreeselijke gebeurtenissen heen, toch nog iets van het aangename gezellige leven in een Italiaansche stad dier tijden.

Het is de tegenkant in von Kleist's karakter, waarvan ik reeds sprak, die dezen wereldvreemde en wereldvijandige in staat stelde tot zulk een juiste weergave van de wereld om de figuren en vaak zelfs in de figuren uit zijn vertellingen. Hij wist, dat hij anders was dan de gewone menschen, maar toch begreep hij hen, althans in niet geringe mate. Het treffendst kan men dat wellicht vinden in den aangrijpenden brief, dien hij schreef voor hij Henriette Vogel en zichzelf doodde. Het is een brief gericht aan de vrouw van Adam Müller. Ik spatieer de betreffende zinsnede.

Der Himmel weisz, meine liebe, treffliche Freundin, was für sonderbare Gefühle, halb wehmütig, halb ausgelassen, uns bewegen in dieser Stunde, da unsere Seelen sich, wie zwei fröhliche Luftschiffer, über die Welt erheben, noch einmal an Sie zu schreiben. Wir waren doch sonst, müssen Sie wissen, wohl entschlossen, bei unsern Bekannten und Freunden keine Karten p.p.c. abzugeben. Der Grund ist wohl, weil wir in tausend glücklichen Augenblicken an Sie gedacht, weil wir uns tausendmal vorgestellt haben, wie Sie in ihrer Gutmütigkeit aufgelacht (aufgejauchzt) haben würden, wenn Sie uns in der grünen oder roten Stube beisammen gesehen hätten. Ja, die Welt ist eine wunderliche Einrichtung! — Es hat seine Richtigkeit, dasz wir uns, Jettchen und ich, wir zwei trübsinnige, trübselige Menschen, die sich immer ihrer Kälte wegen angeklagt haben, von ganzem Herzen lieb gewonnen haben, und der beste Beweis davon ist wohl, dasz wir jetzt mit einander sterben. Leben Sie wohl, unsere liebe, liebe Freundin, und seien Sie auf Erden, wie es gar wohl möglich ist, recht glücklich!....

Von Kleist kende gewone menschen veel beter, dan men van zulk een wereldvreemde zou vermoeden; met uitzondering van Michael Kohlhaas zijn alle figuren in zijn vertellingen betrekkelijk gewone, soms heel gewone menschen; in de andere vertellingen leeft von Kleist zijn subjectiviteit uit, niet zoozeer in de buitengewone gebeurtenissen, als wel in de gemoedstoestanden, welke die buitengewone gebeurtenissen in zijn overigens gewone figuren wekken; daardoor worden deze anders geaarde personen gedurende een korten tijd hem verwant.

De pathetiek der vertellingen is herhaaldelijk zoo groot, dat

ze voor de pathetiek der tooneelspelen niet onder doet, maar zelfs in haar extatische hoogtepunten, als bijvoorbeeld in Die Marquise von O., wanneer de vader het onrecht, dat hij zijn verloren gewaande dochter aandeed, inziet, blijft deze pathetiek zakelijk bepaald.

Het heeft eigenlijk weinig zin ten overstaan van dit werk van realisme en idealisme te spreken; von Kleist is inderdaad zoowel een realist als een idealist, zooals ten slotte ieder groot schrijver; hij geeft de begrenzingen met een waarlijk niets ontziende nuchterheid, maar hij toont ook hoe in de uiterste vervoeringen van smart of vreugde, wanneer de mensch in een hoogeren zin gewoon wordt en met zijn gevoelens raakt aan wat ons allen gemeen is en wat in het dagelijksche leven te zelden wordt vermoedt, bepaalde begrenzingen verbroken worden.

Daardoor bereikt hij in een vertelling als Das Erdbeben in Chili de weergave van een hoogere realiteit, hij geeft daar niet de wereld, als ze gewoonlijk is, maar hoe zij zou kunnen zijn. Het sprookjesachtige, dat gedeelten van zijn tooneelspelen kenmerkt, is in deze vertelling, maar alleen in deze vertelling, overal aanwezig, en de idyllische verhouding der menschen onderling, nadat de groote ramp heeft plaats gegrepen, is met een uiterste soberheid, maar met onovertrefbare duidelijkheid en realiteitszin gebeeld. Ook hier, zonder zich een oogenblik van het vanzelfsprekende, onmiddellijk in het bereik liggende te verwijderen, toont von Kleist ons de engere aardsche werkelijkheid omspoeld door den stroom der eeuwigheid.

De novelle, zooals ze door schrijvers als Poesjkin, Mérimée en von Kleist beoefend werd, is episch, verhalend; vooral ook bij von Kleist springt dit onmiddellijk in het oog; het is altijd vertellen wat hij doet, zonder de minste uitweiding, zonder opzettelijke stemming of sfeerwekking, zonder meer dan de hoogst noodige beschrijving, maar toch staat deze novelle veel dichter bij de dramatiek dan epos of roman, en ook door haar compactheid, haar dichtheid en de pathetiek der gemoedstoestanden, veel nader bij het gedicht, bij de lyriek. Vandaar dat het geheimzinnige hier zoo gemakkelijk doordringt in het gewone. Doordat de grenzen zoo strak en eng getrokken zijn, wordt het omgrenzende als vanzelf voelbaar.

Adolf Wilbrandt wijt ergens het voorkomen van het buitennatuurlijke in de laatste novellen van Heinrich von Kleist, in Das Bettelweib von Locarno, Die Heilige Cäcilie, en Der Zweikampf, aan den geestestoestand van von Kleist in de laatste jaren van diens leven. Ik geloof ten onrechte. Ook bij Poesjkin immers, en bij den scepticus Mérimée treft men het buitennatuurlijke aan, men denke slechts aan Pique-Dame van den eerste en La Vénus d'Ille van den laatste. De uiterste gebondenheid van de novelle aan het tijdelijke voert naar een inwerking daarop van eeuwiger machten.

Bovendien heeft het buitennatuurlijke bij von Kleist, trouwens reeds in Michael Kohlhaas aanwezig, een zeer bepaalde beteekenis; niet alleen toont het, dat dit leven geleid wordt en voortgestuwd door groote en geheimzinnige machten, die aan ons bevattingsvermogen ontsnappen, het toont ook dat deze machten in een bepaalde richting werken, zoowel in Das Bettelweib von Locarno, als in Die Heilige Cäcilie en vooral ook in Der Zweikampf wordt er het beleedigde recht door gewroken. Heinrich von Kleist beeldde daardoor de besturende wil van de goddelijke rechtvaardigheid, zij het op een eigenaardige, maar aan de novelle volkomen aangepaste wijze.

Heinrich von Kleist, Alexander Poesjkin, Prosper Mérimée, toonen in hun novellistisch werk de novelle in haar zuiversten, onvermengden vorm; zij zijn vóór alles vertellers, zij komen alle drie uit de romantische school, maar zij onderscheiden zich van de overige romantici, zij nemen een afzonderlijke plaats in; Alexander Poesjkin door zijn klassieke klaarheid, Prosper Mérimée door een fatalisme, dat sceptisch ironisch bepaald is, Heinrich von Kleist door zijn uiterste zakelijkheid, die de wetten der eeuwige rechtvaardigheid ontdekte.

In het vervolg van deze reeks artikelen zullen we zelden de novelle in zoo zuiveren vorm nog vinden, maar toch zullen we in het beste werk steeds overeenkomsten kunnen aanwijzen met het werk van deze drie groote novellisten.

ASSELBERGS (W. J. M. A.) PASCHA-PROBLEMEN. (20) Brand, Hilversum.

Op 11 October heeft A. van Duinkerken zijn ambt van bijzonder hoogleeraar te Leiden aanvaard met deze rede over Vondels „Pascha". Hij onderzocht hier „samenhang en verschil tusschen het spel van Vondel en de dramatische traditie, waaruit het mede voortkwam." Dit onderzoek, meent van Duinkerken, is niet alleen van belang voor wie het Pascha bestudeeren wil, maar zijn resultaat kan ook antwoord geven op vragen naar karakter en werkdadigheid van Vondel als jong kunstenaar. De auteur gaat in deze studie na, welke voorgangers Vondel in zijn Pascha in meerdere of mindere mate hebben beïnvloed, welke plaats het Pascha inneemt in de dramaturgie van zijn tijd.

Een belangrijk boek[1)]

door W. VAN DE PAS.

Eeuwfeesten hebben hun beteekenis. Ze vormen als het ware een rustpunt in den ontwikkelingsgang van het feestvierend Genootschap. Een terugblik ook op den afgelegden weg, om te zien in hoever het gestelde ideaal is verwezenlijkt. Naast bezinning naar binnen, is het ook een gelegenheid om naar buiten meer bekendheid te geven aan zijn werk en beteekenis. Meestal geschiedt dit in den vorm van gedenkschriften; soms hebben deze slechts momenteele beteekenis, maar ook gebeurt het dat ze blijvende waarde hebben.

In onze Vaderlandsche Kerkgeschiedenis bestond een leemte. En vele deskundigen hebben er herhaaldelijk op gewezen dat de geschiedenis der Katholieken in de 17de eeuw vooral, niet volkomen objectief kon worden gegeven omdat enkele gegevens ontbraken. De moeilijkheden, welke er toen jammer tusschen regulieren en saeculieren bestonden, werden óf uit den weg gegaan óf ze waren wat eenzijdig gekleurd in de vele historische geschriften. Gewoonlijk dienden de werken van Dusseldorp en vooral Van Heussen als bronnen, terwijl men vergat dat er in Brussel in het archief der Paters Jezuïeten nog belangrijke gegevens waren welke voor een juist oordeel niet te verwaarloozen zijn. Eerst in de laatste jaren heeft men voldoende aandacht aan de „Acta Missionis" geschonken, maar toch was het resultaat van de onderzoekingen niet voldoende bekend geworden, zoodat het tekort in het algemeen bleef bestaan en daarmede ook een onjuiste voorstelling over de Katholieke Kerk in Nederland in de 17de eeuw.

Het eeuwfeest der Orde van St. Ignatius op 27 September j.l. was voor Pater Van Hoeck S.J. een gereede aanleiding een boek te schrijven dat als feestgave bedoeld was en tevens van blijvende beteekenis zou wezen omdat het een veel besproken leemte kon aanvullen. Daarom reeds is de „Schets van de Geschiedenis der Jezuïeten in Nederland" van groote waarde en verdient zij de volle aandacht.

Maar er zijn veel meer redenen om dit boek hartelijk welkom te heeten. Het behandelde onderwerp is zeer aantrekkelijk, want hier is uit de beste bronnen een beeld gegeven van de werkzaamheden der Sociëteit, welke in de moeilijke tijden zooveel bijdroeg een groot deel van ons volk trouw te doen blijven aan de Moederkerk. Het geeft ook een heldere uiteenzetting van de ontwikkeling der Orde in Nederland en dit in verband der algemeene Nederlandsche Kerkgeschiedenis. Bovendien leest het gemakkelijk, zelfs de voetnoten en verwijzingen, welke in een boek als dit onmisbaar zijn, storen niet maar geven soms zeer goede aanvullingen. Wanneer Pater Van Hoeck verklaart waarom vele Jezuïeten in de Hollandsche Missie dubbelnamen gebruikten, wijst hij er in een noot op hoe zelfs in de 19de eeuw ook nog voor verschillende zaken schuilnamen werden gebruikt. Amsterdam heet er: le Port, den Haag Batobourg, Nijmegen Canisbourg, Culemborg beteekenisvol la Frontière. Of elders op bladzijde 301, waar verhaald wordt hoe in 1899 het socialistische huis „Constantia" aan de Rozengracht te Amsterdam werd aangekocht, lezen we in een voetnoot hoe de socialisten reageerden: „had men kunnen vermoeden dat de Jezuïeten Constantia moesten hebben, dan zou men ongetwijfeld den boel zoo ongeredderd hebben opgejaagd, dat de paters zich toch even leelijk op hun tonsuur zouden hebben gekrabd". Zulke aanteekeningen zeggen ons soms veel meer over bepaalde moeilijkheden, dan een betoog van bladzijden lang zou kunnen doen.

Over dit belangrijke boek hier iets in het bizonder te kunnen zeggen is zeker een genoegen.

---

1) F. van Hoeck S. J.: Schets van de Geschiedenis der Jezuïeten in Nederland. (Uitg. Dekker & v. d. Vegt, Nijmegen 1940)

Het boek bestaat uit drie gedeelten. Het eerste deel omvat de zeven eerste hoofdstukken en verhaalt de komst der Jezuïeten in Nederland, hun werkzaamheden en moeilijkheden tot aan het einde der 17de eeuw. De vestiging der Orde in de Nederlanden ging gepaard met moeilijkheden van een eigenaardig soort en de meeste dier moeilijkheden zijn van blijvenden aard geweest, zoodat de Jezuïeten-Orde in ons land, tot aan hare opheffing toe tegen het einde der 18de eeuw, een haast ononderbroken strijd om het bestaan heeft moeten voeren. Meer dan in andere landen heeft zij haar karakter van „Societas militans" in Nederland moeten toonen. Dit vindt zijn verklaring hoofdzakelijk in de volgende oorzaken. De tijd, waarin de Jezuïeten hun intrede in Nederland doen, valt samen met den grooten ommekeer op staatkundig en godsdienstig gebied, welke zich in de 16de en 17de eeuw voltrekt door den strijd tegen Spanje en het veldwinnend protestantisme. Als leden eener Orde, door een Spanjaard gesticht, worden zij er al spoedig van verdacht met Spanje te heulen en de protestanten zagen in dat strijdbare legioen ter verdediging van Paus en Kerk een geduchten tegenstander. Een wettelijke erkenning door de wereldlijke overheid heeft zij in ons land dan ook nooit gehad. De Jezuïeten kwamen in 1592 als missionarissen in het gebied der Republiek; eerst waren ze rondtrekkend en in het begin der 17de eeuw vestigden ze zichzelf op vaste posten, welke staties heetten. In 1680 waren er 45 staties met 75 paters. Jammer dat hier geen kaart is opgenomen waarop ze staan aangegeven, zooals in het gedenknummer van Studiën een mooie is opgenomen.

Voorzichtig en toch openhartig behandelt de schrijver de 17de eeuw en laat uit de documenten zien hoe de toestand was. Een mooi gedeelte volgt dan, als er verhaald wordt hoe de Jezuïeten de godsdienstige opvoeding van ons volk verzorgden. De H. Eucharistie en de vereering der H. Maagd werden zeer op den voorgrond geplaatst. Met een beschrijving hoe zelfs Jezuïeten uit Noord-Nederland als missionarissen naar China, Indië en Zuid Amerika trokken, eindigt dit eerste en zeker meest belangwekkende deel.

Het volgende gedeelte (hoofdstuk 8) beschrijft de moeilijkheden waarmede de Orde in de 18de eeuw te kampen had en hare ondergang in de Hollandsche Missie. De inzet was: de Oud-Bisschoppelijke Clerezij, welke in de Jezuïeten geharnaste tegenstanders vond. Maar de Staten Generaal en de Gewestelijke Staten steunden de z.g. Jansenisten en in 1708 werden de Jezuïeten uit Holland en West-Friesland gebannen en in 1720 uit het geheele gebied der Republiek. Maar toch wisten de zonen van St. Ignatius te blijven zoodat er rond 1770 nog 21 staties door hen werden bezet. Dan volgt de opheffing der Orde in 1773, maar op uitdrukkelijk verlangen van den Internuntius te Brussel bleven de Paters in de Hollandsche Missie werkzaam. Ook ná de opheffing der Orde bleef ze door bizondere omstandigheden in Rusland bestaan en de Hollandsche Paters zoeken weldra contact met de bestaande Sociëteit. Reeds in 1805 waren ze weer opgenomen in het verband en was St. Ignatius' Orde feitelijk weer in Nederland werkzaam, hoewel eerst in 1814 de Orde plechtig voor de geheele Kerk is hersteld.

De overgangsjaren van 1773 tot 1814 worden niet geheel overzichtelijk beschreven; we herinneren ons een artikel dat Pater Fr. Sträter S.J. in „Studiën" jg. 1913 schreef over deze jaren. En bij een herdruk dat het boek van Pater Van Hoeck zeker verdient, zou een overeenkomstige behandeling dezer periode, de waarde zeker nog doen toenemen.

In het derde deel (hoofdstuk 9) wordt de nieuwe bloei der Orde in Nederland beschreven. In godsdienstig, wetenschappelijk en sociaal opzicht heeft ons land groote verplichtingen aan de Orde. En speciaal de Missie op Java verdient de belangstelling welke de auteur er terecht aan gewijd heeft. Maar toch hadden we gaarne iets meer over den grooten Nederlandschen Jezuïet Pater Roothaan gehoord, die wel niet in Nederland werkte, maar toch als een blijvenden band tusschen Nederland en de Sociëteit is te beschouwen. Trouwens de H. Petrus Canisius vormt zulk een band in de beginperiode en de Schrijver heeft er ook de aandacht op gevestigd.

De auteur besluit met te constateeren dat de Nederlandsche Provincie

een eervolle plaats inneemt onder de 50 provincies der Orde. Het geheele boek is een doorloopend bewijs voor deze conclusie en het geweldige feitenmateriaal zal ieder overtuigen. Het boek moge gelezen worden door priester en leek, door allen die belang stellen in ons Katholiek verleden. Want met liefde en toewijding wordt hierin een der factoren beschreven waaraan het te danken is, dat het Geloof onzer vaderen bewaard bleef in St. Willibrord's erf.

VELDE (Anton van de) HET EEUWIG MASKER. (126) Het Spectrum, Utrecht.

Een volledig overzicht te geven der geschiedenis van het tooneel in een boekje van ruim 126 bladzijden, is natuurlijk onmogelijk. De auteur verklaart dat dan ook zelf in zijn voorwoord. Maar het is hem toch wel gelukt eenigszins de lijnen aan te geven, waarlangs zich het tooneel, door de tijden heen, heeft ontwikkeld, en meer mag van zoo'n beknopt werkje niet geëischt worden. Het uitvoerigst is de schrijver in de behandeling van het moderne tooneel in de verschillende landen; hij heeft daarover uiteraard zijn persoonlijke meeningen, maar hij bleef toch ook objectief genoeg om den lezer een algemeenen indruk te geven der verschillende aspecten van het moderne tooneel. Een bruikbaar boekje dus.

BECK (L. Adams) WIJSHEID UIT HET OOSTEN. Vertaald uit het Engelsch door Rob Limburg. (391) Servire, Den Haag. *f* 5.90.

„Wijsheid uit het Oosten" is een overzicht van verschillende Oostersche wijsgeerige stelsels, die uiteraard wel kort worden behandeld, maar waarbij de schrijfster er toch in geslaagd is de hoofdpunten en het eigene der stelsels duidelijk uiteen te zetten. De groote wijsgeerige ideeën, ontstaan in Perzie, Indië, Thibet, China en Japan worden door haar aldus behandeld.

Waar objectieve overzichten worden gegeven, heeft het boek, dat zeker het resultaat is van veel studie, zijn beteekenis. Maar het Oostersch religieus en wijsgeerig denken wordt een kracht toegekend, welke het niet bezit. De goddelijke oorsprong van het Christendom wordt door de schrijfster volkomen ontkend; dien goddelijken oorsprong kent zij toe aan het beste uit de Indische en Chineesche stelsels; van de erkenning daarvan door de geheele menschheid verwacht zij de geestelijke redding. De lezing van dit werk zal dan ook uitsluitend geoorloofd zijn aan wijsgeerig geschoolde Katholieken, die dus tot critisch lezen in staat zijn.

In de Vox Veritatis, het R. K. Studentenblad te Utrecht, vonden wij de volgende verzameling uit de Dictionnaire Humoristique de la Medicine, in 1939 uitgegeven door l'Académie de l'Humour français.

Albuminurie. — Maladie des gens qui ont la manie d'écrire dans les albums.

Autopsie. — La dernière interview.

Biceps. — Cerveau des boxeurs.

Bouche. — Zoö microbien.

Bras. — Le membre que l'on offre aux dames dans le monde.

Canule. — Attaché au Ministère de l'Intérieur.

Crane. — Boîte à outils de l'intellectuel.

Desinfection. — L'Art de remplacer une mauvaise odeur par une autre.

Diabète. — Raffinerie interne.

Diagnostic. — Vérité provisoire.

Dysenterie. — Maladie coloniale qui affecte surtout le grand colon.

Elephantiasis. — Megalomanie cellulaire.

Eugénisme. — La science du bien naître.

Faculté. — Où les examens se passent avec dificulté.

Fièvre. — Chauffage central.

Guérison. — Etat ou le malade cesse interesser le medicin.

Hérédité. — Harque de fabrique.

Honoraires. — Terme médical important.

Hopital. — Musée des erreurs.

Ictère. — Le péril jaune.

Intelligence. — Maladie cerebrale heureusement peu répandue.
Longévité. — Phénomène extra-medical.
Melancholie. — Etat d'âme du buveur d'eau.
Neoplasme. — Resultat de la propagande anarchique dans les cellules.
Opération. — Déchirure dans le portefeuille du patient.
Reflexe. — Manque de réflexion.
Remède. — La grande illusion.
Songe. — Vaccin de la vie.
Soupir. — Soliloque des pauvres.
Simulation. — Specialité, traitée par les medecins militaires.
Speculum. — Moyen de revoir le pays natal.
Symptome. — L'espoir du medecin.
Spaincter. — Cercle vicieux.
Tempérament. — Les glandes endocrines s'amusent.

Boekenschouw

ZUYLEN (Dr. H. J. van) DE GEMEENTE HERTEN. Dorp aan de overgang. (137) Wolters, Groningen, Batavia. *f* 3.90.

Dr. van Zuylen heeft een monografie geschreven over de gemeente Herten, zuidelijk van Roermond, die een model-topographische, tevens vooral sociaal-geografische, studie is. De geheele levensgemeenschap, in al haar vormen, uitingen en verschijnselen, wordt behandeld; de bodemgesteldheid, het streekkarakter, de historische groei, de middelen van bestaan, de aard der bewoners, hun sociale omstandigheden, de vooruitzichten voor de toekomst, — alles beschouwd in verband met elkaar. Uitvoerige kaarten, tabellen, grafieken, statistieken en foto's verduidelijken het behandelde.

EVERS (T.) INSECTEN. (84) Urbi et Orbi, Utrecht.

Blijkens het titelblad is „Insecten" het eerste deel van een serie-werk „Practica", een encyclopedische bibliotheek. De inzet is zeer goed. In een kort bestek wordt veel verteld over het leven der insecten in Nederland, bijzonder dat der kevers. De stof is overzichtelijk; de verdeeling in groepen is met Nederlandsche namen aangegeven, de kenmerken der insecten zijn kort maar duidelijk vermeld en afbeeldingen zijn behulpzaam bij het determineeren. Het boekje is zeker geschikt belangstelling en liefde te wekken voor de wondere insectenwereld.

HARTOG (Jan de) HOLLANDS GLORIE. Roman van de Zeesleepvaart. (439) Elsevier, Amsterdam. 1940.

„De bewogen historie van Hollands Scheepvaart telt één ongeschreven hoofdstuk: dat van de groote zeesleepvaart"; aldus een inleidende notitie op den omslag van dit boek. Dit nog niet geschreven hoofdstuk heeft Jan de Hartog geschreven met dit werk, dat een mengsel is van geschiedenis en fictie. De roman verhaalt den strijd van een kapitein van een sleepboot, die zich opwerkt tot hoofd eener groote en machtige onderneming op sleepvaartgebied, met een overmachtig reeder, die het monopolie der zeesleepvaart bezat en met alle middelen, eerlijke en oneerlijke, dit monopolie trachtte te behouden. Ten slotte wint het de sleepbootkapitein en het monopolie wordt gebroken. Dit is heel in het kort de inhoud van dezen bewogen, fantastischen roman, die den indruk maakt geschreven te zijn door een ingewijde, die zich met hart en ziel aan zijn taak, het schrijven van een roman over de zeesleepvaart, gezet heeft. Het is een roman van grootsche allure; zoowel figuren als de lotgevallen staan op een meer dan alledaagsch plan en de schrijver heeft zijn personage in ongewoon forsche en sterke trekken geteekend. De groote zeeën en haar havensteden vormen het tooneel, den achtergrond voor de gebeurtenissen, die hier beschreven worden. Er gaat een frissche, scherp zilten zeewind door dit rauwe verhaal, dat van het harde zeemansleven vertelt. De auteur beschrijft met talent en hartstocht en zwelgt in den woordenvloed, die aldoor aangolft, aangolft, onstilbaar en onbedaarlijk. Dit verzwakt, dunkt

mij, den krachtig opgezetten roman, deze niet te stelpen beschrijflust. Een veel grooter soberheid en beheerschtheid zouden het werk ten goede zijn gekomen. Schrijver en lezer verdrinken vaak in het beschrijven van alles wat maar beschrijfbaar is. Meer gestaltegeving en vormkracht en minder uitweiding hadden het boek dramatischer, pakkender gemaakt. Dit rauw realistische, hoewel gezonde verhaal is geschikt voor rijpe, ervaren lezers.

LEIKER (Sjoerd) DE LAATSTE MAN. (240) Callenbach, Nijkerk. *f* 2.90.

Deze in voorbeeldig en fijn genuanceerd proza geschreven roman van Sjoerd Leiker verdient meer dan gewone belangstelling. Hij gelijkt op de beste boeken van Arthur van Schendel door zijn volkomen harmonie van inhoud en vorm, zijn evenwicht, zijn klassiek gelijkmatigen verhaaltrant, zijn gemis van alle pathos of sentimentaliteit, zijn zuiver realisme. De roman speelt op een Friesch dorp, is echter allerminst een streekroman, doordat de auteur alle lokale kleur vrijwel vermijdt en zijn creaturen boven het gewestelijk gebondene en beperkte uitheft. Het is „une tranche de vie", wat hij aanbiedt, maar dan een afgerond en afgesloten verhaal van een gebeurtenis of van een gesloten serie gebeurtenissen. Er treden, kris-kras door elkaar, vele personages op en hun levenswegen kruisen zich, zonder dat de draden overal ten einde toe worden afgesponnen. Zoowel de figuren zelf als hun lotgevallen doen merkwaardig menschelijk en natuurlijk aan. Er gaat een frissche adem van levenswarmte en levensechtheid door het boek. Van de talrijke boeken van protestantsche schrijvers, die vaak niet buiten een bepaalden kring gelezen worden, lijkt mij dit een der allerbeste en allerzuiverste, een boek dat niets anders beoogt dan een zuiver afgestemd en natuurfrisch verhaal te bieden. De verhaaltrant moge wat sprunghaft zijn, de levendigheid van het geheel wint erdoor.

MATTHIJS (Marcel) SCHADUW OVER BRUGGE. (234) Veen, Amsterdam. *f* 3.25 en 3.90.

„Schaduw over Brugge" is een wat al te weidsche naam voor dit drama, dat zich tusschen een paar Brugsche families afspeelt. Matthijs volgt hier weer dezelfde methode, die hij in het door Charlotte Köhler beroemd geworden „Philomeentje" heeft toegepast. Hij laat namelijk de hoofdfiguur dezen roman in den ik-vorm schrijven. Deze hoofdfiguur heet hier Helène en is de jongste der twee dochters uit een „gareelmakersgezin". Het geheel is waarschijnlijker en natuurlijker dan „Philomeentje"; deze Helène is aanmerkelijk meer aanvaardbaar en levensecht. Trouwens het geheele geval, zooals Matthijs het beschrijft, is aannemelijk; het verhaal is in minder schrille kleuren voorgesteld als vaak bij dezen auteur het geval is, ook al staat men op het einde weer verbaasd over den moord van Achiel van Tuine op zijn schoonbroer. Dat deze handige, vlotte en, afgezien van zijn anti-gods-

dienstigheid, tamelijk weldenkende Achiel zoo maar zijn schoonbroer neerschiet, is moeilijk te accepteeren, evenmin als dat de goedhartige Arthur voor goed zijn vrouw verlaat. Het is een boek met veel goede kwaliteiten, een goed realistisch verhaal, echter te onevenwichtig. De Vlaamsche burgerij komt er in het algemeen niet goed af in de meeste romans van de laatste tien jaren; het is mode geworden om er maar zoo veel mogelijk kwaad van te zeggen. Ook Matthijs doet mee aan deze mode, hoewel gematigder dan vele anderen. Ook tegenover het geloof staat Matthijs niet zoo satyrisch en bits als bijvoorbeeld Elsschot en Walschap. Een boek voor rijpe, volwassen lezers.

HET GELE HUIS TE HUUR. (165) Verzameld en ingeleid door H. J. Smeding. Blitz, Amsterdam. *f* 2.25 en *f* 2.90.

F. Bordewijk schreef in '39 een verhaal bij een schilderij van Willink, waarop een geel huis staat afgebeeld, een groot, deftig stijlloos heerenhuis. Dit heeft den verzamelaar dezer verhalen geïnspireerd om ook zelf een verhaal bij dit „gele huis" te schrijven en een aantal mannelijke en vrouwelijke auteurs tot hetzelfde experiment uit te noodigen. Het resultaat is dit boek, dat vijf verhalen van mannen en vijf van vrouwen bevat. De mannelijke vertellers zijn Bordewijk, Smeding, Walschap, Jef Last en Coolen, de vrouwelijke Elis. Zernieke, Anna Blaman, Henriëtte van Eijk, Anne Mulder en Emmy van Lokhorst. Het is meer een litteraire aardigheid dan een serieuze kunstproeve of wat dan ook. Leest men het boek achter elkaar door, dan gaat dat gele huis op den duur tegenstaan. Men weet: het volgende verhaal gaat over hetzelfde gele huis. De verzamelaar, H. J. Smeding, houdt een uitvoerig pleidooi om zijn onderneming te verdedigen en men is het gaarne met hem eens, dat het een aardige proeve is. Waar hij meer beweren en bewijzen wil, volgt men hem moeilijker. De verhalen, die om dit gele huis heengeweven zijn, varieeren sterk. Moest ik een keuze doen, ik zou, geloof ik, aan dat van Anna Blaman de voorkeur geven. Het gewilde en kunstmatige van den opzet verhindert wel eenigszins het genoegen dat de novellen anders zouden schenken. Men verwacht elk oogenblik, dat het gele huis weer om den hoek komt kijken, als deze uitdrukking hier van toepassing is. Voor volwassen lezers.

POPELIER (Jef) IN TWAALF UUR. (243) Leopold, Den Haag. 1940. *f* 2.50 en *f* 3.50.

Op een gegeven oogenblik heerscht er een groote opschudding in de hal van een groot ziekenhuis: de vrouw van een der patienten ligt op den grond, door een revolverschot doodelijk getroffen; een dokter, die in haast de hal inkomt, valt erover; een verpleegster, die van boven aan de trap dezen chaos aanschouwt, valt de trap af; de portier van het ziekenhuis raakt bewusteloos; een tweede dokter komt toevallig de deur binnen op den voet gevolgd door zijn vrouw; de dreigende paniek

wordt in stilzwijgend overleg door de twee laatst binnengekomenen bezworen. Hoe komen al deze menschen op dit oogenblik bij elkaar en wat is er in de laatste 12 uur gebeurt, om al de uitwendige dwaasheden en inwendige verwikkelingen van dit geval te verklaren? Dat verhaalt ons de jonge schrijver van dezen roman in vlot tempo en met een achtenswaardig psychologisch invoelingsvermogen. En hij spaart het gevoel van den lezer door voor alle problemen van zijn dramatis personae de gelukkige oplossing te doen zegevieren: de val veroorzaakt bij de verpleegster een miskraam, die den weg naar een gelukkig huwelijk effent; de bijna bankroete zakenman hoeft geen zelfmoord meer te plegen, omdat de erfenis van zijn vrouw hem redt; dat is ook de oplossing voor de moeilijkheden van den portier; en de van elkaar vervreemde echtgenooten vinden elkaar weer in het gemeenschappelijk werk. Hier is de catharsis wel een beetje overdreven. Voor volwassenen.

NES-UILKENS (G. van) DE OUDE STEE. (334) Van Holkema & Warendorf, Amsterdam. *f* 3.25 en *f* 3.90.

Onder de vele boeken welke Mevrouw G. van Nes-Uilkens op haar naam heeft staan, waaronder er zijn, die hun 12de en 8de druk beleefden, mag dit zeker een eerste plaats innemen. Zij schetst in dit verhaal met rake en vaste trekken het leven op een Groningsche boerderij, waar de vrouw sinds jaren ziek is en de trotsche, stugge boer met zijn zoons het bedrijf leidt. Een van de jongens studeert voor dokter en hem volgen wij het boek door op zijn verder levenspad. Hij blijft ondanks zijn cum laude examen zich boer voelen en kan zijn schuwe verlegenheid slecht baas worden. Door zijn bekwaamheid wordt hij een graag geroepen dokter, niet bemind maar geacht. Zijn huwelijk is kalm gelukkig en zijn beide kinderen, een meisje en een jongen, groeien flink op. Zijn zoon heeft zooveel van het karakter van het trotsche boerengeslacht, waarvan hij afstamt, in zich, dat er onvermijdelijk een conflict met den vader op moet volgen, wanneer hun meeningen botsen. Men heeft hem voelen aankomen, deze strijd tusschen vader en zoon waarbij de moeder hulpeloos staat en alleen de dochter iets doen kan. Een zeer gave figuur is ook Tante Hiltje, de weduwe van den vroegeren dokter van de plaats, die in stilte weldoend rondgaat. Men komt onder den indruk van dit mooie boek waarin de schrijfster haar hart gelegd heeft. Moge het vele oudere lezers in handen komen.

VIRULY (A.) VERRASSENDE ONTMOETINGEN. (156) Blitz, Amsterdam. *f* 2.25.

Viruly heeft zijn functie als K.L.M.-vliegenier, tijdelijk hopen we, moeten onderbreken en zet nu zijn auteurswerk voort. In dezen bundel schetsen beschrijft hij een negental „ontmoetingen", die hij tijdens zijn pilotenloopbaan had met allerlei personages en verschijnselen. Het zijn aardige schetsen, close-ups, „novellet-

ten" of hoe men ze noemen wil. Alle hebben iets verrassends, een zekere pointe, zoodat ze terecht verrassende ontmoetingen heeten. Viruly weet zijn gevallen aardig en frisch in te kleeden en ze zóó voor te stellen, dat de lezer hem geboeid blijft volgen tot het einde. Hij heeft door zijn vroegere werken reeds een vrij grooten lezerskring veroverd; ook dit boek zal zijn getrouwen niet teleurstellen.

AMMERS-KüLLER (Jo van) ELZELINA. (455) J. M. Meulenhoff, Amsterdam.

„Elzelina" is het vie romancée van een Hollandsche domineesdochter, die in het begin van den Franschen tijd haar echtgenoot, een eerzaam Amsterdamsch koopman, verliet om met den Franschen generaal Moreau ervan door te gaan. Als de Moreau-episode voorbij is, komt Elzelina, die intusschen een anderen naam heeft aangenomen, aan het tooneel en leidt te Parijs een avontuurlijk leven. Jaren later, in 1826, geeft zij in acht deelen haar mémoires uit, neemt nog later de wijk naar Engeland en sterft ten slotte in een nonnenklooster te Brussel. Jo van Ammers-Küller heeft de lotgevallen dezer avonturierster uit allerlei bescheiden, waarschijnlijk ook uit de weinig betrouwbare mémoires, opgediept en er een boek over geschreven, dat in de groote lijnen historisch is, in de détails echter door de schrijfster is „aangevuld". Avontuurlijk is het boek in voldoende mate: een te Lith in Noord-Brabant geboren domineesdochter zou wel niemand een dergelijke toekomst voorspeld hebben. Veel schrijfkunst is er aan het werk niet besteed. Noch in de beschrijving der lotswikkelingen, noch in de weergave der karakters of der tijdssfeer reikt het talent der schrijfster verder dan dat zij behoorlijk vertelt. „Elzelina" zelf is niet veel meer dan een tamelijk gewetenlooze bedriegster, die zulk een dik boek nauwelijks waard is en slechts opvalt door haar buitensporigheden. Voor rijpe volwassen lezers.

JACOBSEN (Jörgen Frantz) BARBARA. Uit het Duitsch door W. Corsari en H. Syberg. (312) Leopold, Den Haag. 1940. *f* 2.90 en *f* 3.90.

„Barbara" van den jong gestorven Deenschen schrijver Jacobsen is een ongewoon geslaagde roman. Hij verhaalt van de eenvoudige bevolking op de Fär-Öer-eilanden en beschrijft een episode uit hun bestaan in de achttiende eeuw, meen ik, ofschoon het tijdstip er weinig toe doet. Niet het historische is van belang, doch het menschelijke. Barbara is een jonge weduwe, die het gevaar en tevens de schande van het eiland is. Jacobsen heeft dit zeer animale, eigenlijk niet slechte, doch volkomen instinctieve en vitale wezen met wonderlijke helderziendheid verbeeld. Zij is louter egoisme en toch van een natuurlijke goedheid; zij bezwijkt, of het zoo hoort, voor elken aandrang, voor elke verleiding; zij is als een plant, zonder eenig overleg of geestelijken weerstand. Allen zijn het eenvoudig vrome menschen op deze barre, afgelegen eilanden, die echter voor alcohol en andere

genoegens gemakkelijk zwichten. Als de Fransche vloot het eiland aandoet, gaat het er wild toe. Jacobsen heeft deze menschen en hun lotgevallen beschreven met een natuurlijkheid, een waarachtigheid of de natuur zelf hem gedicteerd had. Alles verloopt met de natuurlijke wisselvalligheid en ongeregeldheid van het leven zelf, onopzettelijk, ongewild, zóó als het werkelijk gebeuren moest. De dominee, die Barbara trouwt, gaat zienderoogen zijn onheil tegemoet. Bij al deze natuurlijkheid wordt slechts de verkeerde indruk gewekt, of de mensch volkomen passief aan zijn noodlot is overgeleverd. Het boek is slechts geschikt voor rijpe, ervaren lezers.

LOWE (Eric) OCHTEND ZONDER WOLKEN. De geschiedenis van Robin Stuart. Geautoriseerde vertaling uit het Engelsch door S. Vestdijk. (304) Ad. M. C. Stok, Zuid-Holl. U.M., Den Haag. *f* 3.15 en *f* 4.50.

„Ochtend zonder wolken" heet het eerste deel van een trilogie, die de geschiedenis verhaalt van Robin Stuart, een Australiër van den laatsten tijd, wiens leven beheerscht wordt door den grooten oorlog en de groote economische crisis. Deze gebeurtenissen komen in dit eerste deel nog niet ter sprake, dat immers een ochtend zonder wolken heet te verhalen: een jeugd zonder andere tegenslagen dan die nu eenmaal bij een normale jeugd behooren. Een rustig leven op een Australische farm met haar dagelijkschen arbeid, haar ruzies met de buren, haar kangoeroejachten en de draden, die haar met het verleden van de menschen verbinden. Dan volgt de schooltijd op een internaat, de eerste liefde en het huwelijk met de vrouw, die Robin eigenlijk niet had moeten nemen, om te eindigen met de aankondiging van den oorlog tusschen Engeland en Duitschland, waaraan ook Australië mee zal moeten doen.

De wolken van den mannelijken leeftijd werpen echter al haar schaduwen vooruit over de jeugd. Het innerlijk conflict tusschen de liefde voor het land, die hij van zijn vader geërfd heeft, en de liefde voor de stad, die hij van zijn moeder heeft, ligt al klaar, ofschoon hij nog argeloos van het buitenleven schijnt te genieten. Zoo is het ook met de tragiek van zijn huwelijk, die in de eerste stralen van het wittebroodsgeluk al haar aanval voorbereidt. En de bankkredieten, die zijn economischen ondergang moeten bewerken, heeft hij reeds opgenomen.

Dit eerste deel dezer trilogie getuigt van een uitzonderlijk talent van vertellen en beschrijven, en doet ons kennis maken met een geheel nieuwe wereld. Het draagt daarom tevens de belofte van grooter schoonheid als in de volgende deelen de eigenlijke conflicten van dit menschenleven beschreven worden. Voor ontwikkelde lezers.

BOTTOME (Phyllis) ONVEILIG SIGNAAL. Uit het Engelsch. (299) Zuid-Holl. U.M., Den Haag. *f* 3.75 en *f* 4.90.

Phyllis Bottome schrijft gewoonlijk psychologische romans van

een eigen structuur. Meestal zijn het psychologische gevallen, die zij boeiend weet uit te werken. In „Onveilig Signaal" tracht een bedrogen jong meisje door middel van pestiferente bacillen haar vroegeren minnaar uit den weg te ruimen. Een buitenlandsche vrouwelijke psychiater redt de situatie. Dit onwaarschijnlijke geval maakt de schrijfster aannemelijk door figuren en lotgevallen zoo concreet en gedetailleerd mogelijk voor te stellen. Elk detail dient om een der personages te karakterizeeren en alle figuren staan werkelijk in scherpe contouren voor ons. Het jonge meisje Hilda ziet geen enkelen uitweg meer tenzij de opruiming van den valschen Ronnie. De lezer aanvaardt deze situatie als mogelijk, als waarschijnlijk zelfs. De ingenieuze inkleeding van den bacillendiefstal helpt den lezer over menige onwaarschijnlijkheid heen. Het minst geslaagd is de schrijfster in de opvoering van Dr. Silla, de Tsjechische psychiater, die een volmaakt menschelijk wonder is, een wonder van menschenkennis, van wijsheid, van goedheid, van zelfbeheersching, kortom een machine van volmaaktheid, zoo zeer machine dat ze zelfs geen Godsgeloof noodig heeft. Het boek leest als een interessante puzzle, is behoorlijk en intelligent geschreven. Godsdienstige begrippen zijn hier volkomen uitgeschakeld; deze menschen leven in een wereld van een machinaal humanisme. Voor volwassen lezers.

BOTTOME (Phyllis) UIT DE WERELD VAN HET ONBEWUSTE. Uit het Engelsch. (380) Zuid-Holl. U.M., Den Haag. *f* 3.75 en *f* 4.90.

Deze uitgave is een herdruk van 1935. De roman speelt onder het artsenpersoneel van een krankzinnigengesticht, waarvan sfeer en stemming met talent zijn weergegeven. Phyllis Bottome beschrijft graag menschen, die het door cultuur en beschaving tot een hoogen graad van zelfbeheer en perfectie gebracht hebben, zoodat zij een soort supermenschen zijn geworden, die echter wat machinaal aandoen. Aan God en godsdienst zijn zij ontgroeid en zij doen verbazend modern aan. Haar boeken zijn knap geschreven, maar zij zijn te zeer geconstrueerd, te berekend van opzet en uitwerking om heelemaal levend te zijn. In dit boek verhaalt de schrijfster de verhoudingen en wederwaardigheden tusschen eenige psychiaters en hun families. Liefde en psychische verstrikkingen zijn de hoofdingrediënten en er wordt zwaar geredeneerd over allerlei menschelijke verwikkelingen. Een edel humanisme is Phyllis Bottome's hoogste wereldbeschouwing, doch zij komt niet boven dit humanisme uit. God heeft voor haar afgedaan. Daardoor ontbreekt er nogal wat aan haar boeken, die overigens boeiend in elkaar zitten. Voor volwassen, eenigszins ontwikkelde lezers.

BJERRESÖ (Karen) NACHT. Uit het Deensch. (224) Zuid-Holl. U.M., Den Haag.

„Het manuscript van dit boekje, dat de uitgever Guldendal in Kopenhagen ontving, was geschreven op bladen papier van

velerlei soort en grootte en met verschillende kleuren inkt. Dit kwam, doordat de schrijfster, een vijftienjarig schoolmeisje, het geschreven en opgezonden had buiten medeweten harer ouders, huisgenooten en klasgenooten.... De speciale waarde van dit boekje is gelegen in de groote eerlijkheid, waarmede de jeugdige schrijfster een meisje schetst in de overgangsjaren tusschen kind en volwassene...." Aldus de vertaalster in haar voorbericht.

Dit verhaal is dus werk van een vijftienjarige en als zoodanig is het opvallend. „Eerlijkheid" is echter geen litteraire verdienste en de grootste stumper kan nog zeer „eerlijk" schrijven. Alles bij elkaar is het werk te veel eer aangedaan met een vertaling. De auteur beschrijft een slapeloozen nacht van een vijftienjarige, die ongeveer in dezelfde condities moet verkeeren als zij zelf, en de gedachten en herinneringen, die de slapelooze vijftienjarige door het hoofd gaan, vormen den inhoud van „Nacht". Dat zich hier een talent aankondigt is onbetwijfelbaar, doch deze nachtgedachten zijn te weinig ongewoon of belangrijk om meer dan tweehonderd bladzijden lang te boeien, tenzij men het leest met de voortdurende herinnering aan een vijftienjarige schrijfster. Daarom achten wij de vertaling daarvan niet gelukkig. Het boek is niet geschikt voor minder dan vijftien-jarigen.

NESNA (Hans) TOEN HET VADERLAND RIEP. (263) Scheltens & Giltay, Amsterdam. *f* 2.90 en *f* 3.90.

„Toen het vaderland riep" is een oorlogsroman, waarin de auteur laat uitkomen hoe de korte oorlog van Mei 1940 niet alleen de levens van soldaten, maar ook die van niet-strijders heeft gewijzigd, verwoest, gebroken, vernietigd. Hij schetst phasen uit het bestaan van menschen van allerlei stand, een leeraar aan een middelbare school en diens vrouw, het gezin van een kleinen landbouwer, eenige jongelui, die kampen tegen de werkloosheid, het klein-burgerlijk milieu van een provinciestadje. De schrijver verstaat het deze menschen den lezer in enkele trekken voor te stellen en hen belangwekkend te maken. Dan breekt de oorlog uit en de loop van al deze levens, tot dusver in hun min of meer geregelden gang gevolgd, neemt plotseling een scherpe wending. Een wending in den dood of in totaal gewijzigde omstandigheden. Dat laat de schrijver schrijnend blijken; de roman geeft inderdaad eenig idée, hoe vlijmend het leed van den plotselingen oorlog de menschen heeft getroffen. De lezing is voor eenigszins ervaren volwassenen.

HEISELER (Bernt von) DE GOEDE WERELD. Vertaald door P. Kapteyn-Schröder. (302) Brand, Hilversum. *f* 3.90 en *f* 4.90.

De mooie, regionale roman van Bernt von Heiseler speelt in Oost-Tirol. De bergnatuur speelt er een haast gelijke rol in als de menschen; het leven dier bergbewoners is innig verbonden met die natuur; buiten die bergen kunnen zij niet leven, zooals

blijkt uit het geval van den jongen Fernand, die naar Amerika wilde, maar, voorbij München gekomen, weer terug ging, omdat daar geen bergen meer waren. Die bergnatuur en de kringloop van het jaar bepalen hun levenswijze en doening. De schrijver moet land en volk ongetwijfeld grondig kennen en beide heeft hij lief, de menschen met een vergoelijkende, maar niet idealiseerende liefde. Zijn bewoners van het bergdorp bezitten de goede en kwade eigenschappen welke allen anderen menschen eigen zijn, maar bij alle individueele verschillen zijn zij toch meest robuste, krachtige menschen, en allen bezitten zij dat ondefiniëerbare aparte dat typeerend schijnt te zijn voor de bewoners dier streek, en hetwelk hen voor den lezer zoo belangwekkend maakt.

Voluit en volbloedig verbeeldt de auteur eenige familiegemeenschappen, bijzonder de boerenfamilie Lechner, en onder hen meer bepaald den jongen Thomas. Onder den voortgang van het dagelijksch leven, dat als een kleurig panorama met diep perspectief zich ontrolt, ontwikkelt zich het gevoels- en geestesleven van den ongeveer achttienjarigen jongen, en het is met een indringend psychologisch vermogen dat de auteur deze ontwikkeling tot uitdrukking heeft gebracht. Bepaald sensationeele gebeurtenissen hebben niet plaats, maar de roman is op vrijwel elke bladzijde interessant door het talent waarmede het leven der menschen zoo belangwekkend is gemaakt als een menschenleven in werkelijkheid is. De schrijver beheerscht een eenvoudige, en toch kleurige stijl, verrassend soms door schoone beelden; mede door dezen stijl is de roman zoo'n harmonische eenheid geworden.

Voor de lezing wordt eenige geestelijke ervaring vereischt.

BAUMANN (G. Rudolf) ALS DE DOERIANS VALLEN. Vertaling van Diet Kramer. Met teekeningen van G. G. Böhmer. (208) Bosch & Keuning, Baarn. *f* 1.90.

„Als de doerians vallen" is het verhaal van een Javaansche koelie in het begin der twintigste eeuw, en verteld door hemzelf. Als huisjongen van een administrateur vertelt Asnap op een nacht het verhaal van zijn leven aan een medebediende. We kunnen niet beoordeelen hoever de schrijver de werkelijke mentaliteit van een Javaan heeft kunnen doorgronden, maar wel is het verhaal doortrokken van een vreemde sfeer, welke het vertelde aannemelijk maakt. Het rustige, beheerschte tempo, waarin het wonderlijke, avontuurlijke leven van Asnap zich ontrolt, oefent op den duur een zekere bekoring uit.

De roman bezit ook eenige historische beteekenis, wijl hij verhaalt de toestanden op plantages in Sumatra, welke thans tot het verleden behooren, terwijl de Bataklanden, waar ook een gedeelte van het verhaal speelt, toenmaals vrije, bijna ontoegankelijke gebieden, thans aan het Hollandsche gezag zijn onderworpen. Asnap's leven is lectuur voor ervaren volwassenen.

VERSCHOOR (Bram) MOORD IN BLOKSCHRIFT. (253) Het Nederlandsche Boekhuis, Tilburg. *f* 2.25 en *f* 2.90.

Het landgoed „De Top", ergens op de Veluwe, is het tooneel der speurdersactie van den Hollandschen detective Arie Arends. Zijn dokter Watson is Bram Verschoor; hij geeft verslag der nasporingen van zijn vriend, die door den eigenaar van het landgoed is ontboden om een aanslag op diens leven te voorkomen. Terwijl hij daarmee doende is, gebeuren er twee andere misdaden, onder zoo mysterieuze omstandigheden, dat zeker wel geen lezer met zekerheid de oplossing zal kunnen aangeven. Ofschoon het aantal der verdachten vrij gering is.

De roman is in een nogal conventioneelen stijl geschreven, maar de schrijver weet toch een zekere sfeer te scheppen, en als detectiveverhaal kan het zeker een vergelijking met veel buitenlandsche producten in dit genre bevredigend doorstaan.

VICKERS (Roy) HET GEHEIM VAN DE BRANDKAST. Vertaald door Frans de Lorme van Rossem. (264) Bruna, Utrecht. *f* 1.75.

De doorsnee Engelsche ontspanningsromans kunnen, naar den inhoud, vrijwel in twee categorieën verdeeld worden. Of ze houden zich bezig met het leven in society-kringen, — waaraan romantische Engelsche lezers zich graag schijnen te vergapen —, òf de hoofdfiguur is een meisje, dat zich door eigen kracht en energie door het leven tracht te slaan. Op de laatste bladzijde wordt het zelfstandige meisjesbestaan dan afgesloten met een goed huwelijk.

Tot de laatste groep behoort „Het geheim van de brandkast". Het betrokken meisje, Anneke, vecht dapper door, wanneer een finantieele ruïne dreigt. Het is werkelijk een spannend verhaal, zooals het haar lukt een groot buitenrestaurant te drijven; zij komt in aanraking met nobele lieden en bedriegers; een rechtszaak dreigt haar noodlottig te worden, maar het loopt natuurlijk alles goed af en op de laatste bladzijde, — zie boven — is het huwelijk in kannen en kruiken. Geschikte amusementslectuur.

BAXTER (G. O.) SENOR BILLY. Vertaling van J. G. H. v. d. Bovenkamp Jr. (200) „De Combinatie", Rotterdam. *f* 2.25 en *f* 2.90.

Billy Jeffers, bijgenaamd Senor Billy, werd verdacht van den overval op een postkoets; dit werd het begin van veel narigheid, welke, naar den trant van het Wilde Westen, vergezeld ging van gevechten en revolverduels. Op het einde blijkt zijn onschuld, en ook met het meisje, dat natuurlijk in een Cowboy-roman niet mag ontbreken, komt het in orde. Vlot geschreven en spannend.

CLARK (Dale) DE PERFECTE POLITIEMAN. Vertaling van Jan van Dijk. (201) „De Steenuil", Hoorn. *f* 2.25 en *f* 2.90.

De grenzen van het waarschijnlijke worden in den detectiveroman van Clark wel wat ver overschreden. Een groot deel van het gebeuren moet zijn verklaring vinden in de opvoeding van Steve Lamour tot een volmaakt detective, opdat hij later den

moord, gepleegd op zijn moeder, zou kunnen wreken. Het geheele geval is nogal buitennissig, en een spanning, zooals die voor een speurdersroman een eerste vereischte is, heeft de schrijver niet voldoende kunnen wekken. Een detective moet wel knap zijn, maar wanneer hij volmaakt knap is, blijkt er toch niet veel aardigheid aan zijn werk te zijn.

BAXTER (G. O.) DE DRIE KRUISEN. (205) Vertaling van J. G. H. v. d. Bovenkamp Jr. „De Combinatie", Rotterdam. *f* 2.25 en *f* 2.90.

Baxter heeft talrijke boeiende romans geschreven, die het cowboy-leven heeten te verbeelden, maar met „De drie kruisen" is hij toch minder geslaagd. Er wordt in verteld van een cowboy, die zoo stellig gelooft in een niet te ontloopen noodlot, dat hij de grootste waaghalzerijen uithaalt en zich in talrijke gevechten-op-leven-en-dood verwikkelt. Allemaal, omdat hij gelooft toch niet te zullen sterven vóór het uur, door het noodlot beschikt. Het is alles nogal dwaas en geforceerd, zelfs voor een Wild-West roman.

TUTTLE (W. C.) IN NAAM DER GERECHTIGHEID. Vertaling van H. van Suchtelen. (200) „De Combinatie", Rotterdam. *f* 2.25 en *f* 2.90.

Na twintig jaar onschuldig in de gevangenis te hebben doorgebracht, kwam Harris Dean terug in het stadje waar de misdaad, waarvoor hij was veroordeeld, had plaats gehad. De wijze, waarop zijn onschuld dan eindelijk blijkt, is verwerkt in een spannend cowboy-verhaal, waarin ook nog een aantal veediefstallen worden opgehelderd. Bepaald zachtzinnig gaat het er niet van langs, maar de schrijver heeft toch ook nog kans gezien wat geestigheid, al is die dan iets aan den ruwen kant, in zijn verhaal te verwerken.

Voor liefhebbers van dit oeuvre een aantrekkelijk boek.

TUTTLE (W. C.) DE GOUD-ADER. Vertaling van H. van Suchtelen. (200) „De Combinatie", Rotterdam. *f* 2.25 en *f* 2.90.

Een Wild-West roman in den rasechten, geijkten trant van dit genre. Een mijneigenaar zendt twee vastberaden pootige kerels naar zijn mijn, in een afgelegen deel van het gebergte, om gepleegde knoeierijen op te helderen. Deze intrigue is spannend uitgewerkt; er hebben gevechten plaats, zooals die in een dergelijk verhaal behooren te gebeuren, en de uiteindelijke zegepraal van het recht gebeurt pas op een der laatste bladzijden. Een roman, die er bij de lezers van dit slag lectuur, wel zal ingaan.

UDEN (H. van) 9.34 N.M. (302) Salm en Co., Amsterdam.

Beschouwd als detective-verhaal is „9,34 N.M." een knap geschreven roman. De uitwerking en oplossing van het gegeven — in een café wordt een bezoeker dood gestoken — is systematisch en logisch; het moordgeval breidt zich uit tot een ingewikkelde intrigue, waardoor de spanning wordt gewekt en vast-

gehouden; afgezaagde trucjes heeft de auteur niet toegepast. Maar er is één storende onwaarschijnlijkheid. Het is onaannemelijk dat iemand, die een doodelijken steek in den rug heeft ontvangen, nog eenige meters loopt, een deur opent en een serie stooten op een billard maakt, zooals de auteur het beschrijft. Het soortgelijke geval, door hem in een voetnoot aangehaald, en ontleend aan de werkelijkheid, gaat als vergelijkend voorbeeld niet op, want daar was de tijdsduur beduidend korter.

Er zijn overigens bezwaren van anderen aard tegen het boek. Het schijnt dat de auteur iets heeft tegen het godsdienstige zuiden — de roman speelt in Brabant — en door allerlei hatelijkheden maakt hij dit, en de moraal van het burgerlijk fatsoen, belachelijk.

Voor het lezen van „9.34 N.M." moet dan ook een ernstig voorbehoud gesteld worden.

TAYLOR (Phoebe Atwood) HET MYSTERIE VAN DEN TIJGERKLAUW. Vertaling van Frans van Overvoorde. (224) J. Philip Kruseman, Den Haag. *f* 2.15 en *f* 2.90.

De intrigue in het detective-verhaal van Taylor is knap uitgewerkt. De moorden op Bart Paget en op Noël blijven een mysterie tot Asey Mayo, de detective, de oplossing aan de hand doet. De auteur heeft het trucje toegepast een groot aantal personen in de verwikkelingen te betrekken, waardoor het zoeken naar den schuldige moeilijk is geworden en de oplossing ingenieuzer lijkt. Het nadeel is vooral dat het eigenlijke verhaal er eenigszins onsamenhangend door is geworden. Maar liefhebbers van speurdersromans vinden in „Het mysterie van den tijgerklauw" toch wel iets naar hun gading, dunkt mij.

TAYLOR (Phoebe Atwood) HET INKT-MYSTERIE. Vertaling van Frans van Overvoorde. (223) J. Philip Kruseman, Den Haag. *f* 2.15 en *f* 2.90.

Het geval dat Taylor's detective, Asey Mayo, in „Het Inktmysterie" krijgt op te lossen, is waarlijk niet eenvoudig: een aantal personen ziet, op een afstand, hoe iemand oogenschijnlijk met een revolver zelfmoord pleegt; toch blijkt later dat hij door een ander, met een steekwapen, is vermoord. Via allerlei verwikkelingen lost de speurder het geval ingenieus op. Ook het eigenlijke verhaal is bevredigend verteld. In tegenstelling met Taylor's andere romans, die nog wel eens ietwat onsamenhangend zijn of aan een overdaad van details lijden, waardoor het geheel noodeloos gecompliceerd wordt, is „Het Inkt-mysterie" een vlot vertelde, prettig leesbare roman.

MORTON (Anthony) BLAUWMASKER TRIOMFEERT. Geautoriseerde vertaling van Jan van Arckel. (236) Ad. M. C. Stok, Zuid-Holl. U.M., Den Haag. *f* 2.25 en *f* 2.90.

De gentleman-inbreker met het blauwe masker heeft zich bijna uit de zaken teruggetrokken, als hij merkt, dat men van zijn distinctieven en methoden misbruik maakt en onder zijn naam

wandaden pleegt, waarvan hij de verantwoordelijkheid in geen geval op zich wil nemen. Ook over deze bende triomfeert de onfeilbare in een reeks spannende avonturen, die hem aan den rand van den afgrond brengen, maar het geluk en zijn geliefde verlaten hem in dat hachelijke oogenblik niet. Goede ontspanningslectuur voor oudere volwassenen.

PATRICK (Quentin) DE DOOD EN HET MEISJE. (228) Vertaald door A. E. C. Vuerhardt-Berkhout. J. Philip Kruseman, Den Haag. *f* 2.25 en *f* 2.90.

Niet het beroemde lied van Schubert maar een echt griezelverhaal is het onderwerp van dit boek. De moord op een studente van een Amerikaansche Universiteit en eenigen tijd later nog een moord brengen de heele Universiteit in rep en roer. De gebruiken en gewoonten onder de Amerikaansche studenten geven aan deze detective-geschiedenis een aparte kleur; sommige gezegden en toestanden zijn vrij grof en soms ook komisch, zooals b.v. de zin: „Zij had altijd wel geweten dat Norma nog eens gewurgd wakker zou worden." Het zoeken naar de oplossing van het probleem: „Wie is de moordenaar?" is spannend genoeg, maar het boek behoort niet in handen van jongeren, het is voorbehouden lectuur.

FOGH (Svend Weis) DE ONBEKENDE SOLDAAT DIE BLEEF LEVEN. Geautoriseerde vertaling uit het Deensch van Dr. Annie Posthumus. (322) Ad. M. C. Stok, Zuid-Holl. U.M., Den Haag. *f* 2.75 en *f* 3.75.

Een boek over den grooten oorlog, dat net te laat komt. Want wie kan er zich nu nog interesseeren voor de belevenissen van een enkelen soldaat, die streed aan de Alpen, aan de Marne, aan de Somme, bij Verdun, in Rusland en ten slotte aan het Westfront bij de luchtmacht? Wij hebben voorloopig voldoende aan den oorlog, die onze wereld oogenblikkelijk teistert. Toch had dit boek een beter lot verdiend. Het is een onopgesmukt verhaal van veel menschelijke zwakheid en van veel stillen heldenmoed en veel offervaardigheid voor in nood verkeerende medemenschen. Voor volwassenen.

LORING (Emilie) TòCH PETER. (227) Vertaald door J. F. Croes. J. Philip Kruseman, Den Haag. *f* 2.25 en *f* 2.90.

De vruchtbare fantasie van deze Amerikaansche schrijfster stelt in dit boeiend-vertelde verhaal twee jonge menschen onder allerlei vreemde omstandigheden voor de keuze, welke voor haar bestaat uit Amerika of Engeland, en voor hem: zijn meisje of zijn werk. De vele moeilijkheden welke zich voor hen ophoopen, brengen hen ten slotte tot een goed besluit. Een ietwat avontuurlijk, romantisch boek, voor volwassenen geschikt.

GREGORY (Jackson) OM DE MACHT IN ROCKY BEND. (223) Vertaling van J. A. W. van Hacht. J. Philip Kruseman, Den Haag. *f* 2.25 en *f* 3.25.

Het Westen van Amerika schijnt nog altijd een bijzonder ge-

schikt land om sprookjes van onnoemelijke rijkdommen, begraven schatten en goudstroomen aannemelijk te maken. Jackson Gregory, de kampverteller bij uitnemendheid, maakt ook hier weer een dankbaar gebruik van die romantische omgeving waarin hij een multi-millionair eenige scheeve zaakjes laat recht zetten en zijn goede gaven uitdeelen. Echte ontspanningslectuur.

HOMES (Geoffrey) DE MAN, DIE DEN DOKTER VERMOORDDE. (221) Vertaling van G. J. Werumeus-Buning. J. Philip Kruseman, Den Haag. *f* 2.25 en *f* 2.90.

Van het rumoer van een staking van fruitplukkers in een stadje in Californië heeft iemand gebruik gemaakt om een dokter te vermoorden. Een jonge journalist, die de staking moet „verslaan" voor zijn blad, acht zich bekwaam genoeg om den moordenaar te ontdekken. Er vallen nog meer dooden, maar dit brengt hem niet in de war, want hij volgt zijn intuïtie en ontmaskert den schuldige. Het verhaal is eenigszins verwarrend en om allerlei bijkomstigheden voorbehouden lectuur.

MASTERMAN (Walter S.) HET VALSCHE ALIBI. (236) Vertaling van J. G. H. v. d. Bovenkamp Jr. „De Combinatie", Rotterdam.

Masterman is een van die gezellige vertellers, die hun hoorders en lezers graag laten griezelen en er schik in hebben hun verhalen zoo fantastisch mogelijk te maken. In dit boek behandelt hij een moordgeval en zorgt dat degene, die er het minst mee te maken heeft, het diepst in den put geraakt. Ontspanningslectuur voor lezers met onderscheidingsvermogen.

CODY (Stone) ZILVER, ZAND EN KOGELS. (214) Vertaald door Dr. J. Y. van Vliet. J. Philip Kruseman, Den Haag. *f* 2.25 en *f* 3.25.

Het gaat om een zilvermijn, welke toebehoort aan een jong meisje dat gehoord heeft van moeilijkheden en er nu zelf maar eens op uit trekt om te onderzoeken waaraan het hapert. Zij beleeft geweldige avonturen, bezwijkt bijna in de woestijn, wordt in haar vertrouwen geschokt, maar overwint aan het einde. Er wordt veel gevochten in dit boek en geen zachte taal gebruikt. Oudere lezers.

HILTON (Francis W.) RUITERS AAN DEN HORIZON. (211) Vertaling van Frits Hoogewerff. „De Combinatie", Rotterdam. *f* 2.25 en *f* 2.90.

Het komt al meer en meer voor dat in cowboy-verhalen een detective optreedt, die zijn vernuft gebruikt om een of andere bende veedieven of moordenaars op te sporen. Dit geeft wat meer spanning en inhoud aan deze boeken, die anders gewoonlijk alleen bestaan uit revolverknallen en vuistgevechten. In dit verhaal treedt Steve Laird op als speurder om eenige paardendieven te vangen. Hij kwijt zich met veel moeite van deze taak omdat een meisje zijn gedachten in beslag heeft genomen, maar het lukt hem ten slotte toch de dieven te ontmaskeren.

Voor volwassenen.

VESTDIJK (S.) ALBERT VERWEY EN DE IDEE. (215) Stols, Rijswijk. *f* 4.90 en *f* 5.90.

Het dichterschap van Albert Verwey is reeds lang een „Umstrittene Frage". Zijn geestverwanten, zooals van Eijck en Bloem, stellen dit dichterschap zeer hoog, terwijl bijv. Engelman er sceptisch tegenover staat. Verwey wenschte niet, dat zijn lezers zijn afzonderlijke verzen schoon vonden, doch dat zij zijn gedichten, zelfs zijn bundels, in grooten samenhang, in hun onderling verband waardeerden. Voor Verwey waren niet de oogenblikkelijke inspiratie, de verbeelding van het moment en de terloopsche, meer of minder gelukkige weergave van belang, doch de idee, die zijn geheele dichterlijk oeuvre voedde en bevruchtte. Over deze idee heeft Vestdijk een boek geschreven, dat, zooals al zijn critische werken, uitmunt door scherpzinnigheid van ontleding, door oorspronkelijkheid van inzicht, door knapheid van behandeling. Bij allen critischen zin en reserve staat hij bewonderend tegenover den dichter Verwey en tracht de „idee", die de oerbron van Verwey's poëzie moet wezen, te verhelderen Dit is hem echter niet of slechts ten halve gelukt. Ondanks de groote eruditie, de helderziendheid en den arbeid, die aan dit boek besteed zijn, komt de idee van Verwey den lezer niet helder voor den geest te staan. Het boek wemelt van verrassende bemerkingen en verklarende flitsen, doch de groote lichtflits, die Verwey's idee zou moeten bestralen, blijft uit. Om vele redenen echter, die niet onmiddellijk met Verwey's idee te maken hebben, is het een lezenswaardig boek.

LAST (Jef) KINDEREN VAN DE MIDDERNACHTZON. (241) Wereldbibliotheek, Amsterdam. 1940. *f* 2.90.

In „Kinderen van de Middernachtzon" biedt Jef Last een reisverhaal over zijn tocht naar het hooge Noorden. Er zijn verschillende manieren om reisverhalen te schrijven. Men kan volstaan met objectief en neutraal te verhalen van wat men zag en beleefde op zijn reizen; men kan echter ook dieper op de zaken ingaan en meer dan het geziene verhalen. Zoo heeft Last gedaan. Hij heeft zich geïnteresseerd voor de levensproblemen der bewoners van het Noorden, Lappen en niet-Lappen. En zoo is zijn boek nog iets meer geworden dan enkel een reisverhaal. Het boek werd geschreven vóór den inval der Duitschers in Noorwegen, zoodat er vele namen genoemd worden, die thans bekend klinken, wat zij, toen de auteur zijn werk schreef, niet waren.

De Lappen kennen wij vooral uit schoolboeken en uit Noorsche romans. Wat Last hier over deze Lappen vertelt, klinkt eenigszins anders dan wat men er gewoonlijk van hoort. Zoo is dit boek in verschillende opzichten reveleerend omtrent het hoogst gelegen gedeelte van Noorwegen en Zweden. Een groot aantal teekeningen, die de schrijver zelf ter plaatse vervaardigde, begeleiden den tekst.

PROTESTANTSCHE POëZIE DER 16de EN 17de EEUW. Deel I. Verzorgd door Dr. K. Heeroma. Elsevier, Amsterdam. 1940.

Dit zooveelste deel van de Bibliotheek der Nederlandsche Letteren, dat Protestantsche Poëzie der 16de en 17de eeuw bevat, moest oorspronkelijk door Dr. W. A. P. Smit verzorgd worden, werd echter wegens de tijdsomstandigheden toevertrouwd aan Dr. K. Heeroma. Heeroma opent met een uitvoerige inleiding, die hier, daar het gebied dézer poëzie door niet zoo heel velen verkend en gekend is, bijzonder op haar plaats is. Het hoofdgerecht biedt natuurlijk Jacob Revius, de dichter der Overijselsche Zangen en Dichten. Hem gaan vooraf een groot aantal gedichten, gezangen en godsdienstige ontboezemingen vooral van het einde der 16de en het begin der 17de eeuw. Niet alles is van gelijke poëtische waarde; wel echter bevat deze bundel, die een eerste deel is en dus nog een vervolgdeel laat verwachten, voor zoo goed als alle lezers veel nieuws en onbekends. Slechts de vakhistorici zullen al deze Liedekens en Schriftuurlijke Lofzangen terugkennen. Er staan verrassingen in dit boek, zooals bijvoorbeeld de fragmenten uit Daniël Heinsius „Lofzank van Jezus Christus", een gedicht, dat zeker nog geen gemeengoed geworden was. Verrassingen, minstens voor Katholieke lezers, zijn bijvoorbeeld ook de gedichten van Revius op Maria en op het Avondmaal.

DES AMORIE VAN DER HOEVEN (H. A.) MIJN TERUGKEER TOT DE KERK VAN CHRISTUS. (152) Heruitgave. Foreholte, Voorhout. 1940. *f* 1.40 en *f* 2.10.

Onder de vele getuigschriften van bekeerlingen tot de Katholieke Kerk is dit in 1871 voor het eerst verschenen werkje een der openhartigste, persoonlijkste en intelligentste. Daarom verdient het vóór die vele andere een herdruk, dien Pater Th. Piket S.J. verzorgd heeft. Het is meer dan een vroom en stichtend getuigenis, het is de rekenschap die een gevoelig en zeer ontwikkeld man aflegt over de ongewone daad, die hij stelde door toe te treden tot de Katholieke Kerk. Er komen allerlei kwesties in deze gedeeltelijke autobiografie ter sprake, die nog altijd voor hedendaagsche menschen actueel zijn en waarop Des Amorie van der Hoeven een verrassend licht werpt. Het boekje draagt het stempel van eerlijkheid en openhartigheid op elk van zijn bladzijden en boeit aldoor door zijn warm menschelijken toon en door zijn intelligente wijze van behandelen. Moge ook deze heruitgave haar weg vinden.

STEEDEN (Dr. C. L. van) ZIEL EN LICHAAM. (239) Servire, Den Haag. *f* 3.90.

Hoewel dit boek met een goede bedoeling blijkbaar is geschreven en deze opvatting, afgezien van enkele polemische uitweidingen, vrijwel geheel gehandhaafd blijft, is het geheel toch zoo dwaas dat het voor ons ten eenenmale onaanvaardbaar is. Het woord entelechie, waarmede de schrijver zeer veel schermt, dekt zich nergens met het philosophisch vaststaande begrip van Aristoteles of van Thomas van Aquino. Natuurlijk is het juist voor ons R. K. medici op de allereerste plaats vaststaande: de zeer groote invloed, die de ziel heeft op het welbevinden van het lichaam, maar om, zooals hier gebeurd, allerlei werkingen en invloeden aan die ziel toe te kennen, die echter berusten op de normale eigenschappen van de levende stof, en dan daaruit conclusies te trekken om het metaphysische gebeuren, is zoo apert onphylosophisch en geeft blijk de begrippen ziel en levensbeginsel zoo weinig scherp in de gedachten te hebben, dat ik het mij alleen nog vergeven kon het geheel gelezen te hebben, uit respect voor den leeftijd van den schrijver en omdat ik het als recensent moest doen.

HET KABELTOUW. Blijspel van Plautus. Vert. door Dr. L. A. J. Burgersdijk Jr. Altorffer, Middelburg. 1940. *f* 1.50.

HIPPOLUTOS. Treurspel van Euripides. In Nederl. verzen vert. door Dr. K. H. de Raaf. Thieme, Zutphen. 1940. *f* 1.60 en *f* 2.25.

HET SPEL DER VERGISSINGEN. Blijspel van Shakespeare. Vert. door J. W. F. Werumeus Buning. Querido, Amsterdam. 1940.

Dr. Burgersdijk heeft een zeer goede, verantwoorde vertaling van Plautus' Rudens (Het Kabeltouw) in Nederlandsche verzen bewerkt. De vertaler heeft er tevens een inleiding bij geschreven en het geheel van tooneel-aanwijzingen etc. voorzien, zoodat het stuk ook voor opvoering in aanmerking kan komen. „Het Kabeltouw" is een der representatiefste stukken van Plautus, door den Latijnschen dichter omgewerkt naar een Grieksch voorbeeld. Ook belangstellenden, die niet in staat zijn het oorspronkelijke stuk te benaderen, is deze vertaling welkom, temeer daar de inleiding rijkelijk instrueert over Plautus en zijn werk.

Het tweede stuk is een vertaling in Nederlandsche verzen van Euripides' Hipppolutos. Dr. de Raaf heeft een vloeiende en toch zeer accurate overzetting bewerkt en tevens voor een uitvoerige inleiding gezorgd. Dit is de eerste maal dat dit treurspel in het Nederlandsch toegankelijk gesteld is. Het ware te wenschen dat er volledige, systematische Nederlandsche vertalingen van de groote klassieke schrijvers verschenen. In dezen tijd zouden dergelijke werken ongetwijfeld aftrek vinden.

Het derde boekje is een nieuwe vertaling van Shakespeare's „Comedy of Errors". Zij is wellicht niet accurater en getrouwer dan de oude van den Shakespeare-vertaler Burgersdijk, wint het

echter in vloeiendheid van taal en zegging. Burgerdijk's vertalingen zijn wel nauwkeurig, maar stroef en, dunkt me, voor het tooneel moeilijk hanteerbaar. Shakespeare's „Comedy of Errors" is een zijner vroegste stukken, een klucht zonder veel diepgang of karakteruitwerking, een omwerking van een der stukken van Plautus. Het is een handige uitgave in klein formaat zooals vele van Querido's boeken.

SCHOEP (F.) HET VRUCHTGEBRUIK VAN AANDEELEN. (24) Leopold, Den Haag. 1940. *f* 0.50.

De Heer Schoep heeft het vorig jaar een dik boek uitgegeven over de naamlooze vennootschap en haar aandeelhouders. En daarbij het gewichtige onderdeel vergeten, dat in deze brochure ter sprake komt. Het zou zeer eenvoudig zijn als men kon zeggen, dat de vruchtgebruiker het recht heeft op de uitkeeringen, terwijl de eigenaar het recht heeft na het afloopen van den termijn de aandeelen ongeschonden terug te ontvangen. Maar wat moet er dan gebeuren, als de uitkeeringen geschieden in den vorm van nieuwe of bonus-aandeelen? En wie heeft recht op extra-uitkeeringen uit de reserves? De Heer Schoep geeft de oplossing van de wet, dat de eerste per se den eigenaar toekomen en de tweede aan den vruchtgebruiker. De opkomende moeilijkheden tegen de rechtvaardigheid of billijkheid dezer solutie elimineert hij door een verwijzing naar het recht van de algemeene vergadering van aandeelhouders. Het laatste woord kan dat niet zijn, maar dat is niet erg, want ook de naamlooze vennootschap zal zich wel moeten aanpassen aan nieuwe rechtsopvattingen, die meer met de economische werkelijkheid in overeenstemming zijn.

BRINKGREVE (Dr. M. R. J.) POLITIEK EN ECONOMIE. (86) — Bibliotheek van Weten en Denken, onder Redactie van Dr. J. Brouwer, nr. 2. — Leopold, Den Haag. *f* 1.—.

Dr. Brinkgreve meent, dat de economie een toegepaste wetenschap is, die gebruikt maakt van de uitkomsten der zuivere wetenschap psychologie. Op dit valsch fundament ontwikkelt deze brochure een theorie van den corporatieven staat, die over de technische leiding der economie zeer verstandige dingen zegt: in plaats van het beginsel der rentabiliteit wil hij stellen het beginsel van den dienst, in plaats van de leiding door toevallige bezitters de leiding door de deskundigen, in plaats van de financiering door toevallige besparingen de financiering door crediet naar de behoeften. Over de rol der politiek in de economie moest de schrijver wel een verkeerd begrip geven, daar deze voor hem geen bovenpsychologische gemeenschapswerkelijkheid is. Als echter de economische leiding voorloopig zijn practische conclusies aanvaardt, zou de economie al zeer gebaat zijn: de theorie komt dan van zelf wel in orde.

DE LEVENDE GEDACHTEN VAN VOLTAIRE. Belicht door André Maurois. Nederlandsche bewerking van Rob Limburg. (190) *f* 2.50.

DE LEVENDE GEDACHTEN VAN ROUSSEAU. Belicht door Romain Rolland. Nederlandsche bewerking van Rob Limburg. (191) Servire, Den Haag. *f* 2.50.

Deze twee boekjes zijn verschenen als deelen van een seriewerk „Levende gedachten", dat beoogt uittreksels te geven, — toegelicht door inleiders — uit de werken der groote denkers door de eeuwen heen. Over de keuze konden we tot dusver niet enthousiast zijn.

Ook de bloemlezing van gedachten, getrokken uit de geschriften van Voltaire en Rousseau, kunnen wij Katholieken lezers niet ter overpeinzing aanbevelen. Al heeft rond Voltaire's figuur legendenvorming plaats gehad, waarin liefst met diep zwarte kleuren werd gemaald, het is toch de geest van Voltaire geweest, die hoofdzakelijk verantwoordelijk is voor de latere anti-clericale beweging, en daarin sterk uitkomt.

De voosheid der opvoedkundige ideeën van Rousseau zijn reeds lang aangetoond; hij moge dan door het geniale beroerd zijn, hij was toch ook in veel opzichten een warhoofd, bij wien het geestelijk evenwicht ontbrak. Zonder noodzaak is er geen reden van de werken dezer schrijvers kennis te nemen.

BROUWER (Dr. J.) GEESTELIJKE VERWARRING. (94) Leopold, Den Haag. *f* 1.—.

De schrijver van dit in de „Bibliotheek voor Weten en Kunnen" verschenen boekje maakt ongetwijfeld veel juiste en scherpzinnige opmerkingen. Hij zegt herhaaldelijk rake dingen en geeft zich rekenschap van veel waarover de meesten nauwelijks nadenken. Toch meenen wij dat de brochure beter ongedrukt ware gebleven. De auteur staat hyper-hypercritisch en pessimistisch tegenover alles en nog wat. Er deugde in Nederland, dit is de totaalindruk, zoo goed als niets; de burgerij vooral krijgt er ongenadig van langs. Dr. Brouwer constateert alom verwarring en angst zonder dat hij veel positiefs aanwijst om die verwarring en angst weg te nemen. Het „volk" wordt nogal welwillend behandeld, terwijl de burgerij niet tot het volk schijnt te hooren. Ook beveelt hij nuchterheid aan, terwijl toch veel van wat hij in Nederland gispt, juist uit die nuchterheid voortkomt. Het lijkt ons een tamelijk nutteloze en in veel opzichten ongerechte critiek.

HAMEL (Onder redactie van Prof. Dr. A. G. van) DE TUIN DER GODEN. (408) W. de Haan, Utrecht. *f* 5.90.

Onder redactie van Prof. van Hamel en met medewerking van Prof. Dr. H. Th. Obbink, Dr. K. de Vreese en Prof. Dr. W. E. J. Kuiper, zijn in dit boek een aantal mythen der Egyptenaren, volken van Voor-Azië, Indiërs, Grieken, Scandinaviërs en Kelten verzameld. In een instructieve algemeene inleiding verklaart Prof.

van Hamel aard en wezen der mythe en bespreekt hij de factoren welke tot haar ontstaan aanleiding gaven. Jammer is het dat hij in deze, overigens voortreffelijke, beschouwing, tegenover zijn stof, de aarde en het leven, geen positief christelijk standpunt inneemt. Wanneer het leven heengaat vraagt hij waarom, waarheen, en de aarde is voor hem een Tuin der Goden, omdat zij bestaat door het nimmer eindigend spel en tegenspel van wonderbaarlijke krachten, die zijn als de weldaden en de booze grillen van een dartel godenvolk.

Wat de keuze der mythen betreft, zijn de samenstellers er stellig in geslaagd de belangrijkste en sprekendste bijeen te brengen, waarbij iedere groep wordt ingeleid door een verklarende beschouwing. De wijze van navertellen is aangepast aan het karakter van elke mythengroep. De uitvoering is zeer verzorgd en de teekeningen van Pieck zijn voortreffelijk in haar suggestieve kracht. Een boek voor ervaren lezers.

Kleine Uitgaven:

GERVASIUS, O.M.Cap. (P.) EEN GIDS VOOR ONZE OUDERS. (64) R.K. Jongensweeshuis, Tilburg. *f* 0.60.

Dit deeltje in de „Opvoedkundige Brochurenreeks" heeft de bedoeling den ouders richtlijnen en aanwijzingen te geven voor de huiselijke opvoeding, de opvoeding van het geweten, de wilsvorming en de opvoeding tot godsdienstig leven, van de eerste levensjaren af tot ongeveer zestien jaar.

FLORIS ENDE BLANCEFLOER. Als abel spel bewerkt naar den roman van Diederik van Assenede door Paul de Keyser. (76) Wereldbibliotheek, A'dam.

Bij de dramatiseering van „Floris ende Blancefloer" heeft de bewerker een aantal verzen laten wegvallen, maar het verloop is ongeveer gelijk gebleven. Hij is er in geslaagd in den geest van het „abel spel" te blijven; er is geen gebruik gemaakt van moderne dramatische tooneelmiddelen en het middeleeuwsch statisch karakter bleef bewaard.

WALTER (Eugen) DIENER DES NEUEN BUNDES. Das Priestertum der katholischen Kirche. (129) Herder & Co. Freiburg.

Als laatste deel van een seriewerk over de Sacramenten wordt in dit boekje het Priesterschap behandeld. De verschillende aspecten worden kort maar toch grondig nagegaan; bij de behandeling heeft de schrijver zich vooral geïnspireerd op II Cor. 4, 5: „Wij toch preeken niet onszelf, maar Christus Jezus den Heer, onszelf slechts als uw dienstknechten om Jezus' wil."

RITTER Jr. (Dr. P. H.) WIE ZIJN DE DRIE MANNEN VAN DE NEDERLANDSCHE UNIE? (45) Hollandia Drukkerij, Baarn. *f* 0.60.

De brochure bevat een levensschets der drie persoonlijkheden, die de beweging, belichaamd in de Nederlandsche Unie, hebben doen ontstaan, terwijl tevens dat ontstaan dier beweging wordt verklaard.

Arthur Oberon van Schendel

door J. v. H.

Er is herhaaldelijk geschreven over het eigenaardige dualisme in Arthur van Schendel, een dualisme, dat hierin bestaat dat hij den eenen keer een zuiver reëelen roman schrijft zonder fantastische of romantische bijmengsels, den anderen keer een verhaal van pure fantasie, waarin een speelsche verbeelding aldoor de leiding heeft. Schreef hij aanvankelijk meerdere decennia lang verhalen in den fantastischen trant, na '25 ongeveer trad de periode van het realisme in en verbaasde hij zijn lezers keer op keer door de onopgesmukte weergave van door en door Hollandsche karakters en menschenlevens. Sindsdien zijn er telkens ook weer anders geaarde boeken van zijn hand verschenen, romans of verhalenbundels, waarin de fantasie haar spel drijft en het gebied der onmiddellijke realiteit ontzweeft. Sommigen hebben hierin geen dualisme gezien, maar vinden overal den eenen gelijkgeaarden van Schendel terug, die nu eens meer, dan weer minder zijn verbeelding den lossen teugel laat, doch overal en altijd als de eene van Schendel te herkennen is. Heel belangrijk is deze kwestie overigens niet; het gaat om woorden en om nuances. Niet te ontkennen is dat van Schendels verhalen zich gemakkelijk in twee rubrieken laten indeelen, de romantische en de reëele.

Een der opvallendste eigenaardigheden van dezen auteur is zijn voorname distantie ten opzichte van zijn lezers en van zijn scheppingen. Men kan heel het omvangrijke oeuvre van dezen schrijver gelezen hebben zonder veel van zijn persoonlijke gevoels- en gedachtenwereld achterhaald te hebben. Het is of hij woont achter wolken, die hij slechts even opzij schuift om zijn uitgever een nieuw product te overhandigen. Hij mengt zich zelden of nooit in den strijd der meeningen, reist en huist veel in het kleurige Zuiden en acht het blijkbaar volkomen onbelangrijk de wereld over zijn persoonlijke aangelegenheden in te lichten. Deze aristocratische gereserveerdheid beheerscht ook zijn scheppingen. Ik heb niet elken regel van van Schendel gelezen en zoo kan mij iets ontgaan, doch alle werken, die mij onder de oogen kwamen, getuigen van een schuwe, angstige zorg om zijn persoonlijkheid zoo veel mogelijk buiten zijn werk te houden. Zelfs in een boek als „De Zomerreis", waarin hij over eigen belevenissen schrijft, blijft de auteur in het halfdonker en geeft zich niet bloot aan blikken van nieuwsgierigen. Met deze innerlijke schuwheid, die een schuwheid van voornaam gehalte is, hangt wel samen de soberheid aan hartstocht en gevoel, die zijn boeken kenmerkt. Hartstochtelijke tafreelen staan er weinig of geen in van Schendels latere romans vooral; voor heftige gevoelsuitingen schijnt hij eenzelfden instinctieven weerzin te

hebben als zijn zoo Hollandsche creaturen in Het Fregatschip, De Waterman, Een Hollandsch Drama et cetera. Aan de al te sensueele atmosfeer, die eenige zijner vroegere verhalen belast, is hij geheel ontgroeid. Tevens heeft zijn fijngeleed en genuanceerd proza, dat in de verhalen uit de Zwerver-periode aan geparfumeerdheid en sensitivisme ging lijden, aan forschheid en rythmische kracht gewonnen. De eenvoud en zuiverheid van het proza der Hollandsche romans, dat allen schoonen schijn en te luiden klank met uiterste zorg vermijdt, zijn van een zoo onopvallende echtheid dat niet gewenden er gemakkelijk overheen lezen. Vooral het Fregatschip is vol van den nobelen, krachtigen klank der Nederlandsche taal, een taal die klinkt als een scheepswerf onder hooge werkdrift.

Dat een meer dan vijftigjarig auteur plotseling een zwenking maakt en met een geheel andersgeaard werk onverwacht de algemeene bewondering wekt, is zeker geen voordehand liggend verschijnsel. Al het exotische, eenigszins onevenwichtige en gemaniereerde, dat den jongeren en den reeds bejaarden van Schendel ook in zijn beste uitingen bleef aankleven, werd met het Fregatschip afgeworpen en er verscheen een boek, zoo echt en zuiver van klank, zoo natuurlijk van bouw en structuur, zoo reëel en onopgesmukt van menschelijkheid als er in de Nederlandsche litteratuur niet zoo heel veel voorhanden waren. Dezelfde toon werd aangehouden in een vijf- of zestal volgende romans, zoodat er thans ongeveer een half dozijn boeken van van Schendel bestaan, alle van de laatste tien, twaalf jaar die naar inhoud en geest, naar innerlijke en uiterlijke structuur een ongewone overeenkomst vertoonen. Bij een drietal dezer, die toch volkomen onafhankelijk van elkaar staan en geheel verschillende onderwerpen met andere personages behandelen, heeft men zelfs van een trilogie gesproken; zoo gelijkgeaard zijn ze van geest en tendens en zoo gemakkelijk laten ze zich als een eenheid zien. Het zijn door en door Hollandsche conflicten, die van Schendel in deze boeken beschrijft, conflicten ontstaan uit zeer Hollandsche verhoudingen en geaardheden. Dat hij ze plaatst in een

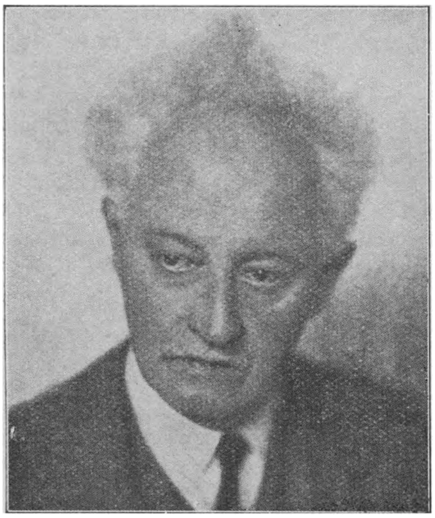

ARTHUR VAN SCHENDEL

voorbije eeuw, wijzigt wel de uiterlijke levensvoorwaarden, doch verandert weinig aan den aard der conflicten. Soliede, levenstaaie menschen met diepe gevoelens, doch weinig innerlijke speelruimte geraken hier onder den druk van religieuze voorstellingen of van een onbarmhartig lot. Dit bepaalt ongeveer de tragische spanningen in van Schendels realistische romans. De strijd met een dreigend en dwingend noodlot, dat zich met godsdienstige denkbeelden vermengt, door erfelijkheidsfactoren of door complexen van omstandigheden bepaald wordt, is het gewone leitmotiv in deze verhalen. Hoe zorgvuldig zich de schrijver ook buiten deze constructies van zijn geest poogt te houden en, naar het bekende woord van Flaubert, als de Schepper achter zijn scheppingen tracht schuil te gaan, onwillekeurig verraden deze werken toch iets van de gedachten- en gevoelswereld van hun maker.

Een groote meedoogendheid, een innig begaan-zijn met het vergeefsche der menschelijke worstelingen en weerstanden spreekt uit al deze boeken. De schrijver ziet vanuit verre hoogte de menschen strijden en streven en volgt dit streven met verhulde deelname. Ook de felst strevende of strijdende is echter niet opgewassen tegen een arglistig lot, dat steeds de laatste kans krijgt en blind en gevoelloos zijn slachtoffers maakt. Nooit ofte nimmer spreekt van Schendel zich uit over laatste meeningen of levensvragen: hij blijft achter de wolken en laat de wisselingen van lot en leven zijn opvattingen uitdragen. Deze opvattingen blijven zwevend en vaag omlijnd. Een meewarig en berustend scepticisme, een liefdevol en medelijdend niet-weten en niet-beamen van een uitweg schijnt de basis van zijn levenshouding en bepaalt er de grondstemming van. Nergens, dunkt mij, komt dit geresigneerde scepticisme zoo helder tot uiting als in Grauwe Vogels, een der kenmerkendste van van Schendels romans, het verhaal van Casper en Heiltje, die zich hardnekkig doch vruchteloos tegen een ongenadig lot blijven te weer stellen.

Grauwe Vogels: deze naam zou, zooals hij symbolisch boven dit boek staat, een groot gedeelte van van Schendels oeuvre kunnen karakterizeeren als aanduiding van de zorgen en het leed, die 's menschen leven plegen te begeleiden en er het kenmerkende van schijnen. Toch kan men niet zeggen, dat deze boeken over het algemeen een pessimistischen indruk achterlaten. Daarvoor zijn ze te gezond en sterk van levenszin, te oer-Hollandsch van innerlijke structuur. Slechts de drie verwante verhalen, Een Hollandsch Drama, De rijke Man en Grauwe Vogels, die van vijf, zes en zeven en dertig dateeren en onmiddellijk na elkaar geschreven moeten zijn, dragen het karakter eener depressieve gestemdheid en vertoonen opmerkelijk minder levensoptimisme of levensaanvaarding dan de romans, die daarvoor of daarna geschreven werden.

De voorkeur voor een der romans uit de serie Hollandsche werken als van Schendels gaafste boek loopt nogal uiteen. Velen stemmen voor De Waterman als het markantste en volledigste van alle. Mij bekoort het Fregatschip nog altijd het meest om zijn bijzonder frisschen, oorspronkelijken toon, hoewel ook Een Hollandsch Drama en Grauwe Vogels het allerbeste van van Schendel openbaren. Of deze zoo eigenaardige auteur op den duur de hooge bewondering zal blijven genieten, die de leidende persoonlijkheden onzer letteren de laatste tien jaar voor hem gekoesterd hebben, betwijfel ik. Een schrijver van buitengewoon formaat, te vergelijken met de bekendste namen uit de Europeesche litteratuur, is hij, mijns inziens, niet. Dat vele van zijn werken bij alle voortreffelijke eigenschappen nogal taai zijn, te effen van bewogenheid en verhaaltrant, wordt vaker gedacht dan uitgesproken. Van Schendel bekommert zich weinig om wisseling van décor, om verrassingen en kunstgrepen. Heftige emoties, dramatische toespitsingen en ineengestrengelde verwikkelingen vindt men bij hem nauwelijks. Doch ook de gamma zijner menschelijkheden, of hoe men het noemen wil, is niet heel groot; in zijn boeken vindt men niet, ook bij benadering niet, alle uitersten van het menschengenus vertegenwoordigd, noch wat betreft de menschelijke figuren zelf, noch wat betreft de hartstochten, conflicten en innerlijke bewogenheden. Zijn oeuvre omspant slechts een zeer beperkte categorie van menschen en ook dezen leven niet hun volledige, alzijdige menschelijkheid daarin uit. Wat van Schendel den lezer voorlegt is volstrekt zuiver en echt, doch het voorgelegde is nogal beperkt en verwijdert zich niet te ver van het voor ieder toegankelijke. Ik meen, dat van Schendels zuiver stijlgevoel tot een overschatting bij velen van zijn romankunst geleid heeft. Zijn volkomen vrijzijn van alles wat op sensatie, op natuurverkrachting of pathos lijkt en daarbij zijn helder, voorbeeldig proza hebben zijn werken juist bij litteratoren in bijzondere gunst gebracht. Daardoor echter werd voorbijgezien wat in zijn boeken aan grootschheid en diepte van menschelijkheid ontbrak. Een boek als Het vijfde Zegel van Vestdijk bijvoorbeeld bezit, ondanks zijn lacunes en bedenkelijkheden, iets van deze grootschheid en diepte van

Illustratie uit de Engelsche vertaling van: Grauwe Vogels

conceptie, die aan schrijvers van ongewone afmeting herinneren. Schoonheid en kracht van taal zijn voor een roman niet het meest essentieele element. Dit is, mijns inziens, de scala zijner menschelijkheid, waarmee bedoeld wordt het levende gestalte geven aan menschen, het weergeven van reacties, toestanden en levensverhoudingen, het verbeelden van den mensch in zijn hoogten en diepten. En in dit verbeelden reikt het talent van van Schendel niet zoo ongewoon ver. Bij allen eerbied voor zijn figuur en zijn werk vrees ik toch, dat dit oeuvre eens eenzelfde lot zal treffen als dat van Mevrouw Bosboom-Toussaint, die in de litteratuurhistorie nog altijd eervol herdacht, doch die weinig meer gelezen wordt. Met Couperus bijvoorbeeld zal dit niet licht geschieden.

* * *

Tusschen deze Hollandsche romans door heeft Arthur van Schendel nog allerlei boeken gepubliceerd van diverse makelij, litterair fantasiewerk van goeden smaak en gehalte. Overal is een man van hooge ontwikkeling aan het woord, een bevoorrechte der Muze, die speelt met droom en werkelijkheid en een hooge levenskunst verworven heeft, een man van stijl en levenshouding. Op zijn voorlaatsten roman, die den sprookjesachtigen titel De zeven Tuinen droeg, heeft hij thans een nieuwen laten volgen: Mijnheer Oberon en Mevrouw.*) Ook deze titel herinnert onmiddellijk aan het land der Sprookjes en der fantasie, doch de bijvoeging Mijnheer en Mevrouw bant den Elfenprins binnen burgerlijke grenzen. Het is een burgerlijke roman wat van Schendel hier zijn lezers aanbiedt, de geschiedenis van Jan en Klaartje, twee kinderen, die in elkaars nabijheid opgroeien, elkaar liefhebben, trouwen, op den langen duur van elkaar vervreemd raken en aan het eind elkaar weer terug vinden. Mijnheer Oberon en Mevrouw Titania spelen door dit verhaal heen een eigenaardige rol. Zij leven in de omgeving der families van Jan en Klaartje, min of meer aan den rand der samenleving, een beetje Hollandsche burgerlui en een beetje elf. Mijnheer Oberon is vanaf Jans kinderjaren een soort beschermengel voor hem en Mevrouw Titania is dit voor Klaartje. Als ik een bezwaar tegen dit boek mag hebben is het dit, dat, nu het eenmaal den naam Oberon op zijn omslag draagt, het element Jan en Klaartje er oneindig veel sterker is dan het element Oberon en Titania. Jannen en Klaartjes hebben we in de Nederlandsche litteratuur reeds meer dan genoeg, terwijl er gebrek heerscht aan Oberons en Titania's. Dit boek is geen betooverend sprookje, wat de titel kan doen vermoeden, doch de wat matte geschiedenis van een Hollandsch burgerpaar met de gewone strubbelingen, die veel

---

Arthur van Schendel: Mijnheer Oberon en Mevrouw. Roman. (246) Amsterdam. J. M. Meulenhoff.

levens nu eenmaal meebrengen. Oberon en Titania bezitten wel eenige attributen van hun elfenbestaan en werken een beetje elfachtig in op hun protégé's, doch zij zijn visch nog vleesch, elf noch mensch. Het verhaal bezit te veel tweeslachtigs en daardoor iets onbevredigends. Ongetwijfeld zijn de goede hoedanigheden van van Schendel weer overal speurbaar, zijn eenvoudige natuurlijkheid, zijn suggestieve schrijftrant en zijn helder, evenwichtig proza. Enkele bijfiguren als Dina en Fientje, twee gedienstigen, lijken nog de markantste en meest omlijnde personages. De natuurlijke eenvoud van van Schendel ontkomt niet altijd aan het gevaar tot simpelheid te verworden. Het ingrijpen van krachten als Oberon en Titania in een alledaagsch menschenleven is hier niet tot een harmonisch en treffend of schoon geheel uitgegroeid, tot een natuurlijken toover of een schoone onwezenlijke charme.

De strijd tusschen de nuchtere, reëele levenseischen en de muzische, geestelijke behoeften vormt ongeveer het ideëele thema van dit boek. Daarnaast vertegenwoordigt Dina de religieuze aspiraties en zij heeft wijze dingen te zeggen. Van Schendel is een meester in het ineenvlechten van allerlei tendensen en strevingen, zonder dat hij uitdrukkelijk het laatste woord uitspreekt; dit laatste woord staat dikwijls als een vraagteeken aan het einde. Wellicht heeft de schrijver met boeken als De zeven Tuinen en Mijnheer Oberon geen andere bedoeling dan luchtige intermezzo's te scheppen tusschen zijn reëeler romans en doet de kritiek onverstandig door ze zoo zwaar op de hand te nemen. Van Schendel is een speelsche geest en spot misschien terecht met allerlei kritiek, die haar doel voorbij schiet. Hij speelt zelf graag voor Oberon; is dit werk wellicht voor hem wat, naar veler meening, The Tempest voor Shakespeare was?

RIDDER (Tony de) ARNO. Een hondenleven. (81) Ploegsma, Zeist. *f* 1.95.

Arno was een Duitsche herder, een hond, die volgens de schrijfster de nobelste eigenschappen van zijn ras in zich vereenigde. In haar boekje vertelt zij van den dagelijkschen omgang met haar viervoeter. Naar mijn smaak is de dierenliefde van de vertelster geworden tot dwepende sentimentaliteit. Maar misschien denken hondenliefhebbers daar anders over.

De foto's zijn mooi uitgevoerd en suggestief van uitdrukking.

Aldous Huxley (2)

door FELIX VAN ARET.

Huxley streeft voortdurend naar een persoonlijken klank. Het is een zucht naar originaliteit die tot tegenspraak prikkelt, want zelfs in onbelangrijk schijnende détails dringt zij een levensbeschouwing aan ons op. Doch ook aan de tegenspraak geeft Huxley alle kans om zich te verklaren. Hij is een arbiter die gevoel heeft zoowel voor het pro als voor het contra. Het komt dan ook wel eens voor, dat men bij Huxley eenige bladzijden verder het spiegelbeeld aantreft van een vroeger denkbeeld. Het heeft geen zin hem in dit verband op onnauwkeurigheid of inconsequentie te betrappen want de keerzijde van de medaille vertoont een niet minder boeiende beeltenis en wordt met niet minder overtuiging voorgedragen. Zijn honger naar veelvormigheid doet hem aan de waarheid steeds meerdere verschijningen ontdekken. Men zou kunnen zeggen dat hij te „academisch" is, zooals bijvoorbeeld in zijn opmerkingen over de Russen en Dostojefsky in het essay over Baudelaire. Het is namelijk zoo, dat de waarheid als standvastige gegevenheid hem niet interesseert. Wel de duizendvoudige betrekkelijkheid van de waarheid die wisselt bij dag en bij nacht, en met de standpunten, die menschen op verschillende oogenblikken tegenover elkaar innemen, en deze boeit hem als „leven", als actie, als een kolkend veld van polariteiten. Het lijkt op Gide's „ferveur", doch zonder diens „inquiétude", want tenslotte is Huxley Angelsaksisch evenwichtig zonder passie. Zoo'n veld is een zeer vruchtbare grondslag voor iemand als Huxley, die journalistieke bevattelijkheid paart aan wetenschappelijk kenvermogen. Deze twee zijn de troffel en de specie, waarmee hij zijn Baalschen toren van deze eeuw bouwt. Maar hij heeft een verklaarbare antipathie tegen ondeelbare grootheden, als de dood, het eenige ter wereld wat uit één stuk is, zooals Pascal zei. Dingen uit één stuk zijn te massief, zij passen niet in de elegante city-bag van Huxley's geest, waarin van alles slechts kleine monsters wordt meegedragen. Pascal ligt hem daarom niet als causeur, en niet als filosoof. En aan den dood, dat einddoel van Pascal's denken, tracht hij den achtergrond van eeuwigheid te vervangen door de coulissen van een nieuwe levensacte, doch als zoo menig rationalist-door-dik-en-dun slaat hij hier een regieflater, maar hij is handig genoeg om er den vorm van een experiment aan te geven, een goochelkunstje met een nieuwe dimensie.

Het denkbeeld van een gepasteuriseerd, een soort gebotteld leven, waarmee men aan het grenstraject van zijn leven gekomen, een overstapje kan nemen op een nieuwe levenslijn, dank zij het eeuwige vernuft van techniek en wetenschap, vindt men in schets reeds in „Crome Yellow". De verrassende aanleiding daartoe is het bezoek van intellectueelen aan een varkensstal. Met voorliefde laat Huxley uitersten elkaar ontmoeten, in dit geval intellectueelen en varkens. Uit het feit, dat geen der partijen verwonderd is de ander te ontmoeten, trekke dan ieder voor zich zelf de passende conclusie. Op het gezicht van de rijke biggenschaar komt een van de bezoekers op het idee om een nieuwe generatie van menschen in een eindelooze rij uit een soort van broedmachine te laten aantreden. Uitgewerkt en met wetenschappelijke bijzonderheden (Huxley zet zijn dioramas van een nieuwe maatschappelijke orde zeer zorgvuldig op) vindt men deze kunstmatige voortplanting uitvoerig geschetst in „Soma Paradise". Men kan het een grandiose spotternij met den burgerlijken stand noemen. Dat is het echter niet alleen, het is evenzeer een demonstratie van den intellectueelen trots, die de geest over het leven en zijn wetten van bloei en ondergang laat zegevieren, en voor geboorte en dood een particuliere oplossing heeft gevonden. Het verklaart ook weer Huxley's antipathie voor het dogma en voor Pascal, zijn roes naar veelzijdigheid, zijn geestelijke onverzadigdheid, waardoor hij steeds gedreven wordt nieuwe differentieering en nieuwe combinaties te zoeken. Zoo ongeveer in den trant van het beeld, dat hij zelf ergens gebruikt, een reclame-

plaat van een jongen die een pakje cigaretten in de hand houdt, op welk pakje weer een jongen staat met weer een pakje cigaretten, ad infinitum. In een bestaanden toestand interpreteert Huxley onmiddellijk een nieuw gezichtspunt, om aan de gebondenheid van het eerste te ontsnappen. Immers het probleemlooze verloop in de orde der dingen is saai en geestdoodend. De gebondenheid aan een samenlevingscode, die voor allen in beginsel gelijk is vindt hij een blaam voor zijn intellect, en dat zet hem aan tot herschepping in een werkelijkheid, die menigmaal hallucinair aandoet, doch waarin het beginsel van de veelvormigheid van het leven, zelfs in zijn wetmatigheid is verwezenlijkt, en waarin hij zich zelf op een nieuw niveau kan hervinden.

Alleen door voortdurend in de dingen te interpreteeren verlengt men het leven, ontdekt men telkens een nieuwen zin van het bestaande. Het ligt dan in de lijn, dat de zin die Huxley in het leven interpreteert „heidensch" en revolutionair van aanleg is. Het heeft er immers den schijn van alsof Huxley op geestelijk en maatschappelijk terrein geen autoriteit erkent, die tot maatstaf van ons handelen zou kunnen dienen. Zijn geest alleen is autoriteit, en de belooning van deze levensbeschouwing is een hoorn des overvloeds van fijngeestige en listige dialogen, waarvan het hoogtepunt ongetwijfeld ligt in „Point Counter Point".

Zoo vermeit Huxley zich gaarne in bespiegelingen omtrent het ongerijmde. Het is een voortreffelijke toetssteen voor zijn intelligentie om uit te gaan van een niet algemeen gehuldigde meening, of door iets te beweren, dat den bourgeois moet doen ontstellen in zijn eerbied voor hiërarchie, voor de „heilige huisjes", die aan den rand van zijn geestelijk waarnemingsvermogen staan, en daarom taboe zijn, al kan hij niet onder woorden brengen waarom. Niet zooals Huxley stelt hij hun wezen vast aan hun uiterlijke verschijningsvorm, doch hij is onmiddellijk beheerscht door een ontzag, waarvan hij de herkomst niet kent, en hij voelt het als een kwestie van „to be or not to be". Beethoven is verantwoordelijk voor alle wals-melodieën en jazzsyncopen, schrijft Huxley in een artikeltje „Popular music" in „Along the road". De bourgeois ziet de klassieke rangorde omtuimelen en hij verschiet van kleur. Van zijn beroemdheden kent hij alleen de eigenschap klassiek, en die is voor hem synoniem met onaantastbaar. Doch Huxley gaat uit van het typisch bestanddeel van Beethovens muziek, zijn dyonisisch gevoel voor rhythme, en zijn emotionaliteit, en hij trekt daaruit een conclusie die evenzeer onverschilligheid voor hiërarchie verraadt, als in de combinatie van de intellectueelen en de varkens. Zonder de emotionaliteit had hij natuurlijk hetzelfde kunnen doen met Bach's „Kunst der Fuge". Het voorbeeld is typisch voor Huxley's werkwijze. Een tactiek om eigen geest in de plaats te stellen, door den geest van anderen tot zekere hoogte te ontluisteren, en het restant tot uitgang te nemen van zijn theorie van zijn nieuw gezichtspunt. Eerlijkheidshalve moet men bekenen, dat hij in den zelfspot niet minder scherp, niet minder à la Molière is. In een meditatie over El Greco verklaart hij, dat Grecos schilderij „Droom van Philips II" hem ondanks zijn middelmatigheid bekoort, hij weet namelijk niet wat het voorstelt. Want zegt Huxley aan het begin van dit als steeds licht en croquant geschreven stuk „The pleasures of ignorance are as great, in their way, as the pleasures of knowledge". Het uitgangspunt is te meer interessant, omdat Huxley hier tevens zijn „Achillespees", zijn onzeker gevoel tegenover het bovennatuurlijke weer eens blootgeeft. Hij is in twijfel of die droom van koning Philips een vizioen van het laatste oordeel is geweest, of een „mystieken blik" in den hemel. Doch hij woekert weer op intelligente wijze met deze onwetendheid. Hij vangt dit kort essay aan met een verheerlijking van den „onbereisden" reiziger, die met volle teugen van zijn onwetendheid geniet omdat het onbekende landenschoon, dat niet door Baedeker is bedorven, zoo als men een crimineele film bederft door er het slot van te vertellen, als een Sheherazade voor hem openbloeit.

Doch met uitzondering van dezen onbewusten reiziger, die weer figurant was om een denkbeeld te ondersteunen, zijn alle menschen bij Huxley

uitermate bewust van hun omgeving en van hun positie op deze wereld. Men zou zelfs kunnen zeggen, dat ze overbewust zijn, of zooals men wel van kinderen zegt, dat ze te rijp zijn voor hun leeftijd. Zelfs de naïeve Mary uit „Crome Yellow", een der eerste boeken van Huxley, geeft van haar angst voor de ladders die ze in haar droom moet opklimmen, en het water waarin ze valt, een zeer bewust en intelligent relaas. Maar, zooals steeds, is ook deze Mary weer een motief, in dit geval, voor Huxley's denkbeeld omtrent het onderbewuste, en uit dit spelen met menschen als marionetten ziet men hoe hoog Huxley boven zijn stof staat.

Bijna alle figuren hebben een sterk een mannelijk zwak voor het tegenwoordige, voor de gave om op anderen invloed te kunnen uitoefenen, en zich zelf daarmee steviger in het tijdelijke te bevestigen. Evenredig daarmee verengt de blik in het bovennnatuurlijke, vervaagt het voorgevoel van het einde der dingen. Dit sterke bewustzijn van eigen bestaan (Ik denk dus ik leef) maakt dat deze menschen los van hun achtergrond komen te staan, de „stofbehandeling" wordt scherp zichtbaar, zooals in de schilderijen van Schumacher en Willink. Surréalistisch zijn ze, omdat ze in hun doorzichtigheid de zin van iets nieuws vertegenwoordigen, niet in ontbindende doch in constructieve beteekenis. Zij scheppen mede aan een nieuwe maatschappij, terwijl zij nog de exponenten zijn van de oude, en dat wekt het vermoeden, dat Huxley met décors uit een oud stuk, dat van het repertoire is gevoerd, een nieuwe wereld wil enscèneeren. Het loswerken uit de stof doet het karaat van deze wereld des te scherper uitkomen. Mystieke lichtwisselingen, zooals wij die kennen bij het „clair obscur", en het impressionisme zal men in dit procédé vergeefs zoeken. Alles is doordacht, op een haar na berekend, zooals een matstelling in een schaakpartij, en niets uit de andere wereld, dat niet met het verstand gewikt en gewogen kan worden, speelt een rol van eenige beteekenis.

Bezie in dit verband behalve zijn verhouding tot Pascal, de plaatsen in zijn oeuvre, waar de dood verschijnt, steeds als een gast waarmee een modern mensch geen rekening houdt. Daar is Everard Webley, de leider van een politieke partij in „Point Counter Point", een eeuwig dienaar van het leven zoo te zien in zijn fierheid. Er zijn weinig figuren in Huxley's werk, die zich zoo bewust boven hun tijd verheven gevoelen, en reeds leven in een nieuwe maatschappij, waarvan hij mede schepper en pionier zal zijn, als deze Everard Webley. Hij is schitterend bevrijd uit de stof van zijn tijd, en evenals Huxley in staat een conceptie boven zijn tijd uit te scheppen. Maar zijn einde, als hij onverhoeds in een woning, waar hij de echtbreuker zal zijn (als mensch heeft hij zijn menschelijkheden) van achter met een stoel wordt doodgeslagen, is het trieste einde van de stof, van dat koene bewustzijn, dat heele troepen van gedrilde mannen heeft geregeerd, en dat de zooveel cylinder auto met vaste hand in razende vaart door Londen liet suizen, maar het is niet het ontvlieden van een ziel naar gewesten, die Huxley niet kan doorgronden. Voor het cynisme, het ijskoude overleg, waarmee Huxley de dood van Webley en de houding van diens moordenaar, Spandrell, beschrijft, vindt men iets gelijkwaardigs in „The mystery of Mary Roget", waarin Edgar Allan Poe een minutieuze beschrijving geeft van de ontbindingsfasen van een lijk. Wat bij Poe het politierapport van een deskundige werd, is bij Huxley het gezichtspunt van een overlevende, die nauwgezet overlegt bij het lijk wat er allemaal aan stoffelijke grootheid met dezen Webley is heengegaan. Met een helder bewustzijn van hun „to be" stellen de omstanders zich hier te weer tegen de aanwezigheid van den dood. Geen wonder dat Huxley hierna een uitvoerig debat laat beginnen over de verschillende aspecten van den dood, zijn eenigen vijand, dien hij nu in de netten van zijn spitsvondigheid tracht te verstrikken, en daarvoor moest de groote Webley weer als proefkonijn dienen.

De vermetelheid waarmee Spandrell afscheid neemt van de wereld vertoont gelijkenis met de „acte gratuit", welke Lafcadio in Gide's „Les caves du Vatican" stelde, toen deze, nadat hij zichzelf een onverbiddelijk sein tot handelen had opgelegd bij het verschijnen van een lichtschijnsel buiten het

venster van de coupé, zijn medereiziger Fleurissoire uit den trein smeet. Spandrell noodigt vrienden uit om te zijnen huize een vergeestelijkt strijkkwartet op gramofoonplaten te komen beluisteren. Op hetzelfde uur ontbiedt hij verknochte discipelen van Webley aan wie hij zich als moordenaar van hun leider heeft bekend gemaakt. Hij treedt ze met het gebaar van den hoffelijken gastheer in de gang tegemoet, tracht het leven waarop hij geen prijs stelt desondanks zoo duur mogelijk te verkoopen, en wordt neergeschoten. In den salon luisteren de verbaasde vrienden naar de schoten vermengd met de wegstervende klanken van het irreëele kwartet. Zoo is het einde van den levensverachter Spandrell in een club van intelligente levensgenieters. Zoo roekeloos aanvaard en omspeeld in een sfeer van subtiele muziek, het klinkt als een sinistere spotternij. In ieder geval, menschen die zulke besluiten kunnen nemen als deze Spandrell, zijn niet vervelend. Dat is het wat Huxley zoo op goede menschen tegen heeft, zooals o.a. blijkt uit zijn tooneelstuk „The world of light", waar Hugo zegt, dat het zijn noodlot is goed te zijn. Geschikt voor de nieuwe dimensie zijn bij Huxley alleen zij, die consequenties durven aanvaarden van wat tot nu slechts vermetel spel van den geest was. Hugo en Spandrell staan dan ook tegenover elkaar als St. Franciscus en Nietzsche. Menschen als Spandrell hebben het bovenmenschelijk pogen ondernomen den dood binnen den kring van hun bewustzijn te trekken, tot een étappe van het leven te maken, zoodat zij er niet meer bevreesd voor behoeven te zijn. Zij bereiden hun dood voor zooals zij toebereidselen treffen voor concertbezoek. Huxley combineert trouwens beide om uit te laten komen dat de bereidheid tot het een zoowel als tot het andere gelijke ontvankelijkheid, gelijke dispositie vereischt, en dat sterven en concertbezoek eigenlijk niet zoo ver uiteenloopen. Het verschil van Pascals levensonthechting is dat Pascal den geest wil laten zegevieren in het absolutisme, en Spandrell zijn „spleen", zijn desillusie, voor eens en al het zwijgen wil opleggen. Men vindt meer van zulke „oplossingen" bij Huxley. Ze staan gelijk met de verdooving door opium, waarmee men zich een zalige verstrooiing schenkt en zichzelf bevrijdt uit de klemen der verveeldheid, om op te gaan in een nevelrijk zonder zorgen. Niemand heeft zooveel behoefte over het einde der dingen te spreken als hij, die onvoorwaardelijk in het leven en de kracht van den geest gelooft. Zijn bespiegelingen worden palliatieven, ontsnappingsformules. Bij Huxley vindt men ze herhaaldelijk in de gedaante van experimenten, chemische, biologische en psychologische.

Lord Edward in „Point Counter Point" voelt zich zeer nutteloos. Zal hij naar de revolver grijpen om zich zelf de eeuwige stilte te bezorgen? Doch ook de dood is een vervelende geschiedenis. Plotseling valt zijn blik op een geschrift van Claude Bernard. Doorbladerend leest hij o.a. dat ook het bestaan van een dier slechts een fragment is van het totale bestaan van het universum. Hoe nutteloos is het dan zichzelf te dooden, wanneer het bewustzijn van eigen onbelangrijkheid niet dooft en in een andere gedaante zijn vervloekt bestaan zal moeten voortzetten. Dan kan men beter probeeren „to make the best of it". Na ernstige voorbereidende studie sluit Lord Edward zich op in een laboratorium om met onderdeelen van dieren als deel van het universum te gaan experimenteeren. Dat is de „oplossing van Lord Edward. Het lijkt iets op de methode Coué, uit levensverveling wijdt hij zich aan de bestudeering van het biologische, en hij tracht zijn boozen geest den baas te worden, niet in ontwijking doch in een duel, en tot zekere hoogte slaagt hij.

In zijn laatste boek „After many a summer" is de vrees voor den dood een soort Goggiaansche satire met mystieken inslag geworden. Huxley bedient zich daarbij weer van een décor, dat meer dan ooit surréalistisch aandoet in overeenstemming met het surréalisme van zijn thema. Zonderlinge détails werken mee aan de constructie van een nieuw maatschappelijk niveau, als men wil. Het onderwerp behelst in groote trekken een debat tusschen een kunstzinnig levensgenieter, een maatschappelijk idealist en een mystiek ziener. Met het doen verschijnen van de laatste figuur geeft Huxley

blijkbaar uitvoering aan een reeds lang gekoesterd voornemen. Het blijkt dat hij zich tenslotte toch niet geheel aan Pascal kan onttrekken. Hij is op een punt gekomen, dat de armoede aan „real living" welke hij tot dusver liet zien, een toelichting behoeft door een stem uit de andere wereld. Hij overweegt nu zelfs de mogelijkheid, dat „real living" niet slechts een uiterlijke doch ook een innerlijke levenskunst is. Zoo laat hij mr. Propter zelfs de woorden van Paulus „men moet zichzelf verliezen" aanhalen, ongetwijfeld de uiterste consequentie waartoe een mensch, en zeker waartoe Huxley kan gaan. Dit is een geheel andere oplossing dan Spandrell heeft gekozen, al verliest ook Spandrell zichzelf. Doch het ontnuchterende is weer, dat het weer een prachtig nieuw gezichtspunt is zonder meer. Deze Propter — vergelijk hem eens met het Franciscus-complex van Burlap in „Point Counter Point" — is in een zeer bizarre lijst gezet. Een zonderling kasteel in Californie, met een zeer zonderlingen den dood vreezenden bewoner, hetgeen hij echter niet doet uit een evangelischen impuls. Zooals zoo dikwijls bij Huxley moet ook hier het een weer dienen als pendant van het andere. Het is niet de beslissing het een of het ander, doch het eenigszins decadente het een en het ander, maar dan tegenover elkaar, het is weer „multiplicity of eyes and aspects seen", weer confrontatie.

Tegenover den mystieken heer Propter staat hier, al speelt hij ook een ondergeschikte rol, en draait alles om het hoogzwevend gesprek van genoemd driemanschap, kasteelheer Stoyte, een snob, een soort makke Nero in zijn rol van mateloos opstapelaar van kunst. Deze Stoyte — weer een macabere grap van Huxley — heeft aan de exploitatie van den dood (een model-kerkhof, een crematorium) een fortuin verdiend. Doch deze dagelijksche omgang met den dood heeft zijn angst er voor niet doen verminderen. Evenals die mixer van den lach en de traan, Charley Chaplin kwelt hij zijn dagen in angst voor het einde; hij is hartstochtelijk verknocht aan de aarde en hij vindt het hier gezellig genoeg. De „oplossing" van Stoyte als man, die zich iets veroorloven kan, is niet zoó moeilijk. Dr. Obispo zal het levenselixer voor hem brouwen, en als Stoyte verneemt dat hij nog lang zal kunnen leven, zij het als aap, vindt hij de oplossing nog zoo kwaad niet. Alles liever dan verdwijnen in een eeuwig donkeren kelder. Om het gilde der tegenspelers van den Godsgezant Propter te voltooien, is daar allereerst levenskunstenaar Pordage, de man die in citaten denkt, zich bedwelmt aan de glorie van wereldfiguren, die onverpoosd aan geestelijke reincarnatie doet, en er een kunst van maakt de rol, die hij zelf in dit leven behoorde te spelen, te ontduiken. Voeg daarbij Peter Boone, de idealist met het vocabulair van maatschappelijke stelsels — zeer schematisch uitgewerkt — en de stompzinnig en infantiel denkende Virginia, dan kan men zich eenigszins voorstellen welk klavier Huxley hier bespeelt. Doch het gezelschap is meer dan ooit bijzaak, dit heeft slechts functioneele beteekenis. Hoofdzaak zijn de onderlinge gesprekken. Meer dan ooit ook is Huxley tot het filosofisch tractaat genaderd. Ook Propter tenslotte is in christelijken zin geen winst, want ook zijn idealisme is gespeend van de bezieling tot de verheffing, het is een humanisme van den dood, die geen herrijzenis is zooals bij Pascal, doch een regelrechte ondergang.

Zoo blijkt ook weer uit „After many a summer" dat Huxley er voor terugschrikt een grens te trekken tusschen tijd en eeuwigheid. Hij is niet bij machte den tijd te zien als een voorportaal van de eeuwigheid, leven en dood blijven voor hem een soort kamer en suite. En hij experimenteert weer met het kunststuk van de levensverlenging om daarmee aan de wetten van „het andere" te ontsnappen. Dit is geen achttienkaraats levensmoed, of zege over het leven, want moed tot het leven is niet uitsluitend houding tegenover het leven doch ook het berustend tegemoet zien van het einde daarvan, ook bezinning op het leven als een tijdelijke taak in gemeenschap met anderen. Huxley's voorkeur voor veelvormigheid is ook niet van dezen tijd, die meer naar bezinning op het eigene, dus in groote mate naar eerherstel van het eenvormige, dat als het ware is erkend, streeft, dan naar de scherpzinnige differentiatie. Het gevaar is, dat hoe meer men het levensbeeld tracht te sloopen door analyse, hoe verder men afdwaalt van den eigen aard der

dingen die in hun totale verschijning ligt. Al is Huxley een constructieve geest, en al heeft hij met zijn zedenromans uitzicht willen geven op een nieuwe maatschappij, waarin aan „real living" wordt gedaan, zonder de „stupidity" die hij zelf zoo veracht, doch in een zuiver en fier bewustzijn van de werkelijkheid, onbevangen en moedig, zonder struisvogelgeste, toch bedient hij, de meesterlijke reporter van de twintigste eeuw, zich steeds van het lancet der analyse, van het geslepen wapen der listigheid.

Het terrein van de letterkunde is een tournooiveld waarop Huxley bij voorkeur steekspelen houdt tegen de stokpaardjes der gevestigde schrijfkunst. Hij heeft een zwak voor de figuur van den literator, want hem kan hij het onopvallendst belasten met de vertegenwoordiging van zijn speculatieve inzichten. Uit den mond van leeken, al hebben ze ook nog zoo'n veelzijdige belangstelling klinken ze niet steeds academisch en gezagvol genoeg. Zoo heeft Huxley het Propter in „After many a summer" nog eens duidelijk laten zeggen, hetgeen men trouwens in al zijn romans weespiegeld ziet. De romankunst, zooals die algemeen beoefend wordt, heeft zich eigen middelen van identificatie verschaft. Ze heeft haar eigen „vak"-terreinen met onderscheidene cultures beplant. De boerenroman, de proletarische roman herkent men op het eerste oog aan de geborneerdheid, waarmee feiten, die kennelijk op het boeren en het proletarische leven betrekking hebben, met veel vlijt worden samengelezen, totdat hun groepeering voor den onbevangen lezer „landelijk" respectievelijk „proletarisch" vermag aan te doen. Er is echter niemand die in een algemeen begrip uitstijgend boven het meestal fictieve feitenmateriaal een zin geeft van deze milieukunst. Dit is het, waartoe Huxley de literatuur wilde wekken, tot de ontdekking van het tweede aangezicht van deze wereld, dat achter de uiterlijke levenswijs verborgen ligt. Dit is het soepel bevrijden uit de stof en tot een nieuwe orde van verbeelding verheffen. Met dit procédé, als men het een procédé mag noemen, heeft Huxley elegante, doorlichte romans geschreven. Doch in zijn onstilbaren levensroes durft hij het wezen der dingen niet afhankelijk te maken van hun einde (voor dit einde heeft hij steeds aardig gevonden surrogaten) en worden zijn moralisaties, hoezeer ze ook den nieuwen zin van het leven en de verschijning van den „nieuwen" mensch willen bevorderen, te weinig gedragen door een groot, brandend gemeenschapsideaal.

Maar het is een gelukkige noot, dat het einde van „Point Counter Point" nog steeds meer belooft dan het slot van „Eyeless in Gaza" en van „After many a summer".

BOEKENSCHOUW

VELDHUIZEN (G. van) ZEVEN DAGEN ROTTERDAM. (194) Callenbach, Nijkerk. *f* 2.50.

In dit boek dat volgens den schrijver „allerminst een verslag van de oorlogshandelingen in Rotterdam wil geven", zijn de verschrikkelijke dagen van Mei beschouwd met de oogen van een diep geloovig vroom predikant, die zijn indrukken weergeeft in het licht der eeuwigheid. Daardoor zijn deze indrukken van alles wat hij en zijn gezin hebben doorleefd, geworden tot een meditatie, een steeds naar hooger op zien te midden van de ellende welke over hen gekomen was.

Een boek, dat in de ernst dezer tijden velen tot troost en opbeuring zal kunnen zijn.

Levensopvatting en moraal bij André Maurois (2)

door Dr. B. M. BOEREBACH.

In Coups d'Infini, een hoofdstuk uit „Mes Songes que voice", leidt Maurois een zijner heldinnen naar het observatorium van Meudon, om er haar de lessen van een ouden sterrenkundige te doen ontvangen. (Zoo had ook Fontenelle reeds eenmaal den mensch van standing, onder de gedaante van een aanminnelijk markiezin, door de interplanetaire ruimten rondgeleid). Bij Maurois dringt zich het vermoeden aan ons op, dat de dame hier voor weinig anders dan voor den blooten vorm aanwezig is: immers zij opent geen enkele maal den mond; zij draagt alléén tot den indruk bij, dat de mannelijke sekse, die zoo prat gaat op haar philosofischen zin, zich wel op zeer ijdele wijze aan de beoefening van zooveel steriele wijsbegeerte overgeeft. En dat terwijl er toch een ander soort philosophie bestaat van veel zoeteren aard, en veel meer overeenkomstig het menschenkarakter. Niettemin is het visioen, dat de dame geboden wordt, niet minder dan verpletterend: zij schouwt in tweeërlei oneindigheid: de wereld van het oneindig groote en die van het oneindig kleine. Nadat Maurois een idee gesuggereerd heeft van de astronomische onmetelijkheid, waarbij hij zijn toevlucht neemt tot het in Frankrijk klassiek geworden beeld, dat van de zonnestelsels spreekt als van de microscopisch-kleine stofdeeltjes die rondzweven in de ruimten van het Grand Palais du Luxembourg, gaat hij vervolgens over tot de wereld van het oneindig-kleine, waarop het oog van den bioloog, door de microscooplenzen, gevestigd is. De te midden van dat alles verloren mensch ondergaat de ervaring, meent Maurois, dat het even ijdel zou zijn deze geheele wereld om zich zelven geconcentreerd te wanen, als het in vroegere dagen dwaas was, in de veronderstelling te leven, dat de zon om de aarde draait.

Over de tweeërlei wereld van het oneindige vallen zeer veel dingen te denken en te zeggen.... men kan er, zooals een Paul Valery, die door Maurois geciteerd wordt, zijn vermaak in scheppen een Pascal te parodieeren: le silence de ces espaces infinis ne m'effraie pas. Ik houd zulks voor een misplaatste grap van een H.B.S.-er, die een negatie op een beroemden zin tracht te doen passen, zooals hij de steek van een gendarm op een buste plaatst, die een ieder vereert en die men den scholier wellicht wat te veel heeft doen bewonderen. Als Valéry en Maurois in staat zijn het verblindend licht van den afgrond te verdragen, dat zij ons dan zeggen, waaraan zij de kracht daartoe ontleenen. Wèl haast Maurois zich lichtvaardigweg te conclu-

deeren en schamper te ironiseeren, wanneer hij op een mooien zomerdag ervaart, hoe moeders haar kinderen, in dartel spel, aan de felle zonnestraling blootstellen: „Gardez-vous des coups de soleil,.... „des coups d'infini".... De wijsheid bestaat voor hem nu eenmaal daarin, te leven in een wereld tot menschelijke maat teruggebracht, terwijl de deugd der nederigheid van den mensch vraagt, dat deze de afmetingen niet doe aangroeien in zulk een mate, dat zij hem, en ons met hem, lijden doen. Ik twijfel er geenszins aan, of er zullen bepaalde lezers zijn, die mij verwijten een philosophische gedachte van een Maurois, ontdaan van den glans, waarin hij ze weet te hullen, uit een bevallige fantasie, als waarin de schrijver ze ons opdischt, los te maken. Het is, als schudde ik het veelkleurige stof, vol teere spiegeling, van de vleugels van een schoonen vlinder, om dezen in haar poovere naaktheid den lezer voor te houden. Men vergeve mij echter, dat ik die wreedheid voor deze maal bega: het gaat hier om al te waardevolle dingen en wat blijft er van dit gedachtengeheel, bij nadere ontleding, anders over dan het slappe en weeke lichaam van zulk een van schoonheid ontdaan insect? „Carpediem". Ne pas s'en faire. Trekt u van den loop der dingen dezer wereld zoo weinig mogelijk aan. Geniet van het oogenblik. De metaphysiek staat los van 's menschen geluk. Sluit eenvoudig uw oogen om het ongeluk niet te zien: het is alles als de doctrine van een struisvogel. Hoe zal deze houding van berusting — of beter gezegd van aanpassing aan de dingen en aan hun beloop, immers is er hier geen sprake van eenige deugd, het is bij Maurois alles slechts een soort biologisch egoïsme — hoe zal deze houding, wanneer de mensch ze eenmaal tegenover de buitenwereld heeft aangenomen, — haar bewarend als „de verborgen schat" van den wijze —, activiteit naar buiten toonen? Haar activiteit zal de meest pragmatische en meest contingente zijn, die is. Maurois stelt ons zelf op de hoogte van dezen karaktertrek, die als het principe zal zijn, waaraan heel zijn werk beantwoorden zal:

Enactement le contraine d'un révolté. Heureux seulement si je me sent encadré, partie d'un ensemble solide dont je puis être une pièce utile. D'où le besoin d'être un bon joueur de golf parmi des joueurs de golf, un bon philosophe parmi des philosophes, un bon industriel parmi des gens dic métier. Si je vivais parmi des chasseurs de phoque, je serais un loyale chasseur de phoque, et sans ennui."

Echter zou men op wellicht ietwat indiscrete wijze kunnen vragen, of zulk een conformisme, (het woord is van Maurois zelf), tot de maatschappelijke verhoudingen beperkt, zonder zedelijken regel mogelijk is, en welk hulpmiddel het geweten, waarvan de verborgen veeren relativisme en fatalisme zijn, zal overblijven om het in staat te stellen niet te heulen met de wolven in het bosch, wanneer dat geweten in de toevallige

omstandigheid zou komen te verkeeren zich daartusschen te bevinden? En wat vermag deze nieuwe meester voor den zoekenden geest, die nòch door golf, nòch door industrie geïnteresseerd wordt en die er toch nog niet van af wil zien zich aan een of andere waarheid vast te grijpen, alvorens zich in de wanhoop te laten afglijden. Ik geef toe, dat wanneer Maurois *welvarende* discipelen heeft, zich altemaal verheugend in een soepelheid van intelligentie, aan de zijne gelijk, en misschien ten prooi aan een toevallig wat mijmerzieke stemming als gevolg van een bepaalden tegenslag in gevoelsleven of in eerzuchtige strevingen, hij deze wellicht zal kunnen troosten met zijn beminnelijken glimlach, door hen uit te noodigen aan zijn *spel* deel te nemen en dat hij hen er, nadat zij de innerlijke geste van verzaking aan iedere absolute idee zullen gemaakt hebben, toe zal vermogen te brengen het geheele leven als een sport te beschouwen.... Maar dan nòg is het noodig, dat bij dezen het hart zich eenmaal vastberaden legerde in een soort *klimaat van innerlijke onbewogenheid* en *dorheid*, onmiskenbaar om den mensch er toe in staat te stellen aan eigen en anderer geluk te verzaken. Immers in welk opzicht is het mij mogelijk anderen te hulp te snellen, als ik eigen verdriet vergeet door mij over te geven aan schaakspel of aan handel.

Dit beroep op *een pragmatische levenshouding*, op *de effectiviteit van het beginsel van de daad òm de daad*, vindt op natuurlijke wijze zijn plaats in het philosofisch gebouw, dat Maurois optrekt, maar bij de beschouwing waarvan wij ons niet aan den indruk van iets „reeds geziens", iets „reeds beproefds" kunnen onttrekken. En zoo valt het ook te begrijpen, waarom Maurois zijn bijzondere belangstelling gaf aan de levensbeschrijvingen van groote mannen van de daad als een Disraëli, een Lyautey (die zeer zeker zelf andere ideeën over het dadenleven huldigden). Activiteit, op zich genomen, is de meest verheven wijsheid; de overtuigde relativist houdt ze ons voor als het *eenig absolute*, dat er in de wereld is en het is nutteloos hieromtrent een verklaring te vragen aan den leermeester, die het devies van Disraëli: Never complain, never explain, tot het zijne maakte.

Toch houdt Maurois zich niet immer aan zijn regel: het is één zijner geestestrekken, om wanneer hij hartstochtelijk gepakt is door een probleem, dit tot een onderwerp van cursus te maken om er vervolgens, zoo mogelijk, weer andere vraagstukken aan te ontleenen. Hij heeft deze methode gevolgd om aan de hand daarvan de conflicten van psychische machten, door Freud in de mode gebracht — en die hij zonder twijfel, dank zij zijn Engelsche documentatie, reeds zéér vroeg leerde kennen — te bestudeeren.

Zonder Freudiaan te zijn, aanvaardt hij de gegevens van den psychiater en stelt zich bij zijn uitgangspunt in een analoge

positie. Daar is aan den eenen kant de individueele mensch, door zijn dierlijke instincten beheerscht, en aan den anderen kant: de maatschappelijke mensch, volgens hem, uit een fictie geboren. Echter is deze sociaal-gevormde mensch voor Maurois geen kunstmatig gevormd tweede-ik, geen „sur-moi" zooals hij zegt, dat de kiem der ontbinding in zich zou dragen. Wel verre daarvan, hebben deze „nuttige mythen" die de menschelijke maatschappijen mogelijk gemaakt hebben, ofschoon het „heidensche of christelijke of aan burgerlijke verhoudingen ontleende beelden" zijn, welke elkaar beurtelings opvolgen, dezen socialen mensch „een onverwoestbare werkelijkheid" gegeven. Deze terminologie is aan Maurois zelf ontleend, die besluit: „L'instinct de la horde est aussi fort que la faim, la soif ou le désir." Zal echter tusschen deze verscheiden instincten, een overeenkomst gemakkelijk zijn? Maurois stelde zich reeds deze vraag, toen hij Le cercle de famille schreef, een roman, welke ons de doctrines uit de nieuwe essay's, die volgen gaan, doet voorvoelen.

„La mauvaise mère, la mère injuste et maladroite, est pour l'enfant la plus tragique initiatrice. Elle fait les pessimistes et les enquiets. J'ai essayé dans le „Cercle de famille" de montrer comment le conflit avec la mère puit empois onner une âme d'enfant", zoo spreekt Maurois in Sentiments et coutumes (p. 68).

Deze enkele regels zouden ons echter op een dwaalspoor brengen, wanneer wij daarin den uitsluitenden inhoud van genoemd werk zouden zien. De eigenlijke hoofd-tendenz ligt veel méér in de oplossing, die Maurois aan dit zedelijk en maatschappelijk probleem meent te moeten geven.

Het geërgerde kind is Denise Herpain, waarmee wij op zesjarigen leeftijd kennis maken, in een heerlijk frisch tiental bladzijden, die wel de grootste waarde van het boek vertegenwoordigen. Op zekeren avond bemerkt zij haar moeder aan de borst van een minnaar en deze ervaring wordt in haar tot een onuitwischbare herinnering. Zij verbindt zich met haar zusjes tegen deze onwaardige moeder — die zich overigens aan haar kinderen weinig laat gelegen liggen — zij ontvlucht de provincie om een toevluchtsoord te zoeken in Parijs en leidt er zelf een weinig zedelijk leven, zonder dat het overigens gemakkelijk is uit te maken of het traumatisme der jeugdjaren daarin eenige schuld treft. De heldinnen van Maurois nemen, wat haar karakter betreft, even gaarne een minnaar, als zijn helden een maîtresse; vervolgens vegen zij zich — als de Bijbelsche courtisanes — den mond af om als deze te zeggen: „Ik heb geen kwaad gedaan". Daar is bijvoorbeeld de vermaning, welke Bertrand Schmitt, de serene romanschrijver, zijn vrouw geeft, welke laatste zich veroorlooft Denise met strengheid te oordeelen. Deze vrouw is geen andere dan Isabelle uit Climats, de in den beginne on-

troostbare weduwe van Philippe Mercenat, trouw discipel van Maurois, immers zij wist zich aan te passen door een anderen man te nemen. Het leven is zoo eenvoudig:

„Je voudrais que vous sachiez mieux voir la noblesse toute différente mais réelle de la vie d'une femme comme Denise... Vous dites coquette.... Non elle n'est pas coquette.... Elle est sensuelle, insatisfaite, ce qui est bien différent... Elle est capable de dévouement à un point rarement atteint par une femme... Denise Holmann, sans que personne le sache, va trois fois par semaine voir ce garçon (a garçon, c'est Ménicault, un des amants de Denise Holmann, un pauvre garçon voué a tous les échecs) et c'est certainement à couse d'elle qu'il ne s'est pas suicidé... Je vous assure: il y a de la sainte en Denise.

— Peut-être.. il y a aussi autre chose.

— Il y a aussi autre chose dans les saintes. Elles échangeaient des vertus et un résignation terrestres contre un bonheur éternel: c'était un bon placement... Ce que je trouve sympathique en Denise c'est qu'elle fait un effort de sincérité qui est gratuit... ((p. 278).

De ring van het boek sluit zich volgenderwijze: Als Denise op zekeren dag levensmoede is, raadpleegt zij den romanschrijver-philosoof, die haar de ons reeds bekende methode voorschrijft: de oogen te sluiten, zich van het verleden door vergetelheid te ontdoen, en ten slotte, practisch, een reis te maken. Zij vertrekt naar Pont de l'Eure, haar geboortestad, waar haar moeder, die inmiddels met haar vroegeren minnaar hertrouwd is, haar naar toe roept, en die, overgegeven aan het volmaakt geluk, dat haar door haar nieuwe huwelijk ten deel viel, haar kinderen gaarne vergeving schenkt. Wij zien Denise, gelukkig als haar moeder, ontspannen en vol hoop in den familiekring terugtreden, en zij blikt rond zich als van de hoogte van een mystieken top. Daar is haar stiefvader, die het hart van de onwaardige moeder ten volle bezit en die trouwens een man van superieure orde blijkt op veel intiemer en harmonieuzer wijze aan Denise's moeder „aangepast" dan de goedige en zwakke man, eenmaal gestorven onder het leed van de echtbreuk van zijn vrouw, echter ook niet zonder zich op effectieve wijze een troost gezocht te hebben bij zijn typiste, een zaak waarvan ook Denise niet onkundig was gebleven. Daar is Fernand — haar vroegere verloofde en eerste minnaar — die van haar persoon had afgezien om een plaats, die hem wachtte op een notariskantoor en die ten slotte met haar zuster getrouwd was.... En zij blikt op haar verleden terug en haar eerste gedachten zijn voor haar moeder:

„Quel était son crime, pensa-t-elle? Elle aimait cet homme qui était fort, brillant et digne d'être aimé, elle n'aimait pas mon père que était bon et faible... Pauvre papa... Elle n'aurait pas dû le faire souffrir.. Mais est-a que je ne fais pas souffrir Edmond?...

Remords... La musique les balaya. Que c'est étrange, pensa-t-elle. J'ai tant souffert dans cette maison à cause de cet homme, de cette femme, et, ce soir, après quinze ans, je la regarde avec indifférence, avec sympathie... Les souvenirs si longtemps tragiques, impossibles à supporter, les voici détachés de moi, inoffenoifs... Ce qui était un présent douloureux et vivant est

divinu un passé mort... Les fautes pour lesquelles je me rendais folle de douleur: passé mort.... Et sans doute ce présent que je viens de fuir, si difficile, si obscur, sera-t-il lui aussi quelque jour un passé irréel, endormi... Et Edmond sera un vieux mari, un peu infidèle, que je surveillerai avec tendresse.... Et un ce temps-là d'autres difficultis paraîtront affreuses, insurmontables... Et celles-ci à leur tour seront apaisées par la mort...

Une paix extra-ordinaire l'enveloppa. La cime était conquise, la plain découverte (p. 337).

Men vergeve mij dit lange citaat: wel zelden legde een schrijver in bepaalde passages van zijn roman op explicieter wijze zijn levensphilosofie neer, welke philosophie wij overigens reeds in zijn essays ontmoetten. En om dan boven geciteerde a c t e v a n g e l o o f i n h e t n i e t, die op de meest exacte manier de godsdienstige strevingen van Maurois in zich vervat houdt, te bezegelen, kiest Denise, wanneer men haar vraagt zich aan de piano te zetten om haar moeder te begeleiden, het stuk, dat haar moeders minnaar speelde, toen zij de twee schuldigen jaren geleden in elkaars armen verraste. Geloove wie wil aan zulk een levensbevrediging, al is het waar, dat de dochter na haar gedragingen der laatste jaren de moeder weinig meer te verwijten heeft. Het betreft hier een leugenachtigen vrede, die de wereld ons vermag te schenken in de verharding van het menschelijk hart en de verdorring van het gevoelsleven, echter is deze onthechting niets dan de parodie der onthechting aan de aardsche dingen, waarvan St. Johannes van het Kruis ons spreekt.

Wat oningewijde lezers op een dwaalspoor ten opzichte van innerlijke gevoelens, als hier ontleed, zou vermogen te brengen, is het conflict, waartegenover Maurois den lezer hier stelt, evenals de openhartige bekentenis daarvan: echter heeft dit conflict, deze zielestrijd, niets gemeen met den strijd waarvan St. Paulus spreekt, als hij zegt: Het vleesch heeft begeerten, tegengesteld aan die van den geest, en de geest heeft er tegenstrijdig aan het vleesch: zij zijn elkander tegenovergesteld: Wandel volgens den geest en gij zult de begeerlijkheden des vleesches niet volbrengen."

In Maurois' geest komt het smartelijk zieleconflict zooals de schrijver zegt, voort „u i t d e w e i g e r i n g t e e r k e n n e n, d a t c o n v e n t i e's s l e c h t s c o n v e n t i e's w a r e n o f u i t d e w e i g e r i n g, d a t z i j, h o e w e l c o n v e n t i o n e e l, n o o d z a k e l ij k w a r e n." En laat ons ten bewijze daarvan een laatste maal terugkeeren naar het voorbeeld, waarmede de roman: C e r c l e d e f a m i l l e deze leerstelling illustreert: de dwaling van Denise en van haar opvoeders ligt daarin, dat zij een te absolute waarde aan eenvoudige conventie's hebben toegekend, waaruit de drama's in het leven van de jonge vrouw en zelfs een crisis van krankzinnigheid, na haar eerste echtbreuk, voortkomt. Die van den vader was, niet de noodige behendigheid en den persoonlijken aanleg in zich gedragen te hebben om zijn vrouw bevrediging te schenken of den noodigen moed be-

zeten te hebben om tenminste den gevel te redden door een echtscheiding. De dwaling der moeder bestond daarin met conventie's en zeden te breken door openlijk, en tot ergernis der kinderen, een minnaar te nemen. Het is alles echter slechts dwaling en beteekent een gebrek aan aanpassing aan nieuwe omstandigheden.

De ideeën van den schrijver omtrent het huwelijk zijn hiermede duidelijk uitgesproken. Het huwelijk is slechts een conventie, een contract en kan niets anders zijn:

„Les lois du mariage changeront, le mariage disparaîtra peut-être pour faire place à de nouvelles formes d'union, mais une certain discipline senuelle garde son prix comme le courage... Le mariage monogamique, tempéré dans certains pays par le divorce, dans certains autres par l'infidélité, demeure dans nos sociétés occidentales la solution qui entraîne le moindre cortige de malheurs pour le plus grand nombre des êtres humains." Sans doute les enfants s'habitueront peu à peu à cette tempérance, car „tous le mouvement de l'esprit en notre temps est vers le respect de certaines fictions acceptées comme fictions."...

On dit: cette génération ne croit à rien. Dites plutôt qu'elle veut être libre de traiter les fictions en fictions. Qu'importe si elle croit au mythe des mythes? C'est à dire à la nécessité de maintenir la société humaine par le respect des contrats. L'ère de l'ordre est l'empire des fictions." (Mes songes que voici: Le Mythe des Mythes.)

Ziedaar de grondslag van het gedachtenleven van Maurois, die toch zeker nog geen revolutionnair is; daartoe is hij te vol van eerbied voor gevestigde gewoonten en gebruiken. Het blijft daardoor mogelijk, om in zijn Essay Sentiments et coutumes uitnemende zinnen over het familieleven te vinden, dat hij noodzakelijk acht voor de grondvesting van maatschappij en menschelijk geluk.

Hij is oprecht, wanneer hij loffelijk over dat leven spreekt, maar hij doet het tegelijk op zijn fondamenten wankelen door de opvatting te huldigen van een conventie-huwelijk, dat in strijd zou zijn met de menchelijke natuur. Alle goeds, dat er in zijn beweringen is — en deze buigzame geest schept er zijn behagen in om iedere wat sterkere meening in het voorbijgaan te begroeten — wordt in gevaar gebracht door de gronddwaling van zijn gemiddelde gedachte, die vrij recht voorwaarts gaat, ondanks de kronkelwegen, waarop zijn geest zich zoo menigmaal begeeft.

Wanneer een ongeduldig publiek aan de levenswijsheid van den schrijver de weinige pagina's van bepaalde door den schrijver gehouden lezingen over een Art de vivre ontrukt, worden deze verspreide elementen mede tot een helder exposé van een levensphilosophie à la Maurois.

* * *

Daar is vooreerst een „art de penser" die aldus samengevat zou kunnen worden: de logica blijkt machteloos tot de

oplossing van eenig levensraadsel. Het empirisme heeft ook zijn grenzen en geeft zich aan ijdelheid over, wanneer het zich van toepassing acht op het domein van politiek en zedenleer. In dit domein van het leven toch geldt slechts een soort menschelijk instinct, uit het dadenleven zelf geput en altijd weer terugkeerend tot de daad, met andere woorden, een zeker p r a g m a t i s m e, dat alle dingen voor den bestwil der menschheid aanwendt. Of om in een Pascaliaansch beeld te blijven — hoewel het hier wel verre van zijn eigenlijk object is afgewend — ik meen geen verraad aan Maurois' ideeën te plegen door er den nadruk op te leggen, dat hij het verstandig acht het „denkend riet" van de beschouwing van de wereld van het absolute af te wenden om het te richten naar het dadenleven, maar een dadenleven dan, dat hij ons als op kuddezin en precariteit van beginselen geïnspireerd, voor oogen stelt.

Welke houding neemt Maurois tegenover de logica aan? Als andere tijdgenooten beweert hij: Zij is onvoldoende om een denkkunst in het leven te roepen. Ziehier waarom: de logica vermag niets uit te vinden. Zij is er toe veroordeeld eeuwig te herhalen, dat a gelijk is aan a. Als zij iets toevoegt, kan zij dat nieuwe begrip slechts aan ervaring of aan intuïtie ontleenen, die beide echter aan de logica ontsnappen.

Na ons dit pseudo-bewijs aan de hand gedaan te hebben, is het niet te vermetel meer van ons, om een gedachte, volgend op een: „ziehier waarom" niet als bewijs aan te merken; immers de schrijver stelt ons zelf van iedere discussie vrij door dèze gedachte van den wijsgeer, Aliain, tot de zijne te maken: „Toute preuve est pour moi clairement de's honorée." Een uitspraak, die overigens niets anders dan een elegante absurditeit mag heeten en die weinig anders is dan een parasol, bestemd ons voor hinderlijke zonnestralen te vrijwaren.

Het zou dan ook een ijdel pogen zijn om de gedachte van dezen schrijver in zijn bijzonderheden te volgen, teneinde die uiteindelijk af te wijzen, immers zijn gedachte weigert a priori zich aan een voor ons geldende argumentatie over te geven, omdat het haar daartoe noodzakelijk zou zijn een keuze te doen tusschen de vele tegenstrijdige gedachten, die de menschelijke doctrines der eeuwen beurtelings naar voren hebben gebracht. En niettemin zien wij Maurois' gedachte zelf stilhouden bij de kleinste wellicht, de meest van grootheid ontbloote, dezer gedachten, als hij zegt:

„La pensée humaine ne peut dessiner une certe de tout l'univers. Elle ne peut proposer comme but des îles trop lointaines et peut-être mythiques de l'archipel Utopie, mais elle peut.... aller de naufrage en naufrage et d'archipel en archipel. Cela s u f f e t."

* * *

Echter is zulks g e e n s z i n s voldoende. Zulks een „mysti-

cisme der werkelijkheid", dat er toe gedoemd zou zijn geheel zijn leven en geheel zijn kracht te putten in een mythe, als zoodanig erkend, en dat den mensch als eenig bestaande werkelijkheid, de ontkenning dier werkelijkheid voorhoudt, zulk een doctrine is niet voldoende om den mensch te doen leven. Van het leven zelf gaat daarover het heftigst démenti uit, want de aanvaarding ervan verplicht den mensch dat leven te verbergen of te verminken — wàt Maurois ook anders bewere — om dat leven een schijn van medeplichtigheid aan die valsche orde te geven. Wat valt het den methodischen optimist gemakkelijk te beweren, dat er in de wereld „evenveel denkbeeldige als werkelijke zieken zijn" en dat men zelfs „aan een ziekte gewend raakt"; dat de dood ook zoo verschrikkelijk niet is, omdat aan dit natuurlijk phaenomeen, dat de dood is, in normale gevallen, een daarbij aanpassenden staat van het lichaam zal beantwoorden; (het is hem zelven overkomen bijna in een ongeluk om te komen en hij heeft daaraan geen pijnlijke herinnering bewaard).

Tot dergelijke poovere, aan eigen of vermeende eigen ervaring ontleende waarheden is hij gedwongen zijn toevlucht nemen om den grooten roep der menschelijke ellende tot zwijgen trachten te brengen, terwijl hem daarbij zelfs geen medelijdend woord over de lippen vermag te komen, omdat hij deze ellende in den grond ongeneeslijk vindt, zelfs in spijt van een aanwending van zijn eigen deerniswekkende recepten.

* * *

Er is geen sprake van een tweevoudige verklaring voor deze mengeling van goed en kwaad, aangenaamheid en onaangenaamheid, verschrikking en vertroosting, waaruit ieder bestaan is saamgeweven: het betreft hier een verval en geen evolutie. Maar het betreft, goddank, een zedelijk verval, waarvoor een genezing bestaat: die der Verlossing. Deze kan niet plaats vinden zonder de toestemming der menschelijke vrijheid: en de ergste weigering, waartoe deze vrijheid in staat is en waarvan men niet zou kunnen zeggen, of zij wellicht niet even gevaarlijk is als een openlijke opstand, is een accoordverklaring en een zich neerleggen bij de verwording van den zondeval, de afschaffing en suppressie van alle menschelijke waarden, om die door een fictieve munt, waarbuiten men het niet stellen kan, te vervangen. Maurois' levensphilosophie vraagt om niets minder dan de afstomping, het afsterven in den letterlijken zin des woords, van ieder menschelijk verlangen, het menschelijk verlangen, dat toch de menschelijke grootheid uitmaakt en den mensch op de wereld van het oneindige oriënteert.

Ik weet wel, dat Maurois' oprechtheid in geen enkel opzicht in het geding komt. Wie hem van nabij kennen, zeggen ons, dat hij geen andere bedoeling heeft dan den medemensch te

hulp te komen in de mate, waarin zulks mogelijk is, en wij zijn tenslotte verplicht geweest een groot aantal wijze opmerkingen, vernuftige recepten omtrent den arbeid, de studie, de deugd der gematigdheid ter zijde te laten, om de *centrale gedachte van zijn philosofie* beter tot haar recht te doen komen: een gedachte, die in spijt van de welwillendheid van sommige katholieke critici, ontzaglijk ver verwijderd blijft van de christelijke zedenleer en haar noch zal kunnen raken, noch ooit steunen, zooals zulks soms mogelijk blijkt bij de levensopvatting van andere ongeloovige zoekers.

P.S. Men gelieve in ons vorig artikel (p. 273) in den vierden regel van onder *verlichting* in de plaats van verzuchting te lezen.

BOEKENSCHOUW

NIEKEL (Prof. J. H.) LEVENSVERNIEUWING. (143) „Foreholte" Voorhout. *f* 0.90 en *f* 1.50.

Hoofdzakelijk een weergave der ascetische leer van St. Franciscus van Sales, is dit boekje dus niet actueel in den zin, zooals tegenwoordig heel wat boekjes van de pers komen, en de titel het wellicht laat vermoeden. Maar het is beter dan veel der thans actueele producten. Het geestelijk vernieuwingsproces, door Prof. Niekel hier behandeld, is een „inleiding tot de vurige Godsliefde", het geeft de richtlijnen aan tot een levensvernieuwing, die streeft naar de vervolmaking van den wereldschen levensstaat. Dit boek kan werkelijk bijdragen tot vrijmaking van de geestelijke onrust volgens de principes van een groot heilige, verklaard en toegelicht door een bevoegd, ordelijk betoogend en bescheiden commentator.

Een werkje dat talrijke lezers moge vinden.

DIJKEMA (Ds. F.) DE OPENBARING VAN JOHANNES. In haar doel en beteekenis voor dezen tijd beoordeeld. (14) Van Holkema & Warendorf, Amsterdam. *f* 0.30.

De uiteenzettingen in dit korte geschrift over de openbaring van Johannes zijn bedoeld voor Protestantsche Christenen.

LIEMPT (Dr. J. A. M. van) en LEYDENS (P.) FOTOGRAFIE BIJ KUNSTLICHT. Tweede, herziene druk. (129) Lecturis, Eindhoven. *f* 1.75.

Fotografen, vooral ook amateurs, vinden in dit werkje talrijke inlichtingen en adviezen betreffende het gebruik van moderne kunstlichtbronnen ten behoeve van de fotografie. Kennis der voornaamste fotografische begrippen en praktijken wordt verondersteld. Het is een, op zijn gebied, veelzijdig boekje.

Iersche Poëzie

door JOS. PANHUIJSEN.

Toen Stephen Gwynn eens in de vroege lente visschen ging te Glencar in Kerry in het vischwater, dat bij het hotel hoorde, bemerkte hij, dat de zalm er maar schaarsch was. Een hengelaar kwam even later langs hem van een lager gelegen water, voor eigen gebruik gepacht en vertelde Gwynn, dat hij daar, als hij wou, zijn kans kon probeeren. Toen Gwynn naar het lager gelegen water ging zei zijn helper, die daar al vijftig jaar hengelaars zijn diensten aanbood: „Rachaimid mar Oisin d'éis nab Fiannaidh." Gwynn wist wel wat die woorden beteekenden, maar niet wat zijn helper bedoelde, hij ging naar het hem gewezen vischwater, maar ving niets en daarom zei hij na eenigen tijd: „Laat ons maar teruggaan en probeeren den visch te verschalken, die we bij het hotel zagen." „Die zal al lang weg zijn", zei toen Micky Moriartry, „met de vloed weggetrokken." Zei ik u niet, dat we als Ossian zouden zijn, die terugkwam, en al zijn vrienden waren heengegaan." Het was nooit in hem opgekomen, dat een man als Gwynn, die toch Gaelic kende, zulk een eenvoudige wijze van raadgeven niet begrijpen zou.

Deze anecdote en ware geschiedenis is veelzeggend, geloof ik, voor de Iersche poëzie, want Micky Moriartry doelde hier op een gedicht uit de achttiende eeuw, maar waarvan de stof ontleend is aan sagen van de heroïsche tijden van Oisin, zoon van Finn en het verhaal zich afspeelt in de vijfde eeuw, toen St. Patrick Ierland beslissend voor het christendom won. Het is het gedicht Oisin in Tir na n'Og, in het Land der Jeugd, van den achttienden eeuwschen dichter Michael Comyn, een wonderlijk gedicht van een ingewikkelden versbouw met al de glinstering en geheimzinnighedi, Iersche poëzie eigen, met al de bewondering voor de heroïsche tijden, met het geloof in het bestaan der geesten, der Sidhe, maar niet minder met een wezenlijk en groot geloof in het christendom. Deze bewondering en dit geloof, dit geheimzinnige en die schittering, dit kunstige, geëlaboreerde zelfs, verbonden aan een natuurlijken eenvoud met een zeer zakelijken inslag is de Iersche poëzie in de meeste tijden eigen, en deze anecdote leert, dat deze poëzie, die doorgaans allerminst onmiddellijk voor het volk geschreven werd, die integendeel lang niet afkeerig was van een waas van geheimzinnigheid en geleerdheid, door het volk werd gekend en bewaard en voor een goed gedeelte door ongeletterden overgedragen werd op ongeletterden tot op onzen tijd toe.

Ierland is een wonderlijk land en de Ieren zijn een wonderlijk volk, de Kelten, die hier wellicht hun grootste kans kregen, brachten het, ondanks koningen van beteekenis, niet tot een

beslissende groote gemeenschap; door hun clans, onderling verdeeld, wisten zij hun cultuur niet de volle ontplooiing te geven, en al spoedig begonnen de invallen van de Noren, de Denen, de Normandiërs, de Engelschen; Ierland boette zijn geheele onafhankelijkheid in, het katholieke geloof werd vervolgd, de dichterscholen, de barden, werden onmogelijk gemaakt, „peasant poets", die een gedeelte van het jaar schoolmeester waren en een ander gedeelte zwerver en daglooner, zetten de poëtische traditie voort en behielden, bewaarden ze ook tot eerst omstreeks het einde van de vorige, het begin van deze eeuw deze poëzie herontdekt werd onder meer door zoogenaamde Celtic Renascence. Sindsdien zorgde een verzameling vertalingen als The Poem Book of The Gael van Eleanor Hull, dat in 1912 uitkwam, voor de bekendmaking bij een grooter publiek, en nu onlangs zorgde daarvoor een nieuwe kleinere verzameling vertalingen, maar met verschillende nog niet vertaalde gedichten The Fountain of Magic van den Ierschen dichter Frank O'Connor, verschenen bij Macmillan & Co Ltd. Londen.

Frank O'Connor laat zijn bundel voorafgaan door een korte inleiding, en daarin verdeelt hij de Iersche poëzie zeer juist in drie groote groepen: de eerste gedichten, waar de oude heidensche wereld en de nieuwe christelijke wereld om den voorrang streden, de klassieke poëzie van de barden, meestal verbonden aan een clan-aanvoerder, aan een heer, geschreven tusschen 1200 en 1700, en daarna de volkspoëzie en de poëzie der „peasant poets". Hij wijst er ook terecht op, dat al deze gedichten de sagen en mythen der heroïsche tijden tot achtergrond hebben, maar hij onderschat het christelijke element in deze poëzie, ondanks de enkele gedichten met een vurig religieus gevoel, die hij onder zijn vertalingen opnam. Inderdaad, het Iersche levensinzicht, de Iersche sagen en mythen, het Iersche vers en prozaverhaal zijn iets op zich, zijn eenig, zij ontwikkelden zich op een wijze, die zich van het Mediterraneesche merkwaardig vrij hield, en ook het christendom in Ierland had een eigen landelijk bepaald karakter. Er is echter een verwantschap tusschen het mysterieuze, en de geheimzinnigheid van het mythische kan men weervinden in de bij uitstek christelijke gedichten van de Saltair Na Rann, het psalter van verzen, een tekst van de tiende eeuw waarschijnlijk, waar Frank O'Connor niets van vertaalde, maar dat Eleanor Hull terecht van groote ook dichterlijke beteekenis acht. In deze Iersche verzen, die door haar als een Iersche Paradise Lost en Paradise Regained gekenschetst worden is het mysterieus spel van licht en duister, is de geestdrift voor het wonderbaarlijke, is het mythische en heroïsche ongetwijfeld en zeer sterk aanwezig; een enkel fragment over wat geschiedde na den dood van Adam kan dit reeds duidelijk maken.

Then the King laid his Hand
without any consuming upon the soul of Adam,
He commended it to Michael,
fair is the tale.

„Be thou not harsh, O Michael,
towards its great bliss,
place thou the soul of Adam here
in Paradise.

„In the third heaven," said God,
„which is called Ficconicia;
let it be there without sign of pain
till the time of the Resurrection"....

The body of our fore-father Adam,
according to the writings of manifold genius,
from afar, under the heavy, sorrowful bonds of death,
was buried in Hebron.

It was there under a strong, firm tower
till the coming of the wave strength of the flood,
the body of Adam with honours in the sepuchre,
under assemblies of the strong.

The flood of the deluge over every land,
many countries did it upturn,
it carries his head from Adam
and brought it to Jerusalem.

There the head remained
before Jerusalem;
without grief the cross of Christ afterwards
was planted in the flesh of Adam.

In de Iersche prozaverhalen, in de sagen en de mythen verschijnen de feeën, de Sidhe; in vele christelijke verzen verschijnen, met niet minder glorie omkleed, de engelen, als bijvoorbeeld in den zang der Zeven Aartsengelen en in tal van bezweringen, die ook gebeden zijn, van een treffenden eenvoud en terzelfdertijd van een verrassende grootschheid van opvatting, als de Charm against Sorrow.

A charm set by Mary for her Son, before the fair man
and the turbulent woman laid him in the grave.
    The charm of Michael with the shield,
    Of the palm-branch of Christ,

Of Brigit with her veil.
The charm which God set for Himself when the divinity within Him was darkenend.
A charm to be said by the cross when the night is black and the soul is heavy with sorrow.
A charm to be said at sunrise, with the hands on the breast, when the eyes are red with weeping, and the madness of grief is strong. A charm that has no words, only the silent prayer.

Frank O'Connor deed verkeerd dergelijke gedichten niet in zijn verzameling op te nemen; ik weet wel, dat hij geen volledigheid beoogde, maar van de tijdperken, die hij opnoemt, geeft hij toch voorbeelden; hij geeft voorbeelden van mythische en de natuurpoëzie, hij geeft voorbeelden van de klassieke poëzie, de poëzie der barden, als bijvoorbeeld in het gedicht van Eochy O'Hussy, den bard van de Maguires van Fermanagh over den veldtocht van Hugh Maguire in Munster in 1599—1600, hij geeft prachtige voorbeelden van volkspoëzie, waaronder enkele religieuse die echter niet zoo typisch zijn als de vroegere christelijke gedichten, hij geeft enkele treffende specimen van een „peasant poet"; juist om dit overzichtelijke in zijn verzameling mist men het geprononceerd godsdienstige gedicht. En toch is het godsdienstige gedicht in hooge mate wat hij terecht het kenmerk van de Iersche poëzie acht, levend, dat wil zeggen onmiddellijk in het leven betrokken, kunst, bewuste en vaak hooge kunst, niet echter de kunst als spel, maar als levensfunctie.

De klassieke poëzie, zegt hij terecht, werd op de hoven voorgedragen en de uitvoerige genealogieën er in, die we nu overslaan, waren toen van beteekenis voor de menschen, die deze genealogieën kenden, een kennis, die onder het volk nog lang nadien bewaard bleef. Deze gedichten waren niet alleen schoon, zij waren ook verheerlijking van het heroïsche en aansporing tot het heroïsche, zij waren, zooals Frank O'Connor vaststel, ritueel. Ritueel is zelfs veel van de volkspoëzie, de klaagzang of de keen die de vrouw van Art O'Leary, Dark Eileen op haar man dichtte, kan men ritueel noemen. Maar zijn dat ook niet de charms, waarvan ik zooeven een voorbeeld gaf, en zijn die ook niet onmiddellijk in het leven betrokken?

Bij zijn meest persoonlijke gedichten denkt de Ier nog aan zijn land en aan zijn volk, in de meest droevige omstandigheden, in de uiterste armoede vaak, dichten de „peasant poets" verzen van een somberheid en grootheid, van een vurige liefde voor een roemrijk verleden, die in andere literaturen op zijn minst zeldzamer zijn. Een enkel gedicht van Egan O'Rahilly kan als voorbeeld wellicht reeds weerstaan. Frank O'Connor noemt het A Sleepless Night.

I have thought long this wild wet night that brought no rest
Though I have no gold to watch or horned kine or sheep,
A storm that made the wave cry out has stirred my breast —
Neither dogfisch nor periwinkle was once my meat.

Ah, if the men that knew me were but here tonight
With their proud company that held me up secure,
Captains of Munster before their great defeat,
No long would Corkaguiney see my children poor.

MacCarthy stern and fearless, that most upright man,
MacCarthy of the Lee whose heart is dark and cold,
MacCarthy of Kanturk and all his kindred gone —
The heart within me breaks to think their tale is told.

The heart within my breast this night is wild with grief
Because of all the haughty men who ruled this place
From Cashel and through Thomond to the wave beneath.
None lives, and where they lived lives now an alien race.

Ah, famous wave, you sang the livelong night below
And drove my senses crazy with your bellowing —
I swaer if help could ever come to Ireland now
I'd strangle in your raucous throat that song you sing!

Door deze zelfde grootschheid wordt men herhaaldelijk getroffen in de eenvoudiger poëzie, de anonieme poëzie van het volk zelf. In het Poem Book of the Gael kan men een tweetal gedichten vinden over Donall Oge. Het behandelt het overbekende thema van het verlaten meisje. Over dat thema bestaan tal van verzen, prachtig als Mörike's Frühmorgens, wenn die Hähne krähn, vermanende, tot medelijden opwekkende als Hood's The Bridge of Sighs, sentimenteele als Rossetti's Jenny, maar geen van hen gelijkt op Donall Oge; hier hoort men klanken, die herinneren aan het gedicht uit de elfde eeuw van The Woman of Beare en aan de klacht van Deirdre over de zonen van Usnach.

You have taken the East from me and you have taken the West,
You have taken the path before me and the path that is behind;
The moon is gone from me by night and the sun is gone by day,
Alas! I greatly dread you have stolen my God away!

By the Well of Loneliness I sit and make my moan;
I hear no sound in the depths below from the fall of the
dropping stone;
I see the cold wide world, but my lad I do not see,
Your shadow no longer lying between God and me.

Het verleden doorruischt heel de Iersche poëzie, máar ook het heden is er aanwezig in zijn meest zakelijken vorm; Iersche gedichten wemelen van eigennamen, die namen zijn vaak schoon van klank, maar niet alleen om den klank werden ze opgenomen, wel degelijk ook om wat ze noemen; wanneer een Ier de natuur verheerlijkt, dan doet hij dat niet in het algemeen, hij doet het bij een bepaald stuk Iersche natuur, hij dicht niet over de schoonheid van de aarde, maar over de schoonheid van County Mayo, zooals die zwervende dichter, arm, ellendig, maar zorgeloos en met een groot vermogen tot zelfspot en teederheid, Anthony Raftery, die in 1835 stierf. Hij bezong de schoonheid van zijn land, dat hij overal doorzworven had, hij bezong de schoonheid der vrouwen op voortreffelijke wijze in het gedicht bijvoorbeeld dat Yeats Dust Has Closed Helen's Eye noemde en in The Shining Posy. Hij zong van een schoonheid, die hij met het lijfelijk oog niet zag, want hij was blind. Ook dat is Iersch. Ik wil besluiten met het gedicht over County Mayo, dat Frank O'Connor van hem vertaalde.

Now with the springtime the day will grow longer,
And after St. Bride's day my sail I'll let go;
I put my mind to it and never will linger
Till I find myself back in the County Mayo!
It is in Claremorris I'll stip the first evening
And at Balla beneath it I'll first take the floor,
I'll go to Kiltimagh and have a month's peace there,
And that's not two miles form Ballinamore.

I give you my word that the heart in me rises
As when the wind rises and all the mists go,
Thinking of Carra and Gallen beneath it,
Scahaveela and all the wide plains of Mayo;
Killeadan's the village where everything pleases,
Of berries and all sorts of fruit there's no lack,
And if I could but stand in the heart of my people
Old age would drop from me and youth would come back.

De blinde dichter

Willem Levinus Penning (1840 – 10 November – 1940)

door PIERRE VAN VALKENHOFF.

Reeds herhaaldelijk is opgemerkt, dat de periode, voorafgaande aan de Nieuwe-Gids-beweging, in onze literatuurgeschiedenis, zo al niet critisch aesthetisch dan toch literair-historisch, herschreven dient te worden. Naarmate men zich meer met die tijd bezighoudt, groeit deze overtuiging te sterker, en ook de bestudering van een dichter gelijk Willem Levinus Penning doet de wenselijkheid ervan andermaal onder het oog zien. Algemeen toch classificeert men hem in de handboeken als een overgangsfiguur, bepaling even breed als weinig zeggend, omdat zij den persoon evenmin als zijn werk goed recht doet. Het eigene zijner individualiteit ligt zeker niet daarin en waar hij zelf aan het literaire leven dier dagen zo goed als geen deel nam — al verwierf hij dan ook in 1911 De nieuwe Gids prijs —, is het ook niet juist hem aan een periode te verbinden. Door Beets geprezen waardeerde hem Kloos, en schonk Albert Verwey hem vriendschap, hij zelf ging te gast bij dichters uit vroeger dagen, figuren die hij te lief had om ze niet meermalen te prijzen. Eenzelvig en naar binnen gekeerd omdat wat daarbuiten lag hem te vroeg ontnomen werd, is het niet wel doenlijk hem met tijdgenoten uit de „overgangsperiode" te verbinden, ja, doet men er beter aan hem daarvan los te maken. Hij staat als het ware buiten het letterkundige leven. Alleen, op zichzelf, en zonder deel uit te maken van welke kring dan ook. Zijn eenzaamheid, gedeeltelijk opgelegd, gedeeltelijk ook vrijwillig gedragen, belette hem niet gehoor bij velen te verwerven en mag het dan verbazing wekken, dat de dichter die zijn eerste bundel aan Carel Vosmaer opdroeg, later Albert Verwey bereid vond zijn letterarbeid in het licht te geven; dit pleit zowel voor zijn persoon als — en dit is van grote betekenis — voor zijn arbeid. Zelf het onderscheid tussen de generaties aanvoelend, betoogde hij eens dat het blijvende in de kunst het voornaamste was, en al sprak hij het zelf nooit uit, naar dat blijvende streefde hij zonder ophouden, het bovendien met het zinrijke verbindend om het aldus een sterk merg te verlenen. Kortom, zijn idealen waren eigen, persoonlijk en los van iedere beweging of tijd. Hij vond ze in essentie terug bij Poot en Staring, en waardeerde ze evenzeer bij Verwey als Kloos. Hij diende de muze met overgave en schonk zich geheel weg in een kunst, hem boven alles dierbaar, omdat zij voor dezen blinden man, uitsluitend en alleen, het leven vormde.

* * *

Pennings leven is in enkele regels samen te vatten, al hangt er een ontzettende tragiek over. Te Schiedam geboren (10 November 1840) was hij na schoolopleiding werkzaam in notariaat en registratie, en nadien op verschillende kantoren. Tegen zijn veertigste jaar gehuwd, trof hem na enige tijd de grote slag zijns levens, een sterke achteruitgang van het gezichtsvermogen, die in een volslagen blindheid eindigde. Hij overleed te 's-Gravenhage in Maart 1924. Reeds vroeg in allerlei tijdschriften publicerend, deed hij zijn eerste bundels onder het pseudoniem M. Coens het licht zien, om er later eigen naam aan te verlenen. Aan waardering ontbrak het hem niet, doch van de wereld afgesloten verdiepte hij zich steeds in blijder kinderjaren, daarvan dichtend in verzen waaraan men het precieuze niet ontzeggen kan, doch die tegelijkertijd oerhollands van degelijkheid zijn. Al wijdde men dikwijls aandacht aan zijn werk, meestal gold het bepaalde bundels, zodat een samenvattende studie bleef ontbreken. Eerst J. A. Rispens heeft in zijn. Richtingen en Figuren in de Nederlandsche Letterkunde na 1880 (Kampen z. j.)

meer in het algemeen over hem gehandeld en daar een goede kenschetsing van Pennings oeuvre gegeven.

Rispens betoogt dat er mensen zijn, die, evenmin als de paradox van het goddelijke in een stal, die van de poëzie in een huiskamer kunnen aanvoelen. Zij zijn niet de geschiktste lezers voor Pennings gedichten, want inderdaad: zo als hij over de huiskamer en de huiselijke dingen weet te spreken wordt het een sprookje, omdat de poëzie hier het wonder voltrekt, een omgeving van alledaagsheid tot een verblijf voor de ziel te transformeren. Vandaar dat Penning een meer dan knap dichter heten kan. Reeds om haar kortheid is deze karakteristiek voortreffelijk, doch den blinden dichter herdenkend geeft het pas hier om wille van de volledigheid de beknoptheid te verwaarlozen.

* * *

Als inwoner van de stad „wier Maasgezichten, Maasgedichten zijn" gelijk hij zelf zegt, kan het niemand ontgaan, dat de dichter in zijn Tienden van den Oogst (1882) een liefde voor Gelderland koestert, die — hoe merkwaardig ook — verklaarbaar is waar men tussen de regels door de kop van den Heer ven de Wildenborch glunderen ziet. Starings toon en trant herkent men onmiddellijk en al is zijn navolger allerminst een plagiarius, waarover de Geldersman trouwens zelfs de staf brak, men proeft toch wel, dat Penning zich vooral in hem verdiept heeft, zodat het niet verbazen kan hem later Staring hoog te zien verheffen. Hij biedt ook balladen in de stijl der late romantiek, maar, en dit is van belang, niet minder als Staring bejubelt hij den Abtswoudenaar Poot, bij wien hij dikwijls te rade gaat, ja hem somwijlen woordelijk in eigen verzen citeert. Leerde hij van Staring de keurigheid, Poots meer voorname dichterlijkheid ontging hem niet en het hiervolgend vers doet dan ook eer aan den achttiende- dan aan den negentiende-eeuwer denken.

MET MADELIEVENKNOPPEN

De Dood trad binnen zonder kloppen...
— Zijn offer droeg ik uit;
Van 't vluchtig leven dat het graf ontspruit,
Ontvange uw hand wat madelieveknoppen:

Zoomin als ooit haar kelk zich opent, ,
Zoomin zag het schoone wicht —
Zijn moeders hoop en smart! — het levenslicht.....
Het ging, tot dank voor Moeder blijven nopend!

Schijn 't niet geweest, ofschoon geboren,
— Eén noemde 't reeds bij naam,
Eén voelde 't leven: Met u haalde 't aem!
Een lijkje barend, hebt ge een kind verloren.

Hoort ge ooit den moedernaam u geven,
Toch altoos voedt ge rouw
Om 't wezen dat U toebehoorde, o vrouw!
Al mocht ge 't niet uw zorgen zien beleven.

Wel bittere moedertranen droppen
Op heel dien kleederschat,
Waar 't blanke lijfje één stel van noodig had....
— Voor 't kistje. Zie, hoe dorren deze knoppen!

Dit gedicht vormt het vierde der reeks Eigen Haard, die weer onderdeel uitmaakt van de afdeling Vrucht. Het toont ons een Penning zo

als hij niet algemeen bekend is; gevoelig zonder sentimenteel te worden, en huiselijk evenmin als beperkt. Men zou haast menen Hemkes' geluid te horen, ware het niet, dat deze te jong gestorvene nog zijn eerste regels dicht schrijven moest, toen Pennnig van de blijheid zijns levens — kort van duur maar daarom ook nadien te beter gewaardeerd — zong. Is dit vers niet volmaakt en behoort het evenmin tot de beste door Coens geschrevene, men kan er toch niet aan ontkomen verwondering voor deze schepping te koesteren. Overigens biedt T i e n d e n v a n d e n O o g s t meer van zulke schone vruchten. Geestigheid treft men erin aan als men het aan A. gezondene vers I n P l a a t s v a n h e t b e l o o f d e R e i s l i e d leest; een goed poëem — waarin men bovendien een beeld van Pennings techniek krijgt — is onmiskenbaar het niet geheel onbekende S p e e l v a a r t e n L a n d i n g, terwijl men in de afdeling V e l e r l e i verschillende interessante pagina's aantreft. Waar het in mijn bestek niet wel doenlijk is daar verder op in te gaan, zij met deze summiere samenvatting van T i e n d e n v a n d e n O o g s t volstaan, en worde er eer op gewezen hoe Penning in dit boek dikwijls de reiziger is De reisliederen zijn er niet van de lucht af, al vormt het persoonlijke beleven het overgrote deel van deze, bijna vierhonderd bladzijden tellende, poëziebundel.

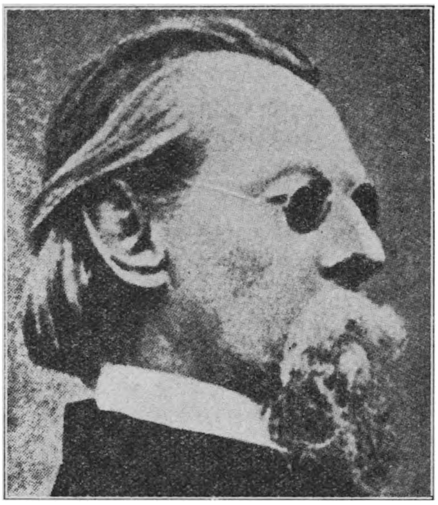

W. L. PENNING

Verscheen ook S c h a k e e r i n g (1886) nog onder pseudoniem, op B e n j a m i n' s V e r t e l l i n g e n (1898) prijkte voluit de naam van den inmiddels met blindheid geslagene. Waar Coens nog preludeerde schonk Penning hier zijn volle kunnen, en hoe dit gewaardeerd werd, kon blijken uit als een schat van hollands volkseigen door geen dichter dier dagen zo overvloedig in de kunst van het vers gevat werd. Vormt het met T o m' s D a g b o e k (1910) een geheel, ook op zichzelf doet het den dichter volkomen kennen. Gekerkerd zag hij terug naar eigen jeugd en de realiteit daarvan omtoverend tot speelse fantasie, liet hij ook zijn verbeelding vrij spel. Evenwel in dit gedicht toont zich Pennings meest wezenlijke aard. Het kind in hem is de dichter en vandaar dat hij de afdeling Z o o g o e d a l s F a m i l i e met de volgende regels opent:

> Veel merkt het Kind op, zonder recht begrijpen;
> Veel neemt het zonder het te weten meê;
> Eerst voor de' ervaren Mensch ontbolstert zich 't Verleê —
> Als vrucht die na den pluk in donker is gaan rijpen.

Inderdaad biedt B e n j a m i n' s V e r t e l l i n g e n een vrijwel staâg doorlopende ontbolstering van het verleden en zijn vrucht is zwaar van rijpheid en volte. Door de donkerte heeft zij onmiskenbaar aan waarde gewonnen, maar — en ziedaar de keerzijde van dit rijpen — daartegenover staat, dat zij haar glans verloren heeft. De straling dezer vertellingen is een schone, maar nimmer laat het besef U los, dat degene die over haar dichtte ze slechts in het verledene kende, omstandigheid onophoudelijk door hem betreurd. Vandaar dat de lichte toets dezer jeugdherinneringen slechts schijnbaar de overhand

heeft; voor wie goed toeluistert zijn de grondaccoorden van Benjamin's Vertellingen zwaar, melancholiek en vol smart.

De in de laatste zin gebezigde vergelijking met de muziek is niet zonder opzet gekozen. Alles wat hem nog aan vreugde restte, lag voor den dichter der Vertellingen in de muziek, en hij dichtte dan ook Ziels-Zonneschijn in de bundel, die om dubbele reden Kamermuziek heet.

Mijn zon ging onder om niet meer te rijzen;
Verborgenheid werd de aarde waar 'k op woon;
Mij komt de nacht geen werelden meer wijzen;
Schepping van God of mensch — dood is mij 't schoon;
Dood en verzonken! zoo 't niet leeft in klanken:
U noémen, Toon- en Woordkunst! is u dánken.

Verneem 'k muziek, mijn wezen wordt herboren;
Verrijst er zang, mij heft weêr 't schoone lied;
En mag 'k mijn schrijvers, mag 'k mijn dichters hooren,
Bevredigd vraag 'k naar and're vreugde niet.
Hoe schaars, hoe kort mij spel of stem bejegen,
Ziels-zonneschijn! nascheemren blijft me uw zegen.

Deze voorkeur voor de muziek kan enerzijds dienen tot verklaring van de klankrijkheid zijner taal en anderzijds doen inzien waarom de innige toon dezer Kamermuziek steeds weer aan de cello denken doet. Niet meer in hoofdzaak epicus doch vooral lyricus, bereikt hij in deze bundel zijn hoogtepunt in verzen als daar zijn Ontwaking, Omkeer en De Strijder met de harde regels

Te bittere bekers heb ik geledigd,
Waartegen Erinneringszoet niet verdedigt

te verbinden met die van Ets: „Avondschaduwen" uit de afdeling In mijn Huiskamer:

Mijn leven werd levens-herdenken,
Levenskring werd mij 't binnenvertrek;
Wat er dierbaars verdween liet zijn stempel,
Zijn schim, op de ledige plek.

Zeer onder zijn blindheid gebukt, is het vooral om die hij bemint, dat hij schreit. Zij is niet uit zijn gedachten en somber is het hem daarbij te horen overwegen, dat hij zijn vrouw geen stut bieden kan, maar omgekeerd de hare moet aanvaarden. Van deze droefheid is dit „Lichtzoekend kluisgepeins, dat zich in beeldvorm giet" — zoals bij Kamermuziek zelf in zijn Opdracht aan Iemand noemt — vervuld. Behorend tot hen Die diep gevoelen verbeeldt hij zijn smart — onontkoombaar noodlot zijns levens —, waarbij het hem goed is te bedenken, dat al stelde menige oogst teleur, er toch voldoening in het werken school! Voor zulk een houding heeft men meer dan bewondering; eerbied zij hier geschonken, omdat het weinigen gegeven is te zingen van het Leven als zij de Zon slechts kunnen voelen.

In Sint Jans-Lot (1906) bezong hij andermaal het verleden van de stad zijner geboorte, om enkele jaren voor zijn verscheiden nog Levensavond (1920) het licht te doen zien.

* * *

In het voorafgaande is nergens de naam van Potgieter genoemd en toch, ook aan dezen Gidsleider doet de later door de Nieuwe Gids geprezene bij herhaling denken. Men hoede er zich evenwel voor, te denken,

dat Pennings belangstelling niet breder was. De Génestet kende hij even goed, Van Vloten waardeerde hij en voor Multatuli — over wien hij enkele merkwaardige persoonlijke herinneringen schreef — had hij eerbied. Men vergete daarbij echter niet, dat hij, deze allen lezend en sommigen van hun bovendien kennend, er niet aan dacht een van hen te volgen. Oorspronkelijk te zijn was zijn onuitgesproken bedoeling en al kwam hij, noodzakelijkerwijze, op aesthetisch terrein, in botsing met enkele der daar door de beweging van tachtig vooropgestelde beginselen, zijn individualiteti en originaliteit staan boven elke verdenking. Het pleit voor den leerling dat hij meesters koos, wier voorlichting hem slechts ten goede kon komen. Eigen paden bewandelen ging hem echter vóor alles. In den beginne niet vrij te pleiten van enige gemoedelijkheid, waartegen Allard Pierson in zijn tijd reeds toornde, werd hij allengs fijngeestiger, om tenslotte een zuiverheid na te streven, die de muzikaliteit zijner verzen bijzonder maakte. Zijn toon is zacht, zijn streek daarentegen fors. Mannelijke kracht gaat schuil in teerheid, welke vrouwelijk heten kan zo men daarbij niet denkt aan verwijfd. Dit is Willem Levinus Penning nergens, omdat zijn zeer fijn talent hem daarvoor behoedde. Aan zijn werk behoort ook nu meer aandacht te worden geschonken dan veelal het geval is. Laat hij zich in een bloemlezing wellicht niet vangen, de quantiteit van zijn oeuvre kan den goedwilligen lezer niet afschrikken. Luister naar hem in diepe concentratie en ge zult de weemoedige toon zijner schone Kamer-muziek nimmer vergeten.

Boekenschouw

WORBY (John) DE ANDERE HELFT. Vert. en bewerkt door Johanna Smelik. (224) Nederlandsche Uitgeverij, Baarn. *f* 1.80.

Dit in Engeland verschenen boek moet volgens mededeelingen op den omslag een best seller zijn en zes uitgaven in één jaar beleefd hebben. Dit verwondert mij. Litterair is het volkomen zonder beteekenis. Een bedelaarzwerver vertelt hier van zijn zwerf- en bedeltochten in de Vereenigde Staten, die weinig interessant zijn. Bovendien schrijft hij dat hij met leugens en bedrog aan de kost kwam. Hoe kan men hem dan gelooven, wanneer hij over zijn ondervindingen schrijft? Het is sensatie van de slechte soort. Zulk een boek verdient toch wel niet vertaald te worden. Iedereen doet verstandig zijn geld aan iets beters te besteden dan aan de weinig geloofwaardige mémoires van een minderwaardige. Slechts voor volwassen lezers.

VETH (Cornelis) ONGEREGELDE GOEDEREN. Een bundel parodieën. Geïllustreerd door den schrijver. (107) Bussy, Amsterdam. *f* 1.90.

Naar mijn smaak zijn deze parodieën niet bijster geslaagd. De humor is nogal log en gezocht, in verschillende stukken ook flauw. Het best geslaagd lijkt me de eerste parodie, die op den pantoffelheld; min of meer onsmakelijk is het stukje, getiteld „nul ik houd er nul"; vrij van humor is de parodie „Bertus Gösling. Een proeve van Zweedsche fantasie."

Men mist niet veel door het boekje ongelezen te laten.

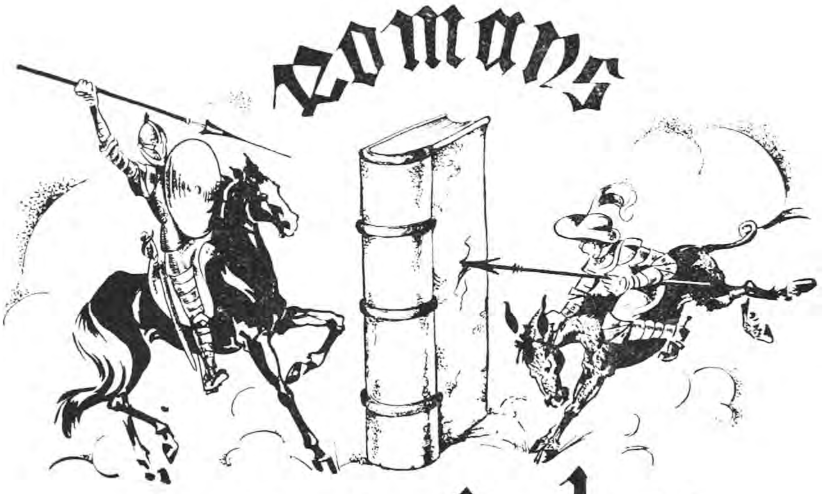

Romans en verhalen

PHILIPS (Marianne) DE DOOLHOF (221) Van Dishoeck. Bussum. 1940 *f* **3.50.**

Marianne Philips heeft met „De Doolhof" een wonderlijk avonturen-verhaal geschreven, een verhaal over de jeugdlotgevallen van een Franschen jonker, over wiens geboorte een onoplosbaar mysterie hangt. De geschiedenis speelt zich af in den glorietijd van het Fransche koningschap onder Lodewijk XIV. Sfeer en omgeving, levensgewoonten en opvattingen zijn uitstekend weergegeven in dezen goed geschreven roman, die, zooals al de boeken van Marianne Philips, van een hooge litteraire standing is. Sieur Jean vertelt ons zelf zijn belevenissen op het kasteel van zijn oom, den graaf d'Auzun, een heerschap in den trant van enkele figuren zooals K. J. Huysmans die beschreven heeft. Macabere tafreelen worden hier opgevoerd, grillen van een singulier en machtig heer, die in staat is al zijn fantasieën te verwerkelijken. Het talent van Marianne Philips reikt ver genoeg om allerlei ongewone, bijna ongelooflijke dingen gelooflijk en aanvaardbaar te maken. De geestelijke atmosfeer, waarin deze menschen leven is er eene van eenerzijds hecht en diep christelijk geloof, anderzijds van frivoliteit en levensgenot. De eerste komt vooral tot haar recht door een Benedictijner monnik en doet haar invloed ten slotte ook op Sieur Jean gelden, de tweede is belichaamd in den oom, den graaf d'Auzun. Alles bij elkaar een boeiende roman van standing, die geschikt is voor wetende volwassen lezers.

DERKS (Jan) IK BEN MIJN SCHADUW. Roman uit de Filmwereld. (199) Brand, Hilversum. 1940. *f* 2.90 en *f* 3.90.

Het is een verhaal van satyre en van gevoelige menschelijkheid tevens, wat Jan Derks ons hier voorlegt. De satyre geldt het geheel uiterlijke, op reclame opgebouwde en holle leven der menschen, die de filmwereld uitmaken. Deze satyre is zeer geslaagd. In eenige groteske gebeurtenissen, in geheel den geforceerden toon, waarin de filmster Virginia Flower haar dagboek (eerste gedeelte) schrijft, komt dit satyrische tot uiting. Er treedt echter verandering in. Deze zelfde Virginia Flower komt door ziekte, door ervaring en door omgang met levenswijze menschen tot bezinning en zij ontbloeit langzamerhand tot innige en oprechte menschelijkheid, tot ware vrouwelijkheid. Haar dood werpt een tragischen schaduw na het vlotte, luchtige begin van het verhaal, dat geleidelijk in diepen ernst overgaat. De korte roman is flitsachtig geschreven in levendige, boeiende tafreelen; hij bergt veel levenswijsheid achter en tusschen zijn bladzijden. De schrijver laat graag te raden en te duiden aan zijn lezers; zelf kiest hij met zekerheid zijn weg en schrijft zijn bedoelingen neer in teekenende situaties en gebeurtenissen. Er is hier ongetwijfeld een talent aan het woord dat toekomst heeft en zijn weg zal vinden. Het boek interesseert en slaat vragen los tot het einde toe.

ROC (Marja) DOOR WOLKEN OMHOOG. (256) Kruseman, Den Haag. *f* 2.90 en *f* 3.90.

Marja Roc, een nog weinig of niet bekende in de Nederlandsche litteratuur, schrijft hier een uiterst actueelen roman, waarin de Nederlandsche luchtmacht, de overval van tien Mei en het bombardement van Rotterdam hun plaats vinden. Daarnaast vormt de liefde van een jong aviateur voor een zeer zelf bewuste jonge dame het eigenlijke romanmotief. De eerste helft van het boek steekt merkwaardig af tegen de tweede. Dit eerste gedeelte is geheel en al gewijd aan de verhouding der twee families en der twee jonge menschen; het is wat al te geforceerd geschreven. De acteur legt het er wat al te dik op en wordt wel eens onnatuurlijk. In het tweede gedeelte komt Holland in nood en wordt het verhaal echter, dieper en menschelijker. De twee jonge menschen vinden elkaar door strijd en bitterheid heen; de beproeving heeft zuiverend en veredelend gewerkt en doet de menschen naar hun werkelijk gehalte kennen. De wat frivole en sensueele toon van het eerste gedeelte is ernstiger, nobeler geworden. De auteur is blijkbaar goed op de hoogte van de toestanden op het gebied van het vliegwezen. Het is een boek van eenige litteraire verdienste, doch de auteur forceert alles te zeer, zijn karakteristieken, zijn dialogen etc. Aanvankelijk is de sfeer nogal laag-bij-de-grondsch en sensueel. Alles culmineert in „mooie beenen". Een boek voor volwassen lezers.

KELK (C. J.) REIS DOOR DE WOLKEN. (335) Bruna, Utrecht. 1940. *f* 3.75 en *f* 4.90.

„Reis door de Wolken" verhaalt het leven van Napoléon Leroux, zoon van een Provençaalschen boer, die postbeambte wordt, al hooger en hooger stijgt op de beambtenladder, tot hij nog vóór zijn vijftigste jaar kan gaan rentenieren. Het grootste gedeelte van zijn leven slijt hij op Corsica, wat den auteur in staat stelt een fleurige beschrijving van het Corsicaansche leven te geven. Napoléon wordt een model-ambtenaar, doch hij vergeet eigenlijk te leven en staat kinderlijk, hulpeloos en onervaren in de samenleving, tot hij tegen zijn vijftigste jaar een vrouw vindt die hem van zijn singulariteiten zal bevrijden. De figuur van Napoléon Leroux is met talent ten voeten uit geschilderd. Geheel het boek trouwens is goed geschreven; omgeving en situatie, alles is met zorg en liefde voor het détail vastgelegd. Toch zou het boek gewonnen hebben, wanneer de auteur zijn liefde tot beschrijven getemperd en meer afwisseling, meer conflicten en botsingen, meer spanning in zijn verhaal aangebracht had. Het leven van Napoléon verloopt zoo effen en egaal, dat het interesse van den lezer wel eens verzwakt. Een boek voor rijpe, volwassen lezers.

WALSCHAP (Gerard) BEJEGENING MET CHRISTUS. (150) Nijgh & van Ditmar, Rotterdam. 1940.

„Bejegening met Christus" is een verhaal, maar tevens een getuigschrift van Walschap. Meer dan in de brochure „Vaarwel dan!" legt hij hier zijn innerlijk bloot, de twijfels die hem jaren lang hebben gekweld, tot hij eindelijk het Christendom verliet. Asveer en Nicodemus zijn de personen, die Christus ontmoeten en die niet in Hem gelooven kunnen. Asveer is een harde zoeker naar rechtvaardigheid zonder religieuze behoeften, Nicodemus is de gevoelige scepticus, die achter alles en alles vraagteekens zet. Hij wordt innerlijk verscheurd door zijn twijfelinstinct en vindt geen rust; hij is geheel en al Walschap zelf. Als verhaal is het boekje minder belangrijk, hoewel vooral in de eerste helft het verhalend gedeelte uitstekend is. Maar de kern van het boekje is de eeuwige twijfel van Nicodemus, een moderne twijfel die in dien tijd en die omstandigheden zóó wel niet kon voorkomen. Wegens al die vraagstellingen en dien twijfelgeest is het boekje niet zonder gevaar en blijve het voorbehouden voor lezers, wien het geen kwaad kan doen.

BROLSMA (R.) MENSCHEN TUSSCHEN WAD EN WOUDEN. (252) Leopold, Den Haag. 1940. *f* 2.50 en *f* 3.50.

Deze roman is onder den naam „It heechôf" te voren in het Friesch verschenen en thans vernederlandscht. Het is een behoorlijke gewestelijke roman zonder opvallende eigenschappen. Er wordt in beschreven de maatschappelijke ondergang van een

boerengezin, dat zijn bedrijf moet verkoopen en elders een bestaan moet zoeken. Tevens is de vrijage der dochter met een weinig opvallend, doch standvastig en trouw boerenzoon uit de omgeving een der hoofdmotieven. De sfeer van het Friesche land, de wisselende getijden van winter naar zomer en van zomer naar winter, de landelijke gebruiken en taaleigenaardigheden, dit alles komt er behoorlijk tot zijn recht zonder dat het boek verrassingen biedt. Zooals het dit gezin van den Heechhof vergaat, vergaat het honderd anderen en R. Brolsma heeft dit boerenleven met zijn strubbelingen vooral, met zijn genoegens en wisselingen ook, in een leesbaar verhaal opgevangen. De karakteristiek der figuren is eveneens behoorlijk, zonder dat er naar bijzondere oorspronkelijkheid of verdieping gestreefd is. Op het Voorzienigsheidsgeloof zijner creaturen maakt de schrijver hier en daar een minder goed geplaatst grapje. Een boek dat volwassen lezers zullen kunnen genieten.

WIT (Ph. de) DE HELLING KOMT VRIJ. Roman. (195) Sijthoff, Leiden. *f* 2.50.

Dit is de roman van een scheepsbouw-ingenieur, die, te Rotterdam aan een maatschappij van scheepsbouw verbonden, zoowel in zijn huwelijksleven als in zijn ingenieursfunctie een crisis heeft door te maken. Het ongeluk, dat hem treft en voor eenige weken aan het ziekbed kluistert, brengt alles weer in orde, zoodat hij aan het einde van het boek, beproefd en gelouterd, met nieuwen moed kan beginnen. Een door en door Nederlandsch boek, dat de vreugden en zorgen, de spanningen en onzekerheden van het scheepsbouwbedrijf beschrijft. De innerlijke moeilijkheden van het echtpaar de Brie zijn die van vele echtparen, die tijdelijk aan een zekere onderlinge vervreemding lijden, tot een plotselinge schok, een onverwachte ramp hen weer tot elkaar brengt. Zonder een verrassing te zijn is dit een goedgeschreven verhaal van huiselijk lief en leed en van strubbelingen in het bedrijfsleven.

ALTHOFF (L.) HONDERD ZONNEN IN DE ZOMER. (201) Querido, A'dan. 1940. *f* 2.10 en *f* 2.90.

„Honderd zonnen in de zomer" (de gezochte titel is niet bijster gelukkig) is een roman, geschreven door een cosmopolitisch georienteerd, wereldkundig schrijver, die op de hoogte is van de dingen, waarvan een auteur, die zijn held naar Boedapest laat vliegen en hem daar een gelukkigen zomer laat beleven, op de hoogte behoort te zijn. Wat het aspect „wereldkundigheid" betreft of mondaine ervarenheid, of hoe men het noemen wil, voldoet de roman geheel. Beschouwt men het boek litterair of menschkundig, dan is het weinig belangrijk. Een Hollandsche heer, wiens huwelijk is vastgeloopen, ontmoet in de Hongaarsche hoofdstad een geestelijk verwante vrouw, met wie hij een zomer

van de innigste verbondenheid beleeft, tot zij na een psychische ineenstorting in haar gezin terugkeert en de liefde-zomer voorbij is. Het is goed geschreven ontspanningslectuur. Het boek staat geheel buiten den christelijken gezichtskring en de religieuze levensopvatting. Het huldigt de zuiver mondaine moraal van het geluk der liefde, of deze geordend is of niet. De auteur weet zijn figuren niet concreet en ademend van menschelijkheid op te voeren; hij blijft te vraag en ijl in alles. Voor rijpe, ervaren lezers.

STEGGERDA (Herman) REBEL. (204) Zomer & Keuning, Wageningen. *f* 2.90.

Herman Steggerda heeft het reeds vaak behandelde thema van den in moderne verhoudingen werkenden fabrieksarbeider nog eens ter bewerking genomen in zijn „Rebel". Deze rebel is aanvankelijk van alles en nog wat, werkt bij vele bazen, is op zijn tijd werkloos, tot hij eindelijk bankwerker wordt in een grootbedrijf en daar een tragisch conflict meemaakt. Van nature vechtlustig komt hij gemakkelijk in de oppositie, vervreemt van het Godsgeloof zijner jeugd, is ten prooi aan allerlei stroomingen, doch vindt ten slotte het Godsgeloof en het levensevenwicht terug. Herman Steggerda heeft vroeger reeds een paar romans geschreven, meen ik, waarvan vooral de laatste een hechter herinnering heeft nagelaten dan „Rebel" doen zal. „Rebel" is een zeer leesbaar verhaal, doch het heeft weinig frappants, weinig volkomen eigens en aparts; het boek komt niet uit boven de tientallen leesbare romans, die er aldoor verschijnen. Het is een middelmatig verhaal, dat het leven van Bert Kampaard beschrijft zonder opvallende heffingen en dalingen. Steggerda kan iets beters, meenen wij dan het schrijven van dit boek. Het is alles te veel schema en cliché, te weinig persoonlijk beleefd en gezien, al zullen lezers, die hun eischen niet te hoog stellen, het boek ook geheel en al kunnen genieten.

UNDSET (Sigrid) MADAME DORTHEA. Vert. door A. Basenau. (312) J. M. Meulenhoff, Amsterdam. 1940. *f* 3.50 en *f* 4.50.

„Madame Dorthea" is de roman van het moederschap. Sigrid Undset is op haar best, wanneer zij al die wonderlijke, fijne en natuursterke bindingen beschrijft, die de moeder aan haar kinderen verbinden. Het onuitgesprokene en onuitspreekbare, al dat door natuur en bloedverbondenheid gegevene en bepaalde, is hier uitgedrukt in het woord. Het is een der boeiendste en sterkste romans, die zij schreef. Madame Dorthea zelf, moeder van een zevental kinderen, leeft en ademt in elken zin der schrijfster; met ongewoon talent heeft de auteur haar ten leven gewekt. Zij is dè moeder geworden, moeder in elken vezel van haar wezen. Daarnaast treden haar kinderen op, elk met bijzondere, individueele trekken en kenmerken, tot haast de allerjongste toe. En daaromheen groepeert zich de verdere familie- en ken-

nissenkring, zoo levendig en natuur-echt, dat de lezer zich in het bergland van Noorwegen, anderhalve eeuw terug, verplaatst voelt en de lotgevallen dezer menschen als zijn eigene ondergaat. Het is of de natuur zelf het verhaal dezer verweduwde moeder gedicteerd heeft; zoo vanzelfsprekend en geleidelijk verloopt alles. Madame Dorthea is eigenlijk een nieuwe Kristin Lavransdochter, zonder de innerlijke conflicten dezer laatste; naar wezen en karakter is zij haar verwant. Wegens enkele zeer realistische tafreelen is het boek slechts geschikt voor rijpe, ervaren lezers.

GULLVAAG (Olav) 'T BEGON IN EEN MID-ZOMERNACHT. Vert. door M. C. Castendijk. (383) Kruseman, Den Haag. *f* 3.75 en *f* 4.90.

Deze uit het Noorsche landsmaal, de gesproken volkstaal, vernederlandschte roman zal zijn weg wel vinden. Antoon Coolen heeft er een fijngevoelige, zinrijke inleiding voor geschreven. Het is het verhaal van een huwelijk tusschen een armen, ondernemenden knecht en een rijke boerendochter, die hoog in de bergen, ver van de samenleving, een nieuw bedrijf beginnen. De vader van het meisje weigert zijn toestemming te geven, de dominee weigert het huwelijk in te zegenen en de kinderen te doopen en zoo gelden beide als heidenen voor hun omgeving. Het verzet van den natuurlijk levenden mensch tegen de gestelde, doch vaak willekeurige en onredelijke machten is een der grondmotieven van den schrijver. Het verhaal verloopt geleidelijk zonder veel wisseling, tot wanneer de liefde der beiden door toeval en misverstanden gaat verzwakken en groote rampen over hen komen. Man en vrouw gaan uiteen en de man dreigt onder te gaan in verwildering. Hier eindigt het eerste deel dezer trilogie. Het is een werk van grootsch epischen opzet en uitwerking, zooals we dat bij de beste Noorsche auteurs gewend zijn. De wijde en wilde natuur geeft aan deze Noorsche romans een eigenaardigen achtergrond. In dit boek ontwikkelt zich als-het-

Houtsnede uit: 't Begon in een Midzomernacht.

ware langzaamaan een onbedwingbaar noodlot, dat ten slotte als een onweer over de beide hoofdfiguren losbreekt. Zonder eenig kunstmiddel, eenvoudig door zijn natuurlijke vertelkunst bereikt de auteur zijn doel en geeft hij gestalte aan een diep tragisch menschenleven. Een boek voor rijpe, volwassen lezers.

MORLEY (Christopher) KITTY FOYLE. Vert. Dr. J. N. C. van Dietsch. (266) Sijthoff, Leiden. 1940. *f* 3.50 en *f* 4.50.

De realistische roman, wars van alle klassicisme en idealiseering, viert hoogtij in de U.S.A. en de beste schrijvers aldaar hebben het ver in deze kunst gebracht. „Kitty Foyle" is een soort autobiographie van een achtentwintigjarig meisje, dat hier geen geordend levensverhaal schrijft, doch dat haar leven herschrijft, zich drijven latend op haar herinneringen en associaties. Zij kan als type gelden van het vrijgevochten, zich zelf reddende en onderhoudende meisje, dat, van alle Christendom en godsdienst vervreemd, een humanitair materialisme als levenshouding huldigt. Als zij de gevolgen van haar vrijen omgang met een minnaar gewaar wordt, laat zij zonder eenige scrupule of bedenking, deze gevolgen verwijderen. Heel haar levenshouding is vanuit Christelijk standpunt volkomen amoreel. Dergelijke boeken werpen een treurig licht op het Amerikaansche leven. Litterair of liever menschkundig is het boek voortreffelijk geschreven; het naakte leven is erin verbeeld met een juistheid en concreetheid van détail, met een scherpte en doordringendheid van observatie, met een grilligheid en schijnbare onverbondenheid van lotgevallen zooals het natuurlijke leven zelf is. Het boek is de zuivere reflectie van wat er leeft en wringt en werkt in een zeer intelligente, gevoelige, schijnbaar door het leven geharde en geëmancipeerde vrouwenziel. Allerlei facetten van het Amerikaansche leven worden hier op merkwaardige wijze belicht. Dit geciviliseerde Amerikaansche volkskind vloekt als een ketter en schrijft de dingen neer zonder veel reserve. Een boek dat slechts in handen hoort te komen van rijpe, ervaren lezers.

LOWE (Eric) DE TERUGKEER VAN EEN HELD. De Geschiedenis van Robin Stuart II. Geautoriseerde vertaling uit het Engelsch door S. Vestdijk. (307) Ad. M. C. Stok, Zuid-Holl. U. M., Den Haag. *f* 3.15 en *f* 4.50.

Ook in dit tweede deel van de levensgeschiedenis van den Australischen farmer Robin Stuart verloochent zich het voortreffelijk verteltalent van den schrijver niet. Na een gelukkige jeugd — „een ochtend zonder wolken" — die in het eerste deel wordt beschreven, wordt hij door het noodlot vervolgd, door innerlijke verscheurdheid en ongedurigheid gekweld en door uiterlijke rampen bezocht. Hij vervreemdt van zijn vrouw, zijn onechte zoon sterft door zijn eigen onhandigheid en zijn geliefde moet de geboorte van zijn kind met den dood bekoopen. Zijn zaken gaan achteruit en als hij zijn land voor het grootste deel moet

verkoopen, besluit hij toch maar ten oorlog te trekken. Daar komt hij aan, als het zoowat afgeloopen is en hij heeft nauwelijks de gelegenheid een schot te lossen. Gebroken keert hij terug in een milieu, waarvan hij innerlijk vervreemd is en dat zich opmaakt om hem als een held feestelijk te ontvangen. Met dit tragisch moment eindigt het tweede deel. Maar het is niet de aangrijpende tragiek, die de interesse van dit boek uitmaakt: het is eenvoudig de vertelling op zich, de weergave van de gebeurtenissen, van welken aard die dan ook zijn. Zelfs het aanwenden van een afwijkende techniek wekt geen verhoogde belangstelling. Lowe is een grondig en aantrekkelijk verteller en beschrijver van menschen en gebeurtenissen en anders niets. Maar dat is dan ook zeer veel. Als het eerste deel, alleen voor ontwikkelden.

MILN (Louise Jordan) RIJST. Geautoriseerde vertaling van Co Kars. Geïllustreerd door Alfred Mazure. (382) „De Kern", Den Haag. geb. *f* 2.90.

De Chineesche ziel wordt in dit werk beschreven door een oprechte bewonderaarster van China, die haar de interesse van haar leven in deze bewondering doet opgaan. Zij schwärmt voor den geestelijken rijst van dit volk: voor zijn liefde voor de natuur en de bloemen, voor zijn zonsopgangen en zijn maanlicht, voor zijn liefde voor mooi gepenseelde letters en schilderijen, voor zijn waardeering voor mooie vormen, voor zijn onderworpenheid aan de familie en zijn eerbied voor de voorvaderen, voor zijn aanhankelijkheid aan de traditie en aan de oude gebruiken, voor zijn liefde voor den vrede en zijn dankbaarheid voor bewezen weldaden. Maar de eerbied voor de cultuur van dit volk verleidt de schrijfster niet, alles in rooskleurige tinten te schilderen. Integendeel: de lotgevallen van de heldin van dit verhaal zijn tragisch genoeg en de zeden naar onze begrippen dikwijls barbaarsch en zelfs naar Chineesche moraal leeft men niet altijd volmaakt. De moeder bederft haar kind door overdreven zorg, zooveel het in haar vermogen is; zij kwelt den jongen, die haar als een slaaf dient en die op haar dochter verliefd is, op voor ons ongeloofelijke wijze, omdat zij voor haar dochter een rijk huwelijk heeft uitgedacht. En toch bereikt zij niet meer, dan dat haar dochter tweede vrouw wordt van een rijken boer. In zijn huis wordt deze zoo slecht behandeld, dat zij vlucht en na veel omzwervingen verkoopster wordt op een bloemenboot, wat gelijkstaat met het beroep van een publieke vrouw. Zelfs in deze vernedering zegeviert nog China, daar de dochter zorgvuldig spaart al wat zij verdient om haar moeder den voornaamsten wensch van haar leven te vervullen: slechts één enkele keer zuivere, blanke rijst te eten. Dat genot gewordt beiden eerst op haar sterfbed; symbool van het gebrek aan 's werelds goederen en de vervulling van het doel des levens door het smaken van den geestelijken rijst van de inwendige rust en de Confusiaansche gelatenheid. Een aangrijpend en leerrijk boek voor ontwikkelden.

EDLUND-HANSSON (Anna) WIJ VAN HAMRE. Een kroniekenboek. Uit het Zweedsch vertaald door N. Basenau-Goemans. (372) Erven J. Bijleveld, Utrecht. 1940. *f* 3.75 en *f* 4.90.

Dit boek vertelt de geschiedenis van een familie en een streek over vele geslachten. Ondanks enkele tragische gebeurtenissen is het een verhaal van zon en levensvreugde, van geluk en menschelijke goedheid. Het wordt zelfs een beetje overdreven als die van Hamre tot grootkapitalisten uitgroeien, alhoewel het eigenlijk heerboeren zijn en het heele werk een landelijke sfeer ademt. Eenvoudig van toon, is het toch een boeiend geheel, doorweven met smaakvol vertelde anecdoten uit het leven van goede menschen. Zelfs in het tweede deel, dat tot opschrift draagt: De Nieuwe Tijd op Hamre, wordt er weinig over den nieuwen tijd gezegd en ook daarin heeft de nieuwe tijd het mooie oude nog niet kunnen bederven. Een verfrisschend boek voor menschen met gevoel voor simpele levensblijheid en voor de romantische sfeer van een oud landgoed. Geschikt voor jongeren boven de 18 jaar.

CRONIN (Dr. A. J.) KALEIDOSCOOP OP ZAAL „K". Geautoriseerde vert. van Dr. J. N. C. Dietsch. (184) Sijthoff, Leiden. 1940. *f* 1.90.

De schrijver van een boek, dat oplagen met zes cijfers haalt, mag er natuurlijk niet in eens mee uitscheiden. Hij wordt gepresf om nieuwe kunstwerken te produceeren, al is ook de bron van zijn inspiratie opgedroogd. Daarop lijkt een beetje dit nieuwe boek van den schrijver van „Citadel". Het getuigt van goed vakmanschap, maar het mist alle diepere overtuiging. Het is wat de titel zeer juist aangeeft: een kaleidoscopisch zicht op de doktoren, de verpleegsters en de patiënten van een ziekenzaal. Het hoofdmoment is de geschiedenis van de hoofdverpleegster, die op den oppervlakkigen dokter verliefd is, maar toch den dieper-voelenden juist op het kritieke oogenblik leert waardeeren. Ook dat is nog cliché. Voor volwassenen.

SINCLAIR (F. de) OOM SORRY IN DE PERIKELEN. Of de bungalow van Mozes Inktvisch. (283) Bruna, Utrecht. Geb. *f* 1.75.

De perikelen van Oom Sorry en de bungalow van M. I. zijn in dit boek slechts een voorwendsel om een stel afzonderlijke onsamenhangende verhalen en beschouwingen te debiteeren. Een luxeboot in den Grooten Oceaan zet de bridgeclub van Oom Sorry af om te gaan picniccen op een klein eilandje. Terwijl ze daar genoegelijk zitten te praten, komt de mist opzetten en worden ze gedwongen om een nacht op het eilandje over te blijven. Om den tijd te korten en de vrees minder te voelen, vertellen ze op de beurt — de 11 leden van de club en de 2 leden der bemanning, — aardige, humoristische, levenswijze of interessante gebeurtenissen of overpeinzingen. Maar het zijn alle typisch geschreven producten; geen enkel zuiver ge-

sproken of verteld stuk is er bij. Dat is zeker een Schönheitsfehler van de samenstelling, maar de opstellen korten den langen wachttijd van de pseudo-schipbreukelingen en pretendeeren ook niets anders te doen voor de lezers. Voor 17 jaar en ouder.

VANNO. HET MORTON-MYSTERIE. Oorspronkelijke detectiveroman. No. 1 der Vanno-serie. Bruna, Utrecht. *f* 1.50 en *f* 2.25.

Een gewone detectiveroman zonder bijzondere kwaliteiten. Er komen de gebruikelijke trucs en verwikkelingen in voor: cocaine-smokkel, redding door het verdorven meisje, de geniale denker komt net te laat om den tweeden moord te verhinderen, er wordt geschoten door het sleutelgat en de moordenaar ziet juist de voor de hand liggende omstandigheid over het hoofd om het scherpe intellect van den speurder een gelegenheid te geven. De compositie is dus gewoon en de stijl is daarenboven kleurloos. Voor volwassenen.

CARLSEN SKIODT (J. C. A.) DE ADVOCAAT. Uit het Deensch vertaald door A. L. Verschoor. (202) Voorhoeve, Den Haag. geb. *f* 1.90.

Een protestantsch-godsdienstige roman over het gezin van een jood, waarvan grootvader en kleinzoon door den geest van Jezus Christus gegrepen worden, en naar Palestina trekken, om hun rasgenooten dezelfde blijde boodschap te prediken. De advocaat Schade is de eerste van zijn geslacht, die de traditie ontrouw wordt en met een Christin huwt. Zijn eenige dochter trouwt dan tegen zijn zin met een tooneelspeler, van wien zij na drie jaar wegloopt, omdat hij een hopelooze alcoholist is. Voor vacantie zoekt de advocaat dan het platteland op en zijn dochter volgt hem. Daar brengt de omgang met eenvoudige menschen de groote ommekeer teweeg, die hem naar het H. Land voert. Zijn kleinzoon sluit zich eerst aan bij de Club de Godloozen. Maar een schipbreuk wordt het begin van zijn redding, en doet hem het voorbeeld van zijn grootvader volgen. Met den dood van dezen waren Israëliet, die niet diende voor eer of goud, eindigt het stichtende verhaal. Zeer goede lectuur voor Protestanten.

GARDNER (Erle Stanley) DE DOODE IN DE BUNGALOW. „The D. A. holds a Candle". (219) Vertaald door Henriëtte van der Kop. „Enum", A'dam. *f* 2.25.

In dit boek maken wij kennis met een andere tak der Amerikaansche onderwereld, de „biappers", een woord afgeleid van: Bond van Internationale Auto-Parasieten, waarvan een lid vermoord wordt gevonden. Doug Selbey, officier van justitie, wenscht dit zaakje op zijn eigen manier op te lossen zonder aanzien des persoons; iets, dat hem zijn baantje en zijn populariteit kan kosten, maar hij zet door en brengt een heele serie daden van ongerechtigheid aan het licht, waarbij de grootmacht, die het stadje regeert, niet vrij uitgaat. Onderhoudend detective-verhaal voor oudere lezers.

DALY (Caroll John) WIE IS MR. STRANG....? (314) Nederl. bewerking van Ferdinand ten Hove. „De Steenuil", Amsterdam. *f* 2.25 en *f* 2.90.

In dit verhaal wordt een mogelijkheid in de Amerikaansche wetgeving: het op parool vrij laten van misdadigers aan den kaak gesteld. Dit systeem geeft aan bendeleiders gelegenheid tot nog grooter corruptie en misdaden. Mr. Strang heeft alleen den strijd aangebonden tegen eenige kopstukken, die op parool vrij gelaten misdadigers gebruiken om hun zaakjes op te knappen. Hij neemt zelf de gerechtigheid in handen omdat hij meent dat niemand anders dat doen kan en omdat hij de dood zijns vaders wil wreken; zoo wordt hij de schrik der moordenaars, terwijl hij zelf er niet tegen op ziet zijn revolver te gebruiken. Veel wreedheden, véel schieten, veel dooden, waarmede oudere lezers zich misschien kunnen amuseeren.

WRIGHT (Williams) KAMERS TE HUUR. (200) Vertaald door F. Stibbe. Schoonderbeek, Laren.

Dit boek behoort tot de „Cocktail Reeks" en heeft al de verderfelijke eigenschappen van deze uit Amerika naar ons overgewaaide gemengde dranken. Er kan geen goeds van gezegd worden, echtscheiding, slechte verhoudingen, dronkenschap, zelfmoord worden luchtig dooreen geschud en den lezer voorgezet. Hoe kan een ernstig uitgever er toe komen dergelijke lectuur op de boekenmarkt te brengen? Hij heeft toch een naam te verliezen?

AUSTIN (Hugh) DE GEHEIMZINNIGE HANEVEER, „The Cock's tail Murder" (211) Vertaald door Jeanne de Kruyff. „Enum", Amsterdam. *f* 2.25.

Amerikanen schijnen van schrille contrasten te houden zooals de tegenstelling waarmede dit boek begint: een mooie, stralende rustige Zondagmorgen waarop men alleen aan ontspanning denkt en een moord, waarbij de bewoners van al de omliggende villa's betrokken worden. Zij hebben allen iets met den vermoorde te maken gehad en allen hebben zij iets te verbergen dat zij niet aan de groote klok willen hangen. Het wordt voor den detective een echte puzzle wie de moord bedreven heeft en dat geeft de spanning aan dit goed vertelde verhaal, dat om enkele bijkomstigheden voorbehoud vraagt.

LORENTZEN (Mogens) DE FAMILIE GELINDE OF GE ZULT ZIEN, DAT HET GAAT. Vertaling uit het Deensch van M. C. Castendijk. (165) Ad. M. C. Stok, Zuid-Holl. U. M., Den Haag. *f* 1.50 en *f* 2.50.

Gelinde is een Kopenhaagsche tooneel-decoratieschilder; een man die het leven niet zwaar kàn opnemen; hij leeft met zijn vrouw en zes kinderen van den eenen dag in den anderen; een onvergelijkelijke optimist. Tientallen malen dreigt het familiewagentje op dood spoor te loopen, telkens, meest op het laatste moment, komt de baan toch weer vrij. Het optimisme, dat de

grondtoon is van dit boek, heeft de schrijver bedoeld als een les voor den lezer, de normale aardsche belevenissen niet te zwaar op te vatten. Gelinde en zijn huisgenooten doen dat in elk geval niet; Lorentzen heeft van hun lotgevallen een buitengewoon vermakelijk verhaal geschreven. Het is hier en daar wel wat gechargeerd, maar aan den humor doet dat geen afbreuk; die is onweerstaanbaar. Met een lachend genoegen moet men lezen hoe het bohemiënachtig stelletje van den eenen dag in den anderen rolt.

ADAMS (Leta Zoe) DE MOORD IN DE SPIEGEL „The Mirror Murder". (232) Vertaald door Mr. W. Kool-Joosten. „Enum", Amsterdam. *f* 2.25.

De geheel afgesloten ruimte van een groot huis op een eiland, waar een bepaald aantal personen logeeren, is het terrein waar een moord gebeurt. De sheriff komt van het vasteland om het onderzoek te leiden en alle aanwezigen trachten, zooals dat gewoonlijk in dit soort verhalen voorvalt, hem om den tuin te leiden; maar de man is niet zoo dom als hij er uit ziet en ontdekt op hetzelfde oogenblik als de lezer de schuldige. Voor volwassenen.

BOYLSTON (Helen Dore) WIJKVERPLEEGSTER. Bewerkt door Fenna de Meyier. (204) Hollandia, Baarn. *f* 1.90 en *f* 2.50.

Een aardig meisjesboek, dat leven en lot beschrijft van een paar wijkverpleegsters te New-York. Er is gezorgd voor verwikkeling en spanning, doordat er een spook optreedt, dat den beiden vriendinnen het leven een tijdlang moeilijk maakt, tot het ten laatste ontmaskerd wordt. De sfeer waarin en de stemming van waaruit het boek geschreven is, is optimistisch en blijmoedig, zoodat de lezeressen de droeve tijden, waarin wij leven, een oogenblik vergeten. Verdere aanspraken dan eenige uren aangenaam te verpoozen maakt het boek niet.

HAUCK (Louise Platt) ALS VADER HERTROUWT. Vertaald door F. Stibbe. (198) Schoonderbeek, Laren.

Deborah's vader, weduwnaar, werd ingepalmd door een vampierachtig meisje; Deborah verliet daarom haar vader's huis in New York, om in Californië te gaan wonen. Daar beleefde zezelf haar liefdesavontuur en wist tenslotte ook de vampier nog een afstraffing te geven. Zoodat alles goed afloopt, zooals dit in een romantisch verhaal pleegt te gebeuren.

Lichte ontspanningslectuur voor volwassenen.

GAJENTAAN (Dr. J.) „VOLGENDE PATIENT!" Op het spreekuur van den dierenarts. (232) Blitz, Amsterdam. *f* 2.25 en *f* 2.90.

Het is een humoristisch, zelfs geestig boek, dat Dr. Gajentaan heeft geschreven over de patiënten van een dierenarts, en over de menschen, die de begeleiders zijn van de patiënten. Bezitters van kleine huisdieren zullen met genoegen lezen over de zorgen,

besteed aan hun vrienden, maar ook voor hen, die geen huisdierbezitter zijn, is dit een amusant en belangwekkend boek. Belangwekkend, want er is een behoorlijke dosis menschenkennis verwerkt in deze schetsen; de schrijver heeft vooral ook de tweebeenige bezoekers geobserveerd; hij blijkt een scherpen kijk te bezitten, raak en geestig te kunnen typeeren. Er is veel dierenen veel menschenkennis verwerkt in deze kronieken van een dierenarts. Voortreffelijke ontspanningslectuur.

BIRKNER (Friede) PETERSEN DULDT GEEN TEGENSPRAAK. Uit het Duitsch vertaald door A. E. C. Vuerhard-Berkhout. (204) Zuid-Holl. U. M., Den Haag. *f* 2.25 en *f* 2.90.

Petersen was de huisknecht van de familie Bergemann; zoo'n bejaard, eerbiedwaardig man, altijd stipt in den vorm en correct; ieder lid van de familie werd min of meer door hem geïmponeerd en voelde iets als ontzag voor hem. Toen een conflict ontstond tusschen Martin Bergemann en zijn vrouw Nora, dat heel hun geluk dreigde te verstoren, was het eigenlijk de oude huisknecht, die door zijn optreden het misverstand met een gelukkig slot liet besluiten.

Friede Birkner heeft van het geval een soms wat sentimenteel, soms ook wat grappig verhaal gemaakt, in het genre lichte ontspanningslectuur.

ROWLANDS (Effie A.) DE MAN, DIEN ZIJ LIEFHAD. Uit het Engelsch vertaald door Andrea de Raedt. (219) „De Steenuil", Hoorn. *f* 2.25 en *f* 2.90.

Effie Rowlands zou men de Engelsche Courths-Mahler kunnen noemen. Dezelfde fantastische, glanzende romantiek met een beetje strooperigen bijsmaak.

Hier gaat het over de geschiedenis van het meisje Kit Marlowe; de spanning wordt in het verhaal gebracht door de treffende liefdes-ervaringen van Kit. Die ervaringen zijn vol afwisseling: zij wordt bedrogen; meent dan het geluk te hebben gevonden; dit dreigt weer spaak te loopen, waarna tenslotte, op de laatste bladzijden, het geluk definitief zijn beslag krijgt.

Lichte ontspanningslectuur.

HURST (Vida) TE HAASTIG GEHUWD. Vertaald door P. Nijhuis Groeneveldt. (200) Schoonderbeek, Laren.

De titel is heel juist. Helena Dutton huwde met Mark Warner na een kennismaking van één dag. Met het begrijpelijke resultaat dat het huwelijk na korten tijd dreigde te ontsporen. Maar tenslotte bleken de zoo haastig gebakerde jongelui toch goed bij elkander te passen, al moesten zij daartoe veel droeve wederwaardigheden beleven. Het verhaal is serieuzer dan de titel laat veronderstellen; het is prettig geschreven.

Voor eenigszins ervaren volwassenen is het ontspanningslectuur.

HULL (E. M.) LIEFDE IN DE JUNGLE. Vertaald door A. Crèvecoeur. (200) Schoonderbeek, Laren.

„Liefde in de jungle" is een ontspanningsroman van felle kleuren. Het voorspel heeft plaats in Engeland, daarna is het verhaal grootendeels de schildering der lotgevallen van een jacht-expeditie door een vrij onbekend deel van Afrika. Voor de avonturen zorgen de wildernis en de verhoudingen der reizigers onderling.

De vertaling is op veel plaatsen slecht. Foutief gebruik van „of" in zinnen als: „de besprekingen begonnen hoe of zij met de jacht zouden aanvangen" is schering en inslag. Het nogal aangedikt-romantisch verhaal is ontspanningslectuur voor meer ervaren volwassenen.

JOSCELIJN (Archie) DE BENDE DER RIJDENDE DUIVELS. Vertaling van Mr. G. C. van Houweningen. (210) „De Steenuil", Hoorn. *f* 2.25 en *f* 2.90.

Als geroutineerd schrijver van Cowboy-romans heeft Joscelyn uit de bekende gegevens: een bende bandieten, veehouders, de-man-die-alleen-strijdt, het knappe meisje, hals brekende rijpartijen en kogelgevechten, een boeiend verhaal weten samen te stellen. Het lijkt op tientallen andere van het genre, en is toch weer anders. Het is werkelijk spannend te lezen hoe Slash Winslow, aanvankelijk in zijn eentje, later met eenige hulp van veehouders, er in slaagt een einde te maken aan den terreur van een rooverbende. Voor hen, die van dit soort, nogal ruwe, lectuur houden, een geschikt verhaal.

DRAGO (Harry Sinclair) DOKTER KRUITDAMP. Vertaling van J. G. H. v. d. Bovenkamp Jr. (220) „De Combinatie", Rotterdam. *f* 2.25 en *f* 2.90.

Het begin van het verhaal is nogal onwaarschijnlijk, zelfs voor een Wild-West roman. De schrijver laat een cowboy zóó van zijn ranch naar een universiteit trekken, daar voor arts studeeren, en na vier jaar, afgestudeerd, naar zijn geboorteplaats terugkeeren om daar praktijk te beginnen. Ik zou me niet graag aan hem toevertrouwen. Zijn aard van Wild-West man had hij in die vier jaar in elk geval niet afgelegd. Spoedig na zijn terugkomst raakt hij verwikkeld in een reeks bloedige avonturen, die verband houden met het aanleggen van een spoorlijn door die streek en met de veeten tusschen grootgrondbezitters en kleine ranchers.

Een wel spannend verhaal, maar waarin het er vrij ruw van langs gaat.

FIELD (Peter) DE CANYON DES DOODS. Vertaling van Frits Hoogerwerff. (220) De Combinatie, Rotterdam. *f* 2.25 en *f* 2.90.

Het is bijna onbegrijpelijk hoe de schrijvers van Cowboy-romans nog kans zien nieuwe varianten te bedenken op het veel verwerkte thema: strijd tusschen veehouders en veedieven. Maar het lukt hun nog steeds. Ook „De Canyon des Doods" is zoo'n

variant. Er wordt, als in elk van dergelijke romans, flink gevochten, geschoten en gereden, maar de eigenlijke intrigue is toch weer nieuw en lezers van dit slag boeken hebben er een spannend verhaal aan.

OPPENHEIM (E. Phillips) HET OORLOGSMONSTER GEKETEND. Uit het Engelsch vertaald door Eva Raedt De Canter. (257) Bruna & Zoon, Utrecht. *f* 1.75.

In het scheppen van onwaarschijnlijke, fantastische en avontuurlijke verhalen is Phillips Oppenheim een meester. In dezen roman zijn de gebeurtenissen in verband gebracht met een uitvinding, waardoor het mogelijk zal zijn oorlogs-materiaal op grooten afstand onbruikbaar te maken. Geheime agenten, spionnage, intriganten, van alles komt er bij te pas. Het is inderdaad zeer onwaarschijnlijk, zeer fantastisch en avontuurlijk, en, voor wie van dit genre houden, ook spannend. Maar de liefhebbers van deze ontspanningslectuur behooren geen jeugdige personen te zijn.

PHILIPS (Judson P.) MOORD ALS SPORT. Vertaling van H. van Suchtelen. (218) „De Combinatie", Rotterdam. *f* 2.25 en *f* 2.90.

De hoofdpersoon van dezen roman, een amateur-detective, heeft iets weg van een uebermensch; het is jammer dat de schrijver deze figuur zoo heeft gechargeerd, want de intrigue van den roman is knap bedacht en ook goed uitgewerkt.

Tijdens een staking aan een groote marmerfabriek wordt de directeur, tevens hoofdaandeelhouder, vermoord. Er zijn verschillende verdachten; de amateur-detective, rijk en excentriek, vriend van den vermoorde, neemt het onderzoek ter hand. Zooals gezegd, de auteur heeft hem te veel knappe eigenschappen toebedacht, maar aan de spanning van het verhaal doet dit geen afbreuk, terwijl de oplossing van het geval een verrassing is.

RIPPERGER (Walter) WILT GIJ STERVEN! Vertaling van Frits Hoogewerff. (224) De Combinatie, Rotterdam. *f* 2.25 en *f* 2.90.

Een zonderlinge dokter houdt er een zonderling sanatorium op na: hij neemt daar menschen op, die zelfmoord hadden willen plegen; de dokter weet hen weer met het leven te verzoenen. Maar dit humaan gedoe blijkt een mom te zijn voor zeer sinistere motieven en handelingen. De journalist Peter Permagat, die zich als patiënt laat opnemen, ontdekt het allemaal. Het is een fantastisch verhaal, lichte ontspanningslectuur voor volwassenen.

McCLELLAN (William) DIANA'S JACHT NAAR LUXE. Vertaald door J. Y. van Vliet. (208) Schoonderbeek, Laren.

Bij haar streven naar een luxe leven maakt het meisje Diana gebruik van middelen, welke dit verhaal tot ongeschikte lectuur maken.

HET TIJDPERK VAN DE CAMERA OBSCURA. Kunst en Leven van 1800-1850. (115) Boucher, Den Haag. *f* 1.50 en *f* 2.25.

Een aantal kenners van het tijdperk der Camera Obscura hebben „ter gelegenheid van de gelijknamige tentoonstelling in het Gemeente-museum te s-Gravenhage", ieder op zijn terrein, geschreven over cultuur en leven in de eerste helft der vorige eeuw. Het is een alleraardigst boekje geworden, een cultuurgeschiedenis op beperkte schaal van het Beets-tijdvak. Architectuur, schilder-, decoratie- en meubelkunst, kleeding en levensgewoonten, worden naast de litteratuur beschreven. Een groot aantal afbeeldingen dienen ter illustratie. Er wordt hier inderdaad veel nieuws geboden; allerlei facetten van het cultuurleven, die gewoonlijk worden vergeten, worden hier belicht. Op prettige, onderhoudende wijze schrijven de auteurs over hun onderwerp, zoodat ieder die het boekje openslaat het niet licht meer uit handen zal leggen. De opzet om een dergelijk werkje uit te geven is geestig en oorspronkelijk en de uitgever zorgde voor een passend kleed in den trant van het tijdperk, dat beschreven werd. De auteurs zijn Dr. H. E. van Gelder, Dr. Fr. van Thienen, D. F. Leensingh-Scheurleer en Mr. L. J. F. Wijsenbeek.

MODERNE VLAAMSCHE RELIGIEUZE LYRIEK (335) De Tijdstroom, Lochem. *f* 3.50.

Prof. Dr. Paul Sobry uit Leuven, A. J. D. van Oosten uit Delft en Jan H. Eekhout uit Groningen hebben deze bloemlezing samengesteld. „Moderne Vlaamsche religieuze lyriek" luidt de titel en deze titel bepaalt vrijwel den inhoud. Het woord „religieus" neme men hier echter in zoo wijd mogelijken zin. De samenstellers zijn in dezen nogal vrij te werk gegaan en hebben gedichten opgenomen, die met religie of religiositeit slechts weinig verband toonen. De hoofdtoon van het werk is echter religieus. Heel de Vlaamsche Parnas van de laatste tien, twintig jaren is hier, met weinige uitzonderingen, vertegenwoordigd. Van de ouderen als Gezelle en van de Woestyne zijn, van den eerste één, van den tweede een zestal gedichten opgenomen. De waarde der verzen is nogal uiteenloopend. Als doorsnee voor de Vlaamsche poëzie van de laatste decennia is de bundel zeker representatief. Dat hier een goudmijn van poëzie voor ons opengaat, is te veel gezegd; daarvoor bevat de verzameling te veel middelmatigs. Misschien ware een strengere beperking zoowel wat het element poëzie als wat het element religiositeit betreft

den bundel ten goede gekomen. Een bloemlezing is altijd een précair geval. Daarom aanvaarde men dankbaar wat de verzamelaars bijeengebracht hebben: Wat in Vlaanderen gewrocht wordt dringt toch al moeilijk genoeg door in het Noorden.

LOF VAN NEDERLAND.... door J. W. F. Werumeus Bruning. (160) Querido, Amsterdam.

„Lof van Nederland" zijnde een verzameling zoowel van ouds beproefde als kortelings geschreven gedichten, verzen en rijmen waarin de schoonheid des Vaderlands te water en te land wordt zichtbaar gemaakt mitsgaders eenige beschrijvingen van de maan en van schoone bloemstukken vrouwspersonen en andere aanverwante zaken hetgeen alles is saamgelezen door J. W. F. Werumeus Buning." Deze wonderlijke vermelding op het titelblad geeft wel ongeveer aan wat er in deze bloemlezing te vinden is; het is een soort allerlei, gekeurd en gekozen door een man van smaak en belezenheid. Hij heeft een rondgang gedaan door vijf, zes eeuwen Nederlandsche poëzie en eruit saamgelezen wat hem voor zijn doel geschikt leek. Werumeus Bruning heeft een voorkeur voor natuurlijke, niet-schoolsche poëzie en zoo is het vrije lied hier rijkelijk vertegenwoordigd. Men vindt er tevens de allernieuwsten, tot Bertus Aafjes toe, vertegenwoordigd. „Men kan iets tegen bloemlezingen hebben. Ik heb er altijd veel tegen gehad, tot mij de lust bekroop deze te maken...." schrijft de verzamelaar en ieder, die het boek openslaat. zal hem dankbaar zijn dat hij aan deze lust toegaf. Het is een zeer oorspronkelijke, wilde en ongewone bloemlezing, niet de geringste of onaanzienlijkste tusschen haar tallooze zusters.

GESCHIEDENIS DER KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK door Dr. L. Brummel. Bibliothecaris der Koninklijke Bibliotheek. (8° X, 215 Geïll.) A. W. Sijthoff, Leiden. 1939.

De bibliotheca regia te 's-Gravenhage — tegenwoordig weer Nationale Bibliotheek geheten als in de tijd harer oprichting — behoort tot Nederlands grootste boekerijen. Tot nu toe bestond voor haar — in tegenstelling tot onze universiteitsbibliotheken — geen aan redelijke eisen beantwoordende geschiedenis. Waar deze achterstand beschamend was, is het begrijpelijk hoe de directeur dezer instelling reeds enige jaren geleden het plan opvatte deze geschiedenis te schrijven, daarbij overwegende, dat het mogelijk was deze bibliotheekgeschiedenis tegen de achtergrond van politieke en culturele geschiedenis te behandelen. Hij heeft ernaar gestreefd een betrouwbaar en volledig verhaal van de feiten te geven en op deze wijze een boek samengesteld — bovendien op voorname wijze geïllustreerd —, dat een met kennis van zaken geschreven overzicht van de geschiedenis der Nationale Bibliotheek biedt, in een vorm die deskundige als leek voldoen en boeien kan. Het is merkwaardig te zien hoe de ge-

schiedenis dezer boekerij verbonden is met de hele staatkundige en beschavingsgeschiedenis der negentiende eeuw, terwijl inderdaad met name blijkt dat de historie der Nationale Bibliotheek die is van de ontwikkeling ener zeker curieuze maar vrij onbekende boekenverzameling tot een nationale instelling, welke in het huidige Nederlandse leven en niet te onderschatten betekenis bezit. Men kan Dr. L. Brummel voor zijn boek slechts dankbaar zijn en hopen dat het de belangstelling vindt die het verdient.

JAN JANSZ. STARKER door J. H. Brouwer. (Teksten en studiën op het gebied van Taal, Stijl en Letterkunde onder Redactie van Dr. G. S. Overdiep.) (8⁰, 146) Van Gorcum & Comp., Assen. 1940.

Er ontbrak tot nog toe een wetenschappelijke biographie over den dichter van de Friesche Lusthof. J. H. Brouwer heeft daarin op goede wijze voorzien. Zich vooral baserende op bronnenonderzoek biedt hij een overzicht van leven en werk van den zeventiende eeuwer, met literatuur over hem. Uitvoerige bijlagen houden de bewijzen van het door hem beschrevene in. Het boek is zuiver deskundig en richt zich dan ook tot een meer beperkte kring. Daar is het echter ook onmisbaar, terwijl het bovendien voor een betere kennis der dii minives uit de gouden eeuw belangrijk heten moet.

HOEKSTRA (Han G.) HET ONGERIJMDE LEVEN. (8⁰, 56) J. M. Meulenhoff, Amsterdam.

Het is niet zonder betekenis wanneer een poëet zijn gedichten onder de titel Het ongerijmde Leven aanbiedt. Naar het mij wil voorkomen blijkt daaruit hoe goed hij het onderscheid ziet tussen het leven waar hij midden in staat en de poëzie die dit tracht te verbeelden. De laatste kan het eerste niet geheel omvatten en steeds blijft dan ook tussen beide de onvermijdelijke scheidingslijn bestaan. De zoetheid van het verwerven vindt voor Hoekstra tegenstelling in de bitterheid van het bezit; zijn uur is daarom eenzaamheidsuur en voortdurend blijven voor hem verre vragen als speren trillen. Zijn boek is een bundel die werkelijk tot het hart spreekt. Zijn lied klinkt in het geheugen. Deze poëzie bezit niet het grootse en evenmin het forse, maar zij is van een zuivere menselijkheid die haar stralende rijkdom verleent. Zij schittert niet, doch bezit een glans waarvan de warmte meer dan behaaglijk aandoet.

KLIMMENDE LEGENDEN. Verzen door S. Vestdijk. (8⁰, 119) Nijgh & van Ditmar, Rotterdam. 1940.

Een volmaakte tegenstelling tot de poëzie van Hoekstra vormt die van S. Vestdijk, wiens bundel Klimmende Legenden poëzie van een geheel andere soort is. Zij lijkt veel minder levensvatbaar dan die van Hoekstra waar zij te schraal, te bizar en te onwezenlijk heten moet. Vestdijks wereld is vooral die van de elementen,

heksen, dieren en onttroonden, en wanneer hij dicht over steden, prenten en heiligen en goden, bevindt hij zich dan ook op paden, welke niet de zijne zijn. Hij is de man voor wiens steeds de aarde als een zware zwarte schaduw in fonkelnieuwe hemel hangt, zodat hij ook altijd het dichterlijke met het aardse verbonden ziet. Een enkele keer is zijn poëzie daardoor grof, somwijlen ook macaber, terwijl niet zelden deze gedichten aan het picturale werk van Hieronymus Bosch en El Greco herinneren.

PATRIOTISME EN NATIONALISME IN DE EUROPEESCHE GESCHIEDENIS TOT HET EINDE DER 19e EEUW, door J. Huizinga. (8°, 111) H. D. Tjeenk Willink & Zoon, Haarlem. 1940.

Het werk van Prof. Dr. Johan Huizinga is te beroemd dan dat het nog de lof nodig zou hebben, die wij er niet aan willen onthouden, maar zo ooit het In der Beschränkung zeigt sich der Meister toepasselijk was, dan wel op deze drie essays. Het eerste behandelt het ontstaan en bloesemen der beide begrippen vanaf de oudheid tot het einde der middeleeuwen, het tweede gaat de verdere ontwikkelingsgang van de renaissance tot het tijdperk van Napoleon na, terwijl het derde over de negentiende eeuw handelt. Het zal weinig betoog behoeven dat Huizinga een en ander met veel kennis van zaken schildert, terwijl hij ook hier zijn heldere fijne stijl voert. De beide stromingen blijken van grote invloed op de geschiedenis, terwijl ook na te gaan valt hoe persoonlijkheden als Erasmus, Montesquieu en Rousseau daarop invloed oefenden. Hoe meer men onze tijd nadert des te belangrijker wordt het optreden van patriotisme en nationalisme, gelijk uit Huizinga's slotsamenvatting af te leiden valt. De reeks van Huizinga's werken is met dit kleine boekje weer uitgebreid; het huldigt zijn schrijver andermaal als een geroepene.

BOER (Dr. Julius de) POLAIRE AFFECTIEVE FUNCTIES. Nieuwe Grondslag voor een Classificatie van Persoonlijkheidstypen. De Tijdstroom, Lochem, 1939. XVIII - 454 blz. *f* 9.50 ing.

Na een langen kenkritischen verkenningstocht, ondernomen in het licht der polariteitsgedachte, van het eenheid-in-tegendeelendenken, zuivert de schrijver volgens dit beginsel ook Heymans' typenkubus van de pathologiche vlekken, die deze typologie, juist door te sterk denken in gescheiden uitersten, tegen de bedoeling in kenmerken. De drie „grondfuncties" waarop de typologie van Dr. de Boer wordt opgetrokken zijn die van Heymans, maar eveneens ter dege gezuiverd. De motiveering van dien onderbouw wordt, op blz. 324 b.v., aldus al evenzeer in het licht der polariteitsgedachte gegeven: „Men kan geen betere keus doen voor de vergelijking en tegenstelling van grondeigenschappen dan die van het tripel: voelen, willen en denken. Eigenlijk is dit geen keus, het is een gegeven, — meer dan een wijsgeerig „postulaat" en een wetenschappelijk bijzonder prin-

cipe, omdat apriorisme en aposteriorisme, redeleer en ervaring, elkaar hierin ontmoeten." Daar de aard van dit tijdschrift verbiedt, om uitvoerig op dit werk in te gaan, zij enkel dit opgemerkt: is, ook met bovenstaande reden voor oogen, dit tripel wel als albevattende grondslag aanvaardbaar gemaakt? Maar met dat al: zelfs Heymans' typen reeds bewezen, dat althans practisch wel veel juists was geraakt; nog heel wat meer is dit natuurlijk met Dr. de Boer's gezuiverden opzet, ook met diens ondertypen, het geval. Bovendien is het zeer leerzaam, hem op zijn bovenvermelden langen verkenningstocht te volgen zoowel in zijn algemeen kenkritisch als in zijn psychologisch en pathologisch speurdersdoel; want over heel veel antithesen leert men synthetischer denken dan men tevoren vermoeden zou — al moet men daarbij in dien driedubbelen zin ook tot een goedgevestigde eigen critische houding in staat zijn, om niet onvoorziens in Hegeliaansche deining te geraken.

BERKOUWER (Dr. G. C.) DE STRIJD OM HET ROOMSCH-KATHOLIEKE DOGMA. (292) Kok, Kampen, *f* 3.50 en *f* 4.25.

Een gereformeerd theoloog, professor aan de Vrije Universiteit de Amsterdam, schrijft hier over het Katholieke Dogma. Hij heeft zich goed op de hoogte gesteld en geput uit de beste Katholieke bronnen. Op waardigen en voornamen toon polemiseert hij met de Katholieke theologen. Hij is een streng volgeling van Calvijn en wijst allerlei modernistisch gerichte kritieken op de Katholieke Kerk af. Daarna brengt hij doctrines naar voren, waarin de Kerk naar zijn meening ontrouw is geworden aan den Bijbel, het Woord Gods. Hij eischt namelijk mèt Calvijn een Kerk, die onder de contrôle en het oppergezag staat van de H. Schrift. Dat hij met dit zuiver reformatorische standpunt alle Kerkgezag ondermijnt en de Kerk aan het volstrekte subjectivisme uitlevert, ontgaat hem en wordt door hem ook bestreden. Dat het Woord Gods, de H. Schrift, zelf een Kerk met volstrekt bindend en opperleergezag predikt, wordt door hem eveneens ontkend. Niet het geheele R. K. Dogma wordt door den schrijver onder de loupe genomen, slechts enkele leerstellingen uit dit Dogma. De kloof tusschen Orthodox Calvinisme en Katholicisme verbreedt zich eerder dan dat zij gedempt wordt, en alles menschelijk beschouwend is men geneigd te zeggen: never the twain shall meet. Het boek heeft slechts belang voor Katholieke theologen.

LÜTZELER (Heinrich) DIE KUNST DER VÖLKER. (387) Herder & Co. Freiburg i. B. 8.20 R.M. en 9.80 R.M.

Dit boek is een voortreffelijke inleiding tot de beeldende kunst der volken. Lützeler heeft veel gereisd en het meeste van wat hij beschrijft zelf gezien. Daarbij bezit hij een merkwaardig zeker en helder oordeel, zoodat men al spoedig beseft met een zeer oorspronkelijk gids te doen te hebben, die geen school-

wijsheid, doch persoonlijk verworven inzicht aanbiedt. Achtereenvolgens behandelt hij de kunst der Grieken, der Romeinen, de grondslagen der Westersche Kunst, Italië, Duitschland, Zuid- en Noord-Europa en Frankrijk. Het boek bevat een kleine vierhonderd afbeeldingen ter illustreering van den tekst en vormt dus een kleine kunst-encyclopedie. Zijn gezichtspunten en opmerkingen verrassen vaak door hun juistheid en originaliteit. Hij heeft nu eenmaal de „look" voor beeld- en schilderkunst en instrueert op onderhoudende wijze. Als Duitscher is hij natuurlijk bijzonder op zijn terrein, waar hij de Duitsche kunst behandelt en dat hij deze een bijzondere plaats inruimt is te begrijpen. Het hoofdstuk over „Zuid- en Noord-Europa" behandelt Spanje, De Nederlanden en Engeland. Het geheele boek is door Herder met veel zorg uitgegeven; de afbeeldingen zijn voortreffelijk en voor het geheele werk is luxe-papier gebruikt. Ook in Nederland zal dit werk welkom zijn. Het is een uitstekende leiddraad voor ieder kunstlievende.

KALMA (Dr. J.) DE MENSCH. MENSCHWORDING. (495) Tjeenk Willink, Haarlem. 1940. *f* 5.75 en *f* 6.75.

Ook dit tweede deel is slechts leesbaar voor wijsgerig geschoolden. Het is niet mogelijk in het kort de philosophische verdiensten (en tekortkomingen) van dit dikke boek na te gaan; de wijsgeren zullen het stellig met interesse bestuderen. Wel dient gewezen te worden op de oppervlakkigheid op biologisch gebied, met name blijkende uit de volkomen accidentele keuze van de citaten. De schr. haalt door elkaar, zonder den (op biologisch terrein toch meestal niet deskundigen) lezer enig onderscheid aan te geven, populair-wetenschappelijke artikeltjes en klassieke geschriften van de grootste biologen aan; bij feiten, die in een schoolboek te vinden zijn, citeert hij soms de auteur, bij wie hij ze toevallig gevonden heeft. Een opmerking over de overeenkomst tussen de evolutie van de mens en die van de olifant (pag. 260) getuigt van een dillettantisme, onbegrijpelijk bij een wijsgeer, die toch het een en ander moet weten over het verschil tussen wat wezenlijk is en wat toevallig.

MULDER (Anne H.) ZEVEN EEUWEN NEDERLANDSCHE LEVENSKUNST. Deel I. In Holland staat een huis. (220) Querido, Amsterdam.

Mejuffrouw Anne Mulder heeft zich gezet tot het schrijven van een soort cultuurgeschiedenis van het Nederlandsche volk. Den titel Zeven Eeuwen Nederlandsche Levenskunst geeft zij als ondertitel mede: Geschiedenis van het dagelijksch Leven. Zij wil het Nederlandsche volk beschrijven in zijn dagelijksche levensgewoonten, zijn dagelijksche doen en denken en met „In Holland staat een Huis" heeft zij een vierde van haar taak volbracht. In dit eerste deel beschrijft zij den Nederlandschen middeleeuwschen mensch in zijn verschillende aspecten, den ridder, den

monnik, den burger, den boer etc. en hun vrouwelijke vertegenwoordigers. Zij gaat hierbij zeer amicaal en gemoedelijk te werk, volkomen onprofessoraal, ongeveer alsof zij les gaf of een causerie hield voor een uitgebreid auditorium. Men leest haar met belangstelling en zonder inspanning. Ook de katholieke zijde der middeleeuwen weet zij te begrijpen en te waardeeren, al schrijft zij een enkelen keer dingen, waarbij wij wat vreemd opzien. Alles bij elkaar een eigenaardige cultuurhistorie, instructief en leerzaam, vol typische opmerkingen, vol jolige wendingen en citaten. Een aardig boek voor wie graag zich vermeit in oude tijden.

MEIJER (Dr. Brocardus - O. Carm.) DE EERSTE LEVENSVRAAG IN HET INTELLECTUALISME VAN ST. THOMAS VAN AQUINO EN HET INTEGRAAL-REALISME VAN MAURICE BLONDEL. (342) Romen & Zonen, Roermond. 1940. *f* 4.75 en *f* 5.75.

Het peil van het denkleven in ons land, en zeker dat onder de katholieken, is op een gelukkige wijze geteekend hiermede, dat een werk als het boven genoemde hier verschijnen kan. Vóór enkele decennia zou zulk een onderwerp nauwelijks belangstelling hebben gevonden. In een zorgvuldige analyse worden S. Thomas' en Blondel's woorden nagegaan omtrent hun opvattingen van het verlangen der menschelijke natuur naar het bovennatuurlijk geluk. Eigenlijk zijn het twee studies of werken; bij het onderzoek van S. Thomas immers en van de talrijke publicaties die in den laatsten tijd vooral in de theologische en philosophische vaklitteratuur daarover verschenen, komt bij den schrijver Blondel nauwelijks ter sprake. In het tweede deel, waarin Blondel's oeuvre behandeld wordt, ziet schr. ondanks menige onaannemelijke zegswijze in de beginperiode vooral, toch een parallel tusschen S. Thomas en Blondel in dit vitale punt, dat beider philosophie geheel beheerscht, terwijl Blondel zelf in zijn begeleidend schrijven vooraan in het boek noteert, dat hij zelf ook dààr, waar schr. contrasten onderstreepte, veeleer aanvullingen en verrijkingen wilde aanbrengen.

Met zeer veel, wat hier is uitgewerkt, valt instemming te betuigen, al zal schr. zelf deze wel niet over de heele lijn verwachten. Zeker is de poging geslaagd te noemen, waarmee getracht werd aan te toonen, dat S. Thomas de mogelijkheid der zaligende Godsaanschouwing op natuurlijke gronden wil bewijzen, al gaat het niet over de innerlijke mogelijkheid van die in zich bovennatuurlijke kendaad, gelijk G. de Broglie S.J. dit alles scherpzinnig heeft opgezet. De uitwerking van verschillende onderdeelen is bij schr. vaak wijdloopig en daardoor onoverzichtelijk. Omdat schr. meerdere keeren „natuurnoodzakelijk" stelt tegenover „vrij", hetgeen bij S. Thomas elkander geenszins uitsluit (vrgl. de Pot. 10, 2 ad 5) lijkt de uitleg van natuurlijk in het natuurlijk verlangen nog niet geheel en al afgewogen. Van de vermelding van andere aanteekeningen wordt hier afgezien. Het

boek is een zeer wetenschappelijke bewerking van een punt, dat heden ten dage in de katholieke theologie en de wijsbegeerte onder katholieken terecht als centraal en als de groote levensvraag wordt beschouwd, en is als zoodanig blij te begroeten.

ECONOMISCHE ENCYCLOPEDIE, samengesetld door D. C. van der Poel. (700 kol.) W. de Haan, Utrecht. *f* 3.95.

Een boek, waar wij reeds lang op gewacht hebben. Het is up-to-date; heeft de laatste ontwikkeling van de economie bijgehouden — claering geeft echter de nieuwste fase van het betalingsverkeer nog niet aan —; geeft ook, alhoewel niet systematisch, de nieuwste literatuur aan; is niet eenzijdig, vlot geschreven en verlucht met vele portretten van beroemde economen. Een — overigens zeer begrijpelijke — fout is, dat de eerste helft van het alfabet zorgvuldiger en uitgebreider bewerkt is dan de tweede helft. Vergelijk b.v. maar eens kartel met trust, geld met waarde, prijs of rente, handel met verkeer enz. Desideratum voor een volgende editie blijft derhalve, dat de inhoud niet aan den prijs en de algemeene verspreidingsmogelijkheid wordt geofferd, of dat er naast het populaire werk een zorgvuldige en systematisch vollediger economische encyclopedie in de Nederlandsche taal en voor het Nederlandsch gebied verschijnt. Sterk aanbevolen aan iedereen.

GILSON (Etienne) DE MIDDELEEUWSCHE WIJSBEGEERTE. Vert. door Dr. A. Vloemans. (88) Leopold, Den Haag. 1940. *f* 1.—.

Dit voortreffelijke werkje van den Parijschen hoogleeraar Etienne Gilson, den uitmuntenden kenner der Scholastiek, verdient alle aanbeveling. Het verscheen in de Bibliotheek voor Weten en Denken en werpt een merkwaardig licht op de middeleeuwche wijsbegeerte, een wijsbegeerte, die maar zelden in haar wezenlijke beteekenis gezien wordt. De strijd tusschen Geloof en Weten is niet nieuw, maar ontbrandde reeds ten volle in de middeleeuwen. Gilson schetst het verloop van dien strijd en de bereikte harmonie tusschen beide in Thomas van Aquino. Het geschrikt is ongewoon rijk aan merkwaardige gezichtspunten, aan verhelderende perspectieven en zal menig lezer als een blinddoek van de oogen nemen.

VENZMER (Dr. G.) DE GEHEIMEN VAN HET BLOED. Vertaald door J. C. Alders. (146) W. J. Thieme en Cie., Zutphen. *f* 2.25 en *f* 2.90.

Dit boekje is een lezenswaardige, interessante en nauwkeurige leiddraad voor den ontwikkelden leek, maar alleen als er een geduldige en weetgierige belangstelling bestaat, om nu eens iets meer te weten te komen van ons bloed, zijn eigenschappen, samenstelling en zijn omloop. Maar wij moeten er een ernstige waarschuwing bij voegen om bij het koopen van dit boek niet af te gaan op de inleiding van den vertaler, die ten

onrechte gemeend heeft dit werkje geschikt te moeten maken voor de rijpere jeugd. Het is slechts te gebruiken door volwassenen met voldoend onderscheidingsvermogen, maar vooral met eenige natuurkundige en scheikundige vooropleiding. Juist de toevoegingen van den vertaler maken het boek op vele plaatsen slechts voor deskundigen begrijpbaar. Was slechts de hand gehouden aan een nauwgezette vertaling zonder meer, dan was de bruikbaarheid m.i. grooter en de lezerskring uitgebreider geworden. Een algemeene, opmerking, ten slotte, die geldt voor alle populaire medische geschriften, of boekwerken over onderwerpen in nauw verband met de geneeskunde, dat men bij het lezen daarvan steeds ernstig erop moet bedacht zijn, dat de toepassing, uitvoering of aanvaarding van het gelezene of geleerde op het dagelijksche practische leven geenszins zoomaar mogelijk is, of zonder schade of gevaar kan geschieden, omdat zelfs bij een uiterlijke gelijkheid van verschijnselen, feiten of waarnemingen, door de niet-deskundige nog geenszins tot een gelijkheid van oorzaken mag geconcludeerd worden.

GUNNING J. H. Zn. (Dr. J. H.) HERINNERINGEN UIT MIJN LEVEN. (298) Spruyt, Amsterdam. *f* 2.90 en *f* 3.90.

De in Juni van dit jaar overleden Dr. Gunning is in de Protestantsch-Christelijke wereld steeds een uitzonderlijke en bijzondere figuur geweest. Door zijn strijden voor de oecumenische gedachte ook een min of meer tragische persoonlijkheid. Stellig was hij ook een diep-geloovig, nobel, hoogstaand christen, die in zijn lang, veelzijdig zich uitend leven, door werk en voorbeeld talloos velen een geestelijke hulp is geweest

Voor zoover zijn leven zèlf geen open boek is geweest, blijkt dit alles thans wel uit zijn Herninneringen, een vrij aaneengeschakeld levensverhaal, samengesteld uit een reeks dagbladartikelen, door Dr. Gunning, een jaar lang, elke week geschreven. Behalve dat het levensverhaal van dezen eenvoudigen, toch voornamen christen, — die vooral met hart en ziel predikant en zielzorger was, — op zch zelf belangwekkend is, is het boek ook interessant wijl het een kijk geeft op het Protestantsch kerkelijk leven van het einde der vorige en het eerste kwart dezer eeuw.

Ook grondig ontwikkelde Katholieken zullen vele gedeelten van deze autobiografie met belangstelling lezen.

POLANO (Dr. M. K.) HUIDZIEKTEN. Een populaire verhandeling over hun oorzaken, behandeling en voorkoming. (120) Van Holkema & Warendorf, Amsterdam. *f* 1.50.

Over het algemeen is het boekje van Dr. Polano zoo geschreven dat de eenigszins ontwikkelde leek het behandelde kan volgen en verwerken. Het gevaar bij populair-medische uiteenzettingen is gewoonlijk dat de lezer zelf wil gaan dokteren. Dit gevaar is hier vermeden, wijl de schrijver er nauwkeurig tegen

heeft gewaakt recepten, in welken vorm ook, te geven. Wel wordt aangegeven hoe de gezondheid van de huid kan bevorderd worden en schadelijke invloeden kunnen worden geweerd. Dat is dan ook vooral de verdienste van deze verhandeling: de lezing geeft eenig inzicht, en kan preventief werken. De inhoud is vrij uitvoerig en vervat in drie deelen: algemeene beschouwingen (bouw, functie, algemeene ziekteleer van de huid enz.); beschrijving van de verschillende huidziekten; toiletzorgen en voorkoming van huidziekten.

WIDMANN (W.) WELKE STER IS DAT! Voor Nederland bewerkt door J. C. Alders. (128) W. J. Thieme & Cie., Zutphen. *f* 1.90 en *f* 2.50.

De laatste jaren zijn verschillende populair-wetenschappelijke boekjes verschenen over sterrenkunde, waarin dan tevens aanwijzingen voorkomen tot het „vinden" en bepalen van sterren en sterrenbeelden. Een der meest duidelijke en practische daaronder is „welke ster is dat?" Er worden verschillende onderwerpen uit de sterrenkunde in behandeld: lichtjaar, zon, maan, kleur en grootte der sterren, kometen, afstanden, enz. Maar beteekenis heeft het vooral als „determineerboek". Het bevat 48 sterrekaarten; met hulp daarvan en die van de daarbij gegeven verklaringen, is het, na eenige oefening, makkelijk, zich aan den sterrenhemel te oriënteeren.

THYSSE (Dr. Jac. P.) EEN JAAR IN THYSSE'S HOF. (102) Allert de Lange, Amsterdam.

Dr. Jac. P. Thysse is stellig wel het meest bevoegd te schrijven over den schoonen hof in het Bloemendaalsche bosch, gesticht om dezen grooten natuurminnaar te eeren, en naar hem genoemd. Het is goed dat door dit boekje (uitgegeven als deel II van de Heemschutserie) de aandacht nog eens wordt gevestigd op dit unieke plekje, waar de duinflora vrijwel volledig bijeen is gebracht. Dr. Thysse vertelt van het aspect van den hof, zooals zich dat, de seizoenen door, voordoet. Hij schrijft op een wijze, welke op zichzelf al een genot is voor den lezer; begeesterd, met intense liefde voor zijn ondewerp, en zoo, dat de lezer den hof en het natuurleven daarin, eigenlijk kleurig en plastisch vóór zich ziet.

WIGMAN (A. B.) ZOOGDIEREN IN DE BOSSEN. (116) Het Spectrum, Utrecht.

Zijn „Zoogdieren in de bossen" (deel 11 van de serie „Wat leeft en groeit") begint de schrijver met een hoofdstuk over de zoogdieren, welke eertijds onze wouden bevolkten, maar die thans tot de uitgestorven soorten behooren. Daarna bespreekt hij de tegenwoordige bewoners: herten, everzwijnen, vossen, dassen, eekhoorntjes, hazen en konijnen,, tenslotte het kleine grut: verschillende soorten muizen, wezel en hermelijn.

Onder de natuurbeschrijvers behoort Wigman tot de beste stylisten, hij is een hartstochtelijk natuurminnaar en bezit daarbij ook een paedagogisch instinct dat hem in staat stelt den leek op natuurgebied wegwijs te maken.

Het resultaat is een boekje, voortreffelijk geschreven, dat begeesterd opmerkzaam maakt op de schoonheid der boschnatuur en haar bewoners, en dat ook aanwijzingen bevat waardoor men deze bewoners leert kennen.

POST (Dr. R. R.) DE MODERNE DEVOTIE. Geert Groote en zijn Stichtingen. (159) Patria-serie. Van Kampen, Amsterdam. 1940.

In de door Dr. J. H. Kernkamp uitgegeven serie boeken, die een Vaderlandsche cultuurgeschiedenis in monografieën beoogen te bieden, verscheen dit werkje van den Nijmeegschen hoogleeraar Dr. Post, die reeds vroeger over Geert Groote geschreven heeft. Het boekje behandelt betrekkelijk volledig en zeer overzichtelijk de religieuze beweging, die „de moderne devotie" heet en in de Nederlanden en West-Duitschland zoo machtige resultaten bereikt heeft. Achtereenvolgens behandelt de auteur Geert Groote en het ontstaan der Devotie, de stichtingen der Broeders van het gemeene leven, de Windesheimer kloostercongregatie (in tegenstelling tot de Fraterhuizen, die geen kloosters waren), de Zusters des gemeenen levens en de Spiritualiteit der Devoten. Uiteraard moest de schrijver in een werkje van zoo beperkt bestek veel comprimeeren of stilzwijgend voorbijgaan. In de aanteekeningen achterin verantwoordt hij zijn meeningen en gezichtspunten. Het is een gelukkige gedachte geweest in de Patria-serie ook de moderne Devotie door een vakkundige te doen behandelen. De meeste ontwikkelden, ook onder de Katholieken, hebben slechts enkele vage noties van deze beweging. Dit werkje, dat als een populaire uiteenzetting bedoeld is, is zeer geschikt om deze leemte aan kennis van een belangrijk Nederlandsch verschijnsel aan te vullen.

HAZELZET (Kees) ROTTERDAM ZOOALS WIJ HET KENDEN. Met vele foto's. (176) J. M. Meulenhoff, Amsterdam. *f* 2.— en *f* 2.90.

Het zullen vooral wel Rotterdammers zijn, die dit boek met weemoed zullen lezen; de auteur heeft het zeker met weemoed en liefde geschreven. Het is een causerie — een met talent gehouden causerie — over het oude Rotterdam, dat door het oorlogsgeweld is vernietigd.

Uit alles blijkt dat de Heer Hazelzet bevoegd was dit boek te schrijven; hij kende dit Rotterdam door en door. Want hij vertelt niet alleen van gebouwen en straten en grachten, hij haalt niet slechts den historischen groei der stad op, verhaalt niet enkel wat er het geheele jaar door te beleven viel in deze, van leven tril-

tende, handelsstad; hij heeft ook den typischen, karakteristieken geest, welke iedere oude stad, — ook Rotterdam — bezat, weten te vatten. Dien geest heeft hij vertolkt; zijn beschrijvingen zijn er van doortrokken en er door bezield. Zij zijn daarbij zoo kleurig en plastisch dat men het beschrevene als voor zich ziet met de diepte en het perspectief, welke ook de werkelijkheid bezit. Talrijke foto's, die allerlei aspecten der stad weergeven, vergrooten de beteekenis van het boek.

BERGGRAV (Eivind) HET LAND VAN DE MIDDERNACHTZON (157) Uit het Noorsch door Agnes Röntgen met 18 illustraties. Bijleveld, Utrecht.

De meesten onzer kennen het leven en het karakter der Noren uit romans van Hamsun, Olav Duun en anderen en hebben daardoor een niet geheel juist begrip gekregen over de bewoners van Noord-Noorwegen. In dit boek is de Luthersche bisschop Berggrav aan het woord en vertelt van zijn ervaringen en reizen in zijn bisdom. Hij leert ons zijn volk van een geheel andere zijde kennen en laat ons naast sommige fouten en gebreken de vele prachtige eigenschappen van de Noren bewonderen; hij schildert eenvoudig en treffend de vele moeilijkheden van omgeving en klimaat waarmede zij te kampen hebben en de economische problemen die er zijn. Een gezond en degelijk boek voor hen die belang stellen in het leven van de bewoners van het hooge Noorden.

SPIT (G.) en OYENS (C. W. A.) VAN VLIEGEN EN VLIEGTUIGEN. Derde druk bewerkt door G. Spit. (320) Kluwer, Deventer. *f* 5.75 en *f* 6.50.

De derde druk is geheel opnieuw bewerkt, de tekst is verduidelijkt door talrijke figuren en afbeeldingen naar foto's, terwijl de resultaten der nieuwe vindingen op vliegtechnisch gebied in de stof zijn verwerkt. Daar vele andere takken van techniek en wetenschap toepassing vonden in het vliegtuig en het dus steeds moeilijker werd in één werk de techniek van het vliegtuig in zijn geheel te verzamelen, heeft de bewerker van dezen derden druk zich voornamelijk bepaald tot het vliegtuig en alle hulpwerktuigen, die voor het vliegen noodzakelijk zijn, of hierbij een toepassing vinden.

Het boek, dat zijn bruikbaarheid reeds heeft bewezen, is bedoeld voor belangstellenden, die dieper op de vliegtechnische vraagstukken willen ingaan en daarnaast vooral voor degenen, die vakstudie van het vliegwezen en zijn techniek maken.

JONG (Verzameld en ingeleid door Dr. M. de - en Dr. G. Stuiveling) VOLKSVERHALEN. (96) Wolters, Groningen. *f* 0.90.
STUIVELING (Verzameld en ingeleid door Dr. G.) IN EIGEN KRING. (96) Wolters, Groningen. *f* 0.90.

Met kennis en smaak hebben de samenstellers van Volksverhalen een aantal producten der volksfantasie, zooals moderne

auteurs die hebben naverteld, verzameld. Slechts de keuze van het vertelsel van Henriëtte van Eyk „De wonderkluif" kunnen we niet bewonderen. Overigens is deze bundel, waarin o.a. Coolen, van Schendel, Gezelle, Andersen en Theun de Vries zijn opgenomen, goed geschikt ter kennismaking met den rijken en wonderlijken schat der oude volksverhalen.

„In eigen Kring" is een bundel korte verhalen, waar tusschen enkele gedichten, over kinderen, bedoeld voor volwassenen. De keuze is zoodanig dat verschillende aspecten van het kindergemoed, zooals de kunstenaars die hebben waargenomen, aangevoeld of ervaren, tot uitdrukking zijn gebracht. De kennisname met deze verhalen en gedichten, gekozen o.a. uit werk van Margot Vos, Marianne Philips, Mien Labberton, Herman Poort, kan er zeker toe bijdragen belangstelling en smaak voor dit bepaalde oeuvre te wekken.

SASSEN (Dr. Ferd.) WIJSBEGEERTE VAN ONZEN TIJD. Tweede herziene Druk. Dekker en van de Vegt, Nijmegen. 1940. *f* 2.50 en *f* 3.50.

BELLEFROID (Mr. J. H. P.) INLEIDING TOT DE RECHTSWETENSCHAP IN NEDERLAND. Tweede herziene Druk. Dekker en van de Vegt, Nijmegen. 1940. *f* 6.—.

Beide werken, waarvan het eerste in de Philosophische Bibliotheek verscheen, beleefden in betrekkelijk korten tijd een nieuwe uitgave. Het eerste zal uit den aard der zaak een breeder kring nteresseeren, hen allen namelijk, die zich omtrent de hedendaagsche wijsbegeerte willen oriënteeren. Daartoe is het boek uitstekend geschikt. Het tweede werk zal natuurlijkerwijze meer tot de kringen der juristen en studenten beperkt blijven. Wij moeten volstaan met deze korte aankondiging.

BONGERDREEKS. VONDEL. FEESTEN MET VONDEL door Ad. v. d. Biggelaar.

KUITENBROUWER (H.) LIED EN LEVEN.

CLAUDEL (Paul) IN HET BEGIN.... Vert. van B. Hoogeveen O.E.S.A. Het Spectrum, Utrecht.

Het eerste dezer Bongerddeeltjes bevat religieuze poëzie van Vondel met goede kanteekeningen van Ad. van den Biggelaar. Vooral zijn er veel Kerst- en Lijdensgedichten opgenomen. Een goede keuze. Het tweede deeltje bevat ongeveer een twaalftal gedichten, uit een periode van twintig jaar, van H. Kuitenbrouwer. Het derde is een vertaling van Paul Claudel, een merkwaardige natuurhistorische en religieuze beschouwing en uitlegging van het scheppingsverhaal uit den Bijbel. De vertaling is goed en zorgvuldig geschied; eenige verklaringen zouden wel gewenscht zijn geweest.

GEEST (K. van der) DE REIS ROND KAAP HOORN. (253) Ploegsma, Zeist. *f* 3.50.

In „De reis rond Kaap Hoorn" wordt verteld uit de jeugd van den Afrikaanschen ontdekkingsreiziger Stanley. Als jongen, na het armhuis te hebben verlaten, maakte hij een reis aan boord van een Amerikaansche brik rond Kaap Hoorn, — een beruchte reis ten tijde der zeilvaart. Het leven aan boord in het midden der vorige eeuw was ruw, zwaar en vol gevaren. Gevaren en ook avonturen, beleefde de kleine Johnnie ruimschoots op zijn eerste reis: stormen, muiterij, schipbreuk, vriendschap en vijandschap met de leden der bemanning, waarvan enkele typen levendig worden beschreven.

Voor jongens van een jaar of veertien en iets ouder een spannend verhaal.

GEEST (K. van der) PIETER PIETERSZOON Lichtmatroos op een kaperschip. Met teekeningen van Piet Marée. (204) Leopold, Den Haag. *f* 2.25 en *f* 2.90.

Jongens, zoo van veertien tot zeventien jaar, zullen dit boek ongetwijfeld gespannen lezen. Het vertelt de lotgevallen van een Amelandschen jongen uit de zeventiende eeuw, die op zijn eerste reis schipbreuk leed, en gered werd door een Engelsch fregat. Later werd dit een kaperschip, dat vooral in West-Indië opereerde. Daarmee begon een tijd, voor Pieter en zijn makkers, van allerlei romantische en ook woeste avonturen. Ofschoon het verhaal een afgesloten geheel vormt, laat het einde verwachten, dat nog een vervolg zal verschijnen. Daar zullen de lezers dan zeker met opgeduld op wachten.

SWANENBURG (B.) HET GROTE DIERENBOEK. Met veertig gekleurde platen van A. J. van 't Hoff. (171) Thieme & Cie., Zutphen. *f* 4.50.

De schrijver van dit boek is er in geslaagd dierverhalen te schrijven, begrijpelijk voor kinderen van ongeveer zeven jaar af, zonder van het hulpmiddel gebruik te maken de dieren sprekende op te voeren of hun menschelijke eigenschappen toe te kennen. Mede door geen gebruik te maken van deze hulpmiddelen is hetgeen verhaald wordt biologisch juist. Van een groot aantal dieren, waaronder ook verschillende tropische, wordt het leven verteld, zoo onderhoudend, dat het geheel zelfs boeiende lectuur voor kinderen is geworden. Op prettige wijze kunnen zij zoo heel wat leeren, en krijgen zij reeds eenig idee van het wondere natuurleven.

PENNARTS (Hans) DE STRIJD OM HET VEN. Geïllustreerd door Hans Borrebach. (190) Meulenhoff, Amsterdam. *f* 1.20 en *f* 1.95.

Een verhaal zoo heelemaal in de H.B.S.-sfeer. Twee jongelui, de eenigzins eigengereide Bram, en de geestige Leo, zijn de hoofdfiguren in twee groepen H.B.S.'ers, die tijdens de zomervacantie kampen in elkaars nabijheid betrekken. Er is wederzijdsch dikdoenerij, ook oneenigheden, vijandschap, en er zijn gezamenlijke avonturen. Ten slotte vinden de jongelui elkaar toch in eensgezindheid.

De schrijver heeft een paar geestige typen gecreëerd in Bas, en vooral in Leo. Het boek is vlot geschreven; jongens van vijftien à zestien jaar zullen het stellig met plezier lezen.

KINDER-KERSTBOEK (Het) (62) Uitgave Priesters van het H. Hart, Liesbosch.

Het Kinder-Kerstboek bevat twee verhalen: de legende van St. Christofoor, verweven met het Kerstfeest en geplaatst in de middeleeuwen aan den Rijn, en „De kerststal van het Groene Veld", een kerstverhaal, dat speelt tijdens de geloofsonderdrukking in de zeventiende eeuw.

Eenvoudig-gevoelig, prettig verteld; geschikt voor kinderen van elf à twaalf jaar.

JONG (A. M. de) EEN BATAAFS DRIEMANSCHAP. Geïllustreerd door Eduard Veterman. (220) Van Holkema & Warendorf, Amsterdam. *f* 1.75 en *f* 2.50.

„Een Bataafs Driemanschap" speelt in het begin onzer jaartelling. het vertelt de avonturen van een drietal Bataafsche jongens: avonturen van zwerftochten en jachtpartijen, terwijl de hoofdinhoud wordt gevormd door het verhaal over het bedrijven en ontmaskeren van eenige wandaden. Het boek is geen gecamoufleerde geschiedenisles, al zullen de jeugdige lezers er wel een en ander uit leeren over het leven onzer voorouders. Het is een frisch, vlot verhaal over jongens, die, levend in een zoo

geheel anderen tijd en onder zoo geheel afwijkende omstandigheden, toch echte jongens blijken te zijn. Hun lotgevallen, die natuurlijk sterk verschillen van wat den jongens van heden kan overkomen, zullen zeker mede daardoor, de belangstelling onzer jongens van ongeveer twaalf tot veertien jaar, wel gaande houden.

BOLT (Niklaus) DAISY'S BERGVACANTIE. Vertaling naar de Zwitsersche uitgave door Frida Brinkman. (153) Ploegsma, Zeist. *f* 1.50 en *f* 2.40.

Een Amerikaansch kind, — een meisje, pas hersteld van een jarenlange ziekte — brengt met haar familie een maand in de Zwitsersche Alpen door. Het verhaal vertelt dan van de groote en kleine gebeurtenissen gedurende haar verblijf. Mooi en met blijkbaar begrip, teekent de schrijver de kleine gemeenschap der bergbewoners, en onder de jeugd vooral Rudi, de kleine berggids. Dit leven en het bedrijf der Zwitsers is voor de jeugd zeker interessante lectuur. Wel had de schrijver, in de eerste hoofdstukken, aan de beschrijving van het weeldeleven der kleine Amerikaansche, minder aandacht kunnen schenken.

Een mooi kinderboek voor den leeftijd van ongeveer twaalf tot veertien jaar.

LEVENSLENTE (P. I. M.) (175) Kruisvaarders van St. Jan. Rijswijk. *f* 1.75.

In „Levenslente" heeft de auteur een aantal verhalen gebundeld waarin jongens en jongelingen de hoofdfiguren zijn. In meer dan een opzicht is dit een bijzonder boek. Sterk wordt den nadruk gelegd op de religieuze beteekenis van het leven, maar de tendenz dringt zich niet op, en nergens vervalt de schrijver in een preektoon. Integendeel, de stijl is zoo frisch en pittig dat zij jeugdige lezers zeker aanspreekt, hen laat genieten van interessante verhalen en hen kan prikkelen tot een nobel idealisme. Voorts missen de verhalen de lokale kleur welke de meeste jeugdboeken bezitten. De jeugdige helden komen van verschillende oorden: Engeland, Italië, Spanje, Amerika, Afrika, China; hun avonturen zijn, mede daardoor, ongewoon en zeker spannend.

Een aanbevolen jeugdboek voor jongens van ongeveer veertien jaar en ouder.

AANGIUM (Sibe van) DE BALLINGEN. (240) Geïllustreerd door Co-op Edecea, Hoorn. *f* 1.75.

In dit boek treden dezelfde personen op als in: „De Smokkelaars van de Schans", maar het kan als een afzonderlijk verhaal gelezen worden. Het geeft een spannende beschrijving van de achtervolging van eenige smokkelaars door Fransche soldaten door Friesland en vele treffende bijzonderheden uit den tijd der Fransche overheersching. Een mooi boek, waar iets in zit voor grootere jongens.

What is Literature?

door J. v. H.

Van Charles du Bos, den zeldzaam fijnzinnigen Franschen criticus, die het vorig jaar overleed, is in Februari 1940 bij Sheed & Ward te Londen een boekje verschenen: What is Literature? *) Het bevat een viertal lezingen, die du Bos in 1938 hield voor de Faculty of St. Mary's College, Notre Dame, Indiana.

Charles du Bos was even goed thuis in de Engelsche als in de Fransche litteratuur en dat hij het Engelsch met groot gemak hanteert, bewijst dit werkje. Op laten leeftijd is hij teruggekeerd tot het Katholicisme en het was een volledige terugkeer, een bekeering van hoofd en hart in den stijl van Paul Claudel. Met Claudel heeft hij gemeen dien universeel metaphysischen geloofszin, die alles in Katholieke doorlichting ziet, waarvoor natuur en leven iets sacramenteels krijgen, of zij deelachtig geworden zijn aan de doopgenade en de gevolgen der verlossing ondergaan hebben. Het hier bedoelde boekje is niet zoo maar een onder de vele essay's over litteratuur zooals er voortdurend verschijnen, het is er een dat waarschijnlijk slechts door Kardinaal Newman, door Paul Claudel of door Charles du Bos kon geschreven worden. Het heeft meer van een religieus-metaphysische contemplatie dan van een letterkundig essay en opent half mystieke perspectieven, waarvoor een niet-geloovige het zintuig zal missen. Slechts een uiterst fijn orgaan voor poëzie en schoonheid, zich parend aan inzicht en belezenheid, is in staat zulk een merwaardige litteratuur-beschouwing te schrijven. Du Bos' wonderlijk indringende spiritualiteit, die geheel in den stijl der groote geesten van het Christendom is en graag bij Sint Augustinus en Sint Thomas, doch ook bij Keats en Coleridge te gast gaat, vindt analogieën en verwantschappen, die verrassen door vinding en oorspronkelijkheid.

Wie dit ongewone boekje te ontleden tracht, pleegt er eigenlijk een soort aanslag op. Elke zin is onmisbaar en vormt een schakel in deze catena aurea. In de vierde der lezingen, die hij Literature and the Word noemt, terwijl de eerste drie Literature and the Soul, Literature and Light en Literature and Beauty heeten, geeft hij zelf een overzicht van den tot hiertoe afgelegden weg: allereerst moesten alle hedendaagsche verkeerde opvattingen over leven en litteratuur uit den weg geruimd worden. Met behulp van Keats' brieven aan zijn broer, waarin hij de wereld „a vale of Soul-making" noemt, was du Bos in staat het leven in termen te beschrijven, waarmee geloovigen en niet-geloovigen vrede konden nemen. Vandaar

*) Charles du Bos. What is Literature? (124) Sheed & Ward. London. 1940.

zijn eerste definitie: „Literature is Life becoming conscious of itself when, in the soul of a man of genius, it joins its plenitude of expression." Na deze voorloopige bepaling van wat litteratuur is, te hebben opgesteld onderzocht hij hoe litteratuur ontstaat en dank zij Bergson kwam hij tot de erkenning, dat zij tot stand komt door „creative emotion", een creatieve emotie, welker echtheid is gewaarborgd door de geboorte der vreugde, „the birth of Joy." Zoo gaat de schepper te werk, zoo ook de ontvanger, hier de lezer: „we receive but what we give", en zoo komt hij tot de verdere omschrijving: „Litterature is the meeting-ground of two souls." De ziel, de grootste van Gods scheppingen, de werkelijkheid, die, als we het geloof in haar niet verloren hebben, ons terugbrengt tot God zelf, de ziel is het uitgangspunt der litteratuur zoowel in den ontvanger als in den schrijver. Hiervan uitgaande naderde hij het mysterie van het licht in de litteratuur en zijn verder onderzoek bracht hem tot de derde bepaling: „Literature is thought acceding to beauty in Light." Alle licht echter „komt van boven" en dit licht voerde hem terug tot het Licht als een eigenschap van de drie Personen der Heilige Drievuldigheid. De derde definitie liet echter de schoonheid buiten beschouwing en hier werd wederom Keats zijn gids. Hij bevond dat schoonheid zoowel abstract als concreet is, zoowel „a thing of beauty" als een essentie en dank zij Keats' identificeering van schoonheid en waarheid, waagde hij de bepaling der schoonheid: „Beauty is the body of essence." Overgaande op Shelley kwam hij tot den Spirit of Beauty en daarmede in het rijk van het Zijnde. Hier stootte hij wederom op de schoonheid als een eigenschap Gods en kwam zoo tot de eindconclusie van Sint Thomas: „The Beauty of God is the cause of the being of all that is."

Dit geraamte der eerste drie conferenties geeft slechts een uiterst fletsen indruk van den rijkdom aan ideeën, aan verrassende uitzichten en observaties, die zij den lezer bieden. De eenigszins scholastische uitwerking der begrippen aan de hand van Kerkvaders en van latere dichters en denkers is gedompeld, om zoo te zeggen, in een voortdurenden stroom van poëzie en mystieke ziening, die zijn breedsten vloed bereikt in de vierde lezing, waar du Bos naar de mysterieuze verwantschap zoekt tusschen het menschelijk en het goddelijk Woord. Alle litteratuur is een incarnatie en in de litteratuur komt er geen incarnatie tot stand tenzij door het levende vleesch van het woord. De litteratuur is het profane mysterie naast het Heilige mysterie der Menschwording van het Woord. In het profane mysterie is de „creative emotion", die emotie welke, geïncarneerd in den vorm, de persoonlijkheid van den kunstenaar het volledigst en schoonst openbaart, vleesch geworden in woorden. In de litteratuur is de emotie de levende ziel, de woorden zijn het levende lichaam en beide zijn in zulk een graad onderling afhan-

kelijk en vermengd, dat hun vereeniging werkelijk een menschelijk compositum vormt in den zin, waarin Sint Thomas van het menschelijk compositum spreekt, het compositum van ziel en lichaam.

Vroeger reeds heeft du Bos gezegd: All great art is a transmutation; the greater the art, the more thorough the transmutation, and in presence of those achievements of art that verge on the miraculous.... I am always brought back to the wedding feast of Cana, the miracle of the transmutation of water into wine. To transform water into wine is the proces of art at its greatest, it is also its definition and it gives us moreover an excellent test wherewith to distinguish between talent and genius: nobody knew this better than Joubert who comparating Voltaire and Bossuet, zo appropriately remarks: „Voltaire is clear like water, Bossuet is clear like wine." Sovereign art is an incarnation.... Just as one cannot concieve that God should reveal Himself to us in a more beautyful way than through the Mystery of the Incarnation, similarly one cannot imagine for the artist a higher and more complete manifestation of his personality than through the incarnation of emotion into form." Volgens het begin van het Sint-Jans-evangelie is het Woord de Zoon, de Zoon die is de eeuwige expressie van den Vader. Deze eeuwige expressie is de Daad, de Act, waardoor „alle dingen gemaakt zijn". In het Woord, in de eeuwige expressie, in de Act „was het Leven en het Leven was het Licht der menschen." Dit goddelijk voortgebracht worden door den Vader is eeuwig en, was God niet Liefde, dan zou deze eeuwige voortbrenging niets met de Menschwording te maken gehad hebben. Doch wijl God Liefde, dè Liefde is, werd het Woord vleesch „en wij zagen Zijn heerlijkheid.... vol van genade en waarheid."

In het profane mysterie der incarnatie is de orde der dingen omgekeerd als in de incarnatie van het Woord Gods. In het Heilige mysterie is het Woord in den beginne, is het in de eeuwigheid, en het wordt vleesch in den tijd. In het profane mysterie echter is, wat was in den beginne, de Ziel, de levende Ziel, die het uitgangspunt is der litteratuur; de levende Ziel is één met de „creative emotion", die vleesch wordt in woorden. En deze vleeschwording, deze expressie is, wanneer zij adaequaat is, tijdeloos, zij staat boven den tijd. De groote schrijvers en de groote kunstenaars zijn zich altijd min of meer bewust geweest dat litteratuur en kunst een incarnatie is. Met recht kon Paul Claudel zeggen: „Qui retire le Verbe détruit la parole." Wie het woord wegneemt, vernietigt de taal. Met deze woorden eindigt Charles du Bos zijn conferenties.

Dit al te magere en skeletachtige overzicht van du Bos' boekje doet hem noodgedwongen onrecht en ontneemt alle gelegenheid om zijn prachtige vondsten en voorbeelden, zijn vruchtbare en diepzinnige associaties te doen bewonderen. Zijn

buitengewone belezenheid in velerlei litteraturen, zijn talent om verband te leggen tusschen het schijnbaar verscheidene, zijn zeer persoonlijke waardeering der dingen en zijn scherpe sensibiliteit maken de lectuur van dit werkje tot een voortdurende verrassing, om niet te zeggen, verbazing. Hij bekommert zich geen oogenblik om meeningen van den dag of om algemeene aanvaardingen, zoodat hij nooit iemand napraat of reproduceert. Hij schouwt de dingen in verband met God en citeert Keats of Bergson onmiddellijk vóór of na een Kerkvader. Litteratuur en kunst zijn voor hem een natuurlijk sacrament, zijn voor hem even goed uit God als het bovennatuurlijke. De kunstbeschouwer is in hem niet onderscheiden van den geloovige en omgekeerd. „There is, om te besluiten met de woorden van den recensent van het werkje in het Literary Supplement van de Times, in this little book, which impresses us by its spiritual purety, a final quality of transparence to which response cannot be refused."

LAX (William H.) EEN HEILIGE VAN POPLAR. Uit het Engelsch vertaald door J. Schipper-Kuiper. (208) Bosch & Keuning, Baarn. *f* 1.90.

Poplar is een gedeelte van het Londensche East-End, en de heilige van die buurt was een eenvoudige bloemenverkoopster. Een bejaarde vrouw, een simpele, diep godsdienstige ziel, die in alle levensomstandigheden het contact met God zocht. Haar leven wordt verteld door den predikant, die in haar wijk zijn zendingsarbeid verrichtte. Hij vertelt het soms humoristisch, soms ook gevoelig; in het laatste geval wordt de toon wel eens wat zalvend. Protestantsch-Christelijke lezers zal dit boek wel het meest aanspreken.

PALMSTIERNA (Erik) PERSPECTIEVEN DER ONSTERFELIJKHEID. Vertaling uit het Engelsch door R. J. Limburg Azn. (375) „De Kern", Den Haag.

Het zijn volstrekt onchristelijke theorieën en ideëen, welke in dit boek worden uiteengezet. Menigmaal ook zijn zij zeer oppervlakkig en worden zij, zonder zelfs den schijn van een bewijs, als vaststaand, als waarheid, ten beste gegeven. Zoo wordt b.v. zonder meer als feit aangenomen dat in het Nieuwe Testament de teksten de juiste bedoeling van Christus' leer niet weergeven. Het dogma wordt ontkend; hou-vast blijkt de schrijver echter toch noodig te hebben, en dit wordt gevonden in de mededeelingen der geesten van afgestorvenen via een medium. Het boek, welks inhoud doorloopend in strijd is met de leer der Kerk, is volkomen onbruikbaar.

De Poëzie van Michael Roberts

door JOS. PANHUIJSEN

Michael Roberts schreef ergens dat „een goed gedicht doorgaans rijk is aan beteekenissen, die de dichter, terwijl hij schreef, nooit helder als zijn bedoelde beteekenis zag." Desondanks is de poëzie van Michael Roberts, die hij verzamelde in zijn Poems en in zijn laatsten bundel Orion Marches, die bij Faber & Faber Ltd., London uitwam, niet buitengewoon moeilijk of vaag, hij kan niet altijd precies bedoeld hebben wat hij schreef, maar het rationeele element is er niet gering in. Zijn gedichten zijn doorgaans verantwoordingen, hij geeft zich voortdurend rekenschap. Slechts een heel enkelen keer als bijvoorbeeld in den slotregel van het gedicht The Child wordt hij verleid door een onmiddellijk, maar daarom ook te gemakkelijk effect. Het is juist het vermijden van die effecten, die zijn werk een zekere stroefheid op het eerste gehoor verleent, een stroefheid, die grootendeels slechts schijnbaar is en bij een nauwkeuriger lezing verdwijnt.

Michael Roberts is een modern dichter, hij geeft zich rekenschap van zijn eigen tijd, in zijn eersten bundel reeds, waar gedichten als In Time of Peace voorkwamen, maar hij ziet dien tijd in verband met het verleden en zelfs met de toekomst. Hij ziet dat verband merkwaardig ruim. Toekomst-dichters heeft men ook in Engeland genoeg, maar meestal stellen ze zich tevreden met een toekomstoplossing, zij beschouwen al wat geweest is als een voorbereiding op wat worden zal en wat worden zal is beduidend anders dan wat geweest is. Michael Roberts is zulk een toekomstdichter zeker niet; in een gedicht als The Caves in de proeve van een hoorspel Chingis Khan, aan het eind van den bundel Orion Marches, toont hij een begrip voor wat geschiedenis is, weergave van het leven van menschen, die ons in hun menschelijkheid gelijken. Slechts in een enkel gedicht van Orion Marches komt iets als een toekomstvisioen te voorschijn en het is verschrikkelijk, te verschrikkelijker, omdat het een visioen is „with no visible horror."

There was no change in the summer wind,
There were no prophets crying 'Woe!'

Only the rhythm was broken,
The women wept without reason, and consoled themselves with a new drug,
The children were brought up in institutions, under trained spinsters,
The men found distraction elsewhere, and were not even bored:

It was the consciousness that died first,
The sudden light in the eye, the original thought.

Het is juist „the rhythm", „the consciousness" en „the original thought", die Michael Roberts zoekt, de origineele gedachte, dat wil zeggen niet de meest persoonlijke of individueele, maar de meest oorspronkelijke, die het dichtst tot de oorsprongen doordringt, waar het woord de verschijnselen nog meer grijpt dan omschrijft. Hieruit komt wellicht zijn beschouwing van den eigen tijd, verleden en toekomst ook voort, hij gelooft niet aan een absolute verandering, het eigenaardige is, dat dit ongeloof hem vermag te inspireeren, dat dit de heldhaftigheid, waartoe menschen steeds weer in staat blijken, voor hem een nog grooter en beslissender waarde verleent.

And when the tree fulfils its summer blossom,
When the viola speaks its own perfection,
When the face of man is lifted up and smiling,
The astronomy of pain will stand unaltered.

Never in all the cataract of time,
Can the glaring comet end:
The instrument of will
Must move unswerving on its narrow path.

Matter is real: The reality of man
Must move across that sky
Under the eye of heaven,
Proclaim the light and cast its shadow.

And this remains: strictly to follow
With dignity of love and conscious knowledge
The road that cannot end,
The torrent of all time, and stars in motion.

Hij zoekt de waarde van het menschelijk leven, waar het rhythme het sterkst is, waar gestreden, geofferd, waar volgehouden wordt tegen alle mislukking in. De mislukking lijkt hem doorgaans geen reden tot ontmoediging, maar juist tot aansporing, hij is in het geheel niet blind voor de gevaren, die ons aan alle zijden omgeven.

The neon lights reflected in the rain,
The rattle of the tram, the rolling train,
The emerald silence of the tropic bay,
Burn with the desperate currents of our time,

maar zelfs deze vermogen niet hem tot vertwijfeling te brengen, hij heeft zich te zeer bezonnen op het verleden, hij heeft als alpinist kennis gemaakt met de heilzaamheid van het gevaar, met de onvoorwaardelijkheid van den moed.

Under the isles of the sea, under the bare hills,
Or in the sprawling, disarticulated cities,
Or in the burning seed that cannot speak,
The spirit lives, and the living wind rejoices.

Hij gelooft in „men rejoicing in adversity", hij gelooft, dat het verkeerd is „easily contented" te zijn als de sightseers, maar dat

A man should use every nerve and muscle,
A man should puzzle out the hardest questions,
A man should find words for the thoughts that no
one knows.

Zulk een overtuiging is mystisch getint, wie de gedachten, die niemand kent, in woorden uitdrukken wil, weet, dat er dingen bestaan, die in het dagelijksche leven ons ontgaan, Michael Roberts blijkt bovendien overtuigd, dat deze dingen bijna overal te vinden zijn, hij zoekt ze althans overal, op de alpen, in de onderaardsche gangen van een grot, in de dorpen, de steden, de kusten, in verbeeldingen uit lectuur voortgekomen als Chingis Khan, in een Grieksch-Romeinsch beeld, dat hem over de eeuwen heen aanziet, een beeld van Dionysos, dat hem plotseling tot symbool wordt van al hetgeen hij zoekt en waar zijn woorden en zijn geest aarzelend om heen tasten.

Here, like the last flower on the shelving rock,
The spirit lives, fulfilling its own nature without love,
Fulfilling time, beyond all time,
Aswering the blue sky in the sky's intelligible accent,
Living, like a lost expedetion at the end of time,
In desperate pride of pure and unredeemed existence,
Beyond all hope, and all hope's vanity.

In het gedicht Dionysos, naar aanleiding van de beschouwing van No. 1627 van het British Museum, wordt het leven inderdaad tot een „lost expedition" een mislukking, die terzelfdertijd een overwinning is, hier wordt getracht door de spiegels heen te breken naar het beeld zelve, een vergeefsche onderneming, die echter ondernomen zal worden, zoo lang men gelooft, dat het goed is het ideaal na te streven, ook al ontvlucht het ons.

The definite shape of truth in real stone
Speaks of the world we know, and not of things
More noble in the mind than in themselves;
The mind follows painfully, like a slow river.. ..

Patiently without words, the stone speaks
In wordls beyond the world of words of thought:
The message has no name, and is as gentle
Whether we come or go.

Er is een zeker fatalisme in dit gedicht vooral, maar ook in andere gedichten van Michael Roberts te ontdekken, een fatalisme, dat zeker niet pessimistisch is, maar dat men verkeerd zou doen om blijmoedig te noemen al is het aanvaardend en al gelooft het in de diepere goedheid van het leven, de titel van den laatsten bundel Orion Marches, de vele vergelijkingen ontleend aan de sterren wijzen daar reeds op, het menschelijk lot is een oogenblik in de opeenvolging der tijden, maar het herhaalt zich en het heeft een zin, al is deze niet onmiddellijk te ontwaren.

It is no mystery at all, the dream;
Earth knows your bones as old familiar friends,
She knows the minnows in your secret stream
And drops her violets for her own ends.

Het zal den lezer van Poems en Orion Marches soms voorkomen of het geëlaboreerde vers van Michael Roberts het tegendeel is van het eenvoudige, overgeciviliseerd; in zekeren zin is dat waar, maar dit geëlaboreerde vers wil eenvoud, zoekt eenvoud en vindt eenvoud, het tracht zelfs naar een omvamen van de wereld der verschijnselen als een totaliteit, het heeft iets van het mythische. De steden en dorpen, de landschappen, de zee worden met nauwkeurigheid bezien, die alle waarde toekent aan het detail, men hoeft slechts het gedicht St. Ursanne met het gedicht Champagny-le-Haut te vergelijken om in te zien, dat Michael Roberts oog heeft voor het karakter van een plaats en voor onderlinge verschillen, maar toch zijn deze gedichten geen weergave van een bepaald dorp op zich in zijn strengste afgezonderdheid, hier doet zich het zelfde verschijnsel voor als in de gedachten van Francis Jammes, een dichter van grooten, maar zelfgewilden en gezochten dus geraffineerden eenvoud. Ook Francis Jammes kan over een dorp schrijven of over het landleven met een welberekende detailleering, maar terzelfdertijd deze bepaalde verschijnselen een sfeer van algemeenheid geven, waardoor ze worden opgenomen in het wereldgeheel; naast een verbluffende realiteit vertoonen dergelijke gedichten ook doorgaans iets verbluffend buitenreëels, of het leven er een droom in werd.

That was at Eastertide, and the fields and meadows
Mèllow with cowslips: there were boys on bicycles
With bandoliers of jonquils, and there was an old lady
With a basket of primroses and violets.

It was a quiet town, and not yet broken,
The people kindly an the priest ' a good one as priests go ',
There was a football team, and a lad who enters from the country in the morning,
Singing: Ohé Oh, Ohé Oh!

Achter de vaststelling van het onmiddellijk zichtbare en tastbare is er altijd „another voice that speaks" en in enkele gedichten is dit welhaast van primitieven aard. Met het trachten naar de ontdekking van het wereldbeeld als een geheel en een mysterie, werd ook de vrees voor het mysterie ontdekt. In gedichten als Spirits of Air and Darkness, Voices of Earth and Air, The Death, treedt men een wereld binnen, die men nauwelijks bij een modern dichter zou gezocht hebben, maar die toch niet onkarakteristiek is voor een samenleving, die uit overgecompliceerdheid naar een nieuwe eenvoud zoekt. Deze gedichten spreken van een van geesten en afgestorvenen bevolkte wereld; men kan ze beoordeelen zooals men wil, ernst en een waarachtigen klank kan men hen, geloof ik, niet ontzeggen.

And the man turned to the wall, dogs howled,
Voices were hushed in the white room;
Three days the dream hovered, and the hollow eyes
Woke up in narrow streets and foreign places.

Candles were seen at dusk, and girls were scared;
Women kept children home from school;
The clouds took curious shapes, and shadows moved
Behind the boxwood hedge that he once planted.

And all this death pent up in him
Glowered across a countryside as huge as life,
And the man was great with power, as if his death
Drew down great storms and tore the trees.

Bij dergelijke verzen sluit het hoorspel Chingis Khan aan, het kan, uitgezonden door de radio, waarschijnlijk een zeer grooten indruk maken, maar deze indruk zal dan verward zijn, het lijkt me vrijwel onmogelijk op het gehoor alleen de stemmen, die in den tekst lang niet genoeg zijn aangeduid, uit elkander te houden, maar dit chaotische verhoogde wellicht het effect, de vreezen, de verlangens, de wenschen, de fierheid van deze zwervende nomaden, de ellende der volkeren, die over-

vallen worden, het ondergaan van een civilisatie, krijgen hier een stem en een stem krijgt ook het eeuwige verlangen van den mensch naar ontraadseling en naar verhevenheid, de mensch zoekt de waarheid en het geluk, hij vindt soms de gedeeltelijke en gemakkelijke waarheid en het gemakkelijk geluk maar zij kan hem op den duur niet bevredigen, liever is hem den honger dan de verzadiging aan den schijn. Hiervan vertoont niet alleen Ghingis Khan, maar het geheele poëtische werk van Michael Roberts de teekenen, het is donker, op verschillende plaatsen, doorvlijmd van pijn, zich welbewust van de nooden en de angsten van deze tijden, maar men zou er van kunnen zeggen wat de dichter van een zijner symbolische persoonlijkheden zegt:

She wears her gloom like flowers in her hair,
Her eyes shine with darkness like a pride....

Boekenschouw

SLAPSMA-TIESSENS (Fenna) BLOEMKES UIT MIJN DAGBOEK. (106) Van Gorcum & Comp., Assen. *f* 1.25.

Dit is een origineel en aardig deel in de serie „Land en Volk van Stad en Ommelanden". Het heet een dagboek te zijn van een zekere mevrouw Slapsma, een dame, die meent beschaafd Nederlandsch te spreken, maar dat inderdaad smakelijk doorspekt met Groningsche uitdrukkingen. Ter onderscheid schrijft zij de opmerkingen van anderen in zuiver dialect, behalve die van één ander, een onderwijzeres, die werkelijk beschaafd Nederlandsch spreekt. Het is kostelijke taalhumor, welke dit boekje aldus biedt, terwijl het ook om de schetsen zelf het lezen overwaard is.

DUBOIS (Ds. A.) VAN SCHADUWEN EN LICHT. (197) Bandontwerp en illustratie van J. G. van den Enden. Stemerding & Co., Rotterdam.

In deze „herinneringen van een veldprediker" vertelt Dominee Dubois op eenvoudige wijze over al hetgeen hij heeft ondervonden en meegemaakt in den mobilisatietijd vanaf September 1939 tot in Mei 1940. Het blijkt uit zijn boekje dat een veldprediker met vele moeilijkheden te kampen heeft, dat de „jongens" niet altijd bereid zijn naar zijn woord te luisteren, maar dat hij hier en daar toch wel ingang vindt, en dat zijn persoonlijk medeleven met de troep succes heeft. Een christelijk werkje dat een goede kijk geeft op de zware dagen welke ons vaderland heeft doorgemaakt.

James Joyce

of

Hoe men een levende taal kweekt

door F. VAN OLDENBURG ERMKE.

Als de taal heel een volk is, zooals de Vlaming geestdriftig beweert, dan is het geheim van een levende taal grooter dan woordenboek en grammatica vermoeden.

Ierland is een klein land, een eiland in zee, meer niet. Maar het heeft z'n wortels overal in de wereld en zijn geschiedenis omspant den aardbol.

James Joyce is een Ier, die droomt van een grooter volk dan Ierland bewoont. En al de talen, die hij kent, zijn voor dat volk nog te klein. Woord voor woord kweekt hij een nieuwe taal, een nieuwe, l e v e n d e taal en in die taal herschept hij Dublin tot een wereldstad en Ierland tot het Eden van den aanvang, het Patmos der toekomst.

Want is het niet zoo, dat de woordkunst te zelden direct het levende herschept, ons geen beelden toont, maar het model beschrijft en ons van een lied slechts de woorden voorzegt, doch de melodie onthoudt? En toch bevat de taal meer leven dan het koude marmer en is in het woord, dat gesproken wordt, het rhythme van het menschenhart duidelijker waarneembaar dan in sonate of lied.

Het geheim van de levende taal echter begint, waar de wijsheid van den schoolmeester ophoudt.

De levende taal wordt mèt het kind geboren en komt in de kleine gemeenschap van moeder en kind tot bloei, wordt een levende tak aan den ouden stam.

De taal is heel een volk, maar er zijn zooveel levende talen als er menschen zijn, — ja, als men Gezelle mag gelooven, als er blâren, bloemen en golven zijn... „als de ziele luistert"!

I

Het begint ermeê, dat hij in Dublin geboren wordt, als lid van een familiegemeenschap, welke door en door Iersch is en door en door muzikaal: een gemeenschap met een eigen taal en met het vermogen, die taal naar haar klank- en kleurwaarde te schatten en negentiend' eeuwsch Iersch genoeg om dien schat ook als een schàt te koesteren. — Het Ierland van de vorige eeuw behoedt al zijn eigenaardigheden met jaloersche zorg voor ontvreemding. Zoo wordt het particuliere tot het nationale en de eigenaardige woordenschat van advertentiereiziger en waschvrouw tot een nationaal bezit. —

Dat James Joyce op een college werd opgevoed, mag zijn religieuze ontwikkeling slechts negatief hebben beïnvloed, het droeg er mede toe bij om zijn liefde voor het traditioneele en particuliere tot een ontraditioneelen hartstocht aan te wakkeren. Hij leerde in kleinigheden het overgeleverde eeren: hoe in de liturgische kleuren de eeuwigheid breekt in 't prisma van den tijd en hoe de ring van 't kerkelijk jaar heel een verleden omsluit. Hij nam hun kleine gehechtheden aan kleinigheden over, die plezierigste ondeugd van allen, die in gemeenschap leven en hun persoonlijkheid redden in een koperen snuifdoos of een grappig spraakgebrek.

Hij was een uitstekend zanger, die van een schitterende toekomst zeker mocht zijn, had hij die toekomst gekozen. Doch hij werd een zanger, die schreef, een schrijver, die van het lied meer geven wilde dan de woorden alleen: een kweeker van woorden, de gelukkige vader van een levende taal.

II

Een late roeping.

Eerst nadat hij priester had willen worden en toen dokter en toen operazanger, werd hij, wat hij was: woorden-kweeker, grondlegger van Dublin als hoofdstad der wereldlitteratuur, van Ierland als litterair wereldrijk.

James Augustinus Aloysius Joyce werd in 1882 te Dublin geboren. Twee-en-twintig jaar later verliet hij zijn vaderstad en keerde er slechts twee keer terug.

Dublin was voor hem gedurende de twee-en-twintig jaar, dat hij er woonde, en de vele, vele jaren, dat hij er aan dacht, werkelijker dan de stad, die weliswaar nog steeds Dublin heet, maar waarin hij een vreemdeling zijn zal, als hij er terug keert en die zoo vreemd anders is dan in zijn herinneringen.

Ver van Dublin schrijft hij „Dubliners", een bundel realistische novellen, die niets verraden omtrent zijn later werk en die niet alleen om hun herfstig heldere, herfstig koele objectiviteit aan de schetsen herinneren, die Arij Prins onder den schuilnaam A. Cooplandt tot den bundel „Uit het Leven" vereenigde. — De weg van deze schetsen tot de bizantijnsch bizarre pracht van „Een Koning" en „De Heilige Tocht" is even lang, de afstand even groot, als van „Dubliners" tot „Ulysses". Het verschil is, dat Joyce Dublin ontvluchtte (in werkelijkheid) en Dublin trouw bleef (in zijn werk), terwijl Arij Prins ondanks zijn langdurig verblijf in Hamburg, Schiedam trouw bleef en er ook terug keerde en voorgoed, maar er vandaan zwierf in zijn werk, zoodat men moeilijk gelooven kon, gelijk Herman Robbers vertelt, dat de schrijver van „De Heilige Tocht" dezelfde Arij Prins was, die als directeur de leiding had der stearine-kaarsenfabriek „Apollo" te Schiedam. — „Maar meneer, dat is een hééle gewone man!" —

JAMES JOYCE

III

In „A portrait of the artist as a young man" maakt Joyce den inventaris op van zijn leven en persoonlijkheid als „Dubliner". Het is de „ex-Dubliner", die schrijft:

„An abyss of fortune or temperament sundered him from them. His mind seemed older than theirs: it shone coldly on their strifes and happiness and regrets like a moon upon a younger earth."

Maar het is niet enkel „the artist as a young man", wiens portret ons in dit boek geteekend wordt, „a portrait of the young man as an artist" ontbreekt evenmin:

„The personality of the artist, at fist a cry or a cadence or a mood and then a fluent and lambent narrative, finally refines itself out of existence, impersonalizes itself so to speak... The mystery of the aesthetic like that of material creation is accomplished. The artist, like the God of creation, remains within or behind or beyond or above his handiwork, invisible, refined out of existence, indifferent, paring his fingernails."

James Augustinus Aloysius Joyce maakt voor den spiegel zijn toilet alvorens uit te gaan voor een kleine wandeling door Dublin's straten.

De spiegel: „A portrait of the artist as a young man".

De wandeling: de Odyssee van „Ulysses".

IV

Tien jaar lang gaf hij taallessen in Triëst en Zurich, waar hij de jaren van den wereldoorlog leerarend en schrijvend doorbracht. Daarna trok hij naar Parijs, waar hij ook thans nog leeft.

„Hij heeft een hekel aan brutaliteit, geweld en publiciteit," lezen we in Fred B. Millett's „Contemporary British Literature". „Hij is dol op muziek. Tennaastebij blind door ziekte en overwerktheid, leest hij met behulp van een vergrootglas. Hij herziet zijn handschrift vele malen."

Van 1914-1921 in Triëst, Zurich en Parijs schrijft Joyce het boek van zijn vaderstad, „Ulysses". Zeven jaar, trekkend van stad tot stad, werkt hij aan de geschiedenis van één dag, van één dag in Dublin.

Nog is hij niet uitsluitend, wat hij later volledig zijn zal: de kweeker van een nieuwe taal.

Verschillende fragmenten van „Ulysses", — het relaas van de omzwervingen van den advertentiereiziger Leopold Bloom door de straten van Dublin gedurende den 16den Juni van het jaar 1904, — bezitten nog de objectieve klaarheid van de novellen uit „Dubliners". Maar toen hij vanuit Zurich eenige pagina's uit het middendeel van 't boek naar Engeland zond, — 't was tijdens den vorigen oorlog, — meende de censuur, dat het wellicht een belangrijk, militair geheim gold, geschreven in een vreemde code. Twee deskundige litterators stelden den Zwitserschen censor evenwel gerust. Het gold hier slechts „literature of some unknown kind". —

Dublin, zooals het was in Juni 1904, leeft in „Ulysses" niet enkel door middel van de taal. Het leeft reeds hier en daar in de taal zelf.

Men zou het zoo kunnen zeggen, dat hij in die betreffende passages de taal heeft ingeënt met de bacillen dier allermerkwaardigste ziekte, die „Dublin" heet.

Ook zonder die passages, waarin als het ware de taal zèlf levend wordt, waarin de gestalten niet in de taal leven, maar het de taal is, die hun gestalte aanneemt, is „Ulysses" „moeilijk" genoeg.

Een vriend bekende me schuchter, dat hij zich de lectuur van Joyce's werk door middel van een „commentaar" wat gemakkelijker gemaakt had. „Maar moet een kunstwerk niet voor zichzelf spreken?" vroeg hij, als om zich te verontschuldigen. „Moeten we geen Russisch leeren," antwoordde ik hem, „om Tolstoï en Dostoïevsky te begrijpen op straffe van onze toevlucht te moeten nemen tot vertalingen? En zoo min als woordenlijst en spraakleer een onwaardige of belachelijke inleiding vormen tot het verstaan van „Oorlog en Vrede" of „De Gebroeders Karamazov", evenmin behoeft men zich te schamen, als men zich tot „Ulysses" voorbereidt door de bestudeering van bijvoorbeeld Stuart Gilbert's studie over dti boek. Er zijn menschen, die „Ulysses" lezen met een kaart van Dublin naast zich."

V

De techniek van Joyce, zooals hij die in zijn „Ulysses" toepast, wisselt met het uur en bestaat veeleer uit een meesterlijk hanteeren van een veelheid van stijlen dan in de toepassing van een nieuwen stijl. En àls men met betrekking tot „Ulysses" van een nieuwen stijl kan spreken, dan moet men dien niet zoozeer te midden der velen dan juist in die veelheid zoeken.. De strijd om „Ulysses" zou anders den strijd rond Staring's kameleon niet geheel ongelijk worden!

Joyce heeft de intrige tot binnen in de taal verlegd. De taal speelt mede een rol in dit boek.

Er zijn vóór hem schrijvers geweest, die reliëf gaven aan hun taal. Joyce maakt de taal zèlf tot een levend wezen.

Schrandere lezers, scherpzinnige critici hebben in „Ulysses" oude bekenden ontdekt, zooals de „monologue intérieur", welke „techniek" Frederik van Eeden reeds in 1889 bij Eduard Dujardin opmerkte, wiens „Les lauriers sont coupés" hij de „instantanée van een voorbij-zwevende menschenziel" noemde.

Maar noch die „monoloque intérieur", noch het merkwaardig vraag- en-antwoord-spel der voorlaatste episoden, dat we ons uit onzen catechismus- en leerboektijd herinneren, noch de „vlotte" journalistiek, waarin Leopold Bloom's bezoek aan de kantoren van „Freeman's Journal and National Press" gecelebreerd wordt, staan los en op zichzelf. Zij dienen het geheel: den „stijl", het doel, de bedoeling van het geheel.

De omzwervingen van Leopold Bloom door de goede stad Dublin worden immers niet beschreven, maar in de taal verwezenlijkt. De taal verandert al evenzeer van atmosfeer als de stad, wisselt van plaats tot plaats, van uur tot uur, riekt naar bier als Bloom een „pub", naar drukinkt als hij een krant en naar wierook als hij een kerk bezoekt...

Hoezeer Joyce de kunst verstaat om de taal mee te laten leven met het verhaal, blijkt „in het klein" uit de episode, waarin Bloom de kraamvrouwen-inrichting bezoekt, waar Mrs. Purefoy een baby verwacht. Het is alsof de taal, wisselend van stijl tot stijl, met het kind meê groeit! —

Nog is Joyce geen kweeker van een nieuwe, levende taal, maar hij heeft in „Ulysses" uit een veelheid van stijlen den stijl van het leven zelf opgebouwd.

Doch onder die veelheid van stijlen is er één, die den radicalen taalvernieuwer aankondigt. Het is de stijl van de befaamde pagina's 245 en 246 (zie den negenden druk), welke den Zwitserschen censor zooveel hoofdbrekens kostten en waarvan het begin nochtans zoo helder melodieus is als een thema van Von Gluck:

„Bronze by gold heard the hoofirons, steelyringing...."

VI

Ofschoon behoorend tot de gelukkigen, die het boek onmiddellijk bij zijn verschijning ontvingen en hoewel het sindsdien de welsprekende gezel van nagenoeg al m'n vrije uren was, mag ik mij nochtans niet rekenen tot het eskadron knappe critici en schrandere lezers, die reeds nu over „Finnegans Wake" hun knap en schrander oordeel klaar hebben. — En dat het vernietigend zijn zou, daar stond hun knapheid borg voor! Ze begrepen het boek niet, dus wat zou het dan anders dan onbegrijpelijk en krankzinnig zijn.... —

„Finnegans Wake" is een stuk toekomst, in het heden verdwaald. Ik heb er geen oordeel over, evenmin als ik een oordeel heb over de „Openbaring" van Sint Jan of de aangekondigde herfstmode.

Als de sterren van den hemel vallen en de dames inderdaad die rare hoedjes dragen, welke nu nog alleen op papier bestaan, vergaat den spotters het lachen.....

Zeven jaar werkte Joyce aan „Ulysses". Zeventien jaar werkte hij aan „Finnegans Wake".

Voordat het boek in zijn geheel en in zijn definitieve gedaante verscheen, gaf hij er brokstukken van in het licht, welke hij den suggestieven titel van „Work in Progress" schonk.

De weg is opgebroken. Een nieuwe weg is in aanbouw. „Work in Progress".

„The key to, ‚Work in Progress'," schreef een Iersch criticus, „is the author's pietas for his native city...." En men zou van Dublin evenveel moeten houden, als Joyce doet, om „Finnegans Wake" geheel te kunnen begrijpen.

Dit immers is het wonder, het nieuwe wonder van dit boek, dat het een levende stad gestalte geeft in een levende taal.

Krijgt door de „monologue intérieur" één figuur leven, in de „nieuwe" taal van Joyce's laatste boek leeft heel een volk, leeft ook de geschiedenis van dat volk.

En het is een grooter, mooier, belangrijker volk dan het Iersche.

Het is het Iersche volk, zooals het leeft in de liefde van den Ierschen „banneling".

VII

De lectuur van „Finnegans Wake" is als het luisteren naar een menschenmenigte op een afstand. Het zijn ongetwijfeld aardige, geestige, vitale menschen, maar het is op zoo'n afstand natuurlijk niet goed mogelijk om hun gesprekken te volgen. Evenmin is het doenlijk, vast te stellen, wàt die menschen eigenlijk zijn, al staat het ook als een paal boven water, dat de plaats van handeling Dublin is.

Het schijnen leden van een groot en machtig volk, waarvan (op de taal afgaande) vele andere volken afstammen en welks geschiedenis vreemd verweven is met de mythologie van Grieken en Germanen.

Nu en dan weliswaar lijkt het de taal van ruziezoekende leren en soms vallen we midden in een gesprek van onvervalschte Dubliner waschvrouwen. Doch telkens weer worden we getroffen door een woord, dat als een luik zich opent boven onpeilbare diepten, door „a word as cunningly hidden in its maze of confused drapery as a fieldmouse in a nest of coloured ribbons." Het is het resultaat van Joyce's werkzaamheid als kweeker eener levende taal.

Luisterend naar de stemmen van standwerker, dronkeman, waschvrouw, visionair, archivaris, journalist en raadselredacteur, zooals die opklinken uit Joyce's litterairen „Sacre du Printemps", wordt de buitenstaander, die wel verstaat maar niet begrijpt, verrast door een woord als bijvoorbeeld „shoebard" voor „varenden zanger", maar waarin men niet alleen een „bard op schoenen" en den beminnelijken Schubert, maar ook hun aller vader Hans Sachs herkent, den schoenmaker-bard uit Nürnberg.

Elders is er sprake van „my true Bdur", beteekenend zoowel „mijn waarachtigen troubadour", als den lievelingstoonaard van dien waarachtigsten aller troubadours, W. A. Mozart.

Maar ik doe het boek onrecht. Op iedere pagina vindt men honderd even goede en tientallen betere voorbeelden. En bovendien is „Finnegans Wake", dat, zooals de titel („finish-again") reeds te raden geeft, met het einde begint om met het begin te eindigen en aldus den lezer gastvrij in zijn midden opneemt, meer dan een reeks min of meer gezochte c a l e m b o u r s of een gekunsteld kruiswoordraadsel, al wordt ook dáárop in den titel „Finnegan" = „finikin" = gekunsteld, gemaakt) gezinspeeld.

De doodenwake bij het schijndoode lichaam van den legendarischen Finnegan biedt ons meer dan een spraakverward Babel. We laten ons door Mr. Finnegan op sleeptouw *) nemen, laten ons meesleepen tot aan het einde en het einde voorbij tot aan het begin, dat een einde opnieuw is, door een nieuwe wereld, een nieuwe werkelijkheid.

* * *

Heb ik hiermeê gezegd, wat ik denk over James Joyce?

Psychiaters beweren, uit de versprekingen en verschrijvingen van hun patiënten de diepere roerselen van hun ziel te kunnen aflezen. Maar heel een volk verraadt zich in de wijze, waarop het omspringt met de taal, in de wijze, waarop het de taal doet l e v e n.

Heel een volk....

Maar in het proza van Joyce leven niet alleen de dronken Dubliner en de praatzieke waschvrouw en de archivaris en honderd omstanders en duizend toeschouwers, doch ook de mooiste en levendigste en liefste rivieren van alle rivieren ter wereld, Ierland's Anna Livia Plurabelle, Dublin's Anna Liffey. Ja, het gelijkt, dit proza, op die lichte, lederen handtasch uit den tweehonderd-vijf-en-twintigsten nacht der 1001, op de tasch van Ali, welke bevatte „een kleine, bouwvallige hoeve en een andere zonder deur en een hondenhok en een jongensschool en knapen, teerlingen werpend, en tenten en

*) „Wake" beteekent tevens „kielzog".

tenttouwen en de steden Bassorah en Bagdad en het paleis van Shaddad bin Ad en de smidse van een ijzersmid en een vischnet en knuppels en puntpalen en meisjes en jongelingen.... "

En heb ik dan hiermeê gezegd, wat ik wilde zeggen over James Joyce, die, ziek en bijziende en ver van Dublin, levende woorden kweekt en een levende taal en als „Orpheus, met zijn stem en vinger" den boomen „voeten maeckte" en den stroom een stem gaf?

Zijn proza is het proza, waar Van Deyssel van houdt en dat we er weinig van begrijpen is minder, want het wil niet iets z e g g e n, maar iets z ij n.

HEUER (Hans) ROALD AMUNDSEN. De laatste Viking. Vertaald door J. Dijkstra. (239) De Toorts, Heemstede. *f* 3.90.

„De laatste Viking" noemt de biograaf zijn held, en inderdaad, Amundsen's leven van stoutmoedig veroveraar doet aan dat van de vikingen uit zijn vaderlandsche geschiedenis denken. Met dit verschil dat Amundsen zijn veroveringen deed — zeker ook wel om aan eigen zucht naar avonturen te voldoen — maar toch vooral om de wetenschap te dienen. Het lijkt een heldenverhaal uit romantische, vervlogen eeuwen, zooals Heuer vertelt van de tochten die Amundsen naar de polen heeft volbracht, en hoe hij als held is gestorven tijdens zijn pogingen anderen te redden.

Ook voor grootere jongens is dit een mooi boek.

VLETTER (Dr. A. de) IN DE BRANDING. (206) Hollandia Drukkerij, Baarn.

Opvoeding van jongelieden in de puberteitsjaren is moeilijk; uit het boek van Dr. de Vletter, gericht aan ouders en opvoeders van jonge menschen van 12—20 jaar, blijkt overtuigend hóe moeilijk zij wel is. De typische verschijnselen en problemen, welke zich voordoen wanneer uit het kind den mensch gaat geboren worden, zijn uiteengezet en bezien met een kennis, die het resultaat is van studie en ervaring. Veel dergelijke werken van paedagogischen aard plegen, onbewust misschien, opvoedingsmoeilijkheden als zoo zwaar voor te stellen, dat de leek, die met het boek zijn voordeel hoopte te doen, overdonderd door zooveel gecompliceerdheid van problemen, gaat wanhopen aan de mogelijkheid van verbetering of oplossing. Dien indruk maakt „In de branding" nu juist niet. Dr. de Vletter ontmoedigt niet, hij staat met optimisme tegenover de moeilijkheden, hij geeft inzicht en, daarmee verbonden, de middelen tot oplossing, of tot het aannemen van een begrijpende houding tegenover de velerlei moeilijkheden der puberteitsjaren. In alles kunnen wij toch niet met de inzichten van den schrijver accoord gaan. Zooals met wat hij schrijft over den omgang tusschen beide geslachten en de coeducatie. Die zouden wij gereserveerder en minder wenschen. Maar voor eenigszins ontwikkelden is dit toch een nuttig boek.

Het vervolg op „Mijn Dagboek"

door J. v. H.

Alleen Pieter van der Meer kan een boek den titel „Menschen en God" *) medegeven op zijn weg. De titel is stoutmoedig, roekeloos, haast uitdagend. Heel de durf om het leven met God en niets dan God te wagen ligt erin uitgedrukt.

„Menschen en God", het op twee lijvige deelen beraamde werk, waarvan het eerste nu verschenen is, vormt een vervolg òp en sluit onmiddellijk aan bij het vermaard geworden „Dagboek" van den schrijver. Een vervolg te publiceeren op een boek dat succes had, is altijd een onzeker ondernemen, nog onzekerder, als een lang intermezzo beide uitgaven van elkaar scheidt. In dit geval lijkt ons de proeve meer dan geslaagd.

Het is een ongewoon boek, dat wij thans bespreken, inzooverre hier een merkwaardig mensch, die heel sterk op het contemplatieve en affectieve is afgestemd, zoowel zijn persoonlijk als zijn familieleven met den openhartigen eenvoud der kinderen Gods voor den lezer blootlegt. Een groot en benijdenswaardig Christen schrijft hier over God, over het gebedsleven, over huwelijks- en oudergeluk op een wijze als dit in Nederland zelden geschiedt en zijn lezers zullen er hem dankbaar voor zijn. „Menschen en God", noemt hij zijn boek, doch God komt op de eerste en voornaamste plaats, vult eigenlijk het geheele werk en dooradernt alles met zijn transcendente vreugde; overal speurt men „le parfum des mains divines". Pieter van der Meer lijkt mij een in wezen Germaansch aangelegd mensch, die sterke Romaansche invloeden onderging en erdoor gemodeleerd werd. Tot in het diepste van zijn natuur werd hij gegrepen door het Romaansche Katholicisme, een Katholicisme dat weidscher, universeeler, kosmischer is dan het Nederlandsche, wel niet in zijn wezen, maar toch in zijn tijdelijke toevalligheden. Heel de Germaansche vraagzucht en onbevredigdheid zijner ziel werden erdoor gestild en zoo kon hij een heraut der Goddelijke liefde worden. Romaansche invloeden louterden zijn smaak en inzicht en modeleerden zijn menschelijkheid tot dien gaven eenvoud, dien allen in hem bewonderen.

Het gebeurt niet alle dagen dat men menschen ontmoet of leest, in wie het ware en volledige Christendom zoo volkomen vleesch en bloed geworden is, dat het alles in dien mensch geabsorbeerd heeft, dat het voor hem zoo vanzelfsprekend is geworden als het zonlicht bij dag en de duisternis bij nacht. Dit boek is een belijdenis, een belijdenis meer nog omtrent een

---

*) Pieter van der Meer de Walcheren. Menschen en God. Eerste Deel. (345) Het Spectrum. Utrecht. *f* 4.50. (Twee Deelen, elk *f* 3.90).

gezin dan omtrent een persoon. Er gaat een adem van noblesse en grootheid, van hooge beschaving en voornaamheid doorheen, die allen, ook den niet-geloovige, treffen zal. Ook daar, waar hij meerdere lezers niet overtuigen zal, althans niet ten volle, o.a. in zijn wat eenzijdige, al te apocalyptisch getinte tijdsbeschouwingen, in zijn al te blind vertrouwen in de impulsen der jeugd, in zijn wantrouwen jegens het bezonken oordeel — verschijnselen, die uit zijn sterk affectieve, dynamische natuur moeten voortvloeien — treft toch de warme, vurige toon van zijn woord. Er staan prachtige bladzijden in dit boek, die zóó slechts door Pieter van der Meer konden geschreven worden; ik herinner bijvoorbeeld aan de enthouiaste bladzijden over het Eucharistisch Congres te Amsterdam in '24, waar het hart klopt van ontroerde bewondering voor het ongewone gebeuren dat de hoofdstad in die dagen te beleven gaf. Voor velen zal het een opbaring zijn te lezen, hoe de eeuwige grondgedachten en de oergevoelens van het Christendom nog heden ten dage een menschenleven kunnen richten en beheerschen.

Dit is wel de schoonste en diepste waarde van dit boek, dat het den levensrijkdom van het Katholicisme ook voor den hedendaagschen mensch, voor hem, die het leven van zijn tijd in al zijn verschijnselen proeft en beleeft, zoo overvloedig en overtuigend illustreert. Dit laatste woord is te zwak, het „illustreert" dien levensrijkdom niet, het stelt hem tast- en zicht- en proefbaar voor, het voert binnen in de geheimen en vreugden, in de sidderende zieleweelde van een Christendom, dat geheel en ten volle op aarde en toch in God geleefd wordt. Voor mijn gevoel detoneeren de vele boutades tegen den bourgeois, den democratischen tijdgeest en de conservatieve elementen eenigszins in dit werk van Godsliefde en Godsvertrouwen. Hier komt te zeer de toevallige artistieke persoonlijkheid van Pieter van der Meer naar voren tegenover den voorbeeldigen en algemeen geldenden sterken Christen, die eigenlijk in dit boek de pen voert. Bourgeois en democratie en conservatisme zijn al zoo vaak de zondenbok geweest, vooral voor jonge enthousiastelingen, dat de aardigheid eraf is deze grootheden nog eens in den ban gedaan te zien. Bovendien worden deze wat juveniel fascistisch aandoende meeningen uitgesproken met een polemisch accent, dat afsteekt bij de hooge sereniteit van het geheele boek. Pieter van der Meer heeft nog niet het stadium bereikt — zal hij het ooit bereiken? — van Sint Philippus Neri, een Heilige, met wien hij een en ander gemeen heeft, en levenslang een vriend en beschermer van al wat „jongere" kon heeten in het Rome van zijn tijd, die echter op zijn heel ouden dag bekende een beetje ontgoocheld te zijn en het enthousiasme der jeugd een stroovuurtje te vinden. In een dynamischen tijd wordt het jonge en nieuwe graag overschat.

Wie zich in dit prachtig Benedictijnsch georiënteerde leven

laat binnenleiden zal een overvloed van vooral religieuze ontroeringen ondergaan en zich verrijkt en gesterkt voelen door het contact met dit bijzonder begenadigde gezin. De beteekenis van het werk gaat ver uit boven de toevallige levensaccidenten van de familie van der Meer de Walcheren; deze ligt hoofdzakelijk in de lijn der innige Godsbeleving, waarvan hier een wonderbaar voorbeeld gesteld wordt. Dit eerste deel behandelt de jaren tusschen 1911 en 1929, jaren, waarin Pieter van der Meer veel getrokken en gezworven heeft. Het verhaalt van zijn strijd tegen veel dufs en bekrompens in Nederland, in Katholiek Nederland, van de jaren, toen zijn woning in Amsterdam-Zuid een toevlucht was voor alle zoekenden en strevenden, het verhaalt van huiselijk lief en leed, doch altijd in wijdere uitzichten en perspectieven. In volkomen goede trouw en prachtigen eenvoud spreekt de schrijver over zich en zijn gezin, aldus een werk schrijvend, dat ontelbare lezers met een zuiver Christelijken en hooggestemden geest doordringen zal.

BRETZ (Alice) HET LIED DER DUISTERNIS. Vert. door N. Zaalberg. (207) Leopold, Den Haag. 1940. *f* 2.50 en *f* 3.25.

Alice Bretz is of liever was de vrouw van een dokter in New-York. Op een bepaald moment in haar leven werd zij tengevolge eener ziekte blind. Wat zij hier beschrijft is nu hoofdzakelijk haar leven als blinde, eerst naast haar man, later geheel alleen. Zij weet zich wonderlijk te redden en een blij levensoptimisme te bewaren. Zij is een dame van ontwikkeling en cultuur en ondanks haar blindheid zet zij haar „leven van cultuur", als ik het zoo noemen mag, door. Haar godsdienstig besef herleeft en zij vindt een merkwaardig evenwicht. Dit alles wordt hier oprecht en kunstloos beschreven.

HEEL O.F.M. (Pater Dalmatius van) DE SINT ROSALIAKERK IN DE LEEUWENSTRAAT TE ROTTERDAM. (80) St. Laurens Boekhandel, Rotterdam. *f* 1.75.

Tijdens het bombardement van 14 Mei 1940 werd de achttiende-eeuwsche schuilkerk in de Leeuwenstraat te Rotterdam totaal verwoest. De geschiedenis van dit unieke, prachtige kerkgebouw, dat door talrijke kunstvoorwerpen was versierd, wordt in dit boekje verteld door Pater van Heel O.F.M., die gedurende achttien jaar als zielzorger aan de kerk is verbonden geweest. Gedeeltelijk is het ook een geschiedenis van Katholiek Rotterdam. Ofschoon talrijke archiefstukken verloren zijn gegaan is het toch een historisch deugdelijk verzorgd werkje geworden. Door weemoed gedreven werd het geschreven; met weemoed, over de schoonheid die verloren ging, leest men het.

Van een onbekenden Corneille

door Dr. B. M. BOEREBACH

In onze dagen komt geheel een literatuur den jongeren plotseling als een eerbiedwaardige en overleden grootmama voor. Men leest de schrijvers nog, men meet hun op traditioneele gronden nog een bepaalde bewondering toe, zonder daarbij van smaak gespeend te zijn: echter draagt men hun geen waarachtige liefde meer toe, immers, naar gangbare meening, hielden zij op te leven. Een diepe afgrond heeft zich tusschen hen en den twintigste-eeuwer uitgegraven; een afgrond, die ons nog wel in staat stelt een Racine, een Voltaire of zelfs een Hugo in studie te nemen, maar die ons toch belet ons met hun gedachtenwereld te vereenigen en die ons er ten slotte méér van weerhoudt om in hun intimiteit te treden.

Deze geestestoestand moge bepaalde voorbeelden bieden: hij is oneindig betreurenswaardig, wanneer het een schrijver als Corneille betreft. Want Corneille behoort wel tot een heel bijzonder geslacht van schrijvers. Tot aan Claudel heeft de Fransche literatuur geen waarlijk universeel schrijver gekend; zooals een Vergilius, een Dante, een Shakespeare, een Goethe of een Dostojefski zulks zijn. Daarentegen kon het er groot op gaan een opmerkelijke reeks van „architecten van het gedachtenleven" voort gebracht te hebben, bouwers, wier gewrocht op zich een kunstwerk is, maar dat de tempel vormt, die een Ark van een wereldorde, van een algeheele verklaring van wereld en wereldbestel, in zich vervat houdt. In de lijn der nazaten van den onbekenden schrijver van de „Queste del Saint Graal", in de lijn dus van schrijvers als een Pascal, een Bossuet, een Hugo, een Bloy en een Péguy is Corneille een „kathedraal" schrijver.

Daarin ligt zijn eigendommelijke schoonheid, en tevens wat velen onzer van hem verwijderd houdt. Ware hij slechts schrijver geweest, in den zin van schepper van aesthetisch werk, men zou wellicht nog zijn onbetwistbare schoonheid smaken, zooals men die in een La Fontaine of een Racine geniet, (althans in de misvormde Racine-figuur, die men ons hardnekkig blijft voorhouden).

Wat men hem echter als een verwijt voor de voeten werpt, is juist, dat hij kunstmatig zou zijn en, tegen alle menschelijke natuur in, een philosophisch stelsel zou hebben willen opbouwen. Een philosophie, die wellicht van een ideale schoonheid is, maar die practisch onaanvaardbaar, onmenschelijk en welhaast barbaarsch moet heeten. Met andere woorden, men verwerpt niet den plastischen kunstenaar in Corneille, men verwerpt het cornelisme. En wij verwerpen juist het cornelisme, omdat wij, zij het slechts op onbestemde en ondefinieerbare wijze, in Corneille's werk de boodschap

voorvoelen, die een einde zou maken aan een ons dierbaar geworden angst en onrust: het antidotum van het gif, waardoor wij, sinds jaren, onzen geest en ons hart in zeker welbehagen lieten aanvreten.

* * *

Intusschen is het tot een banaliteit geworden te verklaren, dat Corneille den wil van den mensch en de almacht van dezen wil hemelhoog heeft verheerlijkt. De kwaal van onzen tijd nu, het verborgen lepra, dat onzen twintigste-eeuwschen mensch tot stervens toe verminkt, is een o n m o g e l ij k h e i d t o t w i l l e n. Wij zijn verzadigd — en de Franschman is het vanzelfsprekend nog méér — van de theorieën, aan een Rousseau, een Gide en een Barrès van den J a r d i n d e B é r é n i c e ontleend: men heeft ons zoovele malen herhaald, dat wij den roep d e r n a t u u r moesten volgen, dat wij ons moesten overgeven aan den drang onzer instincten, en ons oog openstellen voor onze onderbewustzijnsverschijnselen als zijnde onze essentieele levensuitingen, dat velen, tengevolge daarvan, zelfs het verlangen om het eigen leven leiding te geven verloren hadden. Wij hebben zóózeer geloofd aan de macht der geheime krachten, die in ons werken; aan die kleine demonen, die Freud een plaats gaf in het diepst van eigen-ik; wij hebben het eigen-ik en deszelfs manifestaties zoo diep ontleed, — zelfs met terzijdezetting van iedere kieschheid en tot aan de uiterste grens van ons lagere mensch-zijn —, dat wij er zelfs toe gekomen zijn onze menschelijke waardigheid te abdiceeren en ons tot het strijdperk te maken, waarin de duivel de eenige strijder is en wij zelf slechts de willige en berustende toeschouwers bij eigen reflexen en opwellingen van hart en geest.

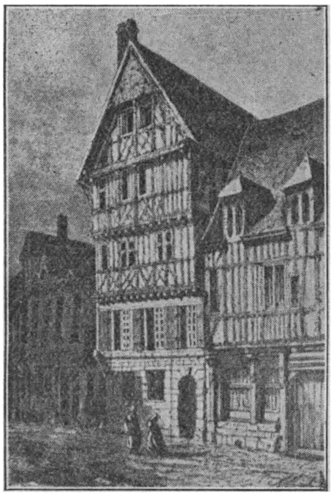

Geboortehuis van Corneille te Rouaan

Erger nog, men waande zich dikwijls in het geheel niet meer bij machte eigen en anderer bestaan te beïnvloeden en daarin veranderingen te bewerkstelligen, en vele jonge lieden bleken de overtuiging toegedaan, dat zij zich bij de eerste aanvallen van hartstocht of begeerte, daaraan slechts willoos over te geven hadden, daar iedere strijd immers zinloos was.

In aanvaarding van het bestaan van bekoring en begeerlijkheid des vleesches, leert Corneille ons, om ons niet blind te staren op het bestaande kwaad. Zeker is het waar, dat het kwaad

ons belaagt, en wij behooren ons zulks helder voor oogen te stellen. Doch evenzeer als er sprake is van een bekoring door het kwaad, is er de bekoring door het goede: „la tentation du bien." Deze laatste drijft een don Rodrigue, een Horace en een Sévère er toe het goede te doen. Daar is voorzeker de lafheid van een Félix en van een Maxime, maar daar is evenzeer de genade, waaraan een Polycucte zich onvoorwaardelijk gewonnen geeft. De menschheid bestaat niet alleen uit individuen, op roof en plundering belust, zij telt ook haar helden, haar heiligen en martelaren. En als ons oog zich niet wijd genoeg vermag te openen om deze allen tegelijk te zien, dat het zich dan bij voorkeur richte op de laatsten.

CORNEILLE

Ik zou mij geneigd voelen het wanbegrip van een La Bruyère (die de helden van Racine, „zooals de mensch is", aan Corneille's helden „zooals de mensch behoorde te zijn" aan elkaar tegenoverstelt), met een schouderophalen voorbij te gaan, ware het niet, dat La Bruyère in deze uitspraak op een uitzonderlijken werkelijkheidszin schijnt prat te gaan. Ter weerlegging van het bestaan van dezen werkelijkheidszin, moge ik er op wijzen, dat een waarachtig realisme er niet in bestaat de gemiddelde temperatuur der menschheid op te nemen, maar vast te stellen, dat er in ieder onzer in potentie een held en een heilige aanwezig zijn, die er gezamenlijk naar streven steeds meer de eenig-levende werkelijkheid, dat is de goddelijke werkelijkheid, te benaderen.

* * *

De tweede waarheid, die Corneille voor oogen houdt, is den mensch opnieuw den zin voor eigen levensleiding in te boezemen, zijn leven en streven weer te richten op een vaststaand doel, minder vaag-omlijnd en méér natuurlijk, dan de onzekere weddenschap, die men ons voorstelde aan te gaan: namelijk die van de natuur te volgen. Want, zooals deze is, sinds den zondeval en de verlossing, verdorven door de begeerlijkheid, en getransfigureerd door de genade, is onze natuur gelijk een verwarde chaos van met elkaar tegenstrijdige gevoelens en wenschen. Deze natuur den vrijen teugel laten, het beteekent niets anders dan deze natuur ten deele verwerpen. Immers onze ziel verloor eenmaal haar innerlijke harmonie om tot een slagveld te

worden. Wij zijn gedoemd aan den veldslag, die hier gestreden wordt, deel te nemen, zegt Corneille ons. Op ieder oogenblik van ons leven is er een keuze noodzakelijk om den zin van onze interventie in dien strijd te bepalen; een keuze, welke noch aan de instincten, noch aan den hang naar genoegens, doch slechts aan den menschelijken wil mag overgelaten worden.

Vooral in de eerst geschreven tragedieën treedt de wil bij Corneille als een macht tot „richtingbepaling" op. Daarom moet men zich er wel voor wachten dezen te verwarren met den monsterachtigen wil van Ibsens Brand, bijvoorbeeld, die slechts een vorm van hoovaardij beteekent en de onstuimige begeerte van het individu om zijn almachtige en soevereine autonomie aan wereld en God tegenover te stellen. Corneille weet, dat de wil een ander doel dan eigen triomf te beoogen heeft. Hij geeft er zich vooral rekenschap van, dat men over een liefde slechts door middel van een andere liefde te zegevieren vermag, want slechts in liefde is kracht. En zoo kon het gebeuren, dat het Corneliaansche oeuvre, meer nog dan tot een school van den wil, tot een school van liefde werd.

* * *

Men spreekt er zijn verwondering soms over uit, dat de helden van Corneille hun gevoelens zoo spoedig en zoo gemakkelijk schijnen meester te worden. Ik zelve zou ook niet graag beweren, dat deze soms smartelijke verzaking aan persoonlijke voorkeur geen ongewone, geen uitzonderlijke zielen vereischt. Maar ik zou wèl den nndruk willen leggen op het feit, dat deze ideeën-verandering slechts mogelijk is, omdat alle helden van Corneille bezeten worden door dezelfde liefde, de liefde voor de Orde en de harmonie in de schepping. Bij Polycucte alleen, die wel de meest volmaakte der Corneliaansche figuren moet heeten, draagt deze liefde haar waren naam: liefde tot God.

Tot welke verloocheningen onze tijd ook gekomen was, er bestaat een hiërarchie in de aardsche waarden, en een orde in de menschelijke gevoelens. De liefde tot het aardsche schepsel moet ondergeschikt blijven aan de liefde tot God — zij komt er overigens uit voort —; en evenzoo de liefde tot het gezin aan die tot het vaderland en die tot het individu aan die tot het gezin. Bij Corneille komt de wil er nimmer toe eenige liefde te verdringen: de schrijver stelt zich slechts ten doel de harmonie en de hiërarchie onder de aardsche liefdes-verhoudingen te handhaven. Op zóódanige wijze behoort men de Corneliaansche liefde te begrijpen, waarvan de naam alleen bij waanwijze geesten reeds een grijns te voorschijn roept. En méér verguizing nog vindt zij bij wie zich hartstochtelijk noemen, terwijl deze menschen in waarheid slechts aan het spel der zinnen overgegeven slaven moeten heeten. Sinds in onze kringen een zeker romantisme „de bas étage", voor den smaak van het

groote publiek bestemd, ingang vond, laten wij ons bedwelmen door woorden als „liefde en hartstocht, sterker dan de dood", „onweerstaanbare aantrekking", „fatale liefde" en wat dies meer zij.

In al deze vaag-omlijnde sentimenten, nemen de zinnen een steeds grootere plaats in, branden wij onzen wierook en reserveeren onze medeplichtige sympathieën aan niets-ontziende hartstochten, dat is aan een liefde, waarvan de vormloosheid geen spoor van waarachtige charitas meer vermag in te houden, zwanger als zij is van een vleeschelijke begeerte, die ieder ander gevoelen ten doode voert.

Wanneer de mensch vóór den hartstocht tégen het cornelisme pleit, behoorde hij in openhartigheid te bekennen, dat hij een lans breekt voor de lagere gevoelens in den mensch met voorbijgaan aan iederen adel des harten.

* * *

Voor den corneliaanschen held is er geen sprake van gemakkelijke subtilitecten: het betreft voor hem slechts een te volgen plicht, het gaat voor hem om een wereldharmonie, waarin de mensch de voor hem bestemde plaats heeft in te nemen: er is geen sprake van excuus, geen plaats voor fatalisme: wij hebben slechts te doen met den mensch, wiens hart en geest beurtelings door de begeerte des vleesches en door de genade betwist worden en die zich genoopt voelt een besliste keuze te doen. En hij zal zijn keuze tot het einde gestand doen en, als het noodzakelijk is den dood ingaan op het voorbeeld van Christus, om getrouw te blijven aan de eens verkoren liefde.

* * *

Het gaat dus niet aan het cornelisme van o n m e n s c h e l ij k e d o r h e i d en g e v o e l l o o s h e i d te beschuldigen. Corneille is geen Jansenist, maar een robust christen, die, al is hij dan vol vuur en ijver, daarmee zijn voorzichtigheid nimmer prijs geeft. Hij heeft slechts de echtelijke liefde op de haar toekomende plaats gesteld. In deze liefde handelt het evenmin om een practisch, burgerlijk contract als om een romantische dolheid, in staat iedere andere liefde op ongeneeslijke wijze te breken: zij is de vereeniging van twee schepselen, die zich ten doel stellen in een meer volmaakte liefde, die hun beider persoonlijkheid te boven gaat en hen onbreekbaar vereent, eigen persoonlijke voleinding te vinden.

Niemand twijfelt er aan, dat het cornelisme een moeilijk te beleven doctrine vertegenwoordigt, en de dilettant, de aestheet, op zoek naar immer wisselende emotie's, zal zeker in de onmogelijkheid verkeeren ze te beleven; voor wie echter niet met Gides Nathanaïl op zoek gegaan is naar de bevrediging van hersenschimmige wenschen en wie begrepen heeft, dat het leven geen genot, maar een strijd beteekent en niet waard zou zijn geleefd te worden, zoo het niet gericht was op de moeilijkste der over-

winningen, is het Corneliaansche ideaal zeker alleszins bereikbaar.

Niettemin verheerlijkt Corneille, al houdt hij ons ook s t e r k t e en k r a c h t als deugden voor, nimmer het g e w e l d. Hij houdt onze strijdbaarheid een doel voor oogen, dat onzen trots wellicht minder streelt en minder verleidt, maar dat ons niettemin de vreugde biedt van nimmer op onderdrukking anderer persoonlijkheid te berusten.

Hij deelt in zekeren zin Nietzsche's meening, dat men g e v a a r l ij k moet leven en zijn woonstede op de flanken van den Vesuvius bouwen; echter stelt hij zich er niet tevreden mee slechts als een meester over onderworpenen te regeeren. Hij brengt ons in herinnering, dat er een mensch is grooter dan de Uebermensch, Zarathustra: dat is de mensch, die, in eenheid met God, samenwerkt aan de verwezenlijking der goddelijke Harmonie. De strijdlust, die ons bezielt, mag die Harmonoie niet breken, maar behoort deze dieper in ons te grondvesten, door wat met haar in strijd is, van ons te verwijderen.

Lafheid van leven van ons afwerpen, in plaats van ons op onmannelijke wijze maar steeds bezig te houden met het wegen en herwegen van denkbeeldige ketenen; van ons afstooten, al wat niet is volgens de door God gewilde bovennatuurlijke Harmonie, ziedaar de overwinning op het leven, welke Corneille's boodschap ons ook voorhoudt.

Slechts in deze overwinning op ons zelven ligt onze vreugde. Zij, die meenen, dat het bovennatuurlijk leven zoo gemakkelijk te bereiken is; zij, die slechts de extasen van een St. Theresia en een St. Johannes van het Kruis in hun gezichtsveld betrekken met voorbijzien van de onverzoenlijke hardheid van hun ascesen; zij die in St. Franciscus van Assisië slechts den vogelvriend en niet den gestigmatiseerden heilige kennen, zij allen vergissen zich. Vreugde kan ons plotseling geschonken worden: om ze echter te bewaren en te doen aangroeien, moet men g e h e e l de medeverlossing in eigen kruisiging aanvaarden.

* * *

Toch ontbreekt er iets aan Corneille's vreugde: zelfs aan de jubelvreugde van een Polycucte, zelfs aan zekere onuitsprekelijk schoone onder de strofen der I m i t a t i o n: nergens ontmoet men de uitgelatenheid, de volmaakte transfiguratie, den overvloed van vreugde, die ons onweerstaanbaar vervoert in het werk van een Claudel of van een Beethoven. Waarom zouden wij het verbergen? Er is iets onvoltooids, iets onvolledigs in de boodschap van Corneille. De oorzaak daarvan ligt minder in hemzelve dan in den tijd, waarin hij leefde en de invloeden, die hij ondergaan heeft. Al was het Jansenisme onbetwistbaar zeker een ketterij, de geestelijke strooming, die zich er met vrij groote heftigheid aan tegenoverstelde verloor door haar heftige bewogenheid — en soms door haar zelfs brute reactie —, den

scherpen zin van eenige der essentieele begrippen van het christelijk geloof.

Er is eenige moed voor noodig te erkennen, dat een ziel, die Corneille als eenigen gids zou nemen, er wel in zou slagen tot een heldhaftig, bovenmenschelijk en bewonderenswaardig leven te komen, maar dat het diezelfde ziel waarschijnlijk aan diep inwendig en mystiek leven zou ontbreken. De helden van Corneille weten niet, wat het beteekent zich w e g t e s c h e n k e n, zich te geven; zij kennen niet dat verslindend vuur, dat de ziel aan zichzelve ontrukt, haar opvoert tot den meest verheven graad van geestelijke armoede en ontblooting om haar in dien staat geheel aan God ten offer aan te bieden.

Het Romeinsche begrip van menschelijke waardigheid, — niet zooals het christendom dat begrijpt — het accent, dat Corneille altijd op de v r i j h e i d, veeleer dan op de g e n a d e legt, brengt veelal eenige stugheid en nimmer een idee van v o l- h e i d te weeg. In zekeren zin, zou ik willen zeggen (daarmee gaande tot het eind van mijn paradox, die ik absoluut bewaarheid acht) zijn de helden van Corneille méér gesloten, worden zij meer teruggehouden binnen bepaalde grenzen, zijn zij méér u i t s l u i t e n d m e n s c h e l ij k dan de helden van Racine, die wij immer ten prooi zien aan een innerlijke bewogenheid en waarvan een der voornaamste rollen mij lijkt te liggen in de genadelooze verwoesting door hunne hartstochten van iedere al te menschelijk saamgestelde harmonie. De Corneliaansche held raakt gewond, maar geneest immer zelf zijn wonde. De Raciniaansche held wil, noch kàn zijn wonde zelf sluiten. Het geheele tooneel van Racine is gestrekt naar de genade-werking en naar de verlossing — en daarin toont Racine zich de zoon van den ongeevenaarden Pascal — terwijl het tooneel van Corneille deze bijna volkomen schijnt te ignoreeren.

Toch staat Corneille daaromtrent niet volkomen verantwoordelijk. Het is niet een ieder gegeven een Bérulle, een Vincentius a Paulo of een Pascal te zijn en Christus te ontdekken temidden van den vollen humanistischen en klassieken hoogmoed, die in de zeventiende eeuw de schaal van den m e n s c h in de plaats van die van het z ij n stelde. Op den dag, waarop Corneille de I m i t a t i o n vertaalde, bewees hij, waartoe hij in staat zou geweest zijn in tijden, rijker aan innerlijk — en i n w e n d i g — leven.

En wij zijn hem den dank verschuldigd, ons dezen laatsten Middeleeuwschen klank te hebben doen hooren in den tijd van een overal opbloeiend klassicisme, als een ultiemen christelijken noot van een krijgshaftige ridderschap. De geest van de ridderschap, een geest van eerbiedigen lof en loyale vrijheid, zal door de volgende eeuwen heen slechts in Corneille's tooneel meer herleven tot wij komen aan het moderne Frankrijk van een de Foucauld, een Psichari, een Vieuchange en een Péguy.

I. Het pas verschenen Januari-nummer 1941 van „Die Literatur" schrijft het volgende over de taal der Albaneezen:

Als een taal vijf eeuwen lang verboden geweest is en eerst sinds dertig jaar weer geoorloofd, als bovendien het volk, dat deze taal spreekt, in een bergland zonder straten woont en het onderwijs in een vreemde taal geschiedt, dan is het nog een wonder, wanneer er van die taal iets overgebleven is. Het Albaneesche volk is zijn taal sedert dertig jaren weer aan het terugwinnen. Het Albaneesch is een der oudste Indo-europeesche talen; daarover bestaat haast geen twijfel meer. Minder zeker is de familiegroep, waarbij het behoort. Zeker schijnt te zijn dat het Albaneesch niet tot de Pelasgische talen, die den grondslag der Italische en Grieksche talen vormen, behoort. Het schijnt aldus te zijn: ofwel is het een dochtertaal van het verloren gegane Illyrisch, of het is een overblijfsel van het oude Thracisch, een Indo-europeesche taal, die niet voldoende onderzocht is.

Het Albaneesch is in den loop der tijden sterk beïnvloed door het oude Grieksch, het oude Latijn en Latijnsche dialecten, vooral van Venetië en Apulië. Naast het latere Grieksch heeft het Turksch erop ingewerkt. Het bestaat uit twee groepen, het in het Noorden gesproken Ghegi en het in het Zuiden overheerschende Tosko. Het Tosko is thans als een eenheidstaal te beschouwen, dat de lokale dialecten overwonnen heeft. Het Ghegi is de rijkste, syntaktisch interessantste taalgroep, maar het bestaat slechts in meerdere dialecten. Het Tosko bezit een grootere zachtheid. De Albaneezen, die in Griekenland wonen, spreken ook Toskisch. In beide talen wordt geschreven en er zijn felle polemieken over

de heerschappij van een dezer gevoerd. In de praktijk heeft men een compromis gesloten en in dit compromis uit beide groepen worden de couranten geschreven. Het vormt ook den grondslag, waarin op de middelbare scholen gedoceerd wordt, terwijl de leerboeken der lagere scholen in Ghegi of Tosko geschreven zijn. Doch dit compromis is niet „literaturfähig". Wat er aan litteratuur verschijnt is geschreven in een der beide dialecten. Ook is er een streven het dialect van Elbassan tot nationale taal te verheffen. Elbassan ligt op de grens van beide taalgroepen, een grens, die den loop van de Shkumbini volgt en het dialect van Elbassan bezit eigenschappen van beide talen. De huidige minister-president van Albanië, Verlaci, spreekt dit dialect. Er zullen dus in Elbassan dichters en schrijvers moeten opstaan, sterk genoeg om hun dialect te doen overheerschen.

II. Dezelfde aflevering van „Die Literatur" geeft een aardig verslag van een lezing, die de futurist Marinetti onlangs te Bologna hield. Filippo Tomaso Marinetti, vijfenzestig jaar oud, treedt in de uniform van squadrist op in de Stadsschouwburg van Bologna, een gebouw, dat 1600 toeschouwers bevatten kan en met belangstellenden gevuld is, waaronder de hoogwaardigheden der stad. De avond is gewijd aan de „Kriegsdichtung". Marinetti, de futurist, houdt geen oorlogsrede, doch verheerlijkt als dichter den oorlog en vooral den huidigen, die volgens hem aesthetisch gezien alle vroegere in schoonheid overtreft. Het „Aërofuturismo", Luchtfuturisme, is een den genius van Italië eigen verschijnsel, dat sedert dertig jaren nieuwe ideeën, gevoelens, geuren en kleuren schept en anticipeert. De pacifistische litteratuur heeft slechts den negatieven kant van den oorlog erkend; anderen meenden dat de mechanische oorlog allen persoonlijken moed zou uitschakelen. Het tegendeel is echter gebleken. De oorlog moet thans in nieuwe beelden en kleuren bezongen worden en noch de klassieke rythmen, noch het vrije vers zijn voor het futurisme de passende uitdrukking; dit is slechts het woord in vrijheid (le parole in libertà), dat in staat is de werking der stalen monsters en der snelheid weer te geven. De futuristen werken met dezelfde nauwkeurigheid „als machinegeweren en springstoffen."

Marinetti is een brillant redenaar en heeft aanvankelijk succes. Hij polemiseert tegen de „traditionalisten", die gezondigd hebben in den „rumorismo della guerra", de „geruischkunst van den oorlog". Het geruisch of gedruisch is volgens Marinetti het element der echte lyriek en wel in veel hooger mate dan vers en metriek.

Met deze veronderstellingen is het waarschijnlijk dat Marinetti de beste, ja de eenig mogelijke vertolker van zijn eigen lyriek is. Want hij alleen weet, hoe het „tsang-boem-boem" in de „Slag van Adrianopel" moet worden uitgestooten om als krijgsgedruisch

te werken; hij alleen weet, wanneer en hoe de woorden afgekapt of gezongen moeten worden (dat is letterlijk te verstaan; ergens zingt Marinetti). Hij heeft ook gedichten, die niet gelezen, maar enkel gesproken kunnen worden. Meer dan twee duizend jaren aesthetica zullen hem weliswaar bestrijden, dat hij in zijn „rumorisme", zijn „gedruischkunst" legitieme middelen aanwendt, wanneer hij bijvoorbeeld „door een verzameling schrijfmachines, keteltrommen, kinderratels en potdeksels het ontwaken der grootstad imiteeren" wil.

Het publiek is enthousiast in het begin, dat sterk vaderlandslievend gekeurd is; het staat echter sceptisch, gedeeltelijk afwijzend tegenover de gedichten. Als Marinetti eens bij de ongewone uitdrukking „La notte è stata aecoppata" (De nacht is achter op zijn kop geslagen) door luid gelach onderbroken wordt, verdedigt hij dit welwillend als zijnde futuristisch. En vóór het reciteeren van zijn laatste gedicht, dat door den huidigen oorlog geïnspireerd is, verzoekt hij alle uitingen van afkeuring tot na afloop der voordracht uit te stellen.

Boekenschouw

WAELRE (Karel van) IN DEN MAALSTROOM VAN DEN OORLOG. (112) „De lijdensweg van de burgers van Breda" Scheltens en Giltay, Amsterdam.

In dit relaas van een der grootste rampspoeden van den oorlog worden wij medegevoerd met een familie uit Breda op haar treurige tocht naar Frankrijk, een lijdensweg zonder weerga. Diep medelijden vervult ons met de menschen, die zooveel hebben moeten doorstaan in die vreeselijke dagen van Mei. Voor allen die belangstellen in hetgeen de burgers van Breda doorgemaakt hebben, is dit met journalistische vlotheid geschreven boek aan te bevelen.

SEPP EN NOZEMAN. NEDERLANDSCHE VOGELEN. 1770-1829. Met een inleiding van Dr. A. Schierbeek. (32) 16 reproducties in kleur. Boucher, Den Haag. *f* 1.95.

Het werk „Nederlandsche Vogelen" van Sepp en Nozeman verscheen in 5 deelen in het tijdvak 1770—1829. Het was voor zijn tijd een uniek werk en het is zelfs nu nog een genot dit werk te bestudeeren; de platen behooren tot de mooiste, die in binnen- en buitenland over vogels bestaan. In voortreffelijke reproducties werden in dit boekje zestien platen in kleuren uit „Nederlandsche Vogelen" bijeen gebracht met den oorspronkelijken tekst. In zijn inleiding vertelt Dr. Schierbeek bijzonderheden over het leven der samenstellers.

Voor vogelliefhebbers en kenners is deze uitgave een merkwaardig en mooi boek.

Romans en verhalen

VESTDIJK (S.) RUM-EILAND. (354) Nijgh & van Ditmar, Rotterdam. 1940.

„Rum-Eiland. Uit de Papieren van Richard Beckford, behelzende het relaas van zijn lotgevallen op Jamaica, 1737—1738." Aldus luidt de volledige titel van Vestdijk's nieuwen roman. Of de ondertitel aan eenige historische werkelijkheid beantwoordt en Vestdijk eenig oud paperas heeft gebruikt, dan wel of het geheel op fictie berust — wat het waarschijnlijkste is —, doet weinig ter zake. Met Rum-Eiland heeft Vestdijk wederom een roman geschreven, die tot zijn beste behoort en op het peil van „Het vijfde Zegel" staat. Met zijn wonderlijk vermogen om zich in geheel andere en vreemde verhoudingen en situaties in te leven, heeft Vestdijk hier het leven in een kleine Engelsche kolonie uit de West in de eerste helft der achttiende eeuw beschreven en alles, tot in de kleinste nuances en schakeeringen, doet aan als echt en onvervalscht. Blanken, Zwarten en Kleurlingen bewonen het eiland en vormen een eigen wereldje, waar de merkwaardigste strevingen, insticten en opvattingen elkaar kruisen en waarin de uit Engeland en Oxford teruggekeerde Richard Beckford zijn weg moet vinden. Hij is een vrijgeest en heeft veel, misschien wat te veel van Vestdijk zelf. Zijn gevoelens en opvattingen doen soms nogal „Forum"-achtig aan, wat onwaarschijnlijk is in een jongen Engelschen planterszoon van tweehonderd jaar terug. Maar overigens is het geheele verhaal meesterlijk van bouw, van exposé en ontwikkeling en de handelende personages staan levend en lijfelijk voor ons met in het midden de weinig

deugdzame gouverneursvrouw, die een oogenblik de rol van vrouwelijke pirate speelt. Voor deugdzaamheid en moraal mist Vestdijk elk zintuig evenals voor alle religiositeit; al zijn boeken zijn volkomen amoreel en naturalistisch. Slechts voor rijpe en ervaren lezers.

EEKHOUT (Jan H.) TIJL UILENSPIEGEL IN VLAANDEREN. (395) U. M. Holland, Amsterdam. *f* 3.90 en *f* 4.90.

Het is een waagstuk nog eens „de waarachtige Historie van Tijl Uilenspiegel" te gaan schrijven en te trachten het oude volksboek te doen herleven. Charles de Coster deed het en schreef een boek, dat in litteraire kringen naam heeft, doch hevig anticlerikaal en nogal scabreus is. Jan Eekhout deed het op een andere wijze en, hoewel ook zijn Tijl den Vlaamschen volksgeest vertegenwoordigt in zijn leute en levenslust, krenkt hij niet de volksgevoelens ten opzichte van moraal en godsdienst. Het is een lijvig boek dat Eekhout schreef en, volgt hij al eens de oude gegevens, meestal schrijft hij zijn verhaal uit eigen vinding. Hij schrijft het in zoo malsch en klankrijk Vlaamsch, dat het een lust is deze wonderlijke historiën te lezen. Wat in Eekhout's min of meer Nederlandsche romans soms wat gekunsteld en gewild aandoet, zijn Vlaamsch namelijk, staat hier geheel en al op zijn plaats, volkomen passend in Tijl's kader. Deze taal is even sprankelend als Tijls geest, even kleurig en fleurig als Tijls levenszin, rijk aan wending en uitdrukking en soepel als een bergstroom. Tijl Uilenspiegel is niet zoozeer een concreet, individueel personage als de verpersoonlijking eener legende, de uitdrukking van wat er leeft en omgaat in een volk. Hij belichaamt iets uit den rijken baroktijd van het Vlaanderen kort na de middeleeuwen. Dit alles heeft Jan Eekhout in zijn Uilenspiegel-historie weten op te vangen; de klokken en belforts van Vlaanderen beieren erdoor heen. Als jongensboek is het niet bruikbaar.

HAIMON (Paul) JONKHEID. Roman. (263) Thijmfonds, Den Haag. *f* 2.90.

De Zuid-Limburger Paul Haimon was tot nu toe vooral als dichter bekend; met Jonkheid publiceert hij, voorzoover ik weet, zijn eersten roman. Haimon schrijft zijn verhaal in een weelderig lyrisch en overgevoelig proza. Vooral de natuurtafereelen en landschapsbeschrijvingen zijn met uiterste zorg en gevoelige toets bewerkt; menige bladzijde zou in bloemlezingen een goed figuur maken. Ook het verhaal zelf is gezien en geschreven in een gevoelige lyrische stemming en is niet zonder jeugdige romantiek. De plotseling ontloken, later onderdrukte en tegengewerkte, doch weer in vollen gloed herlevende liefde van Rein en Wale, twee jonge menschen uit Haimon's land, maakt het hoofdthema uit van het boek. Het dorpsche leven krijgt in Haimon's visie een geestelijken zwier; Rein en Wale zijn hier geen eenvoudige boerenkinderen, zij zijn een hoofsche jonkman

en een hoofsche jonkvrouw en het leven gaat voor hen open als de weg door een paradijs. Wie een poëtisch, fraai geschreven roman te genieten weet, zal hier zijn gading vinden. Men vergete bij het openen van dit boek zijn complexen van realisme, van werkelijkheidszin enzoovoorts om zich in deze sprookjesachtige sfeer te laten opnemen.

VESTDIJK (S.) DE ZWARTE RUITER. (126) Veen, Amsterdam. *f* 1.40 en *f* 1.90.

Onder den afgrijselijken naam van de „Prominentenreeks" geeft de Amsterdamsche uitgever L. J. Veen een serie verhalen en verhandelingen het licht, waarvan „De zwarte Ruiter" een der eerste is. Deze verhalen zullen hoofdzakelijk zijn van Noord- en Zuid-Nederlandsche auteurs en op behoorlijk niveau staan. De zwarte Ruiter is een met talent geschreven wonderlijk verhaal, waarin Vestdijks voorkeur voor het niet alledaagsche, het spookachtige, het nachtverwante in mensch en natuur tot uiting komt. De wijze, waarop het gebeuren wordt ingeleid en ingekleed, schept reeds aanstonds de gewenschte sfeer. Een middeleeuwsch aandoende legende wordt hier overgeplaatst in hedendaagsche verhoudingen en Vestdijk heeft het décor zoo ingericht en verzorgd, dat zij aannemelijk wordt. Het onwaarschijnlijke verliest in deze situatie en in deze omstandigheden zijn onwaarschijnlijkheid. Alle figuren, die hier optreden, en alle verhoudingen zijn omgeven door een waas van geheimzinnigheid; alles speelt zich af eer in een mysterieus maanlicht of in de schemering dan in het klare licht der zon en dit alles verhoogt het effect van spanning en verwondering, dat de auteur bereiken wil.

VRIES (Theun de) WILDE LANTAARNS. (160) Veen, Amsterdam. *f* 1.90 en *f* 2.50.

Ook dit verhaal is er een uit de Prominentenreeks en beantwoordt aan den opzet van den redacteur Johan van der Woude om namelijk boeken van goed gehalte aan te bieden. Zelden heb ik Theun de Vries met zooveel genoegen gelezen als in „Wilde Lantaarns". Eenvoudig en natuurlijk vertelt hij hier van zijn Friesche landgenooten, van de verleidelijke Jannina en den veroveraar Anders Noordewind, van hardvochtige boeren en verbitterde arbeiders. De wat lange inleiding geeft toch goed de grondstemming en het leitmotiv van het geheel aan. De geschiedenis van Jannina, Anders en Floris Hoogwolda is niet nieuw; zij is reeds vaak beschreven, maar Theun de Vries vertelt haar met nieuwe, frissche fleur en kleur en zoo levendig of zij de werkelijkheid is afgezien. De verbittering en de opstand der veenarbeiders zijn daarnaast slechts een bijkomstig motief, al bepalen zij ook het einde van het verhaal. Dit einde bevredigt niet geheel; Anders en Jannina hebben er te weinig deel aan, terwijl toch de aandacht heel het boek door op hen gericht was. Een verhaal voor volwassen lezers.

UDEN (Hans van) IVOREN PARADE. (428) Salm & Co., Amsterdam. 1940. *f* 3.90 en *f* 4.90.

„Ivoren Parade" noemt Hans van Uden zijn roman van een tandarts. Hoofdinhoud van het boek is eigenlijk het tandartsenbestaan, alles wat het leven en bedrijf van een tandarts vult, waarbij merkwaardigerwijze voortdurend op een goede tandverzorging geïnsisteerd wordt. Een merkwaardig boek, dat in romanvorm reclame maakt voor mondverzorging. Het speelt in een stad van Noord-Brabant en het staat zoo hinderlijk dicht bij de werkelijkheid, dat men haast vergeet met fictie te doen te hebben. De schrijver is, ondanks een loftuiting hier en daar, weinig vriendelijk voor Brabant en zijn bevolking en laat de inferioriteit van deze doorloopend voelen. Eveneens schrijft hij weinig vleiend over het Katholicisme in Brabant en geeft een nogal ergerlijke beschrijving van een Zondagsche Mis in de Brabantsche provinciestad. Het is alles nogal hatelijk, kleinzielig en oppervlakkig. Het boek verveelt volstrekt niet en is niet kwaad geschreven, maar de auteur maakt 't zich te gemakkelijk. Hij schrijft ongeveer over Brabant zooals een handelsreiziger voor Boven-Moerdijksch publiek erover vertellen zou of zooals een liberaal van veertig jaren terug erover zou spreken. Het is typisch een boek van een dilettant-schrijver met talent, van iemand die zich als intellectueel eens flink uitspreekt over dat domme Brabantsche kerkelijk gedoe. Ontwikkelde volwassenen zullen de Philippica van Hans van Uden niet al te serieus nemen.

Hamsun (Knut) DE CIRKEL GESLOTEN. Vert. door G. Baars-Jelgersma. (426) Salm & Co., Amsterdam. 1940. *f* 3.90 en *f* 4.90.

Met dezen laatsten roman neemt Knut Hamsun afscheid van zijn lezers. Hij schrijft verder geen boeken meer. „De Cirkel gesloten" speelt weer, zooals zooveel van zijn boeken, in een Noorsch kuststadje, waar booten aankomen, waar enkele notabelen wonen en de minder notabelen de eerste trachten na te volgen en te evenaren. Hamsun is eigenlijk een geweldig roddelaar en kwaadspreker, maar spreekt kwaad met talent. In de meeste van zijn romans schrijft hij enkel kwaad van zijn figuren; voor het goede heeft hij niet veel oog. Trouwens goed of kwaad kan hem niet veel schelen; de natuur is hem alles, ook de menschennatuur, en voor deze natuur bestaat er, meent hij, geen goed of kwaad. In „De Cirkel gesloten" is het hoofdthema het leven van een onbekommerde, die volkomen onverschillig is omtrent de dingen des levens, zich om niets bezorgd maakt en zonder eenige inspanning tracht te leven. En dit lukt hem ongeveer. Daaromheen beweegt zich een heele groep menschen van allerlei makelij, die Hamsun voortreffelijk afschildert in hun minder gunstige eigenschappen, zooals hij dat kan. Veel compositie zit er in dezen roman niet; hij boeit enkel door de frissche, losse en zuivere weergave van het leven. Eenig, ook maar het geringste idealisme

zit er in dit boek niet; het is zuivere natuurweergave met een opvallend zintuig voor sexueele bedenkelijkheden. In zijn betere werken als „Hoe het groeide" leeft toch een andere Hamsun. „De Cirkel gesloten" blijve voorbehouden voor geroutineerde, levensrijpe lezers.

DÖRFLER (Peter) TOEN MOEDER NOG LEEFDE. (230) Uit het Duitsch vertaald door Maur-van Hoeck. Vlaamsche Boekcentrale, Antwerpen, Residentiebode, Den Haag. *f* 2.25 en *f* 3.25.

Het is een kleine dertig jaren geleden, dat Peter Dörfler zijn eersteling „Als Mutter noch lebte" publiceerde. Wij schreven er over, zooals ook over de oudere talrijke werken van den Duitschen Priester-schrijver, in den 28sten jaargang van dit tijdschrift. Het boek, zoo schreven we, won onmiddellijk het Duitsche volk en het is blijven boeien. Dit oordeel wordt bevestigd door deze vertaling. Het gebeurt maar zelden, dat het oorspronkelijke bij de weergave niet inboet en ook hier blijven we „Als Mutter noch lebte" prefereeren. Voor niet Duitsch-kundigen bevelen we evenwel „Toen Moeder nog leefde" gaarne aan.

STÖGER (August K.) HET BEKLEMDE DAL. (493) Nederlandsche vertaling van W. Herpers. Het Spectrum, Utrecht.

De oorspronkelijke titel van dezen bij Herder verschenen roman luidt Die Kranewitt Brüder. De broederveette tusschen deze beiden vult dit lijvige boek van ongeveer vijfhonderd bladzijden. Het stelt het geduld van den lezer wel zeer op de proef. Naar onze meening zou de schrijver beter geslaagd zijn als hij zijn stof verwerkt had tot een flinke novelle. Nu komt hij tot allerlei uitweidingen die den gang van het verhaal telkens weer vertragen. De namen der beide uitgevers zou ons doen vermoeden met een katholieken roman te doen te hebben. Niets schijnt ons minder juist. De figuren in dit boek leven zoo goed als uitsluitend uit natuurlijke gronden en zelfs vanuit natuurlijk-moreel standpunt soms nog al bedenkelijk. Dat een door zwangerschap noodzakelijk huwelijk zonder eenig protest van welke zijde ook in de Katholieke Kerk gesloten wordt, maakt de aangelegenheid nog bedenkelijker. Wij hadden de moeite van vertaler en uitgever liever aan iets beters besteed gezien. Volwassenen kunnen het boek lezen.

HUEBNER (F. M.) SPEL VAN DEN TIJD. Vert. door A. E. C. Vuerhardt-Berkhout. (224) Zuid-Holl. U.M., Den Haag. *f* 2.15 en *f* 2.90.

Het thema van dezen roman is oorspronkelijk en een dankbare romanstof. Een filmactrice, die ook zelf „het tweede gezicht" heeft, moet in een film een misdaad met behulp van „het tweede gezicht" ophelderen. Bij de opname der film is iemand aanwezig die op dezelfde plek vroeger een misdaad begaan heeft, en zie! de gave der actrice treedt in werking. Het wordt ernst in plaats van spel. Dit is slechts de kern en de topscene uit den roman.

Daarnaast wordt nog het verloop eener merkwaardige liefdesgeschiedenis verhaald. De afzonderlijke figuren voldoen minder dan de fabel van het boek, dat in Holland en onder Hollanders hoofdzakelijk speelt, hoewel het geschreven werd door een Duitscher. Het zijn te weinig levende menschen, bloedwarme figuren , zij zijn te geconstrueerd en kunstmatig. De auteur is goed thuis in het filmwezen en deze technische zijde van het boek staat buiten den Christelijken „Lebensraum"; van een Christelijke levensopvatting is niets te merken. Slechts voor gevormde, volwassen lezers.

YONGDEN (Lama) MIPAM. De lama der vijf wijsheden. Tibetaansche roman. Vertaling van M. de Gelder-Jansen. (337) Van Loghum Slaterus, Arnhem, *f* 3.90 en *f* 4.90.

Volgens de aankondiging op den omslag is deze roman op aansporing van de ontdekkingsreizigster Alexandra David-Neel, — een Fransche van geboorte —, geschreven door den Tibetaanschen lama Yongden. Uit een vroeger werk van David-Neel, die haar leven gewijd heeft aan het onderzoek van Azië, meer in het bijzonder aan dat van het godsdienstig leven in Tibet, weten we dat Yongden de lama was, die haar op de reizen door Tibet vergezelde, en haar behulpzaam was, in vermomming, de verboden stad Lhasa te betreden. Het is natuurlijk niet uit te maken of deze roman geheel zelfstandig door den lama Yongden is geschreven; gaarne hadden we ook wel vermeld gezien uit welke taal het boek is overgezet.

Afgezien hiervan is Mipam toch een hoogst merkwaardige roman, en voortreflijk geschreven. Er is zeer veel kennis in verwerkt over Tibet, het leven, de zeden en gewoonten aldaar, en vooral over de religie, de godsdienstige instellingen en mysteriën van dit geheimzinnige land.

De hoofdfiguur is Mipam; zijn leven wordt verteld als boerenknaap, als leerling-waarzegger, als page aan het hof van een vorst, als lama, als koopman, als getourmenteerde door de liefde, en tenslotte als de erkende reïncarnatie van een beroemd wijze. Het verhaal is geheel gehouden in de sfeer van het Tibetaansche godsdienstig denken; dit beheerscht, als een innerlijk proces, den levensloop van Mipam. Het is wegens deze sfeer dat de lezing beperkt moet worden tot volwassenen, die zich de bezwaren van Christelijk-etischen aard steeds kunnen blijven herinneren.

WALMSLEY (Leo) LIEFDE IN DE ZON. Uit het Engelsch vertaald door H. Gorter. (375) *f* 4.90. Bigot & Van Rossum, Amsterdam.

Het is met gemengde gevoelens dat men, na de lectuur van den roman beëindigd te hebben, het gelezene nog eens overdenkt. „Liefde in de zon" is een verhaal van pittige, gezonde levenslust. De jonge man en vrouw, die een huisje betrokken hebben bij een dorp aan de kust van Zuid-Cornwall, hebben gevoel en geest opengesteld voor de eenvoudige dingen van

het leven; die zijn hun belangrijk; zij beleven die intens, zoodat de werkelijkheid van het alledaagsche leven een steeds zich vernieuwend avontuur is, waarover dikwijls ook een schoonen glans waast. Daarbij is dit een geestig geschreven roman. De jongeman in kwestie is romancier; de hoop der jongelui op een finantiëel succes is gevestigd op het boek, waaraan hij bezig is. Maar inmiddels zitten zij leelijk aan lager wal; met het grootst mogelijke optimisme wordt getracht de rafelige eindjes aan elkaar te prutsen. De eerste twee romans zijn een gedeeltelijke mislukking, die ternauwernood in staat stelt schulden te betalen; het derde boek brengt tenslotte een volledig succes.

Tegenover het frissche levensoptimisme dat de jongelui in praktijk brengen, staat echter iets zeer bedenkelijks. De man leeft gescheiden van zijn vrouw, — over wie overigens niets verteld wordt —; inmiddels vinden hij en het meisje het heel gewoon en vanzelfsprekend dat zij samenwonen en samenleven; zij weten wel dat de menschen hun verhouding zondig vinden, maar dat raakt hun koude kleeren niet. Wel trouwen zij tenslotte, nadat het echtscheidingsproces van kracht geworden was — kort vóór de geboorte van hun kind, — maar, zooals de jongeman verklaart, — het verhaal is in den ik-vorm geschreven — „voor ons gevoel maakte het geen verschil dat wij nu getrouwd waren."

Het is jammer dat in dezen roman, die op beduidend hooger peil staat dan de gemiddelde amusementslectuur, met de huwelijksmoraal geen rekening is gehouden; de lectuur moet nu voorbehouden blijven voor lezers met een rijpheid van geest, die tot nuchter onderscheiden in staat stelt.

CHOINSKI (Jeske) SCHEMERING OVER ROME. Uit het Poolsch vert. en bewerkt. (296) Residentiebode, Den Haag.

Dit is een verhaal uit het keizerlijke Rome onder Marcus Aurelius, een verhaal in den trant van Quo Vadis en van Fabiola. De strijd tusschen het afstervende heidendom en het groeiende Christendom is er een der hoofdthema's van. De oude krachtige Romeinsche geest leeft nog slechts in enkelingen, de hooge wereld te Rome is verweekelijkt en verwijfd. De groeiende macht der Germanen is hier vertegenwoordigd door een hoofdman der legioenen uit het gebied boven de Alpen, die later tegen Rome in opstand komt. Het Romeinsche leven is goed beschreven. Het boek geeft een boeiend verhaal met schrille tegenstellingen en is uitstekende ontspanningslectuur. Er komen enkele wreede, bloederige beschrijvingen in voor, die beter iets verzacht waren.

MOERKERKEN (P. H. van) KONING ATTILA'S BRUILOFT. (90) van Kampen & Zoon, Amsterdam.

Een sagen-gegeven is het onderwerp van Van Moerkerken's verhaal: het zich tot vrouw nemen van een Frankische maagd, koningsdochter uit Bourgondië, door Attila geroofd op een van

zijn strooptochten; den nacht van zijn bruiloft stierf de Hunnenkoning. De auteur heeft getracht zijn figuren omlijnd en concreet voor te stellen, en tevens den nevel niet te verscheuren, die als een waas hangt over de gebeurtenissen in zoo'n ver verleden. In zoover deze twee factoren met elkaar in harmonie zijn te brengen, is de schrijver geslaagd. De onrust en de barbaarschheid dier tijden beheerschen den suggestieven grondtoon van het verhaal; zij verwekken de sfeer waarin de verwerking van zoo'n legendarisch gegeven tot haar recht komt. Wegens enkele beschrijvingen en scenes is dit lectuur voor geestelijk ervaren volwassenen.

DOSTOJEWSKY (Fedor M.) SCHULD EN BOETE. Raskolnikow. Nieuwe uitgaaf. 4de Druk. (576) J. M. Meulenhoff, Amsterdam.

Als deel 5 van de nieuwe Meulenhoff-editie verschijnt deze vertaling van Schuld en Boete, de eerste groote en langen tijd bekendste roman van Dostojewsky. A. Saalborn schreef er een inleiding bij over den grooten Russichen schrijver. Het boek is een heruitgave en moge zijn weg vinden in Nederland.

HEMELDONCK (E. v.) BERK EN BREM. (280) Thijmfonds, Den Haag. *f* 2.90.

De sfeer van het Kempische land hangt merkbaar over dit verhaal van stuggen boerenarbeid; zij verhult het leven van eenige eenvoudige heibewoners, wier bestaan zoo nauw verbonden is met de jaargetijden, de natuur en den grond. Het is hoofdzakelijk de dagelijksche gang van het gezin van Fien van d'Hoeven en haar kinderen, simpele levens, met hun vreugden en smarten, en bovenal met hun innige verknochtheid aan den geboortegrond. Het leven gaat daar niet gehaast of met plotseling-felle schokken, maar, — zooals de schrijver het verbeeldt — het is wel belangwekkend. De stijl is soms wat stootend en hier en daar iets gekunsteld, met een blijkbare poging tot mooi schrijven, maar de zuiverheid van het gevoel blijft toch steeds merkbaar.

STOKE (Melis) PINKSTER-VELDTOCHT. Kroniek van zelf-overwinning. (322) Leopold, Den Haag. *f* 2.90 en *f* 3.90.

Melis Stoke heeft in „Pinkster-Veldtocht" dieper getast dan in zijn vroegere romans. Hij heeft gespeurd naar de geestelijke waarden, die door de ontzettende gebeurtenissen der dagen rond Pinksteren, in den mensch zijn losgekomen. Zekerheden en waarden, die door de menschen nooit of niet geheel erkend waren, en die nu opeens het eenig waardevolle bleken. Individueele veiligheidsstelsels, die ieder rond zich had opgetrokken, bewezen niet meer te functionneeren. Losgeslagen onder den verschrikkelijken, nooit ervaren druk, kwam in menschen het innerlijk geweld zijn werk van bevrijding verrichten, van overwinning op het eigen „ik", op zelfbehoud en egoisme. Er mogen dan geen sterke positief-stellige religieuze zekerheden in dit boek vertolkt worden,

het heeft toch getracht naar een geestelijke, een moreele verheffing, en die tot uiting gebracht.

Melis Stoke is een vlot, een knap en onderhoudend verteller; het verhaal waarin de motieven zijn verwerkt laat zich dan ook geboeid lezen. Het speelt in den Haag; hoofdpersoon is de Indische overste-met-verlof Van Herkhuyzen; rond hem zijn gegroepeerd zijn familie, de officieren van een depôt-Bataljon, en burgers uit zijn omgeving; de roman vertelt hun belevenissen in vredestijd, in mobilisatie en oorlog.

Lectuur voor eenigszins ervaren volwassenen.

MARKE (Agnes van der) TUSSENSPEL. 159) Het Spectrum, Utrecht. *f* 1.90.

Uiterlijk gebeurt er niet veel in „Tussenspel". De manufacturenhandelaar Karel Verbrugge trekt zich uit de zaken terug om zich geheel aan historische studiën te wijden. Hij vernieuwt de kennismaking met een jeugdvriend en diens dochter; zijn eigen dochter huwt en neemt de zaak over, waarna blijkt dat het huwelijk geen succes is. Dit is ongeveer het geheele uiterlijk gebeuren. Maar het is dan ook de bedoeling van de schrijfster alle aandacht te concentreeren op de innerlijke wijzigingen, welke zich voltrekken in den geest, in het zieleleven, van de hoofdfiguur, Karel Verbrugge. Juist echter nu zoo nadrukkelijk het accent wordt gelegd op het geestelijk proces, blijkt opvallend hoe de schrijfster dit niet geheel bevredigend heeft behandeld. Karel Verbrugge heeft het geloof van zijn jeugd verloren; wanneer hij dan in aanraking komt met de dochter van zijn vriend, een diep godsdienstig meisje, en voor haar liefde opvat, ontstaat de botsing tusschen hun beider levensbeschouwing. Dit is klaarblijkelijk bedoeld als de kern van de novelle. Maar wat een diep treffend tragisch conflict had kunnen zijn, is niet veel meer dan een vrij oppervlakkige gedachtenwisseling, en ook de wisselingen in den geest van Verbrugge zijn onbelangrijk. De rustige, zorgvuldige verteltrant is wel het beste van het boek; de schrijfster bezit hierin het middel beter werk in de toekomst te leveren.

ZOOMERS-VERMEER (J. P.) ZIJ, DIE VOORBIJGING. (326) Van Holkema en Warendorf, Amsterdam. *f* 2.90 en *f* 3.90.

Twee vrouwenlevens, die naast elkaar haar jeugd hebben doorgebracht, heeft Mevr. Zoomers-Vermeer tot onderwerp van dezen roman gekozen. De vroegere genegenheid van kinderen gaat bij Arjana over in felle haat, vooral als Rens trouwt met den man, welke zij meent lief te hebben. Die haat vervult heel het leven van Arja, ook nog als zij zelf na allerlei avonturen tot overvloed en rijkdom komt, en maakt haar ongelukkig. Rens krijgt veel leed te dragen door het sterven van haar kinderen en wil zich gaan verzoenen met Arja. Zij komt te laat want Arja wordt door een vroegeren minnaar vermoord.

Het is deze schrijfster wel toevertrouwd zulk een drama zonder overdrijving, maar echt doorleefd en fijn uitgesponnen op papier te zetten; voor oudere, rijpere lezers om ter hand te nemen.

ZERNIKE (Elisabeth) BRUIDSTIJD. (207) Querido, Amsterdam. *f* **2.90 en** *f* **3.75.**

In het dochtertje van den diplomaat dat met haar innerlijk leven alleen staat in de wereld rondom haar, geeft de schrijfster ons een verhaal van stille hartsconflicten. Eline is eerste jaars studente, kent niemand in de groote stad, maar wordt opgenomen in de vriendschap van een gezin, waarvan de moeder haar aantrekt door haar gulhartige moederlijkheid. Ook daar zijn diepgaande verschillen, maar de familieband is sterk. Eline gaat haar eigen weg en wat zich rondom haar afspeelt, raakt haar bijna niet, en het is ook niet haar bruidstijd waar de titel op slaat, maar die van haar vader, van haar tante, van een dienstmeisje, van den huisknecht, zij gaat daar met haar geslotenheid onberoerd tusschendoor. Dit goed geschreven boek bevat enkele passages waarom het voorbehouden moet blijven voor lezers met gerijpt onderscheidingsvermogen.

STRIJT (Willy) DE GROOTSTE GAVE. (262) „Holland", Amsterdam. *f* **2.90 en** *f* **3.90.**

De strijd en vele moeilijkheden welke een ongehuwde moeder te verduren heeft, als zij zich alleen met haar kind door het leven moet slaan, heeft de schrijfster in dit boek met ernst en eenvoud geteekend. De grootste gave is de zelfopofferende liefde welke de heldin toont, wanneer zij na jaren van zorg en moeite, haar jongen naar vader laat gaan. Dit boek wordt hier en daar als een verhaal voor groote meisjes besproken; dit is het m.i. niet; wel voor oudere ontwikkelde lezers.

DORNA (Mary) VINGEROEFENINGEN. (219) Bigot en van Rossum, A'dam. *f* **2.90.**

Een bundel schetsen, opstellen van uiteenloopend karakter, maar allen met 'n ietwat bitteren, sarcastischen ondertoon. Zij kan geestig zijn, Mary Dorna en zij heeft een aparten kijk op de dingen des dagelijkschen levens, die hier en daar wrang te noemen is. Het beste bevalt zij mij wanneer zij een of ander arm oudje laat praten, dan komt haar echte menschenliefde voor den dag. Ontwikkelde lezers.

FELDEN (Frieda van) IN ALLE TALEN. (240) Bosch en Keuning, Baarn. *f* **2.90.**

Een onderwijzeres trekt naar Indië, waar zij geplaatst is op een christelijke school in een kleine plaats: een negory, zooals men haar op de boot verteld heeft. Zij vertelt in dit boek zoo vlot en aardig van haar fouten en haar worstelingen om tot het hart van die peuters door te dringen, dat men zegt, als men dit boek heeft uitgelezen: „zelden las ik zoo'n frisch, prettig boek over 'n christelijke school in Indië, het is werkelijk alleraardigst!"

DUIZEND EN EEN AVOND. (252) 1ste reeks *f* 1.50 en *f* 1.75. Groot verhalenboek voor den Nederlandschen lezer, onder redactie van Emmy van Lokhorst en C. J. Kelk met medewerking van meer dan 100 Nederlandsche en Vlaamsche auteurs. „Contact", Amsterdam.

De uitgeverij „Contact" heeft de goede gedachte gehad voor de lange, verduisterde avonden een reeks verhalen uit te geven om in de huiskamer den tijd aangenaam door te brengen. Bij deze korte vertellingen is veel goeds en volwassen, ontwikkelde lezers kunnen er zeker iets van hun gading in vinden.

OVEN (Ro van) HET MOET! (228)
BUREN (Els van) HUIS AAN DE SINGEL. (223) Nederl. Keurboekerij, Amsterdam.

Twee boeken voor grootere meisjes. In „Het moet" is Aagje, een huishoudelijk meisje, dat zich zelf vergeet en slechts denkt aan anderen, kortom een ideëel toekomstig huismoedertje, de hoofdpersoon. In „Huis aan de Singel" is een tehuis voor meisjesstudenten het centrum, waar jongens en meisjes elkaar ontmoeten en nogal vrij met elkaar omgaan. Het komt natuurlijk tot de noodige verlovingen. Het peil dezer meisjesboeken is niet bijzonder hoog. Ik geloof niet dat meisjes met eenige ontwikkeling met deze wel wat alledaagsche en flauwe kost vrede zullen nemen. Mag een boek voor grootere meisjes het leven niet wat dieper, echter en reëeler afschilderen? Deze twee boeken zijn even goed als vele andere grootere-meisjesboeken, maar het geheel genre is te onbeduidend en diende hooger opgevoerd.

SERVAES (Anke) DRIE BOEKEN IN èEN BAND. Kinderzaal. Kinderen die over zijn. Moeder Liesbeth. (861) Hollandia, Baarn. *f* 6.50.

De Hollandia-drukkerij te Baarn gaf de bovengenoemde boeken van Anke Servaes, die de laatste twee jaren achter elkaar verschenen zijn en bij elkaar behooren, uit in één boekdeel; zoodoende vormt het lijvige boek één doorloopend verhaal. Alle drie de verhalen werden vroeger door ons reeds besproken, zoodat wij volstaan met naar de laatste twee jaargangen van Boekenschouw te verwijzen.

SCHIPPERS (W.) OM DEN HORNKAMP. (187) Voorhoeve, Den Haag. *f* 1.25.

In dit boek van christelijken huize heeft de schrijver een man geteekend die schijnt te slagen in alles wat hij onderneemt. Hij heeft zijn geloof op zij gezet, maar zich ten doel gesteld om de rijke bezitter van den Hornkamp te worden en is hij dat eenmaal, dan gebruikt hij alle middelen om den dokter, die in een huis woont dat op vroegeren grond van het landgoed staat, weg te werken om ook dat stuk nog bij zijn eigendom te voegen. In zijn zoon en zijn vrouw wordt hij voor zijn zelfzucht en hardheid gestraft; heel laat pas komt hij tot het besef dat alleen de liefde alles overwint. Geschikte lectuur.

RIEMERS-REURSLAG (J.) EENS KOMT DE DAG. (261) Hollandia, Baarn. *f* 2.75 en *f* 3.50.

De schrijfster toont zich in dit boek een scherpzinnige kenster van het vrouwelijk hart en een fijngevoelige paedagoge. Haar hoofdfiguur, Suzanne, is een type dat zich aan haar droge studie wiskunde heeft gewijd en nooit tijd of begeerte had om zich als een echte vrouw te gedragen. Haar werk is haar alles en dan komt toch eens de dag voor haar, dat zij anders gaat voelen, anders gaat denken. Dit zieleproces beschrijft Mevr. Riemens-Reurslag met temperament en groot aanvoelingsvermogen, waardoor Suzanne een gave figuur blijft. Onderscheidingsvermogen en gerijpt oordeel vraagt dit boek wel.

NONO. ZEVEN. (155) Bigot en van Rossum, Amsterdam. *f* 2.50.

Zeven schetsen waarin Nono zijn gezonde humor en zijn gedegen kennis van het zuiver Amsterdamsch den vrijen loop laat. Een kostelijke gave zoo'n boek in deze donkere, sombere tijden; men moet soms lachen of men wil of niet. Aan te bevelen.

MERREL (Concordia) EEN SCHADUW VIEL OVER HAAR HART. Vertaald door A. E. C. Vuerhardt-Berkhout. (242) Zuid-Holl. U.M., Den Haag. *f* 2.25 en *f* 2.90.

Dit romantische verhaal is samengesteld uit de bestanddeelen van het beproefde recept van de menschelijke hartstochten: haat, wraakzucht, nijd, liefde. De heldin moet veel doorstaan, eer zij het geluk veroveren kan, maar het zou de echte romantiek niet zijn als het anders afliep, ten slotte wint zij den prijs. Oudere lezers.

MULDER (G.) MOBILISATIE-KAMERADEN. (227) Bosch & Keuning, Baarn.

Dit is een verhaal uit de mobilisatiejaren 1914—1918. De kameraden zijn twee jongelui uit Friesland, die het grootste deel van hun diensttijd in Noord-Brabant doorbrengen. Het vergaat hun daar, zooals het velen gedurende die jaren verging: de dagelijksche sleurgang van den dienst, het aanknoopen van nieuwe relaties, die wel eens een drama tengevolge hadden, het ontwennen aan de omgeving thuis. Op deze varianten heeft de schrijver zijn verhaal gebouwd, waarin het hoofdaccent wordt gelegd op de belevenissen van Karel Nieuwenhuizen, die zijn verloofde in Friesland haar congé geeft voor een Brabantsch meisje.

In den roman laat de auteur de verschillende geaardheid der bewoners van Friesland en Noord-Brabant uitkomen; zoo plaatst hij een Friesche en een Brabantsche familie tegenover elkaar, waarbij dan blijkt dat de Protestantsche Friezen toch eigenlijk superieur zijn aan de Katholieke Brabanders. Dit is geen sympathiek element in den roman, die overigens voor eenigszins ervaren volwassenen leesbaar is.

KEUNING (P.) EEN BOM BARST IN LAAGWOUDE. (239) Bosch & Keuning, Baarn.

Na de Meidagen heeft het leven zich gewijzigd, soms schijnbaar, soms wezenlijk. In zijn roman vertelt Keuning hoe dat leven zich wijzigde in een klein, ietwat benepen dorp. Of beter gezegd, hoe er enkele uiterlijke gebeurtenissen plaats hadden, hoe ook van enkelen werkelijk het zieleleven diep en blijvend zich wijzigde, maar hoe de meeste menschen, na enkele schokken met voorbijgaanden invloed, weer in het oude gareel terugvielen. Het is den schrijver daartoe gelukt een groot deel der dorpsgemeenschap omvattend en verscheiden uit te beelden, zóó, dat de afzonderlijke families en individuen, klaar waarneembaar, voor den lezer leven. Met enkele schetsteekeningen weet hij het diepere te raken, het typisch persoonlijke van ieder weer te geven. Mede daardoor is hetgeen verteld wordt interessant, ook al betreft het meest klein gedoe. Maar het karakteriseert de menschen in het algemeen, hun deugden, hun feilen, hun hebbelijkheden; de schrijver heeft, soms ironisch, soms gevoelig, boven zijn stof gestaan. Het verhaal, dat wordt beheerscht door de Protestantsch-Christelijke levensgedachte, is geschikt voor volwassenen.

KALMIJN-SPIERENBURG (Jo) AARTJE. (271) Bosch & Keuning, Baarn.

Het valt op hoe deze schrijfster de gave bezit met weinig woorden een situatie te teekenen, een persoon te schetsen, de sfeer van een milieu te suggereeren. En dit alles te bezielen met warm, menschelijk gevoel. Zóó, — kleurig, plastisch, en met mededoogen —, verbeeldt zij in haar roman de arbeidersvrouw Aartje en haar gezin. De grauwe, bedompte atmosfeer van het huisje in een slop, hangt over dit verhaal, waardoor tenslotte het licht komt schijnen van het Godsvertrouwen. Het dagelijksch gedoe van Aartje's gezin en de meer of minder schokkende gebeurtenissen, die het beleeft, behooren der kunst van het kleinrealisme, maar het is alles zoo zuiver menschelijk dat het belangwekkend is en ontroert. Geen opzienbarende roman, maar in zijn genre een gaaf boek.

De Protestantsch-Christelijke geloofsovertuiging, waarvan de schrijfster blijk geeft, is voor de lezing door volwassen Katholieken geen bezwaar.

SCHNETZER (Rudolf) DE BERG KOMT.... (263) Vertaling van A. Tieleman. Bosch & Keuning, Baarn. geb. *f* 2.90.

Naijver, koppigheid, haat, beheerschen het leven van eenige bewoners van een Zwitsersch bergdorp; zij bedreigen het geluk der betrokken families. Futiel is dit alles, vergeleken met een grooter gevaar dat de geheele gemeenschap bedreigt: het dorp ligt aan den voet van een bergmassief, waarvan een gedeelte zich dreigt los te scheuren en het dorp te verpletteren. In zijn roman teekent de auteur het aan de oppervlakte zoo rustige alle-

daagsche bestaan van het dorp, de tot bezetenheid aangroeiende haat van den jongen Martin, gewekt door zijn vergeefsche liefde voor de dochter van den boer van de Schilterhof, en dan, als climax, ten slotte, de bergstorting.

De roman is geschreven vanuit een Protestantsch-Christelijke geloofsovertuiging; het is deze, die uiteindelijk de felheid der tegenstellingen en hartstochten tempert en tot zelfverloochening leidt. Ook voor Katholieke lezers is dit geschikte lectuur.

LUCAS (Jay) DE GEMASKERDE COWBOY. (224) Scheltens & Giltay, Amsterdam.

Veediefstallen en roofmoorden nopen een ranchbezitter de hulp in te roepen van een detectivebureau. Vóór de gezonden speurder zijn taak kon aanvangen, werd de rancher zelf ook vermoord en de detective had dus meteen een opdracht te vervullen. Hij was geboortig uit de streek; hij paste zich zonder moeite aan bij het cowboyleven; hij werd gesterkt door het dagelijksch zien der bekoorlijke dochter van den vermoorde, en het mag dus geen verwonderng wekken dat de jongeman, via veel gevaarlijke avonturen, het mysterie oploste.

Voor liefhebbers van Wild-West romans een spannend verhaal.

MACDONALD (William Colt) DE RUITER DER VERSCHRIKKING. (224) Scheltens & Giltay, Amsterdam.

Langs de Mexicaansche grens hebben moorden en overvallen plaats, meer dan in dit grensgebied normaal schijnt te zijn. Twee stoere cowboys, die als lijfwacht van een grootgrondbezitter optreden, gaan zich met de affaire bemoeien; na veel avonturen beleefd te hebben, lukt het de misdaden tot klaarheid te brengen.

Het is een spannend, maar tamelijk ruw verhaal; daarom niet voor jeugdige lezers.

COOLIDGE (Dane) DE BLANKE NAVAJO. Vertaald door J. A. Griese Kets-de Vries. (222) Zuid-Holl. U.M., Den Haag. *f* 2.25 en *f* 2.90.

De indianenromantiek van Coolidge is naar een beproefd cliché. Een adellijk Engelsch meisje wordt door Indianen ontvoerd en daarna prompt gered door een gouvernementsverkenner, een blanke, die van zijn kinderjaren af onder de Indianen heeft geleefd. De gebruikelijke ontsnappingen-op-het-kantje af ontbreken niet; het verhaal is spannend, maar wegens enkele scenes moet de lezing voorbehouden blijven voor ervaren volwassenen.

ZOBELTITZ (Hans Caspar von) KORA TERRY. Nederlandsche vertaling van J. Helderman. (228) De Steenuil, Amsterdam. *f* 2.75 en *f* 3.50.

De roman Kora Terry speelt in de variété-wereld. Begonnen als een vrij onbeteekenend „nummer", ontwikkelt Korra Terry zich, na een tragische gebeurtenis in Algiers, tot een groot voordrachtkunstenares. De steeds wisselende omgeving, — de roman speelt

in de Europeesche hoofdsteden, in Noord- en Zuid-Amerika — heeft de auteur terdege benut: steeds nieuwe gebeurtenissen geven kleur en afwisseling aan het verhaal, terwijl de eigenlijke intrigue, die aan het einde haar ontknooping vindt, een zekere eenheid aan het verhaal verleent. Opvallende kwaliteiten, welke den roman boven het peil der gemiddelde amusementslectuur konden doen stijgen, bezit het boek overigens niet. Met de moraal neemt de auteur het niet nauw; daarom nogal voorbehouden lectuur.

BRAND (Anna) WIJKENDE HORIZON. Vertaling van Andrea de Raedt. (220) De Steenuil, Amsterdam. *f* 2.75 en *f* 3.50.

De heldin is een meisje dat door haar verloofde bedrogen werd. Door hard werken trachtte zij den slag te boven te komen. Dit bleek een zware opgave, daar haar gewezen verloofde, nu gehuwd, in dezelfde plaats woonde. Gelukkig leefde in het zelfde stadje, — eigenlijk een groot mijnwerkerskamp in het westen der Vereenigde Staten, — Jim Whitney, een heel behoorlijke en flinke jongeman, die...., enfin, men begrijpt wel hoe het afloopt. Maar vóór het zoover is gebeurt er heel veel; die gebeurtenissen vullen een amusementsroman, die een geschikt tijdverdrijf is voor eenige uren.

BAARDMAN (C.) HERMAN WEET HET BETER. (189) Voorhoeve, Den Haag. *f* 1.25.

Het verhaal speelt in Oranjedam en Oranjedam is een protestantsch polderdorp, waar naast, niet onder, de arme menschen de rijke, zeer zelfbewuste boeren wonen. De sfeer is er zeer bedompt en verengd in star protestantisme. Langzamerhand breekt de vernieuwing zich baan in de geesten. Dit is de tendenz van het verhaal. Als zoodanig heeft het verdiensten en ook voor ons z'n aantrekkelijkheid. Overigens heeft de beschrijving der conflicten weinig diepte.

CARMIGGELT (S.) VIJFTIG DWAASHEDEN. (186) De Arbeiderspers, Amsterdam. *f* 1.90.

De stukjes, hier verzameld onder den titel „Vijftig dwaasheden", hebben oorspronkelijk in dagbladen gestaan. De bedoeling was dat zij een vroolijke noot brachten in de treurmuziek van het nieuws. Een bescheiden doel, dat zij bevredigend hebben verwezenlijkt. De schrijver bezit gevoel voor humor; met dien humor heeft hij situaties en kleine voorvallen uit het dagelijksch leven gechargeerd. Zooiets als moderne Falklandjes; vlot geschreven, smakelijke lectuur, waarin goedmoedig meest de menschelijke dwaasheidjes worden belicht.

LIETAERT PECIBOLTE (Dr. M.) HET MYSTIEKE STREVEN (psychologisch gezien). (184) Servire, Den Haag. geb. *f* 3.50.

De schrijver bepleit een oplossing der huidige gespletenheid door synthese in „Ken Uzelve", een synthese van het „mannelijke" rationeele en het „vrouwelijke" intuïtief contact met het andere. De daartoe in dit werk voorgedragen leer tracht te dien einde de analogieën op te sporen tusschen de Freudiaansche libidoleer, de parapsychologie en het mystieke streven. Ik hoop schrijvers gedachte geen geweld aan te doen, door haar aldus vereenvoudigend samen te vatten: pas in het mystieke leven komt de libidoleer tot haar eigenlijke innerlijke waarheid, omdat daarin de nog niet erotisch of sexueel geleefde oerlibido en de sublimatie der libido samenvallen, één zijn, terwijl op weg naar die eenheid alle vormen van libido en sublimatie gescheiden ervaren worden, dus in spanning blijven en hun eigen volle waarheid dus nog niet hebben gevonden. Telepathische verbondenheid ware dan een stadium op den weg der eenwording of beter een in sommigen optredend teeken voor het feit, dat wij eigenlijk op dat éénworden zijn aangelegd. De middeleeuwsche mystiek heeft dit voor de psychanalyse, dat zij de inkeer of regressie tot het onbewuste dieper nog voltrekt en tegelijk een psychagogie bevat.

Een poging als deze van Dr. L. P., om het lagere in het hoogere tot zijn waarheid te laten komen is op zichzelf een zeer juiste methode. Maar dat wil nog niet zeggen, dat het lagere het hoogere in de kiem bevat. Het aspect, waaronder het lagere in het hoogere weer vóórkomt, kan enkel vanuit zijn realiteit in het hoogere, vanuit het hoogere als e i g e n realiteit worden beoordeeld. En dan zou blijken, dat het nog zeer de vraag is, of dan nog de hier aanvaarde Freudiaansche interpretatie van het lagere en hoogere stand kan houden.

Dr. L. P. gaat dus wel boven Freud uit, maar in het licht van diens interpretatiemethode, hetgeen juist om dat erbovenuitgaan nog stoutere interpretaties eischt, dan we van Freud al gewend zijn. Deze verklaringen stuk voor stuk te bespreken, valt buiten het kader van dit tijdschrift. Men moet op het drievoudig gebied dat Dr. L. P. bestrijkt: Freud, parapsychologie en mystiek voldoende beslagen zijn om het werkje zoo zelfstandig kritisch te lezen als de schrijver zelve dat uitdrukkelijk wenscht. Maar dan blijkt de psychische ongedifferentiëerdheid niet van de geesteseen-

voud onderscheiden te zijn, blijkt die geesteseenvoud niet herkend te zijn in zichzelf. Wat dan voor de interpretatie van mystiek noodlottig is geworden.

MENNICKE (Prof. Dr. C. A.) DE ANGST IN HET LEVEN VAN DE MENS. Oorzaken, verschijningsvormen, overwinning. (Serie: Moderne Opvoeding en Wereldbeschouwing No. 11). (180) H. Meulenhoff, Amsterdam. *f* 2.10 en *f* 2.75.

Een door warme, eerlijke liefde gedragen poging van een kundig en deskundig man, om hulp te bieden aan de velen, die hun leven in levensangst leiden. Al is, volgens hem, een te angstigbenepen opvoeding tot godsdienstigheid een der hoofdoorzaken van levensangst in vele gevallen, toch spijt het hem te moeten vaststellen, dat de godsdienst op zoo talloos velen geen vat meer heeft, en zoo die bron van levensvreugde en stevige levensbeaming voor hen is opgedroogd. Hij legt zich neer bij het feit als wel onherstelbaar, en vindt nu nog twee houdingen mogelijk: de „heroïeke" aanvaarding van 's wereld zinloosheid om dan van het leven heldhaftig te maken, wat er van te maken is: te denken en te leven naar Heidegger's recept — en de zooveel minder geweldige: zich op te werken tot de visie, dat alles zijn zin heeft en in die visie het leven ook in zijn „onbegrepenheden" te aanvaarden, omdat die visie juist ook het blijven dier onbegrepenheden impliceert. Hij zegt daarvan (blz. 171): „Mag ik nog eens onderstrepen, dat het hierbij niet om iets gaat, dat uitgedacht werd en „bewezen" kan worden. De eeuwige zijnsgrond, die de bron aller dingen is, is verre verheven boven alle pogingen van het menschelijk vernuft, om hem te betwijfelen of te bewijzen." Zulk verstands-défaitisme is ten hoogste te betreuren; wij moeten Prof. M. antwoorden, dat naast zijn twee houdingen „datur tertium": de godsdienstige houding; deze is wel redelijk te fundeeren, en die redelijke fundeering impliceert mede het inzicht in de ongefundeerdheid en daarmee uiteindelijke machteloosheid der beide andere. Maar het is waar: het inzicht in wat eigenlijk het redelijk fundeeren van God en godsdienst zeggen wil, is moeilijk genoeg, om het zoo goed verspreide defaitisme te kunnen begrijpen als feit. Maar is een zich daarbij neerleggen dan niet zelf een weinig ingegeven door.... angst? Een soort Heideggersche „heroïeke aanvaarding"?

Men moet op zulke problemen het antwoord terdege weten en kunnen verantwoorden, wil men zich rekenen onder degenen, die gerechtigd zijn dit boek te lezen. Het spijt mij, dit edel opgezette, edel geschreven en bevattelijk gestelde boek eigenlijk, ook om sommige détail-punten omtrent toepassingen, te moeten afwijzen als oplossing.

MORTON (H. V.) LANGS BIJBELSCHE PADEN. (382) Geautoriseerde vertaling van Dr. Lucas Verkoren. Leopold, Den Haag. 1940. *f* 4.50 en *f* 5.90.

Van dezen Engelschen schrijver verschenen met zeer korte tusschenpoozen de vertalingen van drie zijner boeken: „In de

voetstappen van Paulus", „In de voetstappen van den Meester" en nu dit derde. Het verheugt ons zeer, dat de beide eerste zooveel opgang onder ons lezend publiek maakten, dat de Haagsche Uitgeverij ook dit laatste kon uitgeven. Want Morton is een reisbeschrijver bij uitstek. Is het niet een opmerkelijke prestatie dat een moeilijke en steeds aandacht vereischende studie van een vierhonderd zeer groote bladzijden boeien blijft tot het einde toe?

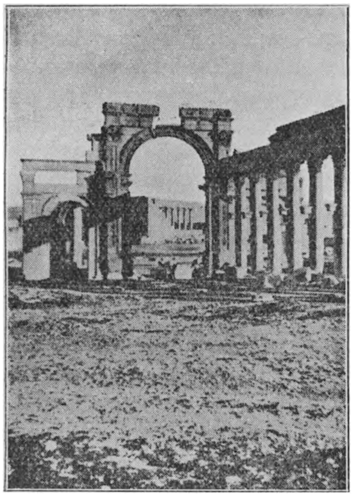

In „Langs Bijbelsche Paden" doet de verteller een reis door Syrië, dan langs den Euphraat naar Bagdad, Babylon en Ur, daarna weer terug langs de kust van Palestina, om geheel Egypte te onderzoeken met nog snoepreisjes naar Siwa in de Lybische woestijn en naar den Sinaï. En zijn eerste reisdoel is daarbij zeer belangrijk; onderzoek naar het primitieve christendom dat aldaar bloeide in de 3de en 4de eeuw. Zoo krijgen we allerlei zeer wetenswaardige dingen te lezen over het kluizenaars- en monnikenleven, over het Koptische Christendom in den ouden en nieuwen tijd, maar daarnaast ook uit den Joodschen patriarchentijd, over Alexander den Groote en het oude Egypte der Pharao's. Dit alles speelsch afgewisseld met allerlei belevenissen, die zulk een woestijnreiziger vanzelf beschoren worden. Morton is een rasonderzoeker en een rasverteller. De lectuur van zijn boek is een nuttig genot. De vertaling is voortreffelijk op de weergave van eenige katholieke termen na. Wanneer zullen niet-katholieken het Engelsche father nu eens niet meer in vader maar in pater gaan vertalen!

BROUWER (Johan) PHILIPS WILLEM. De Spaansche Prins van Oranje. (368) W. J. Thieme & Cie., Zutphen. 1940. *f* 3.90 en *f* 4.90.

Dr. Br. heeft zich voor onze Vaderlandsche Geschiedschrijving vooral verdienstelijk gemaakt door Spaansche kronieken over den opstand der Nederlanden tegen Spanje voor ons te vertalen en te doen verschijnen. Zoo nu weer door de uitgave van dit merkwaardige geschrift. Het is een oud Spaansch manuscript, dat de memoires bevat van een Spaanschen edelman uit de naaste omgeving van Koning Philips II, die bovendien gedurende meerdere jaren de gouverneur en daardoor de intimus was van Philips Willem, den naar Spanje overgebrachten oudsten zoon van Willem van Oranje. Met de verbluffende opmerkingsgave en menschen-

kennis, die meerdere van deze kroniekschrijvers uit dien tijd kenmerkt, beschrijft deze Spanjaard de feiten waarvan hij de nabije getuige en vaak medespeler is en spreekt hij een zeer onafhankelijk oordeel uit over menschen en dingen rond hem. Al aanstonds openen de mémoires met een scherpe karakteristiek van Philips en diens tegenstander Willem van Oranje, van het volk in de Nederlandsche Gewesten en van den groeienden opstand. Dr. Br. waarschuwt dat sommige lezers „die gewend zijn de wereldhistorische figuren in vol ornaat te zien, zich misschien beschaamd, verlegen en geërgerd zullen afkeeren van de tafereelen, welke een ooggetuige levensgetrouw heeft geteekend." Wij wenschen het boek dan ook alleen in handen van lezers met een goed gevormd onderscheidingsvermogen. O.a. worden er van de Inquisitie en haar functionarissen eenige zeer schandalige dingen verteld. Dat deze en nog andere gebeurd zijn, ontkent niemand. Maar men behandelt de kwestie wel erg eenzijdig, als van een instituut alleen het gebrekkige, het slechte naar voren wordt geschoven. Deze mémoiresschrijver mocht dit doen: de aard en de doelstelling van zijn geschrift billijken dit. Maar in den lezer, ook in den katholieken lezer van 'n 350 jaren later eischt het terecht een grondige en oordeelkundige kennis van zaken.

HUMOR IN HOLLAND. Prof. R. Casimir, Dr. J. Karsemeyer en Dr. G. Kazemier. (384) Servire, Den Haag. *f* 4.90.

Bovengenoemde drie auteurs hebben onder den naam „Humor in Holland" uit de Nederlandsche Letteren een anthologie van humoristische en komische stukken bijeengegaard. Hun keuze is gelukkig geweest vanaf het eerste stuk Haverschmidt's „Verhaal van Oom Jan" tot Roemer Visscher's „Sinnepoppen" toe. Mij dunkt dat een of ander hekeldicht van Vondel hier ook op zijn plaats geweest was. Van de Middeleeuwen is afgezien, eveneens van de schrijvers na tachtig. De uiterlijke verzorging van het boek, dat door F. Reitmann en Sierk Schröder geïllustreerd werd, is uitstekend. De goede en tamelijk uitvoerige inleiding over „Aard en Plaats van den Humor" is instructief voor den lezer. Ruim de helft van het werk wordt ingenomen door de negentiende-eeuwers, zoodat de sfeer gemoedelijk Hollandsch aandoet. Wij missen er Alberdingk Thijm in, van wien er zeker iets bijzonder fijn-humoristisch ware te plaatsen geweest. Voor de huiskamer, waar jong en oud in zulk een boek te bladeren pleegt, lijkt ons het werk minder geschikt.

BOVENE (G. A. van) ONS DAGELIJKSCH BROOD. (428) Bruna & Zoon, Utrecht, *f* 3.75 en 4.90.

De ook in ons land overbekende Nederlandsch-Indische journalist en radioreporter, die zich bovendien intensief met filmproblemen bezig hield geeft in dit boek ziin beschouwingen over wat hij noemt „dien driehoek der publiciteit: de radio, de film

en de krant." Hij doet het vlot en levendig en vlecht ze door de beschrijving van groote reizen die hij deed door Europa, Australië, China, Japan, Amerika. Overal bezocht hij m.n. de bronnen, waaruit de publiciteit opborrelt: de kranten-, radio- en filmcentrales. Zoo heeft hij een goed en lezenswaardig boek geschreven; het gaat niet allemaal even diep, maar interessant is het wel. Het is journalistiek in den goeden zin van het woord, niet meer maar ook niet minder.

BERENDSEN (Dr. Anne) HET MEUBEL VAN GOTHIEK TOT BIEDERMEIJER. (144) W. de Haan, Utrecht. 1940. geb. *f* 6.90.

Dit boek is het eerste in de Nederlandsche litteratuur „dat de algemeene ontwikkelingsgang van het meubel in zijn soorten en vormen behandelt." Van de gotische stijl voert de wel beknopte maar toch inzichtrijke inleiding langs de renaissance, de barok en de aan barok verwante Fransche (Louis XIV en Réqence) en Engelsche (Queen Anne) stijlen naar de Rococo en het neoclassicisme, om tenslotte te eindigen in Empire en Biedermeijer. Dan is het gedaan met de meubelstijl. Sinds een eeuw ongeveer is die „goddelijke" aanleg in den mensch „in een sfeer van intellectualisme en burgerlijke deugden, temidden van een kunstmatigheid, die eigen levende kracht moest vervangen, langzaam uitgedoofd." Zoo heeft dit boek cultuur-historische beteekenis en zal eenieder, die zich gaarne in cultuur-historie verdiept, belangrijke diensten bewijzen. Een 250-tal uitgelezen reproducties met verklarende onderschriften gidsen hen daarbij.

OTTEN (Dr. J. F.) MACHIAVELLI SLEUTEL VAN ONZEN TIJD. Gevolgd door de volledige Nederlandsche vertaling van Il Principe (De Vorst). (225) Boucher, Den Haag. 1940. *f* 2.90 en *f* 3.90.

Dr. Otten is op 10 Mei 1940 om het leven gekomen wat C. van Wessem in het Voorwoord herdenkt. Op dit Voorwoord volgt een verhandeling van Dr. Otten over Machiavelli en zijn tijd, terwijl het grootste gedeelte van het boek wordt ingenomen door de vertaling van Il Principe. Over Machiavelli als sleutel van onzen tijd wordt eigelijk niet gesproken. Machiavelli's boek Il Principe (De Vorst) is een handleiding voor vorsten en regeerders, een boek dat door een kwaden genius is geinspireerd. Het is een der boosaardigste vruchten der Renaissance, een boek, dat de grondstelling „Het doel heiligt alle middelen" huldigt, dat waarheid en recht niet als absolute grootheden erkent, doch als betrekkelijke waarden, als décor, waarvan de vorst zich naar believen bedienen of ontdoen kan. Er is zelden een onmenschelijker, een goddeloozer en immoreeler boek geschreven. De vertaling van Dr. Otten is goed en vlot en het werk is met veel zorg door Boucher uitgegeven.

GUARDINI (Romano) VAN HEILIGE SYMBOLEN. (83) Vertaald door Dr. V. Leemans. „De Toorts", Heemstede.

Wij vestigen gaarne de aandacht op deze verbeterde uitgave

in het Nederlandsch van Guardini's „Von heiligen Zeichen". Want de latijnsche geest van dezen in het Duitsch publiceerenden Italiaan is zóó fijn en in zijn schrijftrant zoo lucied, dat elke zin die hij schrijft een genot is. De katholieke eeredienst is stijlvol en deze eeredienst beleven is stijl brengen in ons gebed en onze godsdienstige praktijken. Dit werkje maakt het ons bewust, hoe schoon en waar-devoot en toch ook volstrekt natuurlijk dit voor een katholiek is. En de niet-katholiek kan hier die altijd weer gewraakte „uiterlijkheden" van het katholieke godsdienstige leven op schitterende wijze gerechtvaardigd vinden. Wij wenschen het boekje in veler handen.

LUNS (Prof. Huib) SCHILDEREN MET OLIEVERF. (104) *f* **2.50.**

Wie ooit bij een voordracht van Prof. Luns aanwezig was, weet hoe leerzaam en genotvol deze geboren docent over schilders en schilderijen weet te vertellen. Hetzelfde geldt voor Prof. L. als schrijver. In dit werkje richt hij zich allereerst tot pas beginnende schildercollega's en biedt hij hun allerlei wenken en raadgevingen. Ook voor den leek zijn ze interessant, want zij brengen hem nader tot het „schilderambacht", wat hem vanzelf helpt tot het beter verstaan van schilderijen.

POST (Dr. J. H.) DE WIEG DER MENSHEID. Strengholt's U.M., Amsterdam. 1940. (319)

De schr. geeft een voortreffelijke beschrijving van de voornaamste tot heden gevonden fossielen mensen en van de uitingen van hun cultuur, verlucht met een groot aantal tekeningen. Deze zijn alle nagetekend uit de oorspronkelijke literatuur; tegenover het grote voordeel van eenheid in de illustratie staat het nadeel, dat de figuren eigenlijk tweede hands zijn, met alle gevaren van dien (fig. 43).

Tegen de door schr. uit het feitenmateriaal getrokken conclusies valt echter zeer veel te zeggen. Op zoölogisch gebied put hij bewijzen uit de wet van Haeckel. Dat de draaibeweging van menselijke onderarm en hand duidelijk herinnert aan de voortstuwende bewegingen, die de vin moet maken, om de vis te bewegen (p. 57), is onzin. Op wijsgerig terrein ontkent schr. een wezenlijk verschil tussen mens en dier. Hij meent, dat de primitieve mens geen godsdienst gehad heeft; de Cro-Magnon-mens bv. kende nog geen potten bakken en het is toch veel eenvoudiger, het verband te zien tussen het uitdrogen van klei en de warmte van het vuur dan een zelfs maar vaag begrip te hebben van een onsterfelijke ziel (p. 249). Alle godsdiensten hebben aan de schepping van de mens een zeer belangrijke plaats ingeruimd; „de wetenschap kent en erkent een dergelijke schepping van den eersten mens niet". Er dient een synthese te komen tussen wetenschap en geloofsovertuiging; een stap op deze weg is al, dat de wetenschap gevonden heeft, dat de ontwikkeling van de mens monophyletisch is. (p. 9 en 10).

Uit deze opmerkingen blijkt voldoende, dat schr. ons over „de wieg der mensheid" niets te zeggen heeft. Dit neemt niet weg, dat men met vrucht zal kunnen kennis nemen van zijn — het zij herhaald — uitnemende samenvatting van de feiten, die het grootste deel van het boek in beslag neemt. De uitvoering is boven alle lof verheven.

SANDERS (Dr. Ing. L. A.) UNIVERSEELE ATOOM-THEORIE. Pax, Den Haag. 1940. *f* **2.50.**

Indien dit geschrift van 80 blz. als een grap of een boutade kon worden opgevat (waartoe de beide fabeltjes, waarmee het aanvangt, aanleiding geven) zou men het „niet onverdienstelijk" kunnen vinden. Het blijkt echter ernstig te zijn bedoeld, en dan wordt het geval tragisch. De S. voelt zich gekrenkt, geboycot. Men voelt den geest van ressentiment, die het geheel doordringt en onaangenaam aandoet.

Wat de theorie aangaat, die hier verdedigd wordt, daarover laten wij het oordeel over aan de vakgeleerden. Alleen willen wij even wijzen op de reuze flater, die de S. begaat, door de misduiding van een figuur, overgenomen uit een ander boek nl. „Het rusteloos heelal" door Max Born. Het betreft hier de reproductie van een zeer bekende foto van Blacket en Lees, 1932, voorstellende de nevelsporen in de Wilsoncamera van alphastralen, uitgezonden door een mengsel van thorium B en C. De S. houdt deze „72 baantjes" alle voor proton-sporen, terwijl toch duidelijk op de plaat te zien is, dat slechts één van die nevelsporen, rechts bovenaan, een veel dunner en langer nevelspoor doet ontstaan, dat schuin naar links dwars door alle andere alpha-sporen heen loopt. Dat is het éénige „baantje" waarom het hier gaat, en dat is van een proton. Het sarcasme van het tweede fabeltje wordt door dezen fatalen blunder een treurig fiasco.

SCHÖNHAGE (Dr. H. A.) DE BRABANTSE BIESBOSCH EN ZIJN BEWONERS. (172) *f* **4.90. Verkrijgbaar bij den schrijver, Emnesserweg 268, Hilversum.**

In tegenstelling met wat proefschriften nogal eens plegen te zijn, is het werk van Dr. Schönhage van practisch-wetenschappelijken aard, zeker in dezen tijd. Tot voorwerp van zijn beschouwingen heeft hij de in ons land unieke streek van den Biesbosch genomen. De streek is interessant als landschap; zij verdient de aandacht vanuit sociaal oogpunt: hier hebben lang bijzondere toestanden bestaan op sociaal gebied, waarbij het verband tusschen een bepaald landschap en zijn vaste en vlottende bevolking wel sterk bleek; zij is belangrijk wegens de waterbouwkundige problemen, die zich hier voordoen en de aanwinst van cultuurgrond, welke hier mogelijk is. Van al deze aspecten blijkt Dr. Schönhage zich rekenschap te hebben gegeven; hij heeft die nauwkeurig bestudeerd en ze verantwoord uitgewerkt. Na de

inpoldering zullen in dit gebied belangrijke veranderingen plaats grijpen. Ook deze wijzigingen in de economische en sociale structuur worden behandeld; zooals de schrijver die veranderingen en verbeteringen aangeeft, zijn zij waarschijnlijk en gewenscht. Foto's, kaarten, tabellen, grafieken en profielen verduidelijken den tekst.

ROTTERDAM IN DE LITTERATUUR. Samengesteld door Paul J. G. Huincks. Foto's van Jan Retel. (212) Hollandia Drukkerij, Baarn. *f* 2.90 en *f* 3.90.

Nu de oude binnenstad van Rotterdam totaal verdwenen is, — in het jaar, dat men het 600-jarig bestaan der stad had willen herdenken, — heeft Paul Huincks een litterair beeld van haar herschapen door een bloemlezing samen te stellen uit de werken van auteurs, waarin het oude stadsbeeld op een of andere wijze verbeeld is. De samensteller heeft zich bij zijn keuze niet uitsluitend door aesthetische motieven laten leiden, maar ook door den eisch dat het Rotterdamsche stadsbeeld, het typisch Rotterdamsche milieu en leven in de fragmenten tot uitdrukking moesten komen. Het verwondert dan niet dat vooral realistisch werk is opgenomen, want het rommelige, jagende, rumoerige leven, dat de haven- en handelsstad Rotterdam kenmerkt, moest de realistische auteurs wel sterk inspireeren. Daardoor heeft deze bloemlezing dan ook haar doel verwezenlijkt. Want in deze bladzijden herleeft werkelijk dat tierige, bonte, ook wel grauwe, leven, dat specifiek Rotterdamsch is en hetwelk, — men constateert het bij het lezen, — toch ook zijn eigen schoonheid bezit. Ieder der opgenomen schrijvers en dichters, o.a. Willem Schurmann, Johan de Meester, M. J. Brusse, F. Bordewijk, Victor E. van Vriesland, J. H. Leopold, heeft met eenige verven bijgedragen tot het kleurige, harmonische geheel, dat door zijn levensechtheid ontroert.

HEUSDEN (Karel van) DE ONBEKENDE MENSCH. (143) Bigot en van Rossum. Amsterdam. *f* 2.90.

Om den wat diepzinnig klinkenden titel wat te verzwakken heeft de auteur van dit boek den ondertitel „Avonturenreis door het Land der Liefhebberijen" eraan toegevoegd. Hij heeft namelijk allerlei in functie of dienst zijnde personages, die er een liefhebberij voor hun vrijen tijd op na hielden opgezocht, conducteurs, postbeambten, kantoorlui etc., en, wanneer deze liefhebberij iets bijzonders beteekende, dit opgeschreven. De een timmert, de ander schildert, een derde vervaardigt curiositeiten en over al deze geziene en ondervonden dingen schrijft van Heusden een boek, dat vroeger bij gedeelten reeds in een courant verscheen. Als curiosum is het boek heel lezenswaardig. Ben Korsten heeft met Karel van Heusden, vermoedelijk wat de foto's betreft, medegewerkt.

MüLLER (Elisabeth) EINDELIJK TÒCH THUIS. Uit het Zwitsersch door Anna Hers. (272) Ploegsma, Zeist. *f* 2.90 en *f* 3.90.

Een Zwitsersche familie — vader, moeder en twee kinderen —, die een landgoed in Zuid-Rusland bewoonden, werden door de revolutie tot den bedelstaf gebracht; zij ontvluchtten het land en trokken naar Zwitserland. Het eigenlijke vaderland was hun vreemd, daar zij allen in Rusland waren geboren; de grootouders slechts waren geboren Zwitsers. Op kosten der gemeente, waaruit zij oorspronkelijk stamde, kreeg de familie een woning toegewezen. De vluchtelingen moesten nu trachten zich in te leven in het land, waarnaar hun hart altijd was uitgegaan, maar dat hun overigens vreemd was. Niet alle bewoners kwamen hen hartelijk tegemoet; vooral van de boeren, op wier gebied zij woonden, hadden zij het hard te verduren. Na veel moeilijkheden overwonnen te hebben werden zij tenslotte door de bergbewoners ten volle als gelijken geaccepteerd. De schrijfster heeft met dit boek een opvallend mooi verhaal geschreven; groote gebeurtenissen hebben er weinig in plaats, maar het is boeiend door het gevoelig vertellen over de kinderen en de ouderen; het is een boek van echte menschelijkheid, met den nadruk op het nobele daarin, zóó verteld, dat kinderen van ongeveer tien jaar af, er zich geheel kunnen inleven.

POTHAST-GIMBERG (C. E.) WOUT DE BRANDWEERJONGEN. (121) Ploegsma, Zeist. *f* 1.75.

De verhalen van een oom, die brandweerman was, wekten bij Wout den lust tot dezen werkkring op. En gezien de avonturen, die hij als veertienjarigen jongen beleefde, scheen hij daar wel aanleg voor te bezitten. Bij verschillende branden,

welke in zijn woonplaats uitbraken, wist hij op te treden aan de zijde van zijn vader, die bij de vrijwillige brandweer dienst deed. Ook nog avonturen van anderen aard worden verteld, zooals een tocht in een remmershokje van een goederentrein, en een kampeervacantie.

Geschikt voor jongens van ongeveer negen tot twaalf jaar.

WADSTRA (J.) DE STUURMANSLEERLING EN DEKJONGEN VAN DE HUNZESTROOM. (184) Edecea, Hoorn. *f* 1.50.

Een boek over de zee en het zeemansleven voor jongens van 12 tot 16 jaar om echt van te genieten.

OEVER (Em van den) HUISWERKLEED EN ZOMERPRET. (160) Edecea, Hoorn. *f* 1.50.

Willie heeft het voorjaar in haar hoofd en kan opeens niet meer aan haar werk blijven. Zij komt in allerlei moeilijkheden die zij met eenige zelfoverwinning en de goede hulp van Moeder, Vader en den Meester te boven komt. Geschikt boek voor meisjes van 12 tot 16 jaar.

NACHENIUS-ROEGHOLT (A. M.) TOOS HOUDT MOED (203) Geïllustreerd door Hans Borrebach. Kluitman, Alkmaar. *f* 1.65 en *f* 2.25.

Met een discussie over het maken van een portret voor Moeder's verjaardag worden wij binnen geleid in het gezin Van Langen en maken wij kennis met de vier groote kinderen. Over allerlei voorvallen gaat het verhaal dan verder, waarbij Toos, als het evenbeeld van haar goede Moeder het meest in den smaak valt. De drie anderen hebben hun problemen, die tot een oplossing komen, maar voor Toos is het een zeer moeilijk geval om dat haar stille liefde niet opgemerkt schijnt te worden. Zij houdt zich flink en vindt haar belooning.

Voor grooteren een vlot geschreven boek.

JONG (Dola de) KNIKKERKIK, KNAKKERNAK, KNOKERNOK (96) Geïllustreerd door M. Toonder. Van Holkema & Warendorf, Amsterdam. *f* 1.25.

Deze drie mannetjes, trouwe broers, beleven allerlei leuke avonturen in het bosch met een heeleboel dieren. Voor kleine dierenvriendjes een alleraardigste vertelling.

SCHELLING (A. P.) EEN ZOMERVACANTIE IN OOSTERZEEL (191) Geïllustreerd door Hans Borrebach. Kluitman, Alkmaar. *f* 1.20 en *f* 1.90.

Dit is een vroolijke vertelling over een uitgelaten troepje dat met een aangenomen grootvader en een klein meisje als troetelkind alleen uit is, omdat Vader en Moeder om gezondheidsredenen naar het buitenland zijn. Bij alle vroolijkheid is er ook een romantisch tintje aan dit verblijf in Oosterzeel, dat er de spanning inhoudt. Grootere meisjes kunnen dit neutrale, vlot geschreven vacantie-verhaal ter hand nemen.

WAS-OSINGA (A.) ALS HET STORMT IN DE LENTE. (203) Kluitman, Alkmaar. *f* **2.— en** *f* **2.90.**

Deze schrijfster verstaat de kunst, al blijft zij bijna geheel neutraal op godsdienstig gebied, haar lezeresjes iets meer te geven dan gewoonlijk in meisjesboeken gevond wordt. Zij heeft een open oog voor de schoonheid in de natuur van Drente en weet er anderen van mee te laten genieten; haar karakters zijn goed geteekend en haar jonge meisjes geen onevenwichtige, moderne schepsels die voor elke moeilijkheid zwichten. Deze roman van Han Rhode en haar omgeving kan door grootere meisjes van 17, 18 jaar gelezen worden.

HERMA. DE STROPERSJONGEN. (92) *f* **0.35.**
ROVERS (P. A. de) DE WONDERE TOCHT. (82) *f* **0.35.**
KOKMEIJER (J.) SKALDI DE JONGE NOORMAN. (90) *f* **0.35.**

Drie verhalen, die meisjes en vooral jongens van 10, 11 jaar graag zullen lezen. De protestantsch-christelijke inslag is ietwat sentimenteel. Vooral no. 3 blijft in dit opzicht nog al vaag. De in deze boekjes beschreven menschen zijn meerendeels erg braaf, maar mogelijk is voor de jeugd al te veel nuanceering niet eens zoo gewenscht. No. 1 is naar onzen smaak de beste. In no. 2 is te weinig handeling, teveel beschrijving. Dat de auteurs van de rivier „'n hij" maakt en tegelijk over „het vrijheidslied d e r rivier" schrijft is een onnauwkeurigheid die juist op het jonge taalgevoel verwarrend moet werken.

VRIES (Leonard de) HET JONGENSRADIOBOEK. (210) L. J. Veen, A'dam. *f* **2.— en** *f* **2.90.**

Voor jongelui, die zelf een radiotoestel wenschen te bouwen is dit een bijzonder geschikt boek. Het is een volledige leiddraad, prettig en begrijpelijk geschreven. Ook allerlei verwante onderwerpen, als televisie, radiopeiling, opname van gramafoonplaten, geluidsfilms, worden behandeld, tal van praktische adviezen worden gegeven.

MEYER (Irma) VAER-WEL, MARJO.... (258) Het Spectrum, Utrecht. *f* **3.50.**

Het is een krachtige roman, die Irma Meyer heeft geschreven; een roman waarin de idealen, de droomen, de moeilijkheden, de problemen zijn verwerkt van het meisje, dat op de grens staat van het vrouw-worden. Hij mist het weëe, het fondantachtige, en ook het onbeschaamde, dat dergelijke romans nogal eens pleegt te ontsieren. De inslag van het frissche wordende leven is er in merkbaar, het leven dat beproeft en daardoor beter maakt.

De hoofdfiguur is Marjo, de dochter van een arts; haar persoonlijkheid ontwikkelt zich onder den invloed van levensomstandigheden, die haar up and downs vertoonen: een onbezorgde jeugd, het verblijf op een kostschool, een betrekking, werkloosheid, liefde.

Meisjes van zeventien, achttien jaar zullen met genoegen kennis maken met Marjo, die wist te strijden en haar idealen te handhaven.

MILNE (A. A.) WINNIE-DE-POEH. (174) Voor Nederlandsche kinderen naverteld door N. van Hichtum. Met illustraties van E. H. Shepard. van Goor & Zoon, Den Haag. *f* 1.25 en *f* 1.90.

Dit is een der aardigste kinderboeken, die ik ken. De avonturen die het kleine beertje Winnie-De-Poeh en zijn kleine baas Janneman Robinson in het bosch met al hun vriendjes, — het konijntje, den ezel, en nog veel meer, — beleven, zijn zoo koddig, en ze worden zoo smakelijk verteld, dat kleinen zeker gespannen zullen luisteren, wanneer de avonturen worden voorgelezen. Want daartoe leent zich dit boek uitstekend: tot vertellen of voorlezen aan hummels van twee turven hoog.

MARéE (Piet) JAN PIEREWIET. (104) Ad. M. C. Stok. Zuid-Holl. U.M., Den Haag. *f* 1.90 en *f* 2.50.

Tineke heeft op haar lei een poppetje geteekend, dat zij Jan Pierewiet noemt. Daarna valt het meisje in slaap, en dan gebeurt het vertelselwonder dat het poppetje gaat leven, uit de lei springt en een avontuurlijke tocht begint door de kamer en daar buiten. Het verhaal is onderhoudend verteld, het spreekt de fantasie aan; alleraardigste foto's en teekeningen versieren de tekst. Voor kinderen van zes tot negen jaar; ook als voorleesboek kan het uitstekend dienen.

WAHL (Villa Thrap) LIES LEERT KOKEN Een kookboek voor groote meisjes. Uit het Noorsch bewerkt door Hanny Brink. (95) Ad. M. C. Stok. Zuid-Holl. U.M., Den Haag. *f* 1.10 en *f* 1.50.

Dit is een vertelselboek dat tegelijkertijd een kookboek is. Of is het meer een kookboek, dat in den vorm van een vertelling is geschreven? Op een leuke, frissche manier wordt verteld van Lies en van het gezin waarin zij leeft; het maakt deel van het verhaal uit, hoe Lies allerlei recepten voor smakelijke kostjes klaarmaakt. De schrijfster heeft een unieke manier bedacht om meisjes, zoo van tien tot vijftien jaar, belangstelling voor de keuken bij te brengen. De uitvoering van het boek is keurig verzorgd.

BRINKGREVE-ENTROP (J. H.) INEKE EIGENWIJS. (160) Geïllustreerd door Miep de Feyter. Kluitman, Alkmaar. *f* 0.75 en *f* 1.20.

Dat Ineke! dat Ineke! Altijd volgt ze haar eigen zin, totdat zij door schade en schande wijs wordt. Prettige en leerzame vertelling voor meisjes van tien jaar en ouder.

MENS (Jan) GEERTJE. (157) Illustraties van Toonder. Meulenhoff, A'dam. *f* 1.— en *f* 1.60.

Een alleraardigste vertelling over allerlei dingen, die in het leventje van een klein meisje voorvallen. Gezellig boek voor meisjes van 'n jaar of acht.

„Groote-Meisjes"-boeken

door J. v. H.

Noodlijdenden auteurs zou ik aanraden meisjesboeken te gaan schrijven. Er verschijnt jaarlijks een onmogelijk aantal boeken voor meisjes van drie tot achttien jaar ongeveer, die bij verjaardagen en feesten, met Kerstmis en Sint Nicolaas, bij examenuitslagen en andere gelegenheden graag ten geschenke worden gegeven. Dit laatste feit waarborgt een behoorlijken afzet. Jongensboeken gaan tot een minder hoogen leeftijd, tot dertien, veertien jaar ongeveer, meen ik, en jongens lezen minder; meisjes echter schijnen tot haar volwassenheid toe een aparte litteratuur noodig te hebben. En daar grootere meisjes veel lezen, veel examens en examentjes doen, veel cadeaumogelijkheden beleven en bijzonder graag geschenken ontvangen, bloeit deze tak van litteratuur, die vooral de boeken van veertien- tot achttienjaren draagt, ongemeen. Het is niet onvermakelijk om met dit soort litteratuur kennis te maken.

Hier tiert de stichting weelderig en overvloedig en vieren zich de opvoedingsinstincten der schrijfsters rijkelijk uit. Het is een stichting sui generis, een opvoeding tot rozige en allerliefste humaniteit. Godsdienst en religiositeit komen in deze boeken meestal niet ter sprake, evenmin als questies van wereldbeschouwing of vragen omtrent de uiterste dingen des levens. De gewone loop van zaken in zulk een doorsnee-meisjesroman is aldus: een aardig en voorbeeldig meisje, intelligent, lief, onopvallend, aanvankelijk niet uitmuntend door schoonheid, later echter ontbloeiend in wonderlijke aanminnigheid, groeit op in een goed gesitueerd milieu temidden van overwegend lieftallige, aardige familieleden en kennissen. Tusschen al die beminnelijke menschen zijn er gewoonlijk heel, heel enkele naarlingen, een of twee, om het contrast te verscherpen. Deze naarling schijnt geschapen en geroepen om de deugd en rechtgeaardheid der heldin op de proef te stellen. Diezelfde heldin is doorgaans een model van onbaatzuchtigheid en opoffering, maar vindt zich zelf op elke bladzijde een draak, een monster van egoïsme. Zij kan geen dier zien kwellen, geen vogel zien hongeren, geen arme in bedelaarsplunje ontmoeten, zonder tot in het diepst der ziel geroerd te worden. Zij beleeft — en dit is schering en inslag in deze boeken — enkele onaangenaamheden, doch heel, heel veel prettige dingen, zoodat het leven haar met den dag bedwelmender toeschijnt. Zij heeft een massa ooms en tantes of andere goede kennissen, die op een of andere uitzondering na allen veel van haar houden, even goed gesitueerd zijn als zij zelf en haar van tijd tot tijd te logeeren vragen. Het gaan logeeren bij een tante is een der traditioneele episodes in deze

romans, waarbij dikwijls deze logeerpartij de ongezochte aanleiding wordt, dat zij den jonkman harer uitverkiezing, den waren Jacob, leert kennen. Zulk een tante wordt dan natuurlijk de eerste vertrouwelinge haars harten. De jongeman heeft evenals de heldin zelf een of andere bijzonderheid, die hem tot haar partner predestineert, en een geoefend lezer herkent bij het eerste optreden van den held gemakkelijk in hem den uitverkorene. Hij is bijvoorbeeld wat quasi-nonchalant, doch in wezen echt als goud, of verbergt achter een overmatige bescheidenheid een schat aan innerlijkheid, of treft onmiddellijk door een zeldzame noblesse en rechtschapenheid, of tracht zijn liefde-op-het-eerste-gezicht te verschuilen achter een laagje humor. Dit zijn allemaal teekenen dat de uitverkorene zich heeft aangekondigd.

Even onmisbare ingrediënten als het gaan logeeren bij een tante zijn in grootere-meisjesromans twoseaters en tennisvelden. Een tennisveld kan tijdelijk en ter afwisseling ook vervangen worden door de ijsbaan, de twoseater echter moet het geheele boek door disponibel blijven. De twoseater dient, indien hij aan den uitverkorene toebehoort, om diens sportiviteit en ridderlijkheid in het licht te stellen, tennisveld of ijsbaan daarentegen brengt de sportiviteit en de bescheidenheid der heldin aan het licht. Een bezorgde blik opzij, een lichte druk van hand of arm, een onverwacht ernstig woord midden in autotocht of ijsvaart zijn vaak de openbarende momenten, die een lawine van geluk veroorzaken en het aanschijn der aarde, zoo dit mogelijk is, nog roziger kleuren.

Bijzonder geliefd is het in de heldin, dat zij een goede dosis humor bezit, een zekere zelfironie, die haar gemakkelijk over de weinige wederwaardigheden haars levens heenhelpt. Het alchimistisch mengsel, waaruit deze modelkinderen zijn samengesteld, is niet moeilijk te analyseeren: eerlijkheid en oprechtheid, flinkheid en cordaatheid in werk en tegenspoed, lieftalligheid en onbaatzuchtigheid zijn de deugden, waaraan warsheid van conventie, spontaanheid van gevoel, originaliteit van verbeelding en een zekere levensdurf een pikant franje verleenen. Ook dwepen zij allen met de natuur, zijn dol op bloemen en goedige dieren en weten zich met gratielijken eenvoud te kleeden. Een heldin, die deze laatste kunst niet verstaan zou, geen oog voor kleuren zou hebben, is ondenkbaar en onherroepelijk uit deze litteratuur gebannen. Ongevoeligheid voor muziek wordt haar een enkele keer, mits haar overige voortreffelijkheden dit gemis goedmaken, toegestaan.

Deze elfachtige wezens, die half asschepoester, half prinses zijn, leven zoo goed als altijd in een fluweelige wereld, waar drie kwart van de dingen snoezig en schattig zijn en het andere kwart naar en eng is. De achtergrond, de sfeer en stemming, waarin zich deze verhalen afspelen, zijn bijna altijd hopeloos

onecht en irreëel en het werkelijke leven wordt er niet in geraakt. Er wordt wat goedkoope humane deugdzaamheid in gepredikt, doch van werkelijke menschen- ook meisjesconflicten is meestal geen sprake. Het hier uitgewerkte schema raakt in zijn bijzonderheden slechts de simpelst opgezette meisjesboeken. Er zijn tallooze varianten en spelingen mogelijk. Doch hierin komen vrijwel alle boeken voor grootere meisjes overeen, dat zij een onware schijnwereld voorspiegelen, dat zij een al te gemakkelijke heldhaftigheid verkondigen en de liefde als den gelukbrengenden nectar afschilderen.
Ik kan niet gelooven, dat het meisjesbestaan zoo rozig en chocolade-achtig verloopt als het hier wordt voorgesteld en evenmin, dat meisjes van eenige ontwikkeling, van de hoogere middelbare klassen bijvoorbeeld, door dit soort lectuur bevredigd worden. Jongens- en meisjesboeken zullen zelden tot de litteratuur te rekenen zijn, hoewel Treasure-island van Stevenson een model van een jongensboek is en Alice in Wonderland een model van een kinderboek en beide een goeden naam in de Engelsche litteratuur hebben. Waarom zijn er geen hoogere eischen aan boeken voor groote meisjes te stellen (boeken voor jongens van dien leeftijd worden er zoo goed als niet geschreven, zooals ik reeds zeide) en kan men niet verlangen, dat het leven in deze verhalen in natuurlijker gedaante wordt voorgesteld? Déze schrijfmethode is geen idealisme, doch irrealisme en oppervlakkigheid. Idealisme schuwt de werkelijkheid niet, doch styleert ze, echter zóó dat natuur en leven tot hun recht komen.

Waarom moet bijvoorbeeld de liefde tusschen jonge menschen voor bijna volwassen lezeressen uitsluitend als een paradijsachtig geluk van allerpuurste en onverwelkbare essentie worden beschreven of moet de indruk gewekt worden, alsof slechts enkelen van het menschengeslacht in Adam gezondigd hadden en de groote meerderheid, vooral de goed gesitueerden, geboren wordt met een onweerstaanbare neiging tot de onbaatzuchtigste rechtschapenheid? Gaat er werkelijk vormende en opvoedende kracht uit van een voorstelling van het leven, die al het harde, bittere en bijtende vermijdt, alle scherpe werkelijkheden en onoplosbaarheden zorgvuldig uit den weg gaat om de lezeressen maar blijvend in een Meidagstemming te koesteren? Wat onwaar en onecht is kan moeilijk ten goede werken.

Het is allerminst wenschelijk dat in dergelijke boeken de volle ellende van vele menschenlevens en de moreele armzaligheid van talloozen in détail worden uitgestald, doch wat wel geëischt mag worden, is een zuiverder werkelijkheidszin, een hooger geestelijk niveau en meer schrijftalent. Het is niet in te zien, waarom er geen reëeler en heviger conflicten in zouden behandeld, waarom het leven, althans bepaalde zijden en ver-

schijnselen van het leven er niet dieper en meer natuurgetrouw in zouden verbeeld worden. Ook godsdienstige aangelegenheden, ook questies van goed en kwaad en andere wezenlijke levensvragen zijn hier aan de orde. Kortom de boeken voor grootere meisjes dienden van hooger en blijvender waarde te zijn en lezeressen van eenigen smaak en inzicht iets meer te bieden dan tochtjes in twoseaters en logeerpartijtjes bij ooms en tantes. Vooral de voorstelling van een comfortabele, gewatteerde wereld met louter prettige kanten, rozige perspectieven en lieftallige medeburgers, het ideaal van velen, die den mensch tot maatstaf aller dingen stellen, is uit den booze en hopeloos vervlakkend.

* * *

Het is een ware verademing, wanneer wie herhaaldelijk dit soort boeken te lezen heeft, onverwacht eens iets beters in handen krijgt, waarin met den sleur van onwezenlijk paradijselijke verhoudingen gebroken wordt en werkelijke dochters van Eva en kinderen van Adam optreden. Dit gebeurt zoo een enkele maal in het jaar. Zoo is er pas een alleraardigst meisjesboek verschenen, dat Joosje *) heet en geschreven werd door den dichter Ed. Hoornik en de schrijfster voor kinderen W. Hora Adema. Hoe dit tesamen-schrijven van een dichter en een kinderauteur in zijn werk is gegaan, is mij een raadsel, zooals alle met-tweeën-schrijven van een boek mij een puzzle blijft. Het resultaat is echter een boek, dat ongewoon frisch en reëel aandoet, op behoorlijk niveau staat en door iedereen met genoegen zal gelezen worden. Ook Joosje voldoet niet aan alle eischen, die Katholieke lezeressen met recht aan dit soort verhalen stellen, dat namelijk de geheele werkelijkheid, ook de religieuze in het verbeelden van menschen en menschenlevens betrokken wordt. Dit is geen verlangen naar gemoraliseer en opvoederij, doch de rechtmatige eisch van volledige werkelijkheid, van zuivere weergave van het menscheninnerlijk. Waarschijnlijk echter hebben de beide auteurs op dit gebied weinig te bieden en leven ook zij langs het religieuze heen evenals Joosje.

Joosje leeft niet in de rozige, innocente en aanminnige wereld, waaraan soortgelijke boeken ons gewend gemaakt hebben, doch in een aanvaardbare omgeving — deze omgeving is zoo menschelijk, dat velen wellicht om paedagogische redenen het boek voor jonge lezeressen minder geschikt zullen achten — met aannemelijke menschen, tusschen wie Joosje zelf een zeer natuurlijke en wel genuanceerde plaats inneemt. Zij is aanvankelijk met haar zestien jaar een nogal eigengereid en

*) Ed. Hoornik en W. Hora Adema. Joosje. (191) Veen, Amsterdam. *f* 2.25 en *f* 2.90.

egoïstisch nest, tevens echter een origineel type met karakter en eigen oordeel. Zij zal zich wel door het leven heenslaan en met de jaren treedt haar kinderlijke behaag- en zelfzucht op den achtergrond. Deze Joosje is volkomen te accepteeren, een menschenkind van vleesch en bloed, met de dagelijksche teleurstellingen en tegenvallers, die het leven meebrengt, met de nog kinderlijke verrukkingen ook der gestreelde ijdelheid en zelfvoldaanheid en met een sluimerend vermoeden van wat het ernstige leven eenmaal brengen zal. Van Joosjes lotgevallen, die niet al te alledaagsch zijn en voldoende buiten het allemanskader vallen — zij voert tijdelijk een mode in op de geheele vrouwelijke H.B.S.-afdeeling, speelt mee in een heusche film, reist naar Zwitserland en heeft een tijdlang kennis aan een Amerikaan —, hebben de auteurs een kleurig kaleidoscoop samengesteld. Alles verloopt natuurlijk en geleidelijk, zóó als Joosjes leven verloopen moest, zonder dat er iets geforceerd of terwille der opvoedkundige strekking verfraaid wordt.

Een meisjesboek als Joosje is geen kleurglas, waardoor een valsch beeld ontstaat van leven en menschen, doch heeft iets van een tooverspiegel zooals alle goed kunstwerk. Het weerspiegelt de werkelijkheid, niet de alledaags reëele werkelijkheid, doch deze omgetooverd in een andere orde, op een ander plan, zóó dat echter aan natuur en werkelijkheid geen verraad gepleegd of onrecht gedaan wordt. Integendeel! De auteurs hebben een maar al te natuurlijk Joosje verbeeld en deze door kunst van ordening, keuze, besnoeiïng en bewerking in beeld gebracht. Joosje interesseert en boeit vanaf haar eerste intrede en heeft niet vanaf haar wieg de opdracht meegekregen haar lezeressen voor te gaan in onbaatzuchtigheid en menschlievendheid, met welke opdracht zij hopeloos zou gestrand zijn. Haar opvoedkundige roeping is volkomen mislukt, doch zij onthult haar lezeressen en al haar lezers, oud en jong, iets van de wijze, waarop een zestien- zeventienjarige het zich openvouwende leven ziet en daarop reageert. En dit is voor een te lezen boek belangrijker dan tot onwerkelijke deugdzaamheid aan te sporen. Mocht Joosje hèt voorbeeld worden voor de talrijke schrijfsters van groote-meisjesboeken.

H. Marsman (1)

door FELIX VAN ARET.

Het was reeds een moeilijke taak over Marsman te schrijven bij zijn leven, nog moeilijker lijkt mij dit, nu hij is heengegaan, en zijn persoonlijkheid in de volmaakte harmonie is getreden, welke de aarde hem niet kon brengen, omdat zijn vurig dualisme tenslotte iederen vorm van tevredenheid vertroebelde, die op een stilstand, op een gearriveerdheid zou kunnen duiden. De taak is moeilijk, in de eerste plaats, omdat men verlangen zal de ordening, die er desondanks in zijn leven was, de betrekkelijke harmonie, die Marsman in zijn strijd met „verticale" en „horizontale" aandoeningen als winst wist te veroveren, al was het slechts een voorschot op de eindelijke, de kosmische voldoening, waarnaar hij hunkerde, recht te doen, en wel zoodanig, dat men hem zal herkennen, niet alleen in zijn aardsche verschijning als naar de verte gekeerd voortrekker, doch ook naar de mate waarin hij reeds bij zijn leven van het leven was afgestorven.

En daarnaast, omdat dit eerbetoon aan Marsman eischt, dat wij hem de volle maat geven van onze eigen persoonlijkheid. Alleen de volledige inzet telde bij Marsman. Hij was iemand, die aan de roulettetafel geheel zijn fortuin zou inzetten, om het vertrouwen in het uitkomen van een bepaald nummer à tort et à travers te handhaven. Niet om de schatten, die hij er mee zal kunnen verdienen, doch om dit risico vol gevaar, dit weten, dat hij persoonlijk borg zou staan voor deze onherroepelijke daad.

„Onherroepelijk" en „onvoorwaardelijk", het zijn machtige, en van verantwoordelijkheid duizelingwekkende woorden; zij nemen een voorname plaats in in Marsman's vocabulair, evenals enkele schaarsche woorden, peilloos van ruimtelijkheid, bandeloos van aardsche betrekkingen, waarin een kracht zich uitleeft in hevige spiralen. Deze scherp gesneden woorden, die naar aardsche begrippen geen „werkelijkheid" bevatten, doch streven naar een harmonie der sferen, staan vooral in Marsman's Sturm und Drangperiode, — toen het „roode boekje", revolutionair als een roode vlag, en een manifest tegen de poëtische traditie, groote opwinding veroorzaakte. Zij vulden, in de gespannenheid van hun toomelooze drift, de maat van Marsman's expressievermogen volkomen. Zij waren evenzeer „eenmalig", verzadigd van doelbewustheid, afgeronde grootheden, die in zichzelf een dynamiek ontwikkelen, als Marsman op dit oogenblik was tegenover het leven. Titels als „Ruimteschemer" I en II, „Droomkristal en Seinen" en „Droomkristal", waaruit het roode boekje was samengesteld, en enkele willekeurig uit de poëzie van zijn eerste periode gekozen woorden, als stroomlijf, werveldans, waaierbloem, gifspelonk, al-ruimte duiden niet verder aan, zijn geen suggestie van een nieuwe wereld doch in zich zelf voltooid, belijdenis en manifest tegelijk. Woorden werden door Marsman gebruikt wegens hun acoustische aanduiding van kosmische verlorenheid. Wanneer zijn versificatie vooral uit visueele indrukken ware gevormd, zou haar werking beperkt zijn gebleven tot aardsche motieven, en zou zij niet die ruimte-doorzinderende straling hebben gehad van thans. Zijn expressionisme, waarin hij het scherpst geluisterd heeft naar de melodie der verte, was ook een bevestiging van zijn drang naar mededeelzaamheid, zelfverruiming in breeden kring, en met een fluïdum dat alles trachtte te doorgronden, en op zichzelf betrekken, een humanistisch broederschapsgevoel ook (Nijhoff heeft daar op gewezen in zijn bijdrage aan het „Criterium"-herdenkingsnummer) een soort „Alle Menschen werden Brüder"-apostolaat, met den nadruk op de „Ode an die Freude", het gelukskoraal, dat de voltooiïng van de harmonische gemeenschap bekroont. Zelfs in zijn religieuze intuïtie was Marsman eerst bekoord door wereldinvloed, door ruimtelijke werking van den godsdienst. Hij voelde zich aangetrokken tot de apostelen van het Nieuwe Testament, die hij zóó indringend bestudeerde, dat zij hem zeker verwantschap met zijn eigen wezen hebben geopenbaard. Ook zij

immers waren „gezondenen", zendelingen, die een wereld vol verraad, misverstand en ongeloof tegemoet gingen, onbevreesd en doelbewust, om haar van zichzelf te genezen. Dit beeld van onverschrokken, aan zichzelf overgelaten en aan de kracht van eigen overtuiging, tegemoettreden van een vale wereld vol kleinzieligheid en benepen uitvluchten, moet Marsman vervuld hebben van een groote vreugde, omdat hij daarin zijn eigen roeping — of geteekendheid zoo men wil — herkende. Persoonlijk had hij ook iets van een „gezondene", een messiaansch opwekker tot het verlaten van sleur en dagelijkschen tredgang, zooals hij zelf ieder comfort wilde prijsgeven voor „het geluk van dertig woorden, stuk voor stuk gezuiverd van den tijd" (Vooruitzicht). Zijn houding van reisvaardigheid, zijn bereidheid tot een abrupt Vaarwel, dit vluchten van drempel naar drempel, het was allemaal typisch voor de onvoldaanheid, die Marsman aan het leven, als samenstel van ontnuchterende dienstbaarheden, ondervond. De dienstbaarheid, die hij zocht, als men dit woord tenminste in een „In Memoriam" aan hem mag gebruiken, moest er een zijn, gezuiverd van het particuliere, gezuiverd dus ook van den tijd, waarin hij geen genade vond voor zijn hoog idealisme. Dit idealisme, zonder de sentimentaliteit die het burgerlijk beklag is van een onderdanige dienstbaarheid tegenover het lot, werd gedragen door een mannelijk gemeenschapsgevoel, ook door een ridderlijke teederheid. (Men vergelijke in „Het Zelfportret van Jan Fontein", opgenomen in het „Verzameld Werk", de diepe genegenheid voor zijn zuster, die in den grond een sterke gehechtheid was aan den band des bloeds.) Men vindt dit speuren van een bloedverwantschap terug in zijn houding tegenover de gemeenschap. Juist omdat hij zijn verbondenheid voelde met het groote leger, dat in allerlei functies tesamen het gemeenschapsleven vertolkt, en omdat hij instinctief voelde, dat alleen het aanvuren van deze gemeenschap tot denzelfden graad van bezieling, — „die in mij (Marsman), en in enkele anderen brandde" — de moeite waard zou zijn, en over den tijd heen de ongeboren generaties zou kunnen bereiken, was het hem een pijnlijke ontgoocheling, toen hij in 1933, in „De Dood van het Vitalisme" moest bekennen: ....„ik heb links en rechts vrienden en vijanden, ook van mijn generatie, zien worden tot sterke en belangrijke individuen, maar van een gemeenschap heb ik weinig of niets gezien of gevoeld". Hij verlangde vurig een groepsleven, waarin solidariteit aan een grootsch plan, een vermetelen droom zou branden, en daaraan evenredig verachtte hij de collectiviteit der lauwen, en in zich zelf verstikkenden. De maarschalkstaf van een nieuw idealisme droeg hij ontegenzeggelijk

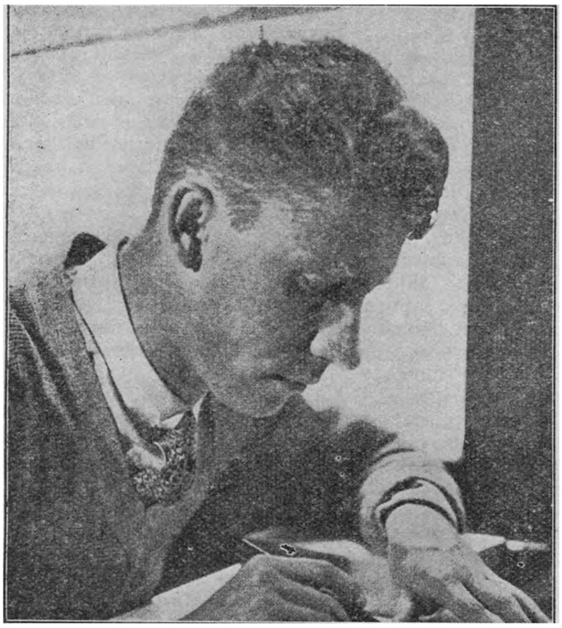

H. MARSMAN

bij zich, maar dit ideaal was meer een „elite van den geest" dan een indrukwekkende „massa". Als Marsman zich meer op sociaal terrein had bewogen, en daarvoor passende formules had geleverd, had hij ook avant-gardist van de nieuwe gemeenschap kunnen zijn. Doch het sociale en het politieke terrein zouden hem wegens hun duffe en particularistische dogmatiek hun „onmenschelijke", in den zin van zich niet met menschelijke problemen als zoodanig, bezighoudende bestuurskunst, en ontluisterende nivelleering, zeker physiek hebben tegengestaan. Want het is een van de dualismen in Marsmans wezen — die de boeiende „bezetenheid" aan zijn vitalisme verleenen — dat hij wel verlangde naar het élan van een onstuimige groep, al wilde dat voor hem altijd zeggen „jeugd" en nog eens „jeugd", doch in zijn poëzie, in zijn proza en critisch proza, zij het niet steeds met dezelfde hevigheid, gebiologeerd werd door het fenomeen „mensch", dat voor hem de zetel van het leven was.

En zijn aandacht voor den mensch werd het meest gespannen, en eischte dan de inzet van geheel zichzelf, wanneer hij een verwante ziel ontdekte. Iemand, die evenals hij zich aan de wereld en aan een mysterie, dat men niet kan beschrijven, wilde verliezen, doch tijdens dit avontuur tegengestreefd werd door gebrek aan lichamelijke kracht, of door het wanbegrip van zijn tijd. In het aangezicht van zoo'n verwante toestand, was Marsman zeer weinig aesthetisch-theoretiseerend, en legde hij zich meer dan elders toe op samenspraak van mensch tot mensch, op een intuïtief aftasten van het beeld, dat hem reeds van verre een reflex van zichzelf openbaarde, tot in zijn verborgenste eigenschappen. De critiek, die hij dan van plan was te schrijven, werd ten deele belijdenis van zichzelf, ten deele opwekking tot een onzichtbaar luisterende menigte, doch meestal was ze datgene, wat Marsman zoo hevig in „Der Zauberberg" van Thomas Mann bewonderde: „het innig samengaan van scheppende macht en critisch bewustzijn".... „de innige verwantschap van het scheppende en het critische beginsel, van intellect en intuïtie, van classiciteit en romantiek." Zijn vervoering om de herkenning van datgene, wat allang deel van zijn wezen was, uitte zich in driftige metaphoren, waaraan men het Nietscheaansche aphorisme als prikkel herkent, in als pijlen trillende woorden, gekozen na gewetensvolle selectie. Zijn critisch proza werd gedragen en ook voortgedragen door hoop en verwachting in de ontdekking van het zeer heldere, het tegelijk jeugdige en volrijpe. Overrompelende spontaniteit, en gedachten aan jeugd, lente, leven en liefde waren er onafscheidelijk van. Dit vitalisme, dat van hem zelf was, was als elementaire leefdrift niets anders dan een hunkering naar iets edels en groots, dat nimmer door de adem der verwelking aangetast zou kunnen worden. Hij was in geest en hart van een eeuwige jeugd, en hij was dat ook in zijn uiterlijk, dat nooit het merkteeken der bedaagde wijsgeerigheid heeft kunnen krijgen, doch jong bleef op het jongensachtige af. In het kort: hij bezat het soort verraderlijk „gebrek aan leeftijd" en drang naar een kosmisch ondergaan, wat hem teekende voor een vroegen dood.

Tijdens zijn leven zocht Marsman naar geestelijke broederschap. Veel van zichzelf heeft hij gevonden bij Georg Büchner. Bijvoorbeeld, het sterke in het bloed sluimerende voorgevoel van een vroegen dood, dat opzweept tot felle activiteit, tot snelle uitputting en zelfvoltooiing. Verder: het voortrekkersélan, de wetenschap mede spitsafbijter van een „nieuwe, aardsche werkelijkheid" te zijn. Büchner had dit op Marsman voor, dat hij getuige mocht zijn van den opmarsch van het jonge Duitschland, een echo van de Fransche revolutie. Marsman ging heen op het spitsuur van een Nederlandsche revolutie. Daarvóór hebben zijn manifesten slechts weinig vorm kunnen geven aan sterker levensbesef. In dit opzicht was Marsman te vroeg geboren, of te laat.

Doch zou zijn vitalistische manifestatie in een sterk van zichzelf bewusten tijd wel zoo „à la date" zijn geweest, als in het kwakkelende Holland van zijn tijd? Het staan op een keerpunt van den tijd, wanneer men zelf reeds lang gekozen heeft voor een generatie met meer rhythme en drift, en het bestaan minder gevoed wordt door de zekerheid, dat men eenmaal definitief zal afreizen naar een tijd, die de onvervuldheid van alle vorige zal bevredigen, moest ook aan Marsman een persoonlijke tragedie geven. Zij, die hun tijd te

boven willen gaan, zullen er door gegeeseld worden. Marsman vond zeer weinig schittering, weinig vermetelheid, weinig hartstochtelijk idealisme, dat de afwezigheid van een revolutie had kunnen goed maken. In de daden, die om hem heen gesteld werden, ontdekte hij op het beslissende moment aarzeling om den sprong te wagen van het vlakke naar het hooge, gemis aan een dramatisch zich zelf op het spel zetten, hetgeen het Germaansche fatum van zijn wezen was. Dit bezwaar had hij vooral tegen de critiek, die hij te weinig een duel vond tusschen gelijkwaardige kampvechters, waarbij de criticus in gelijke mate het risico droeg van den inzet van zijn totale persoonlijkheid. Hij wilde de critiek zien als een verweer, een scherp gevecht desnoods, niet als intelligent commentaar naar aanleiding van een uiterlijken verschijningsvorm, zonder meer. En tevens als een gevoelig en subtiel peilen en tasten van de plaats, die de kunstenaar bekleedt in de cultuurstroomingen en welk artistiek phenomeen hij daarmee in contrast of in samenklank heeft gebracht, ter verrijking zoowel van zich zelf als van de cultuur. Marsman was in dit opzicht uiterst gewetensvol, steeds besefte hij zijn verantwoordelijkheid ten volle, daarin was hij Calvijnsch. Zijn definities zijn sober van formuleering, doch definitief het laatste woord, dat hij ter zake op te merken heeft. Barok van stijl wordt hij eerst daar, waar het psychisch geheim van den kunstenaar hem bezighoudt, en hij in vervoering raakt bij de ontdekking van sterk en rijk leven. In enkele scherpe, penetrante zinnen heeft hij de plaats van Thomas Mann „tusschen monarchie en republiek", „tusschen Wagner en Nietsche" gewezen. In Kafka zag hij zeer luciede het onvervreemdbare, het oertype van het Joodsche wezen; in Slauerhoff de disharmonie tusschen de „somnambule doelbewustheid" en „slordige landerigheid"; bij de Montherlant na het bittere smalen op zijn pose, de plotselinge verrukte ontdekking van de „tendresse", bij Engelman (op het voorbeeld van van Vriesland) het musische, in tegenstelling met het mathematische van Van Ostayen. Steeds is Marsman het meest indringend, waar hij een karakteristieke levensdrift, een vurig zich zelf zijn ontwaart, waar hij de persoonlijkheid gespannen ziet staan tot aan de grens van haar aanleg en mogelijkheid, zuiver en oprecht, want „niet alleen het verbeelden, maar reeds het analyseeren van zichzelf heeft een element van vervalsching", schrijft hij naar aanleiding van du Perron. Begrijpelijk is het dan ook, dat van Schendel hem wegens zijn monotonie niet inspireert tot dezelfde diepe plastiek als bijvoorbeeld Georg Trakl een van de meest aan hem verwante zielen dat doet, of Hugo von Hofmannsthal, wiens gezond levensgevoel en evenwicht hem reeds in zijn jeugd bekoorden.

Otschoon er ook in zijn critisch werk, zooals in de poëzie, groei naar berusting waarneembaar is, een stijgende verstilling, de toon minder juvenaal en uitbundig, en meer gedragen wordt, zoodat Henri Bruning in 1929 teleurgesteld moest schrijven, dat „De lamp van Diogenes" veel meer een anatomische les, en „De anatomische les" veel meer de geheven lamp is van den mensch die menschen zocht, blijven de kenmerkende eigenschappen van zijn critisch vermogen — pijlsnel treffen van de kern, definitief omgrenzen van het vormprobleem, en de onvermijdelijke „aanvuring" of „opwekking", onverzwakt. Zijn invloed — hoewel veel minder in een aesthetisch leeraarschap dan in een intuïtieve broederschap (zonder het geheimzinnige van een ritueel) tot uiting gekomen, heeft zich toch ook laten gelden in strakke, verblindend doorlichte „gezichtspunten" omtrent het geheim der poëtische aandoening, over de creatieve functie, over de moderne zakelijkheid als norm. De opmerkingen die Marsman maakte hadden het definitieve, bijna het „belevende" van persoonlijke uitspraken, en men voelde dat hij in deze formules niet alleen het probleem zelf had begrensd, doch bovenal zichzelf tegenover het probleem, al bleef hij te bewegelijk om zichzelf in welk „vitalisme" en in welke definitie ook, vast te leggen.

Zijn heele wezen had echter iets eindelijks, de onverbiddelijkheid van „het laatste woord", de tragiek ook van een soort verdoemdheid van Germaanschen huize, in zijn streven naar het volstrekte, het voldongen feit, waarin niets meer te regelen of te doorgronden overbleef. In zijn elementaire fase beteekent dit: heimwee naar een kosmische voltooiing, een terugverlangen

naar het oerbeginsel, waarvan hij de wereld zeer helder als een „afleiding" doorzag. Marsman zocht met zijn lamp van Diogenes naar het kosmisch beginsel (hij zocht naar menschen, maar in de menschen zocht hij naar een kristal, of noem het een steen der wijzen). Zijn critiek ving bijna steeds aan met de psychologie van den kunstenaar als mensch, zocht dan naar de psychologie van het kunstwerk , en kwam zelden toe aan de psychologie van den kunstenaar en zijn tijd. Dit laatste heeft men hem verweten, en hij verweerde zich daartegen in een „Pro domo", waarin hij de formule van een zijner vrienden: „verder dan tot een individueele verhouding van haat of hartstochtelijke liefde komt hij zelden in zijn critieken", als een eereformule aanvaardt. Ofschoon het element van tijdelijkheid, of neem dat nog betrekkelijker woord: actualiteit, hem niet bijzonder boeide, en een literatuur-historische „relatie" met het verleden hem om haar levenloosheid, tot teeken geworden zijn (...."het ligt in een museum, een mausoleum, het ligt op het kerkhof en verspreidt lijkenlucht") zelfs physiek tegenstond, heeft hij zelf zijn hevige nieuwsgierigheid naar het levensfenomeen, niet van een zekere ontbinding kunnen vrijwaren.

Ook hij heeft het organische proeven van schoonheid en ongerepte zuiverheid eenmaal verwisseld met het instrument, met het lancet der analyse, waarmee hij koelbloedige anatomieën verrichtte, (Nijhoff), doch waarin een beschouwelijkheid intrad, die (zeer opmerkelijk voor Marsman van toen) eigenlijk een vermoeidheid was. Hij, de kosmische vluchteling moest met grooten tegenzin ervaren, dat ook hij door zijn aardsche afstamming (evenals Zaharoff wenschte hij van de sterren gekomen te zijn) vernederd kon worden tot het ambacht van het onderzoeken van aardsche werkelijkheden en letterkundige associaties. Deze „rustpunten" in zijn vitalisme — waarop ik in het tweede artikel dieper zal ingaan, en daarvan tevens het Nietzcheaansche element zal trachten aan te duiden — moet men zien als de perioden van tijdelijke uitputting, die iedere hevig beleefde dynamiek kenmerken, waardoor men ook het werk van Marsman in periodes kan indeelen, die echter ieder op zichzelf een groei vertolken naar het volstrekt heldere, naar klaarheid en harmonie.

Marsman leek helderziende in de wijze, waarop hij dikwijls de kern van persoon en ding trof. Zijn critisch inzicht was steeds afgerond, eenmalig, lenig en pijlsnel, roekeloos ook om den totalen inzet van zijn geest en hart. Het had iets eruptiefs, er zat hoogspanning achter, en onverbiddelijk flitste het naar zijn doel. Dit critisch proza kon ook meditatief zijn. Het was dit echter op de manier, waarop men, gezeten in een voortijlenden trein, in haast en ademloos een segment van het landschap in de herinnering meevoert. Atmosferische verwantschap was dikwijls beslissend voor de voorkeur van zijn bloed. In de prachtige inleiding tot Georg Trakl proeft men het verbond tusschen dyonisische uitbundigheid van zeelucht en lichamelijk welbehagen van het Oostzee-eiland, waar Marsman verbleef, toen hij het werk van Trakl voor de tweede maal las, en Trakls verlangen naar een zacht landleven, waarvan Marsman „de muziek" als „kleur" onderging („atmosferische" beleving dus), bijna als een physieke gewaarwording.

Ik geloof ook, dat het dit tasten naar een sferische zuiverheid, en een daaraan analoge vrijheid van lotsbestemming is, die hem wel langszij, maar tenslotte toch langs het normatieve Christendom heeft gevoerd. Het scheppen bleef hem grooter aandrift dan het normeeren, zelfs in zijn betrekking tot de eeuwigheid. In zijn drang naar het bandelooze avontuur was het Christendom als levensregel, voor hem tenslotte slechts een episode; een vervulling, en een zekerheid, die niet aan zijn honger naar een kosmische vervulling beantwoordde. Het is zeer treffend, en welhaast een bevestiging, dat Marsman aan de ruimte, aan de oceaan ten offer moest vallen.

(Wordt vervolgd).

Descartes en onze tijd

door Dr. B. M. BOEREBACH.

Le Discours de la Méthode, het meesterwerk van Descartes, verschijnt, bijna gelijktijdig met dat van zijn tijdgenoot Corneille, le Cid, in een tijdvak, dat door zijn geestesuitingen op menigvuldige en onderling verscheidene wijzen van een hecht gefundeerd geloofsleven blijk geeft. Niettemin was de Reformatie niet zonder invloed aan Frankrijks geestesleven voorbijgegaan en kiemen van ontkerstening waren veelvuldig, reeds in die jaren, aanwezig.

En zoo kan zich ook een essentieel onderscheid voordoen tusschen de tweeërlei levensconceptie, welke uit bovengenoemde werken tot ons spreekt.

Het moge waar zijn, dat Corneille's christendom wat te veel doortrokken was van het Spaansche eerbegrip, van stoïcynsche deugd en Romeinsche sterkte, even waar is het, dat deze schrijver, — ondanks bepaalde veranderingen ook in den uitwendigen vorm van zijn geloofsideeën, onder invloeden van Spaansche emphase en juridische spitsvondigheid, hem als advokaat eigen, in de eerste helft der zeventiende eeuw voor ons oog rijst als een laatste getuige van den geest van de ridderlijke grootheid en van den sprankelenden karakteradel der Middeleeuwen.

Descartes daarentegen doet zich aan ons voor als de vader der moderne ideeënwereld en als de mede-oorzaak van haar dwalingen en wanorde. Corneille's werk beteekende het schijnsel, zij het dan niet volkomen zuiver meer, van een eindigende chistelijke wereldorde.

Descartes' gedachte is als de opkomende zon van een nieuwen tijd, waaraan alle godsdiensten en mythen van latere jaren als rationalisme, scientisme, liberalisme, idealisme, marxisme, wèlke tegenstrijdigheid zij onderling ook mogen vertoonen, het geestelijk vaderschap verschuldigd zijn. Hij is zonder eenigen twijfel hun gemeenschappelijke vader en vermag niet te vermoeden, hoe zijn kinderen elkaar eenmaal in onderlinge oneenigheid op tragische wijze verslinden zullen. En zoo is er tusschen Descartes en ons weinig sprake van eenigen anderen band dan die, welke ons, in bewondering, aan ieder genie als zoodaing bindt. Men mag zulks betreuren en ik herinner mij een belangwekkend artikel over: Les Malheurs de Descartes, dat de philosoof Jean Rimaud, eenige jaren geleden in de Etudes (décembre 1936) tot Descartes' verdediging deed verschijnen; doch hij slaagde daarin niet de onomstootelijke waarheid te niet te doen, dat de ideeën nu eenmaal de wereld leiden en dat de menschelijke geschiedenis de vrucht is der leerstellingen, die haar rich-

ting geven. Welnu, als de wereld van heden in een crisis gedompeld is, die nimmer haar weerga vond; als de wereld in de laatste jaren dreigde ten onder te gaan in een afgrond van wanorde, waarin revolutie, werkeloosheid en hongersnood elkaar de eerste plaats betwistten, danken wij zulks in hooge mate aan den invloed van den denker Descartes.

DESCARTES

Waarheidsliefde veroorlooft ons niet eenig ander vaderschap in hem te begroeten.

Bepaalde lezers zullen mij, in spijt van de onherroepelijke veroordeeling, die de Kerk omtrent zijn werk liet hooren, voor de voeten werpen: Descartes was toch een man van een sterk en oprecht geloof; Descartes was zelfs een vroom man, die geloften en pelgrimstochten deed. Het moge alles waar zijn: Descartes is, vóór alles, de man van d e s c h e i d i n g, van d e b r e u k.

Hoe sterk zijn geloof ook mocht zijn, het werd door hem naar een afgesloten hoek van zijn ziel teruggewezen. Hij dreef het heen naar het enge domein, van haerediteit, levensinstincten, opvoeding, gewoonten, gevoelens. Hij volstond voor zichzelf met de zekerheid, dat het, zooals hij zegt, „de godsdienst van zijn koning en zijn min" was. Dit geloof maakte hij volkomen van zijn g e d a c h t e n l e v e n en van zijn l e v e n los, welke beide zich daarmede op een plan ontwikkelden, dat absoluut v r e e m d en u i t w e n d i g aan ieder christendom was.

* * *

Het is bij Descartes, dat het geloof ophoudt een verstandelijke deugd te zijn, die geheel een gedachtenleven, en geheel een leven, verlicht en inspirieert. Het is slechts meer een gevoel, door erfenis, op grond van een zekere behoud- en gemakzucht, in een nog christelijke familie en een nog christelijk land overgeleverd, terwijl de menschelijke r e d e bereids in de overtuiging leeft het zeer wel b u i t e n h e t g e l o o f te kunnen stellen en alléén in staat te zijn, een waarachtig gedachtenleven en een wereldbeschouwing voor de menschheid op te bouwen. Indien, in onze dagen, zooveel christenen hun geloof en godsdienst gescheiden houden van hun gedachtenwereld en hun verdere leven; als zij hun geloof slechts als een familie-erfstuk beschouwen, dat is, als een eerbiedwaardige traditie; als zij het christendom naar het gevoelsleven uitbannen, danken wij dat alles mede aan Descartes.

De doodelijke scheiding, die zich reeds in de zeventiende eeuw tusschen g e l o o f en v e r s t a n d s l e v e n, tusschen g o d s d i e n s t i g l e v e n en m e n s c h e l i j k e w e r k e l i j k h e i d voltrok — een scheiding, waaraan de gedeeltelijke verdorring en verstarring van het katholicisme — en ander christendom — in Nederland en andere landen moet geweten worden, werd op de allereerste plaats door de Cartesiaansche theorieën bewerkt. Hij bracht een splijtzwam in het katholicisme door het dogma zijdelings op de ernstigste wijze aan te tasten, ook al gebeurde het dan, dat de op grond der Openbaring aanvaarde zedenleer, den invloed van den geopenbaarden godsdienst op zeden en beschaving, voorloopig sauveerde, daarbij geholpen door eenmaal verworven snelheid en dynamische kracht. Het zal echter voldoende zijn, dat dit op instinct en gevoelsleven rustende christendom bepaalde teekenen van verwelking en vervlakking toont opdat men zich in deze dagen, plots tegenover een wereld zònder Christus blijkt te bevinden: een wereld die vergat, dat de mensch behoort te leven ùit Hem en ìn Hem en dat de geheele levenswerkelijkheid Hem toebehoort.

Is het dan wonder, dat onze volle sympathie, in spijt van boven-aangehaalde verzekeringen van Rimaud en andere philosofen, bij het aanschouwen van deze vernietigende scheiding en het uit Descartes geboren rationalisme, uitgaat naar het vlammende en verheven protest van bovennatuurlijk en l e v e n d geloof, dat de vurige ziel van een Pascal daartegen verheft? Ondanks het harde en onbuigzame, dat het Pascaliaansch genie belet heeft tot heiligheid te komen, ondanks de Jansenistische stugheid, die in Pascal's ziel aanwezig blijft, is Pascal daar niettemin als een flambouw, die het ware Christuslicht over de menschen doet schijnen en die de trotsche r e d e, waarvan Descartes de almacht verheerlijkt, voor g e l o o f en g e n a d e vernedert.

Het was Descartes, die de eerste was om de emancipatie der rede te voltrekken. En ná hem waren er de Encyclopaedisten der 18e eeuw, gevolgd door een Comte, een Renan, een Taine of een Berthelot in de 19e eeuw, die zijn werk voleindden door die rede aan ieder dogmatisch gezag, dat is aan iedere affirmatie van het bestaan van een wereld van het absolute, te onttrekken.

Zeker, wij geven het gaarne toe: Descartes was christen, en misschien was hij het op de meest oprechte wijze. Zulks neemt niet weg, dat zijn ideologische houding d u b b e l z i n i g was. Dat hij de philosophie op de natuurlijke rede bouwt en niet op het gezag van Aristoteles, van H. Schrift of van Kerk, wij zullen wel nalaten hem daarvan een verwijt te maken, echter bewerkte Descartes met dit te doen geenszins een r e v o l u t i e in het menschelijk denken: genoemd principe was, door de eeuwen heen, verre van verloren gegaan. Ook in de speculatieve orde is er geen sprake van een „generatio spontanea", door Descartes' vindingrijkheid bewerkt. Hooren wij slechts de

woorden van een alleszins gezaghebbend man hieromtrent. „Rien n'est plus faux, zegt de uitnemende kenner der Middeleeuwsche philosofie, Etienne Gilson, que de considérer la philosophie médiévale comme un épisode qui trouverait en lui-même sa propre conclusion et que l'on peut passer sous silence, lorsqu 'on retrace l'histoire des idées. C'est de lui que sortent directement les doctrines philosophiques et scientifiques sous lesquelles on prétend l'accabler.... C'est lui enfin qui a pratiqué le premier une philosophie libre de toute autorité, même humaine" *)

Wel is het waar, dat het beroep op het gezag zooals Aristoteles dat kent op gebieden, waarmede het niets uitstaande had, — en alsof dat gezag alleen een afdoend bewijs van waarheid zou zijn —, tot een menigvuldig voorkomend misbruik was geworden onder de scholastieken-tijdgenooten van Descartes. Maar van den eenen kant is het zeker, dat het beginsel der souvereiniteit van de rede, in het domein van het natuurlijk leven, algemeen aanvaard werd en slechts door weinigen als een inconsekwentie in de praktijk verworpen werd, terwijl van den anderen kant het beroep op een gezag een handelwijze vertegenwoordigt, waarvan men moeilijk — zoo niet onmogelijk — zou kunnen beweren, dat Descartes den menschelijken geest genezen zou hebben. Veeleer zou men moeten toegeven, dat hij zijn autoriteit voor die van Aristoteles in de plaats stelde. En na hem zullen er anderen komen om, op hun beurt, z ij n plaats in te nemen. Te onzen dage vinden vele goede geesten, die zich van ieder gezag bevrijd wanen, dikwijls geen andere redenen, aan de beste motieven, die wij voorwenden, tegenover te stellen dan „de eischen van het moderne denken" of „die van het huidige geweten": deze laatste dan opgevat als een blok van verwarde ideeën of gevoelens, a priori geaccepteerd, om het loutere feit alleen, dat zij als m o d e r n kunnen bestempeld worden. En wie zal bij nadere overweging niet toegeven, dat deze vorm van gezag toch zeker wel de minste van alle is?

* * *

Niettemin — wij gaven zulks reeds te verstaan — vertegenwoordigt bovengenoemde opvatting niet het belangrijkste van Descartes' philosophisch werk. Van veel meer gewicht is zijn houding ten opzichte van de t h e o l o g i e. Hij behoedt er zich angstvallig voor om in het gebied der goddelijke dingen door te dringen, daar hij de stellige overtuiging heeft, dat deze geen enkel verband houden met de philosofie. Deze laatste is niet alleen autonoom, maar wat méér is, behoort geheel g e s c h e i d e n te blijven van de theologie „Nous ne nous embarrasserons jamais dans les disputes de l'infini", schrijft hij in

*) Et. Gilson. L a p h i l o s o p h i e d u M o y e n A g e, t. II. p. 153 (Paris, Payot 1922).

zijn „P r i n c i p e s" neer. Onder het overwicht van deze gedachte komt hij tot een soort a g n o s t i c i s m e, ook al onderwijst hij zulks niet formeel. Alles wat de Openbaring aangaat, is alleen toegankelijk voor h e t g e l o o f, zoodat het geloof geen uitleg, redeneering of systematiek behoeft: het is voldoende het eenvoudig bij w i l s a c t e te aanvaarden. Het geloof veronderstelt geen adhaesie van het verstand en het „fides quaerens intellectum" heeft dus voor Descartes geen zin. Zulks verduidelijkt hij door opmerkingen als de volgende, dat in de theologie „les plus idiots peuvent réussir aussi bien que les plus subtils" (B r i e f a a n C o m e n i u s 1639) en dat in geloofszaken „het geloof meer waarde zal hebben, al naarmate het blinder is."

* * *

De menschelijke rede, de menschelijke wetenschap is op zichzelve voldoende om het leven der menschheid op te bouwen en de natuur te beheerschen volgens Descarte's opvattingen. En zoo gebeurde het, sinds Descartes, dat de blik van den mensch zich uitsluitend richtte op de kennis en overheersching van de physieke wereld door de physiek-mathematische wetenschap.

Echter is Descartes niet alleen de mensch van de scheiding van verstand en geloof, van christendom en leven, hij is de man van a l l e s c h e i d i n g e n. En daarom is het zoo weinig verwonderlijk, dat zijn geesteskinderen elkaar verslinden. Als het waar is, dat Descartes den levenden band tusschen n a t u u r en g e n a d e heeft gebroken, het is even waar, dat hij den levenden band tusschen z i e l en l i c h a a m brak. De ziel is voor hem niet meer een realiteit, met verstand en vrijheid begaafd, levend in het lichaam en het bezielend, zij wordt tot e e n z u i v e r e n g e e s t zonder natuurlijken band met een lichaam, dat slechts een puur mechanisme meer is: deze geest is opgesloten in het menschelijk gedachtenleven, zooals het lichaam in de wetten der mechanica.

Men constateere met mij: ook hier dus een breuk, die den mensch voor goed verminkt. Immers hoe zou het mogelijk zijn het bestaan van deze twee onverbonden realiteiten en deze dualiteit in den mensch te handhaven? Men zal er noodzakelijkerwijze toe komen de een of ander te supprimeeren en daaruit zal onvermijdelijk en kunstmatig eenerzijds het i d e a l i s m e, anderzijds het m a t e r i a l i s m e voortkomen.

Ofwel, men zal het menschelijk leven in zijn geheel tot een gedachtenleven terugbrengen en het lichaam doen wegvallen tegelijk met de wereld buiten-den-mensch, om geen andere werkelijkheid meer te aanvarden dan onze ideeën en men zal tot i d e a l i s m e vervallen. (Lichaam en wereld worden aldus tot vindingen, tot scheppingen van den geest). Of wel, men zal er toe komen, in het leven van den mensch, vóór alles, het l i c h a m e l i j k e leven te zien; men zal tot de erkentenis geraken, dat gedachte en wil slechts tot hun bestaan komen in het

menschenverstand en men zal de overbodig geworden ziel verzaken, om geen andere werkelijkheid dan *de materie* meer te erkennen en men zal aldus het verstandelijk en zedelijk leven maken tot een reflex, een superstructuur en vervallen tot *materealisme*.

*　　　　*　　　　*

Ten slotte is er nog een ander aspect van het idealisme: Descartes heeft met de laatste scheiding tevens de banden doorgesneden tusschen de denkende rede en de kenbare wereld (tusschen de rede, die kent en de werkelijkheid, die zij kent). Voor Descartes kennen wij slechts onze gedachten, wij zijn *opgesloten in onze ideeën*. En de menschelijke gedachte wordt aldus tot een gedachten-systeem, dat zijn waarde slechts aan zijn cohaesie, zijn innerlijke harmonie, zal ontleden. Zij beteekent niet onder die soepele en levende opname van het object door het kennend subject: zij is niet meer die altijd onvolkomen, altijd gedeeltelijke, maar immer opene ontvangst van een onbegrensde werkelijkheid door den kennenden mensch, die in zijn kennen als het ware opgaat en aldus communiceert met de onmetelijkheid der schepping.

*　　　　*　　　　*

Zeker, Descartes beijvert zich om den zin voor realiteit in den mensch niet te doen ondergaan door als philosoof zijn toevlucht te nemen tot een, als het ware bij de haren aangesleepte Goddelijke interventie, die hij slechts vermag te rechtvaardigen langs den weg van een grove „cercle vicieux", immers hoe zou een menschelijk gedachtenleven, van de levenswerkelijkheid gescheiden, waardoor zij alleen tot God kan geraken, God nog vermogen te kennen?

En zoo is hier ook weer de doodelijke kiem van het idealisme aanwezig en daarmee die van de *vrije gedachte*. *Als de gedachte niet van den aanvang af, vanaf haar ontwaken, met de werkelijkheid verbonden is, zal zij die nimmer vermogen te bereiken* en zij zal haar taak slechts meer kunnen zoeken in den vrijen opbouw van haar ideëel gedachtensysteem, zonder zich om eenige absolute waarheid, die zich aan haar zou willen opdringen, te bekommeren.

*　　　　*　　　　*

De zin voor eenheid, de zin voor werkelijkheid en waarheid, ziedaar de dingen, door Descartes gedood. Maar daarmee doodde hij tevens *den zin voor ieder mysterie*. Als er slechts meer ideeën bestaan, als men zich niet meer te bekommeren heeft om een werkelijkheid, welke bij voortduring

geheel een zone van geheimzinnigheid aan onze ideeën onttrekt, zal men van die ideeën volmaakte klaarheid eischen.

En daaruit vloeit op haar beurt de verschrikkelijke moderne ziekte voort, die er in bestaat om de waarheid en de diepte der gedachten altijd aan haar klaarheid op te offeren, alsof het doel van het werk van 's menschen intelligentie in de idee en niet in de werkelijkheid zou liggen. Hier heeft dan ook het nationaal socialisme gelijk, als het bepaalde irrationeele krachten een plaats wil hergeven in het juiste levensbegrip, dat aan ieder element der levenswerkelijkheid zijn bepaalde plaats tracht te geven. Simplisme en tot het uiterste gedreven systematiek, waartoe de afgodische vereering voor heldere ideeën aanleiding gegeven had, worden in onze dagen weer teruggedrongen, en vonden eenmaal hun oorsprong in Descartes.

Op den bodem van dit alles vindt men een buitensporige en ordelooze liefde voor den eigen menschelijken geest verborgen.

* * *

Descartes is de man van scheiding, omdat hij ten slotte de mensch der hoovaardij en der ongehoorzaamheid is; en niets brengt zoo groot een scheiding als trots en ongehoorzaamheid. Descartes is de man, die aan het uitgangspunt van geheel zijn gedachte, de pretentie had geheel een denkend verleden ter zijde te stellen, heel het apport der eeuwen in twijfel te trekken om zelven, alléén, en eens en voor altijd, de menschelijke wetenschap van haar grondslagen af nieuw op te bouwen.

Descartes is de man, die al zijn tijdgenooten bestreed, omdat hij a priori niet aanvaardde, dat iemand buiten hem om eenige ontdekking kon doen. Dat is ook het karakter, dat ons uit zijn portret, door Frans Hals gemaakt, tegemoet treedt. De harde blik, het scherpgetrokken profiel: zij verraden het portret van een hoogmoedige. En is het niet de monsterachtige hoogmoed van een Descartes, die de hedendaagsche wereld tot meester heeft genomen als de mensch, tartend, te kennen geeft slechts van zichzelf te willen afhankelijk zijn en in die wereld een absolute autonomie voor zich opeischt? Die hoogmoed is de diepste scheiding, die den mensch èn van het zijnde, èn van zijn volmaaktheid èn van God zelven scheidt.

* * *

De menschheid bevindt zich nu aan het einde — en aan den doodsstrijd — van drie eeuwen geschiedenis, aan den oorsprong waarvan wij Descartes ontmoeten. Die drie eeuwen hebben ons zeer zeker onmetelijk veel gebracht, dat wij tot ons bezit moeten

maken, omdat wij nu eenmaal geheel de werkelijkheid moeten liefhebben en geen scheiding willen, behalve die tusschen kwaad en goed, waarheid en dwaling. Maar geheel de beschavings-geschiedenis dezer eeuwen draagt de wonde van een constante afwijking van de waarheid, waarvoor Descartes verantwoordelijk is. En de les uit deze drie eeuwen te trekken is, dat wij den waren weg der menschelijkheid en haar beschavingseischen zullen weervinden, door alle, door Descartes afgesneden banden, opnieuw saam te binden.

BOEKENSCHOUW

GUMPERT (Martin) BAANBREKERS DER WETENSCHAP. (269). De Nedrlandsche Uitgeverij, Baarn. *f* 1.80.

De pioniers op wetenschappelijk gebied, de taai vechtende strijders tegen ziekte en dood, hebben niet zelden geestelijk veel moeten lijden voor hun nieuwe of gevaarlijk geachte waarheden. Het is vooral voor dezen inslag in de levens der ontdekkers op natuur-wetenschappelijk gebied dat de schrijver oog heeft gehad. Tegen dezen min of meer tragischen achtergrond behandelt Gumpert hun ontdekkingen en de beteekenis daarvan. Het is een feit dat de biografieën daardoor dieper relief hebben verkregen, en de lezer beter de diepe beteekenis zich realiseert van overwinningen, waarvan men geneigd is de resultaten maar al te licht als vanzelfsrekend te accepteeren. Hier en daar, zooals bij den kleinen bloedsomloop, heeft Gumpert den resultaten een dieper zin toegekend dan zij bezitten. Een dergelijke overdrevenheid schaadt; ook is het jammer dat het theologisch inzicht van den schrijver nog al eens onjuist moet worden genoemd. Maar de eenigszins ontwikkelde lezer corrigeert deze feilen wel in dit overigens interessante boek.

BEUKERING (F. C. van) IN DE KERK. (128) De Gemeenschap, Utrecht. *f* 1.75 en *f* 2.25.

Wijlen Pastoor van Beukering was een liturgist, die uitnemend de kunst verstond de liturgie voor een ieder verstaanbaar uiteen te zetten, en toch zóó, dat de hoogheid van het behandelde geheel bewaard bleef. Uit zijn nagelaten geschriften en aanteekeningen heeft de Eerw. Heer Wuyster dit boekje samengesteld, waarin behandeld worden het kerkgebouw, zijn bouw, inrichting, de wijding daarvan, het altaar, het liturgisch vaatwerk en de gewaden. Het voortreffelijk werkje kan er zeker toe bijdragen dat de kennis der liturgie vergroot en verdiept wordt, hetgeen bijdraagt tot verrijking en verinniging van het geloofsleven. Een groot aantal illustraties verduidelijkt den tekst.

Over een levensbeschrijving en levensbeschrijvingen

door JOS. PANHUIJSEN.

The Young Melbourne van David Cecil, dat het vorige jaar bij Constable and Company te Londen uitkwam is een goede en verdienstelijke, hoewel niet buitengewone levensbeschrijving van een merkwaardigen, hoewel niet buitengewonen Prime Minister, die onder meer de jonge koningin Victoria inwijdde in de geheimen van het staatkundige leven en haar voorbereidde op haar regeeringstaak.

Men leest dit boek met genoegen, men wordt er door geboeid, het geeft den lezer een kijk op de wereld, waarin Melbourne leefde, de eigengereide, zeer beschaafde, maar ook zeer bekrompen en daarom deels ook zeer onbeschaafde, zelfs ruwe wereld der Whig-aristocratie; het geeft een commentaar op de gedragingen, gedachten en opinies der figuren, die er in optreden; het werd geschreven vanuit den afstand, die den goeden biograaf past en die hem in staat stelt zijn hoofdpersoon en diens omgeving niet alleen te karakteriseeren, maar, in die karakteristiek, ook te oordeelen. Een levensbeschrijving, als ze goed is, houdt een oordeel in. In dit oordeel, dat uit de karakteristiek blijkt, ligt zelfs de waarde van de levensbeschrijving, niet als litterair kunstwerk, maar als levensbeschrijving zonder meer.

Het moet een karakteristiek en een oordeel zijn, zonder arrogantie gegeven, zuiver gewikt en gewogen, op grond van eens levensbeschouwing, die voldoende ruim en diep en menschelijk is.

En hiermede wordt onmiddellijk duidelijk, dat niet alle menschen, ook al kunnen ze overigens goed en zelfs uitnemend schrijven, geroepen zijn om levensbeschrijvingen te maken.

De laatste tientallen jaren kwamen we geen levensbeschrijvingen te kort, ze werden gepubliceerd in Frankrijk, in Duitschland, in Engeland, in Spanje, Italië en Amerika; de heele historie werd leeggeplunderd, en de meest onwaarschijnlijke persoonnaadjes zijn ons voorbijgewandeld. Wij werden gewoonlijk door hen meer tot vroolijkheid gestemd dan geïmponeerd. Ik althans heb me met menige levensbeschrijving danig geamuseerd, ten koste van de ongeloofwaardige personen, die soms de meest imposante namen droegen en nog meer wellicht ten koste van den auteur.

Ik heb gelachen om den aanvang vooral van dat befaamde boek van Emil Ludwig, dat Napoleon heet, ik heb gelachen om de afgrijselijke geschiedenis van Fouqué, die Stefan Zweig ons

afschilderde, ik heb gelachen om de psychologie van Shelley, door André Maurois zoo treffelijk in tafereel gebracht, ik heb gelachen om die nu en dan zoo gruwelijk romantische, grandiose verzameling onwaarheden omtrent El Greco, die Vestdijk Het Vijfde Zegel doopte.

Het is verre van mij te beweren, dat sommige dezer geschriften geen aardige boeken zouden vormen, ik wil zelfs niet beweren, dat onder deze schrijvers geen enkele biograaf zou zijn te vinden, André Maurois toonde in later werk wel degelijk biografisch talent, maar deze geschriften zijn geen goede levensbeschrijvingen, zij mikken hooger, al treffen zij soms lager, dan een levensbeschrijving behoort te doen.

Een biografie is geen roman. Een biografie is het tegendeel van een roman. Er is slechts een enkele uitzondering daarop. De Autobiografie. De autobiografie is doorgaans wel een roman.

Men hoeft slechts te denken aan dat voortreffelijk toonbeeld, de autobiografie van Benvenute Cellini, aan de Confessions van Jean Jacques Rousseau, aan de autobiografie van Margot Asquith, aan Menschen en God van Pieter van der Meer de Walcheren.

Goethe, die een scherpzinnig man was, noemde zijn autobiografie Dichtung und Wahrheit en niet Wahrheit und Dichtung.

Hieruit kan men afleiden, dat autobiografen doorgaans geen of slechte biografen zijn, en goede biografen doorgaans geen groote romanschrijvers. Men kan mij tegenwerpen, dat Chesterton, een voortreffelijk biograaf, Autobiography schreef. Deze titel is echter leugenachtig. Autobiography is geen levensbeschrijving, het is een verzameling gedenkwaardigheden, het zijn mémoires en dat is heel iets anders. En Chesterton was geen groot romanschrijver.

Een goede levensbeschrijver ziet zijn onderwerp anders dan een romanschrijver doet. Hij wil ons, door een goede rangschikking van wat hij van zijn held weet, laten zien wat voor een mensch die held was, hoe deze zich hield in de verschillende omstandigheden van zijn levenslot, wat hem onderscheidde van zijn medemenschen en waarin hij op hen geleek. Hij zal dus trachten van buitenaf het innerlijk van zijn held, zooals die was, zooveel mogelijk te benaderen en dat is altijd maar in een betrekkelijke mate mogelijk.

Men begrijpt dus, dat het werk van den levensbeschrijver maar in betrekkelijke mate creatief is. Als men een ander geheel in de ziel kon kijken, zou een levensbeschrijving mogelijk zijn, die geheel organisch kunstwerk, geheel creatief en toch geen roman, geen fictie was.

Het was het toonbeeld aller biografen, den slechts zelden geëvenaarden Plutarchus niet op de eerste plaats te doen een litterair kunstwerk te scheppen, maar om menschen te leeren kennen, te vergelijken en zoo door te dringen tot het raadsel van den mensch.

Deze zucht naar het algemeene in het bijzondere is bijna allen goeden levensbeschrijvers eigen. Zij zijn moralisten.

Het is geen wonder, dat het niet biografische werk van Plutarchus onder de titel Moralia verzameld werd. Die titel mag niet op den geheelen inhoud van dat werk passen, in ieder geval past hij wel op het grootste gedeelte daarvan.

Levensbeschrijvers zijn moralisten en de ware romanschrijver is dat niet, hij heeft vooreerst en vooral artistieke bedoelingen.

Daarom doet The Young Melbourne van David Cecil tusschen zooveel fictie van den laatsten tijd omtrent befaamde persoonlijkheden weldadig aan. David Cecil probeert het onmogelijke niet. Hij probeert niet den jongen Melbourne te laten leven van binnen uit met al de posen, de verheven en onverheven gedachten, de hartschokkende gebeurtenissen, die daarbij schijnen te hooren.

Er waren hartschokkende gebeurtenissen genoeg in het leven van Melbourne. Daar zorgde zijn vrouw Caroline, die verliefd was op Byron, wel voor.

Maar het niet bijzonder merkwaardige in Melbourne was, dat hij niet van hartschokkende gebeurtenissen hield. De meeste mannen — het is spijtig voor de schrijvers van romantische levensbeschrijvingen — houden daar niet van, ze gaan die gebeurtenissen zooveel mogelijk uit den weg en als deze onvermijdelijk blijken, trachten zij er zooveel mogelijk het hartschokkende aan te ontnemen.

Melbourne zelf werd eens een opdracht gegeven een levensbeschrijving te leveren, de levensbeschrijving van Sheridan. Hij aanvaardde de opdracht, maar zag er later toch van af. Waarschijnlijk is dat te betreuren, waarschijnlijk zou Melbourne een goed levensbeschrijver geweest zijn. Hij was zonder twijfel een moralist, hij hield van de menschen in hun verscheidenheid en hij kende ze in hun verscheidenheid, en hij schuwde de romantische overdrijving. Hij schuwde wellicht een weinig te veel de dramatiek want al zal een levensbeschrijver voorzichtig en spaarzaam zijn met het hartschokkende, het dramatische, wat iets anders is, zal hij wel gaarne belichten, want in de reacties op het dramatische kan hij, evenals in de anecdote, zijn figuur vaak beslissender benaderen, als hij inderdaad belicht, dat wil zeggen in een klaar en helder licht zet, dat de feitelijkheden spreken laat.

Melbourne was zich bewust van den grondslag van alle goede menschenbeschrijving, die uit het inzicht in de onvolmaaktheid, de gebrokenheid van den mensch bestaat.

Neither man nor woman, schreef hij eens, can be worth anything until they have discovered that they are fools. This is the first step towards becoming either estimable or agreeable; and until it be taken there is no hope. The sooner the discovery is made the better, as there is more time and power to make

advantage of it. Sometimes the great truth is found out too late to apply to it any effectual remedy. Sometimes it is never found at all; and these form the desperate and inveterate causes of folly, self-conceit and impertinence.

Dit is heel eenvoudig gezegd, maar het is een juiste conclusie van iemand, die veel van de menschen en het leven ervoer, het is een juist beginpunt voor een levensbeschrijver.

David Cecil deelt deze meening met zijn held. Men merkt het telkens weer in zijn boek en daarom slaagde hij zoo vaak in goede kenschetsing. Het avontuur van Caroline en Byron is zeker niet het belangrijkste avontuur in het leven van Byron, maar David Cecil weet er meer uit te halen dan romantischer levensbeschrijvers die het geheele leven van dien Engelschen bard beschreven. Ik ken in Byronliteratuur weinig, dat zoo sterk diens persoon karakteriseert als het koele, maar toch niet zonder sympathie voor Caroline Lamb geschreven verslag van al de wisselende scènes van deze dwaze extatische verliefdheid, die nooit tot liefde reikte. Byron was niet zonder scherpzinnigheid, maar ondanks zelfspot, kon hij zich nooit overtuigen inderdaad „a fool" te zijn.

Er zijn menschen, die niet van levensbeschrijvingen houden, dat kan veroorzaakt worden door datzelfde gebrek aan inzicht, maar er zijn ook andere redenen voor. Henri Marsman heeft ergens gezegd, dat hij niet van levensbeschrijvingen hield, hij vond ze verschrikkelijk.

Iedere levensbeschrijving heeft een einde. Ieder leven gaat naar den dood. Bijna iedere levensbeschrijving tegen den afloop wordt doordrongen van een emotie, niet onmiddellijk uitgedrukt, maar door de woorden als een geur van verwelkende bladeren bemerkbaar, een emotie ook van futiliteit van alle leven. En deze futiliteit heeft Marsman gehaat met al de hevigheid, waartoe hij in staat was.

Hij las niettemin levensbeschrijvingen, al waren het, blijkens zijn critieken, meestal niet de wezenlijke, maar de romantische.

Het ging hem hiermee als met de idee van den dood, die hij ook haatte, maar die hij niet met rust kon laten, die hem inspireerde tot enkele van zijn schoonste en meest aangrijpende gedichten.

Waarom? Omdat men Marsman totaal geen apollinische natuur kan noemen, indien men dit woord nog iets van zijn beteekenis wil laten behouden. Hij was geen beoordeelaar van het leven, klaar en evenwichtig; hij was zelfs geen vervormer van het leven naar een vooropgezet ideaal, hij had geen welomschreven ideaal.

Hij werd tot den dood getrokken, omdat het leven zelf bij hem onder den achteruitgeworpen schaduw van dat toekomstig einde lag; hij haatte levensbeschrijvingen, omdat hij daarin diezelfde dreiging waarnam; hij las ze toch, omdat hij door alle leven werd aangetrokken, wat hem in het vreemde lot aantrok

was het andere, wat hem afstiet was het gemeenzame, het eigene.

Toen hij gestorven was, hebben verschillende critici en vrienden over hem geschreven, meer over den mensch dan over den dichter, maar deze persoonlijke herinneringen, of ze bijvoorbeeld van Wouter Paap of van Martinus Nijhoff kwamen, toonden bijna steeds, dat men Marsman een man zonder levensbeschrijving zou kunnen noemen, zijn eigen Zelfportret van J. F., wellicht zijn beste prozawerk, toont dat ook.

Dat Zelfportret is als een droom, en de fragmenten, die bepaaldelijk over droomen handelen, blijken het belangrijkste er in.

Dat lijkt me het tegendeel van apollinisch.

Marsman heeft niet alleen terzij de horde, maar ook, ondanks zijn heftigste verlagen, buiten het leven gestaan. Hij heeft gedichten geschreven van groote, oorspronkelijke schoonheid, donker en glanzend als een nachtwoud, waarin het maanlicht doordringt en op de open plekken betooverend en verwarrend ligt te schijnen. Maar deze schoonheid heeft iets, dat ijl en ontgoochelend als maanlicht is. Zij is onaardsch, maar zij is toch niet hemelsch, zij blijkt daarom, als de betoovering der eerste kennisname voorbijging, niet geheel wezenlijk.

Ik geloof, dat er weinig voorbeelden in de literatuur te vinden zijn van zulk een bezielde poëzie, in zulk een beheerschten en eigen vorm, met betrekkelijk zoo weinig inhoud, niet alleen wat idee, maar ook wat levenswerkelijkheid betreft.

Marsman was een tragische figuur om de vergeefschheid van zijn zoeken tot het laatste toe naar wat hem verbinden zou met het leven, als het geleefd wordt. In Tempel en Kruis kan men daarvan de duidelijke getuigenis lezen.

En ook in dit raadsel kan, merkwaardig genoeg, de levensbeschrijving van The Young Melbourne eenig licht brengen.

Melbourne was, zonder twijfel, een scepticus, maar toen eens de mystici ter sprake kwamen, en hun overtuiging gelaakt werd, verraste hij zijn hoorders door te vertellen, dat hij geen blaam op hen en hun overtuiging werpen kon, want deze was, zeide hij „the persuasion te which I belong." Melbourne meende dus waarschijnlijk, dat het leven zijn verklaring en zijn waarde eerst na het leven vindt en het is deze overtuiging, die Marsman niet in zich heeft willen toelaten, althans niet ten volle, het is daarom dat hij de oogenschijnlijke futiliteit van het leven zoo haatte, den dood zoo vreesde, de gecompliceerdheid van het menschelijk bestaan niet begreep en de betrekkelijkheid er van niet aanvaarden kon.

Nadat ik dit schreef, keek ik op en zag in mijn boekenkast naast elkaar de boeken van Robert Graves, een dichter, maar een geheel anderen dichter dan Marsman, een uitnemend levensbeschrijver, maar van levensbeschrijvingen in romanvorm en den schrijver van een autobiografisch werk. Geen wonder, dat ik met eenigen schrik I, Claudius, Claudius the God, Belisarius en

Goodbye te All That ontdekte. Het leek een practische weerlegging van welhaast alles wat ik in dit artikel opmerkte. Is het een weerlegging? Nu de eerste schrik geweken is, geloof ik van niet, geloof ik eerder het tegendeel.

Belisarius wordt niet van binnenuit gegeven, maar wordt wel degelijk benaderd van buitenaf; de Claudiusboeken, al zijn ze in den ikvorm, geven een gelijke benadering, Claudius spreekt onmiddellijk weinig van zichzelf, men leert hem vooral kennen door de gebeurtenissen en zijn reacties daarop, door zijn oordeel over anderen; Goodbye te All that bezit het karakter van mémoires ,het vermijdt het onmiddelijk psychologische, het zoekt de gebeurtenis. All that vormt er de hoofdinhoud van en daarom werd het geen roman.

BOEKENSCHOUW

LUBBERING (W.) DE ACHTERGROND VAN CORPORATISME, FASCISME, NATIONAAL-SOCIALISME. (88) Leopold, Den Haag. *f* 1.—.

Lubberink's boek (verschenen in de Bibliotheek voor Weten en Denken) is geen beschrijving, geen critiek en geen propaganda ten opzichte der drie genoemde stroomingen. Het is een critiek van den door ons beleefden tijd, en tracht van daaruit te komen tot het verstaan der gedachten, die schuil gaan achter de geestelijke stroomingen van het corporatisme, het fascisme en het nationaal-socialisme. Daarbij staat voor den schrijver vast dat de Westersche beschaving een Christelijke beschaving is, dat in het licht van het Christendom het verband tusschen den mensch en zijn arbeid, en dat tusschen staat en maatschappij moet worden hersteld. Deze gedachten hebben de beschouwingen geleid, verdeeld in hoofdstukken, getiteld: Verbroken verband, Crisis, Dwalingen, Herstel, Uitzicht.

FRIETHOFF O.P. (Prof. Mag. Dr. C.) ENGELEN EN DUIVELEN. (108) Brand, Hilversum.

Het is den schrijver gelukt binnen het beperkt bestek van dit werkje (verschenen in de serie Waarheid en Leven, Katholieke levenswijsheid) vrij uitvoerig onze kennis betreffende de engelen te behandelen. De moeilijkheid hierbij moet vooral geweest zijn de uiteenzettingen begrijpelijk te maken voor eenigszins ontwikkelde leeken; een moeilijkheid, die bevredigend is overwonnen. Behandeld worden: de schepping der engelen, de engelenkoren, de vermogens der engelen, verschijningen van engelen, hun plaats en beweging, Satan en zijn engelen, de betrekkingen tusschen engelen en menschen.

Het is een interessant boek over een onderwerp, waarvan de kennis over het algemeen niet groot is.

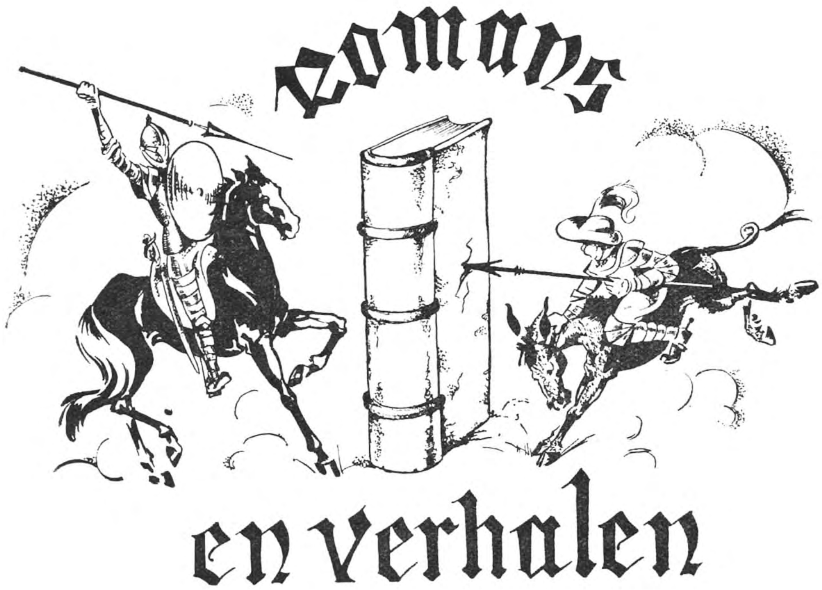

MATTEESEN (Herman) DE KLINIEK VAN Dr. SAVOIR. Roman. (310). Boekdrukkerij „Helmond", Helmond. *f* 3.25 en *f* 3.90.

De auteur, die zich achter den naam Herman Matteesen verbergt, heeft reeds een en ander gepubliceerd. Thans schrijft hij een roman van durf en allure, die speelt onder hooge kringen te Marseille, en het gaat hem af. Het gebeurde heeft plaats tijdens en na de bezetting van Frankrijk door de Duitschers, zoodat het een werk van de allerlaatste maanden zijn moet. De auteur is tegen zijn niet gemakkelijke taak opgewassen en weet Fransche dokters, artisten, danseressen en hooge functionarissen natuurlijk en aannemelijk op te voeren. Het corrupte zoowel als het goede en krachtige in deze kringen is hier op aannemelijke wijze uitgebeeld, wat reeds een groote verdienste is. De figuren zijn levende menschen en de gebeurtenissen spinnen zich op natuurlijke wijze af. Slechts lijkt mij de psychologie nog wat schraal. Een ruimer en dieper psychologische motiveering bij de voornaamste figuren zou het boek meer diepte en achtergrond verleenen. Het geval Thérèse, die haar vader wil neerschieten, is te schematisch bewerkt. Eer de lezer een dergelijke verschrikking aanvaardt, moet hij lang en breed zijn voorbereid. Technisch is Matteesen een knap auteur; hij zorge echter bij alle techniek vóór alles het leven, den levenden mensch, in zijn boeken te vangen. De Kliniek van Dr. Savoir is een boeiende roman voor volwassen lezers.

BOMANS (Godfried) ERIK OF HET KLEIN INSECTENBOEK. (221). Met Prentjes van Karel Thole. Het Spectrum, Utrecht. *f* **3.75.**

Illustratie uit Erik door Karel Thole

Met Erik of Het klein Insectenboek heeft Godfried Bomans een nieuw genre ingeluid. Het is een sprookjesboek, dat nog het meest aan het Engelsche „Alice in Wonderland" herinnert. In Nederland bestaat er niets, waar dit boek op lijkt. Het is anders dan De kleine Johannes, anders dan de boeken van Henriette van Eyk, het is geheel en al Godfried Bomans' eigen vinding. Erik heeft een heel langen droom, waarin hij in de insectenwereld verzeild raakt, zelf tot de insectenmaat ineenkrimpt en het leven der insecten van nabij medeleeft. Humor, poëzie en wijsheid uit de menschenwereld hebben dit kostelijk boek verbeeld en geschreven. Alles is van een grooten, natuurlijken eenvoud; er is niets gewilds of gewrongen in deze Erik-verbeelding. De geschiedenis verloopt zoo zuiver en natuurlijk als een dauwdruppel langs een grashalm. Er is hier een groot oorspronkelijk talent aan het woord, dat zich in deze sprookjesachtige wereld naar hartelust kan uitvieren, nooit het zuivere gevoel voor den juisten weg en de juiste wijze verliest en den kleinen Erik zelf tot een wonder van een sprookjeskind boetseert. Het is een wellust na tal van weinig beteekenende, huisbakken romans dit frissche, nieuwe, origineele boek te lezen, dat zoo rijk is en zoo eenvoudig, zoo menschelijk en zoo natuurnabij ,zoo zuiver van vinding en klank. Moge het een blijvend bezit worden voor allen, die weten te lezen.

Illustratie uit Erik door Karel Thole

SCHREURS (Jacques) M.S.C. DE BRUID DIE HIJ NIET VERWACHTTE. (249) Het Spectrum, Utrecht. *f* **3.90.**

De uitgeefster noemt het boek van Pater Schreurs op den omslag een roman. Dit lijkt mij minder juist. Wie deze „Chronik

eines fahrenden Schülers", om aan Clemens Brentano te herinneren, als roman begint te lezen, zal, vrees ik, niet bevredigd worden. „Wat u in dit verhaal misschien nog het meest zal hinderen, zoo staat er op bladzijde 194 en 195 van het boek, is een bijna algeheele verwaarloozing van het detail. Ik heb mijn leven in een droom herzien en heb geen moeite gedaan het andere te zien of weer te geven. Alle dingen erin staan derhalve min of meer verdroomd; verdronken in een mist; in een water van droefheid; soms onder tranen. Zoo is het met de natuur, het land, de stad, het huis, de kamer, de hond het portret. De tijd zelfs heeft een zeer onbepaald wezen evenals het jaar, het seizoen en de dag.... Velen van de menschen die erin optreden dragen zelfs geen namen; erger nog: het meerendeel van hen heeft niet eens een gelaat; gij zult ze dus weldra vergeten zijn." Deze zeer juiste karakterizeering van Paters Schreurs zelf is de beste kritiek tegenover allen die het boek als een roman willen zien. Wat is het dan wel? Het is de fijn gestyleerde en genuanceerde geschiedenis eener ziel, de ontwikkelingsgang van een menscheninnerlijk, van een gevoelig gemoed, dat in zijn gerichtheid en zijn streven naar God zich van alle hindernissen en tegenstroomingen rekenschap geeft en een belijdenis doet van eigen onmacht en Gods grootheid. Het geheel is inderdaad, zooals de schrijver zelf zegt, als gehuld in een mist van weemoed en vrome wereldverzaking. Met gevoeligen zin voor alle indrukken en reacties der ziel heeft Pater Schreurs het innerlijk van dezen scholaster geobserveerd en ontleed en ons een werk geschonken, dat de groote menigte niet veel zeggen, doch een groep gedisponeerden bekoren zal. Alles is er fijn en zuiver van toon en tint en staat beschreven in het allerpuurste Nederlandsch. Niet de sfeer van het Fransche landgoed, noch die van het Parijs uit den tijd van Pascal heeft Pater Schreurs' belangstelling, doch de geestesstroomingen uit die jaren en de wonderlijke inwerkingen Gods in een uitverkoren menschenziel. Men leze het boek als een subtiel en gevoelig relaas van den groei van een menschelijk gemoed naar God.

TEIRLINCK (Herman) MARIA SPEERMALIE. Levensgetijden op de Heerlijkheid t'Homveld. (339). Werldbibliotheek, Amsterdam. 2de Druk.

Dit boek van Herman Teirlinck lezend heb ik voortdurend aan het spreekwoord: „Van dik hout zaagt men planken" moeten denken. Het druipt van bloed en moord als de bloederigste drama's van Shakespeare. Maria Speermalie, de Vlaamsche jonkvrouw, overtreft Lady Macbeth; met eigen hand zwaait zij de bijl en slaat haar echtgenoot den schedel in. Met haar boschwachter, een wild natuurwezen, beleeft zij orgieën als een ontembare furie. Dit alles speelt zich af in het Vlaamsche land kort na 1900 op een adellijk goed. Bijna alle personages zijn caricaturen, die lijden aan onbedwongen levensdriften; hun godsdienst is de

grootste caricatuur. Het boek is niet kwaad geschreven, doch wordt onnatuurlijk en onaannemelijk door zijn excessen. De erotische excessen worden in geuren en kleuren geschilderd. Brute lijfsbegeerte is een doorloopend motief van het boek. Wegens deze ongezonde, troebele levenssfeer en de vele meer dan cruë passages blijve het boek streng voorbehouden.

COHEN (Jozef) IN DEZELFDE SPIEGEL. (327). Wereldbibliotheek, Amsterdam, 1936. *f* 2.90.

Dit boek is een herdruk of een heraanbieding van een reeds herhaaldelijk uitgegeven werk. Aanvankelijk heette het Zonnedauw, later In dezelfde Spiegel. Het is het gevoelig, soms al te gevoelig verhaal van een weeskind, Lydia, het type van het fijn besnaarde, miskende ouderlooze kind. Al komen er nogal wat traditioneele gegevens in het boek voor, de hardvochtige niet-begrijpende weesmoeder, het bedorven vriendinnetje, de neerbuigende, hautaine regentessen, de schrijver weet toch van zijn Lydia een eigen, scherp omlijnde persoonlijkheid te maken, zoodat zij blijft boeien tot het einde. Dit is de hoofdverdienste van het boek, dat hier en daar naar het sentimenteele overslaat. Een niet onverdienstelijke roman voor volwassen lezers.

NOREL (K.) JANMAATS EN SINJEUREN. (333). Sijthoff's U.M., Leiden. *f* 3.50 en *f* 4.50.

„Janmaats en Sinjeuren" speelt in den tijd toen Holland den strijd voor zijn zelfstandigheid tegen Spanje begonnen was, en de driftige, rustelooze energie van den koopmansstand de grondslagen legde van een machtig, rijk en zelfbewust Holland. Amsterdam was het van leven trillend middelpunt van dezen opbouw, en zóó beleeft de lezer de stad in dezen roman. Norel's verhaal is geschiedkundig door sommige feiten, welke er in verteld worden, maar vooral door den geest van den tijd, die er in herleeft, den geest van vestiging en opbouw, van driftig, rusteloos zoeken naar nieuwe handelswegen en machtsbevestiging.

Ook het persoonlijk verhaal in dit boek is door die idée geïnspireerd, het krijgt er bloed en leven door, en is daardoor belangwekkend en boeiend.

Het meisje Anna Eltink leeft in de kringen der Amsterdamsche kooplieden, zij huwt een schipper op de groote vaart, die het gebied der handelsposten uitbreidt, en tenslotte den door Houtman gevonden weg naar Indië bevaart.

Hun persoonlijk leven is verbonden met de groote gebeurtenissen van dien tijd, maar het is daarnaast toch in een zelfstandig, frisch verteld verhaal dat er van verteld wordt. De omgeving is uiteraard calvinistisch, een enkele maal stoort een uiting van zelfgenoegzaamheid of een hatelijkheidje op het Katholicisme of zijn belijders, maar voor eenigszins gerijpte lezers is „Janmaats en Sinjeuren" toch een hoogst lezenswaardige roman.

WOUDE (Johan van der) PORTELET. (292) Veen, Amsterdam. 1940. *f* 3.25 en *f* 3.90.

Johan van der Woude's roman „Portelet" speelt zich af onder het varende volk, zwervers, avonturiers en bedelaars uit het begin der zestiende eeuw. De hoofdfiguur Portelet is een soort spion en boodschapper in dienst van Karel van Egmond, ook een varende gast, die zijn leven onder zwervers slijt. Het is dus een min of meer historische roman wat van der Woude schreef, ook al is de hoofdheld verzonnen. Er komen allerlei tafreelen voor in dit boek, die op zich zelf niet kwaad zijn, doch de roman als geheel is een mislukking. Het boek boeit of spant niet. De auteur schrijft te rommelig en weet geen belangstelling te wekken voor zijn creaturen. Het zijn eer figuranten dan levende menschen die hij opvoert en hun lotgevallen zijn het geheele boek door te egaal, te veel gelijkend op de lotgevallen van gisteren en morgen. De sfeer en kleur van het vagantenleven is goed getroffen, maar het interesse voor de afzonderlijke figuren is zoo goed als nihil. Ik heb mij met groote moeite door het werk heengeworsteld. Van der Woude's opvattingen over katholieke gewoonten en gebruiken zijn nogal primitief. Hij weet blijkbaar niet dat er in het begin der zestiende eeug nog geen „Jezuieten" en „Kapucyners" waren. Er komen zeer rauwe scènes in den roman voor, zoodat hij voorbehouden blijve voor ervaren, geroutineerde lezers.

HEMELDONCK (E. Van) KONIJNENBERG. (189). Thijmfonds, Den Haag. Geb. *f* 2.50.

De verhalen van Van Hemeldonck wortelen in den Kempischen grond en puren er hun inspiratie uit. De geur van het land waast er over en de menschen zijn verbeeld naar het leven. Eenvoudige menschen, die hun innerlijk dikwijls onbeholpen uiten, maar wier innerlijk door den schrijver den lezer wordt geopenbaard.

Hier zijn het de bewoners van een poovere boerderij: de zwoeger Jaan, Marieke, de avontuurlijke Carlo, de harde arbeider, die Free heet. De schrijver zelf neemt actief aan het verhaal deel en neemt van nabij den strijd, het leed en het geluk van twee jonge menschen waar.

WAST (Hugo) GOUDDICTATORS. Uit het Spaansch door Martin Leopold. (382). De Residentiebode, Den Haag. *f* 3.90 en *f* 4.90.

Hugo Wast is een Argentijnsch schrijver, wiens werken vooral in Duitschland reeds talrijk vertaald en verspreid zijn. Hij is een romanschrijver van formaat en een katholiek romanschrijver. „Goud-dictators" is een boeiend en omvangrijk verhaal, een grootsch opgezette roman, waarin de merkwaardigste tafreelen elkaar opvolgen; de geldwereld is erin vertegenwoordigd, het gefortuneerde Jodendom, het Eucharistisch congres te Buenos Aires wordt erin beschreven, etc. etc. „Het wettig betaalmiddel van een land behoeft geen enkele goudgarantie, mits de hoeveelheid der papierwaarden evenredig

zij aan de behoeften van den handel." „Goud-dictators" is een roman en geen verhandeling of these, doch de geciteerde woorden op bladzijde 299 van het boek, die daar cursief gedrukt staan, geven de meening weer, die de schrijver in zijn roman illustreeren wil. Ook voor lezers, die belang stellen in economische aangelegenheden en verhoudingen, heeft het boek zijn bekoring. Het is echter allereerst en vrijwel uitsluitend een roman van grootsche allure en Martin Leopold heeft hem in goed Nederlandsch overgebracht.

LOWE (Eric) VOORWAARTS DOOR DE TIJDEN. De Geschiedenis van Robin Stuart III. Geautoriseerde vertaling uit het Engelsch door S. Vestdijk. (277). Zuid-Hollandsch U.M., Den Haag. *f* 3.15 en *f* 4.50.

Het slotdeel dezer Australische trilogie heeft dezelfde goede en slechte kwaliteiten als zijn twee voorgangers. Het is even episodisch in zijn inhoud en zijn vorm, en het is even smakelijk verteld als het voorafgaande. De held van het verhaal legt hier geleidelijk zijn al te groote ongedurigheid af, en vindt een levensstijl en een vrouw, met welke hij overweg kan. Eerst probeert hij het nog in den handel en dat geeft den schrijver gelegenheid ons nog een paar episoden te vertellen van het echte Australische leven. Daarna komt hij terecht in een milieu van kunstenaars, vooral literatoren, die hem in de oprichting en de leiding van een nieuw tijdschrift betrekken. De man, die meende een echte boer te zijn, ontdekt, dat hem daarvoor toch het echte sentiment ontbreekt. En de uiterlijke losheid van zijn leven, brengt hem ook de innerlijke bevrijding van zijn nuttelooze overpeinzingen. De schrijverij werkt voor hem als een soort psycho-analyse. De auteur zelf hecht veel waarde aan de bestijging van een berg, Karluen geheeten, maar de hierop betrekking hebbende beschouwingen lijken mij wat irreëel. Voor ontwikkelden.

CESPEDèS (Alba de) JEUGD IN BOEIEN. Vert. door Rein Valkhoff en Anke Servaes. (400) A. M. C. Stok. Zuid-Holl. U.M. Den Haag. *f* 3.75 en 3.90.

De geschiedenis van acht jongevrouwen-levens is verwerkt in den roman „Jeugd in boeien"; het is op deze wijze dat de schrijfster de veelzijdigheid van het leven in een bepaalde phase wil laten uitkomen.

In een huis te Rome, — naar onze begrippen nogal zonderling, en dat het best omschreven kan worden als een inrichting, het midden houdend tusschen een pensionaat en een pension, gedreven door nonnen, — leven acht meisjes, jonge vrouwen eigenlijk al, die ieder aan haar toekomst arbeiden. Sommige studeeren aan de universiteit, een enkele teekent, een ander schrijft. De centrale figuren onder haar zijn Emanuela, die reeds een geschiedenis achter den rug heeft wanneer zij in het huis komt, en Xenia, wier eigenlijke historie begint als zij Rome is ontvlucht.

Met onmiskenbaar talent heeft de schrijfster acht verschillende levens gecreëerd, die ieder, naar eigen karatker, in de toekomst staren.

De persoonlijke levensgeschiedenis van elke figuur is volkomen verschillend van die der andere meisjes, het contact tusschen allen heeft slehts in het tehuis plaats; elk meisje is min of meer de hoofdpersoon van een aparten roman.

Toch valt „Jeugd in boeien" niet in acht verschillende verhalen uit elkaar. Niet alleen wijl een belangrijk deel van het gebeuren plaats heeft terwijl de jonge menschen, of bijna allen, in Rome samenwonen, maar vooral ook door de pessimistische visie, welke, zij het dan ook verscheiden in de praktijk van het leven tot uitdrukking komend, bijna al deze biografieën beheerscht. Dit laatste is tevens de zwakke zijde van dezen overigens zeer goed geschreven en evenwichtig gebouwden roman.

Een waarlijk sterke religiositeit, welke de bron zou kunnen zijn van een gezond optimisme is in geen der levens de groote drijvende kracht. Het ontbreken dezer groote inspiratie van het leven vordert ook dat de lectuur van „Jeugd in boeien" voorbehouden moet blijven voor grondig ervaren lezers.

TAMMSAARE (A. H.) DE BOER VAN KÖRBOJA. Geautoriseerde vertaling naar het Estisch van Willem Arondéus (240). Ned. Keurboekerij, Amsterdam 1941. *f* 2.75 en *f* 3.50.

Een roman naar een taal, die men in de literatuur anders nooit ontmoet, maar naar een gegeven, dat ons des te bekender voorkomt: de aardverbondenheid en de ongecompliceerde instincten van aan den bodem gehechte menschen. De zoon van een bescheiden boerderij speelt in zijn jeugd met de dochter van een rijker bezit, en zij lijken voor elkaar bestemd. Maar de man is een woesteling en een fantast, begaat een manslag om een meisje en komt in de gevangenis terecht; de vrouw gaat naar een rijke kostschool in de stad en keert op den leeftijd van zeven-en-twintig jaar naar de boerderij terug, juist op denzelfden tijd, als de man uit de gevangenis ontslagen is. Zij komen natuurlijk weer bij elkaar maar de woesteling kan zich niet beheerschen en verminkt door onvoorzichtigheid zijn ééne goede oog en zijn rechterhand. De toekomstige boerin van het landgoed Körboja vraagt hem toch tot man en dan blijft hem geen andere keus dan zich te zelfmoorden. Een echt romantisch verhaal voor volwassenen.

WIECHERT (Ernst) HET SIMPELE LEVEN. (374). Geautoriseerde vertaling uit het Duitsch van Nico Rost. Ad. M. C. Stok. Zuid-Holl. U.M., Den Haag. *f* 4.50 en 5.90.

Op bladz. 498—499 van den vorigen jaargang is een uitvoerige bespreking opgenomen der oorspronkelijke Duitsche uitgave van

Wiechert's roman: Das einfache Leben. In een zeer fraaie uitvoering is thans een goede Hollandsche vertaling verschenen.

„Het Eenzame Leven" is de geschiedenis van een innig en eerlijk geleefd bestaan; het leven van den gepensioneerden zee-officier Thomas von Orla, die na den oorlog van 1914—1918 zijn geestelijke zekerheid is kwijtgeraakt en deze tracht te hervinden in een teruggetrokken leven als visscher op een Oost-Pruisisch landgoed.

Het is een met overtuiging geschreven, schoone dichterlijke roman, die ontroert door de innigheid en eerlijkheid van den strijd. Het eigenlijke, op zichzelf belangwekkende, verhaal omlijst dezen strijd harmonisch.

Niet bevredigend is de oplossing door Thomas von Orla bevochten. Zij wordt verkregen door een berusting, die wel een schoone zelfoverwinnig is, maar die toch gevangen blijft in een levensbeschouwing, waarin het waarlijk en wezenlijk hooge element ontbreekt. En het heele gebeuren had zoo natuurlijk en logisch in die richting gestuwd kunnen worden!

Voor het lezen van dezen pracht-roman wordt nu een deugdelijke ervarenheid vereischt.

KOLBENHEYER (E. G.) INTERMEZZO. Nederl. Bewerking van Johanna de Boer (215). „De Steenuil", Amsterdam.

In dit korte romannetje is Kolbenheyer heel wat genietbaarder dan in zijn groote, zware en logge romans. Op boeiende en fijnzinnige wijze wordt hier de weg van een componist beschreven, die na den grooten oorlog geen gelegenheid vindt de mogelijkheden van zijn talent te verwezenlijken. Een langen en moeilijken weg heeft hij af te leggen, eer hij de bewijzen van zijn kunnen geven mag en verdiend succes weet te oogsten. Als een ware Muze staat zijn vrouw hem terzijde, zij, die nooit het vertrouwen in hem verliest en hem in neerslachtige oogenblikken weet op te beuren en te bemoedigen. Deze liefde wordt met teedere hand beschreven en vormt een der grootste bekoorlijkheden van het boek. De aanvankelijke verhoudingen, waarin de musicus na den oorlog van '14 te leven heeft, schijnen den opbloei van zijn talent onmogelijk te maken; ook deze strijd met de levensomstandigheden is spannend en overtuigend geschreven. „Intermezzo", dat is het oorspronkelijke „Das Lächeln der Penaten" heet, is door Johanna de Boer in behoorlijk Nederlandsch „bewerkt".

BUCK (Pearl S.) ANDERE GODEN. Vert. door Clare Lennart. 2de druk (413) A. W. Bruna en Zoon's U.M. Utrecht, 1940. *f* 3.75 en *f* 4.90.

De schrijfster wil haar roman gezien hebben als een symbool van vergoddelijkte menschen: ik geloof, dat het veel beter is er niets anders in te zien dan het verhaal van een jongen, die bij toeval een daad verricht, die op de verbeelding van het publiek werkt en die door een handigen reclamechef wordt uitgebuit.

Zoo ver ik weet, bestaat er maar één historische parallel: het geval-Lindbergh. En zelfs die vergelijking is nog oneerlijk ten opzichte van Lindbergh — die was toch een ontwikkeld man en vloog op het juiste moment over den Oceaan, wat in alle geval meer waard is dan het bestijgen van een Himalajatop — en niet te vergeten oneerlijk ten opzichte van de groote massa, die niet zoo dwaas is als de schrijfster ze in het voetspoor van reclame-experts wil maken. Neen, een symbool is dit boek niet, maar het is wel een goed verhaal van een jongen man, die een hoogen berg bestijgt tot aan den top, nadat de expeditie, waarin hij mecanicien was, wegens ziekte van een der leden moest terugkeeren. Door het publiek wordt hij om deze daad als een god vereerd, en gehuldigd op een manier zooals wij die kennen uit de geschiedenis van Lindbergh. Maar Bert Holm is maar een eenvoudige boerenjongen zonder cultuur, met een prachtig lichaam en een hol hoofd. Hij trouwt al heel gauw met een meisje ver boven zijn stand, dat erg sensitief en intellectueel hoog beschaafd is en dat door dezen bundel goede en kwade instincten ongelukkig gemaakt wordt. Het huwelijk en de vereering van de massa worden nu op het kritieke moment in het goede spoor gehouden door den reclame-agent, die meent, dat het wreed zou zijn aan het publiek zijn idool te ontnemen en die het daarom naar de smaak van datzelfde publiek fatsoeneert. Een zeer leesbaar boek voor ontwikkelden.

HENRIQUES (Robert D. Q.) GEWAPEND EN WEERLOOS. Geautoriseerde Nederlandsche bewerking van A. den Hertog (365). H. P. Leopolds U.M., s-Gravenhage, 1940. *f* 3.50 en *f* 4.50.

Deze roman gaat over de toestanden en de zieleconflicten van het officierencorps van het Engelsche leger van een jaar of tien geleden. De toestanden zijn er onaangenaam, omdat de promotie meer van familierelaties en protectie dan van bekwaamheid afhangt, en de zielconflicten spruiten voort uit de behoefte van denkende menschen om behalve soldaat ook nog mensch te blijven. Er wordt zeer veel geredeneerd en de inhoud van die redeneeringen gaat niet verder dan een oppervlakkige soort van zeer vrijzinnige godsdienstigheid als houvast in de moeilijkheden van het zware en ondankbare soldatenbestaan. De beste officier wordt gedood in een hinderlaag ten gevolge van fouten in de opperleiding; een andere pleegt zelfmoord, omdat een broer, die voor hem alles was, een eenvoudige fraudepleger blijkt te zijn; en van een derde mogen wij op het einde hopen, dat hij in het gewone burgerlijke leven nog een gelukkig huwelijk zal sluiten. De beschouwingen doen gewichtig en zijn langdradig en het verhaal is nauwelijks in staat de aandacht te binden. De zeer weinigen,die het vanwege zijn gebrekkige levensleer mogen lezen, doen beter hun tijd met andere bezigheden nuttiger te besteden.

GIBBS (A. Hamilton) HET FLAKKERENDE LICHT. Vert. van J. Maschmeijer-Buekers (328) N.V. Servire, Den Haag. Geb. *f* 3.90.

Wie dit boek begint te lezen krijgt de prettige sensatie van iemand, die 's morgens op een mooien zonnigen dag uittrekt voor een prachtigen tocht door Gods vrije natuur. Maar allengs voelt hij zich teleurgesteld en begint te merken, dat het weer niet zoo frisch en heerlijk is als hij dacht. In plaats van met natuurlijke menschen maakt hij kennis met menschen, die door het leven geschokt zijn en geen aansluiting meer met de maatschappij kunnen vinden. Het mag dan in dat kleine Fransche dorp een idyllische omgeving zijn, men voelt teveel, dat deze slechts geconstrueerd is om op de groote maatschappij te kunnen afgeven. En het einde brengt de groote teleurstelling, als de held van het verhaal de dienstweigering preekt en daarvoor door zijn toehoorders onder de kreten van lafaard en spion wordt neergeschoten.

De vertaling is stroef en bevat een aantal vreemde uitdrukkingen, die of uit een mij onbekend dialect stammen of een gebrek aan kennis van de Nederlandsche taal verraden.

Toegelaten voor ontwikkelden.

FALLADA (Hans) KLEINE MAN — GROOTE MAN, HET KAN VERKEEREN. Vert. A. E. C. Vuerhard-Berkhout (430). Amsterdamsche Keurkamer, Amsterdam. *f* 3.25 en *f* 3.90.

Hans Fallada is helaas! een veelschrijver geworden, die slechts dragelijke ontspanningslectuur schrijft. In het bovengenoemde boek schrijft hij over een gezin, dat door een erfenis millionnair wordt, in allerlei moeilijkheden raakt en om den vrede weer te vinden, het geld weer van de hand doet. Het is alles nogal onwaarschijnlijk. Het geheele verloop der geschiedenis is hier en daar wel aardig beschreven, maar verder dan „wel aardig" komt Fallada niet. Blijvende en diepere waarde of beteekenis heeft het boek niet. Het kan eenige avonden een niet te veel eischend lezer amuseeren. De vroegere Fallada was ons liever dan de schrijver van dezen „geestigen roman", waarvan de geestigheid niet zeer groot is en die een nogal onnoozelen indruk maakt. Zoowel het plotselinge toevallen der erfenis als het besluit van Karla, de vrouw van den kortstondigen millionnair, om zich ervan te ontdoen is gewild en grillig en veroorzaakt slechts grappigheden. Er zijn betere Duitsche boeken die een vertaling verdienen. De lofredenen van Kalübbe, den Sachverwalter van het landgoed, op de vruchtbaarheid doen vreemd en nogal onbeschaamd aan in dit op stichting berekende boek. Slechts voor werkelijk volwassen lezers.

SAYERS (Dorothy L.) WITTEBROODSWEKEN. Vert. E. Raedt de Canter (279). Bruna & Zoon, Utrecht. *f* 1.90 en *f* 2.75.

De held van verschillende detective romans van Dorothy Sayers, Lord Peter Wimsey, betrekt voor de wittebroodsweken —

hij is gehuwd met Harriet Vane, ook een figuur uit een vroegeren roman — een landhuis. Bijna dadelijk daarop kan Wimsey zijn detective-eigenschappen in werking stellen, want de eigenaar van het huis blijkt vermoord te zijn. De oplossing van het moord-mysterie is knap, het verloop is spannend, het verhaal zelf vlot verteld.

Voor ervaren, volwassen lezers.

MARSON (Edna) AVONTUUR IN CHINA (254). Strengholt, Amsterdam. *f* 3.25 en *f* 3.75.

Edna Marson, die reeds een paar detective-achtige verhalen schreef, laat haar lezers met Avontuur in China wederom een spannende revolver-historie beleven, ditmaal op een passagiers-boot op de Gele Rivier van Shanghai naar Hankau. De inkleeding van het verhaal is goed, evenals de verdere uitwerking en ont-wikkeling. De schrijfster weet echter geen maat te houden in de revolver-episodes, zoodat de aannemelijkheid en waarschijnlijk-heid er al te zeer onder gaan lijden. De overwinning der haar sympathieke partij is al te glorieus en verliest daardoor aan ge-loofwaardigheid. Sfeer en omgeving zijn goed beschreven en het verhaal blijft ten einde toe boeien. Ook is de vondst om alles op een Chineesche rivierboot te localiseeren oorspronkelijk genoeg. Voor liefhebbers van dit soort verhalen een aanlokkelijk exemplaar.

PRIWIN (H. W.) INSPECTEUR VLIJMSCHERP ONDERVRAAGT. Het eerste boek van avontuur van Inspecteur Vlijmscherp (285). A. W. Bruna & Zoon, Utrecht. *f* 1.50 en *f* 2.25.

De Inspecteur Vlijmscherp is bekend uit de hoorspelen van de Avro. Hier geeft hij zijn eerste detectiveverhaal in boekvorm. Het is heel spannend maar te doorzichtig en te geconstrueerd: als de inspecteur het goede idee om eens in de kast te kijken wat vroeger gekregen had, dan was de geschiedenis uit geweest vóór het boek vol was. Voor volwassenen.

LAER (Fred van) DE VERLOREN BRUID (293) Roman. Arbo, Amsterdam. 1940. *f* 2.25 en *f* 2.90.

In De verloren Bruid beschrijft de auteur den ontwikkelings-gang van een kind uit een verarmd gezin, dat door aanleg en studie ontgroeit aan zijn familie en het tot ontwikkeling en wel-stand brengt. Ondanks dien welstand echter vervreemdt Frank later van zijn vrouw en zoo komt hij niet uit de ellende. Het technische kunnen van den schrijver is nog gering en zijn smaak is niet onberispelijk. Plattitudes en grofheden vloeien hem te gemakkelijk uit de pen. Het boek is nogal taai en boeit maar matig. Van godsdienst moet de auteur niet veel hebben, terwijl hij anderzijds zijn held met de vreemdste theorieën laat kennis maken. Alles bijeen is De verloren Bruid een nogal chaötische

roman, zonder veel kunst van compositie, hier en daar schoolmeesterachtig, weinig aannemelijk en overtuigend, verward en rommelig. Het begin, dat de herinneringen van Frank uit zijn kinderjaren beschrijft, lijkt mij nog het beste; ook hier zouden den auteur meer smaak en reserve goed gedaan hebben. Een boek dat beter niet in ieders hand komt en eenig voorbehoud behoeft.

SURINK (Sonja) DE MOORD IN DE SCHEERSTOEL. De Avonturen van Dorothea Zwart No. 3 (301). „De Kern, 's-Gravenhage. Ing. *f* 2.25.

Sonja Surink schrijft den stijl van een kostschoolmeisje. Haar compositie is iets beter, maar ook niet van de bovenste plank. In dezen roman volgt zij de techniek van den geleidelijken opbouw uit de eenvoudigste gegevens tot een spannend mysterie dat in een slothoofdstuk in een zeer korte verklaring wordt ontsluierd. De drie moorden, die hier door een vrouw bedreven worden staan echter in geen proportie tot de eenvoudige chantage, die het doel ervan is. En heel dat ingewikkeld proces van het verbergen van een compromitteerend document in de voering van een blauw vest, het verlies van dit vest en het zoeken naar het verlorene door het opkoopen van een reeks blauwe costuums op de rommelmarkt, lijkt te zeer geconstrueerd om de aandacht sterk te boeien. Voor volwassenen.

STORM (Liesbeth) ENGELTJE VAN 'T SCHIP (264). De Amsterdamsche Keurkamer. Amsterdam. *f* 2.90 en *f* 3.90.

„Engeltje van 't Schip" is het verhaal van een verweesd meisje, dat na haar gymnasiale studies zich door het leven moet slaan en dit natuurlijk — wij zijn in den roman — ook doet. Eens ziet zij in haar droom een man, dien zij nooit ontmoet heeft, en deze wordt later, na veel streven en strijd, de uitverkorene. Dit klinkt heel wonderlijk. Het boek is er een, zooals er vele geschreven worden voor oudere meisjes en leesgrage dames, een boek, waarin geen schrijfkunst of uitbeelding van menschen moet gezocht worden, doch dat lezeressen zonder hoogere eischen eenige uren in een aangename spanning doet verkeeren. De held van het boek, Arent, de uitverkorene, is een wel wat erg ongelikte beer. Maar enfin! Rudi, de heldin van het verhaal, aanbidt en aanvaardt hem!

LOON (Foka van) ANKE (314). Bosch & Keuning, Baarn. *f* 2.90.

„Anke" is een van die boeken, zooals er in Protestantsche kringen tallooze geschreven worden, waarin een realisme in miniatuur hoogtij viert en een stichtende tendens schrijver of schrijfster geïnspireerd heeft. Met litteratuur hebben deze boeken niets te maken, doch lezers zonder verdere eischen bezorgen zij blijkbaar eenige uren ontspanning. Er is weinig ongewoons of opvallends aan deze „Anke", het kind van een dorpssmid, dat

trouwt en een model huismoeder wordt. Het boek is behoorlijk geschreven en heeft geen eigenlijke fouten. Katholieke lezers zullen verwonderd staan over een milieu, waar bridgen als te mondain of te zondig wordt beschouwd en tevens over de wijze, waarop de schrijfster een vroom katholiek vrouwtje opvoert. Dit vrouwtje doet niets dan Heiligen aanroepen en schijnt God haast te vergeten.

ROBERTSON (Frank C.) DE STRIJD OM HET GOUD (224) Uit het Amerikaansch door J. A. W. van Hacht. J. Philip Kruseman, Den Haag. *f* 2.75 en *f* 3.25.

Een goudmijn en een bekoorlijk jong meisje zijn twee aanlokkelijke doelpunten voor een ondernemenden jongen man. Zelfs als de omstandigheden hem noodzaken om het tegen zijn vader dien hij liefheeft en hoogacht, op te nemen, zet hij door. Alles komt echter precies op tijd in orde, waarvan de lezers zich kunnen overtuigen als zij dit ontspanningsboek ter hand nemen.

LEE (Ranger) ACHTER DE WAAIENDE MANEN (Thundering hoofs) (219). Vert. van Jan van Norden. Ned. Keurboekerij, Amsterdam. *f* 2.25 en *f* 2.50.

In dit verhaal gaat het er om, een ouden veefokker, die zijn hart en zijn geld verpand heeft aan een raspaard, er tusschen te nemen. Er komt een flink meisje aan te pas en een gewiekste jonge man, terwijl de tegenpartij uit schurken bestaat. Voor liefhebbers.

BALDWIN (Faith) 'T MOCHT GEEN MEISJE ZIJN (244). Vert. door M. J. Landré-Tollenaar. Kruseman, Den Haag. *f* 2.15 en *f* 2.90.

Een eigenaardige verwikkeling heeft de schrijfster bedacht en met vlotte vertelkunst in dit boek uitgewerkt. Een vlieger, die volkomen apathisch uit den oorlog van 1914—'18 bij zijn moeder is teruggekeerd, leeft plotseling op, als hij in een jong meisje dat bij zijn moeder op een advertentie naar een betrekking solliciteert, zijn oorlogs-verloofde meent te herkennen. Hij gelooft zelfs met haar getrouwd te zijn. Zijn moeder smeekt het meisje haar te helpen om hem te genezen, waardoor allerlei moeilijkheden ontstaan, vooral wanneer later de echte verloofde opdaagt.

Voor groote menschen, boeiende ontspanningslectuur.

CLASON (Clyde B.) DANS OM HET ZWAARD (Dragon's Cave) (248). Vert. van Johan van Delden. Ned. Keurboekerij, Amsterdam. *f* 2.25 en *f* 2.50.

In dezen typisch Amerikaanschen detective-roman gebeuren met veel omhaal van allerlei bijkomende omstandigheden en franje van romantische situaties, drie bloedige moorden, eer de hooggeleerde professor, die als vriend den inspecteur van politie helpen mag, den moordenaar ontmaskert, hetgeen niet zoo daverend knap genoemd kan worden. Voor oudere lezers.

PARTRIDGE (Helen) PEGGY VINDT HET GELUK (Sing once more) (194). Vert. van G. C. van Helder. „De Steenuil", Amsterdam. *f* 1.90.

Dit verhaal geeft de geschiedenis van een trouwe liefde te midden van allerlei verleiding in de uitgaande wereld van New York, zóó trouw dat het bijna ouderwetsch aandoet. In de omgeving van cocktail-bars, dwaze kunstenaars-fuiven, onzinnige afspraken, flirtpartijen lijkt zooveel trouw dubbel te waardeeren en men gunt de onschuldige Peggy van harte haar geluk.

Voor volwassenen.

MARSHALL (Edison) OM HET GROOTE GEHEIM (223). Vert. van Ad. Vorstman. Kruseman, Den Haag. *f* 2.25 en *f* 3.25.

Marshall is een geboren verteller. Hij weet spanning in zijn verhaal te brengen en dit tot het einde toe vol te houden. In dit boek heeft een Amerikaansche agent een groot geheim van de Russen ontdekt, hij is als Chinees vermomd uit de gevangenis ontsnapt en heeft een boodschap aan zijn regeering, in een flesch verstopt, aan de zee toevertrouwd. Er gaat een expeditie op uit om hem te helpen en deze volgen wij op haar gevaarvollen tocht door de Noordelijke zeeën, waar de schrijver volkomen thuis is. Een boeiend boek voor de lange winteravonden.

KINSBURN (Emart) STRIJD OM DE DIAMANTMIJN (222). Vert. Herman Antonsen. Johan Mulder, Gouda. *f* 2.25 en *f* 2.90.

Zilvermijnen, goudmijnen, diamantmijnen bezitten een betooverende aantrekkingskracht voor avontuurlijke, romantisch aangelegde zielen. De schrijver van dit boek heeft hiervan een gretig gebruik gemaakt en zijn verhaal opgesierd met 'n overvloed van beide genoemde hoedanigheden waarvan de liefhebbers kunnen smullen.

TIADEN (Heinrich) DON JUAN IS ONSCHULDIG (216). Ned. bewerking van Jac. J. B. van Obdam. „De Steenuil", Amsterdam. *f* 2.25 en *f* 2.90.

Wil de schrijver van dit boek een loopje nemen met de vele detective verhalen die de zaken zoo heel ernstig nemen? Het lijkt er op, want indien dit niet het geval is, kan men uit dit verhaal niet goed wijs. Een journalist en 'n mooi meisje zijn beiden op zoek naar 'n kostbaar oud boek, en, (kan het anders?) zij vinden elkander. De Nederlandsche bewerking laat veel te wenschen over. Enkele pikante toespelingen vragen voorbehoud voor oudere lezers.

SAVI (E. W.) DEBBY KWAM, ZAG EN OVERWON (221). Vert. door Jeanne Kloos-Reyneke van Stuwe. Kruseman, Den Haag. *f* 2.25 en *f* 2.90.

Indië, het geheimzinnige land, waarvan de aantrekkelijkheid en bekoring voor vele auteurs onweerstaanbaar zijn, heeft ook deze schrijfster geheel overmeesterd. Zij kent vele bijzonderheden van het leven der inlanders en geeft in dezen roman de

beschrijving van het leven op een afgelegen bezitting meer dan een halve eeuw terug. Een overgrootmoeder en achterkleinkind zijn de voornaamste personen in het verhaal, waarin de oude en de moderne tijd verpersoonlijkt zijn. Zooals gewoonlijk bij Savi zijn er ernstige bedenkingen te maken tegen de verwikkelingen van het verhaal: verboden liefde, echtscheiding enz. maken het niet aanbevelenswaard.

FOSTER (Bennet) STRIJD OM RECHT IN HET WILDE WESTEN. (Blacklegg Ranch((260). Vert. van E. ten Have. Ned. Keurboekerij, Amsterdam. *f* 2.25 en *f* 2.50.

De titel geeft reeds aan waarover het gaat in dit Wild-West verhaal. Het is onderhoudend geschreven, niet al te wreed en leesbaar voor volwassenen.

KARS (Co) DO'S HORISON (280) Geïllustreerd door Alfred Mazure. „De Kern", 's-Gravenhage. Geb. *f* 3.25.

De hoofdpersoon van dit boek: Do van Ieffelt maakt een prettigen indruk. In al haar verdriet en tegenslagen is zij zoo flink en veerkrachtig, zoo wars van aanstellerij, dat zij een voorbeeld genoemd kan worden, al is zij te frisch en te natuurlijk om zich daarvan bewust te zijn. Jammer dat dit goedgeschreven verhaal zoo neutraal gehouden is, ook de boeken welke er in genoemd worden zijn nu niet precies jonge meisjes lectuur, overigens is het voor oudere meisjes van omstreeks 17, 18 jaar leesbaar.

BERRY (Raymond A.) STRIJD WOEDT OM WATER (224). Vert. van Dr. J. Y. van Vliet. J. Philip Kruseman, Den Haag. *f* 2.25 en *f* 3.25.

Water is in de droge westelijke staten een kostbaar bezit, waar heftig om gestreden kan worden. In dit verhaal is dat inderdaad het geval; de strijd wordt vooral gevoerd tusschen een gewetenloos speculant, Sam Fenton, en den man die voor het recht opkwam, Kel Markland. Een liefdesintrigue, spannend met de gebeurtenissen verweven, verzacht het ruwe gedoe ietwat.

Lezers van Wild-West lectuur kunnen van den roman genieten.

COOLIDGE (Dane) VOOR MOORD GEZOCHT (200). Vert. door C. C. E. Oberman. Schoonderbeek, Laren (N.-H.).

Coolidge is een geroutineerd schrijver van Wild-West romans, die de gebruikelijke ingrediënten voor dit soort leesvoedsel steeds weer met variaties weet te mengen. In „Voor moord gezocht" wordt, anders dan de titel laat vermoeden, minder geschoten en gevochten dan voor zoo'n roman wel oirbaar is. Maar aan spanning heeft het verhaal niet ingeboet. Het gaat hierin om een terreinstrijd tusschen rangers en ontginners; hoofdpersoon is Wally Grimes, die dapper strijdt terwille van het recht en terwille van het meisje, waar hij een oogje op heeft. De zege wordt niet gemakkelijk bevochten, maar anders was het verhaal ook niet zoo boeiend geworden.

RAINE (William Mc. Leod) HARD TEGEN HARD (276). Vert. van Mr. G. C. van Houweningen. „De Steenuil", Amsterdam. *f* 2.25 en *f* 2.90.

Inderdaad, de titel is niet overdreven. Het gaat hard tegen hard. Een vrijgevochten prairiezwerver, Cole Sanborn, neemt de bescherming op zich der jeugdige bezitster van een ranch tegen haar voogd, die haar tracht te berooven. Beiden hebben hun aanhangers; er wordt zoo geschoten en gevochten dat zelfs de meest verharde lezer van Cowboy-romans er wel even van in de war moet raken. Spannende, maar ruwe lectuur; daarom niet voor jeugdige lezers.

KINSBURN (Emart) DE EER VAN EEN VEEDIEF. Vert. Herman Antonsen (214). Johan Mulder, Gouda.

Een gebruikelijk thema van een cowboy-roman is in dit verhaal uitgewerkt: een detective ontmaskert een bende veedieven. Vóór het zoover is, heeft hij heel wat levensgevaar doorstaan. Natuurlijk ontbreekt ook het knappe meisje niet dat op de laatste bladzijde den held in de armen valt.

In de vertaling komen enkele taalfouten en minder mooie zinswendingen voor; ook behoort de vertaler van een roman, die voor een groot deel in de paardenwereld speelt, te weten dat men bij een paard niet van kop en pooten, maar van hoofd en beenen spreekt.

Overigens een boeiend verhaal voor volwassen lezers.

KINSBURN (Emart) DE BAAS VAN KAMP 4 (240). Vert. door Herman Antonsen. Johan Mulder, Gouda.

Op zoek naar avontuur trok Chet Fanning met een troep arbeiders naar Nieuw-Mexico, waar een doorgraving tot stand gebracht moest worden. Die zin voor avontuur werd volkomen bevredigd. Hij hielp zijn patroon een complot te verijdelen, dat het op diens ondergang had gemunt; in den strijd tegen de misdadigers beleeft hij levensgevaarlijke avonturen, die te samen een spannenden amusementsroman vullen. Geen jeugdlectuur.

KINSBURN (Emart) DE VERBORGEN SCHAT (222). Vert. door Herman Antonsen. Johan Mulder, Gouda.

Een nogal fantastisch verhaal, waarin het wel ietwat afgezaagde thema van het zoeken naar een verborgen schat nog eens wordt behandeld. Maar dat schijnt er bij lezers van dit genre avonturenromans toch altijd nog in te gaan als gesneden koek. Dit waarschijnlijk ook wel. Het is dan ook een spannend verhaal. Het dagboek van een overleden zwerver, dat in handen komt van den jongeman Tupelo Troy is de eerste schakel in een lange keten van gebeurtenissen, die naar de groote ontdekking voeren. Het verhaal speelt grootendeels in de westelijke staten van Noord-Amerika, het is boeiend geschreven en geschikt voor volwassen lezers, die ter afwisseling van het cowboy-genre, wel eens avonturen van anderen aard willen lezen.

CLEMEN (Prof. CARL) VAN HEIDENDOM TOT HEDEN. De Godsdiensten der aarde, hun wezen en hun geschiedenis, met medewerking van Fr. Babinger, L. Baeck enz. Nederl. bewerking door Dr. L. A. Rademaker. (497). A. J. G. Strengholt's U.M., Amsterdam.

Ongeveer gelijktijdig dat onder redactie van prof. v. d. Leeuw, in samenwerking met vele anderen een oorspronkelijke Nederlandsche uitgaaf over de godsdiensten der wereld verschijnt, wordt deze vertaling uit het Duitsch aan de markt gebracht. Ook dit lijvig boek is in samenwerking van meerderen ontstaan. Bij ieder der volksgodsdiensten (Chineesche, Babylonische, Japansche enz.) en der wereldgodsdiensten (Jodendom, Buddhisme, Christendom, Islam) staat een andere naam; over den praehistorischen en primitieven godsdienst, evenals over den Keltischen en Perzischen, schreef Clemen zelf. Men staat er meermalen verbaasd over, hoe de allerminste aanwijzigen hierbij een „verklaring" vinden. Bij den Germaanschen godsdienst wordt althans opgemerkt, dat men niet altijd een betrouwbare houvast heeft bij zulke interpretaties. Interessant is de studie over den Slavischen godsdienst, die zich bij gebrek aan andere betrouwbare berichten, vooral baseert op de taalgegevens. Met bijzondere opmerkzaamheid werd de lange verhandeling over het Christendom van Erich Seeberg gelezen, die in een vrijzinnig-protestantschen geest is opgesteld. Het echt-bovennnatuurlijke openbaringskarakter van het Christendom komt er bij te kort. Voor den historicus is het betrekkelijk onverschillig, zoo wordt gedoceerd, of opstanding, verschijningen, hemelvaart visioenen en stemmen ofwel objectieve manifestaties van hemelsche krachten zijn. Dat bij Augustinus evenals bij Luther goede werken en loon wegvallen, is moeilijk vol te houden. Zeer wordt door schr. benadrukt een zgn. tegenstelling tusschen een Paulinisch en Palestijnsch, een Joanneïsch en Joodsch-Grieksch type van het Christendom, hetgeen men veilig voor het essentieele ontkennen kan. Het „sacramentisme" wordt als een residu van een hellenistische vroomheidsuiting gezien, die zich het heilige zinnelijk en zakelijk denkt en later de brug werd naar de paganiseering der kerk. Thomas van Aquino en Augustinus zouden in hun leer concessies doen aan het lagere, populaire, in het stoffelijke verloopende katholicisme. De lijnen waarmee de scholastiek geteekend wordt, zijn zeer summier en meermalen scheef (o.a. over S. Thomas' Godsopvatting), terwijl ook over S. Augustinus, over mystiek, oppervlakkig, soms onjuist geschreven wordt. Het wezen van het Katholieke Christendom, zooals de titel

belooft te geven, is hier zeker niet getroffen. Verschillende, geen fraaie, illustraties staan tusschen den tekst in het boek. In de vertaling duiden woorden als: heenwijzing, het genezijdsche, vereering toebrengen erg veel op het Duitsch; terwijl verpausing der kerk nog al gewaagd origineel is. Druk en band van dit boek eeren den uitgever.

OVERSTREET (Prof. H. A.) WIJ EN ONZE MEDEMENSCHEN. Nederlandsche bewerking door A. Vuerhard-Berkhout. (241) Strengholt's U.M., Amsterdam. *f* 2.90 en *f* 3.90.

Het is vooral een Amerikaansche idée dat wetenschap vóór alles practisch moet zijn, dat haar resultaten, waar mogelijk, op de praktijk van het leven toegepast moeten kunnen worden, en tot verbetering of vervolmaking daarvan moeten kunnen dienen. Het is of „business" ook op wetenschappelijk terrien een rol speelt, of de methoden van het wetenschappelijk onderzoek bepaalt. Het boek van den New-Yorkschen professor Overstreet is daarvan een voorbeeld. Het is een werk over psychologie, resultaat van studie, die sterk op ervaring gegrond is geweest. Zijn doel is, „de menschen, — anderen, zoowel als onszelf, — te veranderen in persoonlijkheden, die beter geschikt zijn voor het avontuur, dat „leven" heet." D.w.z. hoe kunnen wij het succes van ons leven er aanmerkelijk door vergrooten? Als leeraar, als spreker, als zakenman, enz. Zoo schrijft Prof. Overstreet dan o.a. hoofdstukken: de diagnose van het publiek, — de techniek van den humor, — zorg, dat ideeën inslaan, — hoe menschen te veranderen: de eerste stap. Enkele stellingen, de uitwerkingen en bewijzen daarvan, zijn wel wat simpel en eenzijdig, door het buiten beschouwing laten van factoren die ook meetellen; maar talrijke beschouwingen, adviezen en motiveeringen getuigen van scherpe opmerkingsgave, zijn juist gezien, en kunnen bijdragen tot verbetering van de practische levenshouding. Als toegepaste gepopulariseerde wetenschap is het een merkwaardig boek.

IBELINGS (C.) LEVEN VAN FRANCISCO DE BORJA. (136) Dekker & van de Vegt, Nijmegen - Utrecht. *f* 1.25.

Over den H. Francisco de Borgia bestaan veel biografische gegevens; zijn leven, dat met beide voeten vast op den bodem der realiteit stond, maar dat nochtans het romantisch gevoel aanspreekt, is door zijn wereldlijke en geestelijke positie nauw verbonden met de geschiedenis van zijn tijd. Het was voorwaar geen lichte taak binnen 136 bladzijden een biografie samen te vatten. Een gedetailleerde levensbeschrijving is het dan ook niet geworden, maar Pater Ibelings is er toch in geslaagd de geestelijke grootheid der figuur van St. Francisco uit te beelden en het contact met de historie van zijn tijd te laten uitkomen. De heilige „leeft" in dit boekje; het is prettig en toch ook voornaam geschreven.

ERIZZO (Pierluigi en Ettore) ADVOCATENPRAKTIJK. Lief en leed onder toga en baret. (293) Vertaling uit het Italiaansch van A. J. van der Hoeven. Ad. M. C. Stok. Zuid-Holl. U.M., Den Haag. *f* 3.75 en *f* 4.90.

Het is een verrassing, een verrassing, die trekt en verheugt, dit boek te lezen, dat twee Italiaansche advocaten, gebroeders, geschreven hebben over hun ervaringen en herinneringen als rechtsgeleerden. De schrijvers hebben hun ambt gezien als een hooge en voorname roeping; het blijkt uit hun visie op hun werk, uit hun oordeelen over de menschen, met wie zij in zoo velerlei schakeeringen hebben kennis gemaakt, uit den geheelen toon en de schrijfwijze van hun boek. Van wat tragedies, comedies en ook wel blijspelen zijn een of meer acten op hun kantoor opgevoerd; als regisseurs, ook wel als toeschouwers, zijn zij er bij geweest, en altijd als begrijpende menschen. Als voortreflijke schrijvers hebben zij die verhalen te boek gesteld; met talent voor onderscheiding zijn zij gegrepen uit de werkelijkheid, terwijl het inzicht der auteurs in de menschelijke psyche er een diep perspectief aan gegeven heeft. Zeker zal dit boek ook tot resultaat hebben dat veel scheeve en onrechtvaardige begrippen betreffende den advocatenstand zich tot een juist begrip zullen wijzigen. Het is een mooi en uit zuivere principes van menschelijkheid geschreven boek. De technische verzorging en de vertaling zijn zeer goed.

KLIMSCH (Mgr. Dr. Robert) DE DOODEN LEVEN. Voor Nederland bewerkt door P. Hyacinth Hermans O.P. (296) Pax, Den Haag. *f* 3.90 en *f* 4.90.

Dat de zielen der overledenen soms, met Gods toelating, vanuit de eeuwigheid mogen terugkeeren om, met een of ander doel, aan de aardsche levenden te verschijnen, heeft de volksverbeelding altijd machtig aangesproken. Al weet men dat het mysterie van leven en dood pas aan gene zijde volkomen zal worden geopenbaard, toch voelt zich de menschelijke geest altijd weer tot het onderwerp getrokken. De volksfantasie, met haar liefde voor het huiveringwekkende, heeft er zich, in spookgeschiedenissen en dergelijke, druk mee bezig gehouden.

Met zulke fabels nu, en andere griezeligheden, houdt dit boek zich niet bezig. Het is het resultaat van ernstige studie en het geeft dogmatische uiteenzettingen. Voor den lezer, die met ernst dit onderwerp wenscht te beschouwen, is het een belangwekkend werk. Waar noodig, worden gang en uitkomsten van een onderzoek medegedeeld.

Een groot gedeelte van het boek wordt ingenomen door verhalen over verschijningen van heiligen. Daarnaast worden mededeelingen gedaan over verschijningen uit het vagevuur, en een enkel geval wordt verhaald van een verschijning uit den hel.

Sensatiezucht zal door de lezing niet bevredigd worden, maar op den serieuzen lezer zal het boek indruk maken en het zal hem stof tot overweging verschaffen.

TIMP O.P. (P.) WAT IS GOD? (139) Het Spectrum, Utrecht.

Dit tweede deel in de serie „De Katholieke Kerk" is een verdere uitwerking van enkele gedeelten der stof, behandeld in deel 1. Daar werd het Godsprobleem behandeld naar zijn grondleggend aspect: het Godsbestaan. In dit 2de deel wordt dan de studie uitgewerkt over de wezenheid van God, over Zijn eigenschappen in het algemeen, over Zijn wezens- en werkingseigenschappen in het bijzonder. Een hoofdstuk over Gods gelukzaligheid sluit het boek af.

Dit deel stelt hoogere eischen aan den lezer dan de meeste overige deelen in deze serie, door den wijsgeerigen inslag in de wijze van behandeling.

WYNAENDTS FRANCKEN (Dr. C. J.) MENSCHENKENNIS EN LEVENSWIJSHEID. Keur van spreuken, gedachten en aphorismen van schrijvers en wijsgeeren uit vroeger en later tijd. (240) Wereldbibliotheek, Amsterdam. *f* 2.—.

Van eenige schrijvers en denkers uit de klassieke oudheid, van denkers uit de 18e en 19e eeuw, heeft Dr. Wynaendts Francken gedachten en aphorismen verzameld en deze van inleidingen voorzien. Ook uit Chineesche filosofieën werd geput, en een aantal Fransche spreekwoorden werd opgenomen. Vele dezer gedachten zijn thans nog actueel en stemmen tot napeinzen.

Overigens kunnen we de keus van den verzamelaar in verschillende gevallen niet bepaald bewonderen. Dat b.v. Napoleon werd opgenomen, verrast ons. Een scherpzinnig denker, wiens gedachten waarde voor de eeuwen bezitten, kan Bonaparte toch bezwaarlijk worden genoemd. En van Georg Christoph Lichtenberg werden (op bladz. 86—89) een aantal aanteekeningen over God en godsdienst opgenomen, die van zeer oppervlakkig denken getuigen.

Een boekje dat alleen ervarenen van geest ter hand moeten nemen.

GROOT (Dr. H.) GEHEIMEN VAN RUIMTE EN TIJD. J. M. Meulenhoff, Amsterdam.

De S. behandelt in dit boek o.a. onderwerpen van theologischen, philosophischen en geschiedkundigen aard zonder genoegzame kennis van zaken. De onjuistheden zijn van zoo ingrijpenden aard, dat wij de lezing van het geschrift moeten ontraden.

HARTMANN (Dr. Jos.) LOURDES. Nederl. bewerking door een Benedictijn van Egmond. Foreholte, Voorhout. 1940. *f* 4.50.

Dit sierlijke werk over Lourdes bestaat ongeveer voor de helft uit tekst, voor de andere helft uit foto's van Lourdes, zijn omgeving en Bernadette. De tekst is min of meer in overeenstemming met de foto's en handelt over de genezingen, over Bernadette en wat er verder over het genadeoord bijzonder te

vermelden valt. Het boek zal vooral als souvenir gewaardeerd worden en den talrijken bezoekers van het Maria-heiligdom welkom zijn. Mgr. Huibers schreef een aanbeveling voor het werk, dat door een Benedictijn van Egmond voor Nederland bewerkt werd.

LEEUW (Prof. Dr. G. van der) DE GODSDIENSTEN DER WERELD. Eerste Deel (495). H. Meulenhoff, Amsterdam. 1940. *f* 9.25 en *f* 11.25.

Met behulp van een zestiental vakgeleerden geeft de Groningsche hoogleeraar Dr. van der Leeuw dit overzicht van de godsdiensten der wereld uit. Dit eerste deel is uitsluitend aan de godsdiensten van het oude en nieuwe Azië gewijd. Na „de religie der primitieve volken", die Dr. van der Leeuw zelf behandelt, volgen de godsdiensten van het oude Egypte, Babylonië en Israël, de overige West-Aziatische religies, het Brahmanisme, het Boeddhisme, de godsdiensten van Iran, van China en van Japan. Het boek wil niet anders dan „de voornaamste godsdiensten als historische verschijnselen" beschrijven. Onder de verschillende bijdragen valt die van Martin Buber over den godsdienst van Israël bijzonder op. Buber is, meen ik, een geloovig Jood en heeft naam als Bijbel-geleerde. Verschillende zijner opvattingen kunnen door Katholieke geleerden niet gedeeld worden, maar zijn behandeling van Israëls godsdienst munt uit door oorspronkelijkheid en indringendheid van blik. Het geheele werk, waarin (in een volgend deel) ook het Christendom zal behandeld worden, staat op hoog wetenschappelijk peil en is eenig in Nederland. Gevormde en ontwikkelde Katholieken, die tot oordeelen in dezen in staat zijn, zullen het boek met genoegen ter hand nemen. Niet alle bijdragen zijn van het gehalte van Buber's verhandeling. Sommige zijn erg schematisch. Ook de openende bijdrage van van der Leeuw over de primitieve godsdiensten is opmerkelijk. De schrijver is het niet geheel eens met de opvattingen en conclusies van den bekenden Pater W. Schmidt S.V.D. Het werk is rijk en goed geïllustreerd.

JULIEN (Dr. Paul) KAMPVUREN LANGS DEN EVENAAR (253). De Pelgrim. 1940. *f* 3.90 en *f* 4.90.

Dr. Paul Julien heeft als arts een tiental jaren in West- en Centraal-Africa vertoefd en in dit boek vertelt hij wat hij hoorde en zag, ervoer en beleefde in het zwarte werelddeel. Het is, zooals hij in de voorrede zegt, niet bedoeld als een litterair of een wetenschappelijk werk. Het is echter een boeiend en, op zijn gebied, een belangrijk werk. Dr. Julien weet te schrijven en zijn gegevens tot een spannend geheel te vereenigen. Welk hoofdstuk men ook opslaat, overal wordt men geboeid door de zeer persoonlijke en doorleefde wijze, waarop de auteur beschrijft wat hij heeft mede te deelen. Hij is een katholiek arts en hij steekt het niet onder stoelen of banken, wanneer hij zijn rozenhoedje

bidt of communiceert op een missiestatie. Dit doet in een dergelijk boek eigenaardig aan. Volkomen ongedwongen vertelt de schrijver dit alles evenals zijn andere ervaringen. Het is een voortreffelijk reisboek, of hoe men het noemen wil, en wie het gelezen heeft, weet veel merkwaardigs van menschen en toestanden in het gebied, dat Julien bereisde. Een groot aantal prachtige foto's illustreeren op gelukkige wijze den tekst.

HUDDLESTON SLATER (Dr. W. B.) ADVIEZEN VAN EEN HUISARTS (314). 4de herziene druk. De Pelgrim, Eindhoven. 1940. *f* 3.90 en *f* 4.90.

Het boek van den bekenden Rotterdamschen arts, dat vroeger onder anderen titel bij een anderen uitgever verscheen, heeft zijn nut en bruikbaarheid bewezen. Het verschijnt nu in vierde uitgaaf. Dat het boek „eringing" bij het publiek is te danken zoowel aan den vlotten, frisschen schrijftrant van den auteur als aan den practischen, nuttigen inhoud. Dr. H. S. is een intelligent en practisch arts, een overtuigd Christen en een man van gezonden levenszin, zoodat zijn adviezen betrouwbaar en aanbevelenswaardig zijn. Hij spreekt in dit boek, waarvoor Karel Thole vele illustraties bijdroeg, over allerlei moreele questies, die onmiddellijk het menschenleven raken, over kwakzalverij, apothekerij en over de Psycho-analyse, die hij voor het volk op, mijns inziens, juiste wijze behandelt. Een royaal en smaakvol uitgegeven boek.

RANDWIJK (H. M. van) en GROOT (Jan H. de) ZEEWAARTS — ZUIDWAARTS (168). H. Meulenhoff, Amsterdam. *f* 1.75 en *f* 2.50.

Twee schrijvers hebben een zee- en landreis gemaakt door en langs de Middellandsche zee en er dit boekje over geschreven. Een eigenlijk reisverhaal is het niet. De auteurs schrijven neer wat hun invalt en wat zij goedvinden zonder zich om een geleidelijk relaas van hun ervaringen te bekommeren. Zij zijn schrijvers en intellectueelen en denken een beetje anders dan gewone stervelingen; daarom zullen gewone stervelingen uit het boekje niet goed wijs worden en zal het bij intellectueelen of artistiekerig georienteerden in den smaak vallen. Een beetje meer ongezochte natuurlijkheid zou het werkje ten goede zijn gekomen; de auteurs doen wat te aanstellerig en vermijden te zorgvuldig den gewonen verteltrant. Ook doet het vreemd aan dat dèze auteurs al te zeer in de bres springen ter verdediging van bedenkelijke zeemansgewoonten. Er staan wel aardige tafreeltjes in en het boekje is formeel goed geschreven. Aankomenden jongens of meisjes geve men het niet in handen.

HILDEBRAND (A. D.) IN HET WARME VOSSENHOL. (210) Geïllustreerd door W. A. van de Walle. „De Arbeiderspers", Amsterdam. *f* 1.90.

Hier vinden wij weer de familie van Falko terug in het boek, waar allerlei ontmoetingen met andere dieren en met het jongetje plaats hebben. Een fijn boek met mooie teekeningen voor kinderen van acht tot twaalf jaar.

SARIS (Leni) KINDERTEHUIS „DE TOEKOMST". (253) Geïllustreerd door Karel Hoekendijk. Van Holkema en Warendorf, Amsterdam. *f* 2.— en *f* 2.75.

Een goed geschreven verhaal van een meisje dat een ideaal heeft en dit trouw blijft ondanks alles dat zij moet doormaken. Er is veel goeds in dit boek, veel dat opwekt en tot hooger streven aanspoort. Voor oudere meisjes.

GOLDEN (Harry) HET ONBEKENDE LAND. (191) Vertaling van Herman Antonsen. Geïllustreerd door Pol Dom. Kluitman, Alkmaar. *f* 1.20 en *f* 1.90.

Herhaalde overvallen op de postkoets en het zoeken naar den dader, het besturen van een ranch onder moeilijke omstandigheden vormen hoofdzakelijk den inhoud van dit prettig vertelde verhaal dat zich afspeelt in het Wilde Westen. Voor grootere jongens te gebruiken.

ETTEN (Ine van) GOEDE MORGEN, MELKBOER! (265) Met teekeningen van Hans Borrebach. Valkhoff en Co., Amersfoort. *f* 2.— en *f* 2.90.

Een opgewekte, vroolijke geschiedenis van vier jonge meisjes die tijdens haar studietijd in een pension wonen, met allerlei jongelui verkeeren en zelfs de melkboer niet uitsluiten. Frisch, grappig, luchtig, vlot geschreven boek voor grootere meisjes.

KOSTER (Maren) DORIEN ZET DOOR. (200) Van Goor en Zonen, Den Haag. *f* 1.50 en *f* 2.25.

Dorien voelt zich thuis overbodig, wil zich nuttig maken, kijkt in jeugdigen overmoed haar lieve grootmoeder, die haar

gezelschap best gebruiken kan over het hoofd en gaat helpen in een jong gezin waar een derde kindje geboren zal worden. Haar lief en leed worden uitvoerig beschreven in dit boek dat voor oudere meisjes wel te gebruiken is.

DEKKER (Marg.) ZONLAND. (192) Bandteekening en illustraties van Toonder. Meulenhoff, Amsterdam. *f* 1.20 en *f* 1.95.

In de wijde ruime omgeving van New South Wales, Australië, staat de ranch waar Elder, de heldin van dit boek woont met haar ouders en broertjes en zusje. Evenals meisjes hier, heeft Elder zonnige dagen en dagen met groote moeilijkheden, al is het leven daar vrijer dan wij hier gewoon zijn. Zonland geeft een goeden kijk op dat geheel andere leven in dat groote land en is een frisch boek, dat alleen gelezen kan worden door de grootste meisjes en ouderen.

LADAN (Suze) PROBEER TE WINNEN! (178) Houtsneden van R. Snapper. Valkhoff en Co., Amersfoort. *f* 1.60 en *f* 2.50.

„Naar voor 'm, maar niets aan te doen" (afgewezen huwelijkscandidaat) blz. 6 en 7.

„'t Was geen jongen, die bij de pakken neer zou gaan zitten. Ze kènde hem."

„Fijn, die wind in je gezicht."

„Was ze er nu al?" ..

„Ze nam haar rok met één hand op, trippelde de stenen treden vóór het huis op en haalde den sleutel uit haar tasje."

„Zacht de deur dicht. Vader was misschien al boven. Ze neuriede een song. „Music, Maestro please". Wel toepasselijk, spotte ze in zichzelf."

„Nu gauw naar boven, uitkleden en naar bed", enz. enz.

Na vijf, zes bladzijden deze korte zinnen te hebben geslikt voelt men zich lichtelijk zeeziek. Behalve de zonderlinge stijl en het hier en daar slechte Nederlandsch is de inhoud ook niet belangrijk. Niets voor onze meisjes.

THOMSEN RAYMOND (Margaret) SYLVIA EN JULIE, POTTENBAKSTERS. (248) Uit het Amerikaansch bewerkt door Willy Pétillon. Hollandia, Baarn. *f* 1.90 en *f* 2.50.

Het zijn een paar dappere zakelijke meisjes die door nauwe samenwerking het oude handwerk „pottenbakken" doen herleven en daardoor de zaak van den vader van Sylvia redden van den ondergang. Voor grootere meisjes geschikt.

BUGBEE (Emma) JOURNALISTE. (229) Uit het Amerikaansch bewerkt door Willy Strijt. Hollandia, Baarn. *f* 1.90 en *f* 2.50.

In dit boek vertelt een verslaggeefster van „The New-York Herald Tribune" een en ander uit het leven van een jong meisje dat journaliste wil worden en hoeveel dit baantje van iemand eischt die hooger op wil. Allerlei gebeurtenissen rondom het „Witte Huis" geven een belangrijk tintje aan dit verhaal voor oudere meisjes.

De Boeken der kleine Zielen

door J. v. H.

Er is onlangs bij den uitgever P. N. van Kampen te Amsterdam een handige en smaakvolle heruitgave verschenen van Couperus' meesterlijken roman „De Boeken der kleine Zielen".*) Alle vier deelen, die het lange verhaal van de Haagsche familie van Lowe afspinnen, zijn hier in één hanteerbaar boekdeel vereenigd.

Deze „Boeken der kleine Zielen" zijn langzamerhand in het midden der belangstelling in Couperus' uitgebreid oeuvre komen te staan. En met recht! Als het verbeelden van den mensch in zijn hoogte en diepte de eigenlijke kunst van den roman vormt, dan is er, meen ik, moeilijk een tweede Nederlandsch boek boven, misschien zelfs naast deze bewonderenswaardig verbeelde familie-galerij te stellen. Ondanks al zijn beperktheden, zijn zwakke momenten, zijn neergangsstemming, zijn vaak bedompte atmosfeer, is het een boek zoo levend en natuurnabij, dat men het de bijna veertig jaren, die sinds zijn ontstaan voorbijgingen, nauwelijks aanvoelt. Dat een Haagsche familieroman van veertig jaar terug tallooze Haagsche en tallooze familieromans doet vergeten, pleit voor zijn waarde en bestendigheid. Toen Couperus hem schreef, te Nice in de allereerste jaren der nieuwe eeuw, had hij Holland, naar hij dacht, voor goed verlaten. Het werk was een afrekening met Holland, met den Haag, met al wat hem in het vaderland tegenstond, het mistige zonlooze klimaat, de karige Hollandsche levenskunst, het uitzichtlooze in de Hollandsche samenleving. Dit alles is voelbaar in het boek, hoewel alle bitterheid of rancune eraan ontbreekt. Couperus heeft kleine zielen willen verbeelden, en het wemelt dan ook van kleine, benepen figuren in den roman, maar het is alles zoo menschelijk, met zoo innige deelname en zoo voorname onpartijdigheid geschreven, dat de indruk van over bij uitstek kleine zielen te lezen spoedig vervaagt. Men leest eenvoudig over menschen, over gelukshongerige menschen, die onder den druk van een familienoodlot te leven schijnen en de een na den ander daaraan onder gaan.

De moreele atmosfeer van negentienhonderd was een andere dan die van veertig jaar later. De ban, waarin Constance van Lowe geslagen is wegens een huwelijksmisstap en een daarop gevolgde scheiding en tweede huwelijk, zou thans in gelijksoortige kringen minder zwaar drukken, zou waarschijnlijk heelemaal niet uitgesproken worden. In negentien honderd knelt de conventie, de loutere fatsoensmoraal met ijzeren banden; het leven der hoofdfiguren uit het boek wordt erdoor vergald en verknoeid. Alles is hol en inhoudloos in de kringen die Couperus

---

*) Louis Couperus: De Boeken der kleine Zielen. (754) P. N. van Kampen en Zoon. Amsterdam. 1940. Derde druk.

beschrijft, een familie van hooge Indische ambtenaars met haar vertakkingen, die soms even de hof- en diplomatenkringen raakt, doch daar nauwelijks geduld wordt. Zij is in vele, niet in alle opzichten het model eener Hollandsche liberale familie, loyaal jegens koningshuis en vaderland, uiterst vrijzinnig in vragen van godsdienst en geweten, doch vastgeschroefd in louter maatschappelijke, uiterlijke vormen en normen van levensverhouding en gedrag. Allen zijn gros-bourgeois in den weinig gunstigen zin van het woord, met salonbeschaving en savoir vivre, zoogenaamde menschen van standing, doch innerlijk voos en zonder houvast. Het zijn typische vertegenwoordigers van het einde der negentiende eeuw. Hun religie of liever idool is het familie-aanzien; dit dicteert alle richtlijnen voor het leven. Naast deze waarde houdt geen enkele andere regel of maatstaf stand. Van eenig geestelijk interesse in welke richting ook is geen sprake; zij kennen geen andere levensorienteering dan die van goed te trouwen en op zoo breed mogelijken voet te leven. Van eenig uitzicht op een andere levenswaardeering, op God en de behoeften der ziel, van een doorbreken der vaste grenzen van de fatsoens- en familie-eer-moraal hebben zij geen begrip zelfs.

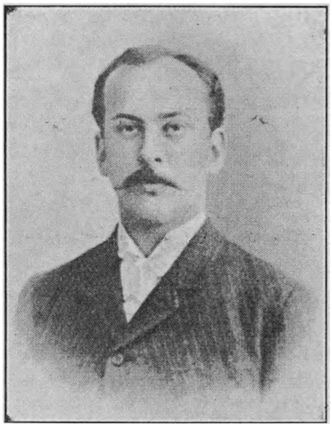

L. COUPERUS
omstreeks 1890.

In één opvallend opzicht verschillen deze deftige Haagsche menschen van negentien honderd van hun standgenooten van vier decennia later: zij hebben veel kinderen. Couperus heeft het zich niet gemakkelijk gemaakt in het opvoeren van kinderen en kleinkinderen van de stammoeder, mevrouw van Lowe. Dezen zouden een aanzienlijk hotel kunnen bevolken en de schrijver slaagt er vrij wel in zelfs alle kleinkinderen in persoonlijke trekken en eigenheid van wezen voor te stellen. Het milieu dat Couperus hier zoo uitvoerig en gedetailleerd beschrijft, beantwoordt wel ongeveer aan het milieu, waaruit hij zelf voortkwam, en wie hem heel na stonden, moeten wel tallooze verhoudingen, situaties en details in den roman herkend hebben. Het zijn „kleine zielen", waarvan hij verhaalt, echter niet door aanleg of structuur, maar door de omgeving, waarin zij opgroeien, door het ongeweten gemis van wat hun leven kon opheffen, inhoud geven en wezenlijk verrijken. Bijna alle van Lowes zijn erfelijk belast, of nu die erfelijkheid op de ouders teruggaat of de vrucht is eener al te luxueuze en indolente levenswijze. Een nerveuze

overprikkeldheid, die bij den een tot hallucinaties, bij den ander tot onverwinlijke depressies, bij een derde tot zindelijkheids-manieën voert, is het erfdeel der geheele familie. Bijna allen ook ontbreekt het aan de noodige levensdrift, aan ondernemingszin en energie; velen hunner vegeteeren voort in al te groote week-heid, in het teren op het overgeërfde familiegoed.

In het uitbeelden dezer kringen, waarin overgeciviliseerde menschen hun doel- en zinloos geworden leven slijten, menschen met gevoelige organen, die niet in de toekomst zien, doch lijden aan een drukkend verleden en voor wie het leven in geen enkel opzicht een taak beteekent, doch slechts een in altijd eenderen stijl herhaalde sleur, is Couperus een grootmeester. Eline Vere, zijn eerste roman, reeds zoo rijk aan genuanceerde menschelijk-heid, een boek, zoo levendig en bewogen, zoo psychologisch verantwoord en zuiver van styleering, is het voorspel tot deze Boeken der kleine Zielen, waarvan „Van oude Menschen, de Dingen die voorbijgaan" het naspel is. In al deze boeken is de Indische loomheid, een verzetloos zich drijven laten op den stroom der gebeurlijkheden, schering en inslag, ook al speelt Indië geen uitdrukkelijke rol in Eline Vere. Het Noodlot is de laatste wijsheid van Couperus, de onverklaarde, albeheerschende, blinde macht, waaraan zich zijn zeer passieve creaturen zonder weerstand overgeven. Couperus is een zeer heidensch auteur, humaan en gevoelig; hij mist de hardheid en wreedheid van het antieke heidendom en vervalt daardoor vanzelf tot een passief ondergaan van leven en lot als de eenig houdbare levenswet. Dit geldt slechts voor hem als auteur, niet voor zijn persoon. Wie in anderhalf jaar, van Februari 1901 tot Augustus 1902, een werk als de Boeken der kleine Zielen schrijft en in ruim dertig jaar meer dan zeventig boekdeelen vult, is, zooals den laatsten tijd terecht herhaald werd, geen energieloos levensgenieter. Zijn levensvizie echter, zooals die zich openbaart in zijn werken, is volkomen fatalistisch, onchristelijk; het is een levensbeschouwing van energielooze geresigneerdheid, een levensdéfaitisme, dat hem vaak verweten is.

Doch de menschen, die deze levensvizie beleven en be-lichamen, heeft hij met wondergevoelige en uiterst teere hand beschreven. Vooral de brooze vrouwenfiguren met haar grillige verfijningen en onberekenbare sensitiviteit heeft hij met nerveuze fijngevoeligheid en geduldige observatie geboetseerd. Een inner-lijk zoo fijn vertakt wezen als Constance van Lowe te scheppen vermag slechts een schrijver van heel ongewone gaven. Het wemelt in de Boeken der kleine Zielen van met zeldzaam meesterschap beschreven situaties en figuren. De tot een obsessie uitgroeiende druk van Gerrit van Lowe, die, door niemand ge-weten of vermoed, hem in den dood drijft, getuigt eveneens van een buitengewoon kunnen. De verschillende scenes, waarin de Driebergensche familie van der Welcke optreedt, het oude

strenggeloovige echtpaar, zijn treffend van innerlijke waarheid. In het weergeven eener familiesfeer, heel dat complex van gevoelens en meeningen, van gewoonten en kleine tradities, dat moeilijk uitspreekbare en haast niet te beschrijvene, dat uit tallooze bijna niet bewuste nuances en schakeeringen bestaat, slaagt Couperus als geen ander. De intonatie der gesprekken, de geringste reactie in gelaatsuitdrukking of houding weet hij op te vangen en vast te leggen en zoo zijn tafreelen een wonderlijk sterken indruk van echtheid en natuurgetrouwheid te geven. Het is soms of de veelheid der personen of de verwikkeldheid der situatie hem inspireert. Groote, omvangrijke scenes gelukken hem doorgaans bijzonder goed. Een enkele maal weet hij in het hoog opvoeren eener familiescene, in het toespitsen eener gecompliceerde situatie geen maat te houden. Zoo staat er in het tweede deel van Van oude Menschen een hoofdstuk, het tiende, waarin, als de heel oude heer Takma en de oude Dr. Roelofsz gestorven zijn, de clan Dercksz met aanhang bijeenkomt bij de heel oude mevr. Ottilie. Wie dit hoofdstuk nuchter te lezen tracht, mòet wel glimlachen om de kunstmatige wijze waarop Couperus de bijeenkomst telkens met een nieuw personage vermeerdert en de algemeene ontsteltenis ten top voert. Als op het einde eener comedie loopt alles te hoop en komt, te pas of te onpas, bij mevrouw Ottilie aanbellen. In dit werk zijn trouwens veel dingen gechargeerd; het mist het natuurlijke evenwicht van de kleine Zielen en is zoo drukkend en benauwend van onmenschelijke levensverenging, dat het werkt als een kwade droom.

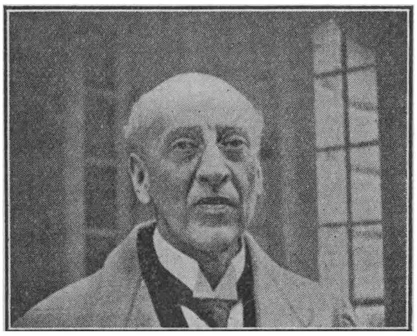

L. COUPERUS
in 1923

Er is tusschen Eline Vere en de Boeken der kleine Zielen een opvallende overeenkomst; al wat in den eersten roman treft aan milieuschildering, aan karateriseering, aan kunst van beschrijven, aan atmosfeer en stemming is in het tweede werk in nog rijker en rijpere volheid aanwezig. Eline zelf kon een dochter uit de Lowe-familie zijn; de Constance uit het latere boek lijkt wel een Eline rediviva, thans echter genezen van haar zenuwkwellingen en met de jaren tot grooter evenwichtigheid gekomen. Wat beiden romans die groote bewogenheid en levendigheid geeft, dien indruk van levensfrissche werkelijkheid is voor een goed deel Couperus' kunst van gestalte-geving en uitbeelding. Hij is Goddank! sober in zijn beschrijvingen en mededeelingen, doch

laat alles zich afspelen door de handelende figuren zelf. Vooral in de Boeken der kleine Zielen is dit merkwaardig. Van al wat er voorvalt wordt er weinig onmiddellijk door den schrijver zelf verhaald. De optredende personages verhalen alles, hetzij in gesprekken, hetzij in overpeinzingen en reminiscenties, hetzij in persoonlijke deelname aan het gebeurende. In de kleine Zielen heeft er ergens bij gelegenheid eener bruiloft een voorstelling met levende beelden plaats; zoo goed als geheel deze vertooning wordt niet beschreven of verhaald, doch wordt weerspiegeld in de indrukken en gesprekken der toeschouwers. Couperus is hier voorbeeldig in den dialoog en den monologue intérieur; misschien bestaat meer dan twee derde van den zeer, zeer langen roman uit monologen en gesprekken. Deze gesprekken, hoe verschillend ook, of het wisselende en verspringende uitingen zijn in korte, halve zinnen of werkelijke conversaties in langademige uitspraken, altijd zijn ze treffend van natuurlijkheid en zuiverheid van toon. Hier in het bijzonder vindt Couperus steeds het juiste woord en de juiste intonatie. Hoewel zijn taal lang niet altijd onberispelijk is, onhollandsche eigenaardigheden vertoont, zoo bijvoorbeeld in de plaatsing van bijwoord en hulpwerkwoord, wat den indruk van gemaniereerdheid maakt, is hij in zijn dialoog een model van natuurlijkheid en spontaanheid.

De vier Boeken der kleine Zielen staan, met uitzondering van het laatste, meen ik, ondanks verschillen en inzinkingen, overal vrijwel op gelijk niveau en zijn in het genre van den familieroman een voorbeeld van romankunst. De schrijver, die Holland ontvlucht was en zijn kinderjaren in Indië had doorgebracht, heeft er het rauwe Hollandsche winterklimaat in willen vastleggen. Het stormt, regent en sneeuwt voortdurend in het boek en dit uiterlijk natuurgebeuren is een symbool van de atmosfeer, die het innerlijk dezer menschen beheerscht. Kleinzieligheid, laster, kwaadsprekerij, familietwist en jaloezie zijn er aan de orde van den dag; doch Couperus is te geïnteresseerd in zijn creaturen, herleeft in deze kringen te zeer de eigen jeugd om zijn opzet niet eenigszins te vergeten en niet voor alles menschen te verbeelden, die hem ten slotte verwant zijn, al blijken ze achteraf dan ook klein te wezen. Meer echter dan hun kleinheid valt hun weekheid op. Ook de sterksten uit deze weinig sterke familie lijden aan een onhollandsche weekheid, die tot alle verslapping en verval disponeert. Couperus heeft in zijn vele boeken een bijzonder talent en een bijzondere voorliefde getoond voor het beschrijven van in weelde en weekheid ondergaande levens. Zijn antieke romans „De Berg van Licht" en „Iskander", de romans over Heliogabalus en Alexander den Groote, de eerste vooral, hebben hem langen tijd een kwade faam bezorgd. Iets van die voorliefde voor indolente en beschaafde verweekeling vindt men ook in zijn Haagsche romans. Dat er uit een jongen als Addy, het kind van Constance en van der Welcke, nog zulk een energiek en kranig

heer groeit, ondanks de ziekelijke verteedering, waarmee zijn ouders hem overstelpen, is bijna niet te aanvaarden. Een psychoanalyticus, die in Couperus' werken zou gaan grazen, zou op talrijke bindingen en complexen stooten en er een goudmijn voor zijn fantastische speculaties in ontdekken. Wie de romans van den schrijver wegens deze weekheid, deze vaak al te sensueele atmosfeer geen aanbevelenswaardige lectuur voor gevoelige naturen en jonge menschen acht, is niet geheel in het onrecht.

Het vierde en laatste deel van de kleine Zielen, dat „Het heilige weten" heet en tien jaar later speelt dan de drie eerste, waarin de gebeurtenissen onmiddellijk op elkaar volgen, lijkt mij het zwakste, ofschoon Couperus zelf er de hoogste verwachting van had. Vermoedelijk heeft hij zelf in het begin niet het plan gehad dit laatste boek tien jaar na de voorvallen der eerste drie te doen plaats hebben, anders had hij de verschillende anachronismen, die daardoor ontstaan zijn, vermeden. In tien jaar kan er een en ander veranderen in het openbare leven en ook de meest accurate schrijver kan dit, zooals Couperus hier, over het hoofd zien. Dit vierde deel speelt zich af in Driebergen en de toover der Haagsche sfeer is gebroken. Deze menschen zijn zoo geheel en al Haagsch, zoo afgestemd op de residentiestad, dat ze in Driebergen niet op hun plaats schijnen. Dat Addy, de voorbeeldige, wijze, vastberaden, engelachtige Addy, met het volkomen mislukte huwelijk zijner ouders dagelijks voor oogen, een vrouw als deze Mathilde trouwt, is bijna niet aan te nemen. Het is een wanklank, die het geheele vierde deel door de stemming verstoort. Addy zelf is bovendien een klein beetje pedant, een klein beetje te veel de volksweldoener geworden. Dit „Heilige Weten" doet het hem niet meer. Het groote Driebergensche huis werd ongeveer een kliniek en de overgang van het jolige, indolente leven in den Haag naar deze ziekenhuis-atmosfeer te Driebergen is te groot.

Met verloop der jaren is men meer en meer de Boeken der kleine Zielen als Couperus' meesterwerk gaan zien en dit, mijns inziens, terecht. In geen zijner andere werken vloeit die stroom van verbeelding, van menschen-„gestaltung", van vormgeving aan leven en lot zoo rijk en natuurlijk als hier. Andere tijden zullen wellicht aan andere werken de eerste plaats toekennen. De lezers van heden echter geven de voorkeur aan de uitbeelding van den reëelen mensch, zooals hij is in zijn werkelijke verhoudingen, gesteld in omstandigheden, die wij kunnen navoelen, gewikkeld in conflicten, die verwant zijn met de onze. In de periode tusschen Eline Vere en de kleine Zielen, het laatste decennium der eeuw, heeft Couperus een aantal fantastische koningsromans geschreven, waarvan „Majesteit" en „Wereldvrede" de bekendste zijn. Hij zelf was in latere jaren weinig ingenomen met deze onwerkelijke verbeeldingen, waarin fraaie beschrijvingen de plaats innemen van wat voor een romanschrijver

het allereerste en voornaamste zijn moet: het gestalte geven aan levende menschen. Neemt men thans na veertig, vijftig jaar deze boeken ter hand, dan verwondert men zich dat een auteur, die kort tevoren Eline Vere schreef, zich in deze koele en fletse verbeeldingen kon verdiepen, waarin schimmen van vorsten en koninkrijken worden opgeroepen zonder diepere noodzaak of houvast aan de werkelijkheid. De laatste twintig jaar van zijn leven, toen hij aan Holland steeds meer ontgroeid en zijn naam als auteur in binnen- en buitenland gevestigd was, is Couperus de oudheid gaan bestudeeren, gaan doorleven en beschrijven. Dat de burgerlijkheid en beperktheid der Haagsche kleine Zielen hem gingen tegenstaan en hij naar wijdere uitzichten snakte, is begrijpelijk in een kunstenaarsnatuur. Flaubert greep naar Salammbô na de verstikkende atmosfeer van Madame Bovary. Couperus heeft vele en lijvige boeken over antieke figuren en toestanden geschreven; hij heeft het beste van zijn leven en van zijn talent daaraan besteed. En toch lijkt mij dit een vergissing. Couperus' Haagsche en (in zijn tijd) hedendaagsche romans worden gelezen, omdat Couperus ze schreef, goed schreef, de historische romans worden gelezen minder omdat Couperus ze schreef dan wel omdat men erin lezen kan over Heliogabalus, Xerxes, Alexander den Groote en over antieke toestanden. De schrijver was bevangen van bewondering voor antieke en Oostersche pracht; zijn verbeelding zwelgde in het savoereeren dier uitbundige levensdrift en levensweelde en met zijn ongewoon schrijftalent wilde hij die abnormale of grootsche figuren, die verre wereld doen herleven. Dit is hem ook ten deele gelukt, doch hij is in deze werken meer een sierlijk omschrijver der geschiedenis dan een romancier. In de kleine Zielen is alles van Couperus, vinding, constructie, opbouw, uitwerking; alles is zijn werk en hij bewerkt het meesterlijk. Hij ensceneert het zóó, dat de figuren zelf het gebeuren bepalen en afspelen. In de antieke romans overheerscht de kunst van beschrijven, die eeuwige klip voor den romanschrijver. Antieke figuren staan nu eenmaal ver van ons af; wat weten wij van hun innerlijk, hun gevoelswereld en innerlijke reacties? Eline Vere en den clan van Lowe kende en doorzag Couperus tot in de verborgenste vezel van hun wezen; de heroëngestalten uit verre tijden bleven hem vreemde grootheden, mysterieus en gesloten ondanks studie en onderzoek. Men vergelijke bijvoorbeeld eens de schaarsche dialogen uit deze antieke romans met die uit zijn Haagsche boeken, de vaak rhetorisch opgeschroefde, heroiek gecothurnde uitlatingen der helden uit de eerste met de zoo natuurlijke gesprekken uit de laatste. De antieke romans zijn fraaie omschrijvingen, nadichtingen, „vies romancées", doch geen romans, geen boeken van oorspronkelijke verbeelding.

In de Haagsche romans, vooral in de Boeken der kleine Zielen vinden we Couperus op zijn best, een menschenbeelder van

ongewoon formaat en een schrijver van zeldzaam gevoeligen aanslag. Deze boeken zijn niet bedoeld als opwekkende, in een blijde stemming brengende lectuur. De atmosfeer is er wat benauwd en de horizon beperkt, doch wetende, gevormde lezers, die geen happy ending zoeken, zullen den levensweg dezer kleine Zielen geboeid ten einde toe vervolgen.

Boekenschouw

BÜHLER (Dr. Charlotte) PSYCHOLOGIE DER PUBERTEITSJAREN. (220). Vert. door G. Kraassenberg. Erven J. Bijleveld, Utrecht. *f* 3.50 en *f* 4.50.

Voor vakmenschen kan het nuttig zijn kennis te nemen van het wetenschappelijk werk van Dr. Charlotte Bühler, maar haar houding tegenover onderwerpen en vraagstukken van zedelijken aard is zoo in strijd met de christelijke moraal, dat den leek, die voorlichting zoekt in puberteitskwesties, de lezing beslist ontraden moet worden.

NEUMANN (Dr. Johannes) OPTIMISME. Bron van levensmoed en levenskracht. Vertaling van J. H. J. Birza-Trimpe. (193). Kosmos, Amsterdam. *f* 2.15 en *f* 2.90.

Uit jarenlange ervarnig als psycholoog heeft Dr. Neumann zijn boek samengesteld. Het beoogt het kweeken van een optimistische levenshouding, het aanvaarden van het leven, niet met het optimisme van het kind, maar met een weerstandskrachtig, een beproefd optimisme. Hij geeft dan een aantal adviezen, welke hij niet enkel gelezen maar ook beleefd wil zien; hij spreekt over zelfopvoeding en daarnaast over de opvoeding der kinderen, waardoor bij hen den grondslag van het optimisme wordt gelegd. Bij zijn adviezen heeft de schrijver vooral zich als doel gesteld den mensch bekwamer te maken de gemeenschap te dienen. Zeer zeker is dit een voornaam levensdoel, maar het valt op dat Dr. Neumann de verhouding mensch-God buiten beschouwing laat. Het juist begrip dezer verhouding is **de** bron voor het levensoptimisme, haar beleving versterkt het voortdurend en maakt den mensch geschikter zijn grootste levensdoel te verwezenlijken. Het is een leemte in het boek dat hierover niet gesproken wordt.

BIGGER (Prof. Dr. J. W.) MICROBEN, BELAGERS DER MENSHEID. (313). Uit het Engelsch vertaald door Dr. W. J. Roberts. H. Meulenhoff, Amsterdam. *f* 3.50 en *f* 4.50.

Microben zijn den leek het meest bekend als ziekteverwekkers; inderdaad zijn dit voorname functies deze organismen, en een groot gedeelte van het boek is dan ook gewijd aan den strijd tusschen deze ziekteverwekkers en den mensch. Pas de laatste driekwart eeuw is deze strijd serieus gevoerd, daar in dien tijd de wetenschap der microbiologie zich enorm heeft ontwikkeld. Zoo verbazingwekkend is deze ontwikkeling geweest, dat haar geschiedenis, die in zoo'n nauw verband staat met leven en gezondheid der menschen, zich als een epos laat lezen. Ook van deze ontwikkeling, en van het werken der daarbij betrokken geleerden, wordt verteld, van hun eindeloos experimenteeren, van hun dikwijls teleurstellende, maar met bewonderenswaardig geduld voortgezette, studie.

Dit boek is populair-wetenschappelijk in den goeden zin van het woord: de conclusies worden verantwoord, het is begrijpelijk voor den normaal ontwikkelden leek, het geeft hem eenig inzicht — zonder dat hij wordt overbelast — in uiterst merkwaardige natuurverschijnselen.

H. Marsman (II)

door FELIX VAN ARET.

In „Zelfportret van J. F.", dat als portret te onsamenhangend is, te weinig een omlijnde beeltenis vertoont, om er de „gelijkenis" in te kunnen prijzen, maar de vaagheid bezit van in den droom scherp doch vluchtig waargenomen gestalten van zichzelf, zegt Marsman in het hoofdstuk, dat over het ouderlijk huis handelt, „de vraag naar den zin van het leven kwelt mij minder dan die naar de werkelijkheid van het bestaan". De zin van het leven is als „werkelijkheid" dieper dan de werkelijkheid van het bestaan. Hij is van hoogere orde, en hij begeleidt bespiegelingen over het bestaan met de hardnekkigheid van een schaduw, al is men zich van die „schaduw" niet altijd bewust. Doch bij Marsman bestond reeds vroeg een splitsing tusschen „zin" en „werkelijkheid", die gegroeid is tot een dualiteit in zijn wezen, welke men telkens, en dan beantwoordend aan het fenomeen, waarmee hij zich bezig hield, hetzij in een cultuurbeschouwing, of als fase in zijn poëtische ontwikkeling, herontdekt. Een dualiteit, die zich nimmer ontbindt, daar zij begroet is als een soort elixer voor de scheppende werkzaamheid, als de begeerde kwelling, de zelfkastijding die weerbaar maakt tot den scherpsten graad. En dan kan het ook zijn, dat Marsman deze kwelling ook anderszins bewust verhevigde; men ziet daarvan trouwens symptomen in de wijze, waarop hij gespannen en waakzaam tot het uiterste de tragedie in zijn familie uitput, totdat hij al het pijnlijke, en het vermeend schandelijke er in, lijfelijk heeft geleden, en het is ook een zelfkwelling geworden in de minutieuze behoedzaamheid, waarmee hij recht poogt te doen aan het werk van anderen, een recht, dat hij ook voor zich zelf opeischt. En deze dualiteit verschijnt in haar meest dynamischen en beweeglijken vorm in zijn drift naar vreemde landen, en in de begeerte om groote culturen te vinden, om den tweesprong te betreden, waar sporen van tijdperken, die elkaar gekruist hebben, als teeken opgebaard liggen, zooals in Spanje (Provence). Ook deze sporen zijn weer teeken van een „werkelijkheid", zij het een verpulverde.

Marsman spaarde zich zelf niet bij het zoeken naar het ideaal van grootheid en zuiverheid, dat hem voor den geest stond. Hij heeft hier werkelijk eenige verwantschap met Nietzsche, die zichzelf evenmin ontzag, en de kwellingen van zijn ondermijnd gestel onderging in de wetenschap, dat zij zijn gevoeligheid voor indrukken, en zijn vermogen om scherp, als in trance, de waarheid te zien, zouden verfijnen, en hem de kracht zouden geven de wereld even genadeloos te behandelen als hij zichzelf deed. In „Zelfportret van J. F." laat Marsman iets van deze zelfloutering blijken als hij naar aanleiding van zijn ziekte schrijft: „Mijn zinnen werden door de ziekte verfijnd, mijn zenuwen uiterst gevoelig, mijn drift om te leven verhoogd."

De levensbeschouwing der zelfkwellers wordt moeilijk een diep doordachte en hecht gebouwde filosofie, maar het zoeken naar een van onwaarheid gezuiverde werkelijkheid ontlaadt zich daar meestal in „kortsluitingen", in bliksemsnelle instantanés waarin telkens een deel van de vurig begeerde werkelijkheid wordt gegrepen, maar waarin men verdoemd blijft om als Vliegende Hollander nimmer het omlijnde doel te bereiken. Deze Vliegende Hollander is in zijn fantoomachtige schimmigheid, zijn doorzichtige irrealiteit, een verschijning, waartoe Marsman zich zeer aangetrokken voelde, al vertolkte hij meer de zin dan de werkelijkheid van het leven. In hem was de eeuwige onvervuldheid, en geheel zijn eigen gevecht belichaamd. „Geen mythologisch verhaal, geen legende ook, had mij ooit ten volle geboeid, totdat ik stuitte op de sage van den „Vliegenden Hollander", schrijft Marsman in „Zelfportret van J. F.", en verder: „Een man naar mijn hart, hij voerde een strijd die mij weliswaar bovenmenschelijk leek, maar die ook ik zelf moest voeren, met den vollen inzet van mijn bestaan." Hier heeft men weer dit met „vollen inzet" zich willen uitleveren aan blinde krachten, in den grond weer twijfel aan de werkelijkheid, de gegrondheid van het eigen be-

staan, en daarom in vertwijfeling zichzelf aanbieden aan het heelal. Men vindt hetzelfde motief in het gedicht „Lezend in mijn boot".

„.... Zoolang ik verbonden was met het heelal, heb ik zelfs aan den dood niet gedacht" zegt Marsman elders. Maar de eerste maal, dat hij in den droom geen contact krijgt met de troostvolle strooming van het heelal en de ruimte, en zich van uitverkorene eensklaps uitgestootene voelt uit deze irreëele gemeenschap, waarin voor hem de hoogste graad van broederschap is bereikt, besluipt hem de angst voor den dood, en neemt het verzet tegen God, die zich van den dood bedient om hem zijn werkelijkheid te ontnemen, een aanvang.

Dit verlangen naar een reine werkelijkheid — men vindt het bij Nietzsche ook, al uit het zich hier explosiever — wordt een bezetenheid, en zoo is ook Marsman's „vitalisme", dat toch eigenlijk veel meer een onderhuidsch proces was, de telkens wisselende manifestatie van iets, wat hij als aan zijn eigen wezen verwant ontdekte. De „werkelijkheid" die Marsman zocht moest beantwoorden aan zijn innerlijk. Begrijpelijk, dat dit „vitalisme" zich poëtisch het meest volledig en „eenmalig" kon verwoorden, en dat men het daarom meer met zijn poëzie dan met zijn proza identificeert. Doch men vindt het toch ook terug in zijn proza, en vooral in zijn critisch proza, waar hij zich onmiddellijk betrokken voelt bij fenomenen, die hem zijn verschenen en zich zelf bij deze ontmoeting en in een meermalen snel eindigende verwantschap uitput in een diepe herkenning. Het aphorisme of het gedicht, en de scherp gesneden karakteristiek, armoedig aan woorden, maar gespannen van zinrijkheid, zijn zeer geëigend om de machtige ervaringen op te vangen die Marsman als weerbaar soldaat ondervond. Maar juist dit aphorisme geeft aan zijn werk, bij al zijn innerlijken gloed en volledigheid als „eenmalige" uiting, de onvolledigheid van het fragmentarische. In werk van langeren adem, wanneer Marsman zich aan het aphorisme moet onttrekken, en hij de „volledigheid" op andere wijze moet zien te bereiken, treedt dit fragmentarische nog het meest aan den dag. „De dood van Angèle Degroux" is als roman zeker een mislukking; zijn voornaamste verdienste ligt binnen het kader van een in uitstekend proza uitgebracht „zielkundig rapport", doch dat als geheel te zwevend blijft, ook te opzettelijk is, in de beteekenis van vooraf tot den bodem geleefd en geleden, zoodat men de romantische strooming herhaaldelyk voelt stokken in het verantwoorden,' wat zielkundig gereleveerd moest worden. De fout — als men het zoo noemen wil, het is tenslotte een kwestie van autoritair gekozen uitgangspunt — die Marsman bij het schrijven van „De dood van Angèle Degroux" maakte, berust hierop, dat hij het slotaccoord (de dood van Angèle) versnelt ten koste van den geleidelijken groei van het conflict, zoodat hij zich plotseling voor de ontknooping bevindt, terwijl nog lang niet alles, wat de Blécourt als mensch in de oogen van den lezer had moeten vervolledigen, is gezegd. Een dergelijk compositorisch gebrekkige conceptie, die in embryo vermeden had moeten worden, kan opzettelijk worden gekozen om een anti-climax in het leven te roepen, om het conflict scherper in het beeldvlak te plaatsen. Bij Marsman was het echter bewust een verwezenlijking, een vorm van roman-compositie, die zijn natuur zelve hem had gedicteerd. Aangetrokken als Marsman steeds was naar een resultaat, naar een harmonie, in ieder geval naar de ontlading van de spanning, die nog bezig was toe te nemen, leek hij onmiddellijk aangedaan door den dood van Angèle Deroux, minder door de omstandigheden, welke er toe leidden. Hij was geneigd die samen te trekken in het brandpunt van het slot, evenals Marsman in het korte stuk, dat de dood van Virginia Clemm, de vrouw van Edgar Allan Poe beschrijft, met intense aandacht het naderen van den dood gadeslaat. Op het hevigste, in het geval van Angèle Degroux, meest tragische oogenblik vestigt Marsman strak zijn blik, en in het bewustzijn, dat hij in deze achtervolging van het lot, zijn behoefte aan onafwendbare „resultaten" het beste dient, vergeet hij de erfenis van het verleden geheel te onderzoeken, waaruit ons veel omtrent de hoofdfiguur in deze geschiedenis, Charles de Blécourt, en tenslotte omtrent de geschiedenis zelf, zou zijn opgehelderd, hetgeen nu, als niet terzake dienende, achter een gordijn ver-

borgen is gebleven. Of zou zich hier Marsman's verknochtheid vooral aan wat zich in het tegenwoordige afspeelt, en zijn afkeer voor wat historie, verleden tijd geworden is, wat geen getuige meer is van de beslissingen, die in het heden vallen, openbaren?

In ieder geval is ook in Charles de Blécourt de autobiografische zelfweerkaatsing aanwezig, zooals bijna in al het prozawerk van Marsman (bijvoorbeeld „De bezoeker", de objectiveering van zichzelf in een vreemden gast, en in „Teresa Immaculata", in het incestusmotief, het samengaan van kuischheid en schande). Ook Charles de Blécourt is tegelijk kwetsbaar en weerbaar. Hij is kwetsbaar door de wijze, waarop de wereld zijn hoog zelfrespect tegemoet treedt, door de laag van wanbegrip die hem omringt, en waarbinnen hij zich heeft vereenzaamd, doch binnen dit aristocratische kamp is hij weer zeer weerbaar en weet hij zeer scherpzinnig te keuren en af te zonderen. Het is zeer de vraag, wanneer men ziet hoe egocentrisch deze Charles de Blécourt het plan beheerscht, en hoe gejaagd Marsman drijft naar het bittere slot, en hoe weinig aandacht er tenslotte is voor de bijfiguren, al heeft Marsman ze zielkundig niet slecht hun plaats gewezen, of Marsman in zich wel ooit de kwaliteiten zou hebben kunnen ontwikkelen voor een roman, die niet alleen qua stijl, doch ook in compositie en een zekere universaliteit in de beelding van menschen en toestanden, beduidend het vaderlandsche peil van letterkunde kon overschrijden, en de cultureele beteekenis zou kunnen opleveren, welke Marsman zelf zoo zuiver in de wereldliteratuur van zijn tijd wist aan te wijzen. Er waren in Marsman's natuur en aanleg belemmeringen, in de eerste plaats voor een levensbeschouwing, die voor hem een vaste grondslag had kunnen zijn voor zijn werk, en verder voor die uitingen van den geest, waarbij voorbereiding, compositie en organisatie van de beschikbare stof onmisbare factoren zijn voor het welslagen van het geheel. Het moment als zoodanig boeide hem altijd veel meer, dan de betrekking, waarin het zich verhield. Als men leven en maatschappij met een landschap mag vergelijken, dan was daarin voor Marsman overdaad aan laagland, en groot gebrek aan vulkanen, en spitsen van gebergten. Geen wonder, dat hij bij voorkeur vluchtte naar het gebergte, waar hij de trotsche koepeling boven het laagland vond, die hem zeker een aspect moet toegeschenen hebben van de als den steen der wijzen nagejaagde volstrekte harmonie.

Het gaat niet aan Marsman gebrek aan psychologisch inzicht te verwijten, omdat in een ontwikkeling of conflict de „ontlading" hem meer boeide dan den „groei". Het zoeken naar de zielkundige drijfveer was een van zijn bezetenheden, en men herkent ook hierin het „vitalisme", als een voortdurend onderzoek naar beweegredenen, die tot sterk leven aanleiding geven, of dit in stand houden tegen vooroordeel of onverschilligheid in. Doch zijn psychologisch inzicht was eclectisch, het was een keuze (dikwijls het hoofdmotief) uit een breede strooming, die men geheel zou moeten onderzoeken als men er tot goed begrip, alle eigenschappen in rangorde van zou willen kennen. Het grootste struikelblok voor Marsman's groei als romanschrijver lijkt me juist dit vermeende, ook boven zijn beteekenis beoordeelde „vitalisme", dat door zijn dynamische golvingen iets verbrokkelds en onvoltooids gaf aan Marsman als mensch, en aan het werk, dat bij de gratie van dit „vitalisme" op de toppunten van innerlijke beroering ontstond, Periodes van stilstand kwamen er vele voor in dit vitalisme. Men moet daarin niet zien een terugval tot een beschouwingswijze, een verminderde belangstelling terzijde van het leven. Zij zijn veeleer reacties op uitputtingen, die na ieder dynamisch menschelijk of maatschappelijk optreden kunnen volgen. De kracht van een vroeger hoogtepunt van vrijheid is uitgebuit tot het eind van haar vermogen, zoodat ontspanning niet kan uitblijven. Doch deze momenten van betrekkelijke rust dienden niet tot recapitulatie, maar voor een reveil tot een nieuwen aanval, een nieuwen volledigen inzet. Zij zijn teekenend voor de offensieve natuur van Marsman, waar hij het leven telkens weer bespringt uit een inderhaast opgeworpen stelling, en voor zijn weerbaarheid tegenover een barbaarschen rechter, die het leven op hem wil betwisten door het naar voren schuiven van den dood. Dit vitalisme met zijn pauzes van verzamelen

blazen is de aangewezen strategie voor hen, die in het leven niet één grooten veldslag trachten te winnen, maar dit leven tot een voortdurenden veldslag maken, omdat het gevecht tenslotte de beste uitdrukking is van hun weerbaarheid en hun gezag. Het heeft iets van een Middeleeuwsche, een onmoderne verdoemdheid, en het is begrijpelijk, dat het beeld van den Vliegenden Hollander, die pal op de plecht van zijn razend schip, speelbal is van tijd en getij, een uitstekend pendant is voor deze rusteloosheid, voor deze Germaansche trek om zich met het onmeetbare te willen meten, en er desnoods persoonlijk aan ten gronde te gaan. Het kosmische van Marsman's wezen, dit verlangen naar atmosfeer, naar een elysium, dat de reinheid zou bevatten, waarnaar hij · evenals Nietzsche zocht, herkent men als hij zich in andere grootheden tracht te verliezen. Poëtisch in het heelal zelve, waarmee hij in den droom een verbond scheen te hebben gesloten, en critisch in het domein van vreemde geesten, waarin hij gestalten als aan zichzelf verwant ontdekte. Doch wanneer hij deze gestalten eenmaal in hart en nieren had doorleefd, wanneer ze hem zeer vertrouwd waren geworden, konden zij een geestelijke onbevredigdheid, een onvoldaanheid achterlaten, waarna Marsman balsturig kon zijn tegenover zich zelf en tegenover zijn omgeving.

Misschien dat de terugval aan levensdrift van „De lamp van Diogenes" in vergelijking met de „Anatomische les" geschiedde, niet omdat Marsman een nieuwe fase wilde brengen in zijn meening over de critiek, als herscheppend en leidend element, doch omdat hij zich in de „Anatomische les" zoo onvoorwaardlijk aan het leven had gegeven, dat hij ter noodzakelijke aanvulling, om de harmonie van intuïtie en intelligentie te herstellen, tot de analyse wilde terugkeeren. Hij bleef echter steeds ten volle zichzelf, en ieder accoord in aangelegenheden, waarin hij innerlijijk reeds gekozen had, was hem vreemd. Wat hij schreef had nooit iets van tactiek, van berekening om een effect dat hij wilde vestigen, of wat ook, dat niet zuiver aan zijn hart was ontsproten. Hij behield het aspect van een leider, dat wil in zijn geval zeggen dat hij voor zichzelf autonoom een wereldbeeld had gevormd, waarin hij richtlijnen aanwees, voor de zaak van de cultuur, of in engeren zin voor de poëzie. Niet alleen voor de poëzie zelve, die hij in een beschouwing over de verhouding tusschen leven en kunst „de eenige kracht ter wereld" noemde, „die als stimulans tot vernieuwd en verhelderd leven nooit, maar dan ook nooit heeft gefaald". — In „Zelfportret van J. F." spreekt hij van poëzie als van „een spijs voor de sterken" — maar ook over de manier, waarop men over dichters kan schrijven. In een bespreking van een boek van Hans Carossa „Wirkungen Goethes in der Gegenwart", geschreven als krantenaritkel in Februari 1939, noemt Marsman als „ruwe indeeling" twee manieren, waarop men tot den dichter en zijn werk kan naderen, nl. de intuïtief-poëtische, en de psychologisch-philosofische.

Als voorbeeld van de eerste methode wijst hij naar de stukken van von Hofmannsthal over Homerus en Balzac in „Die Berührung der Sphären", en van de tweede naar Huxley's beschouwingen in „Do what you will" over Pascal. Uit dit korte stuk reeds moge blijken, hoe zeer Marsman er behoefte aan had normen aan te leggen voor de definieering der schoonheid. Herleest men nog eens zijn stuk over Hugo von Hofmannsthal, dan bespeurt men, dat Marsman boven Rilke en Stefan George, die hij als vleugelstukken naast von Hofmannsthal wilde plaatsen, voor dezen laatsten het hoofdpaneel inruimde wegens zijn natuurlijk levensgevoel, omdat bij hem „de waarheid in het hart wortelde" omdat zijn cultureel besef vrij was van het scherp hiëratische van George en het overdreven sensitieve van Rilke. Met deze indeeling van dit merkwaardig drieluik geeft Marsman eenigszins te verstaan, dat het gezond levensgevoel, het gerijpte inzicht zijn gulden middenweg was. Toch is dit geen aanwijzing voor Marsman's, ondanks alle statenloosheid, Hollandsche inborst. Het duidt veeleer opnieuw op zijn streven naar harmonie op het zoeken naar het tijdeloos evenwicht tusschen het edelste van de culturen. Wat hij zocht met een drift, en met een honger naar het helderste beeld, die wellicht zonder weerga zijn in onze letterkunde, was een soort van aesthetisch chiliasme, een verbinding over de brug der tijden heen van

alles wat zuiver, groot en hevig is. Een voorbeeld van het eerste soort leiderschap is de laatste dichtbundel „Tempel en Kruis", waarin het niet uitsluitend meer om de goede zaak der poëzie gaat — men zou in navolging van de muziek tot zekere hoogte van een programma-poëzie kunnen spreken — doch waarin Marsman een oplossing tracht te geven voor het cultureel dualisme, waarin hij verstrikt is geraakt en dus ook voor de cultuur zelve. Uit de vele tegenstrijdigheden in dezen bundel zou men moeten concludeeren, dat Marsman, wanneer hij dit werk bedoeld heeft als een voorloopige beslissing inzake de harmonische cultuur, waarin hij zich psychologisch verklaart voor het Nietzscheaansche classicisme, gegeven dit resultaat daarin geen reflex van het „volstrekt heldere en schoone", zooals Engelman zegt, en dus ook niet van het „zuivere", waarvoor hij zich met groote hartstocht inzette, heeft bereikt, evenmin als Mok in „Scheppingsdroom" op een andere wijze een band tusschen kosmos en poëzie kon leggen, die te aanvaarden was geweest. Marsman's „diep en onstilbaar heimwee naar het volstrekt heldere en schoone, naar de volkomenheid van den veredelden mensch en het stralend bestaan van groote culturen, die wel duisternis, maar geen geringheid vertoonen", — de woorden zijn van Jan Engelman in het herdenkingsnummer van „Criterium", — lijkt voor den toeschouwer van Marsman's gevecht om het onbereikbare, in „Tempel en Kruis", niet bevredigd, op de wijze waarop Marsman het zichzelf gedacht moet hebben, en de poëtische gestalte, die hij er aan gaf, hoe groote bewondering men ook moet hebben voor haar plastische kracht, voldoet in episch opzicht niet geheel en al, gezien de hooge greep van het motief, die een subtielere verbinding van poëtische taal en geestelijk avontuur deed verwachten en voldoet om haar terrester uitzicht evenmin in ideëel opzicht. Marsman's eeuwig dualisme, zijn „Vliegende Hollander"— aanleg spelen hem ook in „Tempel en Kruis" parten. Het doel, dat Marsman zich hier gesteld heeft, is weer geheel uitdrukking van zijn aanleg, van zijn natuur, het zoeken naar een ongenoemd broederschap, naar een gemeenschappelijke bereidheid om de uitzichtloosheid der wereld te bekampen, en een „bovenwerkelijkheid" te stichten, ditmaal zonder transcendente vergezichten, doch gevormd naar het beeld van de Helleensche cultuur, een dyonisisch en zeer aan de aarde — maar als heerscher — gebonden levensgevoel. Tenslotte dus weer heroïsme, de eigenschap die Marsman het sterkst verwant doet zijn aan de groote „vitalisten". Met de getrouwheid van een door een idee fixe bezetene blijft hij ook in „Tempel en Kruis" streven naar de groote harmonie. Hij verzaakt ook hier niet aan datgene, wat zijn leven strijd en inhoud gaf. Pal blijft hij op de plecht staan. Maar ook ditmaal bereikt hij zijn doel niet. Hij ziet de ster, die de genezing der geesten zal moeten brengen, stilstaan op het punt, waar christelijke en Grieksche cultuur elkaar beroeren. Het ontbrak Marsman echter aan de epische onpersoonlijkheid (ook in „Tempel en Kruis" raakt hij niet los van zichzelf), om de kern van deze culturen en hun aanrakingspunten episch en als grootheden, die onafhankelijk zijn van zijn conflict te treffen. Het cultureel inzicht, dat Marsman op zoo verblindende wijze in zijn critieken bezat, was nl. vooral van intuïtieven oorsprong, het kwam voort uit de spankracht van zijn heele menschzijn, en was nimmer allereerst een aangelegenheid van zijn schiftend verstand. Toen het daartoe wel neigde in „De Lamp van Diogenes", beteekende dat een bezinning, die men voor Marsman eer betreurde dan toejuichte, omdat men er een verlies in zag. Wanneer hij „atmosferisch" het werk van dichter of prozaïst in zich opnam, leken de formuleeringen die hij koos zeer helder gezien als zij waren, ook steeds uit „atmosferische" verten overgebracht. Dit oordeel had iets mediamieks, en dit werd nog versterkt door het bezwerende, sterk subjectieve der „uitspraken", dat ze geschikt maakte om in een ruimte uitgedragen te worden, als een „leer", of een „evangelie". Dit evocatieve bezit ook „Tempel en Kruis". Het is het in vizioen oproepen van het Helleensche landschap en de Helleensche harmonie doch geeft meer aanleiding tot dyonisische vreugde om de evenwichtige atmosfeer van antieke zuilen dan tot grootsch inzicht in den samenhang der culturen, en tot een bevredigende conceptie van een gulden tijd der cultuur. Zal Marsman

de christelijke cultuur niet terugwijzen telkens wanneer ze de rijping van de nieuwe aristocratie, door een ander begrip van het mensch-zijn, door een andere uitleg van „aristocratie", in den weg zal treden? „Tempel en Kruis" is echter behalve als persoonlijke belijdenis, die men thans na Marsman's dood als een synthese van zijn werk en strijd mag aanvaarden, als gedichtencyclus té grootsch van inspiratie, om er de dogmatiek het hoogste woord bij te laten voeren. Nu het werk aan het slot van dit veelbewogen, maar immer door een eerlijke bewogenheid geleide leven staat, kan men het zien als een veelbeteekenende sluitsteen, niet alleen van een dichtersleven „par droit de naissance", maar ook van een boeiend en uiterst belangrijk tijdperk in onze letterkunde, waarop Marsman door zijn persoonlijken moed een niet snel uit te wisschen stempel drukte.

Boekenschouw

HUYDTS (G. A. M.) NAAR ZONNIG LEVEN. (263 Kinheim-Uitgeverij. Heilo. 1940. *f* 1.35 en *f* 1.95.

Een boek over beroepskeuze voor meisjes. Beschouwingen over toekomstmogelijkheden, over opleidingen, en met de noodige adressen van inrichtingen, instituten en scholen, waar de besproken opleidingen kunnen genoten worden.

De schrijfster staat op het standpunt: de vrouw hoort in de vrouwelijke beroepen. Een zeer gelukkig standpunt, omdat daarmee het meest het geluk van de vrouw in het beroep gediend wordt. Want zonder een innerlijke bevrediging in haar beroep te vinden, voelt de vrouw zich ongelukkig en niet geslaagd en kan zij haar vrouw-zijn maar heel ten deele beleven.

Dit boek verdient alle aanbeveling; moge het in handen van vele jonge meisjes en hun ouders komen.

MULS (Jozef) RUBENS. In den Toren, Naarden. *f* 5.90.

Met een voorwoord van Jan Poortenaar verschijnt hier een Rubens-album, dat een totaal-indruk van Rubens wil geven. De vrij uitvoerige text is van den Antwerpschen conservator Jozef Muls, een goed Rubenskenner. In vier hoofdstukken behandelt hij achtereenvolgens Rubens' kunst en Rubens' tijd, Schilder en Levenskunstenaar, Godsdienstige kunst en mythologieën en De laatste Jaren. De geboden reproducties sluiten aan bij den text van Muls. Wat deze over Rubens zegt, mag wel als de algemeen geldende, definitieve opvatting omtrent den grooten Vlaming beschouwd worden. Enkele reproducties zijn in kleuren.

CHARIVARIUS. IS DAT GOED NEDERLANDS? (110) De Spieghel, A'dam. *f* 1.— en *f* 1.50.

De bekende taalcriticus, die vele jaren wekelijks in de Groene een lijstje plaatste van taalfouten, aan de praktijk ontleend, geeft in dit boekje een voortzetting en een uitbreiding van zijn droevig, maar nuttig werk. Een positieve uitbreiding. Want in „Is dat goed Nederlands?" wordt niet alleen aangetoond hoe het niet moet, — er wordt ook in aangegeven hoe het moet. Ook zijn hoofdstukjes opgenomen over het gebruik van vreemde woorden, en het gebruik van Germanismen, Anglicismen en Gallicismen.

Het slordig gebruik der taal neemt toe; moge dit werkje er toe bijdragen daar verbetering in te brengen.

James Joyce

door JOS. PANHUIJSEN.

Work in Progress van James Joyce is voltooid definitief en op het oogenblik kan men beginnen te zien, in hoe bescheiden mate dan ook, dat het een work in progress was, niet Finnegan's Wake alleen, maar het geheele werk van dezen zonderlingen grooten schrijver, van Dubliners af tot zijn laatste boek toe. Er is vooral over dat laatste boek reeds veel verschenen, de commentaren volgden zelfs in dit kleine land elkander op, ze brachten zonder twijfel eenige verheldering, maar Finnegan's Wake verklaren deden ze zeker niet en zelden kwamen ze tot een wezenlijke waardeschatting. Het is moeilijk het werk van James Joyce en zijn waarde te schatten, het is moeilijk dezen mensch, die zichzelven beleden heeft als weinig anderen, eenigermate juist te zien, de poëtische kracht, die in al zijn werken, zij het het minst in zijn gedichten, zich openbaart, dwingt tot bewondering en bewondering kan critiekloos maken.

Wie zijn geheele werk als een work in progress ziet en het benaderen wil, kan wellicht het best beginnen bij het begin, de verhalen, die tesamen Dubliners heeten. Joyce heeft herhaaldelijk blijk gegeven de theorie te kennen dat de makrokosmos zich in den mikrokosmos spiegelt, dat het kleinste het grootste bevat in zijn eigen verhoudingen, dat ten slotte in een op zich staand onderdeel van zijn werk, het geheele werk in den kern aanwezig kan zijn. Ik geloof, dat men in de laatste vertelling van Dubliners The Dead zulk een mikrokosmos, zulk een kern vinden kan. Dit verhaal is ten onrechte vergeleken met het beste werk van George Moore. Het beste werk van George Moore is veel beter, The Dead is geen buitengewoon grootsch, op zich beschouwd zelfs geen uitzonderlijk verhaal, maar, opgenomen in het work in progress, is het wel zeer merkwaardig. Het geeft naar mijn meening de hoofdmotieven, die steeds in het werk van Joyce zullen terugkeeren en die aan dat latere werk zijn ongemeen sterke wezenlijkheid, die doorlichte en tot zoo onmiddellijke realiteits suggestie schenken, het bevat wat Joyce verrukt heeft en wat Joyce gekweld heeft als een probleem, het bevat tevens wat Joyce verleid heeft tot avonturen, die zijn werk, hoe voornaam het desondanks zijn mag, geschaad hebben.

Het handelt over Dublin, het geeft gedeeltelijk een beschrijving van Dublin, er komen enkele Dublinsche typen in voor als Mr. Browne en Mr. Malins, reeds zeer verdienstelijk geschetst, maar niet met die onmiddellijkheid, waarvan men in Ulysses genieten kan, de lust van den man wordt er in ontleedt, de schoonheid van de vrouw wordt er in verheerlijkt en tevens ziet men er de onberekenbaarheid der vrouw, die in staat is tot meerdere liefdes. In den doode zelf wordt de schoonheid, de heroïek en

de pathetiek der jeugd gesymboliseerd en in de hoofdpersoon vindt men den Ier, die Ierland liefheeft, maar toch de „provincialiteit" van Ierland verafschuwt en haakt naar een grootscher cultuur. Deze hoofdpersoon Gabriël Conroy is tevens de schrijver van een artikel over het werk van den dichter Robert Browning, een moeilijk dichter en hierdoor wordt, als men The Dead in het geheelwerk ziet, het vernuft gesymboliseerd, een zeer Iersche en zeer gevaarlijke eigenschap, die in het latere werk van Joyce vaak zeer hinderlijk aanwezig is.

Het voornaamste motief lijkt mij het vrouw-man motief, dat

JAMES JOYCE

Joyce telkens opnieuw behandelen zal, dat hem nooit met rust heeft gelaten. Hij is bij uitstek de verheerlijker der vrouw in haar natuurlijken, al te natuurlijken staat steeds sterk verbonden met het lust en voortbrengingsmotief en al de consequenties, die daaruit volgen.

In zijn tweede prozawerk A Portrait of the Artist as a Young

Man toont zich de overheerschende beteekenis van dit motief nog duidelijker. The Portrait of the Artist as a Young Man is niet het hoogste wellicht, dat Joyce bereikte, maar het is wel, naar mijne meening, het werk, waarin Joyce artistiek het volkomenst slaagde. Het is de verbeelding van een jonge mannenleven, eenig in de wereldliteratuur door zijn niets ontziende directheid. Het grijpt dit leven en brengt het vlak voor het gezicht, het is geschreven in een prachtigen stijl, maar men vergeet den stijl er in herhaaldelijk, omdat men lezende in dit leven aanwezig is, omdat men er in wordt opgenomen. Het leven op school, de gesprekken, rauw en intelligent, de puberteits-strijd, de houding tegenover het gezag en het geloof, de bekoringen en de schijnbare overwinning der bekoringen, de preeken, de verovering van het inzicht, vooral in het aesthetische, het wordt alles bewogen door den adem van het leven, den stroom en de stuwing in een menschziel.

Maar den sleuteel van het latere verloop van dit bestaan vindt men toch vooral in het slotfragment van het vierde hoofdstuk, waar de vrouw verschijnt in haar lichamelijke schoonheid en het geheim harer poëzie daarmede voor Stephen Dedalus onverbrekelijk verbonden.

Stephen Dedalus is aan het strand der zee, de zee, ook een symbool van het vrouwelijke, voortdurend in work in progress aanwezig. Hij ziet daar een jong meisje, dat aan het pootje baden is, hij kijkt haar aan en een tijd lang laat ze zich zijn blik rustig welgevallen.

Long, long she suffered his gaze and then quietly withdrew her eyes from his and bent them towards the stream, gently stirring the water with her foot hither and thither. The first faint noise of gently moving water broke the silence, low and faint and whispering, faint as the bells of sleep; hither and thither, hither and thither: and a faint flame trembled on her cheek. Heavenly God! cried Stephens's soul, in an outhurst of profane joy.

He turned away from her suddenly and set off across the strand. His cheeks ware aflame; his body was aglow; his limbs were trembling. On and on and on he trode, far out over the sands, singing wildly to the sea, crying to greet the advent of the life that had cried to him.

Her image had passed into his soul for ever and no word had broken the holy silence of his extasy. Her eyes had called him and his soul had leaped at the call. Te live, to err, to fall, to triumph, to recreate life out of life! A wild angel had appeared to him, the angel of mortal youth and beauty, an envoy from the fair courts of life, to throw open before him in an instant of extasy the gates af all the ways of error and glory. On and on and on and on!

Dit beeld zal telkens opnieuw in het werk van Joyce ver-

schijnen, het komt naar voren in het geweldige slotfragment van Ulysses, dat de ononderbroken stroom van gedachten van Mrs. Bloom weergeeft, die zich met verrukking herinnert hoe ze een Flower of the Mountain genoemd werd. Zooals in dat fragment, met het lijfelijke en obscene verbonden keert het weer in het befaamde stuk uit Finnegan's Wake: Anna Livia Plurabelle, in de schitterende laatste bladzijden van dat boek en nog in verscheidene fragmenten meer.

Zooals men reeds in dit kleine citaat zien kan komt hieruit ook de opvatting voort, die voortaan Joyce's werk geheel beheerschen gaat, de theorie van den wederkeer, die Joyce aantrof in verschillende esoterische theorieën en in de Scienza Nuova van Giovanni Battista Vico. To live to err, to fall, to triumph.... hither and thither.... on and on and on and on....

Op het gevoel van het verlangen, de eb en vloed van de leefdrift, de panta rhei, de eeuwige strooming van de natuur baseert zich de cyclische gedachte van Joyce. Zij kwam voort uit zijn gemoed, al werd ze uitgewerkt, al te zeer uitgewerkt door zijn verbazingwekkende intelligentie. Zij houdt, dunkt mij, echter ook verband met de eigenaardige bekoring, die de theorie der wedergeboorte voor Ieren schijn te bezitten, getuige het werk van A. E. en van Yeats, een naleven misschien van de reïcarnatiegedachte uit de oude Keltische verhalen en de oude Keltische poëzie.

Uit deze verheerlijking van het natuurlijke verklaart zich de angst bij Joyce voor het verhevene, voor de pathos en zijn niets ontziende beschrijving van het zinnelijke. Hij vreest de natuur tekort te doen door het obscene weg te laten, hij zoekt bij voorkeur telkens opnieuw de mengeling van het triviale en het poëtische. Daaruit verklaart zich tevens zijn houding tegenover het bovennatuurlijke en den godsdienst. Reeds in A Portrait of the Author as a Young Man kan men bemerken dat deze houding afwijzend is. In de groteske fabel van Mookse en Gripes, het pausschap en de Grieksche Orthodoxie uit Finnegan's Wake kan men bemerken, dat deze houding later niet gewijzigd is. In Nuovoletta, het wolkje, dat boven de twistende Mookse en Gripes heendrift zou men onder meer een symbool van het natuurlijke kunnen zien. Bij den aanvang van Ulysses als Stephen Dedalus verschijnt hoort men al zeer spoedig, hoe deze bij het sterfbed van zijn moeder weigerde te bidden. Het is in die eerste episode reeds duidelijk, hoe eigenaardig de Godsidee van Stephen Dedalus is.

In de tweede episode spreken Mr. Deasy en Stephen over de Joden, uit de verte komt het geluid van voetbalspelende jongens tot hen.

From the playfield the boys raised a shout. A whirring whistle: goal. What if that nightmare gave you a back kick?

„The ways of the Creator are not our ways", Mr. Deasy said,

„All history moves towards one great goal the manifestation of God."

Stephen jerked his thumb towards the window, saying:

„That is God."

Hooray! Ay! Whrrwhee!

„What?" Deasy asked.

„A shout in the street", Stephen answered.

The nightmare, waarvan hier gesproken wordt, is, als uit het voorgaande blijkt, de nightmare of history. Is deze herinnering aan God, de opwekking van vrees bij Stephen Dedalus, de back kick van that nightmare? Ik meen van wel. Het is tevens een aanduiding van de theorie van Vice, die uit den eersten donderslag na den zondvloed de vrees voor God, de religie en den aanvang van den eersten cyclus der wereldhistorie laat ontstaan. Toen begon het goddelijke tijdperk, later gevolgd door het heroïsche en daana door het menschelijke om ten slotte door een overgangstijd van barbariseering weer terug te keeren tot een nieuwen donderslag, althans tot een nieuw goddelijk tijdperk. Alles herhaalt zich dus, en om deze herhaling heet het boek van Mr. Bloom, Mrs. Bloom en Stephen Dedalus ook Ulysses.

En hiermede komt het Iersche vernuft binnen. De episoden van Ulysses sluiten aan bij de episoden van de Odyssee. In dit verhaal van een intelligenten jongen man, een ouderen advertentiewerver en diens vrouw en tal van uitmuntend getypeerde personen uit de Dublinsche kleinburgerkringen, wemelt het van toespelingen op de Odyssee niet alleen, maar op tal van theoriën, die met het verhaal zelf hoegenaamd niets uitstaande hebben, althans niet direct, Mr. Bloom's gedachtenleven wordt door het vernuft van Joyce verwrongen om dezen in de gelegenheid te stellen zijn intellectueele ervaringen mede te deelen. Het boek is voor een groot gedeelte monologue intérieur en in zooverre is het uitnemend geslaagd, maar in deze monologue intérieur werd getracht een persoonlijke levensbeschouwing te uiten, die er beeldend niet in werd opgenomen, die er uitgehaald kan worden, zooals dat geschiedde in het bekende commentaar van Stuart Gilbert. Stuart Gilbert toonde aan hoe buitengewoon sluitend en zorgvuldig geconstrueerd Ulysses is, onbewust en ongewild toonde hij, dunkt mij, tevens aan waarom Ulysses als geheel niet slaagde. Het is over-geëlaboreerd, het valt uiteen in een verbeeldingslaag van vaak buitengemeene schoonheid en in een vernuftslaag, die herhaaldelijk hinderlijk is. Elaboratie is niet vreemd in het Iersche kunstwerk, vele oude Iersche verhalen zijn geëlaboreerd, kunstig bewerkt, maar als de elaboratie in die verhalen al te groot wordt, is dat doorgaans een teeken van beginnend verval.

Ik geloof, dat men de wezenlijke waarde van het werk van Joyce niet schaadt door vast te stellen, dat zijn vernuft hem als scheppend kunstenaar gehinderd heeft en hem tot overdreven-

heden bracht, zelfs tot flauwiteiten. Ook in zijn taalgebruik.

Vico onderscheidde drie talen voor de drie tijdperken van zijn cyclen, de goddelijke taal, de heroïsche taal, de humane of vulgaire taal. Een groot gedeelte van zijn Scienza Nuova is gewijd aan het onderzoek naar „den waren Homerus". Hij gelooft dat de gedichten van Homerus onovertroffen zijn, omdat zij een juist beeld geven van de heroïsche taal, de taal die voortkomt uit de vermenschelijking en de bezieling der dingen. In den heroïschen tijd waren de menschen gedwongen woorden te vinden voor de dingen en ze deden dat door deze dingen te betrekken op hun zelve, zij deden dit door middel van beeldspraak dus, door metaphoor, synecdoche metonymie. De beeldspraak is geen bewijs van een ontwikkelde taal, maar van een taal aan het begin van zijn ontwikkeling, de beeldspraak, het poëtische woord, het woord, dat de dingen naar den mensch trekt, dat ze grijpt, ontstaat in het heroïsche tijdperk niet uit woordenweelde, maar zooals Vico vaststelt, juist bij gebrek er aan en bij gebrek aan redeneervermogen. De heldendichters nemen de dingen waar, maar „met de verwarring van een bewogen en hartstochtelijke ziel", zij onderscheiden nog niet met den „zuiveren geest", daarom komen ze niet tot de algemeenheid van het ware (vero) maar zij grijpen veel beter het particuliere, het onmiddellijk voorhandene, het juiste (certe). Daarom verliest de dichtkunst aan sublimiteit, als de wetenschap in een latere periode aan inzicht wint.

In Finnegan's Wake heeft Joyce getracht die heroïsche taal op den onderbewustzijnsstroom te hervinden, maar hij doet dit niet door versobering doch door een vermenging van allerlei talen, uitdrukkingen, reminiscenties. Op het gevoel bereikt hij vaak wondermooie dingen, maar op zijn vernuft, dat hierbij grootendeels in werking treedt, volvoert hij tal van acrobatische toeren, die eerder van zijn doel afleiden dan er heenvoeren. Om de taal van den „nightmind" te vinden zou een andere methode noodzakelijk zijn geweest, niet door opeenstapeling maar door keuring zou die moeten zijn verkregen. Men zou daarvoor met Vico een soort „geestelijk vocabularium" noodig hebben, dat de menigvuldigheid van de uitdrukkingen aller talen terug zou brengen tot „bepaalde eenheden van ideeën".

In Finnegan's Wake dankt Joyce veel aan Vico, zijn polymorphe helden die verschillende persoonnaadjes onder een symboolfiguur vereenigen treft men in de Scienza Nuova reeds, bovendien volgt het boek in zijn indeeling de tijdperken van Vico, het is een geheele cyclus, het lidwoord „the" waarmede het eindigt, sluit aan op het woord „river run", waarmede het opent; inderdaad heeft Joyce eenigermate in Finnegan's Wake gegeven wat Vico zich in Scienza Nuova voorstelde: een ideale geschiedenis der wereld. Echter niet geheel, de cyclus sluit te goed, hij herinnert te veel aan het Groote Wiel. Bij Vico is de

overheerschende idee, dat God de wereld door de opeenvolgende kringloopen naar het doel, dat is God zelf, leidt, bij Vico overheerscht de Voorzienigheid, „la divina provvedenza". In de dooreenwarreling der tijden, die Finnegan's Wake is, valt van die provvedenza al te weinig te bemerken. Er wordt wel over heiligen gesproken in dit boek, maar in hun wezenlijkheid, als vertegenwoordigers van het hoogste religieuze streven, verschijnen ze niet en dat is in een ideale wereldgeschiedenis een niet te vervangen gemis. Het is merkwaardig, dat welhaast alle commentatoren dezelfde fragmenten het mooist achtten en dat deze fragmenten alle hetzelfde beelden als het hierboven aangehaalde uit A Portrait of the Artist as a Young Man. De verheerlijking van het natuurlijke in zijn vertroebeling beheerschte Joyce, dit dreef hem en bracht hem tot zijn stroomende taalmuziek en tot de angstwekkende onmiddellijkheid in zijn beste werk, maar dit maakt ook de beperktheid van zijn werk uit.

BOEKENSCHOUW

JONGH (Dr. Jane De) DE VROUWEN VAN MORGEN. (120) Scheltens en Giltay, A'dam.

Deze studie over het vrouwenprobleem in de beroering van den tegenwoordigen tijd is afgestemd op een geheel andere ideologie en opgebouwd op anderen grondslag dan de Katholieke opvattingen. Dit boek is daarom, hoewel interessant in zijn beschouwing, alleen voor zeer ontwikkelde lezers, die weten te schiften.

SCHOUTEN (A. F.) ECONOMIE VAN GISTEREN EN MORGEN. (305) Van Dishoeck, Bussum. 1940. *f* 3.90.

Vele goede gedachten over economie, in een tamelijk slecht gecomponeerden vorm en in soms oppervlakkige redeneeringen gehuld. Arbeid en behoeftebevrediging worden gesteld tegenover winst en machtskapitaal: het eerste paar geeft de beginselen van de economie van morgen, het tweede die van de economie van gisteren. Het boek is onrijp en daarom vrees ik, dat het weinig menschen zal overtuigen: de ingewijden niet, omdat ze de hun dierbare argumenten niet „weerlegd" vinden, de leeken niet, omdat ze de beteekenis van de stellingen niet zullen begrijpen.

VREEDENBURGH G.) TENNIS VOOR BEGINNERS EN VOOR LEKEN. (69) (4e druk) Kosmos, Amsterdam. 1940. *f* 0.75.

Dit deeltje van Weten en Kunnen, nieuwe reeks, n. 218 van de hand van een expert, munt uit door helderheid, vooral in de toelichting bij de goed gekozen foto's.

Van Gide's Eerste naar zijn Laatste „Nourritures" (I)

door Dr. B. M. BOEREBACH.

Het is den oprechten criticus onmogelijk André Gide niet als een der meest gezaghebbende getuigen der hedendaagsche ziel te beschouwen. Geen geschriften der afgeloopen jaren gaven méér den weerslag te kennen der behoefte aan universeele vrijheid en universeel geluk, welke in de menschheid leefde. Helaas, werden beide gevoelens door dezen schrijver op een zuiver aardsch plan en op het plan des vleesches gehouden: zijn werk verried immer weer den dorst naar een Godloos paradijs. Een nauwlettende studie van Gide's theorieën is van een groote leerzaamheid voor den rusteloos zoekenden geest: zij stelt ons in staat te zien tot welk een schijnbeeld, tot welk een caricatuur van liefde de van nature christelijke ziel — de „anima naturaliter christiana", in iederen mensch aanwezig, naar het woord van Tertullianus — kan afdalen, wanneer Christus die niet komt bewonen.

* * *

De geest van Gide is niet die van een christen „à rebours", een „omgekeerd" christen, als ik mij zoo mag uitdrukken. In tegenstelling met een Nietzsche bijvoorbeeld, vertoont Gide het beeld van een t o t o n t b i n d i n g g e k o m e n christen. En zijn werk wordt daarmee tot een eclatant getuigenis van decadentie. Het betreft hier niet een natuur, in opstand gekomen tegen het Evangelie, het is een verziekte natuur, verteerd door vleeschelijke begeerten, die hem er in eindelooze beroering toe brengen om het Evangelie te p a r o d i e e r e n. En dit kwaad is van onvergelijkelijk diepere afmeting dan het boven vermelde in spijt van een dikwijls badineerenden schijn. Om tot de waarheid te komen heeft een „chrétien retourné", als waarvan wij zooeven spraken zich slechts te bekeeren, zich „om te keeren": een ziel van Gide daarentegen vraagt om een a l g e h e e l e n h e r o p b o u w.

En toch zien wij het merkwaardige feit plaatsvinden, dat Gide, zelfs wanneer hij de meest ontbindende sophismen aan de openbaarheid prijsgeeft, een eerbiedwaardige geest blijft. Men kan ten opzichte van hem aversie koesteren, zijn lezer zou echter blijk geven van een vulgaire of volkomen begriplooze ziel te zijn, wanneer hij zich aan verachting ten opzichte van dezen schrijver overgaf. Er blijft zooveel goedwillendheid, eenvoud en natuurlijkheid in deze verwaterde of vervallen ideeën vervat, dat wij ons, in spijt van alles, genoopt voelen een zekeren adeldom van gedachten in dit verwordingsproces te onderkennen.

Wij behooren tot diegenen, die Gide volkomen au sérieux nemen. Wat nu in hem dien adeldom schept, waarvan wij zoo juist gesproken hebben, is de constante aanwezigheid van een bepaalde liefde en een bepaalde hoop, welke, hoe verdwaald en hoe gekneusd zij ook mogen zijn, groot en eerbiedwaardig zijn om het feit alleen, dat zij bestaan. Gide heeft den menschen iets anders dan woorden willen geven. Is het toeval, dat zijn twee meest beteekenisvolle werken — zijn eerste Boodschap en zijn Testament — den naam van „Nourritures" dragen? Wij zijn hier ver van literatuur-an-sich: het betreft hier menschelijk leven en onderlinge gedachtenwisseling. Men voelt Gide bezeten door den hoogsten honger, die een mensch verteren kan: dien van anderen te voeden. Onweerstaanbaar wekt deze zending in ons de gedachte aan een anderen mensch, die ook zijn broeders heeft willen voeden, die zichzelven als voedsel heeft gegeven en voor altijd diegenen verzdigt, wier honger zuiver is.... Het is met betrekking tot de waarheid, door dat Wezen de wereld gebracht, dat wij de natuur en de waarde van het geestelijk voedsel, den menschen door Gide voorgehouden, zullen hebben te beoordeelen en wij zullen ons hier voor het oogenblik slechts bezighouden met de twee centrale werken uit Gide's scheppingen: les Nourritures terrestres en de Nouvelles Nourritures.

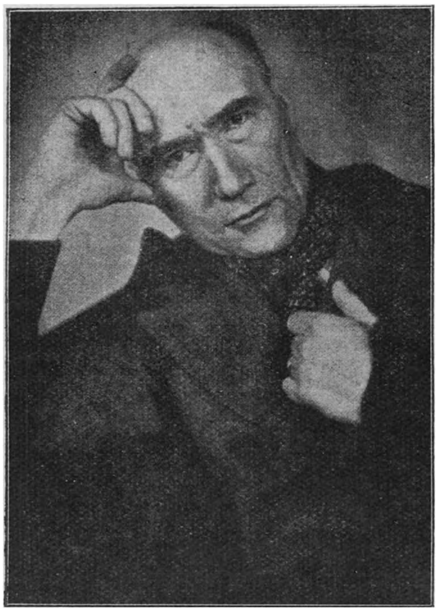

ANDRÉ GIDE

Deze twee werken zijn met een tusschenpoos van welhaast veertig jaar geschreven: in deze werken liggen de dageraad en de avondschemer van een leven besloten. Niet dat deze beide werken geen onderscheid bieden: het laatste onderscheidt zich van het eerste door een maatschappelijke en politieke oriëntatie, welke, al blijft zij dan ook impliciet in dèzen zin, dat de Nouvelles Nourritures geen direct manifest ten gunste van een of andere conceptie van het bonum commune inhouden, daarom niettemin een getuigenis van indringende kracht te dien opzichte beteekent.

In den loop der laatste jaren heeft de individualist een zekeren maatschapppelijken zin in zich zien ontwaken. In welk opzicht nu moet die verandering het logisch gevolg of wellicht de ontkenning van zijn vroegere — zijn eerste — houding heeten? Gaat het hier om een innerlijke evolutie of om een revolutie? Ik stel mij voor op deze vragen in mijn artikel een antwoord te geven.

*　　　　*　　　　*

En laat ik het aanstonds zeggen, ik ben er van overtuigd, dat Gide volkomen trouw aan zichzelven gebleven is. Zijn verstandelijke en affectieve houding hebben geen wezenlijke verandering ondergaan. Men vermag ook consekwent te zijn in zijn inkonsekwentie.

De sociale zin toch werd in Gide niet met den ouderdom geboren. De „Premières Nourritures" zijn een onbekenden jongeman, Nathanaël, opgedragen. Gide dorst er naar om zijn geluk met hem te deelen. En het is datzelfde geluk, dat hij, in de Nouvelles Nourritures, denzelfden jonge man, deze maal met den naam „kameraad" bestempeld, verlangt te schenken.

Het is vóór alles noodig, het wezen van deze nieuwe gelukzaligheid, door dezen nieuwen profeet gepredikt, te definieeren. En ik meen, dat Gide's critici in dit opzicht menige vergissing in de door hen voorgehouden interpretatie's begingen. Het is onjuist er van te spreken, dat de schrijver der Nourritures zich als apostel van een anarchistische sensualiteit tegenover bestaande moraal en conventioneele verhoudingen zou hebben opgeworpen. Gide is méér dan dat: zijn boodschap aan de menschen houdt veeleer dan een opstand der zinnen een opstand van den geest in zich vervat. De eerste doet zich, wie den schrijver op de juiste wijze weet te lezen. dikwijls slechts als een eenvoudig voorwendsel aan ons voor. Gide is de apostel van een soort universeelen wellust, maar van een wellust, die spontaan aan den grond der ziel ontwelt, die door niets, uitwendig aan haar — als wetten, gewoonten, zeden, conventie's enz. — geregeld of gecontroleerd wenscht te worden.

Met andere woorden: een wellust, die in een zuivere, subjectieve ontluiking en uitgroei der eigen persoonlijkheid bestaat. Gide is de apostel van een geluk, dat geen ander criterium of geen andere maat erkent dan zichzelve; een geluk, volkomen onafhankelijk van ieder metaphysisch of religieus gegeven, los ook van iedere maatschappelijke omlijsting; in één woord, van een anti-conformistisch geluk. Overal in zijn werk ontmoeten wij die monsterachtige uitsluiting van het object, dat voor Gide het groote, ontbindende stigma is der moderne wereld. De Gide-mensch kent geen andere norm dan die van

zijn begeerte: de wellust slechts schept, in zijn oog, de waarheid. Deze zinnelijkheid verwerpt niet noodwendig iedere vreugde van menschelijke rede en menschelijken wil, maar zij smaakt deze als een vrije geest, voor wien het heelal en de mensch nog geschapen moeten worden. Hij veroordeelt zelfs niet de ascese — Gide vindt schoone woorden over verzaking en offervaardigheid — doch zijn zelfverloochening — wel verre van hem door objectieve regel of objectief ideaal gedicteerd te zijn — wordt door hem en zijn volgelingen spontaan gekozen, met het doel zijn ziel een maximum aan individueele volheid te verzekeren. Ter illustratie het volgende: als ik deze of gene bron voorbijloop, geschiedt zulks niet, omdat het mij verboden is daarvan te drinken, het is slechts, omdat het mij vandaag zoeter is te b e g e e r e n dan te b e z i t t e n. Gide verwerpt, a priori, geen enkele der christelijke waarden; hij steelt er zich tevreden mede — wat ernstiger is — deze te ledigen van haar objectieven inhoud, of nog juister gezegd, hij tracht het christendom te zuiveren van de goddelijke transcendentie. Gide is niet in staat een God te verdragen, die niet met zijn eigen ziel samensmelt. Zeker zijn wij er niet onwetend van, hoezeer de transcendente God der christenen den zielen immanent is. Echter vermag zich de volmaakte identificatie van God en mensch, de absolute immanentie — zooals Gide die eischt — slechts in diè zielen te verwezenlijken, die, van te voren, de oneindige, de sterfelijke transcententie van God aanvaard en beleefd hebben; in diè zielen, welke deze transcendentie b o v e n zichzelve en b o v e n al hun innerlijke begeerten verkozen hebben. De mensch van Gide echter heeft geen behoefte aan deze zuivering, die de heiligen hier op aarde ondergingen. Hij voelt zich God zonder inspanning zijnerzijds. Hij is v a n n a t u r e God.

Dit woord „v a n n a t u r e" levert ons, naar ik meen, den geheimsten sleutel van Gide's gedachtenleven uit. De menschen zijn ongelukkig, omdat het hun aan n a t u u r l ij k h e i d ontbreekt, omdat zij de prooi zijn van vooroordeelen en dwang, die de heilige spontaniteit hunner ziel doen verdrogen.

Het streven moet dan ook zijn deze kunstmatige orde, die zich aan het leven en aan de vreugde tegenoverstelt, af te schudden en te verwoesten: de mensch behoort zich te beijveren naar de onschuld van het Paradijs weer te keeren, de plaats, waar wellust en orde eenmaal samenvielen. Maar tusschen ons en dat Paradijs ligt de zonde, zegt ons het Schriftuurwoord.

Een ijdel geloof, verklaart ons Gide plechtig: in de werkelijkheid der zonde gelooven, beteekent de mogelijkheid van terugkeer tot een aardsch Paradijs te ontkennen.

Gide beijvert zich dan ook met man en macht het z o n d e-b e g r i p bij de basis aan te tasten en te ondermijnen. Het is slechts op k u n s t m a t i g e w ij z e, dat de mensch zich ongelukkig voelt: het l e e d b e g i n t d a a r, w a a r d w a n g,

conformisme en wet beginnen. Een Christen zal zeggen: De dwang is het gevolg der zonde. Gide uit de gedachte: De zonde is slechts een illusie, evenals schuldgevoel, beide uit dwang geboren. Het christendom van Christus zelven predikt en aanvaardt den strijd tegen de werkelijkheid der zonde: het pseudo-christendom van Gide beperkt zich er toe de zonde-idee, de idee van zonde uit 's menschen hart te verjagen.

„Nathanaël, je ne crois flus au péché! luidt het in de Premières Nourritures. Gide onderwijst hier de menschheid een nieuwe onschuld. Die van den gevallen mensch, die zich niet meer als zoodanig erkent. Die van den gevallen mensch, maar dan van zulk een, die het bewust zijn van zijn val heeft verloren en die engel speelt, hier op aarde. Gide haalt ergens dezen beteekenisvollen zin van een apocryph Evangelie aan: „Het rijk der hemelen is gekomen, wanneer gij naakt zult rondgaan en geen schaamte meer zult gevoelen." Heel het menschelijk leed toch ligt in dat schaamtegevoel, dat het geluk met lamheid slaat. Doodt in u het schuldgevoel en gij zult onschuldig zijn. Adam wandelde naakt door de paradijselijke tuinen, omdat hij zuiver van ziel was, de mensch van Gide zal zuiver zijn, omdat en wanneer hij eenmaal met ongedekt lichaam over de aarde zal voortgaan.

* * *

Niettemin is deze wellust, waartoe Gide Nathanaël den weg baant, van meer verstandelijken dan van zinnelijken aard. En dit laatste te beaccentueeren lijkt mij een gewichtig punt. Overal door geheel de Nourritures, voelt men een subtiel en onbeteugeld libido sciendi aanwezig. Gide bekent niets te willen weten van een geluk, op onwetendheid gegrondvest. Als hij er toe komt om de abstracte wetenschap, aan meesters ontleend of uit boeken gepuurd, te verwerpen — „Toute connaissance que n' a précédé une sensation m'est inutile", zegt hij — is het de buitenmatige grootte van zijn dorst naar kennis, die hem deze gedragswijze dicteert. En als hij ons voorhoudt te zwichten voor de bekoring der zinnen, is zulks minder om de zinnelijke vreugde op zichzelve dan om het voedsel, dat deze de weetgierigheid van het intellect verschaft. De rol, den zinnen in dit proces toegekend, is hier klaarblijkelijk van ondergeschikt belang. De wanorde gaat van boven uit. De nieuwe onschuld, door Gide aangekondigd, is een onschuld „aux yeux ouverts"; zij heeft de pretentie de vrucht van den boom der kennis van goed en kwaad te eten, zonder van de paradijsfrischheid en paradijs-zuiverheid af te zien; zij is er uit den wellust van het gevoel en dien van de kennis in zich te doen samensmelten, en zij vormt, in de menschelijke orde, een soort afwijkende imitatie van de engelachtige intuïtie.

Terugkeer naar de natuur beteekent zoowel voor Gide, als voorheen voor Rousseau, het vergeten van den zondeval. En daar het onmogelijk is om den mensch practisch van zijn oorspronkelijke decadentie te abstraheeren, beteekent zulks ook een vergeten van den mensch. Men buigt zich met liefde over het zuivere, onvermijdelijke en onfeilbare cosmische en zintuigelijke gebeuren; men doet het samensmelten met het goddelijk leven om zich beter te kunnen onttrekken aan de verplichtingen, die op den mensch als mensch drukken. Deze cultus van de noodzaak wordt geboren uit een verkeerd begrepen liefde tot de vrijheid.

Hervormers als Gide voelen wel (echter zonder tot het eind van hun innerlijke tegenspraak te gaan), dat alles noodwendigheid is, als de onschuldige natuur God is, en dat de mensch daarmee op hetzelfde oogenblik tot de meest onbegrensde vrijheid gebracht wordt.

Men canoniseert de natuur slechts om aan de contrôle der bovennatuur te ontsnappen. Anders gezegd: men gaat over tot de verafgoding der natuur om zijn e i g e n natuur te ontvluchten. Men vergoddelijkt het leven slechts om zelf tot een soort tweede-hands-godje te worden of anders gezegd, om een soort god te zijn, voordat men zich zelfs in staat getoond heeft om waarachtig mensch te zijn. Niets is echter meer anti-natuurlijk dan deze natuur-vergoding: hij, die niet e e r s t waarachtig mensch is, kan nimmer iets anders zijn dan een schadelijk dier en een afgod.

In dit naturisme ligt ook nog iets anders verborgen. In dezen verteederden cultus voor de spontane ontluiking en ontwikkeling der infra-menschelijke wereld ligt besloten, wat ik als den „godsdienst van het gemak", een der demonen van onzen tijd zou willen betitelen. Men heeft een afschuw van alles wat afwachten, conflict of keuze is. Men draagt zóó weinig leven in zijn hart, dat alles wat maar op den dood g e l ij k t, zij het in nog zoo geringe mate, reeds grooten schrik inboezemt. En wat men zich niet meer in staat ziet harmonisch te vereenigen, haast men zich te doen samensmelten: geestes- en zinnen-leven, ziel en lichaam, God en mensch. Waar hij zich in de onmogelijkheid ziet zijn geluk tot God te verheffen, moet de Gide-discipel God tot het niveau van zijn geluk verlagen: „Nathanaël, ne distinque pas Dieu de ton bonheur." Een wel deerniswekkende parodie van het christelijk mysterie van de menschwording, van de neerdaling Gods. Een transcendente God heeft zich uit liefde tot Zijn schepselen zoo vernederd, dat Hij tot hun redding de menschelijke natuur heeft aangenomen. Een verwaten en verworden christendom vindt daarin een voorwendsel om God terug te brengen tot het minst menschelijke of wellicht het „al te menschelijke", dat er in den mensch gevonden wordt.

RAEDT DE CANTER (E.) WANKELE WAARHEID. (282) Bruna, Utrecht. *f* 3.40 en *f* 4.70.

Mevrouw Raedt de Canter heeft ongetwijfeld het talent om een goeden roman te schrijven, doch haar complexen zitten haar in den weg. Zij is van katholieken huize, doch raakte los van het geloof harer jeugd en nu tracht zij met de vrije opvattingen, die zij langzamerhand opdeed, te zeer haar boeken op te vullen, althans deze „Wankele Waarheid". Zij verhaalt niet objectief, doch geeft graag af op het Farizeeïsme der Christenen en predikt te veel het verlossende der min of meer vrije liefde. Teekenend is, dat de Emile uit dit boek op het einde Liesbeth niet vraagt zijn vrouw te worden of met hem te trouwen — dit alles is te conventioneel voor de schrijfster —, doch „bij hem te wonen". De personages in dit boek redeneeren wonder diepzinnig over de liefde, die bij Mevr. Raedt de Canter altijd zeer terrester en lijfelijk is. Liesbeth, een minderjarig meisje, kuisch als kristal, verkondigt liefde-theorieën als een ervaren vitalistisch philosoof. Kon de schrijfster van haar stokpaardjes en hobbies afstand doen en was zij er minder op uit de „burgerlijke" wereld te ergeren, dan zou zij een behoorlijken roman kunnen schrijven. Er is litterair veel goeds in dit boek. Maar het is heidensch en anti-christelijk en slechts te lezen door rijpe, ontwikkelde lezers.

MEERDINCK (C. van) ALS DE TARWE.... (248) Kok, Kampen.

Onder de vele romans en verhalen, die door en voor Protestanten geschreven worden en gewoonlijk een wat laag-bij-de-grondsch realisme vertegenwoordigen, is „Als de Tarwe" een boek van beter gehalte en allure. Buiten orthodoxe kringen zal het niet gemakkelijk doordringen, omdat het zoo uitgesproken een Domineesboek is, en over dominees leest men nu eenmaal niet graag. Dit boek is met zorg geschreven en samengesteld. Het behandelt o.a. delicate dingen, die het leven van een predikant kunnen verbitteren en die het boek tot de volwassen lezers beperken. De auteur laat zijn hoofdfiguur, een voorbeeldig dominee, ook samentreffen met een voor-

bèeldig katholiek priester, die echter — en hier verraadt zich de protestantsche schrijver! — moeilijkheid heeft met de tenhemelopneming van de moeder Gods. Of er wel eèn priester ter wereld daarmede moeilijkheid heeft? Het Katholicisme, ook de H. Mis, wordt overigens met welwillendheid beschreven. De auteur heeft ongetwijfeld talent om een roman te schrijven, maar hij zou winnen met eenvoudiger te verhalen en met minder naar wereldsche society-complicaties te zoeken, o.a. in de Agatha-situaties. Voor eenigszins ontwikkelde volwassenen een zeer leesbare roman.

BRUYN (Cor) SIL, DE STRANDJUTTER. (327) Met illustraties van Anton Pieck. Callenbach, Nijkerk. *f* 4.90.

Het is, meen ik, maagdelijk terrein dat Cor Bruyn in zijn „Sil, de standjutter" heeft ontgonnen. Want, voor zoover ik mij herinner, is er nog geen roman van eenig formaat geschreven, waarin land en volk van Terschelling werden verbeeld. Cor Bruyn heeft dat zeer verdienstelijk gedaan; „Sil, de standjutter" is, dunkt mij, wel het beste werk tot nog toe door hem geschreven. Dit is geen klein, min of meer peuterig realisme, zooals dat vaak het kenmerk is van regionale romans. Het is een verhaal van groote, forsche contouren, waarbinnen toch de détails, fijn geciseleerd, tot hun recht komen; de natuur van het land en zijn sfeer lijken zoo goed getroffen dat men het zou moeten herkennen wanneer men er zou komen; het wordt bevolkt door menschen, wier mentaliteit dat eigenaardig typeerende bezit, dat karakteristiek is voor een bepaalde, gëisoleerd levende bevolking, maar tevens zijn zij in hun groote momenten, in hun hartstochten en aandoeningen, door en door algemeen-menschelijk.

De hoofdfiguren zijn de boer Sil Droeviger, zijn vrouw Jaakje, hun zoons Jelle en Wietse, en een pleegdochter, Lobke, een meisje dat door Sil, als heel klein kind als eenig overlevende gered was van een Zweedsch schip, dat op de kust tot wrak geslagen was.

Elk dezer figuren leeft naar eigen aard, — de opvliegende, wilskrachtige Sil, de zachte, inschikkelijke Jaakje, Jelle, die naar den vader aardt, Wietse die meer van de moeder heeft en de gevoelige, toch karaktersterke, Lobke. Binnen den kring dezer menschen vervloeit den loop van het dagelijksch leven, maar ontstaan ook momenten van spanning en hartstocht, veroorzaakt vooral door de liefde der beide broers voor hun pleegzuster. Als onopzettelijk zijn in het verhaal de typische Terschellinger volksgewoonten en volksfeesten verwerkt. De teekeningen van Pieck zijn gëinspireerd door den geest van het verhaal en versterken dien.

Voor volwassenen met eenige levenservaring een belangwekkende roman.

SOEWARSIH DJOJOPOESPITO. BUITEN HET GAREEL. Indonesische roman. Met een inleiding van E. du Perron. (251) W. de Haan, Utrecht.

De beteekenis en de waarde van dezen indonesischen roman worden in de inleiding van du Perron op zeer overtuigende wijze gekenschetst. Het is noch een javaansche roman: daarvoor is hij veel te weinig verheven en verhaalt te veel het onbeduidende leven van onbeduidende menschen; noch is het een Europeesche roman geworden: daarvoor verloopt hij te zeer zonder intrige, zonder spanning van opgang, hoogtepunt en verzadiging, en zijn de karakters te vaag van omtrek en inhoud. Maar het is een soort van tusschenschakel tusschen blank en bruin, dat vooral den blanken misschien eenig licht werpt op het nationalistisch drijven der bewoners van onzen Oost. Want ondanks alle nationalistische pogingen van het echtpaar, dat in dit werk geteekend wordt, drijft het af van de zuivere Javaansche levenshouding naar de Nederlandsche. De veelwijverij van den deftigen Javaan smaakt deze menschen niet meer en de vrouw wil als de gelijke wederhelft van den man beschouwd worden. Het bijgeloof van hun voorvaderen zijn zij ontgroeid en zelfs erkennen zij zonder het zich volkomen bewust te zijn de meerderwaardigheid van onze rechtsvormen boven de Javaansche adat. Zij strijden buiten het gareel van den gemakkelijken en goed betaalden rijksdienst voor

de z.g. wilde scholen; maar wat wij van de onderwijsmethoden hooren, klinkt zuiver Europeesch en het is volstrekt niet te verwonderen, dat de groote tijd dezer wilde scholen al lang weer voorbij is. Succes boeken zij nergens: van de ééne onvruchbtare stichting verhuizen zij naar de andere, en onderhand leven zij in Javaanschen trant van de ondersteuning, die zij van hun familieleden in gouvernementsdienst ontvangen. De man is een beetje fantastisch aangelegd en een groot plannenmaker, die nooit tot uitvoering komt; en hierin voelen wij veel meer de persoonlijke ambitie dan de nationalistische bezieling. Tijdelijk raken man en vrouw inwendig van elkaar vervreemd, en in den eenvoud en de kameraadschappelijke dulding van elkaar en van de tegenslagen van het leven, groeien zij weer naar elkaar toe. Noch de taal noch de stijl, noch de compositie zijn buitengewoon, maar het is een ernstige poging van een Javaansche vrouw om met ons Nederlanders te spreken, en als zoodanig verdient het boek een ruime verspreiding onder degenen, die in het koloniaal probleem geïnteresseerd zijn.

JONG (A. M. de) POESKE. Een Brabantse Roman. (287) Strengholt, A'dam.

A. M. de Jong, de schrijver van Merijntje Gijsen, verstaat de kunst van graag gelezen verhalen te schrijven. „Poeske" is een bestseller en beleefde in enkele maanden vier herdrukken. Het geheim dezer kunst is wel de Jong's voorliefde voor populaire, sentimenteele romantiek. Wordt dit boek op zijn diepere waarde geproefd, dan houdt het geen stand. De auteur arrangeert alles zoo, dat de eenvoudigste en simpelste eischen van gevoelerige romantiek bevredigd worden. Poeske is een zigeunerkind, dat sedert haar geboorte op een Brabantsch dorp door een dagloonersgezin wordt aangenomen en opgevoed. Spoedig echter blijkt haar zigeunernatuur. Liegen en stelen zijn voor haar natuurwetten; ook zou zij graag kunnen tooveren en het katholiek geloof, waarin zij opgroeit, is voor haar een element dezer tooversfeer. Zij is echter — en hier voelt men de Jong's fantazie aan het werk — kuisch als kristal. In haar kinderjaren wordt zij in de eenzaamheid eens door een kinderschender aangerand, wederom een dankbaar motief voor A. M. de Jong. Zoo gaat het door. Het is alles onwaarschijnlijke romantiek à la Jean Jacques Rousseau. Het boek is nog al zwoel van erotische spanningen en de schrijver lanceert daartusschen door zijn bekende Rousseau-achtige opvattingen over de onschuld van den natuurlijken mensch, over de ongerijmdheid van het Christendom, over de goedheid van door hun medemenschen verachte zondaars. Voor lezers, die eenige eischen stellen, is het boek vrijwel waardeloos, maar de Jong weet te vertellen naar den smaak der goe-gemeente. Voor rijpe, volwassen lezers.

VAN GOCH-KAULBACH (Anna) FRANK EN DE DOOD. (485) De Driehoek, Naarden. 1940. *f* 3.50 en *f* 4.50.

Deze Frank is wel een zeer eigenaardige jongen. Kind van een zakelijken vader en een op Frank's genegenheid ziekelijk jaloersche moeder groeit hij zonder vriendjes op en gaat al spoedig piekeren en zich angstig maken voor den dood. Levend buiten den godsdienst vindt hij geen antwoord op de kwellende vraag, of er een voortbestaan na den dood is. Spiritistische séances bevredigen hem niet; daarbij is hij overspannen, abnormaal. Ten slotte komt hij tot de overtuiging van een voortbestaan, doch niet in Christelijken zin, maar in den zin van een èen-worden met het àl. Het is weinig troostvol. Als roman is het boek zwak en weinig boeiend. Lezers, die hoogere eischen stellen, zullen het niet gemakkelijk uitlezen.

Eenvoudige lezers kunnen in de war gebracht worden door deze pantheïstische wijsheid. Daarom slechts voor ontwikkelde, rijpere lezers; dezen zullen echter door de lectuur ervan weinig bekoord worden.

OOMS (J. W.) EEN VRACHT GELUK EN EEN BROK VERDRIET. (288) Bosch en Keuning, Baarn. *f* 2.90.

De schrijver van dit boek voert een brievenbesteller op, die het land afloopt of affietst en zoo met allerlei landelijke luiden in aanraking komt. Dit

geeft den auteur de gelegenheid een galerij van dorpelingen te beschrijven en te doen optreden. De postbode brengt hun hun brieven, die voor allen vreugde of verdriet bevatten. Het is een dorpsverhaal, dat voor eenvoudige, weinig gewende lezers te genieten is. Iets beters is er moeilijk van te zeggen. Litteraire beteekenis heeft het niet. Het is vroom Protestantsch van geest en strekking en beschrijft op niet al te origineele of diepgaande wijze het leven van Protestantsche dorpelingen. Aan het einde vindt de kreupele brievenbesteller zijn uitverkorene en zoo eindigt het boek ook voor hem met een blijmoedig slot.

MADE (J. A. van der) HET RUSTELOOS HART. (448) Nijgh & van Ditmar, Rotterdam.

Het rusteloos hart behoort een man, wiens zwerversnatuur zoo sterk spreekt, dat hij zich in het maatschappelijk leven niet kan voegen, en tenslotte vrouw en kind verlaat, om als straatmuzikant het land af te loopen. Voor het zoover is heeft hij een leven achter den rug van verzaakte plichten, van amoureuze avonturen; steeds drijft hem een duisteren drang. Het wordt alles verteld in een roman, waarin enkele détails goed getroffen zijn, maar die overigens te langdradig, en dikwijls te onwaarschijnlijk is, om den geest te boeien. Ook komen er zooveel immoreele voorvallen en beschouwingen in voor, dat de lezing moet ontraden worden.

SHEPHERD (Eric) DE MOORD IN HET KLOOSTER. Vert. door F. van Oldenburg-Ermke. (204) Thijmfons, Den Haag. *f* 2.60.

Dit is een bijzonder aardige detective-roman, die elk lezer, ook den veeleischenden, genoegen zal doen. Hij is met humor van goed gehalte en met verhaaltalent geschreven; het is een intelligent en wijs boek, ook al is de moord na het lof in de kapel van de zusters wel wat verbijsterend. Klooster- en kostschoolsfeer zijn voortreffelijk, de figuren zijn met fijne en menschkundige hand beschreven. Alles treedt den lezer in scherpe contouren en kleurige tafreelen voor oogen. Het is een merkwaardig levendig boek, varieerend en voorbijflitsend als een film. Ik heb den indruk dat de vertaler wat al te vlug gewerkt heeft. Ook heeft hij, voor mijn smaak, het boek te quasi-Nederlandsch gemaakt. Dat de hoofdinspecteur, een Engelschman in een Engelsche omgeving, op ten Kate of Beets lijkt, hindert den lezer, mij althans, en eveneens het onzinnige dialect van Mr. Turtle, de tuinman. Een taaltje als deze tuinman spreekt, wordt nergens ter wereld gesproken. Maar het boek verliest er zijn bijzondere aantrekkelijkheid niet door. Zelden las ik een moordgeschiedenis met zooveel voldoening. Het is een der beste producten van het Thijmfonds.

GARSIA (Augusto) BLINDE WEGEN. Vert. door Bern. Damen. Kosmos, Amsterdam. 1940. *f* 2.60 en *f* 3.40.

Augusto Garsia, professor in het Italiaansch aan de Groningsche universitei, schreef dezen al te licentieuzen roman eenige jaren geleden, na den grooten oorlog. De held van het boek is een van alles losgeraakt litterator, ontevreden met de wereld en met zich zelf, een ëgoistisch, gewetenloos individu, die met het leven geen raad weet en er alleen de korte vreugden van tracht te plukken, een man zonder eenig besef van plicht of binding in welke richting ook. Als hij een tijd lang een liaison met een meisje heeft en zij waarschijnlijk moeder gaat worden, eischt hij van haar, dat zij dit kiemende leven in haar vernietigt, opdat zijn liefde tot haar en de hare tot hem niet door een kind gedeeld worde. Als dit geschied is, vervreemdt zij van hem en ontwaakt er een demon in haar; hij zelf echter komt tot een zekeren inkeer. Wij achten echter een dergelijke tegennatuurlijkheid te weerzinwekkend om in romans behandeld te worden. Ook overigens is het boek zoo vol erotiek, dat wij het niemand kunnen aanbevelen. Het is zeer goed geschreven en getuigt ongetwijfeld van groot talent. Maar het staat zoover af van alle Christelijke levensopvatting en verwijdert zich zoo zeer van allen natuurlijken en gezonden levenszin, dat iedereen goed doet met het boek ongelezen te laten.

ZAHN (Ernst) DE EEUWIGE WEGEN DER LIEFDE. Uit het Duitsch bewerkt. (285) Strengholt, Amsterdam. *f* 3.15 en *f* 3.75.

Onder boven vermelden titel werd „Die tausendjahrige Strasse" van Zahn in het Nederlandsch vertaald. Het is, zooals gewoonlijk bij dezen Zwitserschen schrijver, een boeiende roman in felle kleuren en zware contouren. Verfijnde psychologie en zin voor nuances moet men bij hem niet zoeken. Zahn is een rond-boersche, gezonde schrijver, die zijn Zwitsers opvoert als een degelijk en met de harde bergen vergroeid ras. Er komen een paar mysterieuze figuren voor in het boek, de Italiaansch-Zwitsersche vrouw en Otwin, het fac-totum in de houtzagerij der Wolkers, die de tragedie veroorzaken, die echter door den auteur wat zwak beschreven worden, eenerzijds niet mysterieus genoeg en anderzijds te geheimzinnig. Zij bevredigen niet. Ook is het ongeluk met de beide wagens te geforceerd. Zoo is er veel dat, met strengen maatstaf gemeten, den lezer niet of maar half voldoet. Dat neemt echter niet weg dat de roman boeiend leest. Zahn is sober in zijn beschrijvingen en brengt spanning en actie in zijn verhaal. Godsdienst zegt hem niet veel. Deze Zwitsers zijn allen katholiek, maar ook in de ernstige momenten blijkt er niets van. Romanschrijvers weten met godsdienst zelden iets aan te vangen en beschrijven liever den volstrekt natuurlijken mensch. Voor gevormde, volwassen lezers.

KLITGAARD (Mogens) KLEINE MAN VERLIEST. Geautoriseerde vertaling uit het Deensch van Dr. Louise E. van Wijk. Nederlandsche Keurboekerij, Amsterdam. 1941. *f* 2.75 en *f* 3.50.

Het is den schrijver van dit werk niet gelukt van zijn kleinen man of van het ongelukkig karakter van dezen kleinen man iets van beteekenis te maken. Hij is geen tragisch slachtoffer van toevallige tragische omstandigheden. Hij is achteruitgegaan in zaken, maar hij laat zijn vrouw zich bijna doodwerken zonder één teeken van medeleven, hij zit voortdurend in de herberg, hij is dikwijls dronken, hij zoekt zijn troost bij een meisje met een jaguarmantel, hij leent geld zonder het terug te betalen, hij verpandt het loon van zijn dochter en hij fraudeert met de afrekening door het éene gat met het andere te stoppen. De bijfiguren, die soms erg de aandacht vragen, zijn min of meer van hetzelfde allooi. En de beschrijving van deze onbenullige en onsympathieke menschen is evenmin aangrijpend als hun karakter of hun lotgevallen; zij verliest evengoed als de kleine man. Voor ontwikkelden toegestaan.

WHIPPLE (Kenneth) DE GEHEIMZINNIGE BRANDSTICHTER. Vertaling van Greta de Gorter. (227) Nederlandsche Keurboekerij, Amsterdam. *f* 2.25 en *f* 2.50.

Het onderzoek naar den dader van de geheimzinnige branden op Fitch Folley wordt bemoeilijkt door de gelijktijdige aanwezigheid in de buurt van een paar dieven, die een inbraak plegen, van een landlooper, die een stel kleeren steelt, en van een krankzinnigen zoon van den tuinman. Maar de detective laat zich door deze valsche sporen niet misleiden en vindt hem onder de huisgenooten, zooals van het begin af aan te verwachten was. Een gewone detectiveroman zonder bijzondere kwaliteiten en vrij stijf vertaald. Voor volwassenen.

SEIFERT (Elisabeth) ZUIVER IS MIJN HART. (268) Nederl. bewerking van Johanna de Boer. De Steenuil, Amsterdam. *f* 2.90 en *f* 3.65.

Het gegeven van dit boek is de heldhaftige strijd van een jongen, om zijn ideaal, dokter, chirurg te worden te verwerkelijken. Gemakkelijk wordt het hem niet gemaakt, zijn jeugd gaat voorbij met onmenschelijk hard werken, terwijl hij toch de school volgt en zich op allerlei wijzen tracht te bekwamen voor zijn toekomst. Het gelukt hem een beurs te krijgen en dan kan hij zijn schitterende talenten ten volle ontplooien en zijn doel bereiken. De schrijfster heeft met toewijding en medegevoel dezen jongen man in zijn hoop en teleurstelling geteekend; haar opvattingen zijn op allerlei gebied niet zooals zij behoorden te zijn, hetgeen de reden is dat voor dit goed geschreven boek ernstig voorbehoud moet worden gevraagd.

BOLT (Ben) DE GROENE LANTAARN. Geautoriseerde vertaling van Jan van Dijk. (221) De Steenuil, Amsterdam. *f* 2.25 en *f* 2.90.

Een avonturenroman, waarin weer de internationale politiek een rol speelt. Gelukkig blijven de Jappen genoeg op de achtergrond om het verhaal niet vervelend van gewoonheid te maken. De hoofdzaak zijn de avonturen van een aantal gangsters in Engeland en van de speurders, die dit wild achternazitten en het na interessante avonturen in japaneesche hotels, op straat en op de Theems, aan het gerecht overleveren. Alles komt terecht en een gelukkig huwelijk sluit het boek, zooals het hoort. Voor volwassenen.

BENNET (Robert Ames) DE WRAAK VAN DEN DEPUTY. (283) Nederl. bewerking van Mr. G. C. van Houweningen. De Steenuil, Amsterdam. *f* 2.35 en *f* 3.—.

Dit Wild-West verhaal brengt na het eenigszins verwarde begin, eenige verrassende wendingen en aardige ontknoopingen. Het is, evenals alle vertellingen van deze soort, vervuld van revolver knallen en ruwe uitvallen, maar de held, de deputy is een man van zessen klaar en zijn figuur beheerscht het heele boek. Voor oudere lezers.

VALENTINE. DE BLAUWE VIJVER. (216) Geautoriseerde vertaling van J. A. W. Van Hacht. J. Philip Kruseman, Den Haag. *f* 2.25 en *f* 2.90.

Wanneer men op den omslag van een boek de aanbeveling leest: „Humoristische roman", dan is men onwillekeurig geneigd zulk een boek met een zekere parti-pris ter hand te nemen of zijn eischen hoog te stellen. Maar Valentine is een Ier en hij weet zijn humor zoo eenvoudig en zonder pretentie rond te strooien, dat men ervan genieten kan. Dit verhaal, waarin twee jonge menschen elkander vinden bij de blauwe vijver en na allerlei verwikkelingen elkander krijgen ook, is aan te bevelen als onschuldige, luchtige, prettige lectuur op sombere avonden.

LORING (Emilie) LANGS EEN OMWEG. (222) Vertaald door Joanne Janzen. J. Philip Kruseman, Den Haag. *f* 2.25 en *f* 2.90.

De cowboy-roman schijnt in Amerika wel sterk in de mode te zijn, in allerlei variaties komen zij tot ons: gewone verhalen zonder pretenties, andere met min of meer ingewikkelde problemen, detective-cowboys die alle moeilijkheden in het vak oplossen, en nu komt daar zelfs de schrijfster van zoovele eenvoudige, aardige verhalen met een roman, die half en half cowboy-boek is. Twee jonge menschen trouwen met elkander tegen hun zin op verlangen van hun vaders en komen op een ranch terecht, waar zij elkander onder allerlei moeilijke omstandigheden langs een omweg beter leeren kennen en elkander lief krijgen. Het boek is frisch en opgewekt geschreven en ontspanningslectuur voor volwassenen.

BALDWIN (Faith) en ABDULLAH (Achmed) EEN MEISJE VAN PARK AVENUE. Nederl. bewerking van Johanna de Boer. (246) De Steenuil, Hoorn. *f* 2.35 en *f* 3.—.

Dit „meisje" is een getrouwde vrouw, die uit eerzucht van haar man weggaat om onder de bescherming van een millionair zich te bekwamen voor muzikale ster. Er kan niets goeds van dit meisje noch ook van dit boek gezegd worden, het staat vol verkeerde ideeën, onzuivere verlangens, sensueele neigingen, die het geheel ongeschikt maken.

MACDONALD (Wm Colt) DE RUITERS VAN DE FLUITENDE DOODSKOP. (223) Scheltens en Giltay, Amsterdam.

De titel duidt op iets griezeligs geheimzinnigs en de inhoud van dit boek stelt wat dit betreft niet teleur. Het is een van die sensatie-vertellingen, waarin misdaden, goud, geheime benden, geweldige avonturen elkander in de juiste orde opvolgen om de liefhebbers van deze soort hun overvloedige portie te geven. Volwassenen.

MACDONALD (Wm Colt) DE WRAAK VAN MATT MADIGAN. (223) Scheltens en Giltay, Amsterdam.

Veel schieten, veel ruwe taal, allerlei verschrikkelijkheden vormen de inhoud van dit verhaal. Sensatie-lectuur voor hen die dergelijke avonturen leuk kunnen vinden, maar niet voor jongeren.

WARD (Harold) DE JACHT OP DEN GIER. (240) Vertaling van J. J. ten Hoven. De Steenuil, Amsterdam.

„De Gier" is een monsterlijk misdadiger, die het moorden als een sport is gaan beschouwen. Tusschen hem en een speurder, die het zich tot taak had gesteld het sinistere individu onschadelijk te maken, komt het tot een strijd, die van beide zijden fel en schrander wordt gevoerd. Toch kan men dit geen goed speurdersverhaal noemen. Er zijn te veel toevalligheden, er wordt te veel gebruik gemaakt van geheime deuren, geheime gangen, en dergelijke; maar vooral, de schrijver heeft het meer gezocht in het gruwzame van feiten en handelingen, dan in vernuftig hersenwerk. Verhalen als „De jacht op den Gier", verbasteren het genre detective-lectuur.

GARDNER (Erle Stanley) DE NOODLOTTIGE CIRKEL. (192) Vertaald door J. Y. van Vliet. Schoonderbeek, Laren.

Een hooge verzekeringssom is de aanleiding tot een misdaad, waarbij wel een min of meer bekend trucje wordt toegepast, maar waarvan de oplossing toch handig is gevonden. Het is overigens een echt Amerikaansch detectiveverhaal in dien zin, dat men een kijkje krijgt op de praktijken van advocaten, het werken van journalisten en de eigenaardige politieorganisatie in de Vereenigde Staten. De intrigue is spannend uitgewerkt.

AYRES (Ruby M.) ALS IK EEN EN TWINTIG BEN. (216) Vertaling uit het Engelsch door Joanne Janzen. Kruseman, Den Haag.

Jane was de jongste en oogenschijnlijk minst aantrekkelijke van drie zusters; erg handig was ze ook niet, — en dus kon het geen wonder heeten, dat een andere, meer geraffineerde zuster Jane's verloofde voor zich weet in te palmen. Maar zoo'n afloop van een liefdeshistorie past niet in de sfeer der Ruby M. Ayres-romantiek. En Jane hervindt dus toch haar geluk. Lichte ontspanningslectuur.

MC CORD (Joseph) LARRY KRIJGT EEN MAN. (223) Vertaling door Minny Musaph-Blijdenstein. Nederlandsche Keurboekerij, Amsterdam. *f* 2.25 en *f* 2.50.

Op de eerste bladzijde maakt Larry, die typiste is op een fabriek, op een origineele wijze kennis met een jongeman, die later blijkt den toekomstigen eigenaar dier groote fabriek te zijn. In zoo'n gegeven schuilt romantiek; de schrijver heeft die terdege benut in een liefdesgeschiedenis, die door een onregelmatig verloop de spanning er in houdt, ook al begrijpt men reeds dadelijk dat alles wel in orde komt.

Onschuldige amusementslectuur voor volwassenen.

PEATTIE (Louise Redfield) HUN AANGENOMEN DOCHTER (213). Vert. door Herman Antonsen. Johan Mulder, Gouda.

Een verhaal, heelemaal in den trant van Courths Mahler: een meisje, als klein kind aan haar moeder ontstolen, wordt door schatrijke menschen als hun eigen dochter opgevoed. Op huwbaren leeftijd komt zij in aanraking met een jongeman, die door de werkelijke moeder van het meisje was geadopteerd, om zich te troosten over het verlies van haar eigen kind. Hoe het verder verloopt, begrijpt U al wel. Ik vraag me slechts af of voor het genre vertaalde amusementslectuur niet iets beters te vinden was dan dit prul van suiker-en-stroop-romantiek.

KNIPPING (Dr. B. - O.F.M.) DE ICONOGRAFIE VAN DE CONTRA-REFORMATIE IN DE NEDERLANDEN. Deel I (333) geb. *f* 25.—. Deel II (342) geb. *f* 25.—. Paul Brand, Hilversum.

Wij begroeten deze uitgave met vreugde en halen ze in met rechtmatigen trots. Er blijkt weer eens duidelijk uit, hoe resoluut de katholieke en m.i. de katholiek cultuurhistorische wetenschap in ons vaderland bezig is, haar lang opengebleven plaats met eere te bezetten.

Het katholieke cultuurleven in den na-reformatorischen tijd is zoolang doodgezwegen, dat het eeuwen lang als werkelijk dood heeft kunnen gelden. Dat zulks een grove onjuistheid is, leerde ons reeds een werk als „Dichters der Contra-reformatie" van Anton van Duinkerken. De magistrale studie van Pater Knipping komt het nog eens triomfant, om een van schrijver's geliefde woorden te gebruiken, bevestigen.

Van Duinkerken typeerde de Contra-reformatie als „véél meer dan een hardnekkig verweer. Ze was op de allereerste plaats een positieve bezieling, die een belangrijke opstuwing van het katholieke geloofsleven tot sinds geruimen tijd verlaten hoogten teweegbracht". Dr. Kn. demonstreert het aan de voortbrengselen allereerst van de kerkelijke schilderkunst, dan ook van de beeldhouwkunst. Hoewel zeer begrijpelijk is het toch opmerkenswaard, hoe de „hoogten" ervan vooral in de Zuidelijke Nederlanden liggen, terwijl de Katholieke dichtkunst dier dagen met Makeblijde, Stalpart v. d. Wiele en Vondel juist in de Noordelijke provincies tot deze hoogten komt. In het Noorden immers werd het katholieke geloofsleven geheel uit de openbaarheid weggedrongen, waar het in het Zuiden zich spoedig van den schok kon herstellen en zich openlijk uitvieren. Voor de beeldende Kunsten is dit een noodzakelijk vereischte en in het Noorden was deze zoo goed als afwezig. Pakhuizen en schuren zijn nu eenmaal niet geeigend voor een volle ontplooiing van kerkelijke kunst. Dat daar desondanks het mogelijke gedaan werd, blijkt uit de Utrechtsche schilderschool in de eerste helft der zeventiende eeuw.

Zooals elke scheuring in de Kerk heeft ook de Reformatie niet enkel verlies beteekend maar ook groote winst. De iconografische kunst der Contra-reformatie bracht naast zuivering en vernieuwing van de oude gegevens ook verrijking met nieuwe gegevens. Zij kon dit doen, doordat de Contra-reformatie zelf èn vernieuwing èn verrijking was. Verrijking was ze, doordat zij het heerschend humanisme wist te kerstenen, door de nieuwe vormen van katholieke ascese en katholieke devotie, door de hernieuwde belangstelling voor de H. Schrift. Vernieuwing en zuivering was ze in vanouds overgeleverde geloofspraktijken van Biechtsacrament, H. Communie, heiligenvereering, goede werken. De beeldende kunsten volgden hier als trouwe dienaressen en zij hebben wat Vondel zoo glorieus de „Heerlyckheit der Kercke" noemde, op haar wijze gevierd met onvergankelijke schoonheid. Dit alles gaat Dr. Knipping aan de hand van een groot aantal reproducties in den breede na. Het is hier niet de plaats dit verder te analyseeren en wij moeten volstaan met een warme aanbeveling.

WERUMEUS BUNING (J. W. F.) DAGELIJKSCH BROOD. (71) Querido, Amsterdam. 1940.

ROLAND HOLST (A.) ONDERWEG. (72) Stols, Rijswijk.

De twee gedichtenbundels, die bijna gelijktijdig verschenen, accentueeren weer eens het diepe verschil tusschen Buning en A. Roland Holst. Terwijl

Werumeus Buning hoe langer hoe meer den ivoren toren van het geisoleerde dichterschap verlaten heeft en den volkstoon genaderd is, heeft Roland Holst zich vanaf zijn vroegste gedichten steeds meer daarvan verwijderd en vooral in „Winter aan Zee" van '37 zich een duister en slechts voor een select publiek toegankelijk dichter getoond. De titels reeds, Dagelijksch Brood en Onderweg, spreken hun eigen taal, In beide bundels vinden we de calamiteiten van het oogenblik weerspiegeld, in Dagelijksch Brood vertrouwvoller, optimistischer, in Onderweg grimmiger, verbitterder en gereserveerder. Buning verdeelt zijn bundel in Gedichten, Gelegenheidsgedichten en Vertalingen, waarbij in de afdeeling Gedichten een achttal merkwaardige verzen gewijd zijn aan den tijdens den Spaanschen burgeroorlog gevallen Garcia Lorca, „Homenaje a Garcia Lorca". „Noordzee 1934", een der gelegenheidsgedichten, eindigt met het zeer Buningiaansche:

En ze zijn het er weer vergeten
— — — — — — — — — — — — — — — —
Dat Holland een land aan het water is,
Waar de scheepmakershamer de hoekslag is,
Dat Holland benauwd en armzalig is,
Wanneer het geen schepen bouwt.

Meer dan Dagelijksch Brood, dat gedichten van de laatste vijf, zes jaren bevat, biedt Onderweg gedichten uit bijna den geheelen poëtischen scheppingstijd van Roland Holst. Vandaar dat de bundel moeilijk onder èen domineerend gezichtspunt is samen te vatten, vandaar ook wel de titel „Onderweg", vandaar ook het groote verschil tusschen de verzen onderling. Slauerhoff en Marsman worden erin herdacht, Slauerhoff met de reeds bekend geworden strofe:

Soms kon de zachtheid die hij steeds verbeet
nog schuw een uitweg naar zijn oogen vinden:
een mild licht door die scherven, waarin leed
door wrok was stukgebroken tot ellenden.

Roland Holst is ook in vele dezer verzen weer de tragisch eenzame, de in zijn droomen en ontroeringen opgeslotene, luisterend naar het „Aangaan der Noordzee langs de Hondbossche Wering", een oogenblik geluk en vergetelheid zoekend in tijdelijke omhelzingen, een der velen, die leven en dichten buiten alle Christendom. Er is niets droeviger en meer tragisch dan wie voor het groote bestemd scheen zich zelf te zien verteren in nooit vervuld zoeken en verlangen.

HOORNIK (Ed.) DE ERFGENAAM. (42) Stols, Rijswijk. 1940.

Er is in dezen gedichtenbundel van Hoornik een zekere verstilling, vereenvoudiging merkbaar, zoo iets als destijds viel waar te nemen in den verzenbundel van Marsman „Witte Vrouwen". In de rustige, effen verzen van „Witte Vrouwen" was het of de vitalistische drift en onstuimigheid van Marsman een oogenblik verstild en tot bezinning gekomen waren. Iets dergelijks treft ook in „De Erfgenaam". Het is of hier het magische, bijna alchimistische, waarvan Hoornik houdt, van hem is afgevallen en hij in stille bezonnenheid deze verzen geschreven heeft. Zoo is de indruk althans van de meeste. Het lijken verzen, meer uit bezonkenheid en herinnering dan uit onmiddellijke emotie geboren. Het sterkst spreekt nog de onmiddellijke emotie uit „Bij den Dood van Marsman". Er is in Hoornik's poëzie gewoonlijk veel dat niet tot volkomen rijpheid gekomen, nog niet „nur poëzie" geworden is, hoe oorspronkelijk zijn dichterlijke instelling ook is. Ook in dezen bundel staan nog al eenige in behoorlijke maat-en-rijm gevatte mededeelingen naast enkele aanzetten tot iets meers en beters dan louter mededeelingen.

VAART EN VERLANGEN. Verzen uit de Vox Veritatis. (50) Dekker en van de Vegt, Utrecht. 1940. *f* 1.50.

Bert Bronkhorst en Fons Leyten hebben uit het blad der Utrechtsche Katholieke studenten „Vox Veritatis", dat ongeveer een decennium bestaat, een bundel studentenpoëzie verzameld, die door Dekker en van de Vegt smaakvol werd uitgegeven. Bij vaklitteratoren geldt „studentenpoëzie" vaak ten onrechte als een genre van minderwaardig amateurisme. Gorter, Marsman, Slauerhoff, Donker hebben als student zeer goede poëzie geschreven. Deze bundel wil het studentenleven weerspiegelen, ook al is het poëtische gehalte niet overal even sterk. Trouwens wat is er zoo aan stroomingen, aan moden onderhevig als poëzie? Elke tien jaar verandert het procédé, de intonatie, de wijze van het benaderen van een thema. Er zijn hier een vijf- of zestal studenten aan het woord, naast enkele minder frequent vertegenwoordigden, die van talent blijk geven, enkelen zijn modern van allure, anderen zooals Odulf Woeroncs volgen een eigen weg. Uiteraard is het boekje van bijzonder belang voor ingewijden en na-staanden, doch ook buiten dezen kring zullen wie in de hedendaagsche dichtkunst belang stellen — en zoo zijn er onder jonge menschen nog velen — den bundel kunnen genieten.

AMEIDE (Th. van) EEUWIGE LENTE. Een gedicht. (28) Uitg. De Minderheid, Den Haag. 1941.

Eeuwige Lente is een gedicht, dat geschreven werd in 1925 en destijds geweigerd door De Gids en De Stem. Thans echter acht de dichter den tijd gekomen om het te publiceeren. Het is geschreven in wat, meen ik, de Spenceriaansche stroof heet en is van geheel andere allure dan de verzen die men hedentendage doorgaans onder de oogen krijgt. Deze verzen treden aan als een gepantserde divisie stormtroepen met dreunenden stap en in gesloten gelid. Wat hun zin betreft behooren zij tot de abstracte, philosophische poëzie. Krachtig en stoer marcheeren deze strofen voorbij zonder overal een heldere en onmiddellijk duidelijke taal te spreken. Het is ongetwijfeld een ongewoon geluid dat van Ameide heeft aangeheven.

LIEDJES VAN ALEX DE HAAS. (95) Leiter-Nijpels, Maastricht. *f* 1.75 en *f* 2.50.

Deze bundel liedjes wordt ingeleid door een vlotte beschouwing over het „Chanson" van M. J. Brusse. Het met zorg en smaak uitgegeven boekje bevat een vijfentwintigtal chansons met begeleidende melodie, die bijna alle handelen over de bij het volk geliefde thema's, liefde, vrouwen en huwelijk, meestal met den noodigen goedmoedigen spot. Alex de Haas verstaat het vak; hij bezit humor, rijmt geestige strofen en heeft de wijsheid en menschenkennis van den chansonier. „Huwelijksaanzoek" en „Mijn Moedertaal", twee lange spotliederen in eenigszins anderen trant dan de voorafgaande, behooren tot de best geslaagde. Even smaakvol als de uiterlijke verzorging van den bundel is de innerlijke houding van den liederendichter, die de juiste grenzen in dit précaire genre weet te bewaren en al het frivole, alle bedenkelijke geestigheden weet te vermijden. Vlot en geestig: deze adjectieven typeeren het best dit bundeltje Liedjes.

HEERKENS (Piet S.V.D.) BRABANT. (62) Henri Bergmans, Tilburg. *f* 1.50.

Pater Heerkens heeft in dezen bundel in Brabantsch dialect allerlei Brabantsche rijmen, spreuken, volkswijzen en gezegden bijeengebracht en dit bijeengebrachte nog door allerlei van eigen vinding en makelij aangevuld. Het is alles zuiver van Brabantschen bodem en Brabantschen geest, humoristisch en goedlachsch. Vooral voor Brabanders, die belang stellen in de volkswijsheid en den humor van hun gewest, een aardig boekje. Tijs Dorenbosch teekende een groot aantal vignetten voor den bundel.

MULLER (P. H.) NEDERLANDSCHE HISTORIE-DICHTEN SEDERT 1527. (174) De Kolibrie. 34. Bigot en van Rossum, Amsterdam.

Er is in dit keurig uitgegeven boekje, dat Nederlandsche Historie-dichten biedt vanaf 1527, meer gestreefd naar een „weerspiegeling der geschiedenis van ons land en volk in de poëzie" dan naar eigenlijke poëzie. Aan schoone, treffende gedichten is het boekje arm. Bilderdijk, Tollens, Beets zijn er rijkelijk in vertegenwoordigd. Nu is het samenstellen eener bloemlezing altijd een hachelijk werk; de persoonlijke smaak en keuzen bepalen er het gehalte van en ieder heeft zijn smaak en doet zijn keuze. Toch geloof ik, dat er ter weerspiegeling der geschiedenis in de poëzie een meer poëtische keuze ware mogelijk geweest; nu staat er veel in den bundel, dat met poëzie niets te maken heeft. Desnoods waren er allerlei historische feiten maar onvermeld gebleven, de winst aan poëzie had hier wel tegenopgewogen. De eerste helft van het boekje is ongetwijfeld de beste, zoowel wat de poëzie als wat de „weerspiegeling der geschiedenis" betreft. Ook in dit opzicht, de „weerspiegeling der geschiedenis", is er bij een mogelijken herdruk nog wel wat te verbeteren.

ZEYDE (Dr. Marie H. van der) NEDERLANDSCHE POëZIE VAN DEZEN TIJD. (82) Van Loghum Slaterus, Arnhem. 1941. *f* 0.90.

In aansluiting bij haar boekje over het proza biedt Dr. Marie van der Zeyde thans haar beschouwingen over de poëzie van '80 tot heden aan. Ook deze beschouwingen zijn weer zeer persoonlijk, betrouwbaar en getuigend van smaak en inzicht. De behandeling van het onderwerp is natuurlijk summier en beknopt. Dat Karel van de Woestijne ontbreekt, is meer dan een gemis; c'est pire qu' un crîme, c'est une faute. Overigens een voortreffelijk boekje. Dat de auteur buiten het Christendom staat, althans buiten het algemeen geldende, blijkt uit heel haar opzet en zienswijze, ook uit een bemerking over Gezelle, die „voor de vragen van leed, dood en schuld, van teleurstelling en menschelijke ontoereikendheid nooit anders dan zijn Roomsche cliché-oplossingen had". Dat deze cliché-oplossingen de eenig ware zijn en dat elk individu onmogelijk op eigen houtje de problemen kan verwerken en oplossen, heeft de intelligente schrijfster nog niet geleerd.

WESSEM (Constant van) SLAUERHOFF. (160) Stols, Rijswijk.

Constant van Wessem, die een vriend van den dichter Jan Jacob Slauerhoff was, heeft dit leven van hem geschreven. Hij deed dit met piëteit en waarheidszin. Zonder iets te verfraaien of te verdoezelen, schrijft hij over Slauerhoff, hem echter verdedigend waar hij meent dat diens faam ten onrechte geschonden werd. Zoowel de persoon als de poëzie van Slauerhoff komen ons door deze biografie veel nader te staan. Slauerhoff heeft geleden aan een onstilbare onrust, aan een innerlijke verdeeldheid en onbevredigdheid, die zijn leven tot een voortdurende kwelling maakten, een van die velen die hedentendage geheel en al buiten God leven en in niets zin of doel vinden, kinderen van hun tijd en van hun cultuur. Hooge aspiraties en lage demonen hebben Slauerhoff bestookt en maakten zijn bestaan tot een voortdurende bitterheid en onvoldaanheid. — De dichter heeft veel nog niet bekende en gepubliceerde gedichten nagelaten, die bij de uitgave van zijn volledige werken het licht zullen zien. Van Wessem heeft er in deze biografie reeds meerdere althans ten deele geciteerd. Slauerhoff's wezen en karakter treedt uit dit boek inderdaad markant naar voren.

BORDEWIJK (F.) DRIE TOONEELSTUKKEN. (192) Nijgh & van Ditmar, Rotterdam. 1940.

Het drietal tooneelstukken, dat Bordewijk hierbij publiceert, bestaat uit het drie-bedrijven tellende, uitvoerige „Sumbo N.V." en de korte een-akter, „Driehoek met een Huisgenoot" en „De Stier van Opland". Het belangrijkste is het eerste stuk, Sumbo N.V., dat door verwikkeling en karakteristiek uit-

munt. Voor een opvoering zijn de bezwaren wellicht, dat de verwikkeling te zeer in het èene punt van het Sumbo-aandeel is toegespitst, dat er te weinig bij-verwikkelingen zijn en de toeschouwer zich moet inspannen om het kunstig gesponnen geval te kunnen volgen, bezwaren, die bij lezing minder hinderen. Dialoog en karakterizeering zijn echter voortreffelijk. Het tweede stuk „Driehoek met een Huisgenoot" doet vreemd aan door de abnormale en met een gezonden smaak strijdige onthulling tegen het einde. Dit stukje is ernaast. Het derde is meer grappig, dan geestig en misstaat eveneens naast de „Sumbo N.V.". Slechts voor volwassen lezers.

BORDEWIJK (F.) DE KORENHARP (176). Nijgh en van Ditmar, Rotterdam. 1940. *f* 1.75 en *f* 2.50.

Een Korenharp is „een staande, dwars besnaarde zeef waarlangs het graan gezuiverd wordt". De auteur zag ergens in Amsterdam een gevelsteen met zulk een Korenharp en ontleende er den titel voor zijn boek aan. De inhoud bestaat uit kleine short stories, zinrijke voorvallen, overpeinzingen, observaties, notities, kortom uit van alles wat Bordewijk de moeite van het noteeren waard vond. Een zeer apart boek dus. Wie Bordewijk uit zijn werken kent weet ongeveer wat hem hier te wachten staat. Hij is een zeer persoonlijk denker en observeerder en wanneer Bordewijk, om maar iets te noemen, een station ziet of een gevel of een opschrift, welt er in hem iets eigens, iets persoonlijks naar boven en uit dergelijke opwellingen bestaat zijn boek. Of men zulk een geschrift met genoegen leest, hangt van de persoonlijke gesteltenis, van een soort affiniteti met den schrijver af. Bordewijk stelt zelden teleur en vooral nadenkende, mijmer- en peinsgrage lezers zullen deze Korenharp savoereeren.

ROLAND HOLST (R. N.) IN EN BUITEN HET TIJ. Met een woord ten geleide van Henriëtte Roland Holst van der Schalk en van den samensteller A. M. Hammacher. (196) Geïll. J. M. Meulenhoff, Amsterdam. 1940.

Met zijn essayistische beschouwingen Over Kunst en Kunstenaars heeft R. N. Roland Holst genoeg verdiende lof verworven dan dat het nog nodig zou zijn ook In en buiten het Tij met nadruk in aller belangstelling aan te bevelen. Ook deze bladzijden van den schilder-auteur over cultuurhistorische vraagstukken zijn van ongemeen belang en terzelfdertijd actueel, waar zij o.m. uiting geven aan zijn verlangen naar monumentale eenheid in stijl en orde. Men kan dan ook den samensteller als uitgever slechts dankbaar zijn, dat zij deze beschouwingen en overdenkingen uit de nalatenschap bijeengebracht hebben, terwijl Henriëtte Roland Holst van der Schalk ons heeft verplicht door een ten geleide, dat op zeer bijzondere wijze de persoonlijkheid van den auteur belicht.

BIBLIOTHEEK DER NEDERLANDSCHE LETTEREN. VIJF GEESTELIJKE TONEELSTUKKEN DER MIDDELEEUWEN.
STARING (A. C. W.) GEDICHTEN. Elsevier, Amsterdam. 1940.

Twee nieuwe deelen van de Bibliotheek der Nederlandsche Letteren hebben het licht gezien; het eerste bevat middeleeuwsche geestelijke tooneelstukken, het andere de gedichten van Staring. Dr. H. J. E. Endepols heeft het Deel Middeleeuwsche toneelspelen verzorgd, waarvan het eerste een kerstspel is „Stella", een Latijnsch liturgisch spel uit het handschrift van Munsterbilsen, dateerend uit het begin der twaalfde eeuw. De verdere stukken zijn de eerste en de zevenste Blijschap, Marieken van Nieumegen en Elkerlijk. Het eerste stuk wordt gegeven in Latijnschen en Nederlandschen text. Van Staring heeft Dr. Jan de Vries. die met medewerking van Dr. C. Kruyskamp dit lijvige deel (451 bladzijden) bezorgde, niet alle poëzie opgenomen, die later genade vond in des dichters eigen oogen. Van zijn jeugdpoëzie werd veel weggelaten. Staring is eigenlijk nooit populair geweest, hoe Nederlandsch zijn poëzie, in den besten zin, ook is. Toch zou een boek als dit, met enkele treffende lyrische gedichten, met veel verhalende en ballade-

achtige poëzie, met puntdichten en spreuken van wijsheid en met godsdienstige verzen, moeten spreken tot het Nederlandsche gemoed. Beide uitgaven maken een goed figuur in de Bibliotheek der honderd boekdeelen.

SALAZAR (Dr. A. de Oliveira) Minister-President van Portugal. CORPORATIEF PORTUGAL. Een bloemlezing uit zijn Redevoeringen. Verzameld, uit het Portugeesch vertaald en van een inleiding voorzien door Mr. Dr. E. Brongersma. (128) Paul Brand, Hilversum. *f* 0.95. (bij inteekening op ten minste zes deeltjes).

In no. 2 van „Verkenningen" heeft Mr. Brongersma enkele fragmenten van redevoeringen van den leider der Portugeesche Natie verzameld en gerangschikt. Als aanhangsel geeft hij dan nog een vertaling van het „Statuut van den Nationalen Arbeid". Portugal mag zich gelukkig prijzen het ideaal van Plato te verwezenlijken: geregeerd te worden door een wijsgeer. In deze redevoeringen is geen volksmenner aan het woord, geen wekker van de hoogere of lagere instincten van het volk, maar een koel betoogend geleerde, een wijze, die de werkelijkheid begrijpt en weet, hoe hij er mee moet omgaan om zijn doeleinden te bereiken. Hij heeft, merkwaardig genoeg, het volk veroverd door zijn daden, alvorens volledig rekenschap af te leggen van de gedachten, die hem inspireerden. Zijn betoog is dan ook geen abstracte redeneering, zooals wij van een wijsgeer zouden verwachten, maar een aanpassing van beginselen aan de traditie en de samenstelling van den actueelen Portugeeschen staat. Het voorbeeld van Salazar is daarom voor ons uitermate leerzaam, doch het is geen copieerbaar voorbeeld: èn de staat èn de corporatie zouden bij ons een anderen vorm van werkzaamheid moeten hebben dan in Portugal, omdat onze natie een andere traditie en een andere constitutie heeft dan gene. Een beginsel als dat van den corporatieven staat is niets zonder een toepassing... en zonder een persoonlijkheid: dat leert ons dit boekje op overtuigende wijze.

VLOEMANS (Dr. A.) DE WIJSBEGEERTE DER VOLKEN. Proeve van vergelijkende Wereldbeschouwingsleer. (96) Leopold, Den Haag. *f* 1.—.

De Wijsbegeerte der Volken behandelt alleen de wijsbegeerte der Engelschen, Franschen en Duitschers in de 19de eeuw, met een vergelijkend slothoofdstukje over de dialektiek der 19de eeuw. Hegel is daarvan het middelpunt als de schakel tusschen rechts en links. Vloemans staat zelf aan den linkerkant en de vrijzinnigheid krijgt van zelf een te groote maat toegemeten evenals de oriënteering van het Hegelianisme naar het linksche Marxisme. Hegel is ook de vader van nieuwe rechtsche ketterijen en van een nieuwe orthodoxie. Waarom wordt daaraan geen aandacht geschonken in dit boekje over het gezicht van de 19de eeuw en haar invloed op het heden? Voor katholieken verboden lectuur.

CARP (Dr. J. H.) UREN MET SPINOZA. Van Loghum Slaterus, Arnhem.

In dit boekje vindt men een voortreffelijke inleiding tot de Spinozastudie. Behalve een inleiding over den aard van het Spinozisme en een overzicht over de interpretatie der leer in den loop der geschiedenis geeft Dr. Carp een uitgebreide bloemlezing uit Spinoza's werken. De vertaler is er terecht van overtuigd, dat vertalen een vorm van uitleggen is. Met dit beginsel is bij de vertaling — en natuurlijk ook bij de keuze der fragmenten — bewust rekening gehouden. We hebben hier dus geen kleurlooze Spinoza-schets, maar de Spinoza-visie van Dr. Carp. Een inleiding aan de hand van dezen zeer bevoegden kenner kan echter de kennismaking alleen maar ten goede komen. Mocht men zoo gegrepen worden, dat deze eerste kennismaking tot verdere studie leidt, dan zal men zelf wel ontdekken, waar men Dr. Carp wél en waar niét kan volgen. Het spreekt van zelf, dat de studie van Spinoza niet ieders zaak is en het boekje voor vakmenschen gereserveerd blijve.

GEERTS (Paula) MIJN DAGBOEK. (85) Paul Brand, Hilversum. *f* 1.—.

Het dagboek van Paula Geerts, die in het begin der oorlogsdagen het slachtoffer van een bomaanval werd, is in korten tijd, we mogen wel zeggen, beroemd geworden. En terecht! Het is een kostbaar boekje, dat tot iedereen spreken zal en zijn waarde in zich zelf draagt. Een begaafd meisje van hoogen levenszin spreekt zich hier uit, volkomen zuiver en natuurlijk, direkt en onopgesmukt en tevens met een eenvoud en een distinctie, die niet alledaagsch zijn. Ik geloof niet dat dit boekje spoedig vergeten zal worden. De schrijfster van dit dagboek, toèn een kind van vijftien, zestien jaar, was blijkbaar een gesloten, wat stugge natuur, die het niet gemakkelijk had zoo min met God en de menschen als met zich zelf. Een hooge, ideëele en toch zeer menschelijke innerlijke gesteldheid ademt uit het dagboek, dat helaas! al te kort en sober is. Vaak geeft het slechts stemmingen weer, zooals in een dergelijk journaal te verwachten is, doch aldoor boeit den lezer de onmiddellijke stem der ziel.

SCHNüRER (Dr. Gustav) KERK EN BESCHAVING IN DE MIDDELEEUWEN. Tweede deel. (562) De Spaarnestad, Haarlem. *f* 5.90.

Op bladzijde 570 van den vorigen jaargang bespraken we het eerste deel van bovengenoemd werk van den Zwitserschen hoogleeraar. Het thans in een goede vertaling verschenen tweede deel — het valt op dat de naam van den bevoegden vertaler niet wordt vermeld, — behandelt het tijdvak van het begin der negende eeuw af tot het einde van de dertiende eeuw. De vraag, welke Dr. Schnürer zich vooral ter beantwoording heeft gesteld: Hoe stonden in de middeleeuwen — het tijdperk waarin de Kerk bijna onbestreden heerschte — Kerk en Cultuur tegenover elkander; welke houding heeft de Kerk in de middeleeuwen aangenomen tegenover het streven der menschheid naar stoffelijke welvaart en geestelijken vooruitgang? wordt in dit tweede deel uiteraard uitvoerig behandeld. Immers, juist gedurende het tijdvak, in dit tweede deel verwerkt, is de Kerk sterker als leidster der cultuurgemeenschap opgetreden dan ooit daarna. Meermalen is men de verwezenlijking nabij geweest van het plan de jonge westersche nationaliteiten, die uit het oude Karolingische rijk ontstonden, in een nieuwen staatkundigen band samen te brengen. Evenals in het eerste deel, heeft de auteur ook hier zijn stof critisch gezien en behandeld. Misstanden in de Kerk, die mede de verwerkelijking van het ideaal verhinderden, worden niet verdoezeld, integendeel; maar even uitvoerig worden opkomst en bloei der kerkelijke wetenschap nagegaan; evenzoo het streven de wetenschap van andere volken op te nemen in de Christelijke levensbeschouwing en tot innerlijke harmonie te komen. Besproken worden voorts de kloosterhervorming en de hervorming der wereldgeestelijkheid; de kruistochten; de universiteiten en de bloeitijd der scholastiek; de ontwikkeling van het kerkelijk recht en die van de gothiek; de investituurstrijd. Steeds wordt de historie van beide gezien: van de kerk en van de wereld, en plaatst de schrijver de groote tegenstellingen tegenover elkaar: de wereldsche en bovennatuurlijke doeleinden. Schnürer's werk is bedoeld voor den ontwikkelden leek; daartoe is niet te zeer tot in détails afgedaald, maar juist genoeg om een breed en diep beeld te geven van de middeleeuwsche samenleving en beschaving, in wier middelpunt de Kerk stond.

MAYNARD (Theodore) FRANCISCUS XAVERIUS. Onder de banier van Christus. Nederl. van H. Bruning. (264) Het Spectrum, Utrecht. *f* 3.90.

Over weinige Heiligen is, ook van niet Katholieke zijde, zooveel geschreven als over Franciscus Xaverius. De biografieën en monografieën over dezen Heilige zijn haast niet te tellen. Zijn „Odyssee", het avontuur van zijn leven, blijft de menschen bekoren. De Engelschman Theodore Maynard heeft de rij „levens" met eèn vermeerderd en Henri Bruning vertaalde het. Het is geen werk, waarin de oude bronnen opnieuw onderzocht of nieuwe gezichtspunten geopend werden, doch het is een goedgeslaagde biografie, boeiend

en frisch geschreven. Maynard heeft een persoonlijken kijk op den Heilige en doet Xaverius' karakter goed uitkomen. Hij heeft diens talrijke brieven goed bestudeerd en maakt er een gelukkig gebruik van. De vele wonderen van den Heilige gaat hij vrijwel zwijgend voorbij om des te meer aandacht te besteden aan de natuurlijke en bovennatuurlijke grootheid van Franciscus' wezen. Er is door kritische geesten, vooral door Protestanten, nogal kritiek geoefend op Xaverius, ook door mencshen die hem hoog bewonderen; Maynard heeft vaak gelegenheid al te critische meeningen recht te zetten. Alles bij elkaar is dit een boeiende biografie, een boek, dat er niet opuit is aldoor te stichten, doch wel aldoor van de grootheid en stoutmoedigheid van een door God uitverkorene verhaalt.

JOYCE S.J. (Georg Hayward) HET CHRISTELIJK HUWELIJK. (598) De Spaarnestad, Haarlem. 1940.

Deze zeer volledige en bovendien diepgaande studie over het Huwelijk is zeker op de eerste plaats voor priesters bedoeld, maar ook door den leek, die te maken heeft met Huwelijksrecht en Huwelijkswetgeving, zal ze een veilige gids blijken. Wij bevelen ze daarom aan al onze katholieke rechtsgeleerden. Er kan onmiddellijk aan toegevoegd worden, dat de vertaling uit het Engelsch voortreffelijk kan genoemd worden. Dit werk is in eerste instantie historisch dogmatisch. Het behandelt het katholieke inzicht in het Huwelijk als godsdienstige handeling en sacrament, zooals de Kerk dat handhaafde eerst tegenover het Romeinsche recht, dan tegenover het gewoonterecht, der zich langzaam tot het Geloof bekeerende Noordelijke volken. Later ontbrandde een nieuwe strijd toen het Protestantisme de christelijke echtverbintenis als Sacrament verwierp en nu in den modernen tijd ook blijft de Kerk onwrikbaar standhouden tegenover allen die het huwelijk willen beschouwd zien als een louter burgerlijk contract, dat desverlangd ook weer opgezegd kan worden. Dit alles wordt in den breede, in klaren stijl behandeld, waarbij dan de nevenkwesties als eenheid, onontbindbaarheid, jurisdictie der Kerk, Paulinisch privilegie, huwelijksbeletselen, Pauselijke dispensatie, nietigheidsverklaring etc. successievelijk aan de orde komen. Een standaardwerk.

TESSER (Fr. Carolus - O.F.M.) RAEDICA VERBUM. Paul Brand, Hilversum.

Het is ook voor den „gevestigden" predikant van groot nut, na meerdere jaren van practijk in het predikvak zich nog weer eens te bezinnen op de theorie. De door Pater Tesser uitgegeven cursus van eloquentia sacra zal hem daarbij goede diensten kunnen bewijzen. Het wil ons voorkomen, dat de auteur wel wat al te veel nadruk legt op wat hij noemt de decadentie in onzen tijd van de Katholieke prediking. Dit zal misschien tegenspraak wekken; wat niet erg is, als het ook maar tot gewetensonderzoek aanzet. Overigens schijnt ons het boek te veel „cursus" gebleven. Bij een tweede uigave komt de schrijver mogelijk tot omwerking tot een „boek".

PLESSIS (Jean du) HET EINDE DER TIJDEN. Naar de voorspellingen van de Schrift. (212) Vertaling uit het Fransch door J. van der Hoogte Pr. De Toorts, Heemstede. *f* 3.25 en *f* 4.25.

Profetieënboekjes verschijnen in dezen tijd bijna zoo talrijk als paddenstoelen in den herfst op vochtigen boschgrond. De bronnen zijn vele en velerlei: Nostradamus, vrome „ziensters", ongeletterde dienstboden en, in grootscher stijl, de pyramiden van Egypte. Het gebodene is doorgaans critiekloos bijeengegaard, fantastisch, vaag, of er pal naast, en het resultaat, — bij den goedgeloovigen lezer althans, — is verwarring, teleurstelling óf zenuwachtigheid.

Het boek van Jean du Plessis heeft met dergelijke werkjes niets, absoluut niets gemeen. Zijn boek is een studie, die uiterst voorzichtig, serieus en religieus-wetenschappelijk is opgevat en uitgewerkt. Du Plessis heeft geput uit de waarachtige bronnen van profetieën: de H. Schrift en de Goddelijke

Overlevering. Gedurende eenige tientallen jaren heeft hij hiervan zijn levensstudie gemaakt. Kritisch behandelt hij het werk van voorgangers, die studie gemaakt hebben van de Bijbelsche profetieën, hij bouwt voort aan hetgeen vroegere verklaarders hebben ontdekt; hier en daar voegt hij aan hun verklaringen en conclusies iets toe, en motiveert dat, zonder er uitdrukkelijk aanspraak op te maken dat zijn uitleggingen de juiste zijn. Steeds zoekt en houdt hij contact met zijn gewijde bronnen en met uitspraken der Kerk.

Na een algemeene beschouwing over profeet en profetie, waarin hij er o.a. op wijst geen leerstellige, maar uitsluitend geschiedkundige profetieën te zullen behandelen, bespreekt hij het „Geheim van God", de „Laatste Dagen" en de voorspellingen van den Menschenzoon. In het laatste hoofdstuk worden de twaalf teekenen van het einde behandeld.

De weg door de profetieën van den Bijbel is moeilijk en duister, maar Jean du Plessis is een betrouwbare gids; onder zijn hoede verdwaalt men niet. Hij vergroot onze begrijpelijke zucht naar kennis van deze materie; hij wekt ook bij den geloovigen mensch bewonderende verrukking voor de grootschheid van het Goddelijk Wereldplan.

De vertaler schreef een voortreffelijk „voorspel" en „naspel"; het boek is verschenen onder kerkelijke goedkeuring en het wordt ingeleid door een brief, welke de tegenwoordige Paus, toen Staatssecretaris, in 1937, na het verschijnen der oorspronkelijke uitgave, aan den schrijver richtte namens Paus Pius XI.

LEO DE GROOTE (Sint) OVER DE MENSCHWORDING VAN CHRISTUS. Leerstellige brieven en preeken. (94) Bewerkt door Dom Adr. Huyg, O.S.B.
AUGUSTINUS (Sint) VERHANDELING OVER HET EVANGELIE VAN SINT JAN. Deel I: De menschwording van het woord Gods. (93) Deel II: Het doopsel van Joannes. (103) Prijs bij inteekening *f* 0.65 per deel: losse deelen *f* 0.95. Bewerkt door Dom. H. J. Scheerman, O.S.B. R.K. Boekcentrale, Amsterdam.

Bovengenoemde boekjes maken deel uit van een serie-uitgave „Getuigen", waarvan het doel is de lezers bekend te maken met de groote vertegenwoordigers van de Christelijke gedachte uit alle tijden. Het eerste bevat de beroemd gebleven brief van Paus Leo aan den patriarch van Constantinopel, Flavianus, — de „Epistola dogmatica" of „leerstellige brief" van 13 Juni 449. De ketterij van Eutyches was aanleiding dat Paus Leo in zijn brief het dogma over de Menschwording en de ware leer omtrent de twee naturen in Christus uiteenzette. Ook een dergelijk schrijven aan Keizer Leo werd opgenomen; eveneens een preek over hetzelfde onderwerp door Paus Leo gehouden in de Sint Anastasia te Rome. Tenslotte nog eenige getuigenissen van verschillende Kerkvaders.

In zijn voordrachten over het Evangelie volgens Sint Jan — waarvan de H. Augustinus er omstreeks 416-418 ruim 120 heeft gehouden — gaf de H. Kerkvader een uiteenzetting van de christelijke geloofsleer en van het christelijke geloofsleven, waarbij hij dit Evangelie tot uitgangspunt en grondslag nam. De voordrachten zijn dus meer te beschouwen als dogmatische preeken dan als een eigenlijke verklaring van het Evangelie of een strikt commentaar daarop. Zes dezer voordrachten werden door den bewerker opgenomen. Deze uitgave moet toegejuicht worden. Door de reeds verschenen deeltjes kan ieder eenigszins ontwikkeld Katholiek thans kennis nemen van klassiek-christelijke documenten, die hem de onveranderlijkheid, de schoonheid en den diepen zin der dogma's toonen.

BREUKELEN (J. J. M. van) DE FAKKEL IN JONGE HANDEN. (169) Romen & Zonen, Roermond.

Uit onvoldaanheid is bij den schrijver het streven naar een levensvernieuwing voortgekomen. Het conservatisme dat belemmert, wil hij bannen, maar het Katholieke traditiebesef moet uit het waardevolle van het verleden nieuwe vormen scheppen. Zoo is dit boek gedeeltelijk een critiek, gedeeltelijk een aanwijzen van het goede, het betere, dat de jeugd zal moeten bouwen.

Er staan radicale verlangens in, maar zij zijn gebaseerd op den hechten grondslag, die de eenige basis kan zijn voor een opbouw, voor een herbouw: de liefde, zooals Christus die twintig eeuwen geleden predikte. Daarom is het goed dit boek te lezen en de hervormingsideëen, daarin geuit, te overwegen. Zij werden gëinspireerd door de woorden uit Huizinga's „In de schaduwen van morgen": „Aan dit jonge geslacht de taak, deze wereld opnieuw te beheerschen, zooals zij beheerscht wil zijn, haar niet te laten ondergaan in haar overmoed en verdwazing, haar weer te doordringen met geest".

BAVINK (Dr. J. H.) DE BOODSCHAP VAN CHRISTUS EN DE NIET-CHRISTELIJKE RELIGIES. (112) Kok, Kampen. 1940. *f* 1.35 en *f* 1.90.

In '38 verscheen er te Londen een boek van Dr. H. Kraemer, professor te Leiden, een boek: The Christian Message in a non-christian World, dat handelt over allerlei godsdienstige problemen en vooral over kwesties van missioneering. Van dit boek geeft Bavink's werkje een analyse; bovendien bespreekt hij het boek aan het einde critisch en geeft aan, waarin hij van Dr. Kraemer's zienswijze afwijkt. Zoowel Kraemer's boek als Bavink's werkje zijn natuurlijk protestantsch van oriënteering, doch theologen en zij, die van missioneering een studie maken, zullen met nut en interesse het werk van Kraemer bestudeeren en, bij ontstentenis daarvan, zich van deze heldere uiteenzetting van Bavink kunnen bedienen. De onverzoenlijke geest zelfs van menschen als Kraemer en Bavink tegenover de Katholieke Kerk blijkt weer, waar het verlof der Kerk om de Shinto-ceremoniën in Japan als niet-godsdienstige plechtigheden bij te wonen „een overwinning van het berekenend en politiek verstand over de zuiverheid van geweten" genoemd wordt. Zou het werkelijk niets anders zijn?

BERGERON (H. P. - C.S.C.) FRÈRE ANDRÉ DE GROOTSTE WONDERDOENER ONZER DAGEN. Nederl. bewerking. Pax, Den Haag. 1941. *f* 2.90 en *f* 3.90.

Deze Frère André is een Canadeesche kloosterbroeder, die een beroemdheid was in Noord-America. Bij zijn begrafenis in '37 waren tien- en tienduizenden aanwezig. Hij was een eenvoudig, ongeletterd en heilig man, die bij zijn klooster (van de congregatie van het H. Krüis) een grootsche stichting ter eere van Sint Jozef wist tot stand te brengen en onafzienbare menigten daarheen trok door zijn wonderbare genezingen. Bezat hij behalve zijn heiligheid ook nog geheimzinnige gaven tot genezing, of is het alles ingrijpen der kracht Gods, of is het beide te gelijk? Het is alles zeer merkwaardig wat hier verhaald wordt. Frère André was een man van gebed en van versterving, een man van groote Christelijke liefde. Dat hij bij zijn leven vaak, ook door zijn medebroeders, als een kwakzalver werd beschouwd, is te begrijpen. Langzamerhand echter vond hij de sympathie van hooge kerkelijke overheden en van zijn onmiddellijke overheid. De schrijver vergelijkt hem graag met den Pastoor van Ars en met Bernadette Soubirous, vergelijkingen, die een beetje gewrongen aandoen. Dick Ouwendijk heeft het boek in goed Nederlandsch bewerkt. Hij laat in het gebed God met U aanspreken, wat tegen het gebruik is. De geschiedenis van Frère André is tegelijk zeer Amerikaansch en anderzijds lijkt zij haast middeleeuwsch.

STOKMAN (F. H. J.) DE KERK BIJ ZIEKTE EN DOOD. (125)
ROOYEN O.S.Cr. (Dr. H. van) DE ZEGETOCHT VAN HET KRUIS. (140)
JANSSENS C.I.C.M. (Prof. Al.) DE UITERSTEN. (174) Het Spectrum, Utrecht.

Deze drie boekjes zijn verschenen in de serie „De Katholieke Kerk; godsdienstleer en apologie". Het eerste behandelt de zegening van zieken, het ziekenapostolaat, het heilig Oliesel, de christelijke begrafenis, de missen voor de overledenen en de voorbereiding tot den dood. Het tweede maakt de balans op van twintig eeuwen Katholicisme, het overziet de geschiedenis van

Joodsche secte tot Wereldkerk, het bespreekt dwalingen en behandelt den strijd om den nieuwen mensch.

Het derde bespreekt de leer der uitersten en behandelt een bedenking tegen de dogmatiek dier leer.

Ook deze deelen zijn verstaanbaar voor den normaal ontwikkelden leek; zij vergrooten zijn kennis en dragen bij tot verdieping van het geloofsleven.

GRAAF, S.J. (Fr. de) JESUS' LEVEN ONS LEVEN. 3 deelen. (205; 179; 184) Kinheim-uitgeverij, Heiloo. Samen *f* 5.—.

De drie deeltjes bevatten samen overwegingen voor iederen dag van het jaar. Wat bij de bemediteering vooral opvalt is de geest van eenvoud waarin de overwegingen gehouden zijn. Zij zijn voor de biddende ziel een middel tot contact met God, zij houden haar op den juisten weg en doen gedachten aan de hand ter eigen, persoonlijke uitwerking.

Èn door dien eenvoud der aangegeven gedachten èn door het stuwen van het voor ieder eigen inwendig geloofsleven, zijn deze boekjes zoo aanbevelenswaardig. De uitvoering is verzorgd, en het praktische formaat laat toe dat ze makkelijk meegedragen kunnen worden.

NIKLITSCHEK (A.) DE TOVERTUIN DER WISKUNDE. Geaut. vert. v. J. C. Alders. Thieme, Zutphen. *f* 3.50.

In de Voorrede zegt de S.: „Ook mij is het met de wiskunde lange tijd zo gegaan als met de meeste mensen: ik wist er wel wat van; maar de grondwetten van deze strenge en toch zo glasheldere wetenschap begreep ik niet! Ik schaamde mij voor mijn aangeboren onvermogen, dergelijke belangrijke begrippen te kunnen begrijpen en leed aan een minderwaardigheidscomplex.

Maar eens bracht de uitstekende uitleg van een vriend, die zelf een meester in het rijk van de heerlijkste aller wetenschappen was, begrip en daarmee troost. Uit mijn vrees en hulpeloosheid groeide geestdrift en verwonderd erkende ik de stralende pracht van dit grootse gebouw der gedachten, dat de door zovelen helaas gehate wiskunde eigenlijk is.

Het hoofddoel van dit boek is, hiervan den lezer wat te vertellen. Het boek wil echter in genen dele een handleiding of zelfs een leerboek zijn. Neen, zijn taak is alleen, aan den lezer de gevreesde wiskunde van de mooiste zijde te tonen, hem op onderhoudende wijze met de lichtende schoonheid van enkele harer belangrijkste gedachten vertrouwd te maken."

Wij gelooven, dat de S. inderdaad zijn doel heeft bereikt: men leest het boek gemakkelijk, het is onderhoudend, zelfs boeiend en brengt den oningewijde ongemerkt op de hoogte van de grondslagen der wiskunde. Wij kunnen het boek aanbevelen aan iedereen, die iets van wiskunde te weten wil komen, zonder zich aan een gezette studie dezer wetenschap te willen wagen. Nog meer; wij zouden zelfs iederen abiturient van HBS of Gymnasium aanraden, dit boek eerst te lezen, alvorens zijn academische studiën te beginnen. Hij zal er zeker profijt van hebben. Toch zouden wij hem willen waarschuwen, voorloopig de 4 laatste hoofdstukken te laten rusten; deze zouden misschien verwarrend werken, voordat men die zaken meer academisch bestudeerd heeft.

BRAUNWEILER (Emil) „NATUURKUNDE ZONDER GETALLEN". Vert. door J. Dijkstra. Thieme, Zutphen. 1940. *f* 3.50.

In een aardige samenspraak leert Herman aan zijn broertje Paul op bevattelijke wijze de voornaamste feiten uit de wereld der verschijnselen juist kennen en voor zijn bevattingsvermogen ook verklaren.

De definities in het 56e hoofdstuk konden wel wat juister gegeven worden zonder nochtans aan de duidelijkhkeid te kort te doen. Het laatste hoofdstuk (een kort overzicht, dat de geschiedenis der physia in vogelvlucht weergeeft zooals de S. het zelf noemt), moet men liever niet lezen; het geeft o.a. een geheel verkeerd beeld van de wetenschap in de Middeleeuwen. Overigens wel aan te bevelen, niet alleen voor kinderen maar ook voor volwassenen, die nooit eenige studie van de natuurkunde gemaakt hebben.

MINNAERT (Dr. M.) DE NATUURKUNDE VAN 'T VRIJE VELD. Derde bundel. (Rust en beweging). (263). W. J. Thieme & Cie, Zutphen. *f* 3.50 en *f* 4.50.

Met het verschijnen van dit derde deel van „De Natuurkunde in 't vrije veld" is een populair-wetenschappelijk werk op natuurkundig gebied voltooid, dat in zijn genre uniek is. Want de schrijver is een vakgeleerde die het verstaat zijn verklaringen aan te passen bij de normale ontwikkeling van den leek; op diens zelfwerkzaamheid wordt veelvuldig een beroep gedaan, hetgeen weer tot gevolg heeft dat hij een scherp opmerker wordt, en de schrijver geeft zijn verklaringen in prettig leesbaren vorm. Natuurverschijnselen, die dikwijls vaag en met eenige verwondering worden geconstateerd, verklaart Dr. Minnaert, waarbij het zijn bedoeling is dat de natuurliefhebber meer en voller geniet van de oneindig gevariëerde schoonheid van Gods schepping.

Dit derde deel behandelt de verschijnselen, gebaseerd op rust en beweging; de hoofdstukken zijn getiteld: schatten en meten; spel, sport, vervoermiddelen; stroomend water; de vaste aarde; waaiende lucht. Teekeningen en foto's zijn opgenomen ter verduidelijking en illustratie.

WERELDGESCHIEDENIS. De geschiedenis der mensheid van de oudste tijden tot heden. Onder redactie van Dr. J. W. Berkelbach van der Sprenkel, Dr. C. D. J. Brandt en Prof. Dr. F. L. Ganshof. Deel I 323 bladz. Deel II 354 bladz. Deel III 343 bladz. Deel IV 367 bladz. W. de Haan, Utrecht.

De Utrechtsche uitgeefster is doende een geïllustreerde wereldgeschiedenis in vijf deelen uit te geven, waarvan er thans vier zijn verschenen. Zooals al haar groote uitgaven der laatste jaren, is ook deze Wereldgeschiedenis een prachtwerk; de technische uitvoering is uitstekend, het veelzijdige illustratiemateriaal is met zorg bijeengebracht. De redactie heeft zich laten bijstaan door een vrij groot aantal medewerkers; het nadeel hiervan is dat het werk geen eenheid is geworden, maar er staat tegenover dat de verschillende onderdeelen en tijdvakken door specialisten zijn behandeld. De redactie zelf heeft, blijkens haar voorwoord, zich het genoemde bezwaar ook gerealiseerd, maar zij wijst er, — m.i. wel terecht — op dat het niet overwegend is, daar het boek in de eerste plaats bedoeld is als een inleiding tot de s t u d i e der algemeene geschiedenis. Het wil dus geen einde, maar een begin van historisch onderzoek zijn.

Het is blijkbaar tevens het streven der redactie geweest, gezien de lijst van haar medewerkers, de verschillende standpunten en richtingen van historisch onderzoek aan het woord te laten. O.a. hebben twee Katholieke historici medegewerkt: Prof. Dr. D. Franses O.F.M., die den eersten Christentijd behandelde, en Prof. Dr. A. Pompen O.F.M., die het hoofdstuk over de Renaissance schreef.

Ondanks dit streven ook het Katholiek standpunt recht te doen wedervaren, moet op een en ander een aanmerking gemaakt worden.

In het hoofdstuk: Afkomst en verspreiding van den mensch, wordt de fout gemaakt, welke vooral populair-wetenschappelijke werken nogal eens pleegt te ontsieren, n.l. dat voor nauwkeurig bekend, als wetenschappelijk vaststaand wordt uitgegeven, wat in de kringen der vakgeleerden nog steeds een strijdvraag is en nog op afdoend bewijs wacht. Zoo wordt in genoemd hoofdstuk verklaard: „Zoo kan het eerste optreden van den mensch op archaeologisch-geologische gronden reeds gedateerd worden, althans voorzoover het ons werelddeel betreft, op 500.000 à 600.000 jaren vóór Chr." Zoo vaststaand als dat hier wordt gezegd, staat, op z'n zachtst uitgedrukt, de kwestie nog geenszins; de wetenschap heeft voor deze fantastische getallen geen bewijzen geleverd; ze kunnen zelfs als waardeloos worden beschouwd. Van een der z.g. bewijzen, de schijnbaar door menschen bewerkte steenen, verklaard o.a. M. Boule in zijn „Les Hommes Fossiles", dat geen enkele van die gevonden steenen als door menschen bewerkt kan worden aanvaard.

De hoofdstukken over den reformatietijd zijn kennelijk geschreven met

een streven naar onpartijdigheid. Maar deze werd niet overal verwezenlijkt. De voorstelling van het verloop van het Concilie van Trente geeft een onjuiste weergave daarvan. Van Ignatius van Loyola wordt beweerd dat hij door geïntrigeer een deel van den Spaanschen adel wist te winnen.

In het verhaal van den Bartholomeusnacht worden, bewust of onopzettelijk, kerkelijke en staatkundige motieven met elkaar verhaspeld, en kan de niet-deskundige lezer tot de conclusie komen dat de Paus verheugd was over het gelukken van den massamoord.

Van Maria Stuart wordt beweerd dat zij tijdens haar gevangenschap aandeel had in complotten tegen het leven van Elisabeth; het staat nu toch wel vast dat dit onjuist is.

Van de Jezuïeten wordt verteld dat zij in 1759 uit Portugal werden verdreven „als gevolg van een moordaanslag op den konnig in het vorig jaar." Mogelijk is het onbedoeld, maar de zin, zooals hij daar staat, suggereert dat de Jezuïeten schuldig betrokken waren bij dezen aanslag.

Dit zijn enkele van de aanmerkingen, die op de vier verschenen deelen gemaakt kunnen worden. Zeker vormen deze deelen een belangrijk historisch werk, waarin veel serieuze wetenschap is verwerkt; er valt zelfs zeer veel in te prijzen, maar het moet toch uitsluitend gebruikt worden door lezers, die historisch eenigszins geschoold zijn, en daardoor in staat tot critisch lezen.

KRUSEMAN Jr. (Dr. G.) DE INSECTEN. Deel II. (276). W. J. Thieme & Cie, Zutphen. ***f*** **4.70.**

Met dit 2de deel (het 1ste deel werd besproken op bladz. 378 van den 32en jaargang) is dit werk compleet. Het is door Dr. Kruseman vrij bewerkt naar de Fransche uitgave van Paul A. Robert; gelukkig zoo vrij bewerkt dat de inhoud inderdaad geheel vernederlandscht is. Wanneer een boek in staat is liefde te kweeken voor de ontzaglijk vormrijke en wondere wereld der insecten, en de kennis daarvan, — die over het algemeen bij den doorsnee natuurminnaar, vergelijkenderwijs gesproken, niet groot is — te bevorderen, dan zeker dit boek van Robert—Kruseman. Aan de hand hiervan leert men waarnemen, en wordt men bekend met de levensvormen en -gewoonten der insectenwereld. Ook worden aanwijzigen gegeven voor prepareeren.

De 32 gekleurde platen en 81 teekeningen in zwart zijn eveneens van Paul A. Robert. De gekleurde platen verdienen afzonderlijk vermelding. Door vormen en kleuren zijn zij stuk voor stuk natuurgetrouwe kunstwerkjes.

De twee deelen vormen samen een uniek werk over de insectenwereld.

TOLMAN (Rinke) VLINDERS. I. (145). Het Spectrum, Utrecht.

Met prijzenswaardige vlotheid volgen de deelen van het seriewerk „Wat leeft en groeit" elkander op. Vlinders I is deel 21. Hierin worden alleen dagvlinders behandeld en wel zoo dat de gebruiker van dit boekje, met behulp daarvan de waargenomen of gevangen exemplaren kan determineeren. Levensgewoonten en verschillende typische bijzonderheden worden verhaald op een wijze, welke de liefde voor dit deel van het natuurleven zullen bevorderen. Foto's en teekeningen verduidelijken den tekst.

RECLAIRE (Dr. A.) WANTSEN. (118). Het Spectrum, Utrecht.

„Wantsen" is deel 28 van het seriewerk „Wat leeft en groeit — De wereld van dieren en planten". Van de wereld der insecten zijn de wantsen — al komen er circa 500 in Nederland voor — over het algemeen bij de natuurminnaars niet zeer bekend. Maar zij vervullen ook hun rol in de huishouding der natuur, en het opsporen en waarnemen dezer insecten kan veel genot schenken. Dr. Reclaire heeft er een practisch werkje over geschreven. Al is het, volgens zijn eigen verklaring, geen determinatieboek, het vermeldt toch vindplaatsen der wantsen en kenmerken, zoodat de gebruiker er een, zooals gezegd, practisch boek aan heeft op zijn zwerftochten. Foto's en afbeeldingen dienen ter nadere verduidelijking; voor hen, die deze insectengroep beter nog willen leeren kennen, is een litteratuurlijst opgenomen.

DIX (Dorothy). HET GROOTE VRAAGSTUK LIEFDE. (248). Bewerkt door Henriëtte van Eijk. J. Philip Krusemân, Den Haag. *f* 2.— en *f* 2.90.

In de inleiding lees ik dat Dorothy Dix als redactrice van eenige vrouwentijdschriften sympathieke adviezen geeft in liefdesaffaires, — of ze zelf getrouwd is vond ik niet vermeld, — dat zij al meer dan een millioen brieven van vrouwen over de geheele wereld heeft ontvangen, en nu in dit boek zal vertellen hoe het meisje een man kan veroveren en hoe het huwelijk gelukkig kan worden.

Al was het ongetwijfeld niet de bedoeling van de liefdesspecialiste, ik heb me met een deel van haar boek kostelijk vermaakt. En ook wel wat opgestoken, al is die kennis voor mij niet van practische beteekenis. Ik weet nu dat verliefdheid alleen niet voldoende is, ook hoe een echtgenoot moet worden veroverd — volgens Dorothy Dix tenminste, — hoe je dien blijvend kunt binden, hoe je op goeden voet kunt blijven met je schoonmoeder, en dat een proefscheiding nog zoo'n kwaad idée niet is. Toen ik dàt las vond ik het boek zoo vermakelijk niet meer.

Dat een goed huwelijk voor God wordt gesloten, en dat Zijn hulp voor een blijvend, wezenlijk huwelijksgeluk noodzakelijk is — dàt heeft Dorothy Dix blijkbaar geen van haar millioen briefschrijfsters duidelijk gemaakt, want in haar boek heb ik daarover niets gelezen.

KOSTER (F.) NATUURMONUMENTEN VAN NEDERLAND. Deel I. Met 61 afbeeldingen en 23 oriëntatiekaarten. (207). Scheltema & Holkema, Amsterdam. *f* 5.90.

Waar er nog geen overzicht in boekvorm van de Nederlandsche natuurmonumenten bestond, zal het werk van den Heer Koster bij het gelukkig steeds toenemend getal natuurminnaars wel een hartelijk welkom ontvangen. Wat het ook wel verdient. Want het is een veelzijdig boek. Niet slechts op de schoonheid dezer groote en kleine gebieden wordt opmerkzaam gemaakt, ook op de biologische, sociale, toeristische en heemkundige beteekenis wordt de aandacht gevestigd. Ook enkele historische toelichtingen worden gegeven. Met den Heer Koster als gids zal men zeker zijn genot kunnen vergrooten bij het doorkruisen van de stukken natuur, die gelukkig ongerept zullen blijven. In de beschrijvingen is veel aandacht geschonken aan het natuurreservaat Nationaal Park Veluwezoom; met de hartstocht bijna, van den gevoeligen natuurminnaar is de beteekenis daarvan beschreven en de schoonheid verbeeld. Overigens zijn beschrijvingen opgenomen o.a. van Texel, Naardermeer, Mookerheide, Lochemsche Berg, Jongema State, enz.; in totaal zijn zestien natuurmonumenten behandeld. De bedoeling is in vervolgdeelen de andere natuurmonumenten te bespreken.

De stijl is levendig, dikwijls zelfs suggestief; echter moeten wij hierbij toch een kleine aanmerking plaatsen: de schrijver plaats nogal eens een komma, waar een punt-komma of een punt gewenscht zijn; dit euvel stoort de lezing van de betrokken passages.

EVERTS (Mr. J.) GIDS VOOR MAATSCHAPPELIJK HULPBETOON IN NEDERLAND. (614). Samson, Alphen a. d. Rijn. *f* 4.— en *f* 4.90.

Hoe veelzijdig de vele instellingen van maatschappelijk hulpbetoon in Nederland werkzaam zijn, en hoe enorm veel arbeid zij op sociaal gebied verrichten, blijkt overzichtelijk bij het doorzien van dezen gids. Want hij is meer dan een adresboek, al is het in dit opzicht èen zeer nuttig boek. Het is een werk van oriëntatie, dat inzicht geeft in het zoozeer verscheiden werk van maatschappelijk hulpbetoon in Nederland, het geeft daar beschouwingen over, en het verklaart karakteristiek het werk van de Nederlandsche Vereeniging voor Armenzorg en Weldadigheid. Overigens bevat het een opsomming en beschrijving der instellingen die op dit sociaal terrein werkzaam zijn. Voor hen, die daarbij betrokken zijn, is dit feitelijk een onontbeerlijk werk.

Suggesties van Frans Erens

door J. v. H.

Er is in de laatste jaren, onder Katholieken vooral, een bijzondere en lang verwaarloosde aandacht gaan vallen op Frans Erens. Langen tijd gold hij slechts als een meelooper, een speler van een derde-rangs-rol, onder de tachtigers, als iemand die weinig te zeggen had en dat weinige dankte aan zijn groote tijdgenooten. Langzamerhand echter teekenen zich de persoonlijkheden uit den vernieuwingstijd scherper af en dit is Erens ten goede gekomen. Terwijl de een als mensch niet aan de gemiddelde verwachting bleek te beantwoorden, de ander in den veroveringstijd een meer kunstmatigen dan blijvenden roem verwierf, is Erens zijn onopvallenden weg gegaan en heeft in bescheidenheid de dingen gezegd, die hij te zeggen had. Èn als mensch èn als litterator is hij een volkomen gave en niet te passeeren figuur gebleken, een persoonlijkheid van breede en diepe structuur.

In tegenstelling met den inleider tot de pas verschenen „Suggesties" *) van Erens, die hem „allesbehalve een dilettant", doch een „litterator pur sang" noemt, acht ik Erens geen litterator pur sang, doch juist een volmaakt dilettant. Wellicht is het een strijd om woorden, doch wie neerschrijft: „De corypheëen der wereldlitteratuur, wier naam nu eenmaal in de e e r s t e r a n g is opgeteekend, zijn niet altijd degenen, die het meest aan de menschelijke behoeften voldoen.... Het komt voor mij alleen aan op het indringen van de schoonheid in mijn ziel. Ik moet mij kunnen laten gaan op de ebbe en vloed der sensaties. Zoo heb ik dikwijls meer genot bij het lezen van een gedicht van Bürger of Brentano dan van Goethe", zoo iemand is meer dan een litterator, hij is een waarachtig minnaar, een dilettant, één uit het gilde der zuiveren en echten, die niemand naschrijven, doch uit eigen overtuiging spreken. Litteratuur is voor hen geen vak, doch een liefhebberij, een allerhoogste liefhebberij, die de kern des levens raakt. In tegenstelling met den litterator staan zij in koninklijke vrijheid en onafhankelijkheid tegenover litteraire grootheden en verschijnselen, niet gebonden aan school of richting, en beoordeelen alles naar eigen maatstaf.

In deze Suggesties openbaart zich Erens als een man van groote litteraire eruditie, een man van smaak en oordeel en van een ongewone litteraire rechtschapenheid. Dat „zijn kunst een buitengewone" is, zooals de inleider beweert, geloof ik niet, wel echter dat „zijn persoonlijkheid een uitzonderlijke en zijn arbeid

---

*) Frans Erens. Suggesties: Critieken, Invallen en Verbeeldingen, verzameld door Pierre van Valkenhoff. (224) Leiter-Nypels, Maastricht.

een merkwaardige is." En hier kan aan het zinrijke woord herinnerd worden, dat hij zelf over Goethe schreef: „Goethe's belangrijkheid wortelt in de macht van zijn persoonlijkheid en niet in het vinden van nieuwe wegen." Ook Erens heeft geen nieuwe wegen gevonden en zijn eigenlijk scheppend werk is noch omvangrijk, noch buitengewoon verrassend, maar zijn persoonlijkheid boeit en blijft bekoren. Hij was uitermate belezen en hij had dit gelezene in zich opgenomen en geassimileerd, zoodat het hem iets eigens en persoonlijks was geworden. Met den loop der jaren waren zijn inzicht en smaak hoe langer hoe meer gerijpt en daar hij een onafhankelijken geest bezat, had zijn oordeel waarde en gewicht. Het zuivere evenwicht tusschen intellect en gevoeligheid bewaarde hem voor eenzijdigheden en de groote momenten der wereldlitteratuur waren hem zoo vertrouwd, dat hij in die vertrouwdheid een zeer zuiveren maatstaf bezat voor het ware, het echte en blijvende. Daarbij behoedden hem zijn natuurlijke eenvoud en oprechtheid voor alle snobisme en hij had langzamerhand zooveel mode-verschijnselen zien opglanzen en uitdooven, dat hij de bekoring van het nieuwe op haar juiste waarde had leeren schatten.

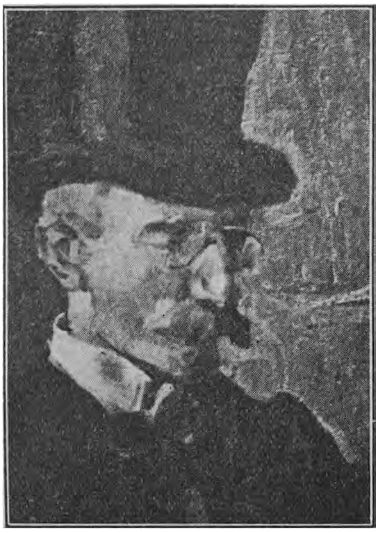

FRANS ERENS

Zijn stijl beantwoordt aan deze eigenschappen. Zonder eenige neiging tot opsmuk, tot gezochtheid of opvallendheid schrijft hij neer wat hij te zeggen heeft in eenvoudig, zuiver Nederlandsch, met, in zijn critieken, eer een voorkeur voor soberheid, dan voor lyriek en ontboezeming. Een natuurlijk gezond inzicht is de schering in deze critieken, met den inslag eener groote artistieke gevoeligheid. Erens bezat een religieus gestemd gemoed, dat hevig aangedaan was door sommige Bijbelboeken, door Augustinus en Thomas a Kempis. Tusschen de van het Christendom ver weggeslagen tachtigers heeft hij zijn Katholiek geloof bewaard en hoog gehouden, wat in deze atmosfeer teekenend is voor zijn zelfstandigheid. Over de Psalmen heeft hij dingen gezegd die de overweging waard zijn: „Het Boek der Psalmen is een der hoofdmonumenten van den menschelijken geest. De diepte van sommige uitlatingen is ongeëvenaard." Even verder zegt hij, en deze verklaring teekent den verwoeden intellectueel: „Bij Katholieke en niet-Katholieke vertalers heb ik gezocht wat „spiritu

principali confirma me" beteekent, doch hun wedergave kon mij niet voldoen. Eindelijk vond ik in een oude Fransche vertaling meer licht. Dit gebed is de noodkreet, waarin de psalmist vraagt, dat God hem ervoor beware de opkomende gedachte een tweede maal te moeten overdenken. Wel hem, die deze woorden niet begrijpt, want hij heeft niet noodig te vragen om den spiritus principalis." Over het boek Job zegt hij: „Wanneer iemand mij vroeg een boek te noemen, dat ik altijd zou kunnen ter hand nemen, een boek van groote en diepe wijsheid, dan zou ik zeggen het boek Job, het verhevenste, dat er in de wereldlitteratuur is te vinden." Ook deze uitspraak bevestigt de meening, dat Erens meer was dan slechts een litterator.

Wat in zijn uitspraken altijd onmiddellijk treft, is behalve zijn onafhankelijkheid en zijn zekerheid van oordeel, zijn verbondenheid met het leven, zijn orienteering naar de diepste en wezenlijkste gesteltenis van het menschelijk hart. Er is in hem niets dat aan een kamercriticus, een geïsoleerden letterengenieter, een gehypertrophieerden verzenkundige doet denken. Sedert Mallarmé worden vele dichters en letterkundigen bedreigd door dit gevaar van kamerpoëten of kamercritici te worden. Hoeveel Nederlanders genieten werkelijk de poëzie van A. Roland Holst, zelfs van Nijhoff, van Gerard Achterberg, om slechts dezen te noemen. Een zekere nuchtere levenszin heeft Erens, ondanks zijn eclectischen aanleg, voor deze te groote verbijzondering en verfijning behoed. Dit hangt wel samen met zijn Latijnsch gerichten en Latijnsch gevoeden geest, zijn liefde voor Fransche mesure en evenwicht. In de Fransche litteratuur was hij bijzonder goed thuis en met Fransche schrijvers heeft hij in veelvuldige relatie gestaan. Deze zin voor redelijkheid en orde heeft hem ook wel verhinderd de Russen te waardeeren en heeft zijn bewondering voor de Engelschen bekoeld. Zijn groote vereering voor de figuur van Goethe, wellicht meer voor diens persoon dan voor diens werken, ligt geheel in dezelfde lijn.

De verzameling Suggesties, die Pierre van Valkenhoff uit nog niet gebundelde, gedeeltelijk nog niet gepubliceerde stukken samenstelde, is een uitgave overwaard. Van de drie groepeeringen, waaronder de verzamelaar de stukken samenbracht, Critieken, Invallen, Verbeeldingen, bevallen mij de Invallen het best. Zij openbaren het meest van den intiemen en werkelijken Erens en geven zijn zienswijzen en meeningen het onmiddellijkst weer. Een voor blad of tijdschrift geschreven critiek is altijd een eenigszins gestyleerd en pasklaar gemaakt stuk, dat de meening van den schrijver over een auteur of een werk heel dikwijls niet in volkomen spontaanheid en volledige oprechtheid met zich zelf biedt. Het stuk werd geschreven voor lezers en had een redactie te passeeren. De Invallen echter, die hier genoteerd staan, maken den indruk slechts door en voor Erens zelf te zijn neergeschreven. Het zijn versche indrukken of bezonken oordeelen, zonder ver-

band en bij gelegenheid opgeteekend, de zuivere neerslag van lectuur en bezinning. Er zijn zeer waardevolle en flitsende inzichten en notities onder, die Erens zelf misschien het publiceeren niet waard achtte, omdat ze voor hem gemeengoed en vertrouwd waren, die echter voor den attenten lezer verrassingen zijn. Vaak stelt hij zich vragen, waarop het antwoord niet gegeven wordt. Hij stoot op geheimenissen en verborgenheden, die voor de rede niet meer toegankelijk zijn. Zoo zijn deze Invallen de zuivere reflexen van zijn geest en gemoed, directe weergaven van wat er op zijn beste oogenblikken in hem omging.

Van wat Pierre van Valkenhoff onder den naam Critieken bijeenbrengt zijn Het Dagboek van Benjamin Constant, Litteraire Essenties en De Confessiones als litteraire Daad wel de opvallendste. In het eerst genoemde vlecht hij een beschouwing over de Fransche poëzie in, die als afkomstig van een kenner en van een tot vergelijken bevoegde, uitermate lezenswaard is. Naar aanleiding van Benjamin Constant's uitspraak: Il est vrai que les poésies f u g i t i v e s des Allemands sont d'un tout autre genre et d'une toute autre profondeur que les nôtres, schrijft Erens: „Hier werpt deze geniale dagboekschrijver onverwacht een zoeklicht op den aard der Fransche poëzie. Het is waar, dat wanneer de Engelschen en Duitschers g o e d e dichters zijn, zij in den grond grootere dichters zijn dan de Franschen.... De poëzie der Franschen is steeds verweven met de sonore dictie, die even goed in een redevoering op haar plaats is. Bij de Engelschen en de Duitschers zit de poëzie meer op den bodem. Zij vormt de individueele innerlijkheid van een niets ontziend, eenzaam sentiment. Fransche poëzie is steeds meer conversatie en staat daardoor dichter bij de rhetoriek dan de poëzie der Engelschen en Duitschers, die voor het dichterlijk sentiment een dieperen en zwaarderen grondslag hebben.

De Fransche poëzie is het sentiment der bovenste lagen van de menschelijke ziel. Zij vibreert meer aan de oppervlakte, zij gaat dan ook meer in de breedte dan in de diepte. Daarom zijn de goede Fransche dichters talrijker dan de Duitsche. Victor Hugo is het type van den Franschen grooten dichter. Hij is de zegger van de dwingende kracht. Men moet zijn woorden o n d e r g a a n.... De groote Engelsche en Duitsche poëten dwingen niet.... Dit geldt natuurlijk niet voor het Fransche proza, waarin de Franschen de onbestreden meesters zijn."

„In de litteraire kunst, zoo zegt hij in Litteraire Essenties, is de V o n d s t alles. Gij moet den lezer verwonderen, verrassen. De aandoening, het sarcasme, de ironie, de passie, als zij op zich zelf staan, zijn niets. De V o n d s t, met hen vereenigd, is voortreffelijk.

Wat is de V o n d s t? Zij is de ontdekking. Zij is het innerlijk gevoel van het verrassende, dat uit het bewustzijn komt van iets nieuws te hebben gevonden, iets dat men tevoren niet kende....

Het is de V o n d s t, die maakt dat een stuk proza of poëzie waard is om te worden gelezen."

In zijn beschouwing over de Confessiones van Augustinus komt hij op het onderwerp: Vorm en Inhoud zijn één, te spreken: „Het is mij altijd voorgekomen, dat het strijden voor dit principe het inloopen is van een open deur; dat het ermee is als met het proza, dat monsieur Jourdain zijn leven lang had gesproken zonder het te weten, want is bij een creatie niet de voorwaarde der eenheid van vorm en inhoud vervuld, dan valt zij vanzelf buiten de sfeer der kunst. Dan ontbreekt de spontaneïteit en zonder spontaneïteit kan geen levensvatbaar kunstwerk bestaan.. Tegen het spontane is niet te vechten met de rede. Het is het spontane, dat het kunstwerk doet oprijzen. Het spontane is de wieg van de kunst."

In de afdeeling Invallen staan dingen geschreven, die slechts door de pen van een jarenlang met litteratuur in vertrouwden omgang levende kunnen gevloeid zijn, van iemand, die in persoonlijk contact en ervaring de zuivere essentie der litteraire verschijnselen heeft aangeraakt. „Bij de a p p r e c i a t i e van een stuk litteratuur zijn het niet bepaalde ideeën, al worden zij nog zoo schitterend verkondigd, maar het is de geest en het intieme leven, dat uit een kunstwerk waait, dat de waarde ervan vaststelt. Die geest is niet onder woorden te brengen, hij is niet weer te geven, maar kan alleen worden gevoeld. Hij doordringt de menschen, die dat stuk litteratuur lezen; hij behoedt het voor bederf en vergetelheid. Ik kan wel zeggen: De ideeën in dit of dat stuk verkondigd zijn even verheven of diepzinnig als in dat andere — maar daar schuilt de waarde niet. Die schuilt alleen in het levenslicht, waarin een bepaald stuk litteratuur wordt geboren."

Over den roman zegt hij het volgende: „De voor ons leesbare roman moet steunen op verhaal alleen. Waarom wordt er gesproken van zijn afsterven? Daar is geen gevaar voor, maar wel is de roman in een slechten roep gebracht door de uitwassen, die er in den laatsten tijd aan zijn vastgeroeid. Bij de naturalisten had de beschrijving alles overwoekerd en elders heeft de dialoog een te groote plaats voor zich opgeëischt. Het zijn vooral de Russen, die geweldige praters, die aan dit misbruik in ruime mate hebben meegewerkt."

Soms raakt hij in een korte notitie de kern van een verschijnsel, zooals in wat hij terloops over het Naturalisme opmerkt: „Het naturalisme ging uit van de passie. Dit is een verkeerd begin. De passie moet niet het uitgangspunt zijn, maar zij vertoont zich op den weg."

Erens schrijft in deze invallen zijn inzichten neer over allerlei dichters, auteurs en verschijnselen, inzichten die van een ongewoon helderen, veelzijdigen en gevoeligen geest getuigen. Het is een genot deze onsamenhangende, doch overal treffende en verrassende uitspraken te lezen. Wij hebben er enkele aangehaald

om den geest en de geaardheid ervan te doen beseffen. Aldoor verraden zij den onafhankelijken, voornamen auteur, die sober was met zijn schrifturen, zijn meeningen niet opdrong en de schaduw liefhad.

De derde groep, Verbeeldingen betiteld, bevat schetsen, uittreksels uit romans en eenige andere stukken. Ook deze zijn verdienstelijk, doch minder verrassend onder de vele verbeeldingen, die er voortdurend van de pers komen. Het bijzondere en belangrijkste van Erens is zijn critisch of beschouwend werk, datgene waarin hij zijn persoonlijke gevoelens en waardeeringen heeft uitgesproken. Daarom verdient deze verzameling Suggesties in eere te blijven.

SAUER (Erich) HET MORGENROOD DER WERELDREDDING. (248) Vertaling van D. C. van den Berg. Bijleveld, Utrecht. *f* 3.50.

Het is vanuit de geloovige en wetenschappelijke visie van het Protestantsche Christendom dat Sauer hier beschouwingen geeft over de Oud-Testamentische openbaringsgeschiedenis. Het boek is uiteraard geschikt voor Protestantsche Christenen; trouwens de schrijver zelf richt zich uitdrukkelijk tot zijn geloofsgenooten.

KLUTH (H.) WONDEREN VAN DE VOORUITGANG. Geaut. vertaling van J. C. Alders. Thieme, Zutphen. 1940. *f* 3.50.

De Schrijver verdeelt zijn boek in 7 „Afdelingen", evenzoovele „wonderen": I. Het wonder van de stof. II. Het wonder van de materie. III. De wonderen van de retort. IV. Het wonder der Aarde. V. id. van het Heelal. VI. id. van het Leven en VII. id. der Stralen. Vergis u niet, katholieke lezer, het zijn geen echte wonderen: het zijn allemaal natuurlijke dingen; maar bij lezers, die niet natuurwetenschappelijk gevormd zijn, verwekken die dingen veelal een zekere verwondering, die door een handige terminologie nog een weinig opgeschroefd wordt.

Het boek is inderdaad vol van merkwaardige bizonderheden op 't gebied van natuur- en scheikunde, aard- en delfstofkunde, sterrenkunde en dierkunde. Het bevat ook interessante wetenswaardigheden van technischen en industrieelen aard. Het is daarom ongetwijfeld waard om gelezen te worden; jammer, dat er geen alfabetische lijst der besproken onderwerpen aan is toegevoegd.

Niettegenstaande al dit goede, kunnen wij het boek toch niet zonder eenig voorbehoud aanbevelen, wegen de vele philosophische ongerijmdheden, verwarde denkbeelden, onjuiste definities, reclameachtige of bombastische opschriften, slordige redactie en een zeer stuitende zinspeling (op p. 185). Wat beteekent: spookachtige duidelijkheid (p. 261)?

De vertaler, die in zijn „Woord vooraf" verklaart „veel zorg aan taal en stijl besteed" te hebben, schrijft in een noot op p. 142: „D o o r de kunstmest schijnt het zink onwerkzaam te m a k e n". Op p. 220: „De landbouwscheikunde onderzoekt het gehalte van de bodem aan voedingsstoffen en h a a r behoefte aan voedingsstoffen. Zij zorgt er voor, dat h ij geen eigenschappen krijgt..." enz. Op p. 251: „f l u o r e s c e n t i e, dat zijn s t o f f e n, die oplichten...." enz. En zoowaar op p. 252: „de arbeidswoede d e r man"! Als dat alles nog verzorgde taal moet heeten, hoe zal dan de niet-verzorgde er uit zien?

Romantiek en heldendom: een dilemma?

Maarten Vrolijk: „Donker, zon en golven"

door v. W.

Natuurlijk kan men er altijd over redetwisten, wat precies met den naam „romantiek" moet worden bestempeld en ook, of de romantiek nog wel ooit, en met name in dezen tijd een kans zal krijgen.

Oorzaak voor het ontstaan van romantische poëzie kan liggen in ontevredenheid met een op het oogenblik ongunstigen maatschappelijken toestand. Via een verlangen naar „anders" zal hieruit de romantische poëzie zich ontwikkelen, wanneer de droom, dit „anders" zich verwerkelijken wil, er van afgezien, of de daad dit zàl bereiken.

Droom en verlangen zijn elementen van bijna ieder soort poëzie, vooral echter van de romantische poëzie. Zij zijn ook de elementen die in de poëzie van dezen tijd het meest op den voorgrond dringen.

Eenmaal zullen de litteraire critici zich zetten aan de taak van dezen jongsten tijd en van de nog komende dagen een beeld te geven. De typeering zal dan kunnen luiden: een herlevende romantiek. Het feit immers, dat een nieuwe generatie zich aandient, geheel verschillend van de thans vigeerende dichters, die zich eerst „op hunne levensreize halverwege" bevinden, wijst er op, dat een geheel nieuwe ontwikkeling gaande is. Niet, dat deze reeds zoude zijn volgroeid, of ook maar vastere vormen aannam. Ook manifesteert zij zich in ieder der jongste dichters niet op dezelfde wijze. Hier en daar toont zij neigingen naar romantiek, die mogelijk de overhand gaan nemen.

Voor deze generatie is het wel moeilijk, een weemoed naar een onbekend, maar vermoed land, of hoe ook de romantische verbeelding het verlangen naar beteren tijd moge uitdrukken, achter te stellen bij oogenblikkelijke levensvreugden, die, hoe karig ook, mogelijk nog haar deel werden, of bij de heroïsche grootheid, waarin ongevraagd, deze harde tijd haar zal verdichten.

* * *

De dichter Maarten Vrolijk, onlangs toegetreden tot de redactie van „Aristo", algemeen cultureel en litterair maandschrift, presenteert ons zijn bundel: „Donker, zon en golven", bestaande uit een 44-tal gedichten en een colophon (in een oplaag van 425 exemplaren, waarvan de bestemming voor het overgroote deel in onevenredige verhouding staat tot het honderdtal dat in den handel komt). Voor hem nu is het zelfs de groote vraag, óf de

huidige jeugd wel ooit tot die levensontplooiïng zal komen, die den mensch op de wereld reeds een natuurlijke bestemming en betrekkelijk einddoel geeft; getuige zij dit eerste gedicht:

Laat ons nog eenmaal zwervende
door 't leven gaan;
de wereld is al stervende
en hoe lang zal dit alles nog bestaan?

O, geef ons eenmaal de vrijheid
van lichaam en geest,
opdat niet onze profetische blijheid
van vroeger bedrog zij geweest.

Laat ons nog eenmaal bereiken
de plek, waar het geluk begint,
voordat men ons, als onherkenbare lijken,
ergens op een slagveld vindt.

— — — — — — — — — — — — —

Laat ons met dit leven verzoenen;
vandaag zijn wij nog te koop —
wat zullen wij morgen doen en
wat daarna? God! geef ons weer hoop!

Zooals men ziet, is het met Maarten Vrolijks optimisme treurig gesteld, hij komt tot desillusies en waarlijk horribile visies. Gezien de mineurtoon, waarin dit gedicht is gesteld en welke kenmerkend is voor het timbre van nog enkele gedichten in dezen bundel, zou men, de bekende Zuidelijke uitdrukking indachtig, tot het besluit komen, dat deze poète triste wel een triste poète moet zijn!

Inusschen zal den toegewijden lezer gebleken zijn, dat de dichter, zoo hij het toepassen van gesloten strophische eenheden al niet noodzakelijk acht, het nu en dan ook met de versmaat op één accoordje gooit. Er zijn ook groote uitweidingen op plaatsen waar wij reeds naar het einde van een versregel reikhalzen. Een woorden-veelheid die zich niet laat comprimeeren binnen de ruimte die de toon van het gedicht haar toemeet, brengt het gevaar mee, dat het geheel naar verhouding ledig aan inhoud wordt. Er is dan een gebrek aan concentratie, of om het met Goethe te zeggen, men mist de „Beschränkung", waarin juist de meester zich toont. Is het daardoor, dat wij in Maarten Vrolijks gedichten voortdurend een te kort aan klankrijkdom waarnemen? Plastiek, in den zin van: „schilderen met de taal" is niet de sterkste zijde van zijn oeuvre en zij wordt te licht bevonden bij de woord-beladenheid, waaronder vele versregels gebogen hangen.

Maarten Vrolijk heeft zijn bundel ingedeeld in: „Menschen en momenten", „Leven der ruimte", „Dichterschap gedeeld" en „Oorlog". De meest representatieve voor den gedachtengang waarvan de inleiding op deze bespreking uitgaat, en als wij het juist zien ook voor dien van den dichter, zijn de gedichten onder „Leven der Ruimte". Hier wel het strekst spreekt zijn verlangen naar den nagejaagden droom, welke den mensch uit het heden wegrukt, het hart vervult en welke in diepsten zin het verlangen uitmaakt dat iederen mensch vervolgt en tot stervens toe doet lijden.

Als illustratie diene deze strophe uit „Kringloop":

Soms komt het wonder, dat wij lang verwachten,
des avonds tot ons en wij weten niet
wat dit wel zijn kan, tot een vaag verdriet
vergaat uit een beginnende gedachte.

Of deze passage uit: „Heimwee der grenzen":

Die altijd moeten uitzien over zee
of aan de grens van stad en velden toeven,
hun voert de wind een eender heimwee mee
van vreemde vreugde om gelijk bedroeven.

Dit verlangen slaat een enthousiasme los dat doet opgaan in de droomen van zijn kindertijd, den tijd der verbeelding bij uitstek (Herkenning). Soms groeit uit den droom een drang naar daden of een willen-wegvluchten (Horde en val). Droom en verlangen cultiveert Maarten Vrolijk in zijn gemoedsuitstorting dermate, dat het streven hem, naar het lijkt, meer bezielt dan het na te streven voorwerp, van het vermoedelijke grooter bekoorlijkheid uitgaat dan van het gekende, de kleurloosheid dieper indruk maakt dan de kleuren. Het kleuren-versluiërende grijs doet weer het verlangen naar kleur ontwaken (Winter):

De kleuren zijn voor altijd weggenomen;
er is niet langer rood en vuur en wit —
er zijn alleen de kale winterboomen,
die zwart en dun staan in een grijs gelid.

Er is alleen nog grijs; een hart gaat zwerven
en vindt den hemel overal zoo dicht —
het zoekt naar een verzet dat rood wil sterven
en vindt alleen den schemer van grijs licht.

En zoo blijft alles stil en grauw verslagen;
er is alleen een vaag begin van wind —
ik loop en kan dit grijs niet langer dragen:
ik roep mijn hart aan, dat ik niet meer vind.

Na de uiterst fijne teekening waarmee dit gedicht is aangevangen en zich voortzette, komen de twee erbarmelijke slotregels, die wel pour le besoin de la cause zullen zijn, een overbodigheid, die culmineert in het naargeestig aangeroepen en niet weergevonden hart, dat elders zijn toevlucht gezocht heeft. Wanneer in Maarten Vrolijk werkelijk het hart van een dichter klopt, kunnen wij ons deze manoeuvre zijns harten ook wel verklaren!

Maarten Vrolijk is hier en daar het slachtoffer geworden, niet alleen van dichterlijke errata als boven bedoeld, maar ook van het gevaar, dat zijn heimwee naar de verten geen genoegzame wijze van uitdrukking zou kunnen vinden. Het is niet gemakkelijk, deze zeer persoonlijke, min of meer vaag blijvende gemoedsgesteltenissen, die bijna een gelijk geaarde stemming eischen om volkomen begrepen te worden, met adequate woorden weer te geven en tot een gaaf lyrisch geheel te boetseeren. Verschillende gedichten worden daardoor dan ook onverstaanbaar. Het is jammer, maar menig gedicht, dat zuiver is ingezet, vervalt halverwege tot een beeldspraak die wij niet kunnen aanvaarden en ons komt het voor, dat op die plaatsen de dichter niet zuiver heeft aangevoeld en de beeldspraak heeft geforceerd. Het tezeer opzettelijk bestudeeren van de gedachten-associaties die een bepaalde woordklank opwekt kan tot gevolg hebben, dat de beeldspraak al te subjectief van aanvoelen wordt en aan den lezer — die buitenstaander is, — gedwongen aandoet of duister voorkomt. Het werk van meerdere jonge dichters lijdt hieronder.

'n Voorbeeld uit „Klein Zwerverslied":

> Buiten de wereld
> en buiten mijn zingen
> ademt een hart nog een blauw verschiet.

Nu, een hart ademt niet — tot daar aan toe; maar verschieten worden slechts gezien, niet geademd.

Afgezien van de technische onvolmaaktheid, waarop wij boven reeds wezen, ligt ook hier de oorzaak, waardoor wij ons na lezing van menig dichtwerk onbevredigd voelen, waarmee wij intusschen niet willen zeggen, dat Maarten Vrolijk beter deed met de harp van zijn dichterschap maar langs de Euphraat-oevers in de wilgen te hangen. Perspectieven komen vooral tot uiting in het meer beschrijvende „Menschen en momenten", waar hij zijn gedachten heeft geconcentreerd op de dingen buiten hem. In een gedicht als „Idylle" overheerscht zelfs een comische noot, die hij ook elders weet te treffen, al is alles nog niet zuiver aangevoeld:

> Zóó is mijn leven nú — nog veertien dagen;
> een mensch moet vrij zijn binnen paal en perk.
> Een maand vacantie op elf maanden werk —
> dat 's mooi. Maar sommigen kunnen het niet verdragen.

Of: „Na een wederzien" („De doktersdochters van het stille pleintje"). Ook wordt de comische noot wel eens tot een moeilijk te apprecieeren cynisme, zooals in de ballade van den werklooze, waar de Kerk het blijkbaar heeft verkorven.

Zijn indrukken aangaande de dingen buiten hem geeft Maarten Vrlijk weer in een rustige, maar vooral accurate beschrijving veelal van het pijnlijke in de voorvallen des levens en het lijden in de menschen. (Bezinning). Hier toont hij zich veeleer realist: in de wijze b.v. waarop hij de stemming rond een doodsbed weergeeft (Samenkomst om den dood) en tevens toont hij zich daar op zijn best.

* * *

Misschien heeft de dichter zijn impressies te kort na het oorlogsgebeuren op schrift gesteld, misschien is hij niet voldoende gerijpt om indrukken van deze diepte weer te geven — wie is in staat zelfs, deze ten volle voor zichzelf te verwerken? — in ieder geval geeft zijn werk, samengevat onder „oorlog" geen volledige voldoening. Het meeste komt neer op een opsomming der verschrikkingen:

> Ik heb gezien door Uw oogen:
> bloedbeloopen vliezen,
> wazige horizon —
> vertrokken gezichten,
> een toren gebroken
> vuren en rookende
> velden wijken.
>
> Ik zag een stad
> ik beefde
> Uw oog brak.

Het spreekt vanzelf, dat een zoodanige, filmische weergave van indrukken de verdienste mist van het tot gaafheid gegroeide gedicht, waarin een veelzijdige uitbeelding één leidende gedachte in een loopend geheel vertolkt. Bij deze losheid van zinsbouw, die hier op zichzelf wel expressief is, past een verrassende gedachte die in het slot het geheele gedicht zou moeten samenvatten en tot hooger waarde opheffen. Beter gevormd is: „Stervende Marinier":

> Heeft hij niet zóó gestreden:
> groot, dreigend, vooraan?

Deze bundel is er niet een die het keur van eerste klas poëzie kan verwerven; daartoe ontbreekt nog teveel aan technische volkomenheid en gevoel voor de zuiverheid der toege-

paste beeldspraak. Fragmentarisch zijn er echter goede momenten in te onderkennen. En wat deze uitgebreide bespreking rechtvaardigen mag: de ontwikkeling van het levensgevoel van sommige jongere dichters valt hier op interessante wijze te bestudeeren.

Dat dit levensgevoel bij Maarten Vrolijk nog geen al te vaste vormen heeft aangenomen, daaraan is wellicht de vaagheid van meerdere zijner werkstukken te wijten. Het zou intusschen zijn werk ten goede komen, dit zij de conclusie uit het boven gezegde, indien hij zich toelegde op de pure beschrijving; en het meer lyrische gedeelte van zijn werk zou een invloed ten goede ondergaan, indien hij zich nog intenser beraadde over zijn visie op het leven en heel de werkelijkheid.

Want droom en verlangen gaan buiten hun grenzen, en verliezen daardoor hun kracht, indien de dichter niet tijdig buiten zichzelf treedt en aan zijn instelling tegenover de werkelijkheid de beperking der redelijke zelf-verantwoording oplegt.

SMIT (Mgr. Dr. Jan O.) AVE ROMA. (363) Foreholte, Voorhout. 1940. *f* 4.25 en *f* 5.25.

De meeste boeken over Rome hebben een zekere deftigheid over zich. Dit boek maakt daarop een uitzondering. Mgr. Smit vertelt erin op smakelijke en gemoedelijke wijze over allerlei interessants, dat de Eeuwige Stad zoo aantrekkelijk maakt voor den pelgrim en den toerist. De velen, die Rome ooit bezochten, zullen veel van het toen genotene hier terugvinden en opnieuw genieten. Deze gelukkigen en ook de anderen, wien het bezoek aan Rome niet beschoren was, bevelen we dit boek gaarne aan.

BURG (G. P. J. v. d.) MET HET KIND VAN GOD NAAR GOD. Deel I 132 bladz. Deel II 404 bladz. Deel III Teekeningen voor 1e en 2e klas. Foreholte, Voorhout. *f* 7.25.

Het werk van den Eerw. Heer van den Burg is het resultaat van jarenlange praktijk in het godsdienstonderwijs; het is bestemd voor dit onderricht in de eerste en tweede klas der lagere school.

In het eerste deel wordt een schematisch overzicht gegeven van de godsdienstlessen, in het tweede deel zijn proeven opgenomen van uitgewerkte godsdienstlessen, terwijl in een apart boekje een aantal eenvoudige teekeningen bijeen zijn gebracht, die het onderricht kunnen verduidelijken. Zelfs een aantal duidelijke aanwijzingen voor het maken dier teekeningen op het schoolbord ontbreekt niet.

De schrijver heeft zijn taak zeer consciëntieus opgevat; zoowel het overzicht als de uitgewerkte lessen getuigen daarvan. Wanneer ook het in uitzicht gestelde deel voor de hoogere leerjaren zal zijn verschenen, is het volledig godsdienstonderricht een uitstekende handleiding rijker. Voor de twee laagste leerjaren is dat thans reeds het geval.

Van Gide's Eerste naar zijn Laatste „Nourritures" (II)

door Dr. B. M. BOEREBACH.

Het is overbodig de innerlijke oorzaken na te sporen, welke het gedachtenleven van een Gide in de laatste jaren op de maatschappelijke vraagstukken gericht hebben. „Assumer le plus d'humanité, voilà la bonne formule", lezen wij reeds in de eerste N o u r r i t u r e s. Wij gelooven, dat Gide in dit opzicht eenvoudig aan de logica van zijn liefde gehoorzaamd heeft: het geluk, dat hij eenmaal had gedroomd voor een Nathanaël alléén, heeft hij op zekeren dag geheel de menschheid toebedacht.

Sommigen vinden moeilijk een verklaring voor de adhaesie, door Gide aan de Marxistische theorieën betoond. Voor ons is de zaak méér dan duidelijk: hij heeft nu eenmaal in een afschuw voor het verleden, evenals voor iedere begrenzing, aan zijn theorieën omtrent het w o r d e n der wereld te trekken; immer weer streeft hij nieuwe vreugden en jaagt hij onvoorziene voorvallen na — en hij wenscht geen andere —: hij doet mo g e l ij k gebeuren met t o e k o m s t i g gebeuren samenvallen. Trouw aan die haat en die liefde, welke hem van zijn eerste cahiers af eigen waren, kon hij op den dag, waarop sociale bekommernis hem plots vervulde, slecht een a n t i-c o n f o r m i s t i s c h e sociale orde wenschen; een orde, wijd uit blikkend over de toekomst, — en van zulk een orde is ook de christen verre van afkeerig — maar een orde tegelijk, die het individu de vrijheid en het geluk van een modern demiurg zou waarborgen. Deze nieuwe orde zou moeten opbloeien op de puinhopen der ineengestorte maatschappelijke misstanden en plichten, die de a a r d s c h e volheid van leven van den mensch tot nu toe hun beperking oplegden: „Les soifs non étanchées, les appétits insatisfaits, les frissons, les attentes vaines, les fatigues, les insomnies.... que tout cela te soit évité, ah! combien je le voudrais, camarade. Incliner vers tes mains, tes lèvres les branches de tous les arbres à fruits. Faire crouler les murs, abattre devant toi les Carrières....

„Tout ce qui peut être s e r a, si l'homme y aide.... Regards inclinés vers les tombes, relevez-vous. Levez-vous, non vers le ciel creux, mais vers l'horizon de la terre".... leest men in N o u v e l l e s N o u r r i t u r e s.

Men ziet het: de orde, waar Gide om vraagt, is er toe geroepen om een zekere wanorde, in natuur en sociale wereld heerschende, hechten grondslag te geven en te bekronen. Lenin noemde deze zelfde idee, in zijn taal, de in de wereld heerschende status van p e r m a n e n t e r e v o l u t i e. Het behoeft dus geen verwondering te baren, dat er in Gide een bepaalde

geestdrift wakker werd voor de ideologie, die hij in Rusland meende te zien leven, voor wat hij meende een soort collectieve incarnatie van zijn individueelen droom te zijn. Intusschen verfoeit Gide iedere keuze. Hij is de vader dergenen, voor wie de ongerustheid haar doel en haar vrucht in zichzelve dragen, en die in het b e z i t den dood van het v e r l a n g e n, en in de k e u z e de beperking der l e v e n s m o g e l ij k h e d e n duchten. Dat toch nimmer iets een einde moge maken aan de heerlijke beroering van de onzekerheid, de onrust, het rusteloos zoeken! „Ce que nous souhaitons, Nathanaël, ce n'est pas tant la possession que le désir.... Si je faisais ceci, cela m'en devenait aussitôt regrettable, et je restais souvent sans plus oser rien faire, eperdûment et comme les bras toujours ouverts, de peur, si je les refermais pour la prise, de y avoir saisi qu'une chose.... Mon âme était l'auberge, ouverte au carrefour; et qui voulait entrer entrait. Toutes les formes de Dieu sont chérissables.... et tout est la forme de Dieu.... Heureux qui ne s'attache à rien dans la terre et promène une éternelle ferveur à travers les constantes immobilités....

Zoo spreekt de groote vijand van bezit en zekerheid, André Gide, en ik verzoek mijn lezers zich goed van den zin dezer woorden te doordringen. „Eeuwige ontmoeting", „wonderbare wedergeboorte", „pathetisch leven", „zucht tot heengaan en vertrek" ziedaar de thema's, waarvan zijn werken als doordeesemd zijn en die, volgens den schrijver, weinig-authentieke kenmerken zijn van vurig enthousiasme (f e r v e u r) vrijheid en oprechtheid.

„Allons, embrasse-moi, mon jeune frère; tu emportes tous mes espoirs. Sois fort: oublie-nous; oublie-moi. Puisses-tu ne pas revenir", zoo spreekt de oudste broer van l'E n f a n t p r o d i g u e (den Verloren Zoon), op zijn door het heimweevol verlangen van zijn jongeren broer aangegrepen en verwonnen. En in navolging van Gide zijn er inderdaad duizenden uitgegaan, ter achtervolging van hun verlangens en wat zij meenden zichzelve te zijn.

Gide verfoeit daarom keuze, privilegies, exclusiviteit, alles wat de menschen beperkt en van elkaar scheidt: het communisme, dat op zijn wijze de gelijkheid van klassen en volken nastreeft, valt samen met dit universalistisch ideaal. Gide haat het verleden: het marxisme deelt dit gevoelen. Gide wijst het geloof in een van de natuur onderscheiden God af, evenals ook de hoop op een buiten-tijdelijke wereld: het soviet-materialisme streeft met alle hardnekkigheid naar den opbouw van een aardsch Paradijs. Een aarde, een klimaat, waarin de Evangelie-beloften (als de heilige vrijheid der kinderen Gods, de universeele broederschap onder de menschen, een onveranderlijke vreugde) zich gaandeweg zullen verwezenlijken op het plan der tijdelijkheid en des vleesches; een aarde en een klimaat, waarin de aanbidding der toekomstwereld den roep om eeuwigheid volkomen schijnt opgeslorpt te hebben. Een paradijs, gebracht binnen het bereik van

onze „ongezuiverde" monden: nog één krachtsinspanning vandaag, en morgen zal de mensch wellicht staan tegenover een smarteloozen hemel. Kortom, geheel het christendom, maar dan ontdaan van zijn transcendenten en zijn gekruisigden God tegelijk.

Men zal begrijpen, dat het caricaturale evangelisme, dat Gide in zich droeg, van verwachting moest trillen bij de ontmoeting van de Russische ideologie. Eén enkele van Gide's zinnen resumeert deze hoop op treffende wijze: „Er is nu een land op aarde, waar de utopie tot werkelijkheid is geworden."

* * *

Helaas! wie gelooft, dat de utopie tot werkelijkheid werd, staat al spoedig voor de ontdekking — althans bij nadere beschouwing, — dat de utopie door de nieuwe werkelijkheid verraden werd. De ontgoochelde bekentenis van Gide, bij gelegenheid van zijn terugkeer uit Rusland — waarover wij reeds vroeger in Boekenschouw spraken — is ons hier tot een kostbare voorlichting. Daar ginds verheft zich, na namelooze schokken op grond van een aangekondigd universalisme, een nieuw particularisme; daar ginds verheft zich, in plaats van de koninklijke onafhankelijkheid des geestes, een nieuw conformisme, soms enger en begrensder dan alle conformisme uit vroegere dagen. Het heden gelijkt weer op het verleden, het ideaal der „permanente revolutie", waarvan ik boven sprak, werd zonder meer verloochend.

Dit échec en deze teruggang lagen in werkelijkheid opgesloten in de natuur der dingen zelf. Wat men ook doe, men kan geen orde scheppen, door wanorde te cultiveeren. Tegen de feitelijkheid in, verkiest Gide echter de mislukking van het marxistisch experiment aan contigente oorzaken toe te schrijven, liever dan zich te bekennen, dat een utopie als zoodanig is en blijven moet. De mislukking van het Russisch experiment bewijst een keer te meer, maar deze maal op de schaal van een zeer groote natie, dat de mensch, die zich God waant, ontwaakt „plus misérablement homme que jamais".

De hoofdzonde van Gide ligt hierin, dat hij het Evangelie tracht te „naturaliseeren", dat is tot menschelijke en natuurlijke proporties terug te brengen. De eerste Nourritures bezingen vooral passiviteit en overgave (in omnibus requiem quaesivi), de Nouvelles Nourritures leggen het accent op mannelijkheid en kracht (violenti rapiunt illud), maar in beide gevallen is het de christelijke hoop, die van haar voedingsbodem losgemaakt, en aan het hart van God ontrukt, slechts meer dient tot vergiftiging van de menschennatuur. Dit begrip van bovennatuurlijk leven — het meest kwetsende, dat er bestaat voor het hedendaagsch subjectivisme en voor den levenshoogmoed — stelt Gide zich voor zoo diep mogelijk te

begraven en heel zijn werk is er op gericht het een zoo schoon mogelijke lijkwade te weven. Het valt hard te gelooven in de transcendentie van een God: zij roept ons in den geest op èn onze menschelijke beperking èn het zuiveringsproces, noodig om tot God te naderen: de transcendentie leert ons de waarheid van het Kruis. Met het bovennaturlijk leven te ontkennen, ontkent men ook de twee dingen, waarvoor men in onze dagen den grootsten afschuw gevoelt: g e h o o r z a a m h e i d en s m a r t. Als er geen bovennatuurlijk leven bestaat, bestaan er voor de menschennatuur geen grenzen, geen onafhankelijkheid meer, en het spook van het smalle pad verdwijnt: alle wegen immers leiden dan ten hemel.

Ook het Kruis sterft den dood met de verwerping van de transcendentie: waartoe zou smart dienen, als er niets bestaat aan gene zijde van aarde en van dood? En daarmee rijst het meest wezenlijke probleem op tusschen Gide en ons. Voor ons leeft evenals voor hem het rijk der hemelen, ook, i n ons. Maar in tegenstelling tot hem, weten wìj, dat zulks het geval is, omdat Iemand zich gewaardigd heeft dat ten deele in ons innerlijk wezen te leggen. En het is met betrekking nìet tot onze begeerten en onze droomen, mààr tot de natuurlijke en bovennatuurlijke orde, door dit Opperwezen gewild, dat wij het menschdom oordeelen en beminnen.

Het beeld van den b e v r ij d e n mensch, waarvan Gide bij voortduring spreekt en dat hij soms in zichzelven verwezenlijkt waant, is n i e t v e r w e z e n l ij k b a a r. De waarachtige menschelijke vrijheid ligt in een ten slotte erkende en gezegende afhankelijkheid *) Revolutionnaire naturen als die van Gide, meenen ketenen te breken en van zich af te werpen, terwijl zij niets anders doen dan levensbanden afsnijden. En zulks betitelen zij geheel ten onrechte met: de e m a n c i p a t i e v a n d e n m e n s c h. In de mate echter, waarin zij die levende banden vernietiging, stellen zij er kluisters, doode kluisters, voor in de plaats. Want de mensch ontsnapt slechts aan de autoriteit der dingen van bòven, die hem voeden, om neer te storten in de tyrannie der dingen van benèden, die hem verslinden.

Het „christendom" van Gide bestaat er in de eigenlijke Godsidee in den mensch te dooden. De schrijver van de N o u r r i t u r e s leert den eersten en tweeden Nathanaël hun hemel zoo spoedig mogelijk tot op den droesem van den aardschen vreugdebeker uit te drinken. Het komt nergens tot de erkentenis, dat de ware menschelijke levensvolheid slechts opbloeit in de

---

*) Men moet de gehoorzaamheid aan de essentieele wetten, die de menschennatuur beheerschen, niet verwarren met eerbied voor vooroordeelen, modegrillen of conventie's. Het is goed tegen een zeker conformisme te strijden. Maar men behoort dat te doen uit naam van een superieure wet. Anders zal men er slechts in slagen het door ons aangevallen conformisme door een even hol en even zinloos conformisme te vervangen.

gehoorzaamheid aan de wet, en door strijd, offer en dood. Zeker, Gide begrijpt en bewondert het offer; doch slechts in zooverre als dit volmaakt willekeurig blijft en nergens komt hij tot de idee van een offer, in vereeniging met een persoonlijken God gebracht. Gide werpt van zich af, als obstakels voor het geluk, de bruggen, die God zelf den mensch sloeg om dezen tot het ware geluk te voeren. Hij is de meening toegedaan, dat de Messiaansche hoop begrenzing, beproevingen en plechten oproept, die deze in werkelijkheid vooronderstelt.

Het Gidiaansch evangelisme raakte geheel vervalscht door eén absoluut vergeten — een overigens zuivere consekwentie van de verwerping der goddelijke transcendentie — van de deerniswekkende en hulpbehoevende zijde van den mensch, die Pascal op zoo treffende wijze in het licht stelde en die als het vernederend en tegelijk heilzame tegenwicht is van de grootheid van ons menschelijk levenslot. En deze vergetelheid van 's menschen pooverheid en van den rijkdom, dien God hem niettemin schenkt, maakt den mensch tot een vulgair en ijdel, hoovaardig wezen. Daarom baart het verwondering, dat Gide zich zoo verwonderd en laatdunkend uitlaat over den trots — wat hij noemt den dommen trots — van de Sovjetjeugd. De mensch verliest zijn grootheid vanaf het oogenblik, waarop hij ophoudt zich hulpbehoevend te weten.

Er wordt aan het begin van Gide's R e t o u r d e l'U.R.S.S. over een jong kind gesproken, dat de groote godin Demeter iederen avond op een bed van gloeiende kolen uitstrekte om het daardoor tot een god om te vormen. Tot plots de moeder opdaagt, die door een oogenblikkelijk medelijden bewogen, „écarta les braises et, pour sauver l'enfant, p e r d i t l e D i e u". Zeker, wij staan, evenals Gide, afkeerig tegenover de achterlijke, bekrompen en lauwe geesten evenzeer als tegenover allen, wier vleeschelijke voorzichtigheid de volle ontplooiing en vrijheid der goddelijke zeden in den mensch tracht te verlammen. Maar méér afkeerig staan wij nog tegenover degenen, die den mensch in een God trachten om te scheppen.

De aarde moet den hemel b e g i n n e n en niet wederrechtelijk u s u r p e e r e n. Wij geven er ons terdege rekenschap van, dat bepaalde zoogenaamd christelijke geesten een steeds grootere scheiding tusschen God en mensch bewerkstelligd hebben: den afstand, dien zij zelve niet bij machte waren te overschrijden, hebben zij als o n o v e r s c h r ij d b a a r gezien. Maar wat dan te zeggen van degenen, die in diezelfde onmacht verkeerend, dezen afstand ontkend hebben en zich verstout den mensch met den almachtigen God te doen ineenvloeien? Deze laatsten zijn erger dan de eersten: immers zij pleegden tegelijk verraad aan de menschelijke en aan de goddelijke waarheid. Zij voeren daarmee 's menschen natuur ten verderve en sluiten bijna onfeilbaar zeker den toegang aan de goddelijke genade af.

De ware aardsche gezondheid is uit de Nourritures terrestres afwezig. Het werk van Gide is als de goddelijke droom van een mensch, die, in plaats van de aarde met den hemel te overhuiven, aan die aarde een kunstmatigen hemel optrekt, die de aarde zelf aan het verderf prijsgeeft; van een mensch, die de menschelijke waarheid ontrouw wordt, welke de Kerk ons leert te eerbiedigen en voorbij te streven. De boodschap van Gide richt zich, in ons, noch tot God, noch tot den mensch. Eén enkel wezen heeft in den vollen zin en in volle harmonie tot den mensch weten te spreken, die wij zijn en tot den God, dien wij in ons moeten dragen: Jezus Christus, verus homo et Deus verus.

In hem alleen verwezenlijkt zich de harmonie tusschen aarde en hemel, vereenigen zich de twee termen van ons bestaan, tegelijk zoo immanent en zoo vreemd aan elkaar, waarvan het utopisch evangelisme der Nourritures slechts een machtelooze en troebele „mixture" kan heeten.

DEYL (Otto den) DR. KNOBBELS PROBLEMEN VOOR ERVAREN PUZZLELAARS. (96) Bigot & van Rossum, Amsterdam.

Gemakkelijk zijn de problemen van Dr. Knobbel niet, maar zooals in het voorwoord staat: Dr. Knobbel is een moeilijk mensch, die de uiteenloopendste problemen zoekt. Zij die graag hersengymnastiek verrichten, zullen bij Dr. Knobbels raadsels allicht iets vinden dat hen aanstaat en hem met pleizier in zijn moeilijkheden helpen. Een keurige uitgave voor liefhebbers.

NICOLAS (fr. Edm.) VERSTANDIG EN GEZOND. (399) Illustraties van Karel Thole. Het Spectrum, Utrecht. *f* 4.90.

Dit uitvoerige boek van Edm. Nicolas, dat een korte aanbeveling van Dr. A. W. Ausems op zijn weg heeft meegekregen, behandelt de lichamelijke en geestelijke hygiëne van het huisgezin, de geestelijke eigenlijk nog meer dan de lichamelijke. Edm. Nicolas is een onderhoudend causeur; over minder belangrijke dingen schrijft hij even boeiend als over belangrijke. Waar men het boek ook openslaat, overal heeft de schrijver onmiddellijk contact met den lezer. Hij spreekt over allerlei praktische levens- en gezondheidsaangelegenheden en raakt daar tusschendoor aan allerlei kwesties van levenswijsheid. Het is inderdaad, zooals Dr. Ausems in het woord-vooraf opmerkt, een zeer ongewoon en merkwaardig boek. De Katholieke levensopvatting ligt aan alles ten grondslag en wijst den schrijver overal den weg. Ook over de dingen des huwelijks komt de auteur te spreken en hij geeft in dezen op discrete wijze nuttige wenken. Wie het lijvige boek met eenige achterdocht of aarzeling begint te lezen, vergeet spoedig deze achterdocht of aarzeling, gevangen in den verstandigen en boeienden causeertrant van den schrijver. Het is geen boek voor de huiskamer, doch uitsluitend voor ouders en volwassenen.

Van Mierlo's Middelnederlandsche Letterkunde

door J. v. H.

De Nederlandsche litteratuur in de middeleeuwen maakt in haar ongeschiftheid een chaötischen indruk. Daarom ook hebben boeken, die deze litteratuur volledig en niet bepaalde gedeelten of sectoren daaruit behandelen, onvermijdelijk taaie en nauwelijks leesbare hoofdstukken, waarin noodzakelijke opsommingen gepleegd of verslagen gegeven worden van geschriften, die slechts dwangarbeiders zouden kunnen lezen. De middeleeuwsche litteratuur is niet in haar geheel geschift en geordend. Zij sleept nog altijd een menigte werken mede, die met litteratuur, zooals wij die verstaan, niets te maken hebben, die slechts in het toenmalige Nederlandsch geschreven zijn, zooals tegenwoordig een wetboek, een gebedenboek etc. in het Nederlandsch geschreven worden.

Het is waarschijnlijk ondoenlijk deze schifting en ordening door te voeren, zoodat werkelijk alleen tot de middeleeuwsche litteratuur zou behooren wat den naam litteratuur verdient. Onze hedendaagsche opvattingen zijn niet de alleenzaligmakende en in de middeleeuwen is er veel geschreven, verspreid en gelezen op de wijze, zooals tegenwoordig litteraire werken geschreven, verspreid en gelezen worden, wat ons nu als onbeduidend gerijmel of waardeloos schrijfsel voorkomt. In alle gestrengheid onzen hedendaagschen maatstaf aanleggen aan wat de middeleeuwers in hun Dietsch publiceerden, is onmogelijk. Toch is er bij alle verschil nog zeer veel dat dien maatstaf meer dan doorstaan kan. De gedichten van Hadewych, de Reinaert, de boeken van Ruusbroek, Beatrijs, de oude liederen, geestelijke en wereldlijke, de abele spelen en tooneelstukken, de mysteriespelen, enkele romans of romanfragmenten, heele of gedeeltelijke heiligenlevens met nog eenige stukken proza of poëzie, dit alles is litteratur ook in hedendaagschen zin en vaak litteratuur van hoog gehalte. Het gemis der boekdrukkunst in die tijden blijft de studie der middeleeuwsche letteren ernstig bemoeilijken. Dateeringen zijn dikwijls uiterst onzeker of zelfs onmogelijk; vele handschriften zijn gebrekkig of onvolledig en van het nog voorradige is niet alles in druk verschenen. Zoo is het chaötisch karakter dezer litteratuur bijna niet weg te nemen.

Een geschiedenis dier oude litteratuur is dientengevolge zelden een doorloopend aangenaam leesboek. Het voortreffelijke werk *) van Pater van Mierlo, waarvan onlangs het tweede deel verscheen

---

*) Prof. Dr. J. van Mierlo. De middelnederlandsche Letterkunde, van omstreeks 1300 tot de Renaissance. (421) Teulings' U.M., 's Hertogenbosch.

en dat de twee eerste der negen deelen beslaat, die de geheele Nederlandsche letterkunde zullen behandelen, kan daar moeilijk een uitzondering op vormen. Pater van Mierlo is een kundig en smaakvol hovenier, die met hartelust in den middeleeuwschen bloemhof werkzaam is en anderen graag de bijzondere waarden en schoonheden daarvan aanwijst. Zijn wetenschappelijke kundigheid betwijfelt niemand in Nederland; jarenlang is hij bezig in verschillende wetenschappelijke tijdschriften kwesties omtrent middeleeuwsche auteurs of schrifturen op te lossen en menig duister geval heeft hij tot helderheid gebracht. Daarbij heeft hij zin voor schoonheid en zoekt hij in die verre eeuwen naar werkelijk schoone letteren. De roem van Maerlant en andere burgerlijk didactische poëten heeft hij aan het wankelen gebracht, terwijl de mystieken, vooral Hadewych, door zijn toedoen hoog in aanzien gestegen zijn. Ook over Ruusbroek schrijft hij, in dit tweede deel, schoone bladzijden, zoo ook over het middeleeuwsche lied, over de abele spelen en tooneelstukken en over een of ander rederijker.

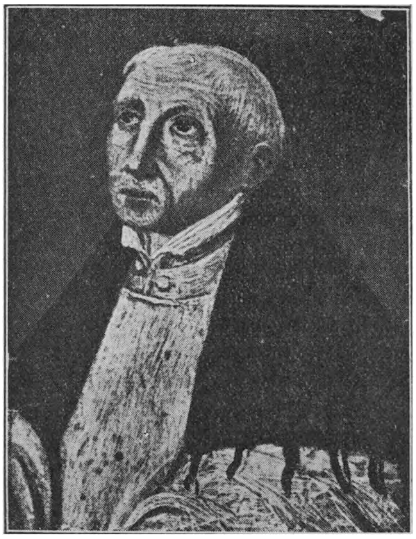

Het Ruusbroec-portret, illustratie uit Van Mierlo

Vergelijkt men van Mierlo's werk met de vroegere standaardwerken van Kalff en te Winkel, dan valt het aanstonds op, hoeveel verder de kennis dezer litteratuur in twintig, dertig jaar gekomen is. Er is nog altijd, juist over de middeleeuwsche letterkunde, veel détailwerk en -onderzoek te doen, doch Pater van Mierlo heeft met durf en vertrouwen en afwijkend van zijn voorgangers een nieuwe lijn getrokken, een nieuw verloop gezien in deze oude litteratuur. Van de drie groote perioden dier litteratuur, de feodaal-ridderlijke van 1150 tot 1300, de patricisch-burgerlijke van 1300 tot 1430, de rederijkersperiode van 1430 tot de Renaissance, ziet hij het hoogtepunt in de eerste, waarin Hadewych dichtte en de Reinaert ontstond. Om den hoogen bloei dier eerste periode eenigszins te verklaren, die betrekkelijk plotseling en schijnbaar onvoorbereid optreedt, heeft van Mierlo, geholpen door medescholasters, den voorafgaanden tijd ijverig onderzocht en daarin een en ander ontdekt, dat tot nu toe onbekend was gebleven. Ik

geloof niet, dat zijn zienswijze ernstig verzet heeft ondervonden of dat er ernstige bezwaren tegen in te brengen zijn. Van Mierlo is allesbehalve een lichtvaardig optrekker van luchtkasteelen. Nog meer dan vroeger valt sinds zijn optreden het hoofdaccent der middeleeuwsche letteren op Vlaanderen en Brabant en op den zeer sterken invloed van Frankrijk. Met Duitschland hebben wij volgens hem in de middeleeuwen weinig uitwisseling van cultuur en ideeën gehad, aanmerkelijk minder dan in de allerlaatste eeuwen. Zelfs de Duitsche mystiek heeft in Nederland nauwelijks eenig spoor nagelaten; in Brabant is al vroeg een inheemsche, rijke mystiek opgebloeid, die haar stempel op het beste onzer oude litteratuur gedrukt heeft.

Houtsnede uit Dat Sterfboek, een incunabel uit 1491, illustratie uit Van Mierlo

Persoonlijk bereikt van Mierlo de hoogtepunten in zijn werk, waar hij niet enkel geleerde en onderzoeker is, doch waar het hart meeklopt en hij bewonderend een grootsche middeleeuwsche verschijning bespreekt. Daar vooral blijkt hij meer te zijn dan een beoefenaar der wetenschap, daar is hij tevens een fijn verstaander, een gevoelige voor poëzie en grootschheid van opvatting. Als Katholiek dringt hij gemakkelijk door in sfeer en stemming der middeleeuwen, als theoloog en priester heeft hij gemakkelijker toegang tot de groote mystieken. Een historicus der middeleeuwsche letteren heeft door een oerwoud van didactiek en rederijkerij heen te dringen, na reeds een woest gebergte van romantische epiek te zijn doorgetrokken. Veruit het grootste gedeelte van dit soort litterauur is voor den hedendaagschen mensch onmogelijk te lezen en wordt slechts door vakkundigen en scholasters geconsulteerd en onderzocht. Soms echter stoot de onderzoeker op romanfragmenten of andere stukken, die een eigen geluid geven. Zoo blijft het schrijven eener uitvoerige litteratuur-geschiedenis der middeleeuwen in veel opzichten pionierswerk, en geen ondankbaar pionierswerk. Vergelijkt men bijvoorbeeld de twee eerste eeuwen onzer letteren met de twee eeuwen, die op Vondels dood volgden, dan bieden de eerste ongetwijfeld een veel rijker oogst dan de laatste. Alles is er in

frisscher, gevarieerder, oorspronkelijker gedaante aanwezig dan in die twee latere eeuwen tot de tachtiger vernieuwing.

Voor wie wegens zijn studie of uit persoonlijke belangstelling met de middeleeuwen te maken heeft, is de litteratuurgeschiedenis van van Mierlo wel de beste in- en handleiding. Het werk is in uitstekende verzorging uitgegeven met vele bijbehoorende illustraties. De volledige uitgave in negen deelen zal de uitvoerigste geschiedenis onzer letteren zijn, die Nederland bezit.

VUGT, Pr. (Th. van) VOORBEREIDINGSLESSEN OP DE PLECHTIGE GELOOFSBELIJDENIS. (39) Foreholte, Voorhout. *f* 0.26.

Vooral voor volwassen niet-Katholieken, die zich voorbereiden op het lidmaatschap der Kerk is dit een practisch boekje, te gebruiken naast de catechismus.

HALLEMA (H.) AMALIA VAN SOLMS. (279) J. M. Meulenhoff, Amsterdam. *f* 2.— en *f* 2.90.

Het is een aantrekkelijk vrouwenbeeld dat hier geboden wordt. Want als echtgenoote van Frederik Hendrik, moeder van Willem II en grootmoeder van Willem III heeft Amalia van Solms in een zeer belangrijk tijdperk van onze vaderlandsche geschiedenis geleefd en daarin een gewichtig aandeel gehad. Dat bovendien aan de familieaangelegenheden der Oranje's veel aandacht is besteed, spreekt daarbij vanzelf. Wat de inhoud van het boek betreft, verdient het dan ook aanbeveling. Evenwel heeft de schrijftrant van den auteur weinig bekoorlijks. Soms wordt zijn toon al te gemoedelijk, soms weer gezwollen. Wij missen het evenwicht van den zuiveren historischen stijl.

GESPREKKEN VAN CONFUCIUS (De) Met een voorwoord van Jan Poortenaar. (181) „In den Toren", Naarden. *f* 2.90.

De „Gesprekken" van Confucius — eigenlijk meer aphorismen — zijn volgens Prof. Duyvendak, de beste en eigenlijk de eenige bron voor onze kennis van zijn persoon en zijn denkbeelden. De eenigszins ontwikkelde lezer, die belang stelt in de gedachten en ideeën van dezen grooten leeraar van vijf-en-twintig eeuwen terug, vindt in deze aphorismen daarvan een overzicht, dat weliswaar — uiteraard — onsamenhangend is, maar dat hem zeker dikwijls treffen zal door den juisten zin voor moraliteit en den merkwaardigen eenvoud, door Confucius gevoeld en doordacht. Het boek is een herdruk van een uitgave van 1862.

KEARTON (Cherry) EEN GELUKKIGE DIERENFAMILIE. (128)
— SIMBA. (128)
— MARY MIJN CHIMPANSEE. (128)
— MIJN VRIENDEN UIT HET DIERENRIJK. (128) Met foto's van den schrijver. Vertaald door R. C. Fockema. Scheltens en Giltay, Amsterdam.

Deze vier boeken uit de Bibliotheek voor Dierenvrienden zijn geschreven door een dierenvriend bij uitnemendheid, die over zijn omgang met dieren genoegelijk en sympathiek weet te vertellen. Allerlei aardige bijzonderheden en sprekende foto's vormen den inhoud van deze keurige uitgaven, die voor grooten en kleinen veel aantrekkelijks bevatten.

Jonathan Swift

door JOS. PANHUIJSEN.

Reeds eenigen tijd geleden gaf Edith Sitwell onder den titel I Live under a Black Sun een soort levensgeschiedenis uit van Jonathan Swift. Een biografie in den eigenlijken zin kan men haar werk niet noemen, een roman evenmin, het is meer een verbeelding op een verbeelding, waarin Edith Sitwell haar eigen meeningen omtrent het leven, de schoonheid en de hopeloosheid van aarde en menschen uitspreekt, maar die toch eigenlijk bedoeld is om door te dringen in het zieleleven van haar gigantesken held en in het zieleven van de drie vrouwen, wier leven hij beinvloedde: Miss Waring of Varina, die in het boek van Edith Sitwell Lucy Linden heet, Esther Johnson of Stella, die daar Anna Marton genoemd wordt, en Miss Vanhomrigh of Vanessa, bij Edith Sitwell Esther Vanelden.

In haar poging slaagt Edith Sitwell maar zeer gedeeltelijk. Als ze het over de gedachten en gevoelens van Swift zelf heeft, is ze al te zeer beschrijvend, zij is buitengewoon rijk in epitheta om het geweldige van zijn geest ons te toonen, maar deze epitheta dringen niet door, zij zijn meer een omhulling dan een onthulling. Edith Sitwell heeft zonder twijfel de tragiek van dit menschenleven geraden of liever vermoed, maar hoe dreigend de verschijning haar was, zij bleef vaag als een vermoeden is. Zij benadert hem te zeer als dichteres en dus als vrouw. Zij kent hem het best wellicht in zijn jeugd, wanneer hij met Lucy Linden, met Varina dus, in een boomgaard onder de pruimenbloesem wandelt, onder den sneeuwen sterrenbloei van het voorjaar. Die bloei is ontzagwekkend schoon en toch delicaat, maar herinnerend aan de sterren, koud. De koude trots en de heerschzucht van Swift, die zich uit in zijn uitspraak tegen Lucy Linden, en in den befaamden brief, dien hij later schreef aan Varina, een van de vernederendste brieven, die ooit aan een eens geliefde vrouw geschreven werd, begrijpt Edith Sitwell in hun verschrikkelijkheid; maar de ironie, de wereldverachting en de, ondanks al zijn hardheid en sommige onvergeeflijke gedragingen, toch groote mannelijke teederheid van dezen zonderlingen minnaar, zooals men die aantreft in zijn Journal to Stella, begrijpt zij veel minder. Haar geest, naar pessimisme geneigd, melodieus klagend en vertwijfeld, is toch te zeer een verdroomde geest om de werkelijkheidsontleding tot op het schrille gebeente te kunnen waardeeren, die men in het grootste werk van Swift aantreft. Zij spreekt steeds weer opnieuw in haar verzen en in dit poëtisch proza van den lichten kouden wind der wanhoop, maar de wanhoop van Swift was niet te vergelijken met een lichten wind, hij bezat niet de moede oogen der gelatenheid van een Susan Daw of een Essy Vanelden, hij was de man, die „de laagheid van het menschdom"

kende en die toonde in een ironische verbeelding, maar zonder poëtischen opsmuk, zooals die was en zooals die is. Want zijn werk is nog altijd actueel, het is geen wonder dat er onlangs nog in Nederland een nieuwe vertaling van verscheen.

Maar al weet Edith Sitwell ons geen aannemelijk beeld te geven van den lateren Swift, zij geeft in haar verbeelding wel een aannemelijke verklaring voor zijn houding tegenover Esther Johnson, tegenover Stella. Volgens Edith Sitwell wilde hij nooit meer dan een schijnhuwelijk met Stella aangaan, omdat hij vreesde krankzinnig te worden, zooals zijn oom krankzinnig geworden was. Zooals men weet is Swift inderdaad krankzinnig geworden en hij heeft die krankzinnigheid voorspeld, hij leed, van zijn jeugd af, aan meer of minder hevige aanvallen van duizeligheid. Juist omdat Swift, al kon hij hard, zelfs bruut zijn, een ongewoon groote teederheid bezat, en wanneer hij wilde over een groote zelfbeheersching beschikte, is deze voorstelling, al verklaart ze de geheele verhouding van Swift en Stella niet, het overwegen waard.

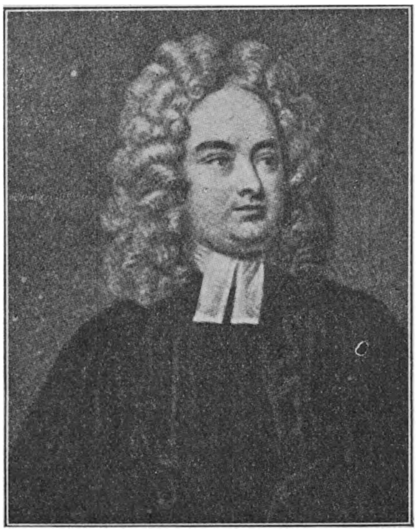

JONATHAN SWIFT

Veel beter slaagt Edith Sitwell in haar verbeelding van Stella. De langzame ontluistering en ontgoocheling van dit leven met de verschrikkelijke teleurstelling tegen het einde, wanneer Stella uit een brief van Vanessa en nog later, wanneer deze gestorven is, uit de publicatie van Swift's gedicht Cadenus and Vanessa ervaart welke genegenheid de man, voor wien ze haar leven opofferde en tot onvruchtbaarheid doemde, voor deze Vanessa gevoeld heeft.

Vanessa, Miss Vanhomrigh, of zooals Edith Sitwell haar noemt Esther Vanelden, heeft Edith Sitwell echter niet tot een overtuigende figuur kunnen maken. De bestaande brieven van deze vrouw, waaruit Edith Sitwell zelfs fragmenten, en niet de minste fragmenten, aanhaalt, hadden haar toch kunnen laten beseffen, dat deze niet zoo leeghoofdig en ijdel was dan uit sommige hoofdstukken van I Live under a Black Sun zou zijn af te leiden. Haar leed zal van een ander karakter geweest zijn dan dat van Stella, maar het was ook groot, het heeft in die brieven iets van de gepassioneerdheid, die Edith Sitwell zoozeer bewondert in

een harer lievelingsdichters Adrew Marvell, bepaaldelijk in diens To his Coy Mistress.

„Put my passion under the utmost restraint; send me as distant from you as the earth will allow, yet you cannot banish those charming ideas which will stick by me, whilst I have the use of memory. Nor is the love I bear you only seated in my soul, for there is not a single atom of my frame that is not blended wit it."

Edith Sitwell stelt het voor, alsof deze vrouw, voornamelijk uit spijt en om Swift en Stella te treffen, na haar dood zijn brieven en het genoemde gedicht publiceeren liet. Het is niet uitgesloten, dat deze motieven meer of minder bewust mede tot dit besluit gedrongen hebben, maar, dunkt mij, zeker niet voornamelijk. Vanessa wilde de wereld toonen, dat zij had lief gehad en dat men haar, zij het op een zonderlinge wijze, bemind had, en hoe men over haar recht tot die openbaarmaking ook denken mag, men zal toe moeten geven, dat Swift het er naar gemaakt had. Hij had haar leven en het leven van Stella voor het gewone geluk, het bescheiden geluk der stervelingen, onverbiddelijk afgesloten. Hij had beiden, zonder eenigen twijfel smart, ontgoocheling, vertwijfeling gebracht. Had hij hun daar niets voor in de plaats gegeven? Natuurlijk wel. En dat komt in het boek van Sitwell, naar mijne meening, te weinig uit, bij Stella nog minder dan bij Vanessa. Het beteekende iets de vriendin van dezen man te zijn, het beteekende zeker een ontzegging van al de gewone vreugden der liefde, maar het zal hun geest toch vervuld hebben met een gedeelte van zijn geest en die was groot en oorspronkelijk.

Zijn werk is nagevolgd, vele verhalen van Voltaire bijvoorbeeld vertoonen er gelijkenis mee, maar het werd tot in den laatsten tijd niet geëvenaard. Aldous Huxley in Brave New World en After Many a Summer is niet geheel ten onrechte Swifteaansch genoemd, maar hij is het niet volledig. Er zijn zwakheden in Huxley's werk, waarvoor Swift de schouders zou hebben opgehaald. De onomwondenheid, de hang naar het physiek weerzinwekkende, de ruwheid zijn bij Swift oprechter en mannelijker. zijn wereldverachting is absoluter en doordringender en is ondanks alles, toch de tegenkant van een ideaal, dat steviger en gezonder is dan het humaniteitsideaal van Aldous Huxley. De vernuftige analytiek van een Huxley behoedt dezen auteur niet geheel en al voor zelfbedrog, de veel minder genuanceerde maar doortastender analytiek van een Swift wist dezen in de hekeling van anderen vaak tot hekeling van zichzelven te brengen, zijn doorzicht in de ijdelheid van het aardsche geluk is veel wezenlijker dan de meeste moderner vertwijfelingen.

Zijn Tale of a Tub, bevat niet alleen een eenzijdige hekeling van de Roomsche Kerk en van de Dissenters, het bevat vooral een hekeling van de voortdurende huichelarij die de maatschappij op zoo schrikwekkend wankele gronden in stand houdt. In zijn

niets ontziend Discourse concerning the Mechanical Operation of the Spirit toont hij die huichelarij in haar verschrikkelijkste gedaante.

Swift, die, zich bewust van zijn genialiteit, jaren lang in een ondergeschikte positie leefde, wist hoe weinig grootheid in de samenleving beteekent. Toen en later leerde hij hoe het politieke leven ineenzit en werkt. Onder de voortdurende dreiging van den waarzin leerde hij ook de hachelijke broosheid van het menschenlot kennen. Het is geen wonder, dat de hardheid en de ruwheid van dit leven zich in zijn werken weerspiegelt. In The Tale of A Tub, dat toch gedeeltelijk scherts en zelfs luchthartige scherts is, heeft hij zijn pessimisme beleden, het is geen verdroomd pessimisme, het is geen ijdele melancholie.

Deze belijdenis staat in de paragraaf waarin hij beschrijft hoe men krankzinnign nuttig in de samenleving te werk zou kunnen stellen. Zijn mededoogen toont zich als gewoonlijk in hardheid, die cynisme lijkt, maar het in laatste instantie niet is.

„For if we take an examination of what is generally understood by happiness, as it has respect either to the understanding or the senses, we shall find al its properties and adjuncts will herd under this short defenition, that it is a perpetual possession of being well deceived. And first with relation to the mind or understanding, it is manifest what mighty advantages fiction has over truth; and the reason is just at our elbow, because imagination can build nobler scenes, and produce more wonderful revolutions, than fortune or nature will be at expense to furnish. Nor is mankind so much to blame in his choice thus determining him, if we consider that the debate merely lies between things past and things conceived: and so the question is only this; whether things that have place in the imagination may not as properly be said to exist as those that are seated in the memory; which may be justly be said to exist as those that are seated in the memory; which may be justly held in the affirmative, and very much to the advantage of the former, since this is acknowledged to be the womb of things, and the other allowed to be no more than the grave. Again, if we take this definition of happiness, and examine it with reference to the senses, it will be acknowledged wonderfully adapt. How fading and insipid do all objects accost us that are not conveyed in the vehicle of illusion! how shrunk is everything as it appears in the glass of nature! so that, if it were not for the assistance of artificial mediums, false lights, refracted angles, varnish and tinsel, there would be a mighty level in the felicity and enjoyments of mortal men".

Swift beschikte niet over „a perpetual possession of being well deceived" hoezeer hij die ook prijzen mocht. Hij zou er ook niet over hebben willen beschikken. Voor een man, die gevoel aan nuchterheid en onderscheidingsvermogen paarde, zou het trouwens moeilijk geweest zijn in het Engeland en vooral in het

Ierland van zijn dagen zichzelf te bedriegen over den toestand van de menschen om zich heen. In Ierland was de ellende groot de onrechtvaardigheid en de willekeur grenzeloos. Zeker; Swift had een neiging het physiek verschrikkelijke telkens en telkens opnieuw te verbeelden, maar drongen deze weerzinwekkende gestalten en verschijnselen zich niet aan hem op? Hij beschrijft ergens in Gulliver's Travels in A Voyage to Brobdingnag een troep bedelaars en hij zegt dat zij het vreeselijkst schouwspel boden, dat ooit een Europeesch oog zag.

„One day the governess ordered our coachman to stop at several shops, where the beggars, watching their opportunity, crowded to the side of the coach and gave me the most horrible spectacle that ever an European eye beheld. There was a fellow with a wen in his neck, larger than five woolpacks; and another with a couple of wooden legs, each about twenty feet high. But the most hateful sight of all was the lice crawling on their clothes".

Inderdaad de afmetingen zijn meer dan Europeesch, maar het gezicht der ellende kende Swift zoowel uit Londen als in Ierland. Hij hield noch van Ierland noch van de Ieren, maar door zijn Drapier's Letters heeft hij Ierland groote diensten bewezen, aangezet tot een eigen nijverheid en een drang naar onafhankelijkheid gegeven. Een van zijn meest typische pamfletten met dat bijtend samcasme, dat nergens voor terugschrok, betreft Ierland en heet A Modest Proposal for Preventing the Children of Poor People in Ireland from being a Burden to their Parents or Country, and for making them Beneficial to the Public, het bevat een aanbeveling om bedoelde kinderen aan te kweeken voor de voedselvoorziening.

„A young healthy child well nursed is at a year old a most delicious, nourishing and wholesome food. I do therefore humbly offer it to the public consideration, that of the hundred and twenty thousand children (of beggars) twentty thousand may be reserved for breed, whereof only one fourth part to be males, which is more than we allow to sheep, black cattle or swine. That the remaining hundred thousand may at a year old be offered in sale to the persons of quality and fortune, through the kingdom. I believe no gentleman would refuse to give ten shillings for a good fat child."

De man, die dit schreef, is de schepper van Gulliver's Travels, waarin de „laagheid van het menschdom" als zelden in de wereldliteratuur ,wordt ten toon gesteld. Gulliver vereert in het laatste boek, in de Voyage to the Country of the Houyhnhnms, de paarden boven de menschen, die ook in het land der philosophische paarden, der Houyhnhnms, in verwilderden staat, leven en daar Yagos genoemd worden. Zij zijn geheel door hun driften beheerscht, stompzinnig, verraderlijk en gevaarlijk, hun voorkomen en hun levenswijze zijn even afschrikwekkend, maar toch spiegelen zij het karakter en de levenswijze van den Europeeschen

mensch. Een groot gedeelte van de eerste drie boeken van Gulliver's Travels is tijdscritiek, betreft Engelsche toestanden, geschillen tusschen de High Church en de Low Church, de Whigs en de Tories, betreft zelfs personen; in den intrigant Flimnap wil Swift bijvoorbeeld een portret van Walpole geven, maar deze tijdscritiek was slechts een aanleiding. De satire in haar geheel gaat veel dieper, zoodat een lezer, die van die toespelingen niets meer ontwaart, toch de donkere ironie, het schrijnende vuur dezer wereldverachting ontdekt. In zijn dwergen, in zijn reuzen, in zijn pedanten, uitvinders, toovenaars, in zijn kindsch geworden onsterfelijken en zijn afschuwelijke yagos heeft Swift niet alleen de menschheid van zijn tijd, maar de gevolgen van den zondeval voor alle tijden gebeeld. Hij was een predikant, die zijn ambt goed vervulde; in The Tale of a Tub had hij het fanatisme gehekeld, maar hoe onvoorzichtig, eenzijdig en ongerechtvaardigd deze satire ook zijn mocht, Swift was geen vijand van den godsdienst en geen deïst, hij was bovenal een moralist, een vertwijfeld moralist, die in zijn vertwijfeling tot de meest groteske voorbeelden ter afschrikking zijn toevlucht nam. Zijn yagos zijn, ondanks alles, toch niet verbeeldigen van een zieken geest, zooals men heeft willen beweren, zij zijn voortgekomen uit de aanschouwing van ten hemel om wraak roepend onrecht en duldelooze ellende, uit de bitterheid van het eigen levenslot en wellicht ook uit de kennis van eigen zwakheden. Swift heeft eens van zich zelf gezegd: „Principally I hate and detest that animal called man, although I heartily love John, Peter, Thomas, and so forth." Dat is juist het omgekeerde van een moderner menschenmin, maar het teekent den man volkomen in zijn hardheid, in zijn teederheid en in zijn tragiek.

Boekenschouw

LEEUWEN (A. P. van) HET GROOTE PUZZLE-BOEK. (236) Met twee bijlagen. Becht, Amsterdam. *f* 2.95.

Dit boek lijkt me een Dorado voor puzzle-liefhebbers. Het bevat een reeks woord- en cijferraadsels van allerlei aard, rebussen, paardensprongen, verborgen wijsheden, scherpzinnigheidsproeven en andere onderhoudende problemen van allerhande soort, benevens vijftig kruiswoordraadsels. Er is een los antwoorden-boekje bij. Het geheel is zeer goed verzorgd, duidelijk van druk en ziet er smaakvol uit.

BURY (C. K. Howard) en BRUCE (C. G.) NAAR DE HOOGSTE TOPPEN DER AARDE. De Beklimming van den Mount Everest. Uit het Engelsch. (249) Tweede Druk. Met talrijke illustraties. Scheltens en Giltay, Amsterdam. *f* 2.90.

„Boeken van Wilskracht en Avontuur" noemt de uitgeefster een serie werken, die allerlei tochten en onderzoekingsreizen behandelen. Dat de beklimming van den Mount Everest de lezers interesseert en boeit, bewijst het feit dat er van dit werk reeds vrij spoedig een tweede druk moest verschijnen.

Er wordt in tijden van algemeene neerslachtigheid graag gespeculeerd op de in vele menschen aanwezige zucht naar religieuze sensatie. Vizioenen en voorspellingen vooral beantwoorden aan die zucht. Dezer dagen is er weer een boekje verschenen, dat de Kerkelijke goedkeuring draagt en op zich zelf een goed werkje is, doch welks „Inleiding" eenige correctie behoeft. Het heet: Moeder Maria Rafols, De Spaansche Jeanne d'Arc, en verscheen bij Pax in den Haag. Op den omslag en nog eens in het boek staat een in extase verkeerende zuster met een veder in de hand afgebeeld, waarvan ik sterk vermoed, dat het oorspronkelijk een afbeelding van de H. Teresia is. Het boekje is een „bewerking" van de Fransche uitgave van G. L. Boué en heeft op de voorpagina, behalve het Nederlandsche imprimatur, nog eens de uitdrukkelijke vermelding: „van dit boek verscheen een Kerkelijk goedgekeurde uitgave in het Spaansch, Fransch en Duitsch". Het is dus een geweldig goedgekeurde verschijning.

Deze buitenlandsche goedkeuringen gelden echter niet voor de inleiding van den Nederlandschen bewerker, die zich Paul van Berkel noemt. Bovendien: een imprimatur is nog geen directe aanbeveling. Moeder Maria Rafols is een heilige Spaansche kloosterzuster geweest, wier proces van zaligverklaring te Rome is ingeleid. Zij leefde in het begin der vorige eeuw en liet enkele visionnaire en profetische geschriften na, die honderd jaar na haar dood moeten teruggevonden zijn. Dit boek geeft eerst een korte biografie van de kloosterzuster om dan alle aandacht aan de verborgen en later gevonden geschriften te wijden. Ik voor mij had liever een boeiend en goed geschreven leven van Moeder

Rafols gelezen. De schrijver echter vaart met volle zeilen in de woelige zee van het wonderbaarlijke. Nu vallen de voorspellingen van deze inderdaad heldhaftige zuster, die overeenkomstig een gelegenheidswoord van Koning Alfons, geloof ik, maar onmiddellijk als de Spaansche Jeanne d'Arc wordt uitgeroepen, erg tegen. Zoo heroïek en bewonderenswaardig als haar leven en daden zijn, zoo weinig treffend en frappant, althans voor niet-Spanjaarden, zijn haar profetieën. Waarom de klemtoon niet van haar geschriften naar haar leven verlegd? Hier werkt al te voelbaar het speculeeren op religieuze sensatiezucht.

De inleiding van den „bewerker" komt dit alles nog wat aandikken. „Er bestaat een natuurlijke en ook een bovennatuurlijke litteratuur", zoo begint deze inleiding en even verder luidt het: „de eerste soort van litteratuur komt hoogstens aan het peil van het natuurlijke; meestal blijft het (bedoeld is wel: zij, de litteratuur) eronder; de tweede komt nooit onder het natuurlijke peil, maar gaat er wèl bovenuit." Dit klinkt al vreemd: natuurlijke litteratuur die onder het peil van het natuurlijke blijft! De inleider werkt de verschillen tusschen natuurlijke en bovennatuurlijke litteratuur nog verder uit en zegt dan: „Tot deze bovennatuurlijke litteratuur, niet voor tijdgenooten geschreven, hooren in bijzondere mate de geschriften van den profeet Isaias en de Openbaringen van Sint Jan." Deze uitspraak dient met de noodige preciseering en correctie gelezen te worden. Onmiddellijk daarop laat de inleider volgen: „Voor het nageslacht geschreven zijn ook de openbaringen van Salette en hetgeen de „pelgrim" Brentano uit den mond van Anna Catharina Emmerich vernam." Dan komt hij tot Moeder Maria Rafols. Het is deze rangschikking van uitspraken, die misleidend is. De goedgeloovige lezer krijgt den indruk of Isaias en Sint Jan op gelijk niveau staan met de uitspraken van Salette, A. C. Emmerich en Moeder M. Rafols. De schrijver dezer inleiding is, ongetwijfeld te goeder trouw en met de beste bedoeling, waarschijnlijk een der apocalyptisch aangelegde geesten, die met blind vertrouwen en zonder de noodige, volstrekt Katholieke gereserveerdheid graag achter openbaringen of vizioenen aanloopen en deze als zeker geheel en direct van God komend aanvaarden. Heel, heel veel Katholieken zien maar al te gretig uit naar voorspellingen en openbaringen en daarom lijkt het mij in hooge mate onverstandig om de dingen voor te stellen zooals Paul van Berkel dit doet. Een paar bladzijden verder zegt hij nog eens uitdrukkelijk: „In de bovennatuurlijke litteratuur (er staat „lectuur", maar bedoeld is wel: litteratuur) is dat anders; wat de zaak zelve betreft komt het allemaal uit één en dezelfde bron: van God, voor wien geen tijd bestaat, die zich met groote tusschenpoozen en op verschillende plaatsen kan uitspreken. En wanneer, waar en aan wie Hij dit ook telkens zegge: alles hangt samen: het hoort bij elkaar. De Apocalyps hoort bij Isaias, en alle latere, ware openbaringen van God sluiten zich weer bij

Isaias en de Apocalyps aan; het eene vult het andere aan en kan het nader verklaren."

Ook hier voelt men weer de neiging om Isaias en de Apocalyps op een zelfde niveau te plaatsen als de latere geschriften en vizioenen van vrome menschen, of liever deze laatste als ongeveer gelijkwaardig met de eerste te beschouwen. Dit alles is vroom en stichtend bedoeld, maar het wekt verwarring. Isaias en de Apocalyps behooren tot de H. Schrift, zijn door den H. Geest geïnspireerd en staan op een hooger en geheel ander plan dan welk later geschrift ook. Vizioenen en voorspellingen van Heiligen en vrome menschen verplichten nooit tot geloof en zijn altijd met groote gereserveerdheid en voorzichtigheid te aanvaarden. Dat God soms een Heilige een bijzondere opdracht aan de bestuurders der Kerk geeft, is waar; het blijkt uit de geschiedenis der Kerk. Doch de Kerk zelf legt altijd een zeer groote reserve in het aanvaarden van vizioenen en voorspellingen aan den dag, evenals trouwens de groote Heiligen dit deden. Hoe het staat met de voorspellingen van Moeder Maria Rafols, weet ik niet en acht ik ook weinig belangrijk, maar op een der voorpagina's van het boek staat weer een annonce, die aan preciseering te wenschen overlaat. „De H. Stoel heeft...., zoo lezen we daar, Zijn goedkeuring gehecht aan deze geschriften, met name aan de twee zoo gewichtige, die.... in 1931 en '32 gevonden werden." Wat beteekent dit? Waarom niet letterlijk aangehaald of op den juisten zin verklaard wat de H. Stoel schreef of deed?

Wij wenschen de uitgeverij Pax alle goeds, doch stemmen niet of slechts met reserve in met sommige harer uitgaven, die al te zeer op den zin der lezers voor het wonderbaarlijke en visionnaire zijn afgestemd. Het religieuze komt hier niet zuiver genoeg tot zijn recht.

Boekenschouw

LUNS (Huib) MET WIJDE WIEKSLAG DOOR HET BEELDEND SCHEPPEN. (98) Het Spectrum, Utrecht. *f* 1.10.

De titel geeft de bedoeling van den schrijver juist weer. In een groot aantal tweebladzijdige hoofdstukken leidt hij den lezer in vogelvlucht langs de beeldende meesters en hun werken, om inzicht te geven en verschijnselen te verklaren. Het gebeurt uit den aard der zaak hier en daar wat al te beknopt. Elk hoofdstukje kroonde de schrijver met een vignet van eigen teekeningen naar de besproken meesterwerken.

Romans en verhalen

LAST (Jef) ELFSTEDENTOCHT. (313) A.R.B.O., Amsterdam. 1941. *f* **2.40 en** *f* **3.—.**

Meer dan de roman van bepaalde personen is „Elfstedentocht" de roman van het Friesche land. Hierin is Jef Last bijzonder geslaagd: in het opvangen en vastleggen namelijk in zijn verhaal van geheel die eigen Friesche levenssfeer, die moeilijk is te omschrijven en in een goed verhaal als vanzelf levend en tastbaar wordt. De elfstedentocht is in den roman meer symbool dan werkelijkheid, hoewel er ook zulk een schaatsrit in beschreven wordt. Maar vooral toch geldt deze tocht als het culminatiepunt van Friesche kracht en volharding, van volkseer en traditietrouwe gezindheid. De roman is wonderlijk gebouwd; elk hoofdstuk, hoewel passend in en zich aansluitend bij het geheel, is een verhaal op zich zelf. De figuren der eerste hoofdstukken verdwijnen spoedig van het tooneel om voor een ander personage plaats te maken, Sjoukje, die de eigenlijke heldin van den roman wordt. Het is een krachtig opgezette en goed geschreven roman, stoer en forsch als het Friesche karakter, geen streekroman in den engen zin, doch Nederlandsch door breedheid van idee en uitzicht. Ik geloof niet dat Jef Last tot nu toe iets beters dan dezen Elfstedentocht geschreven heeft. Er waait een gezonde, kruidige lucht doorheen; het is een buitenroman, een roman van het vrije veld en de vrije natuur. Voor rijpe, volwassen lezers.

DAELE (Leo van) DE VERGETEN MAN. (243) Poirtersfonds, Eindhoven. 1940.

Dit boek van Leo van Daele, dat door de wijze waarop het zich aandient, gevaar loopt niet veel aandacht te zullen trekken,

verdient die aandacht ten volle. Het is een goed geschreven, boeiend en belangrijke dingen bevattend verhaal, een verhaal van ongewone lotgevallen en diepe menschelijkheid. Een Vlaamsche boer wordt in den oorlog van '14 aan zijn gezicht gewond, komt als krijgsgevangene op een Duitsche boerderij, die door een verweduwde moeder van drie kinderen bestuurd wordt. In zijn onbewuste liefde voor de weduwe en in zijn angst om, zoo geschonden van gelaat, weer naar zijn dorp terug te keeren, blijft hij op de boerderij achter .Na jaren komt hij terug, wordt door zijn eigen, hertrouwde vrouw niet herkend en leeft nog een tijd lang als knecht op zijn eigen goed. Leo van Daele heeft over dit gegeven een treffend verhaal geschreven, in markanten, rechtlijnigen trant, een boerenverhaal van leed en droefheid, van deernis en koppig verzet. De Vlaamsche boer buigt zich moeilijk voor wat God over hem beschikte en heeft te vechten tegen verbittering en kwade begeerte, doch een oude „Navolging", die een non hem gaf in het ziekenhuis na zijn verwonding, leert hem later de wijze wegen, waarlangs God hem leidde. Een aangrijpende roman van natuurlijken Christenzin, geschreven in ruige, forsche taal en met inzicht in leven en lot, in de verwikkeling van het menschenhart.

AERDE (Rogier van) KAIN. (285) Urbi et Orbi, Utrecht. *f* 3.50 en *f* 4.50.

Onder den doorzichtigen schuilnaam Rogier van Aerde moet een jong schrijver schuilgaan, die de Kainfiguur uit den Bijbel tot hoofdpersoon van zijn proza-epos, indien dit woord niet al te pompeus klinkt, gekozen heeft. De gegevens uit den Bijbel vormen de points de repère, waaromheen zijn verbeelding Kains leven voor ons uitschildert. In forsche lijnen en contouren wordt de weerbarstige figuur van dezen eerstgeborene der menschen hier uitgebeeld. De schrijver is erin geslaagd de eenigszins lapidaire en tegelijk primitieve taal te vinden, die bij zulk een onderwerp past. De donkere en opstandige figuur van Kain heeft romantici als Victor Hugo en Lord Byron bekoord en het getuigt van grooten durf zich opnieuw aan een dergelijk onderwerp te wagen. Het boek is allerminst als verhaal of roman te lezen, doch als verbeelding, als dichterlijke vizie, als proza-gedicht, waarin het kwade tegenover de macht en grootschheid van God zich tracht te handhaven. In dezen tijd, nu de zin der menschen op het reëele en nabije gericht is, loopt zulk een werk gevaar aan de belangstelling en waardeering der lezers te ontglippen. Het boek van Rogier van Aerde verdient echter die belangstelling wegens de grootschheid van zijn opzet, de kracht van zijn taal en van geheel de structuur van het werk, ook al is hij niet overal even gelukkig geslaagd in de uitwerking. Het is een merkwaardig geschrift dat getuigt van kunnen en van durf. Wladimir Bielkine illustreert het met eenige zwart-wit-teekeningen. Een boek voor wetende volwassen lezers.

SCHENDEL (Arthur van) DE FAT, DE NIMF EN DE NUF. (236) J. M. Meulenhoff, Amsterdam.

Deze bundel short stories, schetsen en verhalen, die toevallig zijn naam ontleent aan het eerste der acht en twintig vertelsels, is geheel en al van Schendel. Van Schendel gaf reeds vaker een dergelijken bundel uit. Het speelsche van zijn talent viert in deze boeken hoogtij. Zoowel een zekere levenswijsheid als het genot van de menschen in hun bedrijvigheid vanuit een zekere distantie te observeeren hebben hun aandeel in het tot stand komen dezer vertellingen. Vaak zijn het afwijkende, eigenaardige menschentypen, die hier optreden en die door hun eigenaardigheid de verwikkeling veroorzaken. Alles is hier licht en luchtig en speelsch, meer humoristisch dan tragisch. Arthur van Schendel is hier op zijn beminnelijkst, een goedige oude heer, die zijn kleinkinderen sprookjes vertelt. Niet het verhaal op zich zelf is hier hoofdzaak, doch de omlijsting en omranking, de speelsche levenswijsheid en de goedige humor. Het einde valt gewoonlijk plotseling, onverwacht. de inleiding bevat gewoonlijk een algemeene observatie of beschouwing. Om deze boeken te genieten moet de lezer ontgroeid zijn aan het verhaaltjes-lezen en zin voor reflexie, bezonkenheid, levens- en menschenkennis ontwikkeld hebben.

GADDA-CONTI (Piero) LANDING OP CAPRI. Een Liefde onder Koning Murat. (318) Bewerkt door Mr. H. v. d. Bergh. Strengholt, Amsterdam. *f* 3.50 en *f* 4.50.

Mr. Herman van den Bergh heeft een voortreffelijke en, ik ben geneigd te zeggen, liefdevolle vertaling gegeven van den even voortreffelijken roman van Gadda-Conti. In „Landing op Capri" — aldus de fictie van den auteur — beschrijft een ouder wordend, vereenzaamd landedelman, die zich heeft teruggetrokken op zijn goederen en in zijn herinneringen, het avontuur van zijn jeugd. Als jong luitenant heeft hij een missive te brengen aan het Napolitaansche kabinet; hier leert hij een jong meisje kennen, dat hij trouwen wil. In een oogenblik van verbijstering neemt hij deel aan de verovering van Capri op de Engelschen, hervindt daarna zijn geliefde, die echter, wijl zijn familie niet in het huwelijk toestemt, van hem wegvlucht en den dood vindt, en trekt zich dan dadenloos op zijn bezit terug. Al de weemoedige glans van jeugdige, adellijke, om het zoo te noemen, romantiek ligt over dit prachtig verbeelde en geschreven verhaal. De romantische zelfironie ligt als een fijne, nauwelijks zichtbare sluier over het geheel. De verovering van Capri is met ongewoon talent en groote aanschouwelijkheid beschreven. Het geheele verhaal speelt zich van begin tot einde af met de grootste natuurlijkheid en vanzelfsprekendheid en de sfeer der zuidelijke hoofdstad ten tijde der Napoleonieden is in het boek op wonderlijke wijze gevangen. Het is een voorbeeldig geschreven en gebouwde roman in den trant waarin vroeger romans geschreven werden, een schoone verbeelding vol fijne ironie en zachten weemoed, een

boek dat een nog feodalen geest ademt en den Napoleontischen tijd doet herleven.

WALLAGH (G. H.) IN „DE TROU". (259) Bigot & van Rossum, Amsterdam.

De schrijver van dit boek moet een Amsterdamsch journalist zijn, die veel van zijn vaderstad houdt en haar geschiedenis, vooral in de gouden eeuw, goed kent. Hij koestert een groote pieteit voor Vondel en diens omgeving. Dit alles is uit het boek op te maken. „De Trou" is Vondel's kousenwinkel en het leven van Vondel en zijn gezin, vooral van Anna de dochter en Joost den zoon, wordt ons in dit boek op onderhoudende wijze verteld. Het is een levensverhaal van den dichter en zijn kinderen, wat de hoofdzaak betreft niet afwijkend van de geschiedenis, in inkleeding en détail berustend op de vrije vinding van den schrijver. Onwillekeurig gaat men het boek vergelijken met de Vondel-portretten van Alberdink Thijm. Vele der personages uit die portretten treden ook hier op. Het is een kalm en rustig verloopend verhaal, met gemoed en pieteit geschreven; Vondel wordt er vooral als rechtschapen en goed mensch in voorgesteld en de teere verhouding van vader en dochter is een der hoofdmotieven van het boek. Katholieke lezers zal het verhaal bijzonder aanspreken zoowel wegens zijn stil religieuze sfeer als wegens de personen, waarom het zich afspeelt.

MENS (Jan) KOEN. (256) Kosmos, Amsterdam 1941. *f* 3.15 en *f* 3.95.

Jan Mens blijkt hoe langer hoe meer een cultiveerder van het kleine en nabije realisme te worden. Koen is een kleine jongen uit een arbeidersgezin in een Amsterdamsche arbeiderswijk en het leven in deze milieu's wordt hier haarfijn en tot in het minutieuze beschreven. Het dagelijksche doen en laten, het dagelijksche lief en leed van zulk een arbeiderskind is hier tot in détails vastgelegd en wie smaak vindt in gevatte volkstaal, in rake uitdrukkingen en pittige zegswijzen, kan van dit boek genieten. Het is echter te zeer copieer- en fotografeerkunst en heft de personages te weinig in een andere sfeer, de auteur is te weinig selectief, om iets beters en blijvends voort te brengen. Het blijft miniatuurrealisme. De lichaamsbehoeften van Koen spelen een nogal belangrijke rol. Op zijn beide vorige werken is dit boek, dunkt mij, geen vooruitgang. Het is alles te plat, te laag-bij-den-grondsch, hoe juist en kinderlijk Koen ook het geheele boek door beschreven wordt. Dit arbeidersgezin wordt hier voorgesteld in al zijn trieste, ideaallooze levensverhoudingen. Niets dat boven de materieele behoeften uitgaat, heeft vat op deze volkomen genivelleerde menschen, voor wie het oude Socialisme nog de eenige uitkomst scheen.

ZEGGELEN (Marie C. van) GRAND SEIGNEUR. (229) J. M. Meulenhoff, Amsterdam.

De „Grand Seigneur" van dit boek is de Heer Cornelis Calkoen, in de eerste helft der achttiende eeuw gezant aan het Turksche Hof; later gezant bij het Saksisch-Poolsche Hof, en gestorven in 1764, terwijl hij op het punt stond naar zijn geliefd Turkije terug te keeren. De roman laat hem ons zien na zijn Turksche periode, vertoevend in het vaderland in den huiselijken kring van zijn verwanten; want de schildering der vaderlandsche zeden is het oogmerk van de schrijfster. Of ze den juisten toon gepakt heeft, kan ik niet beoordeelen, maar het resultaat is een vriendelijke en gevoelige romantiek, die velen in ons land nog met genoegen zullen lezen. Voor volwassenen.

MAIRE (F. le) MAGISTRAAT IN MINIATUUR. Een Burgemeesters Historie. (236) Samson, Alphen, 1940.

De auteur van dit smaakvol humoristische en aardige boek vertelt van een burgemeester in een oud stadje op de Veluwe. Hij moet een ingewijde zijn in het vak, want de burgemeesters-bezigheden worden er tot in de détails toe beschreven. Het boek kan, ook volgens het „Ten geleide", als een vervolg beschouwd worden van „Groote Man in kleine Stad", dat in '38 verscheen.

Zoowel de burgervader als de omringende figuren worden raak en naar het leven beschreven. De werkzaamheden van een burgemeester worden er met speelschen humor in behandeld, echter met zulk een goedigen en welwillenden humor dat niemand er ook maar een oogenblik ergernis aan zou kunnen nemen. De auteur verstaat de kunst om frisch en afwisselend en tevens in korte, rake trekken het burgemeestersbestaan in zijn verschillende aspecten en in de diverse gedaanten van zijn functie te beschrijven. Men begrijpt dat deze burgemeester, als zijn schoonvader hem voorstelt zijn goed rendeerend bankbedrijf in den Haag te komen overnemen, hiervoor bedankt en liever eerste burger van Graafwijk blijft. Een onderhoudend en geestig boek.

CLAES-VETTER (Stephanie) ALS DE DAGEN LENGEN. (198) Wereldbibliotheek, Amsterdam.

„Als de dagen lengen" is een Brusselsche roman van een oorspronkelijk Hollandsche schrijfster, die door haar huwelijk Belgische werd. Het boek verhaalt het tragische verloop van een huwelijk, dat, onder de gunstigste omstandigheden begonnen, op een ontgoocheling uitloopt en vooral den echtgenoot teleur stelt. Toch is de vrouw, een Rotterdamsche schilderes, die te Brussel exposeert en daar een jongen man opvalt, die doodelijk verliefd op haar wordt, een en al lieftalligheid en opoffering. Het huwelijk strandt echter op een te groote gelijkmatigheid en effenheid van haar kant. Allerlei subtiele beschouwingen over huwelijksverhoudingen worden in het verhaal ingeweven. Het is geheel en al het boek van een vrouw in zijn fijngevoelde nuanceeringen, in den bijna onmerkbaren weemoed die over het verhaal gespreid ligt. Het weinige begrip van Pierre voor de een en al opoffering zijnde vrouw, op wie hij toch al zijn zinnen gezet heeft, verbaast wel eenigszins. Slechts bij haar voortijdig sterven schijnt hij te beseffen welk een bijzondere vrouw hem gaat ontvallen. Voor volwassen lezers.

LUGER (Johan) NAAR WIJ VERNEMEN.... Roman uit de Krantenwereld. (312) Strengholt, Amsterdam. *f* 3.75 en *f* 4.75.

Het eerste, wat wij van den man, die ons een boek wil opdringen, vragen, is, dat hij zijn vak verstaat. Wat hij te zeggen heeft, dat zullen wij zoo langzaamaan wel van hem vernemen, maar van den eersten zin af, stellen wij ons de vraag, of de schrijver de kunst verstaat, in rake woorden en uitdrukkingen zijn gedachten en gevoelens voor ons te doen leven. Als gerenommeerd journalist is Johan Luger een echte kunstenaar in het hanteeren van het woord, en het is een genot om zijn acrobatentoeren op dat gebied te volgen. Maar hij is ook niet meer dan een buitengewoon vlot journalist. Hij noemt zijn werk een roman: eigenlijk is de roman maar een voorwendsel tot het verhalen van allerlei anecdoten, grappige en wrange streken, die de journalisten of studenten elkaar of anderen leveren; tot het beschrijven van het (waarschijnlijk wel gechargeerde) bohémien-leven van jonge journalisten en mislukte kunstenaars; tot het teekenen van den dagelijkschen omgang der krantenschrijvers onder elkaar; tot het geven van staaltjes van valsche en goede journalistiek. De roman is gebundelde journalistiek van uitstekende kwaliteit, en niet meer. Ontwikkelde menschen zullen er van smullen.

STREETER ALDRICH (Bess) DE ZANG DER JAREN. (287) Gottmer, Haarlem.
NORDHOFF (Charles) en NORMAN HALL (James) GEEN BENZINE MEER.... (254) Gottmer, Haarlem.

Deze beide boeken zijn verhalen in den ouden trant, boeken, die een boeiend verhaal willen bieden en den lezer een tijdlang aangenaam willen gevangen houden. Dit bereiken ze ook inderdaad. Het eerste, De Zang der Jaren, vertelt van een farmersgezin in de prairie uit het midden der vorige eeuw, toen de Indianen nog een gevaar opleverden en de farmer zijn grond nog ontginnen moest. De secessie-oorlog speelt door het verhaal heen en brengt de noodige tragedies. Het farmersleven is in dezen tijd nog avontuurlijk en

tevens patriarchaal. Het is nog geen gewone en volkomen geordende maatschappij, waarin deze prairie-ontginners leven en dit geeft een dergelijk verhaal altijd iets romantisch, iets primitiefs en kruidigs.

Het tweede boek verhaalt van een half Engelsche, half inlandsche familie op Tahiti, het Fransche eiland in de groote zee tusschen America en Azië. De familie-clan Tuttle heeft altijd gebrek aan benzine, doordat hij geen zorgen kent, alle geld opmaakt en een vroolijk leven leidt. En toch bezitten deze Tuttle's een benijdenswaardige levenskunst. Als zij eens vier honderd duizend franc verdiend hebben, is het geld na enkele weken weggevloeid. Het is een aardig boek, geestig en boeiend en frisch. Litteraire pretenties heeft het niet, evenmin als het vorige, maar beide zijn spannende verhalen, goed en natuurlijk verteld. Ook grootere jongens zullen deze beide boeken met genoegen lezen.

SINCLAIR (Upton) DE STAALBARON. (288) Vertaald door Dr. C. W. van Maerbeke. Kramer, Heemstede.

Sinclair is op de eerste plaats criticus, daarna pas romanschrijver. Wanneer enkele van zijn romans na hun verschijnen enorm opgang maakten, als „The Jungle" en „Oil", was dat uitsluitend om hun beteekenis als sociaal document. Toch zou de beteekenis dier critiek niet zoo groot zijn geweest wanneer Sinclair niet tevens een knap verteller was, die door zijn verhaal de critiek fel, schrijnend, indringend wist te maken. Er is gewoonlijk weinig harmonie tusschen tendenz en verhaal; de eerste bepaalt doorgaans geheel het verloop van het laatste, maar, zooals gezegd, hij is toch zoo'n knap verteller dat, afgezien van die tendenz, zijn verhalen zelf zich als boeiende vertellingen laten lezen.

Zoo ook „De Staalbaron", — vertaling van „Little Steel" — waarin Sinclair misstanden in de Amerikaansche staalindustrie hekelt, misstanden zoowel onder de arbeiders als in de kringen der groot-industriëelen en geldmagnaten. Minder fel dan in verschillende van zijn andere romans, meer met fijne ironie en sarcasme, beschouwt hij de figuur van den industrieel Walter Quayle, diens familie en de bedrijfsadviseurs Joyce en diens vrouw. Middelpunt is de eenigszins goedmoedige Walter Quale, die met zijn omgeving en met zijn arbeiders het beste voorheeft. Maar zijn pogingen worden verijdeld en anders geleid door de intrigues van de lieden in zijn onmiddellijke omgeving. Het verloop van een typisch Amerikaansche staking en dat der elkaar kruisende motieven is uitstekend verhaald; met vlijmende ironie beschouwt Sinclair de geldhartstochten der parasiteerende familieleden en der bedrijfsadviseurs.

Voor volwassen lezers is „De Staalbaron" een belangwekkende roman.

HOLT (Ben) DE FORMULE DES DOODS. Geautoriseerde vertaling van Jan van Dijk. (262) „De Steenuil", Hoorn. *f* 2.35 en *f* 3.—.

Wereldschokkende uitvindingen met internationale verwikkelingen en spionnenmisdaden zijn tegenwoordig een geliefd thema van avonturenromans. In dezen roman blijven de regeeringen onbesproken: anders vindt men er alles, wat er zoo bijbehoort: de geleerde met een mooie dochter, die beiden ontvoerd worden door een spionnenbende, die weer op de hielen gezeten wordt door een tweede bende; de sportieve jongelui van den geheimen dienst; de noodige moorden; het geheimzinnige slot; de revolvergevechten; de overval en de uiteindelijke bevrijding van de slachtoffers; het gelukkige huwelijk tusschen den bevrijdenden jongeman en de bevrijde jongedochter. Een leesbaar boek voor volwassenen.

HAVANK. DE CYCLOOP. (252) Bruna, Utrecht. Geb. *f* 1.85.

Havank is aan de beterhand. Hij heeft de verveling van een ijdel woordenspel ingezien en laat dat door zijn personen zelf merken, als ze elkaar in een woordenstroom stuiten. Niet, dat de oude Adam heelemaal overwonnen is: dat gaat niet zoo maar in eens; hij kan soms nog aardig vervelend dazen, maar het is minder hinderlijk geworden dan vroeger. Ook zijn zin voor gewaagde grapje heeft de schrijver blijkbaar ingetoomd. En ten slotte heeft hij meer

zorg besteed aan de samenstelling van een spannend verhaal. Om de bekeering te accentueeren heet Silvère hier Pyla en draagt Carlier den naam van Poussin; de laatste speelt hier en daar voor onnoozele hals en de Carlier-uitdrukking, dat hij alles merkwaardig, ja hoogst merkwaardig vindt, krijgt in dezen roman een ander accent. De technische gegevens, die de spanning moeten dragen, zijn nog altijd uit de oude doos. Geheime documenten; persoonsverwisselingen; zusters, die óp elkaar gelijken als twee druppels water; onnoozele slimmerds; de man, die om een ongelukkige jeugd lijdt aan wereldveroveringsmanie en andere bekende trucs zijn nog schering en inslag. Maar wij hebben weer hoop gekregen, dat Havank met minder vlotheid en meer overleg ons nog eens een uitstekenden detective zal leveren. Voor volwassenen.

GELLECUM (H. van) HET GEHEIM VAN DOEKE JOUSTRA. (206) — DE PINGUIN-ZAAK. (231) Sijthoff, Leiden, 1940. *f* 2.— en *f* 2.40 per deel.

Twee oorspronkelijke detectiveromans in gemoedelijken Nederlandschen trant, spelend in een gewoon burgerlijk milieu. Als er niet nu en dan een moord gebeurde, zou men ze voor gewone avonturenromans in een ouderwetsch genre kunnen houden, vooral de tweede, die vol zit van familieroman-motieven. De schrijver houdt er erg van, veel knoopen te leggen en veel geheimzinnigheden op te stapelen, die meer belang doen stellen in de onthulling van de verborgen verhoudingen dan in de bestraffing der moordenaars na de ontdekking van hun slimme trucs. Geschikte ontspanningslectuur voor iedereen.

DRAKE (Drexel) DE VALK GRIJPT IN. Vertaald door Han de Nop. (279) Ad. M. C. Stok, Zuid-Holl. U.M., Den Haag. *f* 2.25 en *f* 2.90.

De Valk-verhalen zijn alle eenvoudige variaties op hetzelfde thema: de onoverwinnelijke gentleman-boef, die de politie helpt in het opruimen van gevaarlijke misdadigers en zich zelf daarvoor beloont door het bestelen van dieven. Toch neemt men ieder vervolg weer met spanning ter hand, omdat de schrijver zijn vak verstaat, geestig weet te dialogeeren en spanning er ontspanning goed weet te doseeren. Voor volwassenen.

BRANDON (John. G.) DE OVERVAL IN REGENT STREET. Nederlandsche bewerking van Johanna de Boer. (222) „De Steenuil", Hoorn. *f* 2.35 en *f* 2.90.

De edelman-detective wordt in de zaak gemengd, omdat bij den overval in Regentstreet ook de tiara van zijn grootmoeder gestolen is. Zijn bediende is een oude half-bekeerde vakman, onder wiens leiding hij op onderzoek uitgaat in de onderwereld. Daar leeren wij de dieven kennen, volgen het spoor naar den hoofdman van de bende, en komen in het afgelegen plaatsje aan, tegelijk met de politie en met een derden zelfstandigen speurder. Dat geeft nog enkele verwikkelingen, maar met vereende krachten vinden ze de misdadigers, zoover ze elkaar nog niet vermoord hebben, en den buit. Een bedaarde avonturenroman zonder de gewone griezeligheden. Voor volwassenen.

SCHUTTEVâER-VELTHUIJS (N.) HET RIJKE LEVEN. (302) Gottmer, Haarlem.

Het rijke leven is dat van Elisa van Casperen, wier geheele levenshistorie beschreven wordt, van haar kinderjaren af tot den hoogen ouderdom. In haar heeft de schrijfster een vrouw gecrëeerd, die het menschenbestaan moedig aandurfde; zij blijft de centrale figuur, ook in het tweede en derde deel van den roman, wanneer nieuwe generaties haar rol in het leven gaan spelen. Mede door het groote aantal personen dat het verhaal bevolkt, konden de karakteriseeringen niet sterk worden, maar het zijn toch allen aanvaardbare menschen, wier wel en wee den lezer interesseeren. Mevrouw Schuttevâer-Velthuis schrijft een gematigd realisme, waarin de levensechtheid niet ontbreekt; het verhaal wordt beheerscht door een nobelen geest. Geschikte ontspanningslectuur.

REILLY (Helen) MOORD IN DE APENKAMER. Vertaald door Frans van Overvoorde. (215) J. Philip Kruseman, Den Haag. *f* 2.35 en *f* 3.05.

Een trage, wat vermoeiende en verwarde detectiveroman. Er zijn teveel détails in, die later blijken niet zoo gewichtig te zijn en te veel verwikkelingen, die de aandacht afleiden en de spanning verminderen. Men kan dat al van het titelblad aflezen. Moord in de apenkamer heet het boek, ofschoon die moord niet de hoofdzaak is en de apen van het titelblad met het verhaal niets te maken hebben; en de hoed van den journalist, dien de aap in zijn klauwen houdt, heeft geen bijzondere rol in het verhaal. Voor volwassenen.

LOMAX (Blix) HET SPOOR DER WRAKE. (218) Ned. vertaling van G. C. van Houweningen. „De Steenuil", Amsterdam.

Twee detectives in dienst van de Green-River-Vee-Associatie hebben opdracht het spoor te volgen van een bende veedieven. Zooals gebruikelijk in deze verhalen gaat dat gepaard met spitsvondigheid, groote vaardigheid in schieten en een dosis waaghalzerij waarvan men griezelt. Spannende lectuur voor de liefhebbers.

TIADEN (Heinrich) ERGENS WACHT HET GELUK. (254) Nederlandsche bewerking van Johanna de Boer. „De Steenuil", Hoorn. *f* 2.35 en *f* 2.90.

Harald Webster meende dat het geluk hem wachtte in de trouwzaal van het stadhuis te Buffalo, toen hij zich met bruid en getuigen daarheen begaf om te trouwen. Maar daar bleek het geluk hem, voorloopig althans, nog niet op te wachten, want op het stadhuis deed men hem de verbluffende mededeeling dat hij al jaren getrouwd was. Daarna begon een reeks verbijsterende en gevaarlijke avonturen, waardoor het geluk nog even geduld moest hebben alvorens het definitief zijn opwachting kon maken.

Lichte ontspanningslectuur voor volwassenen.

MILLER (Alice Duer) ROMANTIEK IN DE KEUKEN. (216) Vertaald door J. A. W. van Hacht. J. Philip Kruseman, Den Haag. *f* 2.35 en *f* 3.05.

De keuken, waar zich een deel der romantiek afspeelt, is die van een groot landhuis in een der zuidelijke Staten van Noord-Amerika; de bewoners dier keuken zijn... neen, het zou niet aardig zijn dat te verklappen, want de intrigue houdt verband met hun identiteit. Tusschen hen en de bewoners der meer voorname vertrekken ontstaan allerlei verwikkelingen, die te samen een luchtig ontspanningsverhaal voor volwassenen vormen.

LOMAX (Bliss) DE MUSKETIERS VAN HET WESTEN. (251) Vertaling van Frederik van Beeveren. „De Steenuil", Amsterdam. *f* 2.35 en *f* 2.90.

Lomax heeft een tweetal vee-detectives gecreëerd, die in verschillende van zijn romans optreden. Ook in „De musketiers van het Westen". Weer is het de taak van Ripley en Gibbs een einde te maken aan veediefstallen door het onschadelijk maken van de daders, ditmaal in een district in Nevada. Wanneer zij hun werk daar zijn begonnen, blijkt het dat er aan die veediefstallen nog heel wat meer vastzit. Wie smaak heeft in dergelijke verhalen vindt hier een, in zijn genre goed geschreven, roman, die het midden houdt tusschen een cowboy verhaal en een speurders geschiedenis.

CODY (Stone) GALGENAAS. (216) Vertaling van J. G. H. van den Bovenkamp Jr. J. Philip Kruseman, Den Haag. *f* 2.35 en *f* 3.10.

In den grond komen al die Cowboy verhalen op hetzelfde neer maar Cody moet toch de eer gegeven worden, dat hij telkens weer een intrigue weet te bedenken en uit te werken, welke zijn verhaal, voor de lezers van dit oeuvre literatuur, spannend maakt.

In „Galgenaas" zijn het vijf avontuurlijk aangelegde vrienden, die tot de ontdekking komen dat anderen, in hun naam, misdrijven plegen. Dan begint de strijd, waarvan het relaas wel boeiend, maar ook nogal ruw is. Daarom geen jeugdlectuur.

TUTTLE (W. C.) HET BRANDMERK DER HAAT. (200) Vertaling van H. van Suchtelen. De Combinatie, Rotterdam. *f* 2.35 en *f* 3.25.

Op het veel toegepaste thema in cowboy-romans, dat van veediefstallen, heeft Tuttle het klaar weten te spelen een nieuwe variant te borduren. Een zeer spannende zelfs. Want er hebben niet alleen veel gevaarlijke avonturen plaats, maar ook een nogal verwikkelde intrigue vindt haar oplossing, alvorens de jonge veehouder Barr Hawk zijn onschuld ziet bewezen en de gebruikelijke belooning, een aardig meiske, als zijn bruid in ontvangst kan nemen.

BRAND (Max) DE ZWARTE RUITER. (204) Vertaling van J. G. H. v. d. Bovenkamp Jr. De Combinatie, Rotterdam. *f* 2.35 en *f* 3.25.

Een zelfs voor Amerika ongelooflijk rijke veefokker heeft voor zijn zoon in Spanje een vrouw gezocht, die bij den aanvang van het verhaal in Amerika is aangekomen voor de voltrekking van het huwelijk. Maar zoover komt het niet, door de interventie van een geheimzinnige persoonlijkheid, vermaard als „de zwarte ruiter". De veefokker en zijn zoon blijken schurken te zijn; het eene doodsgevaarlijke avontuur volgt op het andere, alvorens de schoone Spaansche en haar redder zich veilig aan hun geluk kunnen overgeven.

Het verhaal is onwaarschijnlijk fantastisch, maar liefhebbers van het Wild-West genre zullen het toch wel spannend vinden.

KINSBURN (Emart) BILLY ROSE KOMT TE HULP. Vert. door Herman Antonsen (231). Johan Mulder, Gouda.

Billy Rose was bokser, later ook een goed ruiter en schutter; allemaal kwaliteiten die hem een hulp van beteekenis deden zijn voor Glen Carlton, bijgenaamd Zonnetje, de dochter van een ranch-eigenaar in Californië. Een hulp, die zij overigens uitstekend kon gebruiken, want verschillende ongure elementen hadden het op het vaderlijk erfgoed gemunt. Maar er moesten heel wat gevaarlijke avonturen beleefd worden, vòòr Billy en Zonnetje zich zonder zorg met hun geluk konden bezig houden.

Een spannend verhaal, waarin veel gebeurt. Maar nogal ruw; daarom geen jeugdlectuur.

HILL (Grace Livingston) MICHAEL, HAAR HELD. (238) Vertaling van J. A. W. van Hacht. J. Philip Kruseman, Den Haag. *f* 2.35 en *f* 3.95.

Deze schrijfster heeft geprobeerd haar verhaal boeiend te maken, door er allerlei schrijnende tegenstellingen in op te nemen. De held is een jongen uit de sloppen van New-York, die het kind van een millionair het leven redt, door zich zelf in de waagschaal te stellen. Deze jongen is zulk een toonbeeld tegenover de slechtheid der jongelui uit de society, dat de bladzijden lange verheerlijking van zijn deugden te kras wordt. Hij zoekt het goede voor zijn oude makkers in de sloppen te doen en heeft hooge idealen, maar er wordt te lang over uitgeweid om het aanvaardbaar te maken. Een sentimenteel verhaal. Ontspanningslectuur voor ouderen.

RIJNDERS-VERSLOOT (Gerda) MOEDERHUIS. (221) Hollandia, Baarn. *f* 2.60 en *f* 3.40.

Deze schrijfster heeft zich gewaagd aan een zeer moeilijk en teer onderwerp. Om het leven te schetsen in een Tehuis voor ongehuwde moeders, waar zij de geboorte van haar kind afwachten en daarnog nog maanden verblijven om bij haar kleine te zijn moet men over een fijngevoelige pen beschikken en het leven uit een zeer hoog standpunt bezien. Dit kan men Gerda Rijnders-Versloot niet toeschrijven. De meeste meisjes wachten met verbittering en wanhoop haar stonde af en alleen als het kindje geboren is verandert de stemming van sommigen. Er is een verpleegster in het huis die van liefde voor de kinderen blaakt, terwijl de directrice pogingen doet om het tot echte naastenliefde te brengen, hetgeen toch een onmisbare eigenschap moet zijn voor de bestuurster van een dergelijk huis. Men mist het

gevoel voor het hoogere in dit boek, de blijheid der kinderen Gods, welke deze stakkerds meer dan anderen noodig hebben. Daarom kan dit boek ons geen voldoening geven, omdat wij weten dat het zooveel beter kan zijn.

MORLAND (Peter Henry) HET ZWARTE SCHAAP. (220) Vertaling van Frits Hoogewerff. „De Combinatie", Rotterdam. *f* 2.30 en *f* 3.15.

Van zijn zeven zonen kiest de vader op zijn sterfbed de jongste uit om zijn dood te wreken, want hij sterft door de hand van een moordenaar en bendeleider. Daarom laat hij hem alleen zijn revolver en zijn paard na. De broers weten dit niet en zijn verheugd dat het zwarte schaap geen aandeel in de overige bezittingen behoeft te hebben. Het is een moeilijke taak, die op zijn schouders gelegd is, maar hij tracht ze zoo goed mogelijk te vervullen. Deze geschiedenis is leesbaar voor volwassenen.

BRAND (Max) ALCATRAZ. (213) Vertaling van J. G. H. v. d. Bovenkamp. „De Combinatie", Rotterdam. *f* 2.35 en *f* 3.15.

Een van de meest geliefde onderwerpen van dezen schrijver, waarop hij telkens weer terug komt en dat hij nooit moede wordt op allerlei wijzen te beschrijven, is: het paard, de edele volbloed die door de prairiën draaft met zijn kudde achter zich aan. Dit is ook weer zoo'n vertelling van een buitengewoon paard met sprookjesachtige eigenschappen, zooals wij reeds meer lazen, welke voor hen die deze voorliefde met den schrijver deelen, genietbaar zal zijn.

BAXTER (G. O.) LASSO-JOE. (200) Vertaling van J. G. H. v. d. Bovenkamp. „De Combinatie", Rotterdam. *f* 2.35 en *f* 3.15.

In dit verhaal gaat het er om of de mannen met Colts het zullen winnen van een die ongeloofelijk handig is met de zweep. Deze strijd wordt met veel kleur beschreven en het gaat er spannend toe. Voor liefhebbers geschikt.

GEER (Ney N.) COWBOY ZONDER VREES OF BLAAM. (234) Vertaling van H. van Suchtelen. „De Combinatie", Rotterdam. *f* 2.35 en *f* 3.15.

Het aantrekkelijke van dit boek is dat het naast de gewone schietpartijen een kijkje geeft op het leven in een oude Spaansche hacienda waar nog vele oude gebruiken heerschen en de hoffelijkheid tegenover gasten een van de voornaamste regels is. Daar woont een jong meisje, erfgename van een groot gebied, dat uit haar moeilijkheden gered wordt door den cowboy zonder vrees of blaam. Volwassenen.

SHORT (Luke) OP HET OORLOGSPAD. (251) Vertaling van H. van Suchtelen. „De Combinatie", Rotterdam. *f* 2.35 en *f* 3.15.

Een verbeten strijd moet worden uitgevochten in het veeland tegen een gewetenloozen schurk, die alle macht in handen schijnt te hebben en de veehouders onderdrukt. Hiervan geeft dit boek een levendige beschrijving waaraan zij, die graag deze soort lectuur in handen nemen, hun hart kunnen ophalen.

BRAND (Max) VALSCH BESCHULDIGD. Vertaling van J. G. H. v. d. Bovenkamp Jr. (200) De Combinatie, Rotterdam. *f* 2.35 en *f* 3.15.

De cowboy Barry Home had eenige jaren gevangenisstraf ondergaan voor een misdaad, welke hij niet had bedreven. Na zijn vrijlating kwam hij terug naar het stadje waar men hem had veroordeeld; hij zette er zich toe zijn onschuld te bewijzen, hetgeen hem eerst gelukte na allerlei gevaarlijke avonturen te hebben beleefd. Een spannend cowboy-verhaal.

COURTHS-MAHLER (H.) EEN LIEFDE VOOR EEUWIG. (229) Vertaald door E. Griese-Kets de Vries. Zuid-Holl. U.M., Den Haag.

In bijna elk van haar romans creëert Courths-Mahler een kasteel, en het is in dat kasteel dat de geliefden elkander, zoo tegen de laatste bladzijde, voor altijd gaan toebehooren. Zoo ook in dezen roman. Wanneer zal men toch eens ophouden dergelijke suiker-en-stroop-romantiek te vertalen? Bovendien is dit verhaal in zoo'n gezwollen stijl geschreven, dat de lachlust wordt gewekt.

KONING (Jakobus de) STUDIëN OVER DE EL-AMARNABRIEVEN EN HET OUDE-TESTAMENT INZONDERHEID UIT HISTORISCH OOGPUNT. Weinema, Delft. 1940. *f* 6.90.

Indien de recensent van ieder ernstig boek den plicht heeft zuiver negatieve kritiek te vermijden, mag ik bij de bespreking van De Koning's werk wel mijn uiterste best doen. Dit werk immers acht ik in hoofdzaak niet geslaagd en als proefschrift ter verkrijging van den doctorstitel niet acceptabel. Daarnaast geeft de Schr. echter blijk van een ongewone belezenheid in de bijbelsch-exegetische en oriëntalistische literatuur en van een zoo goed constructief talent, dat hij met een betere methode in volgende soortgelijke studies ongetwijfeld uitstekend werk kan leveren.

Het in deze dissertatie behandelde probleem is, kort gezegd, de synchronizatie van de Akkadische Amarnabrieven en het bijbelsche relaas omtrent den intocht en de vestiging der Israëlieten in Kanaan. Zulk een poging is noodzakelijkerwijze gebaseerd op een chronologisch samenvallen van de in beide bronnen verhaalde gebeurtenissen. Hieraan is dan ook een zeer groot gedeelte van het onderhavige werk gewijd, terwijl ook het overige deel zich nog voortdurend in het voorbijgaan met hetzelfde punt bezig houdt. De chronologische studie van De Koning is het best te vergelijken met Jack's „The Date of the Exodus" (door den Schrijver blijkens zijn eigen getuigenis niet gezien), ofschoon het de stof in aanzienlijk breederen vorm behandelt. Waardevolle nieuwe gezichtspunten vermag ik echter niet te ontdekken. Toch valt te prijzen, dat de Sch. zich (in tegenstelling met zijn talrijke voorgangers) resoluut heeft losgemaakt van een al te artificiëele bronnensplitsing.

De Schrijver is van meet af aan ten offer gevallen aan de bekoring om nagenoeg iedere alinea op te bouwen uit citaten van voorgaande auteurs, al of niet aangevuld met persoonlijke toegiften en opmerkingen. Dit is de voornaamste oorzaak, waardoor het boek eenvoudig onleesbaar is geworden. Een tweede vertroebelende factor zijn de onnoodige uitweidingen over de meest verscheiden raakproblemen uit de bijbelsche of oriëntalistische wetenschap. Schrijver mist nog de gave van de beperking, die in deze evenals in alle andere takken van wetenschap een onmisbare voorwaarde is voor vruchtbare didaktiek. Dat het te-veel aan problemen hem verhinderd heeft deze tot op den bodem te peilen, is mij duidelijk gebleken uit zijn hoofdstuk over de Palestijnsche archeologie, dat naar de mate van zijn beteekenis voor het Uit- en Intochtprobleem veel te summier is en niet zelden lijdt aan vaagheid, met name op het hier alles beheerschende chapiter van de ceramiek. De juiste beteekenis der scarabeeënvondsten te Jericho heeft Schr. ook niet gezien. Waar de Schr. met den recensent het eens is in den twijfel over de gelijkstelling 'Ai=Et-Tell, had het voor de hand gelegen zich uit te spreken over mijn artikel „Van Jericho tot 'Aj" (Bijdragen Nederl. Jezuieten 1938 blz. 449-468). Bij de behandeling van de opgraving van Beit Mirsim is geen gebruik gemaakt van het voornaamste rapport (AASOR XVII, 1938). Deze opmerkingen zijn nog met andere te vermeerderen en ik twijfel er niet aan, of Assyriologen en Biblisten zullen in het hun terrein betreffende gedeelte van De Koning's dissertatie nog veel talrijker zwakke punten aanwijzen. Het voornaamste deel van het boek, waarin een samensmelting wordt beproefd van het boek Josuë met de Amarnabrieven (Deel III, hfd. II), zal wel niemand bizonder overtuigend klinken. M.i. tracht de Schr. ons hier met „indrukken" (hijzelf spreekt van „intuitie") over het doode punt heen te helpen.

De Vrije Universiteit van Amsterdam had zeker beter gedaan dit proefschrift tot een derde van zijn volume terug te brengen, doch daartegenover den eisch te stellen van een scherpen en begrijpelijken betoogtrant en een exhaustieve behandeling van een beperkt onderwerp. Kennis en talent van den Schr. hadden ons dan zonder twijfel een uitstekende bijdrage bezorgd over eèn in zich uitermate belangrijk en fascineerend probleem.

J. S.

VLERK (Prof. Dr. J. M. van der) en KUENEN (Dr. Ph. H.) GEHEIMSCHRIFT DER AARDE. Twee milliard jaar geschiedenis van de aardkost en haar bewoners. (344) W. de Haan, Utrecht. *f* 7.50.

Er is veel wetenschap verwerkt in dit boek, en de schrijvers moet men bewonderen zooals zij er in geslaagd zijn die wetenschap vast te leggen in een vorm en op een wijze, verstaanbaar voor den ontwikkelden leek, — populair-wetenschappelijk dus — zonder zooveel concessies aan het populaire te doen, dat afbreuk wordt gedaan aan de wetenschappelijke waarde. De bedoeling is trouwens mede, dat het boek den student als eerste inleiding tot de palaeontologie en historische geologie zal kunnen dienen. Vanuit het christelijk standpunt echter — dat met de wetenschap niet in strijd is — moeten tegen het boek eenige ernstige bedenkingen ingebracht worden. Op bladz. 70 wordt op de vraag: Hoe is het leven op aarde ontstaan? door de schrijvers geantwoord: „Helaas moet de geoloog hier hetzelfde zeggen als de historicus, de archaeoloog, de anthropoloog, wanneer men van hen een, op hun wetenschap berustend, antwoord verlangt aangaande de oorsprong van het menschdom. Natuurlijk zijn er wel theorieën over het ontstaan van het eerste leven. Het eerlijk antwoord kan niet anders zijn dan: ‚we weten het niet'." De geloovige, wetenschappelijk of niet wetenschappelijk, zal dit antwoord al zeer makkelijk in positieven zin kunnen corrigeeren.

In het hoofdstuk „Apen, menschapen en menschen", — bladz. 224-228, — wordt, zou men kunnen zeggen, gesuggereerd, zonder dat het definitief wordt verklaard, dat de mensch zich uit den aap heeft ontwikkeld.

Hierbij moeten we opmerken dat de Kerk nooit een onfeilbare uitspraak heeft gedaan, die ons doet weten of het menschelijk l i c h a a m is ontstaan door onmiddellijke schepping of door ontwikkeling. Neemt men echter de evolutie-theorie aan voor het menschelijk l i c h a a m, — tot nu toe zijn de gegevens voor deze theorie van geringe waarde — dan is men absoluut gehouden te gelooven dat de mensch — d.i. ziel en lichaam — ontstond op het oogenblik dat door een onmiddellijk ingrijpen van Gods scheppende almacht de instorting van een ziel plaats had. Het maakt den indruk dat de schrijvers dit niet erkennen.

Overigens gaan ook de overtuigde evolutionisten, die dit boek schreven, vrij ver in hun beschouwingen over de evolutie-theorie voor planten en dieren. Men houde wel in gedachten dat nog steeds geldt wat de Jezuïet Wasmann in de „Catholic Encyclopedia" schreef, toen hij zijn uiteenzettingen, in hoeverre de evolutie-theorie gebaseerd is op waargenomen feiten, aldus samenvatte: „It is understood to be still only a hypothesis".

De schrijvers gaan verschillende keeren veel verder; het boek dient dan ook uitsluitend gebruikt te worden door lezers, die door eenige kennis van de behandelde onderwerpen tot critisch lezen in staat zijn.

DE LIEFDE TOT ZIJN LAND IS IEDER AANGEBOREN. Land en Volk van Nederland in Kunst en Letteren. (255) Verzameld en ingeleid door W. L. M. E. van Leeuwen. De Haan, Utrecht. 1941. *f* 6.20.

Dit wel prijzige, maar inhoudrijke boek is een kostbare gave aan het Nederlandsche volk. Het werkt als een frisch bad na een vermoeienden tocht en het verschijnt op het juiste oogenblik. De heer van Leeuwen, die goed thuis is in de litteratuur en de peintuur over Nederland, heeft hier uit onze litteratuur en uit onze schilderkunst een grootsche en gelukkige keuze ge-

daan en dit op smaakvolle wijze bijeengebracht. Alles spreekt hier tot het vaderlandsche gemoed. Een schat van gedichten en proza-stukken, die alle in meerdere of mindere mate op Nederland betrekking hebben, begeleid van afbeeldingen van schilderstukken, eveneens vaderlandsche stoffen voorstellend, wordt hier den lezer geboden in een verband en een hoeveelheid zooals er tot nu toe nog niet verscheen. De verzamelaar onderbreekt eenige malen de bijeengegaarde gedichten en fragmenten proza en plaatst daar een algemeen orienteerende beschouwing over landschap, steden, volk enzoovoorts. Een dergelijke verzameling leent zich natuurlijk tot allerlei détailkritiek en verraadt onwillekeurig den persoonlijken smaak van den auteur. Maar zulk een kritiek heeft weinig zin, te meer daar de verzamelaar door den tijd gedrongen werd. Slechts èen opmerking zouden wij willen maken: zou er uit de eeuwen vòor 1600 niets belangrijks voor deze verzameling te vinden geweest zijn? Wellicht echter heeft van Leeuwen zich met opzet beperkt tot den tijd na de èenwording van Nederland. Hoe het ook zij, wij wenschen dit smaakvolle werk een ruime verspreiding toe; het is een der beste van de vele vaderlandsch gerichte boeken van den laatsten tijd.

MOREUX (Abbé Th.) MIJNHEER PASTOOR ONDER DE GELEERDEN. Vert. door Fr. D. J. Holtzer. (254) Brepols, Turnhout. *f* 1.25.

De bekende astronoom, Abbé Moreux, heeft een apologetisch werk geschreven in den vorm eener uitvoerige novelle. Op een landgoed komen een aantal geleerden bijeen om te disputeeren met een zeer onderlegden dorpspastoor, die zijn wetenschappelijke loopbaan moest opgeven om op het land zich aan de zielzorg te wijden. Allerlei kwesties komen hier ter sprake, de ouderdom van den mensch, het leven in biologischen zin, transformisme en evolutie, het instinct, de afstamming van den mensch, de ontwikkeling van het dogma en de wilsvrijheid en op al deze gebieden is de pastoor een meester en stelt hij het Katholicisme onaantastbaar door de wetenschap. Het boekje is allesbehalve oppervlakkig en behandelt de kwesties au fond. Het leest zeer onderhoudend en is uiterst instructief. Menschen van eenige ontwikkeling, zelfs van veel ontwikkeling heeft het heel wat te bieden. Bepaalde aspecten der apologie, de natuurwetenschappelijke namelijk, worden hier niet zoo zeer populair als wel op zeer vakkundige wijze behandeld. De vertaling is goed en nauwkeurig. De inkleeding dient louter om het boekje vlotter en onderhoudender te doen lezen.

ROLAND HOLST v. d. SCHALK (Henriette) KINDERJAREN EN JEUGD VAN R. N. ROLAND HOLST. (192) Ploegsma, Zeist. 1940.

De aangewezene om over R. N. Roland Holst, professor aan de Academie van Beeldende Kunsten te Amsterdam, te schrijven was wel de echtgenoote van den kunstenaar. Het boekje behandelt, zooals de titel zegt, de kinder- en jeugdjaren. Niet alleen wordt er een levendig relaas van deze jaren gegeven, doch ook talrijke personen en toestanden uit R. N. Roland Holst's jeugdjaren worden terloops beschreven. Allereerst zal het boekje de leerlingen interesseeren, die onder Roland Holst de academie bezochten. Het is echter belangrijk en boeiend genoeg om ook buiten dien engeren kring genoten te worden. De schrijfster heeft reeds vaak haar talent bewezen om figuren en situaties in haar juiste kleur en omlijning weer te geven. Hier, waar zij over haar echtgenoot schrijft, is zij bovendien over haar stof bijzonder ingelicht.

NEDERLANDSCHE MONUMENTEN VAN GESCHIEDENIS EN KUNST IN BEELD. Samengesteld door de Rijkscommissie voor monumentenzorg. Van Kampen, Amsterdam. 1941.

Dit inderdaad mooie boek verschijnt op een gunstig oogenblik. Het bevat een paar honderd afbeeldingen van bouwwerken in Nederland, bouwwerken in alle provincies, in steden en dorpen, bouwwerken vanaf kathedralen en grootsche kerkgebouwen tot eenvoudige molens en boerderijen

toe. Het schoone en karakteristieke, het teekenende en typische in Nederland is hier vertegenwoordigd. Dit boek doorbladerend voelt men den Nederlandschen geest, de Nederlandsche geaardheid beeld geworden. Deze uitgave is een vaderlandsch getuigenis. De uitgave van het werk is zoodanig, dat het geen enkele beurs overbelast. Daarom wenschen wij het boek, dat met zorg gekozen foto's van het schoonste, door menschenhand gemaakte in Nederland biedt, een ruime verspreiding onder alle lagen der bevolking.

RAPTSCHINSKY (Dr. B.) HET JOODSCHE WERELDPROBLEEM. (92) Leopold, Den Haag. *f* 1.05.

„Het Joodsche wereldprobleem" is verschenen in de „Bibliotheek voor weten en denken". Dr. Raptschinsky geeft daarin een kort, maar bijzonder helder overzicht der sociaal-economische historie van het Joodsche probleem. Na een historischen terugblik over de economische geschiedenis der Joden in de laatste eeuw, beschouwt hij de ontwikkeling en het doel van het Zionisme, en gaat dan na of door emigratie of kolonisatie het Jodenprobleem is op te lossen. De schrijver heeft blijkbaar grondig studie gemaakt van de verschillende aspecten van het veelomvattende probleem; hij geeft ook positieve aanwijzingen voor de oplossing daarvan. Dit geschiedt in het slothoofdstuk, waarin hij zich uitspreekt voor kolonisatie in de drie Guyana's of in Zuid-Rhodesia. Voor- en nadeelen van elk der gebieden worden overwogen. Dit hoofdstuk is zeer belangwekkend, daar de schrijver niet in het vage weg redeneert, maar elk zijner beweringen en ideeën motiveert, inzoover dat theoretisch mogelijk is. Want het verloop der practijk zal in een probleem als dit toch altijd het beslissende woord spreken. Het is de moeite waard van deze actueele, serieuze studie kennis te nemen.

HAGEN (Werner) ERK. De levensweg van een wilde eend. (187) Vertaald en ingeleid door Ko Zweeres. Gëillustreerd door Mickey van 't Hof Jr. *f* 2.10 en *f* 2.90.

KNAAK (Kurt) TI-IT. De geschiedenis van een ijsvogel. (190) Vertaald en ingeleid door Ko Zweeres. Geëillustreerd door Mickey van 't Hof Jr. *f* 2.10 en *f* 2.90.

HEINEN (Dr. Werner) AGRION. Uit het leven van een libel. (162) Vert- en ingeleid door Ko Zweeres. Geëillustreerd door Mickey van 't Hof Jr. *f* 2.10 *f* 2.90. A. Rutgers, Naarden.

Min of meer in romanvorm — met het betrokken dier als hoofdfiguur — wordt in bovengenoemde boeken het leven verteld van een wilde eend, van een ijsvogel en van een libel. Inderdaad, als in een roman maakt men kennis met den strijd om het bestaan, welk ieder dezer wezens, op eigen wijze, heeft te voeren, raakt men vertrouwd met de plaats en de functie, door ieder ingenomen. Elk volgt den eigen kringloop der natuur; veel meer dan er in deze boekjes van verteld wordt valt er niet van te vertellen; bovendien wordt alles zoo verhaald dat men het geïnteresseerd, ja, geboeid leest.

Innig verbonden als dieren zijn met de natuur, is deze met haar veelzijdige aspecten in de „romans" steeds een domineerende achtergrond en omlijsting. De natuurbeschrijvingen zijn schoon en dichterlijk, en in deze boekjes zijn zij bovendien zoo bijzonder wijl zij, als het ware, uitgaan van de plaats door elk der hoofdfiguren in de natuur ingenomen.

Voor natuurminnaars zijn dit zeer mooie en aparte werken; zij verrijken de kennis en maken opmerkzaam op de natuur en het leven daarin; zij doen dat op een wijze die uniek is.

CARP (Dr. J. H.) UREN MET SPINOZA. Hollandia, Baarn.

In de recensie van ons vorig nummer plaatsten wij dit boek als verschenen bij Van Loghum Slaterus, Arnhem. Dit was een vergissing. Het verscheen bij Hollandia-drukkerij, Baarn.

ENKLAAR (D. Th.) UIT UILENSPIEGEL'S KRING. (128) Van Gorcum, Assen. *f* 4.10.

De Heer Enklaar heeft hier eenige studies verzameld, die onder den titel „Uit Uilenspiegel's Kring" gevoegelijk bijeen te brengen zijn. Alle studies handelen over laat-middeleeuwsche toestanden en verschijnselen en bijzonder over wat er in die tijden aan den rand der samenleving plaats vond. Zoo heet bijvoorbeeld een der hoofdstukken „De prent van Sinte Reynuyt", een ander handelt over „De Blauwe Schuit". De eerste en langste houdt zich bezig met „Uilenspiegel's achtergrond". Voor wie in deze dingen belangstellen zijn de studies zeer instructief. De auteur is goed thuis in deze zeer bijzondere stof en gaat de dingen na, zoover ze na te gaan zijn. Het boek is geillustreerd met foto's en teekeningen en verschijnt als deel drie en twintig van van Gorcum's Historische Bibliotheek.

NAAR DE TOPPEN VAN DE HIMALAJA. (140) Van Loghum Slaterus, Arnhem. 1940. *f* 2.90 en *f* 3.90.

Emy Frankamp heeft het interessante boekje van vier Zwitsersche bergbeklimmers, die een expeditie in de Himalaja ondernomen hebben, vertaald. Het zijn André Roch, David Zogg, Frits Steuri en Ernst Huber. De onderneming werd afgebroken door den in '39 uitbrekenden oorlog. Wat de auteurs hier aanbieden is inderdaad een spannend relaas van hun avontuurlijken tocht. Een zeer groot aantal varieerende foto's geven het werkje een bijzondere aantrekkelijkheid. Zwitsers hebben verstand van bergen; men bespeurt dit niet alleen aan het verhaal van hun avontuur, doch zelfs aan de foto's, die zij namen. De uitgever zorgde voor een keurige, aantrekkelijke uitgave.

ROOYMANS (G. J.) HISTORISCH VADEMECUM. Practica: Encyclopedische Bibliotheek No. 2. Urbi et Orbi, Utrecht.

Een lijst van jaartallen en gebeurtenissen, aansluitend bij het bekende boek van denzelfden schrijver over de vaderlandsche geschiedenis als een geschiedenis van Satan en Staat en niet uitsluitend van den Noord-Nederlandschen Staat. Achter de jaartallen volgt nog een nuttige lijst van politieke bestuurders van De Nederlanden, van de Bisschoppen van Utrecht tot de Gouverneurs-Generaal van alle koloniën en de Koningen van België; aangevuld met een lijst van de Noord-Nederlandsche Bisschoppen sinds het herstel der hiërarchie; en een tabel van de bevolking van Nederland sinds 1830. Een voortreffelijk historisch vademecum, zooals de titel ook belooft.

NYPELS (C.) BLAD, BOEK EN BAND. (109) Het Spectrum, Utrecht. *f* 0.95.

In dezen tijd wordt de uitvinding der boekdrukkunst, — omstreeks vijf eeuwen geleden — herdacht; van de wieg tot het graf heeft men met de resultaten dezer uitvinding te maken; — twee redenen waarom een boekje, als bovengenoemd, ieders belangstelling kan hebben. Temeer daar het frisch en prettig geschreven is. Zonder tè historisch te worden of tè technisch, vertelt de schrijver iets van de jeugdjaren der drukkunst, van de eerste gedrukte boeken, van lettertypen, van het papier, terwijl hij besluit met een causerie over boeken en „boekenhouders".

Boekenliefhebbers vooral kunnen wij de lectuur van dit aardige, instructieve werkje aanbevelen.

KABOS (Dr. W. J.) HET LEVEN VAN DE INSECTEN. (135)

VRIENDS (Jan) VOGELS VAN HET DENNENBOS. (107) Het Spectrum, Utrecht.

Beide deeltjes maken deel uit van de serie „Wat leeft en groeit". Van de tot nu toe verschenen boekjes in deze reeks is dat van Dr. Kabos een der meest practisch bruikbare. De schrijver heeft er blijkbaar rekening mee gehouden dat bij natuurliefhebbers over het algemeen de kennis van insecten

het minst ontwikkeld is en — mede daardoor — de liefde voor dit deel der natuurwereld maar gering. Het boekje nu is zoo geschreven dat beide bevorderd worden. Op prettige wijze wordt zakelijke kennis bijgebracht, en tevens wordt de lezer-gebruiker opmerkzaam gemaakt op de schoonheid der insectenwereld.

Jan Vriends behandelt de vogels van het dennenbosch. En wel als deel van de geheele levensgemeenschap, die het bosch vormt. Daardoor leert men niet alleen de besproken vogels kennen, maar wordt ook dieper inzicht verkregen in het leven der gevleugelde boschbewoners.

SHEPHERD (Walter) DE TRIOMFTOCHT DER WETENSCHAP. (363) Geaut. Bewerking van Yge Foppema en Ir. B. Swanenburg. Leopold, Den Haag. 1940. *f* 6.— en *f* 7.50.

Dit is een van die werken, zooals ze bij geregelde tusschenpoozen van de pers komen. Zij willen heel het menschelijk denken in één overzicht samenvatten. Vanzelf ligt er in zoo'n boek heel wat aan kennis en kunde bijeengegaard, zelfs zóóveel dat het niet raadzaam zou zijn het in één trek te willen uitlezen. Telkens weer wordt er een ander gebied van wetenschap — zoologie, biologie, geologie, natuurkunde, wiskunde, sterrenkunde, etc. — beschreven en in groote lijnen vanaf den aanvang tot aan de uitkomsten van nu nagegaan. Zoo krijgt de weetgierige inderdaad heel wat interessants te hooren. Of alles ook honderdprocents weten is? Zooals maar al te dikwijls worden hier niet zelden wetenschappelijke hypothesen voor wetenschappelijke zekerheden versleten.

Daar waar de Schrijver de toekomstige resultaten der wetenschap gaat voorspellen, komt hij soms zelfs tot onder geleerde woordenkraam bedolven dwaasheden. Van de filosofie zegt hij te willen afblijven. Jammer dat hij het toch niet deed, want hij toont zich daarin erg zwak. Zoo b.v. waar hij over den oorsprong van het leven handelt (p. 133). Hetzelfde geldt voor bijbelkwesties. Een bijbelinterpretatie als op p. 150 raakt kant noch wal. En zoo zijn er nog meer dingen. Maar voor een katholiek, die een boek als „De Triomftocht der Wetenschap" kan lezen, mag met recht wel zooveel ontwikkeling in katholiek denken verondersteld worden, dat hij de noodige kritiek kan oefenen. Anders doet hij beter, daar eerst voor te zorgen.

ALDERS (J. C.) NEDERLANDSCHE BAANBREKERS DER WETENSCHAP. (201) Geb. *f* 3.90. Bigot & van Rossum, Amsterdam.

Het aandeel dat Nederlandsche geleerden gedurende de laatste halve eeuw geleverd hebben aan de ontwikkeling der natuur- en scheikunde wordt behandeld om den belangstellenden leek eenig inzicht te geven in dezen tak der wetenschap. Daartoe bespreekt de schrijver vooral het werk van Nederlandsche Nobelprijswinnaars, Van 't Hoff, Lorentz, Zeeman, v. d. Waals, Kamerlingh Onnes, Einthoven, Eykman, Debye, en van andere vooraanstaande geleerden, als Vaningh Meinesz, De Vries, Kapteyn. Er wordt heel veel verteld in dit boek; zelfs krijgt men den indruk dat er meer in verteld wordt dan de schrijver zelf heeft kunnen verwerken. Hij heeft een oordeel kant en klaar betreffende onderwerpen, waarover een vakgeleerde zich minder stellig zal uitlaten. Zoo over den ouderdom van heelal en aarde, over erfelijkheid. Op bladz. 199 lucht hij eenige enormiteiten over de voortplanting.

In talrijke passages ergert men zich bovendien aan de slechte stijl.

Neen, over dit „populair-wetenschappelijk" werk kunnen we niet enthousiast zijn.

HUYDTS (Gabrielle A. M.) NAAR ZONNIG LEVEN. (263) Kinheim, Heiloo.

Deze opstellen over verschillende vrouwenberoepen willen het jonge meisje helpen in haar keuze, als zij de school verlaten heeft. Zij wijzen haar op de natuurlijke bestemming der vrouw, haar door God aangewezen, haar voorbereiding tot huisvrouw en moeder, waartoe elke opleiding moet medewerken, zooals het voorwoord aangeeft. Een goed doorwerkt, uitstekend boek dat voor Katholieke meisjes een betrouwbare richtsnoer kan zijn.

GROSKAMP-TEN HAVE (Anny) HET LICHT AAN DE KIM. (203) Kluitman, Alkmaar. *f* 2.50 en *f* 3.50.

Een roman voor groote meisjes, heel behoorlijk geschreven en behoorlijk van opbouw en verwikkeling. Dat de heldin mir nichts dir nichts trouwt met een gescheiden man zal voor Christelijke lezeressen een bezwaar zijn.

NACHENIUS-ROEGHOLT (A. E.) JULIE WIL NIET ACHTERBLIJVEN. (219) Kluitman, Alkmaar. 1940. *f* 2.50 en *f* 3.50.

Deze roman voor groote meisjes is niet beter of slechter dan de meeste van het soort. Gewoonlijk verhalen deze boeken van een of ander flink en cordaat meisje, dat veel moeilijkheden op haar weg ontmoet, doch ten slotte den waren Jacob en het geluk vindt. Zij spelen meestal in den gegoeden middenstand. Veel kunst wordt er gewoonlijk niet aan besteed en meisjes van ontwikkeling en smaak zullen deze boeken, dunkt mij, niet bijzonder savoereeren. Zij zijn te cliché-achtig en te weinig reëel. Deze „Julie" is ook van dit soort. Wie schrijft eens een beter meisjesboek, dat waarde heeft en blijft behouden? Doch wellicht blijft het dan geen meisjesboek, doch een boek dat iedereen graag zal lezen.

VOSMA (Emmy) TOEN DE LENTE KWAM. (233) Thieme & Co., Zutphen.

„Toen de Lente kwam" is een boek voor meisjes zooals Emmy Vosma er meerdere geschreven heeft. Tusschen de gewone meisjesboeken maakt het een goed figuur, hoewel wij graag andere eischen aan boeken voor grootere jongens of meisjes zouden stellen. Meer natuur- en menschenwaarheid, minder kleurig optimisme, minder voorbeeldigheid in de hoofdfiguur, met andere woorden: wij zouden boeken wenschen, die blijvende waarde bezitten. In dit boek is Marian de hoofdfiguur, een inderdaad voortreffelijk meisje, dat een even voortreffelijk jonkman tot den haren maakt. Omgeving en milieu zijn vol afwisseling, zoodat grootere meisjes, die geen hoogere eischen stellen, van het boek genieten kunnen.

ROGGEVEEN (Leonard) OKKIE, DE KABOUTER. Goor & Zonen, Den Haag. *f* 1.75.

Aardige vertelsels over kabouters, kippen, die geen eieren maar hollandsche guldens leggen, geleerde kraaien en kikvorschenburgemeesters. Voor de jongsten onder het lezerspubliek een boekgeschenk, dat in den smaak zal vallen.

Inhoud

VAN DEN VIER EN DERTIGSTEN JAARGANG VAN BOEKENSCHOUW 15 MEI 1940 — 15 APRIL 1941

ARTIKELEN

Aret (Felix van) Mr. Roothaert 6
— Jean Giraudoux 166
— Aldous Huxley 275, 319
— H. Marsman 438, 489
Bionda (Eduard) Rilke's religieus gevoel 59
Boerebach (Dr. B. M.) Colette 53
— Bernanos en het mysterie van het kwaad 105
— De evolutie in Ghéon's leven en kunst 184
— L'Homme, cet inconnu 217
— Levensopvatting en moraal by André Maurois . 267, 325
— Van een onbekenden Corneille 396
— Descartes en onze tijd 443
— Van Gide's eerste naar zijn laatste „Nourritures" 502, 541
H. (J. v.) Een nieuwe Dostojewsky-biografie 1
— Bezinning op het Evangelie 49
— Marsman's Tempel en Kruis 67
— Mok's „Scheppingsdroom" 101
— Plattelandsrealisme 128
— De Centaur Gods 161
— Ter herdenking van een eeuwfeest 213
— Ter oriënteering 228
— Een Shakespeare-Bacon-roman 261
— Arthur Oberon van Schendel 313
— What is Literature? 377
— Het vervolg op „Mijn Dagboek" 393
— „Groote-Meisjes"-boeken 433
— De boeken der kleine zielen 481
— Suggesties van Frans Erens 529
— Van Mierlo's middelnederlandsche letterkunde 547
Oldenburg Ermke (Fr. van) Het Contrapunt der Cultuur . 70
— Verspeelde poëzie 190
— Het woord in dienstbaarheid 224
— James Joyce of hoe men een levende taal kweekt . . 387
Panhuysen (Jos.) Het verhalend proza van Osbert Sitwell . 26
— Het boek der Oden 132
— De Cantos van Ezra Pound 171

Panhuysen (Jos.) Jerome Weidman 233
— Heinrich von Kleist 282
— Iersche Poëzie 335
— De Poëzie van Michael Roberts 381
— Over een levensbeschrijving en levensbeschrijvingen . 451
— James Joyce 495
— Jonathan Swift 551
Valkenhoff (Pierre van) Bij het begin van een standaardwerk 21
— A. C. W. Staring 1840—1940 113
— De blinde dichter 341
W. (v.) Romantiek en heldendom: een dilemma? 535

VARIA

Romantitels in Engeland en de Vereenigde Staten . . . 32
Het fantastisch lot van Shakespeare 32
Een Franschman over de Hollandsche rivieren 33
Origineel oordeel van „Den Gulden Winckel" over Hollandsche en Fransche boeken 138
Een particularistische vereeniging 138
Taalbuitelingen 138
Een dwaas boek over profetieën 193
Koopt iedere maand tenminste één boek 196
Bloemlezing uit de „Dictionnaire Humoristique de la Medicine" 291
De Albaneesche taal 403
Verslag van een futuristische lezing 404
Profetieën und kein Ende 557

PORTRETTEN

BACON (Francis) 263
BERNANOS (George) 106
BUCK (Pearl S.) 17
CARCO (Francis) 13
CARREL (Alexis) 218
COEN (Jan Pietersz.) 85
COLETTE 55
CORNEILLE 398
COUPERUS (Louis) 482, 484
DESCARTES 444
DOSTOJEWSKI 3
ERENS (Frans) 530
FALLADA (Hans) 63
Geboortehuis van Corneille te Rouaan 397
GHÉON (Henri) 186

GIDE (André) 503
GIRAUDOUX (Jean) 167
Gulliver bij de Lilliputters 76
GUNN (Neil) 182
HALUSCHKA (Hélène) 198
Houtsnede uit: Dat Sterfboek 549
Houtsnede uit: 't Begon in een Midzomernacht 351
HUXLEY (Aldous) 276
IGNATIUS (Sint) 214
Illustraties uit de Engelsche vertaling van: Grauwe Vogels 316
Illustraties uit: Erik 458
JOYCE (James) 388, 496
KLEIST (Heinrich von) 284
LLEWELLYN (Richard) 141
MARSMAN (H.) 439
MAUROIS (André) 268
NÉMIROVSKY (Inréne) 119
PENNING (W. L.) 343
RUUSBROEC 548
SCHENDEL (Arthur van) 314
SILLANPÄÄ (F. E.) 242
SITWELL (Osbert) 26
STARING (A. C. W.) 113
SWIFT (Jonathan) 552
TROMP (Maarten Harpertsz.) 84
VRIES (Anne de) 129
WALPOLE (Hugh) 18
WEISMANTEL (Leo) 179

ROMANS EN VERHALEN

A

Aangium (Sibe van) De ballingen 376
Aatami (Kuortti) Predikant, vluchteling, dwangarbeider . . 97
Abdullah (Achmed) en Baldwin (Faith) Kinderen van Broadway 37
Adams (Leta Zoe) De moord in de spiegel 357
Aerde (Rogier van) Kaïn 561
Ages-van Weel (Aleid) Over een vroolijke vacantie . . . 260
Agterof (H. W.) Verloofd, getrouwd, 'n kind 131
Alders (J. C.) Nederlandsche baanbrekers der wetenschap 575
Althoff (L.) Honderd zonnen in de zomer 349
Ameide (Th. van) Eeuwige Lente 517
Ammers-Küller (Jo van) Elzelina 297
Amorie van der Hoeven (H. A. Des) Mijn terugkeer tot de Kerk van Christus 308

Armandy (André) Le Chantier des rêves 62
Asch (Schalom) De Nazarener. De Messias komt 199
Asperen van der Velde (C. P. van) Het grote leven tegemoet 244
Asselbergs (W. J. M. A.) Pascha-problemen 287
Assenede (Diederik van) Floris ende Blancefloer 312
Asser (Jan) Zie: Dante Alighieri ,De Monarchie . . . .
Austin (Anne) Een druppel bloed 245
Austin (Hugh) De geheimzinnige haneveer 356
Ayres (Ruby M.) Een meisje reist naar het geluk 248
— Als ik een en twintig ben 514

B

Baardman (C.) Herman weet het beter 420
Baxter (G. O.) Senor Billy 302
— De drie kruisen 303
— Lasso-Joe 569
Bagby (George) Het lijk onder de brug 146
Baldwin (Faith) Het witte paradijs 82
— Joan maakt carrière 146
— 't Mocht geen meisje zijn 469
Baum (Frank L.) De grote Tovenaar van OZ 48
Baumann (G. Rudolf) Als de doerians vallen 301
Baur (Prof. Dr. F.) Zie: Geschiedenis van de letterkunde der Nederlanden . . . .
Bavink (Dr. J. H.) De boodschap van Christus en de niet-Christelijke religies 524
Beausobre (Julia de) La femme qui ne devait pas mourir . 120
Bechem (Annemarie)Drache im Gelderland 122
Beck (L. Adams) Wijsheid uit het oosten 290
Beeding (Francis) Het was geen ongeluk 204
Bellefroid (Mr. J. H. P.) Inleiding tot de rechtswetenschap in Nederland 373
Bemmelen (Prof. Dr. J. F. van) Afstamming en erfelijkheid en de kwartierstaat 96
Bender O.P. (Prof. Dr. L.) Kardinale deugden 256
Bennet (Robert Ames) De wraak van den deputy 513
Berendsen (Dr. Anne) Het meubel van Gothiek tot Biedermeijer 425
Bergeron (H. P. - C.S.C.) Frère André, de grootste wonderdoener onze dagen 524
Berggrav (Eivind) Het land van de middernachtzon . . . 372
Bergh (Prof. Dr. G. van den) Aarde en wereld in ruimte en tijd 152
Berkouwer (Dr. G. C.) De strijd om het Roomsch-Katholieke Dogma 365
Berna (Harold) Ontdek den mensch aan zijn handschrift . . 98

Bernanos (Georges) l'Imposture 108
— La joie 108
— Journal d'un curé de campagne 108
— Un crime 108
Bernard O.P. (P. R.) Het antwoord op de onrust van den modernen geest 155
Bernet Kempers (Dr. K. Ph.) Muziekgeschiedenis 153
Berry (Raymond A.) Uitgestooten 81
— De Verloren goudmijn 205
— Strijd woedt om water 471
Bertelsmann (Lene) Der Verschollene 15
Bertololy (Paul) Dora Holdenrieth 180
Beukering (F. C. van) In de kerk 450
Beyer (Rie) Naar een lichte toekomst 212
Biggelaar (Ad. van den) Zie: Vondel (Joost van den) Bidden met Vondel
— Zie: Vondel (Joost van den) Feesten met Vondel
Bigger (Prof. Dr. J. W.) Microben, belagers der mensheid 488
Biggers (E. D.) De zwarte kameel 83
Binyon (Laurence) English watercolours from the work of Turner, Girtin, Cotman, Constable and Bonington . . . 95
Birkner (Friede) De wereld is een dorp 203
— Petersen duldt geen tegenspraak 358
Bjerresö (Karen) Nacht 299
Boek (Het) der Oden 132
Boer (Adriaan) Foto's met inhoud 253
Boer (Dr. Julius de) Polaire affectieve functies 364
Boer-van Strien (J. de) Graan te velde 81
Boissevain (Dieuke) Discrete dood 144
Bolt (Ben) Spionnen over Europa 248
— De groene lantaarn 513
Bolt (Niklaus) Daisy's bergvacantie 376
Bomans (Godfried) Erik of het klein Insectenboek . . . 458
Böök (Fredrik) Der Meisterdieb und andere erzählungen vom Hallandsbergrücken 124
Boon, C.SS.R. (Jozef) Declamatorium voor de jeugd . . . 92
Bordewijk (F.) Drie tooneelstukken 518
— De korenharp 519
Bos (Charles du) What is Literature? 377
Botley (C. M.) De lucht en haar geheimen. De Atmosferische verschijnselen 43
Bottome (Phyllis) Onveilig signaal 298
— Uit de wereld van het onbewuste 299
Bouman (Dr. P. J.) Sociologie: Begrippen en problemen . 99
Bowen (Marjorie) Dat zal ik zijn 149
Bovene (G. A. van) Ons dagelijksch brood 424
Boylston (Helen Dore) Wijkverpleegster 357
Brame (Charlotte M.) En immer schijnt de zon. 248

Brand (Anna) Wijkende horizon 420
Brand (Max) Speedy knapt het op 48
— De zwarte ruiter 568
— Alcatraz 569
— Valsch beschuldigd 569
Brandon (John G.) De overval in Regentstreet 566
Braunweiler (Emil) „Natuurkunde zonder getallen" . . . 525
Bretz (Alice) Het lied der duisternis 395
Breukelen (J. J. M. van) De fakkel in jonge handen . . . 523
Brinkgreve (Dr. M. R. J.) Politiek en economie 310
Brinkgreve-Entrop (J. H.) De club in de kampeertrein . . 259
— Ineke Eigenwijs 432
Brolsma (R.) Menschen tusschen wad en wouden . . . 348
Brom-Struyck (Willemien) Reidansen 131
Brouwer (Dr. J.) Geestelijke verwarring 311
— Johanna de Waanzinnige 42
Brouwer (Johan) Philips Willem 423
Brouwer (J. H.) Zie: Starker (Jan Jansz.)
Bruin (Verzameld door Dr. C. C. de) Middelnederlands geestelijk proza 41
Brummel (Dr. L.) Geschiedenis der Koninklijke Bibliotheek 362
Bruning (Henri) Gezegden van den nederigen wijze Egidius 210
— Een hard en ernstig woord 266
Bruyn (Cor) Sil, de strandjutter 509
Buchholtz (Johannes) Egholm 241
Buck (Pearl S.) Other Gods 17
— Andere Goden 464
Bugbee (Emma) Journaliste 480
Bühler (Dr. Charlotte) Psychologie der puberteitsjaren . . 488
Buiskool (H. T.) Op naobervesiet 176
Buren (Els van) Huis aan de Singel 416
Burg (G. P. J. v. d.) Met het kind van God naar God . . 540
Bury (C. K. Howard) en C. G. Bruce, Naar de hoogste toppen der aarde 556
Busken Huet (Cd.) Portretten van Nederlanders 207

C

Capek (Karel) Over Scandinavië 86
Carco (Francis) Bohème d'Artiste 13
Carlsen Skiodt (J. C. A.) De advocaat 355
Carmiggelt (S.) Vijftig dwaasheden 420
Carp (Prof. Dr. E. A. D. E.) De suggestieve behandelingsmethodes en het suggestieve element in de psychotherapie 208
Carp (Dr. J. H.) Uren met Spinoza 520
Carrel (Alexis) L'Homme, cet inconnu 217

Case (Robert Ormond) Goud en liefde in Alaska 204
Cecil (David) The young Melbourne 451
Cespedès (Alba de) Jeugd in boeien 462
Charivarius. Is dat goed Nederlands? 494
Charteris (Leslie) Dievenkermis 201
Chase (Borden) Geheime zending 38
Cheviot (Mgr.) Evangile et Patriotisme 91
Choinski (Jeske) Schemering over Rome 412
Christoforus (Br.) Tussen windvaan en koepel 156
Claes (Ernest) Jeugd 141
Claes-Vetter (Stephanie) Als de dagen lengen 564
Clark (Dale) Moord in 't groot 204
— De perfecte politieman 302
Clason (Clyde B.) Dans om het zwaard 469
Claudel (Paul) In het begin.... 373
Claus S.J. (K. L.) In de eere-divisie 100
Clemen (Prof. Carl) Van heidendom tot heden 473
Cody (Stone) Zilver, Zand en kogels 306
— Galgenaas 567
Coens (M.) Zie: Willem Levinus Penning
Cohen (Jozef) In dezelfde spiegel 460
Cole (Jackson) De dubbelganger 206
— Schoten in de zilvervallei 244
Colette. Le Toutounier 53
— Duo 53
— La Naissance du Jour 56
— La Retraite Sentimentale 56
— La Chatte 56
Colling (Alfred) Demain Relâche 62
Colter (Eli) Ratelslangen 244
Coolidge (Dane) Geld en kruit 245
— De blanke Navajo 419
— Voor moord gezocht 471
Cotchett (Lucretia Eddy) The evolution of furniture . . . 93
Couperus (Louis) De boeken der kleine zielen 481
— Eline Vere 483
Courths-Mahler (H.) Raadsels rondom Valerie 249
— Een liefde voor eeuwig 569
Coxe (George Harmon) De Moord op de filmster . . . 5
— Moord op verzoek 79
Criterium. In memoriam H. Marsman 251
Cronin (Dr. A. J.) Kaleidoscoop op zaal „K" 354
Curtis (Brian) Het leven der visschen 158

D

Daele (Leo van) De vergeten man 560
Daly (Caroll John) Wie is Mr. Strang....? 356

Daneel (Dene) De Paus van Berlijn 90
Dante Alighieri. De Monarchie 41
Dean (Robert George) Het fatale tijdsverschil 78
Debye (G.) Moord te Scheveningen 78
Deeping (Warwick) Zoo zijn de mannen 148
Dekker (Marg.) Zonland 480
Dekker (Maurits) Inc Pius beveelt 36
Delbeke (Frans) Tusschen twee werelden 35
Dell (Ethel M.) Het granaatappelsap 82
Derks (Jan) Ik ben mijn schaduw 347
Descartes (René) Le discours de la méthode 443
Deursen (Dr. A. van) Hoe hanteer ik de globe? 257
Devaud (Prof. E.) Over de nieuwe school 154
Dewickere S.J. (M.) De Thuis 90
Deyl (Otto den) Dr. Knobbels problemen voor ervaren puzzelaars 546
Dix (Dorothy) Het groote vraagstuk liefde 528
Donker (Anthonie) Hannibal over den Helicon . . . 151, 228
Doran (Janet) De weg naar het geluk 150
Dorenburg (A. van) Bas Baanders wordt uitbesteed . . . 47
Dörfler (Peter) Toen Moeder nog leefde 410
Dorna (Mary) Vingeroefeningen 415
Dostojewsky (Fedor M.) Schuld en boete 413
Drago (Harry Sinclair) Dokter Kruitdamp 359
Drake (Drexel) De valk vindt een lijk 200
— De valk grijpt in 566
Draper (A. L.) en Lockwood (M.) De opmarsch der sterrenkunde 42
Dubois (Ds. A.) Van schaduwen en licht 386
Duizend en een avond 416
Durbridge (Francis) Spreek met Vlaanderen 145
— De mannen van de frontpagina 145
Dijk-Has (Nelly van) Ik wil gelukkig zijn 143
Dijkema (Ds. F.) De openbaring van Johannes 334

E

Eberhart (Mignon G.) Het raadsel van de geknoopte sjaal 78
Eden (Rob) Geld of liefde 37
Edlund-Hansson (Anna) Wij van Hamre 354
Eekhout (Jan H.) De Legenden van Jezus' Kindsheid . . . 20
— Tyl Uilenspiegel in Vlaanderen 407
Elsschot (Willem) De leeuwentemmer 239
Enklaar (D. Th.) Uit Uilenspiegel's kring 574
Erens (Frans) Suggesties: Critieken, invallen en verbeeldingen 529

Erizzo (Pierluigi en Ettore) Advocatenpraktijk 475
Etten (Ine van) Goede morgen, melkboer! 479
Euripides Hippolutos 309
Evers (T.) Insecten 292
Everts (Mr. J.) Gids voor maatschappelijk hulpbetoon in Nederland 528
Eyck (P. N. van) Herwaarts 25
— Zie: Gorter (Herman) Mei.

F

Falkland (Samuel) Gevleugelde daden 83
Fallada (Hans) Kleiner Mann, grosser Mann 63
— Kleine man, groote man, het kan verkeeren 466
Farrère (Claude) La onzième heure 177
Felden (Frieda van) In alle talen 415
Fidentius O.M.Cap. (P.) De bronnen over het leven van Jezus 92
Field (Peter) De canyon des doods 359
Fisher (Prof. Dr. H. A. L.) Geschiedenis van Europa . . . 33
Fischer (Prof. Dr. H. Th) Zie: Van Verre Volken.
Fogh (Svend Weis) De onbekende soldaat die bleef leven 305
Földi (M.) De vrouw van deze eeuw 75
Foster (Bennet) Strijd om recht in het wilde westen . . . 471
Frankau (Gilbert) 's Konings rok 34
Franke (S.) De wajangpop 202
— Ronkevaar de toovenaar 260
Frederick (John) Snel als de bliksem 40
Friethoff O.P. (Prof. Mag. Dr. C.) Engelen en duivelen . . 456

G

Gadda-Conti (Piero) Landing op Capri 562
Gajentaan (Dr. J.) „Volgende patiënt" 357
Gallas (K. R.) Nieuw Nederlandsch-Fransch woordenboek. Nieuw Fransch-Nederlandsch woordenboek 254
Gardner (Erle Stanley) Het beenderlooze alibi 206
— De doode in de bungalow 355
— De noodlottige cirkel 514
Garsia (Augusto) Blinde wegen 511
Geer (Ney N.) Cowboy zonder vrees of blaam 569
Geerts (Paula) Mijn dagboek 521
Geest (K. van der) Margreet 243
— De reis rond Kaap Hoorn 374
— Pieter Pieterszoon 374
Gellecum (H. van) Het geheim van Doeke Joustra . . . 566

Gerbert (G.) Ik voed mijn kind op 155
German (Günther) Seltsam zärtliche Ehe 123
Gervasius, O.M.Cap. (P.) Een gids voor onze ouders . . 312
Gesprekken (De) van Confucius 550
Geurts (A.) Oorlogskookboek 254
Geschiedenis van de letterkunde der Nederlanden. . 21, 547
Geudeker (C. H.) Beet! 159
Ghéon (Henri) Chansons d'Aube 184
—Le Pain 185
— Algérie 186
Gibbs (A. Hamilton) Het flakkerende licht 466
Gide (André) Nourritures terrestres 503
— Nouvelles nourritures 503, 541
Gilson (Etienne) De Middeleeuwsche wijsbegeerte . . . 368
Giraudoux (Jean) Pleins Pouvoirs 166
Goch-Kaulbach (Anna van) Frank en de dood 510
Godden (Rumer) Zwarte narcis 74
Godthelp (H.) en A. F. Mirande. Het Dietse lied van de Middeleeuwen 252
Golden (Harry) Het onbekende land 479
Goltz (Joachim von der) Die Marcellusflut 64
Gorter (Herman) Mei 48
Graaf, S.J. (Fr. de) Jezus' leven ons leven 525
Grabenhorst (Georg) Die Reise nach Luzern 16
Gräf, C.S.Sp. (Richard) Ja Vader! Leven in God 131
Grautoff (Erna) Herrscher über Traum und Leben 261
Gregory (Jackson) Het geheim van de rancho 202
— Om de macht in Rocky Bend 305
Greig (Maysie) Meisje, zooals er meer zijn 39
Groeneweg (J. J.) Een gelukkige zwerver 212
Groessen, O.F.M.C. (Dr. Hubertus van) Het kerkelijk recht voor religieuzen 127
Groot (Dr. H.) Geheimen van ruimte en tijd 476
Groot (H. J. de) Van een oud stadspompje 36
Groskamp-ten Have (Anny) Het licht aan de kim 576
Guardini (Romano) Van heilige symbolen 425
Gullvaag (Olav) 't Begon in een mid-zomernacht 351
Gumpert (Martin) Baanbrekers der wetenschap 450
Gunn (Neil M.) Second sight 182
Gunning J. H. Zn. (Dr. J. H.) Herinneringen uit mijn leven . 369
Gunther (John) Inside Asia 94

H

Hagen (Werner) Erk. De levensweg van een wilde eend . 573
Hagen (M. v.) Landfahrer sind wir.... Tragödie eines Groszen 65

Haimon (Paul) Jonkheid 407
Hallema (H.) Amalia van Solms 550
Hallen (Ernest v. der) Cheiks, Pelgrims en Rabbijnen . . 92
Haluschka (Hélène) Het liefdeslied der markiezin 198
Hammacher (A. M.) De beeldhouwer John Raedecker . . 197
Hamsun (Knut) De cirkel gesloten 409
Hana (Kees) Van zee tot meer 274
Handeling (De menschelijke) 45
Harpole (James) Behind the Surgeon's Mask 19
't Hart (M. E.) De Kinderkruistocht 37
Hartmann (Dr. Jos.) Lourdes 476
Hartog (Jan de) Hollands glorie 293
Hauck (Louise Platt) De geluksparaplu 82
— Juliette & Co. Mode engros 202
— Na scheiding hereenigd 206
— Als Vader hertrouwt 357
Havank. De schaduw grijpt in 247
— De cycloop 565
Havermans (Dr. F. M.) Beknopte psychiatrie voor sociaal werkenden 155
Hazelzet (Kees) Rotterdam zooals wij het kenden . . . 371
Heel, O.F.M. (Pater Dalmatius van) De Sint Rosaliakerk in de Leeuwenstraat te Rotterdam 395
Heerde (H. van) Tusschen vuur en ijzer 266
Heerkens, S.V.D. (Piet) De kinkenduut 160
— Brabant 517
Heeroma (Dr. K.) Protestantsche poëzie der 16de en 17de eeuw. Deel I 308
Heinen (Dr. Werner) Agrion. Uit het leven van een libel . 573
Heiseler (Bernt von) De goede wereld 300
Hemeldonck (E. van) Berk en brem 413
— Konijnenberg 461
Henny (Ine)Hoogtepunt 205
Henriques (Robert D. Q.) Gewapend en weerloos 465
Herma. De stropersjongen 431
Heuer (Hans) Roald Amundsen. 392
Heusden (Karel van) De onbekende mensch 428
Heuven-Goedhart (Mr. Dr. G. J. van) Finland zooals ik het zag 42
Heyer, O.F.M. (Marc.) Sinte Lidwina van Schiedam . . . 90
Heymann (T.) Gymnastiek als spel 257
Hichtum (Nienke van) Mijn laatste vertellingen 211
Hildebrand. Camera Obscura 144
Hildebrand (A. D.) In het warme vossenhol 479
Hildebrand, O.M.C. (P.) Le Martyr Georges Geel et les Debuts de la Mission du Congo 44
Hill (Grace Livingston) Michael, haar held 568
Hillen (W.) Het leven leert 91

Hilton (Francis W.) Ruiters aan den horizon 306
Hoeck, S.J. (F. van) Schets van de geschiedenis der Jezuïeten in Nederland 288
Hoegen (Dr. A. W.) Het heilig huwelijk 92
Hoefs (A.) Christelijke wellevendheid 170
Hoek (Kees van) Pius XII 45
Hoekstra (Han G.) Het ongerijmde leven 363
Hoffmann (W. D.) Albino, de schrik van Arizona 33
— Bravo Jim 203
Hollis (Christopher) Lenin 94
Holmes (Geoffrey) Twee moorden en nog één 246
— De man die niet bestond 246
— De man, die den dokter vermoordde 306
Holt (Ben) De formule des doods 565
Hoof (Henri van) Z. 66. 200
Hoornik (Ed.) Tafelronde 228
— De erfgenaam 516
Hoornik (Ed.) en Hora Adema (W.) Joosje 436
Hough (Emerson) De weg van een man 206
Höweler (Casper) Zie: Wilhelmus van Nassouwe.
Huddleston Slater (Dr. W. B.) Adviezen van een huisarts . 478
Huebner (F. M.) Spel van den tijd 410
Huizinga (J.) Patriotisme en Nationalisme in de Europeesche Geschiedenis tot het einde der 19e Eeuw 364
Huizinga (Leonhard) Het Wilhelmus 144
Hull (Eleanor) The Poem Book of the Gael 336
Hull (E. M.) Liefde in de jungle 359
Humor in Holland 424
Hurst (Vida) Te haastig gehuwd 358
Huxley (Aldous) Point Counter Point 275, 321
— After many a summer 279
— The Gioconda smile 279
— Those barren leaves 279
— Crome Yellow 319
— Soma Paradise 319
Huydts (G. A. M.) Naar zonnig leven 494

I

Ibelings (C.) Leven van Francisco de Borja 474
Irving (R. L. G.) The Alps 46

J

Jacobsen (Jörgen Frantz) Barbara 297
Jansma (Dr. T. S.) De oudste geschiedenis van Rotterdam . 118
Jarvis (Major C. S.) Desert and Delta 46
Jenkins (Will) Wild West mysterie 150
— Sheriff buiten de wet 204

Johnson (Eyvind) Olof lacht tegen het leven 37
Jong (A. M. de) Een Bataafs Driemanschap 375
— Poeske 510
Jong (Dola de) Knikkerkik, Knakkernak, Knokernok . . . 430
Jong (Dr. M. de) en Stuiveling (Dr. G.) Volksverhalen . . 372
Jongh (Dr. Jane de) De vrouwen van morgen 501
Joscelyn (Archie) De gevleugelde dood 247
— De bende der rijdende duivels 359
Jouglet (René) Valparaiso 120
Joyce, S.J. (Georg Hayward) Het Christelijk huwelijk . . . 522
Joyce (James) Dubliners 389, 495
— Ulysses 389, 498
— Finnegan's Wake 390, 500
— A portrait of the artist as a young man 496
Julien (Dr. Paul) Kampvuren langs den evenaar 477

K

Kabos (Dr. W. J.) Het leven van de insecten 574
Kalma (Dr. J.) De mensch. Menschwording 366
Kalmijn-Spierenburg (Jo) Aartje 418
Känel (Rösy von) Doolweg der liefde 148
Kars (Co) Do's horizon 471
Kearton (Cherry) Een gelukkige dierenfamilie 550
— Simba 550
— Mary, mijn Chimpansee 550
— Mijn vrienden uit het dierenrijk 550
Kelk (C. J.) Reis door de wolken 348
Kersten, S.V.D. (J.) Bali 253
Keuning (P.) Een bom barst in Laagwoude 418
Keyzer (Jan) Zijn onze kinderen muzikaal? 160
Kinder-Kerstboek (Het) 375
King (Percy) Het camera-Mysterie 246
Kinsburn (Emart) Strijd om de diamantmijn 470
— De eer van een veedief 472
— De baas van kamp 4 472
— De verborgen schat 472
— Billy Rose komt te hulp 568
Kuitenbrouwer (H.) Lied en Leven 373
Kirschweng (Johannes) De zware reis 37
Kleutertjesleven—Kleutertjesdag 212
Kleist (Heinrich von) Die Marquise von O. 282
— Michael Kohlhaas 282
— Das Erdbeben in Chili 282
— Die Verlobung in St. Domingo 282
— Das Bettelweib von Locarno 282
— Der Findling 282

Kleist (Heinrich von) Die heilige Cäcilie 282
— Der Zweikampf 282
Klimsch (Mgr. Dr. Robert) De dooden leven 475
Klitgaard (Mogens) Kleine man verliest 512
Kluth (H.) Wonderen van de vooruitgang 534
Knaak (Kurt) Ti-it. De geschiedenis van een ijsvogel . . . 573
Knipping, O.F.M. (Dr. B.) De iconografie van de contra-reformatie in de Nederlanden 515
Knuttel (Dr. J. A. N.) Ridderverhalen uit de Middeleeuwen. Bibliotheek der Nederlandsche letteren 87
Knuvelder (Gerard) Pieter van der Meer de Walcheren. Leven en werken 250
Koff (J. W. de) De kunst van het paardrijden 44
Kokmeyer (J.) Skaldi, de jonge Noorman 431
Kolbenheyer (E. G.) Intermezzo 464
Konink (Erna) Een vaste Burcht 36
Koning (Jakobus de) Studiën over de El-Amarnabrieven en het Oude-Testament inzonderheid uit historisch oogpunt 570
Koot (Ton) En nu.... Nederland in! 139
Koster (F.) Natuurmonumenten van Nederland 528
Koster (Maren) Dorien zet door 479
Kramer (Willem) Het groote geluk 79
Krisse (D. L. van) De jongens van het eiland 47
Kromdijk (G.) Onze tuin 43
Kroon, S.J. (Prof. Dr. J.) De Machabeën 89
Kroon (J. U. A.) en J. G. Th. Nes. Prepareren 210
Kruseman Jr. (Dr. G.) De insecten 527
Kuiper (Joh. E.) De „waterhoentjes" 212
— Willy op het bewoonde eiland 260
Kuitert (R.) Leer uzelf beter Nederlands 45
Kunstreisboek voor Nederland 232

L

Ladan (Suze) Probeer te winnen! 480
Laer (Fred van) De verloren bruid 467
Landry (C. F.) Diego 61
Last (Jef) Kinderen van de middernachtzon 307
— Elfstedentocht 560
Lax (William H.) Een heilige van Poplar 380
Lee (Ranger) Achter de waaiende manen 469
Leendertz Jr. (Dr. P.) Zie: Wilhelmus van Nassouwe.
Leeuw (Prof. Dr. G. van der) De godsdiensten der wereld 477
Leeuwen (A. P. van) Het groote puzzle-boek 556
Leeuwen (W. L. M. E. van) De liefde tot zijn land is ieder aangeboren 571
Legende, Die, van Sinte Willibroert 20

Lehman (Paul Evan) Op leven en dood 202
Leiker (Sjoerd) De laatste man 294
Levensbeschrijving van een soldaat of het leven en de bekeering van Robbert Floxhart 157
Levenslente 376
Liefland Jr. (W. A. van) De school voor het afwijkende kind 232
Liempt (Dr. J. A. M. van) en Leydens (P.) Fotografie bij kunstlicht 334
Lietaert Pecibolte (Dr. M.) Het mystieke streven 421
Lindemann (Friedrich) Sohn seiner Firma 64
Linthorst Homan (Mr. J.) Aanpakken 170
Llewellyn (Richard) Hoe groen was mijn dal 141
Lockwood (Vere) Hoe de radjah haar liefde won 203
Lomax (Bliss) De musketiers van het Westen 567
— Het spoor der wrake 567
Loon (Foka van) Anke 468
Lorentzen (Luz) Elke oder die Bewährung 121
Lorentzen (Mogens) De familie Gelinde of ge zult zien, dat het gaat 356
Loring (Emilie) Tusschen de pijnboomen 83
— Tòch Peter 305
— Langs een omweg 513
Lowe (Eric) Ochtend zonder wolken 298
— De terugkeer van een held 352
— Voorwaarts door de tijden 462
Lucas (Jay) De gemaskerde cowboy 419
Lubbering (W.) De achtergrond van corporatisme, fascisme, nationaal-socialisme 456
Lubeley (Ignatia) Om het bezit 144
Luger (Johan) Naar wij vernemen.... 564
Luns (Prof. Huib) Schilderen met olieverf 426
— Met wijde wiekslag door het beeldend scheppen . . 559
Lützeler (Heinrich) Die Kunst der Völker 365
Luyten, O.P. (N.) De schepping 256
Lyriek. Moderne Vlaamsche Religieuze 361

M

Maaskant (P.) Het volk van „Vrederijk" 79
Macdonald (William Colt) De ruiter der verschrikking . . 419
— De ruiters van de fluitende doodskop 513
— De wraak van Matt Madigan 514
Mac Veigh (Sue) De moord bij het spoorwegwerk . . . 201
Made (J. A. v. der) Het rusteloos hart 511
Maire (F. le) Magistraat in miniatuur 563

Man (Herman de) Heilig Pietje de Booy 36
— Geiten 249
Marée (Piet) Jan Pierewiet 432
Marke (Agnes van der) Tussenspel 414
Marsh (Howard R.) De wraak van Jerry den Zwijger . . . 149
Marshall (Edison) Om het groote geheim 470
Marsman (H.) Tempel en Kruis 67
— In memoriam H. Marsman. Zie: Criterium.
Marson (Edna) Avontuur in China 467
Masterman (Walter S.) De gele Mistletoe 39
— Het valsche alibi 306
Marsh (George) Mannen die verdwenen 38
Matteesen (Herman) De kliniek van Dr. Savoir 457
Matthys (Marcel) Schaduw over Brugge 294
Maurois (André) Silences du colonel Bramble 268
— Ariel ou la vie de Shelley 268
— Climats 269
— L'Instinct du bonheur 273
— Mes Songes que voice 325
— Sentiments et coutumes 328
Mavity (Nancy Barr) Recht voor Elna Jepson 247
Maynard (Theodore) Franciscus Xaverius 521
McClellan (William) Diana's jacht naar luxe 360
Mc Cord (Joseph) Larry krijgt een man 514
Mclellan (D. T. H.) Queen's vengeance 126
Mcpherson (Gloria) Een prins.... hartetroef 245
Meer (Dr. F. van der) Geschiedenis eener kathedraal . . 155
Meer de Walcheren (Pieter van der) Menschen en God. Deel I 393
Meerdinck (C. van) Als de tarwe.... 508
Meerloo (Dr. A. M.) Homo Militans 238
Mennicke (Prof. Dr. C. A.) Levensbeginselen en levenspraktijk 86
— De angst in het leven van de mens 422
Mens (Jan) De Gouden Reael 35
— Geertje 432
— Koen 563
Merrel (Concordia) Een schaduw viel over haar hart . . . 417
Meurs (H. van) Literatuur-overzicht over het jaar 1939 van de taal-, land- en volkenkunde en geschiedenis van nederlandsch-Indië 274
Meyer, O. Carm.(Dr. Brocardus) De eerste levensvraag in het intellectualisme van St. Thomas van Aquino en het intregaalrealisme van Maurice Blondel 367
Meyer (Irma) Vaer-wel, Marjo.... 431
Michaëlis (Karin) Lotte's grote feest 258
Michelangelo. Schilderijen 99

Mierlo (Prof Dr. J. van)Zie: Geschiedenis van de letterkunde der Nederlanden . . . .
Miller (Alice Duer) Romantiek in de keuken 567
Miln (Louise Jordan) Rijst 353
Milne (A. A.) Winnie-de-poeh 432
Minnaert (Dr. M.) De natuurkunde van 't vrije veld. Deel II 170
— De natuurkunde van 't vrije veld. Deel III 526
Moerkerken (P. H. van) Koning Attila's bruiloft 412
Moerman (J. J.) Op en om het historisch Binnenhof . . . 227
Mok (M.) Scheppingsdroom 87, 101
Molyn (Elsa) Met open oog en oor 38
Monumenten (Nederlandsche) van geschiedenis en kunst . 572
Moore (Amos) Bandietenland 38
Moreux (Abbé Th.) Mijnheer pastoor onder de geleerden . 572
Morland (Peter Henry) Het zwarte schaap 569
Morley (Christopher) Kitty Foyle 181, 352
Morton (Anthony) Blauwmasker triomfeert 304
Morton (H. V.) Langs Bijbelsche paden 422
Mourik Broekman (Prof. Dr. M. C. van) Parapsychologie en onsterfelijkheid 159
Mulder (Anne H.) Zeven eeuwen Nederl. levenkunst . . 366
Mulder (G.) Mobilisatie-kameraden 417
Mulders (Prof. Dr. Alph.) De missie in tropisch Nederland 137
Mulgan (John) The concise Oxford dictionary of English Literature 45
Müller (Elisabeth) Eindelijk tóch thuis 429
Müller (Marga) Ein leuchtendes Herz 158
Muller (P. H.) Nederlandsche historie-dichten sedert 1527 . 518
Muls (Jozef) Rubens 494

N

Naar de toppen van de Himalaja 574
Nachenuis-Roegholt (A. M.) Toos houdt moed 430
— Julie wil niet achterblijven 576
Napel (G. ten) Met de trekkers op stap 259
Naso (Eckhart von) Preussische Legende. Geschichte einer Liebe 180
Nederlanders over de zeeën. 350 Jaar koloniale geschiedenis 84
Némirovsky (Irène) Les chiens et les loups 119
Nes-Uilkens (G. van) De oude stee 296
Nesna (Hans) Toen het vaderland riep 300
Neumann (Dr. Johannes) Optimisme 488
Nicolas (Ir. Edm.) Verstandig en gezond 546
Niekel (Prof. J. H.) Levensvernieuwing 334
Niklitschek (A.) De tovertuin der wiskunde 525

Niles (D. T.) Van wien ik ben en wien ik dien 91
— Stemmen uit de wereldkerk 91
Nono. Zeven 417
Nordhoff (Charles) en James Norman Hall. Geen benzine meer. 564
Norel (K.) Janmaats en Sinjeuren 460
Nijatten (A. L. C. A. van) Zwitserland 158
Nypels (C.) Blad, boek en band 574

O

Oakesholt (Michael) The social and political Doctrines of Contemporary Europe 95
O'Conner (Frank) The Fountain of Magic 336
Oever (Em. van den) Huiswerkleed en zomerpret 430
Oldenburg Ermke (F. van) Theresia van Lisieux 43
— Broeder Ambrosius 199
Ooms (J. W.) De watermolen 143
— Een vracht geluk en een brok verdriet 510
Oosterhoff (P. A. E.) De magneethof 260
Oppenheim (E. Phillips) Dictator af 80
— De poort der gedoemden 244
— Het oorlogsmonster geketend 360
Otten (Dr. J. F.) Machiavelli sleutel van onzen tijd . . . 425
Oven (Ro van) Het moet! 416
Overdiep (Prof. Dr. G. S.) Zie: Geschiedenis van de letterkunde der Nederlanden.
Overstreet (Prof. H. A.) Wij en onze medemenschen . . . 474

P

Palmborg (Stina) Gezegende jeugd 246
Palmstierna (Erik) Perspectieven der onsterfelijkheid . . . 380
Parkhill (F.) Vrijbuiters in de lucht 260
Partridge (Helen) Peggy vindt het geluk 470
Pary (Juliette) Vuurdoop in schoffie's land 240
Patrick (Quentin) De dood en het meisje 305
Pauwels, O.P. (Dr. C. F.) Het wonder 156
Pauwels (Francois) Tine Kipra's echtscheiding 82
Peattie (Louise Redfield) Hun aangenomen dochter . . . 514
Peleman (Bert) Open jacht 209
Pendexter (Hugh) Gouddorst en kruitdamp 245
Pennarts (Hans) De strijd om het ven 375
Penning (Willem Levinus) Tienden van den Oogst . . . 342
— Schakeering 343
— Benjamin's Vertellingen 343

Penning (Willem Levinus) Kamermuziek 344
— Sint Jans-Lot 344
— Levensavond 344
Philipon O.P. (M. M.) De geestelijke leer van Zuster Elisabeth van de H. Drieëenheid 255
Philips (Marianne) De doolhof 346
Philips (Judson P.) Moord als sport 360
Pierson-Andrée Wittens (E. C.) De gouden eikel 142
P. J. M. Zie: Levenslente.
Plantenberg Marres (Pauline) Ketters aan de poort . . . 36
Plautus. Het kabeltouw 309
Plessis (Jean du) Het einde der tijden 522
Poel (D. C. van der) Economische Encyclopedie 368
Polano (Dr. M. K.) Huidziekten 369
Polman (M. A.) Uittocht 79
Poortenaar (Jan) Matthijs Maris 154
Poortenaar (Jan) Zie Wilhelmus van Nassouwe.
Poortman (J.) Uut en Um oes olde laandschop 227
Popelier (Jef) In twaalf uur 295
Pos (Dr. H. J.) Filosofie der wetenschappen 208
— Uren met Bergson 252
Post (Dr. J. H.) De wieg der mensheid 426
Post (Dr. R. R.) De moderne devotie 371
Potharst-Gimberg (C. E.) Jantientje 47
— Wout de brandweerjongen 429
Pound (Ezra) Cantos 171
Praatjes en plaatjes van de soldaatjes 160
Premsela B.) Sexuologie in de praktijk 85
Prins (Lod.) Met de schaakmeesters op oorlogspad . . . 58
Priorij „Regina Pacis" Hier ben ik, zend mij 257
Priwin (H. W.) Inspecteur Vlijmscherp ondervraagt . . . 467
Profetieën over onzen tijd en de naaste toekomst . . . 193
Prud 'Homme van Reine (Dr. W. J.) Wat vind ik aan het strand 44

Q

Queen (Ellery) Harten vier 78

R

Rademaker (Dr. L. A.) Aan de poort van de nieuwe wereld 87
Raedt de Canter (E.) Wankele waarheid 508
Raigner (Dr. A.) Mieren. 1. 44
Raine (William Macleod) Jeff Gray schept orde 40
— Ridgway vecht het uit 248
— Hard tegen hard 472

Randwijk (H. M. van) en Groot (Jan H. de) Zeewaarts-Zuidwaarts 478
Raptschinsky (Dr. B.) Het joodsche wereldprobleem . . . 573
Rawson (Clayton) De vermoorde Magiër 238
Reclaire (Dr. A.) Wantsen 527
Reilly (Helen) Moord om een dukaat 201
— Moord in de apenkamer 567
Rengova (Maria) De gouden kooi 243
Reys (W. W.) Nederland zooals het was en is 42
Richmond (Grace S.) Nancy's ideaal 205
Ridder (Tony de) Arno 318
Ridderverhalen uit de Middeleeuwen. Zie Knuttel (Dr. J. A. N.)
Riemers-Reurslag (J.) Eens komt de dag 417
Ringnalda Jr., (D.) Als een goed soldaat 160
Ripperger (Walter) Wilt gij sterven? 360
Rispens (J. A.)Richtingen en Figuren in de Nederlandsche Letterkunde na 1880 341
Ritter Jr. (Dr. P. H.) Wie zijn de drie mannen van de Nederlandsche Unie? 312
Roberts (Michael) Poems 381
— Orion Marches 381
Robertson (E. Arnot) Summer's Lease 19
Robertson (Frank C.) Jack de ontembare 81
— De strijd om het goud 469
Robins (Denise) Nog altijd is liefde blind 148
Roc (Marja) Door wolken omhoog 347
Roggeveen (Leonard) Okkie, de kabouter 576
Roland Holst (R. N.) In en buiten het ty 519
Roland Holst v. d. Schalk (Henriette) Kinderjaren en jeugd van R. N. Roland Holst 572
Romijn (A.) Puk en de stroper 48
Rongen, O.C.R. (H.) Naar Christus' voorbeeld 92
Rood, S.J. (Leo) Jesus de Messias 209
Roose (Dr. J. C.) Ons gezin in de crisis 98
Roothaert (A.) Die Verkeerde Weereldt 8
Rooyen, O.S.Cr. (Dr. H. van) De Genade 92
Rooymans (G. J.) Historisch vademecum 574
Rothberg (Gerth) Heidi vindt het geluk 244
Rotterdam in de Litteratuur 428
Rousseau, De levende gedachten van 311
Rougemont (Denis de) Persoonlijkheid als roeping in dezen tijd 250
Rovers (P. A. de) De wondere tocht 431
Rowlands (Effie A.) Een vrouw zoekt haar recht 40
— Wat altijd blijft 247
— De man, dien zij liefhad 358
Rijnders-Versloot (Gerda) Moederhuis 568

S

Sadler (Prof. A. L.) Ikebana of het kunstig bloemenschikken 100
Salazar (Dr. A. de Oliveira) Corporatief Portugal 520
Salle (Bertrand de la) Montfénil 178
Sanders (Dr. Ing. L. A.) Universeele atoom-theorie 427
Saris (Leni) Kindertehuis „de toekomst" 479
Sassen (Dr. Ferd.) Wijsbegeerte van onzen tijd 373
Sauer (Erich) Het morgenrood der wereldredding 534
Sava (Dr. George) De weg van een chirurg 200
Savi (E. W.) Ten goede gekeerd 82
— Debby kwam, zag en overwon 470
Sayers (Dorothy L.) Wittebroodsweken 466
Schelfhout-v. d. Meulen (Alb.) We bouwen een huis . . . 257
Schelling (A. P.) Een zomervacantie in Oosterzeel 430
Schendel (Arthur van) Bij het uitpakken van de boeken . 100
— Mijnheer Oberon en Mevrouw 313
— De zomerreis 313
— Het fregatschip Joanna Maria 313
— De grauwe Vogels 315
— De fat, de nimf en de nuf 562
Schlumberger (Jean) Stéphane le Glorieux 12
Schilgen, S.J. (Hardy) „Zij" en Gij 254
Schippers (W.) Om den Hornkamp 416
Schneider (Edouard) Une créature de Dieu 178
Schnetzer (Rudolf) De berg komt 418
Schnürer (Dr. Gustav) Kerk en beschaving in de Middeleeuwen (II) 521
Schoep (T.) Het vruchtgebruik van aandeelen 310
Schönhage (Dr. H. A.) De Brabantse Biesbosch en zijn bewoners 427
Schouten (A. F.) Economie van gisteren en morgen . . . 501
Schreurs, M.S.C. (Jacques) De bruid die hij niet verwachtte 458
Schrift (De Heilige) 255
Schurmans, S.J. (M. F.) Bloedgetuigen van Christus . . . 89
Schuttevaer-Velthuys (N.) Het rijke leven 566
Scott (Gabriel) Waarom? 165
Seifert (Elisabeth) De jonge Dokter Galahad 40
— Zuiver is mijn hart 512
Sepp en Nozeman. Nederlandsche vogelen. 1700—1829 . 405
Servaes (Anke) Drie boeken in één band 416
Servatius (J. T.) Vrouwen uit onze historie 89
Severijn (Dr. J.) Geschiedenis der ethiek 96
Shakespeare. Het spel der vergissingen 309
Shepherd (Eric) Murder in a nunnery 127
— De moord in het klooster 511
Shepherd (Walter) De triomftocht der wetenschap 575

Short (Luke) Op het oorlogspad 569
Sillanpää (F. E.) Het zachtmoedige erfdeel 242
Simenon. Le Bourgmestre de Furnes 13
Simonton (Ida Vera) Blanke Ballast 83
Sinclair (Upton) De staalbaron 565
Sinclair (F. de) Instituut „Zombo" 39
— Oom Sorry in de perikelen 354
Sitwell (Edith) I live under a black sun 551
Sitwell (Osbert) Triple Fugue 27
— Before the bombardment 29
— Low Tide 29
— The machine breaks down 29
— Friendship's due 29
— His ships come home 29
— The man who lost himself 29
— Miracle on Sinaï 30
Slapsma-Tiessens (Fenna) Bloemkes uit mijn dakboek . . 386
Smeding (H. J.) Het gele huis te huur 295
Smit (Gabriël) Vrede van Bethlehem 93
— Glorie van Paschen 93
— Angelus 209
Smit (Mgr. Dr. Jan O.) Ave Roma 540
Smith (Sheila Kaye) Ember Lane 125
Smits van Waesberghe, S.J. (Dr. M.) De Geest van Sint Ignatius in zijn Orde 213
Soest (Ems. I. H. van) De kern 212
Soewarno-van der Kaaden (J. C.) Twee en twintig . . . 240
Son (A. van) Zie: Profetieën over onzen tijd en de naaste toekomst.
Spit (G.) en Oyens (C. W. A.) Van vliegen en vliegtuigen 372
Sprey (Dr. K.) De weg van Hellas 151
Staring (A. C. W.) Keur uit Staring 118
Starker (Jan Jansz.) 363
Steeden (Dr. C. L. van) Ziel en lichaam 309
Steggerda (Herman) Rebel 350
Stein (Lola) De grootste leugen 80
Steinbeck (John) De druiven der gramschap 73
Steinmetz (Rudolf) Dolende ridders 88
Stephani-Cherbuliez (Dr. Jeanne) Bouwen aan de jeugd . . 97
Steuben (Fritz) Tecumseh, de bergleeuw 258
— De stralende ster 258
Stiernstedt (Marika) Olga Andrejevna 34
Stoddard (Charles) Mac Lean van de mounties 203
Stöger (August K.) Het beklemde dal 410
Stoke (Melis) Pinkster-veldtocht 413
Storm (Liesbeth) Engeltje van 't schip 468
Streeter Aldrich (Bess) De zang der jaren 564
Streurman (G. H.) Blijft U zelf! 176

Strijt (Willy) De grootste gave 415
Stuiveling (Dr. G.) In eigen kring 372
Stuurman (J. H.) Huishoudonderricht voor alle meisjes . . 183
Stuwe (Eline van) Ontrouw 149
Surink (Sonja) Het verdwenen meisje 145
— De moord in de scheerstoel 468
Sutorius (Anna) De kinderen uit het Laurierstraatje 48
Swanenburg (B.) Het grote dierenboek 375
Swift (Jonathan) The tale of a tub 553
— Drapier's letters 555
— A modest proposal 555
— Gulliver's Reizen 76
— Gulliver's travels 555
Swillens (P. T. A.) Prentkunst in de Nederlanden tot 1800 . 93
Sylvester (Erich) Het wezen van den mensch. Wijsheid uit morgen- en avondland 95

T

Tammsaare (A. H.) De boer van Körboja 463
Taylor (Phoebe Atwood) Het mysterie van den tijgerklauw 304
— Het inkt-mysterie 304
Teirlinck (Herman) Maria Speermalie 459
Terpstra (Dr. H.) Buitenlandsche getuigen van onze koloniale expansie 100
Tesser, O.F.M. (Fr. Carolus) Raedica Verbum 522
Thans, O.F.M. (H.) Langs Maria's leven 45
Thomas (Fred.) Wijkend water 253
Thomsen Raymond (Margaret) Sylvia en Julie, pottenbaksters 480
Thysse (Dr. Jac. P.) Een jaar in Thysse's hof 370
Tiaden (Heinrich) Don Juan is onschuldig 470
— Ergens wacht het geluk 567
Timmermans (Alph.) Goede manieren 137
Timp, O.P. (P.) Wat is God? 476
Tolman (Rinke) Vogels in boomgaard en rond het huis . . 43
— Dr. Jac. P. Thijsse 118
— Vlinders 527
Tomson (Walter) De houtvester van Kenja 259
Toonder (J. Gerhard) Uitvaart 77
Tousseul (Jean) De rots van de Moeder Gods 39
Troyat (Henri) Dostoievsky. L'Homme et son Oeuvre . . . 4
Tuin (De) der goden 311
Tuttle (A. C.) In naam der gerechtigheid 303
— De goud-ader 303
— Het brandmerk der haat 568
Tijdperk (Het) van de Camera Obscura 361

U

Ubink (Janet G.) Het carillon staat stil 80
Uden (H. van) 9.34 n.m. 303
— Ivoren parade 409
Undset (Sigrid) Madame Dorthea 350

V

Vaessen, O.C.D. (Th.) Generaal de Sonis 210
Val (Cardinal Merry del) Memories of Pope Pius X . . . 93
Valentine. Iederen dag een goede daad 81
— De blauwe vijver 513
Valk (A. C. van der) Vangen en jagen in Sumatra's wildernis 207
Van Verre Volken 42
Vanno. Het Morton mysterie 355
Varende (Jean de la) De strijder Gods 140
— Le Centaure de Dieu 161
Vedder (Dr. A.) Hygiënische en medische raadgevingen in oorlogstijd 66
Velde (Anton van de) Het eeuwig masker 290
Velde (Miep van der) Alléén geluk 242
Veldhuizen (G. van) Zeven dagen Rotterdam 324
Ven (D. J. van der) In de bloeiende hof onzer volkscultuur 157
Venzmer (Dr. G.) De geheimen van het bloed 368
Verberne (Dr. L. G. J.) De Nederlandsche arbeidersbeweging in de negentiende eeuw 99
Verschoor (Bram) Moord in blokschrift 302
Vestdijk (S.)Albert Verwey en de idee 307
— Klimmende Legenden 363
— Rum-eiland 406
— De zwarte ruiter 408
Veth (Cornelis) Ongeregelde goederen 345
Vickers (Roy) Het geheim van de brandkast 302
Viruly (A.) Verrassende ontmoetingen 296
Viruly (A.) en Feyter (J. M. de) Kinderen mogen vliegen . 47
Visser (Mr. Dr. M.) Het leven van Milton 256
Visser (S. Th.) Naar staat en stand 210
Vladeracken (G. van) Zie: Wilhelmus van Nassouwe.
Vlerk (Prof. Dr. J. M. van der) en Dr. Ph. H. Kuenen. Geheimschrift der aarde 571
Vletter (Dr. A. de) In de branding 392
Vliet-van Dam (J. L. C. van) De huisvrouw kàn bezuinigen 159
Vloemans (Dr. A.)De wijsbegeerte der volken 520
Voltaire, De levende gedachten van 311
Vondel (Joost van den) Bidden met Vondel 189
— Feesten met Vondel 373

Vos (Nico C.) Nederland, mijn Nederland 209
Vosma (Emmy) Toen de lente kwam 576
Vreedenburgh (G.) Tennis voor beginners en voor leken 501
Vriends (Jan) Vogels van het dennenbos 574
Vries (Anne de) Bartje zoekt het geluk 128
Vries (Leonard de) Het jongensradioboek 431
Vries (Theun de) De freule 78
— Wilde lantaarns 408
Vrolijk (Maarten) Donker, zon en golven 535
Vroman (Dr. J.) Geologie voor den Toerist 31
Vrouwenberoepen. De weg naar de toekomst 97
Vugt (Th. van) Voorbereidingslessen op de plechtige geloofsbelijdenis 550

W

Wadstra (J.) De stuurmansleerling en dekjongen van de Hunzestroom 430
Waelre (Karel van) In de maalstroom van den oorlog . . . 405
Wahl (Villa Thrap) Lies leert koken 432
Walch (Jan) Karel de Stoute 152
Walker (George) Haste, post haste! 94
Wallagh (G. H.) In „de Trou" 563
Walmsley (Leo) Liefde in de zon 411
Walpole (Hugh) Roman Fountain 18
Walschap (Gerard) Bejegening met Christus 348
Waltar (Eugen) Diener des neuen Bundes 312
Ward (Harold) De jacht op den gier 514
Warnsinck (J. C. M.) Van vlootvoogden en zeeslagen . . 84
Was-Osinga (A.) Als het stormt in de lente 431
Wast (Hugo) Gouddictators 461
Wayne (Priscilla) De vluchtende erfgename 205
Weidman (Jerome) I can get it for You wholesale . . . 233
— What's in it for me? 233
Weigl (Frans) und Johann Zinkl. Ein Bilderbuch vom lieben Gott 259
Weismantel (Leo) Die Letzten von Sankt Klaren 179
Wellmann (Paul I.) Jubal Troop 74
Welters (Ad.) Legenden van de Sterre der Zee 183
Werumeus Buning (J. W. F.) Lof van Nederland 362
Wessem (Constant van) Jacht op Bonaparte 239
— Slauerhoff 518
Whipple (Kenneth) De geheimzinnige brandstichter . . . 512
Whitmore (Eugene R.) Blijf jong na de veertig 83
Wickenhauser (Gertrud) Een illusie verdween 147
Widmann (W.) Welke ster is dat? 370
Wiechert (Ernst) Het simpele leven 463
Wilhelmus van Nassouwe 98

Wilma. Als een bruid.... 38
Wigman (A. B.) Zoogdieren in de bossen 370
Wit (Ph de) De helling komt vrij 349
Witzenburg (Adri van) De rovers van de Bias-baai . . . 211
Worby (John) De andere helft 345
Woude (Johan van der) Portelet 461
Wright (Williams) Kamers te huur 356
Wynaendts Francken (Dr. C. J.) Menschenkennis en levenswijsheid 476
Wynne (Pamela) Als droomen werkelijkheid worden . . . 146

Y

Yongden (Lama) Mipam 411
Ypma (Jo) Sjouke ales Hannema 147

Z

Zahn (Ernst) De eeuwige wegen der liefde 512
Zandstra (Evert) De vlammende Heide 36
Zeggelen (Maria C. van) Grand Seigneur 563
Zermatten (Maurice) Unnützes Herz 14
Zernike (Elisabeth) Bruidstijd 415
Zeijde (Dr. Marie H. van der) Nederlands proza van dezen tijd 251
— Nederlandsche poëzie van dezen tijd 518
Zielens (Lode) Op een namiddag in September 77
Zobeltitz (Hans Caspar von) Kora Terry 419
Zoomers-Vermeer (J. P.) Zij, die voorbijging 414
Zuylen (Dr. H. J. van) De gemeente Herten 292